

Ali Oruç: 1960 yılında Urfa'nın Hilvan ilçesine bağlı Nasrettin köyünde doğdu. 1977'de Özgürlük Hareketiyle tanıştı. 1979'da Hilvan'da tutuklandı. 2 ay cezaevinde kaldıktan sonra tahliye edildi. 12 Eylül askeri darbesi ardından bir grup arkadaşıyla birlikte Lübnan'a gitti. İki yıl Filistin gerillalarıyla birlikte kaldı. 1982'de ülkeye dönerek, Botan alanında örgütsel faaliyetlerde bulundu. 1984'te iki arkadaşıyla birlikte gözaltına alındı. İki ay polis sorgusu ve işkencesinden sonra tutuklanıp cezaevine girdi. Sırasıyla E Tipi Diyarbakır, Eskişehir, Aydın, Ceyhan, Antep, Suruç, Birecik cezaevlerinde kaldı. Mahkemede yaptığı siyasi savunmadan ve cezaevindeki siyasi çalışmalarından dolayı ayrıca yargılanıp cezalandırıldı. Toplam 23 yıl, 6 ay, 12 gün kesintisiz cezaevinde kaldı. 2007'de tahliye oldu. İki yıl kadar dışarıda kaldıktan sonra Amed KCK Ana Davası'ndan tekrar tutuklandı. 3 yıl, 4 ay tutuklu kaldıktan sonra çıkarıldığı ilk duruşmada tutuksuz yargılanmak üzere 17 Haziran 2013'te tahliye oldu. Toplam cezaevinde kaldığı süre 27 yıl.

Halkın Demokratik Partisi (HDP)'nde Örgütlemekten Sorumlu Eşbaşkan Yardımcısı görevini sürdürüyor.

Yayınlanmış eserleri:

Derwêş ile Adûlê (Yurt-Kitap Yayınları-2002) ile Allah'ın Fırat'taki Diğer yüzü: BERHÎM (Mezopotamya Yayınları-2003) adlı romanları Yurt Yayınları arasından çıktı. Halen yayımlanmayı bekleyen on civarında roman, öykü ve anı kitapları bulunuyor.

Ayrıca dört resim sergisi düzenledi.

HAWAR

Diyarbakır Cezaevi/Direnışin, Vahşetin ve İhanetin
Hikayesi

Ali Oruç

Aram Anı/Roman

Editör:Vedat Çetin

Mizanpaj: Aram

Kapak Resmi: Ali Oruç

1.Baskı: Mart 2014

ISBN: 978-605-4986-04-0

Baskı ve Cilt:

Gün Matbaacılık

Reklam Film Basım Yayın San. Tic. Ltd. şti.

Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23/A

Küçükçekmece-İstanbul

Tel: 0 (212) 580 63 81

Aram Basım Reklam ve Yayıncılık

Sanayi Ticaret Limited şirketi

Huzurevleri Mah. Sıtkı Göral Cad. Kurdi-Der Binası Kat3/3

Kayapınar / Diyarbakır

Tel: 0 412 238 30 71

email: info@aramyayinevi.com

www.aramyayinevi.com

HAWAR

Diyarbakır Cezaevi/ Vahşetin,
Direnişin ve İhanetin Hikayesi

Ali Oruç

AramAnı/Roman

Yarın, Bugünün Yargıcıdır

Soğuk ve rüzgarlı bir gündü. Esinti yönüne dönenin yüzü soğuk ve sert bir kamçı yemiş gibi kızarıyordu. Mardin Ovası'nın toza dumana kesildiği o gün, görüş mesafesi daralmış, insanlar ev ve kahve gibi kapalı mekanlara çekilmişti.

Evlerin duvarları, pencereleri, yolları; her yer ve her şeyin yüzeyi toprak rengini almıştı.

Toz ve toprakla birlikte sanki her şeyi önüne katıp götürüyordu rüzgâr.

İlçenin ana caddesinde insanların sağa sola koşuşturması, insanlarda bir korku ve heyecan dalgası yaratmıştı. Bu olumsuz havadan en çok etkileneni ise simitçi çocuktü. Üstü başı çamurla bir olmuş, ayak-kabıları yırtılmış, başındaki simit tepsisi yere düşmüş, simitler savrulmuştu. Sanki azgın bir hayvanla kavga etmişçesine hırpalanmış haldeydi. Telaşla ve endişeyle yere savrulan simitleri toplamaya yelten-diye de umutsuzluğa kapıldı. Simitler tozun çamurun içinde, ayaklar altında parçalanıp ezilmişti. Yerdeki simit parçalarına bakarken evde aç bekleyen kardeşine ne diyeceğini düşündü. Gözleri nemlendi, omzu yukarı aşağı inip kalktı. Sonra elinin tersiyle gözlerini sildi.

O sırada Urfa'dan gelen otobüs yavaşladı ve yolun kenarında durdu. Uzun boylu, siyah saçlı, keskin bakışlı, yüzü tıraşlı, ayağında siyah kundura, krem rengi bol pantolon, eteği dizlerine kadar varan siyah palto, askeri rengine bir kazak ve boynunda kırmızı atkı bulunan bir genç, otobüsten indi. Bu gencin adı Hayri Durmuş idi. Simitçi çocukla göz göze geldi Hayri. Kendini simitçi çocuğun ruh halinde buldu.

Hayri, gözlerini kıstı, keskin bakışlarıyla etrafı süzdü. Rüzgârın şiddetiyle savrulan atkısını yakalayıp yeniden boynuna doladı, paltosunun düğmelerini ilikledi, yakasını yukarı doğru kaldırdı ve yürüdü. Bir adım

atmıştı ki, süratle geçen bir araba yerde biriken çamurlu suyu üzerine sıçrattı. Pantolonu, paltosu ve kundurası çamur içinde kaldı. Uzaklaşan arabanın ardından baktı, yapacak bir şey yoktu, başını iki yana salladı, oflayıp pufladı ve üstü başı çamurlu halde yürümeye devam etti.

Hayri, birkaç yüz metre yürüdükten sonra bir bakkalın önünde durdu. Etrafına bakındı, “herhalde burasıdır,” diyerek kapıya yöneldi. Hayri, kapıyı açar açmaz keskin bir koku yüzüne çarptı; naylon, yağ ve sigara karışımı bir kokuydu.

Raflarda naylon torbalar içerisinde bulunan kuruyemiş çeşitleri, üst üste dizili değişik marka yağ tenekeleri, ev işlerinde kullanılan plastik eşyalar vardı.

“Selamünaleyküm” diyerek içeri girdi Hayri.

“Aleykümselam, buyurun ne istediniz?” diyen bakkala bakıp gülümsedi, boğazına doladığı atkıyı çıkarıp ellerini ovuşturdu.

“Bir şey istediğim yok arkadaş. Bir arkadaşım ile görüşmek için buraya geldim.”

Sobanın yanı başında, iskemle üzerinde oturup gazete okuyan Ferhat başını kaldırdı ve Hayri ile göz göze geldi. Ferhat ayağa kalktı, gözlerinin içi güldü. Büyük bir heyecan ve sevinçle Hayri’yi karşıladı. İki arkadaş kucaklaştılar, soba önünde oturup uzun uzun sohbet edip dertleşmeye başladılar. Hayri elini karnına vurarak, “Sabahtan beri açım, midem zil çalıyor!” dedi gülümseyerek.

“Kalk lokantaya gidip bir şeyler yiyelim,” dedi Ferhat.

“Gerek yok, fırından sıcak bir parça ekmek, biraz da helva, yeterli.”

“Hayır, olmaz, lokantaya gidip daha güzel bir şeyler yiyelim. Korkma param var bulaşık yıkamaya rehin kalmayız.”

“Paran çoksa bana biraz verirsin, ya da bildiri için kâğıt ve diğer kırtasiye eşyalarını alırsın. Amaç güzel bir şeyler yemek değil karnımızı doyurmak .”

“Nasıl istersen” dedi Ferhat.

Ferhat dışarı çıktı, ekmek ve yeteri kadar helvayla geri geldi. Kapıyı açar açmaz rüzgârla birlikte kar da içeriye hücum etti. Helva iskemle üzerine indirdi. Ekmek sobanın üzerine bırakıldı. Hayri büyük bir iştahla oturdu ve yemeye başladı.

“Neden sen de yemiyorsun?”

“Sağ ol, biraz önce yedim”

“Yeniden ortak ol, yalnız yemek iyi gelmiyor”

Hayri bir dürüm yapıp Ferhat’a uzatırken, “Bugün köye gide-
mez miyiz?” diye sordu merakla.

“Sanmıyorum. Bu akşam ilçede kalırız, yarın kar ve fırtına di-
nerse köye gideriz.”

“Bu gece evinde kalacağımız kimse var mı?”

“Arkadaşlarımız var; canıyla malıyla kendini davaya veren ar-
kadaşlar...”

“Güzel, o halde bu akşam kendileriyle konuşacak arkadaşların
evine gidelim. Hatta birkaç kişiyi bir araya getirip onlarla konuşa-
biliriz. Boş zamanlarımızı bir örgütlemeye, bir propagandaya dön-
üştürebiliriz.”

“Daha iyi olur,” dedi Ferhat.

Ferhat Trabzon Elektrik Mühendisliği bölümünü bitirmiş. Aynı
zamanda Hayri’den dört yaş büyüktü. Türkçenin yanında çok iyi
de Kürtçe konuşuyordu.

Hayri ise 1955 doğumlu, Hacettepe Tıp Fakültesi öğrencisiydi.
Okulu bırakmış ve kendini mücadeleye adanmıştı.

Yemek yedikten sonra lokantadan çıktılar. Rüzgârın savurduğu
kar ağızlarına, gözlerine çarpıyor ve nefeslerini kesiyordu. Birkaç
sokak yürüdükten sonra avlu duvarları briketle örülü, demirden
iki kanatlı yeşile boyalı bir kapının önünde durdular. Ferhat birkaç
kez kapıya vurdu, ama cevap veren olmadı.

“Bana yardım et duvarın üzerine çıkıp avluya atlayalım dedi”
Ferhat

Hayri Ferhat’ın bacaklarından tutup yukarı doğru kaldırdı. Fer-
hat duvarı yakaladı ve bir sıçrayışla üstüne çıktı ve aynı hızlı ken-
dini öte tarafa bıraktı. Arkadan kilidi açtı ve Hayri’yi içeri aldı.
Kapıyı tekrar kapayarak yürüdüler.

Kızıltepe tarihinde böylesine fırtına ve kar görmemiştir. Sanki
tanrıların gazabı gibi bir gün yaşıyordu. Fırtına insanı önüne
katıp sürüklüyordu. Avlunun içinde bile rüzgâr karı savuruyordu.

Ferhat kapıyı vurdu ve evin en yaşlısı kapıyı açtı. Buyur edilmeyi beklemeden içeri girdiler. İçerde selamlaştılar. Duvarda Yılmaz Güney'in büyük bir posterı asılıydı. Yanında Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının duruşmada çekilmiş fotoğrafları vardı. Hayri palto ve atkısını duvardaki askıya astı, oturdu ve sırtını bir yastığa koyarak yaslandı.

Birazdan çay geldi, kana kana birkaç bardak içtiler. Odanın içi ısınmıştı. Dışarıdaki kar ve fırtınanın soğuğu sürüyordu.

Hava kararmaktaydı. Televizyon açıldı, ancak ne ses ne de görüntü vardı. Hayri gecenin geç saatlerine kadar odadaki gençlerle konuştu, gençler pürdikkat dinledi. Sorular soruldu, cevaplar alındı.

Gece yarısından sonra hasır üzerine döşek serildi, yorgan indirildi. Hayri ile Ferhat elbiselerini çıkarıp uzandılar. Günün yorgunluğundan olacak ki Hayri gözlerini kapadığı gibi uyudu. Ferhat birkaç kez sağa sola döndü ve ardından uykuya teslim oldu.

Gün doğumuyla birlikte yataktan kalktılar. Fırtına ve kar durmuş, sakın bir gökyüzü vardı. Birkaç parça bulut dışında masma-viydi. Ev sahibi büyük bir alüminyum sini içinde zeytin, peynir, yumurta ve çaydan oluşan kahvaltıyı odaya getirip bir kürsünün üzerine indirdi ve bardaklara çay doldurdu.

“Buyurun” demesiyle siniye yanaştı misafirler. Odanın sessizliğini çatal kaşık sesleri bozuyordu.

Çaylar tazelendi. Sohbet derinleşti. Kahvaltudan sonra birer sigara içtiler.

Daha sonra Hayri ile Ferhat ev sahibi ile vedalaşıp evden ayrıldılar. Buzlanmış toprak yoldan ana caddeye doğru yürüdüler. Kuru ve sert bir soğuk vardı. Evlerin bacalarından dumanlar yükseliyordu.

Hayri ile Ferhat birkaç dükkâna girip çıktılar. Köyden ilçeye kimsenin gelip gelmediğini sordular. Tam bu sırada köyden gelen traktör görüldü. Ferhat yanaştı ve durması için elini kaldırdı.

“Merhaba birader.”

“Merhaba”

“Köye ne zaman dönüyorsun?”

“Gidip benzinlikten mazot alacağım, geri döndüğümde ayak-üstü birkaç işim var, bitirir bitirmez gideceğim.”

“O zaman bizden habersiz gitmeyin. Ben de geleceğim,” dedi Ferhat.

“Tamam, başım gözüm üstüne,” dedi ve gaza bastı şoför.

Hayri ile Ferhat kahveye yöneldiler. Kahve kapısını açıp içeriye adım attıklarında gürültülü ve yoğun sigara dumanıyla karşılaştılar. Boş buldukları masaya yönelip oturdular. Kahvedeki insanlar üzerinde göz gezdirdiler. Kimileri oyun oynuyor, kimileri düşüncelere dalmış sigara içiyorlardı.

Bir süre sonra traktör şoförü içeri girdi. Masalarına yanaşıp Ferhat’a, “Köye gelsekseniz kalkın gidelim,” dedi.

Ferhat ile Hayri ayağa kalktı, Ferhat çay parasını masaya bıraktı. Oradan ayrıldılar.

“Ne kadar sıkıcı bir yer!” dedi Hayri, “sizin buradaki kahvelerin hepsi böyle mi?”

“Evet, çoğu insan işsiz, güçsüz; zamanlarını kahve masaları etrafında tüketiyorlar.”

“Çok yazık. Biraz ilgilenilirse bunların çoğunun enerjisi mücadeleye kaydırılır. Bu insanları kazanmamız gerekiyor. Bu tabutlukları yeşeren bir çiçek bahçesine dönüştürmeliyiz. Bu mümkündür. Fazla teoriye de gerek yok. Biraz sabır, mütevazılık, fedakârlık ve güven yeter...”

İlerde duran traktör römorkuna bindiler. Şoför gaza bastı ve ana caddede yol aldı. İlçenin dışında asfalt yoldan çıkıp stabilize yola girdi. Yol hayli bozuktuk. Çamurlu çukurlardan geçilmiyordu. Tekerlekler römorkta olanların üzerine çamur sıçratıyordu. Traktör, çamur ve suyla dolu bir çukura saplandı. Yerinde patinaj yapıp durdu.

“Arkadaşlar bu alet iyice çamura batıp durdu,” dedi şoför, “etraftan biraz taş toplayın ve tekerleğin altına atın.”

Römorktaki yolcular aşağıya inip buldukları taşları getirip şoförün yanı başına bıraktılar, şoför de taşları tekerlerin dibine dizdi ve çukuru iyice doldurdu.

“Arkadaşlar ben gaza basınca sizler de iteleyin” dedi şoför, “böylece daha kolay bu çamurdan çıkmış oluruz.”

Traktörün çalışmasıyla birlikte herkes tüm gücüyle römorku itelemeye başladı. Traktör, zar zor çamurdan kurtuldu.

Yolcular tekrar traktör römorkuna bindiler ve traktör yola devam etti. Birkaç yerde kar erimişti. Dağlara yaklaştıkça kar da artıyordu. Hayri ilk kez buraları görüyordu. Etrafı tanımak için dört gözle bakıyor, Ferhat'a merak dolu sorular yöneltiyor ve cevaplar alıyordu. Kale surları gibi dağlar ufuk çizgisinde sıralanıp gözde yitiriliyordu. Traktör Xurs Vadisi'nden yukarıya doğru tırmanıyordu. Traktör vadideki bahçe ve ağaçların arasında ilerleyerek Xurs köyüne vardı. Bereketli vadi, tütünülle meşhurdu.

Ferhat ile Hayri römorktan indi ve araziye serpilmiş evlerin arasından yukarıya doğru yürüdüler. Köy kar altındaydı, bazıları hayvanları sulamaya götürürken, bazıları da yemliklerde hayvanlara yem veriyordu. Kimisi de topraklı evleri loğluyor ve tokmakla saçakları dövüyordu. Biraz ilerde birkaç çocuk naylon parçası üzerine oturmuş kızak kayıyorlardı. Köyde bir doğallık, cıvıl cıvıl bir yaşam vardı. Herkes bir şeylerle meşguldü. Ferhat taşlarla örülü çitle yapılmış kapıyı açtı ve avluya girdi. Kapıyı çalmadan girdiler. İçerde kimse yoktu. Ayakkabıları çıkarıp odaya geçtiler. Ferhat köşede duran odunlardan birkaçını sobaya attı ve asılı olan şişedeki gazdan birazını odunların üstüne dökerek sobayı tutuşturdu. Soba yandı ve içerisi giderek ısınmaya başladı. Hayri ile Ferhat, sobayı kucaklarcasına sarılıp el ve ayaklarını ısıttılar. Elbisele- rindeki çamur lekeleri kuruduktan sonra çitileyip temizlediler. Halen odaya ne gelen ne de giden vardı.

“Kimsenin geleceği yok, en iyisi aile tarafına git burada olduğumuzu söyle. Diğer arkadaşlar da burada değil mi?”

“Bugün geçti, ancak yarın onlarla görüşebiliriz”

“Neyse, acelesi yok.”

“Ben aile tarafına geçiyorum, geç kalırsam meraklanma. Akra- bayız, belki yiyecek bir şeyler alıp gelirim.”

Ferhat gittikten sonra Hayri ayağa kalktı ve pencereden dışarı baktı; vadi avuç içi gibi gözüküyordu. Dönüp odanın içine baktı; du- varda bez üzerine çizilmiş bir Şahmaran figürü asılı duruyordu. Sa- ğında çerçevelenmiş bir asker resmi, yanında ise bir duvar halısı

asılydı. Karşıda her iki köşede birer raf duruyordu. Rafların üzerinde kahve fincanları, çaydanlık ve bardaklar diziliydi. Pencereler yeşile boyalı ve pervazları hayli yıpranmış, bazı yerleri çürümüştü. Kenarları yosun tutmuş, köşe taşları kaymak halini almıştı.

Yerde karşılıklı olarak boydan boya serilen iki hasır ve hasırların üzerinde elle örölmüş rengârenk iki halı, halıların üzerinde dizili dört minder ve duvar kenarlarında dizili yastıklar duruyordu. Odanın içi yeni badana yapılmasına rağmen taşlar, tavandaki ağaçlar bir asırlıktı sanki.

Tam o sırada Ferhat ile ev sahibi elinde bir tabak pekmez, iki tabak yoğurt ve birkaç ekmeğin bulunduğu siniyle girdiler. Merhabalaşmadan sonra ev sahibi yemeğe çağırıldı.

“Kusura bakmayın, el altında hazır olan bunlardı.”

Ev sahibi sözünü bitirmeden, “Yabancı değiliz, aileden biriyiz, getirdiklerin fazladır bile,” dedi Hayri.

“Siz yişin, ben biraz önce yedim. Bu arada ben de sizlere çay kaynatayım.”

Ferhat ile Hayri oturup yemek yediler. Pekmez katı, bal kıvamındaydı.

“Pekmezden bal kokusu geliyor” dedi Hayri, “Yoksa pekmez ile bal karışımı mı?”

“Hayır, Burada bir ot çeşidi var. Türkçe ismini bilmiyorum... Bal arılarının en fazla konduğu bir ot çeşidi: Rengi mavimsidir. Pekmez yapmak için sıra pişirilirken kazanlara bu ottan birkaç deste sıra içine batırılır ve yarım saat içinde kalır. Pekmeze şimdi gördüğün bu bal kokusunu verir. Bu sarı olanı da ilk doğum yapan inek, koyun ve keçi gibi hayvanların ilk sütüdür. Sütün bir kısmı alınır ve kaynatılınca gördüğün bu hali alır. Kürtçe ‘Fıro’ deriz. İyi ve güç vermede üstüne yoktur,” dedi Ferhat.

Yemekten sonra radyodan haberler dinlendi. Hayri, haber bültenlerini kaçırmazdı. Eline geçen gazete ve kitapları okur, gelişmeleri yakından izlerdi.

Ferhat, odaya gelenlere arkadaşı öğretmen olarak tanıtıyordu. Güvenmediğı kimseyle konuşmuyor ve propaganda yapmıyordu Hayri. Akşama doğru gelip gidenler çoğaldı. Zaten çoğu da akraba sayılıyordu.

Akşam yemeği yendikten sonra, “Ferhat, arkadaşların yanına şimdi gitsek olmaz mı? Gündüz dağa vurduğumuzda dikkat çeker. Şimdi gitsek kimse bizi görmez. Daha iyi olur diye düşünüyorum?”

Ferhat dudağını büktü, bir an ne diyeceğini şaşırdı. Böyle bir şeyi beklemiyordu. Ferhat yanındaki ev sahibi Ferman’a fısıldadı. Aralarında bir şeyler konuştuktan sonra, “Hadi çocuklar, artık kalkın eve gidin,” dedi Ferman.

“Ne diyorsun Ferman, fikrin nedir?” diye sordu Ferhat.

“Şimdi de gidebiliriz. Eğer acelesi yoksa yarın gündüz de herhangi bir bahaneyle gidebiliriz”

“Gizlilik için şimdi gitsek daha iyi olur.”

“Nasıl istiyorsan,” dedi Ferman.

“O zaman hazırlanın gidiyoruz.”

“Ben de sizinle gelirim,” dedi Ferman

“Gerek yok, biz gidebiliriz.”

“Sizleri bu karda kışta dağa yalnız gönderemem.”

“Bir şey olmaz, biz yalnız gideriz. Ferhat yolu ve arkadaşların kaldığı yeri biliyor”

“Yine de mahsuru yoksa gelmek istiyorum. Eğer gizli konuşacaklarınız olursa, sizlerden uzak bir yerde beklerim.”

Hayri gülümsedi, Ferman’ın boynuna sarıldı.

“Senden gizleyeceğimiz hiçbir şey yok, bizim için rahatsız olmanı istemediğimiz için gelmeni istemiyoruz. Hepsi bu, madem çok istiyorsan gel.”

Hayri ile Ferhat başlarına birer puşı sardı ve yün çoraplar giyip iyice kuşandılar. Ferman otomatik silahı aldı, tesisatını beline bağladıktan sonra yola koyuldular.

Gökyüzü açtı, ancak dondurucu bir hava vardı. Yerdeki kar donmuş, basıldığında sesi yüzlerce metre öteden işitiliyordu. Donmuş karın üzerinden yürüyüp patika yoldan ilerlediler. Birkaç tepe ve vadiyi geçtikten sonra dağın zirvesine ulaştılar. Arkadaşlarının kaldığı mağaraya vardıklarında iyice güçten düşmüşlerdi.

Mağarada üç kişi vardı. Gelenlerin ayak seslerini duymuş ve tedbirlerini almışlardı. Sinan sert bir ses tonuyla,

“Kimsiniz? Fazla yaklaşmayın yoksa vururuz!”

Ferhat gelen sesi tanımış ve beklemeden, “Yabancı değiliz Sinan, benim, Ferhat.”

Sinan Ferhat’ın sesini tanıdı. Birlikte mağaraya girdiler. Merhabalaşıp kucaklaştılar. Hep birlikte yanan ateşin etrafına oturdular.

“Bu akşam sizleri beklemiyorduk, bu yorgunluğa çay iyi gelir, sizlere bir çay kaynatalım.”

Sinan demliğe su doldurdu ve közün üzerine koydu. Çay demleninceye kadar Hayri ile Ferhat ısındı, üzerlerindeki ıslak elbiseleri çıkardılar.

Çaydan sonra göz kapakları ağırlaştı ve uyku yavaş yavaş beyinlerini esir aldı. Sinan ile Murat ateşin külünü kürekle kazdıkları çukura doldurdular. Çukurun üstü ince sal taşlarıyla örtüldü, taşların üzerine çalı çırpı atıp üstüne boydan boya bir battaniye serildi.

“Biz sırayla nöbet tutarız. Sizler yatın,” dedi Servet

Hayri, Ferhat ve Ferman battaniye üzerinde yan yana uzandı. Üstlerine bir battaniye örtüldü. Daha önce hazırlanan bez, mağaranın ağzına çekildi. Ateşin közü içeriği ısıtıyordu. Ayrıca çukurdaki közler de ısı veriyordu. Sabaha kadar üşümeden uyudular.

Sabah geç saatlerde kalktılar. Hayri bir süre uzandığı yerde oturup bekledi. Elleriyle yere dokundu. Mağaranın bu kadar sıcak kalmasını ummuyordu.

“Sinan, bu icadınız müthişti. Kendimi sabaha kadar fırında hissettim.”

“Bizim icadımız değil, atalarımızın icadı.”

“Günaydın arkadaşlar,” dedi, Servet, “mercimek çorbanız hazır ve sizleri bekliyor.”

Ferhat ile Ferman da kalktı, ellerini yüzlerini yıkadıktan sonra, tencerede bekleyen çorbanın etrafında toplandılar. Altı kişiydiler, dört kaşıkları vardı. Kaşıkları dönüşümlü olarak kullanıp çorbalarını içtiler. Yemekten sonra Hayri mağaranın kapısının önünde bekledi ve karşı yamaca baktı. Karşı yamaç kuzey cephesine düşüyordu. Tek tük meşe ağaçları dışında her taraf karla kaplıydı. Yamacın üst tarafı bir dazlak gibi çıplaktı ve güneş ışınlarıyla par-

lıyordu. Aşağılara doğru uzanan vadide göz ufkunu yitiriyordu.

Güneşin ışınları mağaranın önündeki ağaç ve kayalara vuruyordu. Sert ve kuru bir soğuk vardı. Hayri yukarıya doğru tırmandı ve mağaranın gizlendiği tepenin zirvesine çıktı. Birbirini izleyen karla kaplı tepeler, yüksek sıradağlar uzanıp gidiyordu. Ne bir ses, ne bir gürültü ne de bir canlılık gözüküyordu. Var olanlar da bir yere sinmiş gözlerden ırak duruyordu.

Hayri'nin gözleri kızarmış, burun ve kulakları morarmış, parmak uçları puç olmuştu.

“Gel bu güzel manzaraya bak, insanın içini dolduruyor. Hep burada yaşama arzusu yaratıyor insanda.”

Ferhat da Hayri'nin bulunduğu noktaya tırmandı.

Ferhat nefes nefeseydi.

“Öyledir, bir de bu soğuk olmasaydı.”

“Çeşitlilik güzelliği yaratır, insanın içini ferahlatır, gizlenmiş enerji ve duyguları açığa vurur.”

“Bugün geri dönecekmışiz?”

“Önce arkadaşlarla oturup konuşacağız, ardından çıkan sorun ve ihtiyaçlara göre bir karar alırız. Var mı bir fikrin?”

“Yok, öylesine sordum; arkadaşlara yük olmayayım diye sordum, zaten ekmekleri bitmiş.”

“Gidelim, biraz daha kalırsak burada donarız.”

Aşağıya doğru inerken, Hayri'nin ayağı aniden kaydı ve sırt üstü yere çakıldı. Başı yere çarptı. Birkaç metre aşağıya kaydı ve bir ağacın köküne takılarak durdu. Ferhat'ın yardımıyla ayağa kalktı. Baş ve bileği incinmişti. Ancak kaygılanacak ciddi bir şey yoktu.

Hayri yerde bulduğu bir ağaç dalını aldı ve onun yardımıyla yürüdü. Bu kez daha temkinli, daha dikkatli yürüyordu.

Mağaranın ağız ağaç dallarıyla gizlenmişti. Otuz kişiyi barındıracak büyüklükte bir mağaraydı. İki kapısı vardı. Diğer kapı kullanılmıyordu ve kapatılmıştı. Mağaranın en arka tarafında bir fanus, daktilo, teksir makinesi, bol sayıda kâğıt, mürekkep, karbon kâğıtları bulunuyordu.

Örgütün merkezi düzeyindeki tüm bildirileri, broşürleri, tüzük ve programı burada çoğaltılıyordu. Tam bir yayın ve propaganda

merkeziydi. Mağaranın diğer bir köşesinde bol sayıda odun, kapacak, salça, tahin kutuları diziliydi.

Ferhat ile Hayri ellerini ateşe doğru uzatarak ısındılar. Hayri, “Arkadaşlar artık oturalım. Ferman sen de nöbet tut,” dedi.

Hayri ateşin üzerine birkaç odun daha attı, dipte kalan közleri ileri çekti. Ateş kıvılcımlar saçarken bir kıvılcım Ferhat’ın üzerine sıçradı, naylon gömleğine küçük bir delik açtı.

“Daha fazla ateşi karıştırma, yoksa bizi yakarsın,” dedi Ferhat.

“Ne oldu, bir kıvılcıma dayanmıyorsun. Bir kitapta okumuştum: Devrimciler trenle bir yere gidiyorlar, ancak yakıtları bitiyor, fakat ne pahasına olursa olsun, treni hedefledikleri yere ulaştırmaları gerekiyor. Eğer treni hedefe ulaştırmazlarsa, cephede büyük kayıplar yaşanacaktır. Bu nedenle trendeki devrimciler, sırayla kendilerini trenin fırınına atıyorlar. Çünkü kömür bitmiş ve tren duracak. Böylece kendi bedenlerini yakarak treni hedefe ulaştırıyorlar. Bir gün gelir, bu tür kahramanlıklar bize de nasip olabilir. Bu nedenle kendini bir kıvılcıma değil, gür ateşlere hazırla.”

“Öyle bir anda bedeni yakmak ayrı, böyle boşu boşuna yanmak ayrı bir şey,” dedi Ferhat

“Hazırsanız başlayalım arkadaşlar?”

Kimseden ses çıkmayınca, “Çoğaltmanız için birkaç bildiri girdim. Ayrıca daha önce gönderdiğimiz broşürleri çoğaltmamız gerekmektedir. Merkezin aylık bülten çıkarma planı var. Ajitasyon ve propaganda faaliyetlerine ağırlık vereceğiz. Artık bu tür propaganda, gelişen mücadele koşullarına cevap vermede yetersiz kalıyor. Anlaşılan bundan böyle daha yoğunluklu çalışmamız gerekecektir. Ne diyorsunuz, var mı söyleyecekleriniz?”

“Daha önce bize verilen broşürlerin basımını bitiremedik. Çünkü bu teksir makinesi ikide bir bozuluyor. İhtiyaçlarımıza cevap vermiyor. Kâğıtları satın alacak paramız da yok. Günlük ihtiyaçlarımızı karşılamakta bile zorlanıyoruz. Bu nedenle yeni iş yapan cinsten bir teksir makinesi. İkinci daktilo, ihtiyaçlara cevap verecek kadar kâğıt, mürekkep gibi kırtasiye malzemeleri ihtiyacımız var.”

Servet, bağdaş kurup oturmuştu. Parmakları arasında tuttuğu bıyıklarını çekip düzeltti, parmaklarını çıtlattı ve alevlenen ateşe

gözlerini dikerek söze girdi:

“Sinan arkadaşına katılıyorum. Daha iyi çalışmamız için birçok şeye ihtiyacımız var. İhtiyaçlar acilen karşılanmalı, yoksa zamanımızın çoğu ölüyor. Çok çalışıyoruz ancak, az üretiyoruz. Bu da moral ve çalışma azmimizi zayıflatıyor. Ayrıca lazım olur diye belki bir miktar para elimizin altında bulunmalı.”

“Sinan ve Servet arkadaşlara katılıyorum. Başka da diyeceğim bir şey yoktur,” dedi diğeri.

“Evet, gerçekten de, teksir makinesi eski ve hayli yıpranmış. Yeni bir makine lazım,” dedi Hayri

“Diyarbakır’da yeni ve hiç kullanmadığımız bir makine var, ayrıca birkaç daktilo da olacak, onları buraya getirebiliriz,” dedi Ferhat.

“İyi olur,” dedi Hayri; “sen mi Diyarbakır’a gidip malzeme alıp getireceksin yoksa arkadaşlardan birini mi gönderelim?”

Ferhat boynundaki Çefyeyi açtı, elindeki çöple yeri kazımaya başladı, kaşlarını çatık bir süre daldı. Ardından, “Arkadaşlardan biri giderse daha iyi olur. Malzemenin en iyisinden vermeleri için bir not yazarım, ayrıca bol sayıda kâğıt ve diğer kırtasiye malzemeleri de vermelerini belirtirim. Böyle daha iyi olur. Ayrıca biraz para da veririz. Eksik olan malzeme de satın alınır. Yiyecek ihtiyaçlarınızı da burada karşılarırsınız. Arkadaşlarla konuştuktan sonra, sizlere bir miktar para daha göndeririz. Diyeceğiniz başka bir şey var mı?”

Kimseden ses çıkmayınca, “O halde yazılacak bültene bir göz atacağım, işim biter bitmez gideriz Ferhat arkadaş.”

Sinan nöbet tutmaya giderken, Servet birkaç avuç un naylon üzerine döktü, ardından biraz tuz içine attı, sıcak suyu unun üzerine döktü. Suyu iyice una yedirdikten sonra yoğurmaya başladı. Hamuru bir ileri bir geri evirip çevirip yumrukladı. Hamur iyice yoğrulduktan sonra ateşin etrafına birkaç taş yığı ve sacın üzerine bıraktı.

Servet hamuru açtı, Ferhat ekmeği sac üzerine koyup pişirdi, ekmek kokusu mağaradan zirveye doğru yükseldi. Pişirilen ekmek üst üste dizildi. En sonunda peynirden katma yapıldı. Kişi başına üç börek pişirildi. Birkaçı da salçadan yapıldı. Börekler közlerin üzerine bırakıldı, kızartıldı ve kenarlarına peynir yağı dökülmeye başladı.

Diğer taraftansa çay hazırlandı, börekler sıcak çayla yenildi. Ardından sigaralar içildi. Hayri ile Ferhat mağarada kalanlarla veda-
laştı. Diyarbakır'a gitmek için Servet de hazırlanmıştı. Dört kişi
art arda yola koyuldu. Kar gevşemiş ve yürürken diz boyu batı-
yordu insan. Önde Ferman, diğerleri onu takiben yürüyordu.

Akşama doğru köye varıldı. Ferhat bir not yazdı, katlayıp Ser-
vet'e verdi.

Ertesi sabah günışığı ile birlikte yola koyuldular. Yine güneşli
bir gündü. Kar gözleri kamaştırıyordu. Kızıltepe ovasına indikçe
kar azalıyor ve yerini ıslak toprağa bırakıyordu. Yerden gökyüzüne
doğru buğu yükseliyordu. Buğday tarlaları içinde, güvercinler, sı-
ğircıklar, sürü halinde yem toplayıp yiyordu. Yeni filizlenen buğ-
day tarlaları üzerinde biriken çiy damlaları parıl parıl parıldıyordu.

Öğlene doğru Servet minibüse binip Diyarbakır'a doğru yola
çıktı. Aynı gün Diyarbakır'a ulaştı, verilen adrese gidip Akif ile
görüştü. Servet, Akif'i ilk kez görüyordu. Akif dolgun, güler yüzlü,
düşünerek konuşan olgun biriydi. Notu aldı ve okudu.

"Ne zaman geri dönmek istiyorsun?"

"İhtiyaçlar karşılanırsa yarın sabah yola çıkarım. Çünkü yapı-
lacak çok işimiz var."

"O halde kalk gidelim," dedi Akif.

Daha önce okulda çok sayıda, kâğıt ve karbon toplamışlardı.
Daktilo ve teksir makinesini de okuldan çalmışlardı. Olanaklar çok
kıttı. Her şey sıfırdan yaratılıyordu. Çoğu zaman aç kalıyorlardı. Bil-
gilenmek ve öğrenmek için yer yer kitap çaldıkları da oluyordu.
Malzemeler sur dibindeki evlerden birindeydi. Akif ile Servet Di-
yarbakır'ın dar, çamurlu ve birikmiş çöplerle dolu sokaklarını geç-
tiler. Tarihi Surların önüne geldiler. Fakirlik, perişanlık ve
geçimsizlik gökyüzünden yağmış gibi her tarafa sinmişti. Yüzyıl-
lardır sağlam duran Sur'lar yıpranmış, yıkılıyor ve taşlarıyla yeni
evler yapılıyordu. Tarihi eserler günlük çöp bölgesine dönüşmüştü.

Akif ahşap bir kapıya dayandı. Bahçede hayvan pisliği, üst üste
yığılmış çöpler, bahçenin güney cephesindeki buğday sapları içinde
uzanan bir köpek havlayarak onlara doğru geldi, aniden Akif'in

pantolonunu ısırp ağzında tuttu. Akif'in bağırmasıyla köpek ürktü ve geri kaçtı. Tam bu sırada başına tülbent bağlamış, üzerinde bir parke, topuklarına kadar uzanan çiçekli fistan giymiş, orta yaşlı bir kadın dışarı çıktı.

Köpeğini "Oşt! Oşt!" diye azarladı ve ardından gençlere "ne arıyorsunuz oğlum?" diye sordu.

"Benim ana, tanımadın mı?"

"Oğlum akşama kadar eşekler gibi çalışıyorum. Bir dakika oturacak zaman bulamıyorum, bu yaşam değil, rezalet. İnan ki dizlerim bedenimi taşımıyor ve gözlerim kararıyor. Çocukların isimlerini bile unutuyorum."

"Ben Akif'im, hani ekmek yaparken, ben de sacda pişirmiştim"

Kadın ellerini dizlerine vurdu ve elindeki süpürgeyi yere atarak, "Hatırladım, hatırladım oğlum, gözüm kör olsun, seni hatırlamaz olur muyum?" diyerek hayıflandı.

Kadın Akif'i kucakladı, bağrına bastı ve her iki yanağından öptü

"Buyurun, gelin oturun. Açsanız yiyecek bir şeyler getirelim."

"Sağ ol ana. Yanına bıraktığımız eşyaları almaya geldik."

"Çok iyi edersiniz oğlum. Her gün bizim çocuklarla başım dertte, bozup kırmadan götürseniz çok iyi edersiniz. Çocuklarımız çocuk değil, ateş topu. Bazen onları doğurduğuma bin pişman oluyorum."

"Bir şey olmaz ana, kafana takma, büyüdüklerinde akıllı olurlar."

Akif ile Servet malzemeleri paketledi, bir at arabasına yükleyip başka yere taşıdılar.

Servet o gece orada kaldı. Sabah erkenden kalktı. Malzemeleri arabaya bindirdi ve garaja doğru yol aldı. Direk giden araba olmadığı için önce Mardin'e bilet kesti. Saat dokuzda otobüs kalktı ve yola çıktı.

Mardin'in girişinde polisler arabayı durdurdu. Servet polisleri görür görmez yüzü değişti, gözleri küçüldü ve yanakları kireç gibi bembeyaz kesildi. İnce bedeni daha da inceldi, katlandıkça katlandı, koltukta kayboldu. Gözlerini kapattı ve uyuyor gibi yaptı. Dizleri tir tir titriyordu. Eliyle dizlerini tutuyordu. Ayaklarına iyice güç verdi, yine olmadı. Tutmuştu bir titreme, almıştı yüreğine bir korku, sarmıştı bir heyecan...

Polisler arabanın içine girdi. Tek tek kimlik sordu. Sıra Servet'e gelmişti. Polis kimlik istedi. Servet uykudan uyanıyor gibi yaptı, ancak rolünü başarıyla oynayamıyordu. Davranışlarıyla yüzünün rengi farklı yönleri gösteriyordu. Başını kuma gömen deve kuşu misali daha fazla dikkat çekti. Polis bir kimliğe bir suratına baktı.

“Burada ne işin var? Nereye gidiyorsun?”

“Şey, abi...” dedi ve gerisini getiremedi.

Servet kilitlenmişti, ne diyeceğini şaşırılmıştı. Böyle bir soru karşısında hazır değildi.

“Oğlum Elazığlısın, bu ücra köşede ne işin var? Yoksa kaçakçılıkla mı uğraşıyorsun?”

“Yok, aaa bi...” dedi kekeleyerek. “Kızıltepe’de bir okul arkadaşım var onun yanına gidiyorum.”

“Okul arkadaşın kim, ismi ne?”

Servet tutukluk yaptı, gözleri irileşti, panik ve heyecan içine düştü. Servet’ten şüphelenen polis, çenesine bir yumruk vurdu.

“Dilini mi yuttun ulan, konuşsana!”

Polis içinden, “Bunun bir pisiği var, korku ve heyecandan dilini yutmuş, biraz üzerine gidersem dökülür,” dedi.

“Ayağa kalk!”

Polis, Servet’in ensesinden yakaladı ve otobüsten aşağı indirdi. Üst araması yaptı. Ardından da polis arabasına koydu. Kimlik kontrolü bittikten sonra şoföre dönerek, “Gidebilirsiniz. Yolcunuz birkaç gün bizde kalacak...”

“Tutukladığınız yolcunun birkaç eşyası da var,” dedi şoför.

“Eşyalarını tanıyor musun?”

“Evet.”

Eşyaları indirdi, polisler kutuları açıp tek tek inceledi. Polis şefi Servet’in içinde olduğu arabaya gitti.

“Otobüste sana ait eşyan var mı?”

Servet yaşadığı şaşkınlıkla, “Evet,” dedi.

“Ne var eşyaların arasında?”

“Teksir makinesi, daktilo ve kırtasiye.”

“Güzel! Okul arkadaşının ismi neydi?”

Servet cevap vermedi. Polis birkaç kez soruyu tekrarladı. Servet, suskunluğunu bozmadı. Araba içinde birkaç yumruk ve tekme darbesi yedi.

“Oğlum doğruyu söyleyeceksin, yoksa ölürsün! Acı çekmeden güzellikle bildiklerini söyle.”

Servet konuşmayınca, polis şefi yanına birkaç polis daha aldı ve üzüm bağlarına giden topraklı yola doğru arabayı sürdü. Araba bir süre gittikten sonra, تنها bir yere çekildi. Servet’in kolundan tutup dışarı çıkardılar.

Onu şok edecek şekilde dayaktan geçirdiler. Servet toprak içinde debeleniyordu. Dudağı yarılmış, burnu kanıyordu. Ayağıyla boğazına bastıran polis, “İlkin tecavüze uğrayacaksın, ardından falaka, işkence ve ölüm... tercih senin!”

“Benden ne istiyorsunuz?”

“Soracağımız sorulara doğru cevap istiyoruz. Kalk otur, hadi!”

Polis ayağını boğazından çekti. Servet elinin tersiyle ağzın giren kanı temizledi. Aval aval etrafa baktı ve bağdaş kurdu.

“Nereden geliyorsun?”

“Diyarbakır’dan.”

“Teksir makinesi ve diğer malzemeleri nereden temin ettin, kim sana verdi?”

“Akif denilen bir arkadaş verdi.”

“Akif’in gerçek ismi ve soy ismi nedir?”

“İnan ki bilmiyorum, ilk olarak dün gördüm.”

“Onunla kim seni tanıştırdı?”

“Ferhat.”

“Bu malzemeyi nereye götüreceksin?”

“Xurs köyüne, orada bir mağara var. Üç arkadaşla birlikte örgütün bültenini, broşür ve bildirilerini yazıyorduk.”

“Kiminle ilişکیدesiniz?”

“Hayri ve Ferhat ile... Onların talimatları doğrultusunda çalışıyorduk.”

“Hayri ile Ferhat şimdi nerede kalıyorlar?”

“Kızıltepe’de kalıyorlar.”

“Halen oradalar mı?”

“Bilmiyorum.”

“Ne demek bilmiyorum?” dedi, karnına birkaç tekme daha vurdu.

Servet aldığı tekme darbeleriyle yere kapaklandı, nefesi kesildi, gözbebekleri kaydı, belini tuttu ve dizlerini karnına çekti. Boğuk bir ses tonuyla, “Gerçekten bilmiyorum, doğru söylüyorum!” dedi.

Polisler birkaç soru daha sordu ve arabaya binip, merkeze doğru yol aldılar. Merkezden aldıkları birkaç polis ile Kızıltepe ilçesine doğru yola çıktılar.

Polis arabası beklemeden ilçe karakoluna yöneldi. Bir süre orada kaldılar. Servet arabada gözleri bağlı, eleri kelepçeli, ilçedeki polislerle birlikte gösterdiği eve doğru yola çıktılar. Gittikleri evin yakınında arabadan indiler, gizlice evin etrafı sarıldı. Servet arabadan indirildi, gözbağları açılmış ve polislerin eşliğinde, evin kapısına dayandı. Birkaç kez kapı vuruldu, içerden biri, “Kimsin?” dedi.

“Benim, Servet.”

Kapı açıldı ve polisler aniden içeriye daldı. Odada oturan Hayri ile Ferhat kısıkvrak yakalandı. Polislerin içeri girmesiyle birlikte namluları onlara doğrultmaları bir oldu. Her şey birkaç saniyede olup bitmişti.

Hayri ile Ferhat’ın üzerlerinde ne bir silah ne de yasak bir yayın bulunmuyordu. Hayri ellerini havaya kaldırdı ve şaşkın gözlerle içeriye dolan polislere baktı. Yapacak bir şey yoktu. Üstleri arandı, elleri kelepçelendi. Hayri dışarıya çıkacağı sırada, Servet’i kapının eşliğinde gördü. Meseleyi anlamıştı, ama artık çok geçti. Kafasından geçen sorular cevabını bulduğunda, göz göze geldiler. Servet büyük bir suçluluk psikolojisiyle başını eğdi, gözlerinden yaşlar döküldü. Servet işin boyutunun bu noktaya varacağını beklemiyordu. Arkadaşlarının çoktan gittiğini sanıyordu. Hayri ile Ferhat hiç hesapta olmayan, beklemedikleri bir olayın içinde bulmuşlardı kendi kendilerini. Polislerin arasında ağır ağır yürüdüler.

Girmişlerdi sonu olmayan bir tünele, açılacaktı yeni bir sayfa, başlayacaktı yeni bir yaşam. Vurulacaktı yürekleri dikenli tellere. Belki de yıllarca tutsaklığın ardından yeniden basacaklardı kara toprağa, zirvelerde güneşi karşılayacaklardı. Zaman sadece keder

değildi; bazen bir tuzak, bazen de keskin bir kılıçtı. Bugün yarının anası, yarın da bugünün yargıcısıydı. Yargıç her zaman doğruları temsil edemez; doğru ile yanlış yaratamaz. Suçlu ile suçsuzu belirleyemez. Suçlu yargıç, suçsuz sanık olur. Çünkü bu, dünyanın mayasında vardır. Dünyanın çivisi böyle çakılmıştır. İnsanlığın çarkı böyle dönüyor. Bu bir doğa kanunudur.

Hayri ile Ferhat'ın ne yazılan kanunlara, ne de bunları uygulayan cübbeli yargıçlara güvenleri vardı. Onlar ne yargıçtı ne de tanık. Onlar sistem karşıtıydı. En büyük suçları da buydu; çünkü özgürce düşünüyorlardı. Bu diyarda özgürce düşünmek, Deniz ve arkadaşları gibi idam sehпасına gitmekti. Önlerinde zikzaklı ve uzun bir yol vardı. Günler, tarih sayfalarının çevrildiği gibi çevrilip devrilmeyecekti.

Hayri ile Ferhat arabalara bindirildi ve ilçe karakoluna götürüldü. Fazla bekletilmeden Mardin polisine teslim edildiler...

Ölüm Yaşamı -Yaşam Ölümü Doğurur

Mazlum oturmuş kitap okuyordu. Arkadaşları arasında zamanı en iyi değerlendirenlerden biriydi. Yoğun bir arayış ve bilgilenme içerisindeydi. Okudukça bilgisizliğini görüyordu.

Araştırdıkça yeni şeylere merakı geliyordu. Henüz bir hedefe varmadan onlarca hedef ve yol çıkıyordu önüne. Bilmediği bir şeyi öğrenmeye çalışırken onlarca şeyi bilmediğini öğreniyordu. Bu da onun daha hızlı daha güçlü bir tempo ile koşmasını sağlıyordu. Zamanla bir yarış içindeydi. Gün vardı yemeden, içmeden yüzlerce sayfa okuyordu. Bilgi kapısını vurdukça yeni kapılar, gelenekler, olaylarla karşılaşılıyordu. Hep öğrenmek istiyordu. Okudukça okumaya olan açlığı artıyordu. Boş durmayı, okumamayı, kendine en büyük hakaret olarak görüyordu. Zamanı boş geçirenlere, okumayanlara müthiş tepki gösteriyordu. O Mazlum'du ve mazlumların hakkını arıyordu. O bir arayış militanıydı. Okudukça ayaklı bir kütüphaneye dönüşüyordu. Eline ne geçerse okuyordu. Kuran'dan – Tevrat'a, Makyavel'den, Marks'a, Atatürk'ten Lenin'e ve daha birçok düşünürü, bilgini, filozofu, şairi, ozanı, romancıyı okuyordu. Mazlum kanepede oturmuş Ahmedê Xani'nin Mem û Zîn kitabını okuyordu. Her söz ve her kelimeyle yaşıyordu. Şafak söker sökmez kalkmış ve sessizce kitap sayfalarını gün ışığında çeviriyordu. Kitabı okumuyordu da her sözü ve cümleyi yaşıyordu adeta. Dizlerini karnına çekmiş, bir eli çenesinde, diğeriyle kitabı tutmuştu. Taş kesilmişti sanki yerinde. Ne kıpırdıyor ne de çıt çıkıyordu. Yanı başında Pola ile Ali yatıyordu. Her ikisi de gençti ve okumayla araları yoktu. İkisi de birer askerd. Hem de gözünü kırpmadan en ufak bir kaygı ve korkuya kapılmadan her türlü eyleme giden ve gitmeye hazır iki delikanlıydı.

Mazlum her iki savaşıyı rahatsız etmemek için tuvalete bile gitmemişti. Mazlum, Mem u Zin destanını okudukça iştahı açılıyor ve bırakmak istemiyordu. Bitirmeden hiç bir yere gitmek istemiyordu. Kitapta ruh, istem ve isyan gözükiyordu. Kimi satırlar içini dolduruyor ve nefesini kesiyordu. Heyecan doruktaydı. Edebi içeriğinin yanında, siyasi mesaja bakıyordu. Okuduğı kitap bir gönül aşkı değildi. Bir halkın ve özgür olmanın aşkını anlatıyordu.

Güneş sarı ışıklarını pencereden içeri atarken, Pola ile Ali de kalktı. Ali yorgan ile döşegi katladı ve yerine koydu. Ardından Mazlum'un üzerine attığı battaniye ve döşegi katlayarak kaldırdı. Mazlum öylesine kitaba dalmıştı ki, ne Pola ve Ali'nin kalkıp dışarı çıktıklarını ne de Ali'nin yatakları kaldırdığını görmüştü.

Pola'nın anası yatakları kaldırmak için içeri girer girmez, "Oğlum ne zahmet etiniz. Yatakları ben kaldırırdım," diye serzenişte bulundu.

Mazlum'un bedenine bir taş düşer gibi irkildi ve başını kaldırdı. Yaşlı ana ile göz göze geldi, ardından hala yatıyor sandığı arkadaşlarına baktı. Her iki genç de yatakta yoktu. Mazlum boynunu büktü ve hiçbir şey söylemedi. Birazdan Ali içeri girdi.

"Arkadaşım insan kalkarken demez mi kalktık, uykudan sizleri uyandırmamak için yatağımı kaldırmadım. Yatağımı kaldırdığınızı görseydim bırakmazdım. Yatağı kaldırmaktan zevk alırım."

"Gözlerinin önünde yatakları topladık Mazlum abi," dedi Ali.

"Kitap çok etkileyici, dalmışım, fırsat buldukça sizler de okuyun."

Ali on sekiz yaşlarındaydı. Bıyıkları yeni terlemiş, bakışları keskindi. Pola ondan bir yaş kadar büyük gözükiyordu. Sıksa ve atikti.

Mazlum kitabı kapadı, dışarıdaki musluktan elini ve yüzünü yıkadı, yüzünü havluyla kuruladı ve odanın içinde birkaç volta attı. Dalmıştı ve bir şeyler düşünüyordu. Mazlum birçok tartışmaya katılmış ve tartışmalarda birçok insanı ikna etmişti. Birikimli, konuşma yeteneğı olan biriydi ve bir o kadar da ilkeseldi. Sorunlara ideolojik yaklaşıyordu.

Kahvaltıdan sonra Mazlum, Ali ile birlikte çarşıya çıktı. Önce birkaç tanıdık kişiye uğradılar, ardından Halil İbrahim Gölü'ne git-

tiler. Balıklara yem attılar, Gölün kıyısında yavaş yavaş yürüdüler. Yüzlerce balık aynı boydaydı neredeyse. Sonbahar yaprakları dökülmüş, etrafa binlerce yaprak dağılmıştı. Sarı ve kırmızı rengi almış yapraklar gölde yüzüyor ve balıkların bıraktığı minik dalgalarla akışları kırılıyordu.

Mazlum Ali'ye dönerek, "Daha öncede buraya gelmiştim, kimseyi tanıımıyordum. Gittiğim adreslerde kimseyi bulamamıştım. Otelde yatacak param da yoktu. Gece yarısı otobüsten inmiştim. Gece saat ikiden sonra buraya geldim. Gördüğün o bank üzerinde uzandım ve sabaha kadar orada uyuyakaldım. Havalar soğuktu, uyandığımda iki büklüm olmuştum. Her tarafım ağrıyordu. Evvelki gün akşam yemeğini yememişim. Uyandığımda acıkmıştım ve canım sıcak bir çorba çekiyordu. Ceplerimi karıştırdım. Birkaç lira vardı. Ancak çorbaya yetmiyordu. Isınmak için biraz hareket yaptım, ardından yola koyuldum ve tekrar randevu yerine gittim. Çoğu zaman yaşantımız böyle geçiyor."

Urfa kalesine çıktılar. Kalenin duvarlarına, sütunlarına baktılar. Mazlum fırsat buldukça tarihi yerleri görmeye gider, duvarlara, taşlara sinen insanlık kanını, tenini ve emeğinin kokusunu almaya çalışırdı. Bir tutkuydu içini sarmalayan.

Ali için ise tarihi eserler hiçbir şey ifade etmiyordu. Onun için taş yığınının başka bir anlamı yoktu. Aralarında büyük bir kültür ve düzey farklılığı vardı.

Öğlene doğru bekledikleri randevuya gittiler. Randevuda fazla bekletilmeden Yıldırım ile genç bir kadının içinde olduğu araba yanlarında durdu. Mazlum, Ali ile vedalaştı ve arabaya bindi.

Taksi Viranşehir ilçesine doğru yola koyuldu. Mazlum önde, Yıldırım ile genç kadın arka koltukta oturuyordu. Mazlum'un cebinde gazete vardı. Gazeteyi açtı ve yol boyunca okudu. Yıldırım bulmaca çözmeyi çok severdi. Hatta aşırı dercede ilgisi ve merakı vardı. Eline gazete geçtiğinde ilk yaptığı iş bulmacaya bakıp çözebildiklerini yazmak olurdu. Birkaç kez bulmaca sayfasını istemek geldi içinden. Sonra bu isteğini bastırdı.

Araba Viranşehir ilçesine yaklaştı. İlçenin girişinde polisler arabayı durdurdu. Önce kimlik istediler. Ardından arabayı aradılar. Ara-

banın çamurlukları altından yazılan bildiriler çıkınca polisler daha sıkı aramaya başladı. Mazlum ve diğerleri sıkıca arandı, elleri kelepçelendi.

Urfa'nın Hilvan ilçesi nüfusuna kayıtlı sahte bir kimlik üzerindeydi. Mazlum bu kimlikle kendini polise tanıttı. Üçü önce Viranşehir karakolunda sorgulandı. Ardından akşamüzeri Urfa merkezine, sonra da askeri garnizona götürüldüler. Mazlum ile Yıldırım aynı hücreye, genç kadın ise başka bir yere konuldu. O akşam kendilerine karışmadı. Gece sessiz ve sakin geçti, hücrede ne ranza, ne yatak, ne su ne de tuvalet vardı.

Mazlum sırtını beton duvara dayadı, dizlerini göğsüne çekti, ellerini dizlerinde birleştirdi, gözleri ileri geri volta atan Yıldırım'ın ayak bileğinin gölgelerine takıldı. İki adımda bir gölge yönü değişiyordu. Gölge bir bu tarafa bir diğer tarafa düşüyordu. Bu hızlı değişiklik, ışığın birer gölgesi olma fikri onu hayli düşündürdü. Gölge ışığa göre yön ve biçim alıyordu. "Peki, zayıf insanlar neye göre biçim ve yön alırdı?" sorusu birkaç kez beyinde şimşek gibi çaktı. Ardından zehir olup bedeninde dolaştı. Yaşamın doğruları, kişiliğin zayıf tarafları ilk olarak bu kadar açık ve çıplak bir şekilde yüreğine çarpıyordu. Hiçbir zaman insan psikolojisi üzerinde bu kadar düşünmemişti. Kaygılar, sorumluluklar onu yapılması gerekenle kilitlemişti. İnsan salt ideoloji yumağı değil; istem, arzu, zevk, yanlış ve doğruların da yumağıdır. Nasıl ki var olan her zaman var olmaz ise, doğru olan da her zaman doğru olmaz. Önemli olan irade sahibi olmaktır.

Mazlum'un bu iradeye sahip olduğuna kuşku yoktu. Ancak Yıldırım'a baktıkça "acaba"lar içini parçalıyordu. Arkadaşıydı; ancak ona karşı ilk defa bu kadar kuşku dolu ve güvensizce bakıyordu. Aslında Yıldırım'a bakmıyordu. Onun gölgesine bakıp kişiliğini görüyordu. İçine böyle bir kuruntunun düşmesinden kendisi de rahatsızdı. Elinde değildi. Kuşku tedbiri geliştiriyordu.

Düşünüp taşındı. Konudan konuya girdi. Birkaç dakikaya bir yılı sığdırdı. Bedeni yanıyor ve kalbi hızlı hızlı atıyordu. Biraz da heyecanlıydı. Ne o, ne de Yıldırım konuşmuyordu. Sabaha doğru Mazlum uyudu. Yıldırım ise boydan boya uzanmış ve baştan beri harıl harıl uyuyordu.

Mesai saati ile birlikte kapı açıldı. Mazlum alındı, iki asker kollarına girdi ve ileride kulübeyi andıran yere götürüldü. Sandalyenin üzerinde oturtuldu. Saçı makineye vuruldu ve tekrar yerine götürüldü. Aynı şeyler Yıldırım’a da yapıldı.

Tıraştan bir süre sonra Yıldırım tekrar götürüldü. İki saate yakın getirilmedi. Mazlum ateş üzerindeymiş gibi yerinde durmıyordu. Zaman onun için durmuştu. Gelen bir sese kulak kabartıyor ve en ufak bir hisirtıyla sonuç çıkarmaya çalışıyordu. Göz birkaç metreyi görüyordu, ama kulak onlarca, hatta yüzlerce metre ileriden gelen sesleri alabiliyordu. Beyin ise bu sesleri ayırıştırıyor ve sonuç çıkartıyordu.

Öğlene doğru Yıldırım getirildi. Mazlum’un elleri kelepçelendi, gözleri bir bezle bağlandı ve askerler kollarından tutup götürdü. Yüz metre yürüdüler. Dört beş basamaklı bir merdiveni çıktı, dar bir kapıdan içeri girdi. Birkaç kez sağa sola döndükten sonra sırtı bir duvara verildi.

Gözbağı ve kelepçeleri açılmadan orta yaşlarda olduğu anlaşılan birinin tiz sesi kulaklarına çarptı.

“Hangi örgüttensin?”

“Hiçbir örgütten...”

“Aynı arabada olduğun kişileri tanıyor musun?”

“Hayır.”

“O halde bu arabada ne işin var?”

“Viranşehir’de akrabalarım var, oraya gidecektim. Yolda bekliyordum, Viranşehir tarafına gelen arabalara elimi kaldırdım. Birkaç araba durmadı, bu arabaya da elimi kaldırdım, durdu ve beni aldılar, onlarla böyle tanıştım.”

“Peki, arabada çıkan bildiriler için ne diyeceksin?”

“Bildiri mi? Hiçbir şeyden haberim yok. Arabadakilerle hiçbir alakam ve tanışıklığım yok.” Tam bu sırada Mazlum’un yüzünde bir tokat patladı, Mazlum sendeledi, gözlerinin önünde yıldızlar uçuştı, sersemledi ve kulakları çınladı, boynundan ağzına doğru ılık bir şeyin süzüldüğünü hissetti. Sırtını duvara verdi ve bedenini sağlam tutmaya çalıştı. Gelen tokadı beklemediği için etkisi hayli fazla olmuştu. Her an yeni tokat gelebilirdi, bedenini tetikte tuttu.

“Yalan söylüyorsun, uyduruyorsun!”

“O zaman doğrusunu siz söyleyin.”

“Bize akıl verme,” dedi sorgucu ve bir tekme salladı, “okul okudun mu?”

“Evet.”

“Ne kadar?”

“İlkokulu bitirdim.”

“Oğlum bu yörenin insanlarıyız. İlkokulu okuyan biri böyle düzgün Türkçe konuşmaz.”

“Yaşamımın çoğu İstanbul ve Ankara’da geçti.”

“Orada ne iş yapıyordun?”

“İnşaat işlerinde çalışıyordum. Ayrıca da okumayı severim.”

“Yemeğe gidiyoruz. Git iyi düşün ve doğrusunu bize söyle!”

İki kişi Mazlum’un kollarından tuttu ve hücreye doğru yürüdüler. Kapının önünde kelepçe ve gözbağını açtılar, içeri koyup kapıyı kapadılar.

Sorgucu, Mazlum’un söylediklerine ikna olmamıştı, ancak ellerinde en ufak bir ipucu da yoktu. Onların en büyük handikabı buydu. Ancak kurbanı çözeceklerine inançlarını da koruyorlardı.

“Ağzın, yüzün kan içinde kalmış,” dedi Yıldırım.

“Bir tokatla neredeyse yüzüm dağılacaktı. Mübarek tokat değil sanki ayı pençesiydi.”

“Nasıl ifade verdin?”

“Üzerimdeki kimlik doğrultusunda...”

“İnanacaklarını sanmıyorum. İkimizi de zorlayacaklar.”

“Öyle gözüküyor. Ama ellerinde somut bir bilgi yok.”

Kapı açıldı, bir somun, servis tabağında bulgur pilavı ve kuru fasulye verildi.

“Asker, dünden beri su içmemişiz, biraz su getiremez misiniz?” dedi Yıldırım

Mazlum ile Yıldırım oturup yemek yedi. Birazdan su getirildi, ancak bardak yoktu. Yıldırım su bidonunu oturduğu yerde evirip çevirdi, ne yapacağının şaşkınlığıyla Mazlum’a baktı.

“Kaldır ve üzerine dik, başka da bir çare yok”

Yıldırım'ın içi susuzluktan yanıyordu. Bidonu kaldırdığı gibi kana kana içti. İçinde bir saldırganlık, ruhunda dışarı vuran bir çaresizlik ve yalvarma göze çarpıyordu. Her hareketi Mazlum için bir değerlendirme ve yorumu gerektiriyordu. Hiçbir zaman bu kadar tanımamıştı onu.

Yemekten sonra Mazlum usul usul su içti. Yıldırım gibi su bidonuna girecekmiş gibi yapışmadı. Daha kontrolüydü.

İki gün üst üste Yıldırım ve Mazlum sorguya götürüldüler ve sorgucular giderek Yıldırım'a yükleniyorlardı. Yıldırım kısmi olarak çözülmüştü. Parti içindeki konumu ve görevini itiraf etmişti. Mazlum'un kimliğini ortaya çıkarmamak için direniyordu. Sorulan sorularla çelişkiler yakalıyor ve bu ipuçlarıyla sorgu derinleştiriliyordu. Aniden ağzından çıkan anlamsız bir söz, bir başka çelişkinin anahtarı oluyordu. Çelişki çelişkiyi açıyordu.

Soruşturmanın üçüncü gününde Mazlum tekrar falakaya alındı. İki kişi dakikalarca ayak tabanına vurdu, iki tahtayla hayalarını sıkıştırdılar, askıya aldılar. Gün boyu işkence yapıldı. Mazlum'un her tarafı dağılmıştı, elleri tutmuyor, ayakları şişmiş ve morarmıştı. Dudağı patlamış ve yüzü morarmıştı. Göz kapakları siyahlaşmıştı. Sırtına vurulan cop izleri belirgindi. Ancak tüm bunlara rağmen ilk verdiği ifadesine başka bir kelime bile eklememişti.

Mazlum kan ter içindeydi. Elbiseleri kan lekeleriyle haritaya dönüşmüştü. Ayak parmakları patlamış, baldırları Karacadağ'ın siyah bazalt taşlarını andırıyordu. Açlık, susuzluk ve uykusuzluk bedenini iyice zayıflatmıştı. İşkence altında bağırnamaya özen gösteriyordu. Falakaya aldıkları sırada kurbanlık koyun gibi yerde debeleniyor, burundan gelen kan sağa sola sıçırıyordu. Dişlerini sıkıyor, kaşlarını geçiriyor, tüm gücünü işkence gördüğü noktaya veriyordu.

Sorgucular gülüyor, alay ediyor, gurur ve haysiyetiyle oynayan davranışlar içinde oluyorlardı. Kaba işkencenin yanında psikolojik bir savaş veriliyordu. Hem küfür ve hakaret ediliyor hem de inanç ve umudunu kırmak için çirkin sözler söylüyorlardı.

Onuncu günde Yıldırım tekrar sorguya alındı. Yıldırım sorgucularla karşılaştığında titriyor, içine soğuk bir buz kalıbı düşer gibi oluyordu. Kendini metin tutmak için çabılıyor ve zayıflık göster-

memeye çalışıyordu. Yine de başaramıyordu. Zayıflığı yürüyüşünden, mimiklerinden, tonundan, oturup kalkışından, sorulara verdiği cevaplardan anlaşıyordu.

“Seninle iyi anlaşıyoruz, bize söylediklerini yazıp vereceksin, ellerini ve gözbağını çözüp açacağım, masa üzerinde kalem ve kâğıt duruyor, bize söylediklerini yaz, ancak doğru olmayan şeyler yazarsan yandın!” dedi sorgucu.

Yıldırım bir süre yazdı. Çözülmüştü. Ancak gizlediği şeyler de vardı. PKK Merkez Komite üyesi olduğunu, örgütsel ve propaganda faaliyetlerinden sorumlu olduğunu, bildirileri Viranşehir ilçesinde dağıtmak için götürdüğünü, bildirileri Urfa’dan aldığını, Mazlum’u tanımadığını, yolda arabaya bindiğini, PKK’nın amaç ve hedeflerini içeren birkaç satır, kendisiyle ve faaliyetleriyle ilgili bir şeyler yazdı.

Öğlenden sonra sorgucular geldi. Yıldırım’ın ellerini kelepçeledi ve gözlerini bağladılar. Üzerine şok yaratacak bir şekilde saldırdılar. Sorgucular bağırды, sağını solunu tekmelediler. Başkasını işkenceye alıyor gibi bir hava verdiler. Bir sorgucu yalvarıyor, ağlıyor ve her şeyi söyleyeceğini durmadan belirtiyordu. “Eşime, kız kardeşime ve anama karışmayın, ne istiyorsanız yaparım,” diyerek panik yaratıyordu. Senaryoyu andıran bu ses ve sözler Yıldırım’ı etkilemiş ve ürkütmüştü. Yıldırım falakaya alınmıştı, ayrıca tekme ve tokatlarla dövülmüştü.

İşkenceyi zamana yayarak bir süre daha sürdürdüler. Yıldırım bağırıyor, her tekme ve sopadan sonra çığlıkları kapalı beton mekânda yankılanıyordu. Gözlerinden gelen yaşlar burnundan akan sümüşüne ve patlayan dudağından sızan kana karışıyordu. Yıldırım bağırmaktan, ağlamaktan başka ne bir şey söylüyor ne de tepki gösteriyordu. Bir süre sonra artık dayanamaz oldu. Acı bedenini sarmıştı. İşkence seansları arttırıldıkça direnci de zayıflıyordu. İşkencenin verdiği acı mantığını alıyor, inanç ve kararlılık bilincine nüfuz ediyor, her dakika inancını ve kendine olan güvenini zayıflatıyordu. Ansızın, “Benden ne istiyorsunuz?” diyen sözler ağzından döküldü.

Sorgucu başı sevinç içinde oynuyor, kurbanın tuzağa girdiğinin sevincini yaşıyordu.

“Arkadaşlar durun!” dedi ve devamla, “bir, yaptığın, tanık olduğun ve emir verdiğin eylemler; iki, biz kim olduğun biliyoruz,

ama senin ağzından duymak istiyoruz, İbrahim adında sahte hüviyetle karşımıza çıkan bu arkadaşın kim? Bize karşı samimi olup olmadığını vereceğin cevaplarla belli olacak...”

“Hiçbir eyleme katılmamışım. Madem İbrahim’i tanıyorsanız neden bana soruyorsunuz? Bu soruları kendisine sorun.”

“Ona sorduk, cevap verdi. Sen neden cevap vermiyorsun?”

Bir başka sorgucu, “Tutanak nerede? Söylediklerini okuyayım da bir görsün,” dedi ve birkaç adım yürüdü. Bir başkası, “Gel bu raya kartal, önemli olan kendisinin cevap vermesidir,” dedi.

Sorgucular birkaç dakika bekledi, sorguda kimliği açığa çıkarılmadan savcıya göndermeyi hazmedemiyor ve amirleri karşısında rezil ve başarısız kalmak istemiyorlardı.

“Madem doğrusunu söylemiyorsun, ben gideceğim ve seni bu aslanlarla baş başa bırakacağım, artık gerisini sen düşün, sana tecavüz etmekten, cop kullanmaya kadar giderler!” dedi sorgu şefi.

Yıldırım ağlamaklı bir ses tonuyla, “Madem Mazlum Doğan olduğunu biliyorsanız, neden illa ağzımdan duymak istiyorsunuz.”

Sorgucular birbirine bakıp el ovuşturdular.

“Mazlum’un parti içindeki yeri nedir?”

“Benim konumum neyse, onun da odur.”

İşkenceciler birkaç soru daha sordu ve ardından Yıldırım’ı hücreye yolladılar. Yıldırım hücreye atılırken, Mazlum hücreden alındı ve birbiriyle konuşma fırsatı verilmedi. Mazlum yürümekte zorlanıyordu. Askerler sürüklercesine alıp götürdüler.

“Evet, Mazlum Doğan her iki arkadaşın da Mazlum olduğunu söyledi. Artık bu numaranın sonuna geldik, hadi şimdi güzellikle konuş!”

Mazlum cevap vermedi. Bir süre sonra tekrar tekrar falakaya alındı, işkence yapıldı ve sorular soruldu, Mazlum ilk ifadesini tekrarladı ve bu tavrı sonuna kadar sürdürdü.

On yedi gün sorguda kaldılar. Ardından ringe bindirildi ve askeri araçların eşliğinde Diyarbakır’a getirildiler. Birkaç gün sonra savcılığa çıkarıldılar.

“İbrahim adında sahte kimlik kullandığını, adam kaçırdığını, PKK merkez komite üyesi olduğunu, devlete karşı bölücülük yap-

tığını, devletin ve milletin bölünmez bütünlüğüne karşı çalıştığını iddialarına ne diyorsun?” diye sordu savcı.

“PKK üyesiyim, kimseyi kaçırmadım ve herhangi bir olaya iş-tirak etmemişim. Sahte kimlik kullandığım doğru, diğeri doğru değil, soruşturmada ifadelerimizi alanların düzmecesidir. Bana ve arkadaşlarıma iki hafta boyunca işkence yapıldı. Her türlü insanlık dışı durumlara maruz kaldık,” dedi.

Savcı birkaç soru daha sordu ve Yıldırım’ı çağırdı. Savcı sorgusundan sonra sorgu hâkimliğine çıkardılar. Sorgu hakimliğinde Mazlum ile genç kadın göz göze geldiler. Genç kadın ağladı. Öfkeden mi tepkiden mi hazmedemediğinden mi gözleri birer ateş gibi olmuş, saçları dağınık, bakışlarından öfke ve yalnızlık okunuyordu.

“Bana tecavüz ettiler, işkence yaptılar,” dedi ve gerisini getiremedi.

Mazlum derinden bir iç çekti, dudağını ısırды, göğüs kafesi kal-kıp indi, boğazı tıkanı ve gözleri karardı. Böyle bir sonucu düşün-üyor ve bekliyordu. Ama yine de böyle bir şeyi duyduğunda kendine hakim olamadı, sanki bir ağ gibi tüm kılcal damarları be-deninde çekiliyordu. Yürürken kendinde değildi. Bir an kabaran duygularını kontrol etti ve sorgu hakiminin karşısına geçti.

Mazlum savcılıkta verdiği ifadeyi hakimlikte de tekrarladı. Buna rağmen hakim tutukladı.

Mazlum, Yıldırım’a karşı soğuk, mesafeliydi , gerekmedikçe ko-nuşmuyordu. İçinden konuşmak gelmiyordu. Bir süre bankların üzerinde sessiz ve iki yabancı gibi öylece oturdular. Yıldırım kaç kez gözaltından Mazlum’a baktı, konuşmak istedi; fakat cesaret edemiyordu, yüzü tutmuyordu. Geçmişten gelen o sıcak arkadaş-lık yerini kuru bir tepkiye ve nefrete bırakmıştı.

Yaşamın rengi hep aynı oluyor. Çoğu zaman can arkadaşlıkları uzun sürmüyordu. Kimileri ölümüne birlikteliği yaşar, kimileri de geçici yol arkadaşındır. Kimisi güçlü, kimisi zayıf, kimisi uzun so-luklu, kimisi kısa solukludur. Doğanın kanununa kafa tutulabilir, bir süre başarı da elde edilebilir, ama doğanın kurallarını, ka-nunlarını durduramaz, ölüm yaşamı, yaşam ölümü doğurur.

Mazlum, başını avuçlarının arasına almış, düşünüyordu. Dal-

miştı asırlarca duran bir ağaç gibi ama içi bir kazan gibi kaynıyordu. “Asker, gidiyoruz!” sesiyle irkildi ve ayağa kalktı.

Genç kadını ayrı, Mazlum ile Yıldırım’ı aynı arabaya koydular. Birkaç dakika yolculuktan sonra araç durdu, kapı açıldı silahlı askerlerin namluları gölgesinde araçtan indiler. Tel örgüleri aşarak bir ağacın dibinde aramaları yapıldı, kimlik sorgulaması ve ardından birkaç adım ilerde olan cezaevine götürüldüler...

Devletin Kendisi Suçtur

Peygamberler şehri Urfa sıcaklıktan pişiyordu. Öğlen saatinde sokaklar boşalmış, çoğu insan gölgelik ve serin yerlere sığınmıştı. İmkânı olanlar sık sık elini yüzünü soğuk suyla yıkıyor, içlerini soğuk ayranla serinletiyorlardı.

Kemal Pir üzerinde kül rengi bir gömlek, lacivert pantolon, ayağında iskarpin kundura ile cezaevi bahçesinde volta atıyordu. Her yanı terliydi, gölgede volta atıyordu. Gözleri parıltılıydı. Saçı kısaydı ve bıyıkları ağzını kapatmıştı. El ve ayakları devinimleri ile bir şeyler anlatıyordu. Sık kirpikleri, kalın kaşları ile güven veriyordu.

Cezaevi bahçesi gerçek anlamda bir hamamı andırıyordu. En ufak bir rüzgâr esintisi yoktu. Betondan kalkan buğu birer alev olup insanın yüzüne çarpıyordu. Sıcaklıkta tüm tutuklu ve mahkûmlar bahçeyi terk etmiş kapı eşiğinde pencerenin önüne kaçmıştı. Kimilerinin elinden havlu düşmezken, kimileri de sık sık terini siliyor ve elindeki havluyu yelpaze olarak kullanıyordu. Kimilerin de ise duşa girmek için gergin bir bekleyiş vardı.

Cezaevi dışarıdan daha da sıcaktı. Kemal'in içinden geçenler ise kavurucuydu. İçi bir volkan gibiydi. Zindan ona dar geliyordu. Yakalandığı günden beri kaçmayı düşünüyor ve bir yolunu arıyordu. Cezaevinden kaçış arzusu onun için bir tutkuya dönüşmüştü. Cezaevinden kaçmak onun ismiyle özdeşleşmişti. Dışarıda bile bir dakika aynı yerde duramazdı. Cıva gibiydi; sözlerini, duygularını ve pratiğini birleştirebilen, dengeleyebilen biriydi.

Kemal kaçmanın planlamasını yapmış, günlerce düşünmüştü. Bir mühendis titizliğiyle tüm taşları yerli yerine koymuştu. Her şey hazırdı. Dışarıya haber yollamıştı. O gün gelecek haberi bekliyordu. Öğlene kadar diken üzerinde geçirdi zamanı. Görüş için

isminin anons edilmesini bekliyordu. Onun için zaman durmuş da içini kemiriyordu sanki.

Nasıl ki ışık renklerin toplamıysa, Kemal de devrimci özellik ve meziyetlerin toplamıydı. İnsanlığın hamurunda bencilik vardır, ancak Kemal'in hamurunda paylaşımcılık vardı. Her kişiye kendi özellikleriyle ad verirdi. 'İnsanı kazanmak onun yaşamını kazanmaktır.' ilkesiyle hareket ederdi Kemal. İnsanın iç dünyasına giriyor ve etkisine alıyordu.

Öğlen yemeği hazırlanmıştı. Sofraya oturdukları anda Kemal'i çağırıyorlar:

"Kemal abi görüşçün gelmiş!"

Kemal beklemeden aşağıya indi, gardiyan kapıyı açtı ve malta-dan kabinlere doğru yürüdü. Yürürken özgürlüğüne kavuşan güvercin gibi uçuyordu sanki. Kemal'in beliren kaygıları gitmiş, sevinçten gözleri ışıltıyor, dudakları parıltıyordu. Gözbebekleri adeta gülüyordu. Yüz hatları ve ağız çizgisi neşe içindeydi.

Farkında olmadan cebinden alüminyum tıraşını çıkardı, saçını öne doğru taradı ve ardından siyah yılan derisi gibi parlak, canlı bıyıklarını taradı. Cennet bahçesine bakar gibi ışıltayan gözlerle kabineye baktı. Kabinde orta boylu, yakışıklı, on sekiz yaşlarında bir genci gördü. Daha önce onunla karşılaşmış, tanışmış gibi hatırlıyordu. "Görüşçüm bu mudur?" diye birkaç saniye tereddüt geçirdi. Bu ikilemi yaşarken, "Kemal abi nasılsın?" sesiyle düşüncelerinden sıyrıldı.

"Sağ ol, teşekkür ederim, sen nasılsın Ali."

Ali söylediklerini bitirmeden, Kemal her iki eliyle cama dayandı ve ağzını iyice yanaştırdı:

"Arkadaşlarla görüştün mü?"

"Evet, Kemal abi. Onlar beni gönderdi."

"Sesini kıs biraz Ali; arkadaşların durumu nasıl? Var mı bir yaramazlık?"

"Yok, Kemal abi. Herkes bomba gibi. Herkesin sana selamları var.."

Kemal bekledi, içinden geçirdiği kaygıların cevabı değildi bu. Ali ise, saygılı bir tarzla dışarıda yaptıklarını anlatmaya başladı. Kemal dayanamadı: "Arkadaşlar bir şeyler söylediler mi?"

“Söylediler Kemal abi.”

“Söylesene.”

“Ben de senden bir cevap bekliyordum. Arkadaşlar beni öyle tembihledi. Her şey tamam, belirttiğin yerde ve saatte.”

“Güzel!” dedi Kemal.

Bir volkan gibi kaynayan içi serinledi. Bedeni gevşedi, üzerindeki yük kalktı, ruhu yumuşadı, gerilen kasları çözülmeye başladı. Nasıl kaçacağıнын hülyalı düşüncelerine kapıldı. İçinde bazı kaygılar belirdi ve Ali’yi unuttu.

“Neden öyle daldın Kemal abi?” sesiyle irkildi ve ardından, “bur. Her şeyi şimdiden ayarladık,” dedi Ali gülererek.

Kemal de gülümsedi. Tok, etkileyici ve güven verici ses tonuyla, “Aferin, bu işte arkadaşlar seni mi görevlendirdiler?” diye gülümseyerek baktı.

Ali, “Yalnız değilim, görevlendirilen arkadaşlardan biriyim,” dedi.

“Neredeyse başta seni tanımayacaktım Ali. Bayağı değişmişsin, senden yana hep umutluydum, sevdiğim arkadaşlardan birisin.”

“Sağ ol Kemal abi. Ben de seni tanıdığım günden beri seviyorum.”

“Aileniz burada mı oturuyor?”

“Hilvan’dan göç edip buraya geldik.”

“Yani Hilvanlısın “

“Evet.”

“Oraya gidip arkadaşlarla tanıştın mı?”

“Hayır, Kemal abi. Kısmet olursa birlikte gideriz.”

Ziyareti bitiren düdük çalındı. Birbirleriyle vedalaştılar.

“Kemal abi unutma aynı yer, aynı saat. Kendine iyi bak.”

Kemal gülümsedi ve elini sallayarak oradan ayrıldı. Kemal, bahar mevsiminde coşan nehirler gibi, coşku ve moralle koridorda yürüdü. İçindeki bahar bütün güzellikleri, sevinçleri bir araya toplamıştı. Başarı onu mutlu ediyordu. Hareketlilik ona can ve güç veriyordu. Durağan değildi hiçbir zaman.

Koğuştaki olanların hepsi adli mahkûmdu. Kemal’in cezaevindeki yaşamı onları etkilemiş ve içlerinden bazıları birer yakınlık duyar olmuştu. Kemal’in her dediğini yapıyor ve ölümüne inanıyorlardı.

Bitişikte yarı açık cezaevi vardı. Kemal yarı açık cezaevinde kalanlarla ilişkiye geçmiş onlardan yardım almıştı. Attığı her adımı defalarca ölçüyor, biçiyor ve hatasız iş yapmak istiyordu. Hele hele işi şansa hiç bırakmak istemiyordu.

Kemal duvarı delecekti, ancak bazı mahkûmlara güvenmiyordu. Bu nedenle gizlilik gerekiyordu. Zaten yaşamanın yarısı gizlilikle örülmüştü. Sorunu beş mahkûma açmıştı. Onlar sırayla duvarı kazacak, bazıları nöbet tutacak, Kemal ise geriye kalan mahkûmları duvarın kazıldığı yerden uzaklaştıracaktı.

Kemal top oynama tartışmasını açtı, gün boyu aralarında tartıştılar. Akşamüzeri taraflar belirlendi. Oyuncular ortaya çıktı. Tartışmaların tıkandığı ve pazarlıkların anlaşmayla bitmediği sırada Kemal devreye giriyor, sorunu çözüyordu. Sonuçta yarın sabah serin havada futbol oynanacaktı. Hakem Kemal olacak, yenilen taraf çiğ köfte malzemesini, bir kasa kayısı, iki kilo sigara alacaktı. Taraftarlarda buna dâhildi. Duvarı delemek olanlar hastayım gibi bahanelerle oyun dışında kalmıştı.

Kemal yarı açık cezaeviyle ilişkiye geçti. Tornavida, ucu sivri birkaç demir parçası istedi. Aynı akşam bir kısmı çatı üzerinden iple gönderildi. Uzun bir şiş ise somun içine sokulup gardiyanla gönderildi. Gardiyan her şeyden habersiz yardımda bulunmuştu.

Bilmeyerek “Suç işlemişti”, suç görecelidir ve toplumlara göre değişir. Çoğu toplumlarda suç doğru ve yanlış kavramları yer değiştirmiş, birbirine karıştırılmış ve içi boşaltılmıştır. Toplumsal ilişkilerde doğru yaşanan andır. Doğru topluma, doğaya hizmet etmekle ölçülür, fakat çoğu zaman bu böyle olmuyor, her sınıf, topluluk kendi kendine göre yasalar yapıyor ve çıkarları doğrultusunda doğru ile suç kavramının içini dolduruyor. İşte bundandır ki gardiyan toplumsal özgürlüğe hizmet ederken, mevcut yasalara göre suç işlemişti. Bunun adı da yardım ve yataklıktı. Bir polis, bir asker korumaya çalıştığı yasalara, kurallara uymayan birini, birkaçını öldürdüğünde suç kategorisine girmez. Ama sıradan herhangi biri önemli bir gerekçeyle birisini öldürdüğünde suç sayılır. Bu bir çelişkidir. Devleti tanrılaştırmak ve tabulaştırmaktır. Devletin, uy-

guladığı yasalarla zaten suç üreten bir kurum olduğu görülüyor. Oysa, yapılanlar birey ve toplum çıkarına göre değilse, evrenselliğe ve doğaya hizmet etmiyorsa suç sayılmalı.

Dolayısıyla en büyük suç örgütü, en büyük yalancı organizasyon, en büyük hırsız; insanlar için en büyük tehdit gücü devlettir. Günümüze kadar birçok devletin karakteri, hamuru böyle yoğrulmuş. Devlet ne zaman bireyin, toplumun ve doğanın hizmetine girdiyse, her adımı, planlaması ve çabası insanın özgürlüğüne, yaşam koşullarına hizmet edecek duruma geldiyse, o zaman halkın, insanların devleti olur. İşte Kemal öyle bir suç devletine, böyle bir sisteme karşıydı. Onun gönlünde halk vardı. O bir halkçıydı. Özgürlük ve demokrasiye inanlardandı.

Akşam olunca mahkumlar ranzalarına çekildi. Koğuştaki sessizlik hakim olmuştu. Bazıları alt katta günün son sigaralarını içerken, bazıları da dişlerini fırçalıyordu. Açılan musluk sesi bir değirmen gibi ses çıkarıyor, ayak seslerine karışıyordu. Namus cinayetinden dolayı yatan Kerem, sese karşı çok hassastı ve bu durumdan rahatsızlık duyuyordu.

Kerem nevvresimi başına çekti ve bir süre öyle kaldı. Ardından bir sağa bir sola döndü. Musluk sesine konuşmalar ve kundura topuklarının çıkardığı sesler de eklendi. İçi gıdıklanıyor her saniye biraz daha öfkesi kabarıyor, boynundaki damarlar şişiyor, kırmızıyı gören bir boğaya dönüşüyordu. Yastığı altına koyduğu pamuğu kulaklarına yerleştirdi. Ancak sesler kesilmemişti. Sırt üstü uzandı; bu kez ışık gözlerine vurdu. Yüzüstü uzandı, ama böyle uzanmaya alışık değildi ve nefes alamıyordu. Yatağa değil, sanki közler üstüne uzanmıştı.

Öfkeden titriyordu Kerem, dişlerini sıktı. Kendine hâkim olmaya çalışıyordu. Tam o sırada yaşlı biri eliyle Kerem'i dürttü.

“Yüzüstü uzanma yeğenim, böyle yatmak günahıdır.”

Kerem ok gibi yataktan fırladı ve yaşlının boğazına sarıldı.

“Ulan pis moruk bir daha benimle uğraşırsan seni gebertirim. İstersem yüzüstü, istersem sırtüstü, istersem yan yatarım, sana ne ulan!”

“Tamam, yeğenim, tamam kızma bir daha yapmam,” dedi ihtiyar.

Yatağında uzanmış uyumaya çalışanlar gelen sesle yerlerinden kalkıp ihtiyar adamı Kerem'in elinden aldılar. İçerisi hayli sıcaktı.

Bazılarının yüzünden çeşmede yıkanmış gibi ter süzülüyordu. Bazıları da belden yukarı soyunmuştu, kıllı bedenlerini sergiliyorlardı. Kemal de oraya yetişmişti. Kerem, Kemal'i sever ve saygı duyardı. Onun sözünden çıkmazdı.

"Ne oldu Kerem, bu kadar öfke neden?"

"Sıkılıyorum Kemal, dayanamıyorum. Sabahtan akşama kadar sigaranın dumanı altındayım. Sese, gürültüye dayanamıyorum. Akşam olunca yatağa girdiğimde konuşmalar başlıyor, alt katta volta atılıyor, musluklar açık bırakılıyor, elektrik söndürülmüyor. Tüm bunlar bana işkence gibi geliyor. Yatamıyorum. Sesler kafamda zonkluyor. Neden biraz sese dikkat edilmiyor?" diye sordu ve sinirinden ağlamaya başladı.

"Tamam, haklısın, yarın olsun bu konuları tekrar aramızda konuşur ve hall ederiz," dedi ve sarılarak teselli etmeye çalıştı. Kemal, Kerem'i mutfaka götürdü. Bir bardak su verdi, onu sakinleştirmek için epey dil döktü.

Koğuşun çoğu yatmıştı. Bazıları da kaygılarından ve sorunlarından dolayı oflayıp pufluyordu. Herkesin bir davranışı, alışkanlığı diğerine batıyordu. Birinin hoşuna giden bir şey bir başkasının tepkisine neden oluyordu. Mümkün oldukça ortak noktalarda buluşuyorlardı. Birbirlerini idare etmeye çalışıyorlardı. Bazen de tartışma ve çelişkiler kavga ve hatta kanla bitiyordu. Çoğunun zulaları vardı ve bu zulalarda demir şişler gizliydi. Bu şişler onların koruması, güvencesi ve silahlarıydı. Birbiriyle yaşamı paylaştıkları gibi, korunma tedbirleri de alıyorlardı. Hem arkadaşlardı, hem düşman olabilirlerdi... Arkadaşlığın nerede biteceği ve düşmanlığın nerede başlayacağını çizgisi net değildi.

Kemal bu çelişki ve zıtlıkların bulunduğu merkezdeydi. Huzur ve güveni sağlama da sınır taşıydı. Birleşik güçtü. Bu nedenle herkesle iyi geçiniyor ve kimsenin kalbini kırmıyordu.

Gecenin geç saatlerinden sonra Kemal, ranzaya uzandı. Önce daldı, ardından bir canavar gibi uyku onu alıp götürdü.

Sabah kalk saatiyle uyandı. Atleti, pijaması terden sıırıslam olmuştu. Yatağını düzeltti, nevresimi katladı, elbiselerini giydi, çeş-

mede el ve yüzünü yıkadıktan sonra, karavanadan gelen mercimek çorbasını dağıttı.

Yemekten sonra top oynayacaklar hazırlandı ve çay içildikten sonra herkes bahçeye çıktı. İçeride kalanlar ise duvarı delmek için işe başladılar. Duvarın delindiği yerde büyük bir dolap vardı. Gelenler oldu mu dolap düzeltiliyor gibi yapılıyor, kazılan yer kapatılıyordu. Dışarıda top oynarken içeride duvar kazılıyordu. Her iki taraftan gelen ses birbirine karışıyordu. Gelen ses gardiyanın dikkatini çekti, gardiyan mazgala geldi.

“Bu ne sestir, temsilci?” diye bağırdı.

Kapının yanında hazır bekleyen hükümlü, “Merhaba görevli, çoktan beri gözükmüyorsun; bir emriniz mi var?”

“İçeriden acayip bir ses geliyor...”

“Haa evet, arkadaşlar top oynuyorlar, çiğ köfte üzerine iddiaya girmişler. Eğer akşam burada kalırsan, bize bir uğrarsan mutlu oluruz.”

“Bakarız. Haydi, iyi günler.”

“İyi günler, iyi nöbetler efendim,” dedi mahkûm.

Duvarı delenler, sökülen kireç, beton parçalarını ufaltarak tuvalete atıyorlardı. Top oynayanlar öylesine bağıırıyordu ki, alkışlar, tezahüratlar, kazının sesini bastırıyordu. Top bittikten sonra Kemal geldi ve kazıcılar etrafında toplandı. Tevfik heyecanla, “Kemal abi, çıkan ses için gardiyan geldi, bizde nazıkçe çiğ köfteye davet ettik. Ayrıca gelen sesin top sesi olduğunu söyledik.”

Kemal, cin çarpmış gibi oldu. Göz bebekleri birer gülle gibi oynadı. Yüz hatları gerildi, bıyıklarını okşadı ve birkaç saniye öylece durdu. Sanki nefes alıp vermeyi unutmuştu.

“Yoksa çok mu ses çıkardınız?”

“Yok, Kemal abi,” dedi Tevfik.

“Kurban olayım dikkatli olun, hızlı ve sessiz çalışın, yoksa her şey berbat olur. “

Başka bir mahkûm, “Kaygılanacak bir şey yok Kemal, zaten hep sarhoş olan bir gardiyan. Bir de yiyeceklerdendir. El altında biraz kuruyemiş, birkaç paket sigara olsa iyi olur. Gardiyanları sen bana bırak.”

“Tamam, bundan sonra kapıya sen git ve gardiyanlarla muhatap ol,” dedi. Biraz daha sohbet ettikten sonra, “Hatırlamıyorum,

ama bir yerde duymuştum, köylüler aşağı bahçede silahlarla çatışmış. Askerler köye gelir ve köyün ileri gelenin eşine subay sorar bu neyin sesidir diye. Kadın da ‘efendim işçiler bahçede ağaç kesiyor, gelen ses balta sesidir,’ der. Subay güler ve çekip gider. Köylüleri çatışmayla baş başa bırakır ve silahlı çatışmaya müdahale etmez. Sizin de gardiyana cevabınız kadının subaya verdiği cevaba benziyor. Duvarın sesi ile topun sesi apayrıdır.”

Öğlenden sonra, çiğköfte malzemesi istendi. Akşamla birlikte televizyon açıldı. Mahkûmların çoğu film izlerken Kemal ve diğerleri duvarı delmeye başladı. Saat dokuzdu, saz eşliğinde türküler söylendi ve çiğ köfte yoğruldu.

Üç gün üst üste futbol, voleybol müsabakaları düzenlendi. Moral geceleri yapıldı. Her şey tıkırında gidiyordu. Bir aksaklığın çıkmaması Kemal’i daha da sevindiriyordu.

Üçüncü günün sabahı, “Bugün bir başka gündür,” dedi Kemal. Sabah erkenden kalktı. Yarı açık cezaevindekilerle ilişkiye geçti ve hazır olmalarını söyledi. Sabah sayımı yapıldı. Sayımdan sonra Kemal ve diğer adli mahkûmlar yarı açık cezaevine geçti, bir süre tuvalette kaldılar. İşler yoluna girince haber geldi. Delinen duvardan dışarıya çıktılar ve izinli olup dışarı çıkanların arasına karışıp nizamiyeden çıkıp uzaklaştılar. Dışarıda Ali ile birlikte iki kişi daha bekliyordu.

Hiçbir sorun çıkmadan arabaya yöneldiler. Kemal arabaya girdi. Birkaç kişi daha binince araba doldu.

“Kemal abi biz seni yalnız düşünerek geldik. Bir grup insanla kaçacağını bilmiyorduk. Şimdi ne yapacağız?”

Bunun üzerine Kemal arabadan indi.

“Ali, sen de in, arkadaşlar binsin,” dedi.

Dışarıda kalanlar, “Biz başımızın çaresine bakarız. Şehrin her sokağını biliyoruz. Sizler çabuk gidin,” dedi ve ikisi oradan ayrıldı.

Araba son hızla oradan ayrıldı. Mahallenin dar sokaklarından toz dumanı kaldırarak kayboldu. Daha önce planlanan şekilde mahalleden çıktılar ve toprak yola vurarak köy yolunda ilerlediler. Aynı gün Hilvan ilçesine bağlı bir köye vardılar. Arabadan indiler ve tanıdık birinin evine gittiler. O akşam köyde kaldılar. Sabahla

birlikte Kemal’le gelen mahkumlar toplandı. Köy meydanındaki sapların üzerinde oturdular. Kemal eline bir sap aldı ve yeri eşeledi.

“Arkadaşlar yolumuz buraya kadar, sizleri kendimle gezdiremem. Artık kurtulduk. Evlerinize gidin ve başınızın çaresine bakın. Ben bir devrimciyim. Ne evim var ne de adresim. Parti beni nereye gönderirse oraya giderim. Bu nedenle birbirimizden ayrılmak zorundayız.

“Bizler kaçarken eve gitmek için gelmedik. Nereye gidersen seninle gelirim,” dedi Tevfik.

Diğerleri de benzer tavır koydular.

“Arkadaşlar benimle her yere gelemesiniz, bunu anlayın. Eğer mücadele edeceksiniz, arkadaşların yanında kalın.”

Kemal uzun uzun onlarla konuştu, ardından vedalaşıp ayrıldı oradan.

İnsan Acıyı da Yener

Hayri, Ferhat ve Servet Mardin'e götürüldü. Arabadan indirilip ayrı yerlere konuldular. Ardından kimlik tespiti yapıldı, üzerlerindeki para, saat, tarak, tırnak makası, ayna, mendil, sigara gibi ne varsa alındı. Para hariç diğer özel eşyalar kayıt altına alındı.

Hayri tek başına hücrede kalıyordu. Ne gelen vardı ne de soran; hücre buz gibiydi. Hayri oturdu ve sırtını duvara yaslayıp kulak kesildi. Bir ara "Ferhat!" diye seslendi ama cevap alamadı. Çok cılız televizyon veya radyo sesi geliyordu. Köpeklerin havlaması daha yakındı.

Hücrenin altı boştu, üst tarafına bir demet ışık vuruyordu. Yukarısında bir pencere vardı. Pencere kalın bir saca kapatılmış ve mercimek tanesi büyüklüğünde birkaç delik açılmıştı. Hücrenin sıvası dökülmüş, sol köşesi nemden nefis yeşili rengini almıştı. Sağ alt köşede bazı lekeler gözüküyordu; kan lekeleri miydi insan pisliği miydi yemek lekesi mi anlaşılamıyordu. Hücrede ekşimsi ve küf kokusu vardı. Soğuk ve havasızdı; insan kendini derin bir kuyuda hissediyordu.

Hayri merakla hücrenin her tarafına bakıp göz gezdirdi; duvarda tarihleri gösteren bazı çizikler vardı. Eğilip kapı altından ileriye doğru açılan salona baktı. Görünümde hiçbir şey yoktu. Yere uzandı ve kulağını kapı altındaki açıklığa dayayarak pür dikkat kesildi. Kendi nefes alışını ve kalp atışlarını duydu.

"Kimse yok mu?" diye seslendi, ancak cevap veren olmadı. Yerde birkaç yırtık gazete parçası duruyordu. Gazeteleri katladı ve üzerine uzandı. Dizlerini karnına çekip elini başının altına koydu. Paltosunun kenarlarını dizlerinin üstüne attı ve öylece bir süre bekledi.

Hayri uyandığında burnu tıkanmış, eli uyuşmuş, soğuktan tir tir titriyordu. Ne kadar zamandan beri yattığını kestiremiyordu. İçinde bulunduğu zaman gece miydi gündüz mü? Saat kaçtı? Bi-

lemiyordu. Soğuktan dişleri takırdıyordu. Ayağa kalktı, ellerini ovuşturdu ve kültür fizik hareketleri yaptı. Ne yaptıysa ısınmadı, içi buz tutmuştu sanki.

Hayri'nin saçları dağılmış, gözleri şişmiş, dudakları, el ve yüzü kurumuştur. İnce bedeni daha da incelmış, gözleri iyice solmuştur. Artık ne uyudu ne uzandı. Zaman geçmiyordu sanki. Beton soğuk, demir kapı soğuk, hava soğuk ve yalnızlık daha bir soğuktu. Ama yüreği sımsıcaktı.

Ölümün soğuk yüzü, insanın kimsesizliği, ruhun tutsaklığı, masumiyetin cezalandırılmasıydı yalnızlık. Zamanın soğuk eli bir hançer gibi batıyordu.

Nihayet ayak sesleri gelmeye başladı. Sesler ona yaklaştı; önce sigara kokusunu aldı, ardından gelenin nefesini duydu, sonra kilit sesini... Birkaç takırtı sonrası kapı açıldı.

“Arkanı dön!” dedi adam.

Hayri arkasını döndü, gözbağıyla gözünü bağlayan adam, “Sakin açayım deme!” diye uyardı. Daha sonra Hayri'nin kolundan tutup götürdü. Hayri'nin gözbağı açıldı. Önden ve yandan birer resim çekildikten sonra tekrar yerine götürüldü. Hayri hücreğine götürürken düz bir koridor olmasına rağmen birkaç kez “başını eğ! sola dön! sağa dön!” diyerek Hayri'yi yanıltmak amacıyla dolandırdı ve hücreğine getirip bıraktı.

Hayri hücrede tek başına kaldığında gözbağını çözdü. Bir delik açtı. Deliği sağ gözünün tam ortasına denk getirerek tekrar bağladı, o delikten sisli de olsa karşıdaki nesneyi görüyordu. Ayak sesi gelince eski vaziyetini almıştı. Sorgucu aynı numaraları yaparak Hayri'yi götürdü. Hayri söylenenlere harfiyen uydu. Ayaküstü bırakıldı ve yağmur gibi sorular soruldu. Önce kimlik ve öğrencilik yaşamıyla ilgili sorular geldi, ardından sosyalizmle ilgili sorular, peşinden PKK'nin amaçları, hedefleri, tüzük ve programıyla ilgili sorular soruldu. Hayri tüm sorulara kısa ve doğru cevap verdi. Sıra örgütsel faaliyetlere gelince “bilmiyorum, haberim yok, ben yapmamışım” gibi cevaplarla geçiştirdi. Bunun üzerine küfürler, hakaretler ve tehditler başladı.

Hayri sandalye üzerine oturtuldu ve iple bağlandı. Parmakları arasına mermi sokulup sıkıştırıldı. Ellerini her sıkıştıktığında bedenine korkunç bir acı yayılıyordu. Bağdırmamak için dişlerini sıkıyor, kaslarını geriyor, yüzü ekşiyor, damarları şişiyor, teni morarıyordu. Sanki testereyle parmakları tek tek kesiliyor ve derisi soyuluyordu.

Onun yüreğinde diz çökme yoktu. Kendini özgürlüğe, sevgiye ve insanlığa adamıştı. Onun özgürlük aşkı direnme gücü veriyordu.

Bu işkence defalarca yapıldı. Daha fazla kendini bastıramadı bedenine yayılan acıyla birlikte avazı çıktığı kadar bağırdı, çırpındı, başını sağa sola vurdu. Hayri nefessiz kaldı, alnından ter damlacıkları göz bağına doğru kaydı. Ağzı köpüklendi ve iyice takatten düştü. Artık eskisi gibi acı hissetmiyor ve giderek tepkisizleşiyordu.

Sorgucular parmak derisine yapışmış mermileri aldı; izleri, moraran yerleri gidermek için ellerini birbirine ovuşturdu. Sandalyeye bağlanan ip söküldü ve bu kez tekmelerle vurmaya başladılar.

“Bu ilktir. Gerisi gelecek. Günlerce, aylarca böyle direnemezsin. Kürdistan’ı hayal etmek, devlete karşı çıkmanın ne demek olduğunu sana göstereceğiz!”

Pamuk çuvalına vururcasına karın boşluğuna, böbreklerine, sırtına, baldırlarına tekmeler atılıyordu. Her tekmede Hayri yerinden sıçırıyor, geriliyor, bir kirpi gibi içine çekiliyor, topaç gibi beton zeminde yuvarlanıyordu.

Sorguculardan biri tekerleği Hayri’nin başına ve ayaklarına geçirdi. Hayri mengeneyle alınmış gibi oldu ve ayakları yukarıya doğru kalktı. Hayri’nin ayakkabıları ve çorapları çıkartıldı. Sorguculardan biri Hayri’yi tutarken, iki kişi ellerindeki copla vurmaya başladı. Defalarca coplar kalkıp indi.

Hayri’nin ayak diplerine her vurulduğunda acı damarlarından beynine kadar yayılıyordu. Sanki iç organları tek tek koparılıyordu. Bağırıyordu, kıvranıyordu ama yalvarmıyordu. Sorgucular ile Hayri arasında bir savaş yaşanıyor, eşit koşullarda olmayan bir savaş. Birinin elinde irade, inanç, diğerinin elinde baskı ve işkenceydi. Biri can döverken, diğeri acı çekiyordu. Biri dövdükçe mutlu olurken, diğeri can çekiyordu. Biri gülerken, diğeri çığlık atıyordu. Biri bağlı ve yerdeyken, diğeri basıyor ve eziyordu.

Hayri'nin bedeni esir, düşüncesi özgürdür. Bedeninden vazgeçmiş ve düşüncesine sarılmıştı. Bedenini düşüncesine kurban etmişti. İnanç dünyasına sarıldıkça sarılıyordu. Sarıldıkça acıyı da unutuyordu. Bedeni ezildikçe, inancı da kökleşiyordu. O ölümü ve acıyı düşüncelerle öldürmüştü. Korkularını, inançla boğmuştu. Sorgucular “doğanlar doğuranlara benzemez” mantığıyla Hayri'ye yükleniyorlardı. Doğurani geçmiştten gelen birçok şeyi ret etmişti. O doğurana benzemiyordu. O yeniden doğuyordu. Yeni bir ocak açmış ve ateşi gürleştirmişti.

Hayri fazla konuşmadı. Konuştuğunda ise duyguları, mantıkla arındırarak öylece konuşuyordu. Sözlerini biçiyor keserle biçim verir gibi dilinden düşürüyordu.

Hayri bayılmak üzereydi. Artık acı hissetmiyordu. Ayaklarının altı morarmış ve çürümüşü. İşkenceciler falaka faslına son verdi. Boy-nuna ve bacaklarına geçirilen tekerlek çıkarıldı. Sorguculardan biri karnına bir tekme vurarak, “Ayağa kalk ve yürü,” dedi.

Hayri takatsiz, güçsüz ve cansız bir halde yerdeydi. Ne ölüydü ne de diri. Bayılmayla yaşam arasındaki çizgide gidip geliyordu. Sorguculardan biri su dolu sürahiyi üzerine boşalttı. Ardından sert bir sesle, “Ayağa kalk ve yürü, yoksa gebertirim.”

Hayri ellerini yere indirip kalkacağı sırada parmakları dediğini yapmadı ve cansız birer odun gibi yıkıldı. Diz ve bilek gücüyle oturdu, biraz öylece kaldı. Derin derin nefes aldı. Parmaklarını yavaş yavaş oynatmaya çalıştı.

Burnunu çekti, gücünü kollarına vererek ayağa kalktı. Sorguculardan orta yaşlı, kalın sesli ve ekip şefi, “Boydan boya koridoru yürüyeceksin, ellerini de saçına süreceksin. Burada söylediklerimiz geçerlidir. Tanrı da, peygamber de kral da biziz. Bu odaya ne vicdan ne iman ve ne de tanrı gelmiştir,” dedi.

Sorgucu yere birkaç sürahi su döktü. Hayri tıp fakültesi öğrencisiydi, sağlıkla ilgili birçok konuda bilgi sahibiydi. Ellerin saça sürülmesi, su üzerinde yürümenin ne anlama geldiğini biliyordu. Amaçları el ve ayakların daha fazla morarması, kalıcı işkence izinin oluşmamasıydı.

Hayri'nin üzerindeki palto çıkartılmış ve elbiseleri ıslanmıştı. Hava buz gibiydi. Yürümeye çalıştı, ancak ayağına her bastığında diken-

lere, cam kırıklarına basıyor gibi acı veriyordu. Kaplumbağa yürüyüşü ile yürüyordu. Sanki mayın tarlasındaydı. Ayağına yere her basışı bin ölüme bedeldi. Ölüm arıyordu, ama ölümünün tüm cellâtları oradan ayrılmıştı. Ölmek de yaşamak da sorgucuların elinde kalmıştı.

“Hızlı yürü lan oğlum, hızlı yürü. Kıcını biraz kaldır!”

Hayri döndü ve sesin geldiğini yöne bakarak.

“Tuvalete gitmek istiyorum.”

“Tuvalet yok, yemek yok, su yok. Ne zaman konuştuysan o zaman olur.”

“Altına mı edeyim?”

“Altına mı edersen, ne edersen et, bundan sonra komutanım diye çağıracaksın.”

“Ben asker değilim.”

Sorgucu elindeki çay bardağını masanın üzerine indirdi ve usulca yaklaştı. Hayri’nin midesine bir diz ve yüzüne destekli bir yumruk indirdi.

“Asker olacaksın ve asker gibi ‘komutanım’ diyeceksin!”

Hayri büküldü, midesi bulandı, başı döndü, burnundan çenesine doğru kan süzüldü ve yere yıkıldı. Hayri’nin ince ve uzun bedeni iki kat oldu. Sanki midesi, bağırsakları yere dökülüyordu.

“Kalk yürü, yoksa belini kırarım,” dedi sorgucu.

Hayri yavaş yavaş kalktı ve tekrar yürüdü. Bir süre yalın ayakla sırlıklam, buz gibi betonun üzerinde yürüdü. Acının yanında soğukta bastıkça basıyordu. Tır tır titriyor ve dişleri birbirine çarpıyordu. Öğlene doğru Hayri hücreye atıldı. Hayri göz bağlarını kaldırdı ve yerde olan paltosunu üzerine atarak oturdu. El ve ayakları morarmış ve şişmişti. Ayak parmakları arası yarılmış ve kan kurumuştu.

Soğuktan tüyleri diken diken olmuş, içi çözölen buz dağı gibi kırılıyor, dökülüyor ve parçalanıyordu. Isınmak için köşeye yapışmış, kan, kir içinde kalan paltosunu bedenine yapıştırmış, bir köşesini ayağının altına almıştı. Nefesiyle ısınmak için paltosunun yakasını başına çekti ve öylece nefes alıp vermeye başladı. Yine de ısınmıyor. Denizde poyraza kapılan bir gemi gibi gidip geliyordu.

Hayri akşama doğru tekrar soruşturmaya alındı. Parmakları tutmuyor, ayakları iyice şişmişti. Ayakları üzerinde yürüdüğünde sanki

çiviler üzerinde yürüyordu. Soruşturmacılar kurbanı sandalye üzerine oturttu.

“Akılandın mı?”

“Ne deli oldum ne de akılsız bir şey yaptım,” dedi peltek ve anlaşılmas bir sesle.

“Apo nerede?”

“Bilmiyorum.”

“Komite arkadaşların kim?”

“Söylenilen biçimde bir komite yok.”

“(…) Eylemleri kim yaptı?”

“Bilmiyorum.”

Soruşturmacılardan biri saçından tuttu ve başını birkaç kez üst üste duvara vurdu. Beyni zonkladı, gözlerinden kıvılcım ateşleri çakıldı, nefesi kesildi, kolları gevşedi, boynu sağa sola sendelendi, yüzündeki kan çekildi, titreyen bedeni kesildi ve boynu öne düştü.

Hayri bayılmıştı. Sorguculardan biri başını kaldırdı, yüzünü tokatladı, birkaç kez “Hayri!” diye seslendi. Hayri ne cevap veriyor ne de üzerinde duruyordu. Sorguculardan biri arkadan tuttu ve başkası gözbağını başından aldı. Gözkapaklarını kaldırdı, gözkapakları kaymış, göz çukuru ak yuvarlak doldurmuştu. Nabzına baktı, nabızı yavaş ve dengesiz atıyordu.

“Öldürmek için yapmıyoruz, yaptığın darbeler ölümcüldür. Bir daha olmasın!” dedi sorgu şefi.

Hayri yere uzatıldı, burnuna yüzüne kolonya döküldü. Biraz sonra ayıldı. Ayılır ayılmaz üzerindeki elbiseler çıkarıldı ve anadan doğma tuvalete götürüldü. Tazyikli su bedenine fışkırtıldı. Su buz gibiydi. Değdiği yeri yakıyordu. Hayri suyun fışkırdığı yere sırtını çevirdi ve olduğu yerde oturdu. Buz gibi su jilet keskinliğindeydi. Titredi, çenesi şakırdadı ve çaresiz bir şekilde öylece kala kaldı.

Sorgucu musluğu bırakıp gitti. Hayri tuvalette kaldı. Bedenindeki su süzüldü, bedeni pul pul oldu. Göz bağını yukarı kaldırdı. Etrafta kimse yoktu. Tuvalette ufak bir su döktü ve tekrar gözbağını gözüne çekti.

“Elbiselerin burada, gel giy,” dedi soruşturmacı.

Hayri gözbağını indirdi ve elbiselerini giymek için salona çıktı. Ne ettiyse pantolonun fermuarını çekemedi. Ancak zor da olsa gömleğinin düğmelerini ilikleyebildi. Parmakları donmuş, ağzı değirmen taşı gibi şakırdıyordu.

Hayri tekrar loş, kuru ve nemli hücreye atıldı. Aç ve takatsizdi. Ellerini ovuşturdu, daracak hücrede volta attı, ısınma hareketleri yaptı.

Akşamüzeri bir parça ekmek ve biraz helva verildi. Hayri gözbağını boynuna düşürdü, ekmeği ikiye bölüp içine helva koyarak dürüm yaptı. Yedikten sonra içi ısındı, biraz da güç kazandı. Ayağa kalkıp ısınma hareketlerine devam etti.

Daha fazla acı çekmemek için acıyı yenmeliydi. “Direnen insan acıyı yenen insandır,” şiarıyla hareket etti.

Bir süre sonra oturdu, dizlerini göğsüne çekti, ellerini dizlerinde birleştirdi ve başını bacaklarının arasına koyarak uyudu. Hayri ansızın kendini buzlu bir gölde buldu; geniş bir göldü, etrafı ağaçlarla çevriliydi. Ağaçların dalları kardan kırılacak gibi sarkmıştı. Sağ tarafta bulunan dağın iki zirvesi vardı. Zirveler karlıydı ve güneş tam tepede duruyordu. Güneşe baktıkça gözleri kamaşıyor ve güneşin ışığı gözlerini yakıyordu. Göl donmuştu, gölün içinde debeleniyor ve bir türlü çıkamıyordu. Bedenine buz parçaları çarpıyor ve bedenini bıçak gibi kesiyordu. Buz parçasına, dağlara yaslanarak dışarı çıkacağı sırada tavşan dişli, bir gözü kör, kartal burunlu, uzun çeneli, kepçe kulaklı, yüzü toprak rengi, kısa boylu, gülerken ağzı kulaklarına kadar genişleyen, saç sakalı birbirine karışmış, siyah elbiseli adam ona bir tekme vuruyor ve tekrar göle düşüyordu. Bu defalarca tekrarlandı. Güçten düştü ve neredeyse donacaktı. Avazı çıktığı kadar bağırdı. Gözlerini açıp uyandı? Rüya değildi, tam bir kâbustu. Nefes nefese kalmıştı, soğuktan donacak gibiydi, etrafa baktı, rüyada olduğunu anlayınca rahatladı. Ayağa kalktı ve tekrar ısınma hareketleri yapmaya başladı, ardından gördüğü düşü yorumladı. “Üşüdüğüm için böyle bir rüya gördüm, peki zirvelerin ardından çıkan güneşi neye yorumlamalıyım?”

İki gün sonra yeniden işkence seanslarına devam edildi. Beşinci günün sabahı Hayri sorgulamaya götürülürken Ferhat’la kar-

şılaştı. Gözbağlarının deliğinden gördü. Onunla konuşup halini soramadı. Ferhat'ın da gözleri bağlıydı.

Sorguculardan biri Ferhat'ın kollarından tutmuş dışarı çıkarıyordu. Kapının çıkışında Ferhat'ın elleri arkadan kelepçelenip minibüse bindirildi. Sivil giyimli silahlı birkaç kişi de arabaya bindi, bir araba da hemen önlerinde yola çıktılar. Birkaç virajdan sonra anayola girildi. Beklemeden Kızıltepe ilçesine doğru yola koyuldular. Kızıltepe'den alınan asker dolu bir reo aracı ile Xurs köyüne doğru hareket edildi. Arabalar Ferman'ın evinin önünde durdu. Evin etrafı sarıldı, ev arandı, yasak bir şey bulunamadı. Ferman da evde değildi zaten. Sinan ve arkadaşlarının kaldığı mağaraya gitmek için Ferhat arabadan indirildi.

Ferhat'ı gören köylüler homurdandılar. Tedirginleştiler. Huzursuzluk yayıldı köyün içersine. İçten içe beddualar yağdırıldı. Herkesin içinden bir şeyler geçti. Ferhat'ın gözbağları açıldı ve etrafa baktı. Damların üzerine çıkan, kapı ve pencere aralıklarından bakan gözleri görünce ne düşündüklerini anlamakta gecikmedi. Bakışları keskindi ve yüzlerinden öfke okunuyordu. Bakışlar ona birer mızrak gibi batıyor ve yakıyordu. Sorguculardan biri

“Hadi Ferhat, Sinan'ın kaldığı mağarayı bize göster.”

Ferhat'ın çektiği acılardan, gördüğü işkencelerden daha beter canı yanmıştı. Sopa acısı bir gün unutulup gider, ama vicdan acısı bir iz olarak hep kalır. Bazen de ölümcül olur. Ferhat bu acıya dayanacak gibi değildi. Oyuna getirilmişti ve nasıl telafi edeceğini düşünüyordu.

Birkaç saniye içinde birçok şey içinden geçti. Dağa çıkıp kaçmayı, aniden kaçıp arkadan ateş edilip vurulmayı, silahlı birine saldırıp silahını almayı, başını arabanın keskin demir parçalarına vurup kendini öldürmeyi bile düşündü. Ancak birinde karar kıldı ve avazı çıktığı kadar bağırdı:

“Beni neden buraya getirdiniz? Ben ne Sinan'ı tanıyorum ne mağaradan haberim var ne de kimsenin ismini vermişim. Tek bildiğim gözlerimi açtıklarında burada olduğumdu. Ne ben ne de köylüler hiçbir suç işlememişiz!”

Polisler ağzını kapatıp arabanın içine aldı. Köylüler toplandı ve giderek çoğaldı. Bunu gören polisler arabalara binip oradan son

hızla ayrıldılar. Yol boyunca Ferhat'ı hırpaladılar, başı kırıldı, dudakları yarıldı. Vücudunda morarmayan yer kalmadı.

Kızıltepe ilçe ekibi orada bırakıldı ve diğer ekip Mardin şehir merkezine doğru yola koyuldu. Mardin'e birkaç kilometre kalmıştı ki araba sola saptı. Araba dağa doğru toprak yolda ilerledi. Karın olduğu düz bir arazide araba durdu. Ferhat arabadan indirildi ve sağına soluna birkaç kurşun sıkılarak korku vermek amacıyla yalancı infaz yöntemi denendi.

"Bildiklerini söylemesen seni burada öldürür, sınırdaki mayın tarlasına atarız. Bu kurşunlar uyarıdır!"

"Bilip de söylemediğim hiçbir şey yok."

Arabadan ip çıkarıldı. Ferhat'ın elleri bağlandı, ipin diğer ucu arabaya bağlandı. İnenler arabaya bindi, içlerinden biri, "Acı çeke çeke, vücut derin soyula soyula öleceksin ya da bildiklerini söyleyeceksin!"

Araba hareket etti. Ferhat yüzüstü karın üzerinde sürüklendi. Gözleri bağlıydı. Yine de başı bir yere çarpmasın diye başını kaldırıp korumaya çalışıyordu. Birkaç yüz metre araba arkasında sürüklendi. Bilekleri kanadı, derisi soyuldu yüzü birkaç yerden yaralandı ve diz kapakları kanadı.

"Konuşacak mısın, yoksa ölecek misin?"

"Yaşam ve ölüm hakkını da elimden almışsınız. Ne ölebiliyorum ne de yaşayabiliyorum."

"Yaşıyorsun işte oğlum!"

"Buna yaşam denilirse."

"O zaman geber!"

Bu sırada sorgucu polislerden biri arkadaşına, "Sen delirmişsin oğlum, çocuğa eziyet etmesini kabullenemem," dedi ipi söktü. Ferhat arabaya alındı.

Ferhat kan, ter, kar ve çamur içinde kalmıştı. Yol boyunca karışılmadı ve hücreye atıldı. Bir haftadan sonra Hayri, Ferhat ve Servet arabaya bindirildi ve Diyarbakır soruşturmasına teslim edildiler.

Aramaları yapıldıktan sonra ayrı ayrı hücrelere atıldılar. Hücreler bir metre genişlikte, iki metre uzunlukta ve içlerinde birer battaniye vardı. Hayri göz bağını indirdi, etrafa baktı ve yandan

sesler geldiğini işitti. Bir süre daha kulak kabarttı. Ardından “Ferhat!” diye birkaç kez seslendi.

Ferhat kapıya dayandı ve Hayri’nin sesini tanıdı.

“Ne var Hayri?”

“Durumun nasıl?”

“İyi sayılırım. Morarmış, şişmiş, kırılmış, yara izleri dışında iyiyim... Sen nasılsın?”

“Buna sevindim, ben de iyiyim. Servet arkadaşın haberin var mı?”

“Yok.”

“Buradayım Hayri.”

“Merhaba! İyi ol, canını sıkma, dünya halidir, bazen bu tür şeyler olur.”

Servet cevap vermedi, boğazı düğümlendi ve ağlamaklı oldu.

“Mardin’e göre burası sıcak ve hücrede battaniye var. Kaldığınız hücrelerde de battaniye var mı?”

“Konuşmayın lan!” sesi hücrelerde yankılandı.

Hayri battaniyenin yarısını altına yarısını üzerine çekip örtündü ve yatmaya başladı. On saat hiç uyanmadan yattı. Uyandığında sıkışmıştı. Kalkıp oturdu. Bir süre etrafını dinledi. Ardından kapıyı vurdu. Ses gelmeyince “Görevli!” diye seslendi. Birkaç duvar ötede, sanki kuyunun dibinden bir ses geldi:

“Ne var?”

“Sıkışmışım, tuvalete gitmek istiyorum.”

Şafak sökmek üzereydi, acil bir şey olmadı mı mesai saatleri dışında kapılar açılmıyordu. Bu kural gece nöbetçilerine söyleniyordu. Nöbetçi geceyi çay ve sigara içerek geçirmiş, uykusuzluktan gözleri kızarmıştı. Uykusuzluğun verdiği öfkeyle elindeki copu kapıya vurarak. “Burası Hababam Sınıfı değil, çağırırken ‘komutanım!’ diyeceksin,” diyerek açık küfürler savurdu. Hayri’nin içinden “hakaret ve küfretme!” demek geldi. Sonra derin derin içini çekti ve “boş ver” dedi kendi kendine.

“Tualete çıkmak istiyorum.”

“Her istenildiğinde tuvalete çıkılmaz, babanın evi değil ya altına et ya da dayan!” dedi ve çekip gitti.

Hayri dişlerini sıktı, elini duvara vurdu, oturdu ve iyice duvara yaslandı. Başını kaldırıp tavana baktı, boğazı düğümlendi, içi kabardı. Yatağından taşan bir göl gibi öfke dalgaları boğazına vurdu. Boyundaki damarlar şişti, gırtlak inip çıktı. İçindeki isyan dağların zirvesinden gelen çığı andırıyordu. Öylesine heybetli, öylesine hızlıydı ki patlayacaktı. Yaşadığı işkence, açlık, uykusuzluk, soğuk, küfür, hakaret, onur ve haysiyetle oynama gibi bedensel ve manevi işkenceler dayanılmaz olmuştu. Korkulan ölüm cennet güzelliğinde süslenmiş bir kraliçe gibiydi. Ölüm kurtuluş, sığınılacak bir mekân olmuştu.

Hayri çok sıkışmıştı. Tuvalet ihtiyacı bir işkenceye dönüşmüştü. Kendini sıkıyor, ihtiyacını bastırıyordu. Birkaç saat bu acıyla kıvrandı. Mesai başladığında kapılar açıldı ve Hayri tuvalete koştu. Tuvalet ihtiyacını giderdiğinde, büyük bir yükten kurtulmuş gibi rahatladı. Sanki mengeneden kurtulmuştu. Hayri tuvalette bulunan muslukta ellerini yıkadı, bir daha su bulunmaz düşüncesiyle doyuncaya kadar içti. Ardından gözbağlarını gözlerine çekti ve dışarı çıktı. Ferhat ile Servet de tuvalete çıkarıldı.

Bir süre sonra radyo ve daktilo sesi derinden geldi. Sabahın serinliği gitmiş, binada bir hareketlilik başlamıştı. Bu hareketlilik, işkence kurbanlarını tedirgin ediyordu. Çünkü birazdan kapılar açılacak gladyatörler savaşıacak, aslanlar meydana bırakılacaktı. İnsan manzaraları meydana dolduracaktı.

Ayak sesleri giderek yaklaştı. Kapı açıldı ve Hayri hücreden alındı. Hayri köşede duran masanın karşısına alındı. Oda çıplaktı, kapının arkasından bir tekerlek, birkaç sopa, birkaç ip, kırık bir sandalye ve masanın üzerinde birkaç kâğıt, bir paket sigara vardı.

Sorgucu ilkin siyasi sorular sordu. Kürt ve Kürdistan'ın inkârına yönelik tartışıldı. Ardından sömürgecilik kavramı üzerinde durdular. Hayri ideolojik olarak tartışıyor ve mensup olduğu partinin düşüncelerini dile getirmekte bir sakınca görmüyordu. Bir saate yakın ulusal sorun, Kürdistan tarihi, PKK'nin ideolojisini ve temel mücadele biçimi üzerinde tartıştılar. Sorgucular Kürdistan halkını inkâr ediyor, her şeyi Türklükle başlatıyor ve öylece bitiriyordu. Hayri'yi ikna edemedikleri gibi, Hayri gibi ideolojik, politik ve genel kültüre sahip değil-

lerdi. Onlara göre Hayri daha teorikti. Bu nedenle soruları suç teşkil eden örgütsel faaliyetlere yönelttiler.

“Ayaklarımın altı şişmiş, morarmış, bazı yerler patlamış. Daha fazla ayakta duramayacağımdan oturacağım,” dedi Hayri

“Oturabilirsin,” dedi sorgucu.

Hayri’ye en çok sorulan sorular partinin örgütlenme biçimi, kaç eyalet, komite olduğu bu komitelerde kimlerin görevli olduğu, kaç eyaleti yönettiği gibi soruların ardından sevk ve idare ettiğine dair sorular yöneltip suçlamada bulundular. Hayri’nin üzerinde somut bir eylem yoktu. Şimdiye kadar böyle bir şey ispat edilememişti.

Hayri sorulan sorulara ya cevap vermedi ya da “Bilmiyorum” dedi. Bunun üzerine sorgucular kollarından tutup bitişikteki odaya aldılar. Teybin fişini prize takıp sesi sonuna kadar açtılar.

Hayri’nin kolları kalasa bağlandı ve çarpmıha alındı. Pantolon düğmesi açıldı, fermuar çekildi ve iç çamaşırlarıyla birlikte pantolon dizlerine kadar indirildi. Kablolardan biri penisine, diğeri parmağına bağlandı. Sorguculardan biri Hayri’nin karın boşluğuna birkaç yumruk indirdi. Her yumruk darbesiyle Hayri’nin bedeni kasılıyor ve ileri geri sallanıyordu.

Cereyan verildi. Hayri titredi, çırpındı, gözlerinde kıvılcımlar çaktı. Müthiş bir acı bedenini sardı. Sanki ateş içinde geziyordu. Her çırpındığında tüm gücü kollarına biniyordu. Kolları omzundan çıkacakmış gibi oluyor ve her kıpırdadığında koltuk altının yarıldığını sanıyordu. Yarım metre ayakları yerden kesilmişti. Defalarca cereyan verildi. Hayri’nin çığlıkları beton duvara çarpıyor, sesi, teybin sesi arasında boğuluyordu.

Hayri bir saate yakın askıda kaldı. Gücü tükendi, kolları uyuştı, kalp atışları zayıfladı. Ağzından çenesine doğru köpük süzüldü. Dizleri gevşemişti ve ipte sallanan bir idamlığı andırıyordu. Pantolonu ayak bileklerine düşmüş, siyah palto ayak altında kalmıştı. Belden aşağı çıplaktı, sorulan tüm soruları cevapsız bıraktı. Sustu ve bir daha konuşmadı.

Daracık odada direniş sürüp gidiyordu. Biri kişiyi teslim alıp çözmenin, diğeri çözülmemenin başarısını görmek istiyordu. Biri ısırandı, diğeri ısırılan.... Biri toktu, diğeri aç... Biri her türlü imkâna sahipti, diğeri inancından başka hiçbir şey...

Hayri'nin yetenekleri toplumsallaşmıştı. Kendini orada ifade ediyor ve iradesi bayraklaşıyordu. İnancını emekle, bilimsellikle, özgürlükle ve toplumsal diyalektikle perçinleşmişti. İnancı bir kale gibiydi. Öyle ki, dönemin hiçbir silahı yıkamıyor ve etkileyemiyordu.

Hayri direnmekten, başarmaktan, inandıklarına saygılı olmaktan başka hiçbir şey düşünmüyordu. Düşüncesinden başka bir alternatif yoktu.

Sorguculardan biri Hayri'nin kalp atışlarına, tepkilerine bakarak askıdan indirilmesini söyledi. İpler gevşedi, kamış ve parmağına bağlanan cereyan kabloları söküldü. Hayri'nin bedeni yere yıkıldı. Hayri'nin şuuru yerindeydi ancak oturacak ve ayağa kalkacak gücü kalmamıştı. Sanki dibek taşında ezilmişti. Kafası ağrıyor ve zonkluyordu. Gözleri bağlı olmasına rağmen göz kapakları ağırlaşmış ve birer değirmen taşına dönmüştü. Sorgucular onu öylece bırakıp gittiler. On dakika sonra, "Kalk lan! Böyle cırılçıplak uzanmaktan utanmıyor musun?" dedi içlerinden biri.

Hayri çıplak olduğunu fark etti. Kalkmak istedi, ancak elleri ve kolları tutmuyordu. Omzundan aşağısı cansız, güçsüz ve birer et parçasıydı. Bunu gören sorgucu Hayri'yi tekmeledi. Ne yapıp ettiyse kollarına canlılık getiremedi. Hücrelerden başka bir tutsak çıkarttı ve Hayri'nin kollarına masaj yapmasını emretti. Gelen yaşlı köylü, yardım ve yataklıktan yakalanmıştı. Adam canı gönülünden yardım etti. Bir süre sonra parmak ve bileği çalıştı, ancak kollarını kaldıramıyordu.

Yardıma getirilen yaşlı köylü geri götürüldü ve Hayri'ye tekrar sorular soruldu. Susuzluktan içi yanıyordu. Birkaç kez su istedi, ancak su verilmedi. Su içmek için tuvalete gitmek istedi. Tuvalete de götürülmedi. Artık soru da sorulmuyor, ama gözlem altında tutuluyordu. Tekrar su istedi.

"Yanlış anlama, suyu bir işkence amacı olarak kullanmıyorum. En azından şimdilik. Bir file verilmeyecek voltaj sana verildi. Su versem ölebilirsin, başımı belaya sokarsın. Doktorsun bilmen gerekir."

Hayri bu iyi duyguyu, sorgucunun iyi niyetine denk gelen daimarlarına mı bireysel kaygısına mı yoracağına şaşakaldı.

"Yoksa iyi sorgucu rolünü mü oynuyor? Ama söyledikleri de doğru, bunu hiç düşünmemiştim," diye içinden geçirdi.

Nasıl ki mükemmel insan yoksa iyi ve kötü insan da yoktur. İyi insanın nasıl ki mutlaka kötü yanları varsa, kötü insanın da mutlaka iyi yanları vardır. Olaylara ak- kara bakmak nasıl ki yanlışsa, “Bu adam kötü” ve “Bu adam iyi” demek doğru değildi.

Hayri öğlene doğru hücreye konuldu. Öğleden sonra Ferhat askıya alındı. Hayri kadar olmasa bile o da aynı aşamalardan geçti. Ferhat yakaladığından beri sigara içmemişti. Sigara verilmiyordu. O da istemiyordu. Sorguculardan biri:

“Sigara içmiyor musun?” diye sordu

“İçiyorum.”

“Sigara içtiğini görmedik.”

“Vermediğinizden dolayı görmediniz.”

Sorguculardan biri sigara yaktı ve ikram etti. Ferhat sigaradan birkaç nefes çekti. Sigara yarıya kadar geldiğinde parmakları arasından alındı.

“Sigaranın yarısını sen içtin, geri kalan parça da seni içsin,” diyerek muhtelif yerlerine sigarayı bastırdı.

Ferhat vücudunda her sigara bastırıldığında sıcıyor ve kasılıyordu. Özellikle tırnağa bastıklarında çok daha acı veriyordu. Sigara işkencesinden sonra bıyıkları, saçı çekildi. Bağırды. Bazen sustu, bazen çırpındı. Bir şeyler söylemeyince akşama doğru hücreye atıldı.

Ferhat’ın yüzünde, ellerinde ve ayaklarındaki kimi yaralar kabuk bağlarken, bazı yaraları da kanıyordu. İnce bedeni daha da incelmış, avurtları çökmüş, gözleri çukura kaçmıştı. Seyrek bıyıkları daha da seyrelmiş ve dudağı daha da şişmişti. Soğuğa dayanıklıydı. Ne kadar soğuk olsa da yatıyor ve fazla şikâyetçi olmuyordu. Onu en fazla zorlayan sigaraydı. Bu konuda bir zaaf göstermemişti. Ancak aklından çıktığı da yoktu. Bazen rüyalarına giriyordu. Açlık, susuzluk, uykusuzluktan önce sigara aklına geliyordu.

Ferhat battaniye üzerine oturdu. Gözbağını çıkarttı ve sigaranın söndürüldüğü yerlere baktı. Bazı yerler kızarıırken, bazı yerler çökmüştü. Etrafı şişmiş ve morarmıştı. Sırtını beton duvara verdi ve iç çekti. Tam bu sırada Hayri’nin sesi geldi. Kapıya yöneldi.

“Ne var Hayri?”

“Durumun nasıl?”

“İyiym, sen nasılsın?”

“Bizi helikoptere bindirdiler, şimdilik kollarım tutmuyor, ama geçer.”

“Beni de bindirdiler, ama iyiym. İlgimin, haberimin olmadığı bazı şeyler sordular. Ben de bilmediğimi söyledim. Her halde onlara inandırıcı gelmedi.”

“Bir şey olmaz, doğrulara boyun eğmek zorundalar,” dedi.

Hayri’nin birkaç parmağı çalışmıyordu. Orta parmağını diğer elin parmakları arasına koydu ve bir süre okşadı. İleri geri çekti. Defalarca parmaklarını açıp kapadı, giderek ağrısı azaldı, ısındı ve yumuşadı. Elini yorduğunda, parmağını battaniye üzerine koydu ve yavaşça oynattı.

Parmaklara can vermek için saatlerce, sabırla uğraştı. Sap gibi duran parmaklara can geldi, esnedi ve oynatabildi. Sol kolunu da oynatamıyordu. Sol kolunu dirseğinin üzerine koydu ve defalarca kaldırıp indirdi. Ayağı yorulunca diğer koluyla yaptı. Ancak kolu cansız, ölgün ve yapay bir et parçasını andırıyordu. Sanki kasları yırtılmıştı.

Hayri gece yarısına kadar koluna can vermek için uğraşıp durdu. Gece yarısından sonra yattı. Uyandığında mesai saati başlamıştı. Ayağa kalkmak istedi kolları tutmadı. Sırtını betona verdi ve omuzlarıyla ayağa kalktı. Yerinde saydı, kolunu hareket ettirmeye çalıştı.

Tuvalete çıkmak için kapı açıldı. Hayri ile kapıyı açan yüz yüze geldiler. Sorgucu kapıyı kapattı ve öfke dolu bir ses tonuyla,

“Ulan orospu çocuğu neden göz bağını çıkartmışsın”

“Uzanırken kaymış, tekrar bağlamak için ne ellerim tutuyor ve ne de kollarım kalkıyor.”

“Tamam, arkana dön,” dedi.

Hayri geri döndü, sorgucu gözbağını bağladı. Hayri’nin kollarından tuttu ve tuvaletin kapısına kadar götürdü. Hayri uzun bir uğraşla düğmeyi açtı, iyi çalışsan iki parmağını birleştirerek pantolon fermuarını aşağıya indirdi. Büyük bir çaba ve uğraşla tuvalet ihtiyacını karşıladı. Pantolonu giydi ve düğmesini ilikleyemeden çıktı.

Birkaç gün aynı işkence seanslarından geçti. Ardından işkence

dozu gevşedi ve on gün sonra savcılığa, ardından sorgu hakimliğine çıkarıldı, tutuklanıp cezaevine gönderildi.

Saçı, sakalı birbirine karışmış, bitler içinde kalmıştı. Parmakları ve kolları halen çalışmıyordu. Vücudunun moraran yerleri iyileşmiş, yaralanan yerler de kabuk bağlamıştı.

Cezaevinde iyi karşılandılar. Arkadaşları yeni elbiseler verdi, su ısıtılıp başları yıkandı. Tıraş oldu. Acı dolu günler geride kalıyordu.

Bir An İki Kere Yaşanmaz

Güz mevsimiydi. Son baharın ilk yağmuru yağmış; taşlar, ağaçlar ve geride kalan üzüm salkımları, incir, domates, acur, armut gibi meyve ve sebzeler üzerindeki tozlar yıkanmış, yerdeki kurutulmuş yemişe, güneşlendirilmeye bırakılan pekmez, salça ve pestile; meydanlarda bekleyen harmanlara, küme küme yığılmış susam destelerine zarar vermişti. Köylünün, reñçperin yıllık emeği yağmur taneleriyle dövülmüştü. Yıl boyunca döktükleri ter, kan ve enerji yağmurla toprağa gömülmüştü. Yağışlar bu kadar erken beklenmiyordu. Gafil yakalanmış köylüler.

Yağmurdan birkaç gün sonra karayel esti. Sebze fideleri, meyve ağaçları morarıp karardı, yaprakları döküldü. Mevsim günbegün değişiyordu; kuşların yaptığı yuvalar yıkılıyordu. Tohumlar yere serpiliyor, rüzgâr onları uzaklara uçuruyordu.

Göçmen kuşlar sürü halinde bölgeyi terk ediyordu. Sıcak mekânlara, diyarlara gidiyorlardı.

Sürüngenler toprak altına, mağaraların en karanlık uçlarına, taşların diplerine, kışı geçirebilecekleri karanlık mekânlara sığınıyorlardı. Bütün canlılar bir arayış içindeydi. Boş duran, aynı kalan, yerinde duran hiçbir şey yoktu. En sessiz ve sakın görünen dağlardı. Doğanın kanunları işliyordu.

Mazlum ile Yıldırım istihkam cezaevine konulmuştu. İki büyük koğuş ve bir salon, iki tuvaletten oluşuyordu. Koğuşlardan biri yatkhane, diğeri mutfak olarak kullanılıyordu. Tutuklu sayısı yüzü geçiyordu. Günde bazen bir, bazen iki kez havalandırmaya çıkarılıyorlardı. Bahçe her iki koğuşun uzunluğunda ve bir o kadar genişlikteydi. Bahçenin etrafı tel örgülerle çevriliydi. Etrafta askerler, lojmanlar, askeri araçlar gözüktüyordu. Bahçenin zemini topraktı ve kimi yerlerde parça parça çimen adacıkları oluşmuştu.

Eli silahlı nöbetçiler tel örgülerin gerisinde geziyor, efkârli efkârli sigara içiyor, bazen mırıldanıp türkü söylüyorlardı. Amirleri geldiğinde çakı gibi duruyor, en sert selamı veriyor ve avazları çıktığı kadar bağııyorlardı. Mazlum ve Yıldırım koğuştaki tutsaklarla merhabalaştı, masanın etrafına oturup sohbete daldılar. Tam bu sırada Avreş, “Mazlum arkadaş su ısıttık, isterseniz önce tıraş olur, sonra da banyo yaparsınız; elbiselerinizi de değışirsiniz.”

“Çok iyi olur. Zaten bitlenmişiz, üzerimizdeki elbiseleri ilaçlamak ya da iyice kaynatmak gerekir; atmaya niyetim yok.”

“İcabına bakarız, eğer tıraş olacaksanız, tıraş malzemelerini getirelim.”

“Yıldırım’ı bilmiyorum, ama ben tıraş olacağım.”

“Ben de tıraş olacağım,” dedi Yıldırım, “sen tıraş olurken ben de yıkanırım.”

“Güzel,” dedi Mazlum “Ayrıca acıkmışız.”

Avreş alüminyum bir bardağın içindeki permatik, ayna, krem ve tıraş fırçasını, masanın üzerine koydu. Mazlum tıraş oluncaya kadar Yıldırım yıkandı. Yıkanma ihtiyacı tuvalet bölümünde gideriliyordu Mazlum ayağına bir terlik geçirdi. İdare, haftada ya da on günde bir yirmi - otuz kişilik grupları banyoya götürüyordu. Koğuşta yıkanma koşulları yoktu.

Mazlum tuvalete girdi elbiselerini kapıya çakılı çivilere astı. Büyük mavi kovadaki sıcak suyu üzerine döktü ve birkaç kez bedenini sabunladı. Ardından yeni iç çamaşırları ve arkadaşlarının elbiselerini giydi. Biraz da olsa hafiflemiş, teri kiri gitmiş, bitlerden kurtulmuştu.

Makineye vurulan siyah saçı uzanıp alnına düşmüştü, kalın kaşları altındaki siyah gözler parlıyordu. Basık burnu, kalın dudakları parlamış, yüzüne can gelmişti. Çizgili gömlek ve kül rengindeki kumaş pantolon bedenine oturmuştu. Bakışları yumuşak, yüz hatları güven vericiydi.

Banyodan sonra yemeğe oturdular. Yemekten sonra Avreş Mazlum’u aldı ve mutfağa gittiler. Ardından ranzaya çekilip oturdular. Avreş koğuşta olup bitenleri, nasıl yaşadıklarını, diğer örgütlerle ilişkileri, olanak ve imkânlarıyla ilgili bilgi verdi. Mazlum dinledi, daha iyi anlamak için sorular sordu.

“Yıldırım’a karşı soğuksun,” dedi Avreş, “ona nasıl yaklaşmalıyız?” Mazlum derinden iç çekti, dudağını dişlerinin arasında ezdi.

“Sorguda beklenen tavrı koymadı. Korktu, yeterince direnmedi, kısmi olarak çözüldü. Ondan rapor istenir, gerekirse bir süre ilişkileri dondurulur. Sorgudaki tavrına karşı bir yaptırım gerekiyor. Partinin direniş ideolojisini temsil edemedi.”

“Şimdi içimizde de bazıları var, bildikleri ne varsa söylemişler, nerede ne yedikleri, kimin evine gittikleri, hatta nasıl tuvalete gittiklerini bile anlatmışlar. Affedersin, ama hatırlasalar, analarından nasıl doğduklarını bile söyleyeceklermiş.”

“Bence Partiye, halka ve ilkelere ihanet eden, bildiği her şeyi bir tokat karşısında söyleyenin aramızda yeri yoktur. Bu tür kişileri ortamımızdan atmak gerekir. Bunlardan hayır gelmez. Kendimizi çürüklerden arındırmalıyız, bu konuları daha sonra geniş bir şekilde konuşuruz.”

“Bazıları var ki, ‘arkadaş’ demek içimden gelmiyor,” dedi Avreş, “Asker ve polisin önüne düşüp ev ev dolaşmış, bize bir lokma ekmek veren, biraz içten sempati duyan onlarca insanın ismini vermiş ve evlerine gitmişler. Bununla yetinmemiş, sorguda çözümlerini söylemiş, tokatlamış, bir sürü silah yakalatmış, bildiği her şeyi söylemiş, şimdi de hiçbir şey olmamış gibi bizimle aynı havayı, aynı ortamı paylaşıyor ve devrimci geçiniyor. Lafa geldi mi üstüne yok.”

“Bu tür kişileri içimizden atacaksın. ‘Git cehenneme kadar yolun var!’ diyeceksin...”

“Birkaç gün önce çok kötü çözülen birisiyle konuştum, ağlıyordu. ‘Bu kadar çözülmüşsün, sende halen insani, umutlanacağımız bir yönün var mı?’ diye sordum. ‘Eğer partiye, halka inanmasaydım, yanınıza gelmezdim. İşkence karşısında halka düşmanlık eden tavırlarım oldu. Bunu inkâr etmiyorum. Ölümünden korktum, işkenceye dayanamayarak halkın karşısına geçtim, ancak gönüllü olarak halk düşmanı olmak istemiyorum. Bana yardımcı olun’ dedi. Şimdi bunu ne yapacağız, atsak bir türlü atmasak bir türlü.”

“Bu tür insanları içimizde barındırırsak, direnen, dürüst arkadaşların, sempatizanların ve halkın Partiye olan güvenini kırmış

oluruz, ihanet düzeyinde çözülenleri affedemeyiz. Bunlara karşı tavrımız olmalı, özellikle de kadrolara karşı.”

Tam bu sırada Mahmut, “Arkadaşlar çay hazır. Çayınızı buraya mı getireyim, yoksa mutfağa mı gelip içersiniz?”

“Mutfaka geliriz Mahmut arkadaş,” dedi. Avreş ve Mazluma dönerek ,”diğer örgütlerle yaşamı düzenleyen bazı kararlara gitmiştik. Bu kararlarmızdan biri de yatakhane de çay içmemek, ekmek yememek ve sigara içmemektir.”

“Güzel! Çaya çağır an arkadaş bizde mi?”

“Evet, Dürüst ve gelişmeye açık biri. İsmi Mahmut Zengin’dir. Cuma Tak arkadaşlarla birlikte Hilvan’ın bir köyünde kalıyorlar-mış. Askerler ansızın köyü basmış, köyde bir grup silahlı arkadaş varmış, köyde dışarı çıkıp kaçıyorlar. Bu arada Askerler ateş ediyor. Cuma Tak ve diğer arkadaşlar kurtuluyor. Mahmut ile Şevket Yavaş adlı arkadaş çatışıyorlar. Şevket askerlerin kurşunuyla orada son nefesini verirken, Mahmut arkadaş yaralı yakalanıyor.”

Çayları yudumlar ken, sohbetleri derinleşti. Çaylardan sonra sigara yakıldı, volta atanlar çoğaldı. İnsan sesleri kaşık seslerine karıştı. Sigara dumanında bir sis bulutu oluştu. Nöbetçi olanlar bardakları kaldırdı, masaları sildi, şekerdanlıkları yerlerine koydular.

Her gün bir önceki güne benziyordu. Çoğu zaman konuşulanlar bile bir önceki günün tekrarıydı. Akşamüzeri; kimi ailesine, kimi eşine, kimisi sevdiklerine mektup yazarken, bazıları da kitap okuyordu. Hiçbir şey yapmayanlar da salon ve mutfakta sessizce volta atıyordu.

Bir hafta sonra, görüş günü gelip dayandı. Tutsaklardan çoğu tıraş oldu, kimisi elbiselerini değışti ve merakla beklemeye koyuldular. Saat dokuza doğru isim listesi geldi. Gelen isim listesinde Mazlum’un da ismi okundu. Mazlum ranzada uzanmış kitap okuyordu. Kitabı kapadı ve kapıya yöneldi.

Görüş, dışarıdaki bahçede yapılıyordu. İki tel örgüsü vardı. Her iki tel örgüleri arasında silahlı askerler bulunuyordu. Aileler diğer tarafta, tutuklular bahçe tarafında ve açık havada görüş yapılıyordu. Görüş kalabalık olduğundan, bağır malardan dolayı çoğu zaman birbirlerine sesleri ulaşmıyordu. Seslerini birbirine duyurmak için bağır an bağır anaydı.

Düdük çalındı, Mazlum anasıyla vedalaştı ve tel örgülerin önünden ayrılarak cezaevi kapısına yöneldi. İçeri girdi ve birazdan bir posta daha görüşe çıktı.

Avreş, ranzanın üzerine uzanmış, iki elini ensesine dayamış, gözleri karşı duvara kilitlenmişti. Bedeni orada olsa da, düşünceleri başka diyarlarda geziniyordu. Kafasına bin bir fikir geliyor, deniz dalgaları gibi yüreğine vuruyordu.

Avreş farkında olmadan bir kez kalktı. Oturdu ve tekrar uzandı. Kafasında geçirdiklerini tamamlıyor, hazır hale getiriyor, kalkıp baktığında eksik kaldığını görüyordu. Böylece işi tekrar baştan alıyordu. Bir nehri defalarca geçer gibi sessizce düşündüklerinin başına geçti. Uzaktan bakıldığında düşünen birisine benzemiyordu, daha çok kendisiyle boğuşan, ilginç birini andırıyordu.

Avreş bu ruh hali içerisindeyken, Mazlum'un "Ne yapıyorsun?" sesiyle irkildi.

"Fiziki olarak hiçbir şey yapmıyorum. Ancak düşünsel olarak birçok şey yapıyorum."

"Yani düşünerek üretiyorsun?" dedi gülümseyerek.

"Gel otur," dedi Avreş, "ilginç bazı şeyler düşündüm... Anlatayım, eksik bıraktıklarımı belki tamamlarsın..."

Mazlum söylenenlere pür dikkat kesildi. Birkaç soru sordu ve ardından kalktılar.

Öğlenden sonra Avreş'in görüşüne gelen oldu. Avreş onu beklemiyordu. Önce merhabalaştılar.

"Hayrola buralara kadar geldiniz?" dedi Avreş, "Aranmıyor muydunuz?"

"Sizleri özledim. Beni Akif gönderdi. Partiden sizlere mesaj var. Nasıl getireceğimi bilmiyordum, danışmaya geldim," dedi yavaşça, biraz da anlamsız sözleri içine sıkıştırarak devam etti. "Şimdi gol atma sırası sende"

Bu işleri bayağı öğrenmişsin," diye gülümsedi. "Bu azap dilini nereden öğrendin?"

"Hayatın zor koşulları insana bazı şeyleri öğretiyor. Buna hayat okulu derler."

Avreş el işaretiyle sigaranın içine konulmasını ve öylece bir sonraki görüşte getirilmesini dolaylıolarak vücut diliyle anlatmaya çalıştı. Ardından, “Sen görüşe gelme, Recep arkadaşın anasını gönderin, elbiseleri o getirsin”

“Akif, Recep’in anasını tanıyor mu?”

“Tanır, tanır...” dedi Avreş.

Görüş bitince vedalaştılar. Avreş içeri gelir gelmez Mazlum’un yanına gitti, öğrendiklerini aktardı.

Mazlum kısa bir not yazdı. Sigaranın içine koydu ve gelecek görüşü bekledi. Mazlum ilk kez cezaevinden dışarıya bir not gönderecek ve dışarıdan içeriye gönderilen bir notu alacaktı. Bu nedenle heyecanlıydı. Görüş olacağı günün akşamı gözlerine bir türlü uyku girmedi. Saatlerce ranzada kıvrandı durdu. İçinde bir sürü kaygı dolaşıyordu. Notun nasıl dışarı gönderileceği, dışarıdan gelen notun ise nasıl alınacağı, hangi yöntemlerin daha risksiz olduğu konusunda kafa patlattı. Birçok seçenek düşündü ve sonra “Olmaz!” dedi. İşi şansa bırakmak istemiyordu ve riski en aza indirmek istiyordu. Bu nedenle dönüp dolaşıyor ve tekrar “Acaba nasıl?” sorusuna geliyordu.

Mazlum’un uykusu kaçmıştı, yataktan kalktı ve mutfakta birkaç volta attı. Bir parça ekmek ağzına attı, yürüyerek düşünüşe devam etti. Mazlum şafağa doğru uyudu.

“Günaydın arkadaşlar!” sesiyle uyandı. Elini yüzünü yıkadı. Beklemeden Avreş’in yanına gitti Akşam düşündüğü olasılıkları kendisine anlattı ve dikkatli olmasını söyledi.

İlk listede Avreş’in ismi okundu. Mazlum notun içinde olduğu sigarayı Avreş’e verdi Avreş, sigarayı yakacakmış gibi ağzına koydu.

Avreş dışarı çıkınca, Mazlum diken üzerindeymiş gibi yerinde duramadı. Birçok kişiyle gezdi, ama onun beyni ruhu Avreş’le gönderdiği notta idi. Sıkıntıdan nefes alamaz olmuştu. Bedeni bazen titriyor bazen de buz kesiyordu. Mutfaktan yatakhane, oradan tuvalete, tuvaletten gazeteye, oradan pencereye gidip geliyordu. Bazen de pencereye yaklaşarak görüş yerinden gelen seslere kulak kabartıyordu.

Avreş görüşe gelen Anayla merhabalaştı. Dikkat çekmemek için birçok aileyle merhabalaştı. Dönüp dolaştı ve tekrar yaşlı kadının yanına geldi.

“Nasılsın Ana?” dedi.

“İyiym oğlum, sana daha güzel şeyler getirmek istedim, ancak param yoktu. Bu nedenle birkaç paket sigara getirdim.”

“Mahcup ediyorsun Ana, benim için en güzel şey senin buraya kadar gelmendir.”

Avreş askere dönerek, “Asker bir zahmet anamın elindeki sigaraları alıp bana verir misin?”

Asker sigaraları aldı ve tel örgüler arasından Avreş’ e uzattı. Avreş derin bir nefes aldı ve sigara paketlerini cebine attı. Yaşlı kadınla biraz konuştuktan sonra, Askerin onlara yaklaşmasını bekledi.

“Asker kardeş, bu sigarayı anama ikram ediyorum”

Asker sigarayı aldı, Avreş içinde notun olduğu sigarayı yaktı ve askere uzatarak.

“Zahmet olmazsa bunu yaşlı anaya ver de içsin,” dedi.

Avreş’in ruhu sanki boşluktaydı. Bedeni titriyordu, yüzü sararmış heyecandan elleri titriyordu. Dizleri bedenini kaldıramaz olmuştu. Sanki ateş közleri üzerindeydi. Yüreği sıkışmıştı, kendini mengenede hissediyordu.

Asker sigarayı yaşlı kadına uzattı. Kadın sigarayı alacağı sırada elinden tel örgüler arasına düştü. Asker almaya çalıştı, fakat bir türlü ulaşamadı. Elini her uzattığında elleri dikenli tellere takılıyor ve ileri götüremiyordu. Asker biraz ilerdeki çöpü aldı ve çöple sigarayı kendine doğru çekti. Sigara gelmeyince ileriye de itemiyordu.

“Kardeş sigara gelmiyor, başka bir sigara ver anaya verelim,” dedi.

“Bir kez daha dene, olmazsa bir sigara daha yakıp veririm,” dedi Avreş.

Asker sigarayı almak için elini dikenli tellerin içine doğru uzattığında heyecandan neredeyse Avreş’ in kalbi duracaktı. Boğazı kurumuş, gözleri küçülmüş, rengi değişmiş, gözlerinin içi sararmıştı. Sanki biri boğazını sıkmış ve damarları kurumuştur.

Yerdeki sigaranın dumanı tel örgüler arasında zikzaklar çizerek

yükseliyordu. Sigaranın filtre tarafı yazılan nottu. Hem de önemli şeyler içeren bir not.. Geleceği ilgilendiren...

Asker sigarayı elle alamayınca bu kez çöpün ucunu sigaranın dibine soktu ve görüş tarafına fırlattı. İlk sıçrayışta sigara tel örgülerin diğer tarafına düştü. Yaşlı kadın sigarayı aldı ve söndürdü.

Avreş derin bir nefes aldı, sevinçten bağırası geldi. Az kalsın bu durumu alkışla kutlamaya kalkışacaktı. Anasıyla konuşmadan görüş bitti. Avreş ancak “Akif’e ver!” diyebilirdi.

El işaretiyle vedalaştı ve oradan ayrıldı.

Avreş koğuşa gelir gelmez iki bardak su içti. Heyecandan boğazı kurumuş, dudakları ağaç kabuğuna dönmüştü. Doğruca ranzasına gidip oturdu ve hemen bir sigara içti. Mazlum da onu arıyordu. Mazlum yanına gelip “ Ne oldu?” diye sormakla yetindi.

“Her şey tamam” dedi ve gerisini getirmede. Yan ranzada oturanlar vardı. Sigara paketlerini Mazlum’ a uzattı. Mazlum paketleri aldı ve tuvalete gitti. Sigara paketlerini açtı ve tek tek sigaralara baktı. Gönderilen notu buldu. Açtı ve orada okudu. Mazlum tuvaletten çıktığında kapı önünde Avreş’le karşılaştı. İkisi birlikte mutfığa yö-neldiler. Volta atarken, Avreş olup bitenleri birer birer anlattı. Mazlum dinlerken olayı yaşıyor gibi oluyor ve yüreği ağzına geliyordu.

Koğuş ortamı gürültülü ve kalabalıktı. Biraz ilerdeki masada iki kişi kavga ediyordu. Mutfakta olanlar oraya koştu, ilk yetişen Mazlum oldu, aralarına girdi ve diğer tutsakların yardımıyla birbirinden ayırdılar. Uzun boylu, ince, esmer, kargaburunlu olanı ilk yumruğu yemişti. Dudağı patlamış ve çenesinden kan süzülüyordu.

“Ayıptır!” “Bizlere yakışmaz!”, “Devrimciler kavga etmez!” gibi sözler ortada dolaşırken, kavga eden taraflar ana avrat düz gidiyorlardı. Devrimciliği, arkadaşlığı bir kenara bırakmışlardı, tam bir köylü zihniyeti egemen olmuştu.

İkisi de satranç oynarken tartışmış, ardından da birbirlerini iç-nelemiş ve tartışmayı kavgaya kadar götürmüşlerdi. Her biri ayrı fraksiyondan tutuklanmıştı.

Mazlum uzun olanı aldı ve diğer bölüme götürdü. Tuvalette elini yüzünü yıkadı, yarasını pamukla temizlendi. Bir daha kavga

etmemeleri için telkinlerde bulundu. Ardından Mazlum yatağına çekildi ve yarıda bıraktığı kitabı aldı.

Bir hafta sonra dışarı gönderilen notun cevabı geldi. Mazlum notu okudu ve beklemeden Avreş'in yanına gitti.

"Dışarıdakiler planımıza 'tamam' demişler, günü bize bırakmışlar. Şimdiden çöpleri alıp dışarıdaki arabaya atmalıyız. Askerleri şimdiden buna alıştırmalıyız. Buna bir hafta yeter."

Avreş, Necmi, Mahmut ve iki kişi ile daha konuştu. Sabah çöp zamanı kapı önünde hazır beklediler. Kapı çaldı, askerler büyük bidon fıçısını almaya gelirken Necmi ile Avreş gitti. Bu yardımlaşma askerin işlerine geliyordu. Avreş ile Necmi bidonu tuttu ve dışarıdaki arabaya götürdüler. Buna asker de şaşırılmıştı. Ancak işlerine geldiği için fazla peşine düşmediler. Bir hafta içinde dört kez çöp bidonu taşıdılar.

Bir sonraki hafta sözlü olarak haber dışarı gönderildi. "Bu hafta, Çarşamba" biçimdeydi mesaj. Salı'yı Çarşamba'ya bağlayan gece gelip dayandı. Mazlum heyecanlıydı. Müthiş bir duygu fırtınasını yaşıyordu. Bu hisler, ne idama giden birinin duygularına ne gerdeğe girmeyi sabırsızlıkla bekleyen birinin arzusuna ne ansızın kendisine piyango vuran birinin sevincine ne de bayramda en güzel elbiseleri giyen bir çocuğun saf ve temiz duygularına benziyordu. Belki de tüm bunların toplamıydı.

Mazlum'un içinde bir eksiklik vardı. Kendisi de bunu anlamakta zorlanıyordu. İleriye baktığında yaşam sis içindeydi. Tünelin ucundaki ışık ile karanlık eşitti. Gözüyle değil yüreğiyle bakıyordu. Hayli badireler atlatmıştı. Tekrar aynı atmosfer içinde nefessiz kalmak istemiyordu. Düşünüyordu ama düşündükçe de kafası ağrıyor ve düşünceleri dağılıyordu.

Eylemin yapılacağı gün, Çarşamba günüydü. Akşamüzeri karpuzlar kesildi. Tabaklar içinde dağıtıldı ve kabukları leğende bırakıldı. Mazlum karpuz tabağını aldı ve yürürken yedi. Mahmut ile Necmi de eşlik etti. Yıldırım da gelip katıldı. Havadan sudan konuştular.

"Keyfin yerinde değil," dedi Yıldırım, "bir yerin mi ağrıyor?"

"Hayır," dedi Mazlum gülümseyerek, "biraz dalmıştım, o kadar."

Karpuzdan sonra sigaralar içildi, dişlerini fırçalayan tutsaklar, musluklara yönelirken, kimileri de yatağa girip kafasına battaniyeyi çekti.

Saat gecenin ikisine geldiğinde herkes uyumuştı. Ortalıkta kimse yoktu. Mutfak boşalmış, ranzalar dolmuştu. Yalnız Mazlum, Avreş, Mahmut ve Necmi masada oturmuş, sigarayı sigarayla yakıyorlardı.

“Kalkın arkadaşlar, hareket vakti geldi. Kendimizi boşa çıkarmayalım,” dedi Mazlum.

Mazlum önde diğerleri peşinde çöp bidonuna yöneldiler. Avreş bidonun içindeki çöpleri çıkardı. Mazlum yanındakilerle vedalaştı ve bidonun içinde oturdu. Her iki dizini iyice çekti. Ellerini göğsünde birleştirdi. Üzerine birkaç parça elbise atıldı. Ardından akşam yedikleri karpuz kabukları, gazete ve birkaç parça karton atıldı. Dikkat çekmesin diye en üste akşamdan kalan yemek artıkları serpildi.

Doğrular anın içindedir. An zamanın içindedir, an’a önem vermeyen kişi kaybetmiştir. Bu nedenle an doğru değerlendirilmeliydi. Mazlum’ un kaygısı da burada odaklanmıştı.

Avreş yarım saatte bir çöpe bir şeyler atıyor gibi yapıyor ve yavaşça “Nasılsın Keko?” diye sesleniyordu. Mazlum da parmak ucuyla bidona vurarak cevap veriyordu. Mazlum’a ismiyle değil “Keko” diye hitap ediliyordu.

Şafakla birlikte, çöpün bulunduğu salon en uğrak yer oldu. Dışarıya açılan kapı çöpe bakıyordu. Tuvaletin yolu çöpün yanından geçiyordu. Avreş gece boyu uyanık kalmıştı. Yerinde duramıyor ve bir gözü hep çöp bidonundaydı. Birkaç kişi izmariti çöpe attı. Kâğıtlar tutuşmasın diye Avreş çaktırmadan söndürüyordu.

Sabah kahvaltısı reçel, margarin yağı ve çaydı. Yemekten sonra ekmek atıkları çöpe atıldı. Mazlum’ un bedeni kalıp gibi olmuş ve hareketsizlikten uyuşmuştu. Bir ara uyuduğunu fark etti. Birkaç kez sağa sola kıvrandı. Şafakla birlikte iyice taşlaştı. Daha önce idman yapmıştı. Ancak hareketsizlik kanını donduruyor, kaslarını geriyor ve giderek ayakları takatsizleşiyordu. Mazlum ilk hatasını fark etmişti. “Saat ikide değil, dörtte bu miratın içine girmeliydim,” dedi kendi kendine. Ancak vakit çok geçti.

Saat dokuz sıralarında kapı açıldı ve askerler çöpü almaya geldi.

Tetikte bekleyen Avreş, Necmi ve Mahmut hemen yardıma koş-tular. Bidon ağırdı. Bu ağırlıkta kaldırıldı mı asker şüphelenebi-lirdi. Bu nedenle daha önce bunun idmanını yapmış ve askeri bugüne hazırlamışlardı.

Avreş, Necmi, Mahmut bidonu tutup dışarıda bekleyen büyük varilin içine koydular. Avreş “Uğurlar olsun” anlamında elini bi-dona vurdu ve “Haydi gidelim arkadaşlar,” dedi.

Mazlum, tüm dikkatini gelen seslere vermişti. Heyecandan al-nından ter damlacıkları gözüne süzülüyordu. Nefes alırken dikkat ediyor ve riski en aza indiriyordu.

Bir süre varilde kaldı, ardından araç hareket ettiğinde bidon sallandı. Araç birkaç yerde durdu ve çöpleri aldı. Mazlum için belli olmayan hava giderek netleşiyordu. Sevinçten kabına sığmıyordu.

Aracın askeri kışladan çıktığını düşünerek, bir ara başını kaldı-rıp etrafa bakmayı düşündü. “Buraya kadar dişlerimi sıktım, bun-dan sonra işi riske atmayayım” diyerek vazgeçti. Aracın hızı, aldığı virajlar, gelen seslerle nereden geçtiğini çıkarsamaya çalışıyordu. Araç şehirden çıkmış olmalıydı.

Mazlum, ansızın aracın duracağı ve arkadaşları onu çöpten çıkara-cacağı anı bekledi. Bu beklenti uzadıkça içi gerildi, dudakları kurudu, göz kapakları ağırlaştı; ciğerleri sanki soğuktan çatlayan bir karpuz gibi yarılıyordu. Dışarıya çıkmak için uğraştı. Ancak bedeni uyuş-muştu ve düşündüğünü yapamayacaktı. Büyük bir uğraş ve çabadan sonra bir elini yukarı kaldırdı. Fıçının kenarından tutmak istedi. Uzun bir uğraştan sonra diğer elini de dışarı çıkardı. Tam düşündüğü alan-daydı ve çöplerin boşaltıldığı yere varılmasına çok az kalmıştı.

Derinden bir iç çekti. Kaçırmaya gelenlere öfkelen-di. İçinde bir isyan, bir haykırış kabardı. Özgürlüğe bir adım kala, bu kadar çabanın boşa gitmesinden korkuyordu. Bu düşüncelerle boğuşur-ken araç durdu ve iki asker dışarı çıktı. İki asker ve şoför silahsız-lardı. Mazlum dışarı çıkmak istedi, ancak ne ettiyse ayakları tutmadı, yerinden kımlıdayamadı.

Şoför mahallinden aşağı inen asker türkü söyleye söyleye kapıyı açtı. Bidonları çöplüğe devirdi. Askerlerden biri arabanın içine çıktı. Aniden gözü çöpler içinde kıpırdayan bir başa kilitlendi.

Önce ürktü. Gözüne inanamadı. Birkaç saniye öylece kalakaldı. Ardından avazı çıktığı kadar bağırdı: “ Çöp bidonunda biri vaaar!”

Şoför ile asker yardıma koştı. Bidonu devirip Mazlum’u içinden çıkardılar. Mazlum yerde çırpındı, ama ayağa kalkamadı. Yüzü, gözü çöp içinde kalmıştı. Askerler tekmeledi, üzerine çullandı, ellerini ve ayaklarını bağladılar.

Mazlum umudunu tamamen kesmemişti, “arkadaşlar gelir,” düşüncesi vardı. Askerler alalecele çöpleri döktü ve ayakları bağlı halde Mazlum’ u arabanın arkasına attılar. Her iki asker başında bekledi. Askerlerin tekmeleriyle Mazlum’un başı kırılmış, yüzü kan içinde kalmıştı. Kurbanlık bir koyun gibi arabanın demir sacı üzerinde kıvranıyordu. Ne askerlerin tekmeleri ve ne de küfürleri ona acı veriyordu. Ona acı veren sorumsuzca davranıp almaya gelmeyen arkadaşlarıydı. Akif ve birkaç kişi Mazlum’u kaçırmaya gelmişti. Araç şehrin çıkışına çöplükte çöpü döküp geri dönüşe kadar takip edilmiş ; fakat aracın yolunu kesip Mazlum’u almaya gelmemişlerdi. O anı kaçırmışlardı ve bir daha da yakalayamamışlardı. Doğru zaman uçup gider. Ne eyvahlar, ne dize vuruşlar, ne üzüntüler, ölüme götüren o anı geri getiremez. “Akan bir suya iki kez girilmez” deyimi gibiydi yaşananlar. Giden zaman ölü zamandır.

Mazlum önce nizamiyeye, ardından cezaevi amirliğine götürüldü. Binanın girişinde tekrar dövüldü, birkaç soru sorulduktan sonra cezaevine getirildi.

Mazlum kan, çöp içinde kalmış halde kapıdan içeri girdi. Onu gören Avreş yere yıkılacak gibi oldu. Düşmemek için duvara yaslanıp ve “Kahrolsun!” demekle yetindi.

Tüm koğuş Mazlum’un etrafında toplanmıştı. Mazlum beklemeden tuvalete giderken Necmi’den temiz elbise istedi. Herkes bir şey söylüyordu:

“Mazlum’u sorgulamaya götürmüşler”

“Keko, kan ve çöp içinde içeri girdi.”

“Mazlum ne zaman dışarı çıktı?”

“Sayım esnasında buradaydı, yatakta uzanmıştı.”

“Mazlum kaçarken yakalanmış ve dövmüşler.”

“Mazlum çöp bidonu içinde kaçarken yakalamışlar.”

“Vay be! Millet burnumuzun dibinde kaçıyor haberimiz olmuyor.”

“Keko’ya ne olmuş?”

Birkaç kişinin dışında kimse bir şey bilmiyordu. Herkes bir şeyler söylüyor, merak dolu gözlerle birbirine bakıyordu. Monoton yaşam bir anda canlanmış ve heyecan yaratmıştı. Yüzün üzerinde olan koğuş ayaktaydı. Bir hareketlilik, bir tartışma yaratmıştı.

Mazlum soğuk suyla başını yıkadı, sabunladı ve giyinerek dışarı çıktı. Herkes ona bakıyordu. Yüzü morarmış, canlı bakışları sönmüş, buğday tenli rengi kurumuş ve kalın dudakları ruhsuz kalmıştı. Koğuşun hepsi mutfakta ve ayaktaydı.

Mazlum burnunu çekti, dudağını yaladı, parmaklarını oynattı ve keskin bakışlarla bakarak, “Arkadaşlar ben buradayım, eylemimi merak ettiğinizi biliyorum, kısa bir anda çok şey yaşadım ve her an dolu doluydu. Çöp bidonuna girerek kaçtım. Şoför ve iki askerin eşliğinde dışarı çıktım. Çöpün döküldüğü yere kadar da gittim. Dışarıdaki arkadaşların yolu kesip beni kaçırmaları gerekiyordu. Ancak gelmediler. Uzun süre bidonda kaldığım için her tarafım uyuşmuş ve kötürüm olmuşum. Bir odun parçasından farkım yoktu. Askerler üzerime çullandı, yakalayıp bağladılar. Gördüğünüz gibi iyice dövdüler ve geri getirdiler. Hepsi bu kadar.”

Mazlum yatağına gitti, öfkeden patlayacak gibiydi. İçinden ağzına geleni söylüyordu.

“Biz kurtulduğunu düşünüyorduk,” dedi Mahmut.

Mazlum başını salladı, dişlerini sıktı, bir şeyler söyleyecekti, sonra vazgeçti.

“Keko açsın, masada yemek duruyor, kalk biraz ye.”

“Sinirden doymuşum, tokum! Boğazımdan yemek geçmez. İnan ki bir lokma bile yiyemem. Kaderimiz boklu. Gel de sinirden patlama.”

Herkesin öfkesi dışarıdakilereydi...

Yaşamı Yaratma Zamanı

“Günaydın!” sesiyle tutsaklar kalktı. Yastıklar düzeltildi ve battaniler katlandı. Pencereler açıldı, yerdeki kutu ve çantalar ranza ve masaların üzerine indirildi. Birkaç tutsak deterjanı, fırça süpürgeleri aldı ve tuvaletlerin temizlenmesi başladı. Diğer tutsakların bir kısmı su çekti, bir kısmı yeri süpürdü, bir kısmı da paspasladı. Kimi tutsaklar da leğen, bardak ve diğer kap kaçağı bulaşık deterjanıyla yıkadı. Koğuşta bir temizlik seferberliği başlamıştı. On beş günde bir temizlik yapılıyordu. Yaşlılar ise bir köşeye çekilmiş anılarını tazeliyordu. Kimisi de efkırlı efkırlı sigara içiyordu.

Koğuşta bir hareketlilik, kirliliğe karşı bir savaş başlatılmıştı. Onlarca insanın yan yana olduğu, aynı hava ve mekânın paylaşıldığı yerde, sağlıklı bir yaşam için temizlik şarttı. Tutsaklar bunun bilincindeydi. Bu nedenle koğuşta sosyal yaşamı düzenleyen kurallar vardı. Çalışanlar içinde Hayri ve Ferhat da vardı. Hayri paspasla suyu çekerken, Ferhat ise süpürgeyle yere köpük sürüyordu. Yeni soruşturmadan gelen Ali ise su çekiyordu.

Kirli ve yağlı yerler önce toz deterjanla fırçalanıyor, ardından köpükleniyor ve üzerinden süpürge geçiriliyordu. En fazla yağlanan yer mutfaktı. Yemeğin dağıtıldığı, bulaşıkların yıkandığı, çöpün toplandığı yer kir tutmuş ve betonun rengini değiştirmişti.

Bir saat içinde koğuş temizlendi ve ardından eller ve yüzler yıkandı. İçerde nem vardı. Koğuş her yıkandığında öğlene kadar kurumuyordu. Herkes hazırlandığında masalara zeytin, peynir konuldu ve karavana içinde gelen çay bardaklara dolduruldu, günlük nöbetçilerin “Yemeğe!” sesiyle masalara oturuldu.

Kimisi çıt çıkarmadan kahvaltısını yaparken, kimisi de havadan sudan konuşuyordu. Dişi olmayan, yavaş yemeyi alışkanlık edinenlerin dışında herkes masadan kalktı. Son çaylar ayakta içildi.

Bardaklar leğenlere konuldu. Masalar paspaslandı ardından köpüklendi ve kurutuldu. Beş leğen yan yana dizildi, her leğende iki kişi karşılıklı oturdu ve bulaşıklar yıkandı.

Kahvaltıdan sonra sigaralar içildi. Koğuştaki sigarı dumanı vadilere çöken sise dönüştü. Koğuş yeni temizlenmesine rağmen ayakta gezzenlerin külleri düşüyor ve yerleri kirletiyordu. Yüze yakın kişi sigara içiyordu. Bu yüz kişiden çoğu ayakta sigara içiyordu. Günde en az her biri on beş sigara içiyordu. Nerdeyse günde yarım kilo sigara külü yere düşüyor, ortalığa saçılıyordu. Koğuşa giren sigara dumanı ise bir ilçeye ekmek pişiren fırın dumanına bedeldi. Dışarıdan gelen paraların yarısından fazlası sigaraya gidiyordu. Sigara hem cebi hem de ciğeri yakıyordu. En önemlisi ise buna gereken önemin verilmemesiydi. Hayri elini cebine koydu ve parmaklarına bir not çarptı. Voltayı bırakıp ranzaya yöneldi. Hayri soruşturmadan geleli hayli bir zaman olmasına rağmen halen kollarını eskisi gibi kaldıramıyordu. Kolları takatsiz ve güçsüzdü. Ranzada oturdu, sırtını duvara verdi. Not'a bir göz gezdirdi

“Partiye bireysel raporumdur.

Bir süre Hilvan'da faaliyetlerde bulundum, daha sonra arkadaşların istemiyle Urfa merkeze gittim. Urfa'da bir süredir çalışıyorum. Eylemlere ve faaliyetlere katıldım, daha sonra arkadaşlar beni başka bir yere göndereceklerini söyledi, bu nedenle bendeki silah ve tesisat alındı. Birkaç gün silahsız gezdim, son kez eve uğradım. Kapıdan dışarı çıktığım anda üç sivil polis üzerime atladı ve yakaladı, üç hafta soruşturmada kaldım. Çok işkence yaptılar, beni çözmek için çok dayatıcı oldular. Çözülmedim. Sorgulamaya katılanlara, “sizlere kırgın değilim. Sizlerin görevi beni çözmek, benim de görevim direnmektir,” dedim. Sonuna kadar da tavrım bu oldu. Çünkü parti bize direnişi öğretti. Söyleyeceklerim bunlardır. İstek ve önerilerim yoktur. Olanları sözlü söyledim. Saygılarımla... Ali Çiçek” biçiminde noktalanıyordu.

Hayri raporu bir kez daha okudu, ardından elini çenesinin dibine koydu ve düşündü. Ali'nin yüz hatları, bedeni, hızlı ve çevikliği bir film şeridi gibi gözlerinin önünde geçti. “Tam bir kızıl yıldız,” dedi ve kalktı.

Yarın görüştü, bazı tutsaklar tıraş oluyor ve hazırlığını yapıyordu. Hayri önce tuvalete gitti ve ardından Ali'yi çağırdı. Onu sevmiş ve ona güvenmişti. Hayri soruşturma ile ilgili birçok soru sordu. Ali her soruya makul cevaplar verdi. Ne yaşamışsa, ne görmüşse ona göre cevap verdi. Cevaplar Hayri'yi daha da memnun etti. Tam bu sırada Eşref yanlarına geldi. Ali, Eşref'i Hilvan'dan tanıyordu. Kırsal kesimde birkaç gün birlikte kalmış ve Eşref'in yakalandığı çatışmada gün boyu çatışmıştı.

Hayri, Eşref, Ali birlikte konuştular. Konuşmaların çoğu Hilvan'da yaşanan mücadeleyle ilgiliydi. İyi şeyleri konuştukları gibi mücadelede yaşanan eksiklikler, yanlışlar ve çizgi dışı pratikler de dillendirildi. Hayri dinliyor ve sonuç çıkarmaya çalışıyordu. Bazı olay ve olumsuzlukları Hayri yeni duyuyordu. Öğlen yemeğine kadar konuştular.

"Müsaadenizle bugün nöbetçiyim, yemek gelmeden masaları hazırlayacağım," dedi Eşref.

"Ben de yoruldum," dedi Hayri, "Burada okunacak kitaplar var, fırsat buldukça oku, siyasi olarak kendini geliştir."

Hayri boş durmuyordu. Ya arkadaşlarıyla geziyor ya okuyor ya birileriyle konuşuyor ya da oturup yazıyordu. Boş geçen zamanı neredeyse yoktu. Genelde geç yatar ve kalk saatinden önce kalkardı. Sosyal faaliyetlere katılır ve elinden geleni yapardı. Tuvaleti yıkar, çöp yerini temizler ve örnek bir pratik sergilerdi.

Öğle yemeğinden sonra Eşref ile Ferhat satranç oynadı. Etrafa tutsaklar doldu ve kimisi Ferhat'a, kimisi Eşref'e yardım etti. Satranç oyunu iki kişiden çıktı ve kolektif bir oyun halini aldı. Onun da ötesi bir moral, bir coşku oyununa dönüştü. İlk elde Eşref yenildi. Aynı zamanda ekibi de yenilmiş oldu.

"Bir oyun daha oynayalım" dedi Eşref.

"Bu kez beleş olmaz," dedi Ali "Ortaya bir şey konmalı."

"Sigarasına?"

"Yenilen sabah tuvaleti temizler."

"Yarın yapılacak tatlı üzerine?"

"Yenilen dergiye bir makale yazar."

“Yenilen de kazanan da ekipçe olsun?”

“Bu düşünceye katılıyorum, çünkü kolektif oynuyoruz.”

“Bir gün bulaşık yıkama üzerine?” önerisi geldi.

Bir gün bulaşık yıkama üzerinde anlaşıldı. Oyun iki saat sürdü. Yine Eşref ve ekibi yenildi. Ardından bahçenin kapısı açıldı ve bahçeye çıktılar. Bahçede satranç ve bulaşık yıkama tartışması sürdü.

Akşam haberleri dinlendi ve tıraş olmayanlar sakal tıraşı oldu. Dişler fırçalandı, kimi tutsak erken yatağa girdi. Akşamüzeri Hayri bir gruba, Ferhat bir gruba eğitim veriyordu. Verilen eğitim toplumların tarihi, ulusal kurtuluş mücadelelerinin tarihi, Türkiye ve Kürdistan tarihi ile ilgiliydi. En son bölüm, PKK’nin ideolojik ve örgütsel hattı idi. Haftada beş gün ve her oturum iki saat civarındaydı.

Saat on civarında bir tutsak hastalandı. Hayri çağırıldı. Hayri gidip baktı. Tutsak kıvranıyor ve kendini yerden yere vuruyor, durmadan kusuyordu. Hayri birkaç soru sordu ve ardından, “Böbrekleri ağrıyor, büyük olasılıkla taş vardır. Askerleri çağıralım hastaneye kaldırsınlar” dedi

Kapı vuruldu ve yarım saat sonra nöbetçi subayı, bir manga asker ile içeriye girdi. Subay hasta tutsağa baktı ve ardından, “Bir zahmet kapıya kadar taşıyın,” dedi.

Tutsaklar, hasta tutsağı kapıya kadar taşıdı. Ondan öteye askerler alıp götürdü. Geceye sızı düşmüştü. Uykuya acı karışmıştı. Uykuları kaçtı, koğuşa bir sessizlik ve yas havası düştü. Hastanın çığlıkları kulaklarda, kıvranışları belleklerde tazeliğini koruyordu.

Bir süre sonra tutsaklardan çoğu yattı. Ancak içlerinden birkaçı öylesine horluyordu ki, sesleri koğuşa yankılanıyor, tüm koğuş ta rahatsızlık yaratıyordu. Horlayanların da rahatsız olanların da yapacakları bir şey yoktu. Toplu yaşamının sonucuydu. Tahammül sınırlarını geniş tutmaktan başka yapılacak bir şey yoktu.

Hayri horlamadan rahatsız oldu ve uyuyamadı. Bir sağa bir sola dönüp durdu. Horlama sesi, sinirine dokunuyordu. Yataktan kalktı, paltoyu omuzlarına attı ve yemekhaneye gitti. Kaloriferin dibinde oturdu ve kitap okudu. Uykusu iyice geldikten sonra uyumaya gitti.

Koğuş büyüktü, ancak sayı fazlaydı. Her gün birileri geliyordu.

Sabaha kadar havası ağırlaşıyordu. Hayri yatakhaneye girer girmez, burun direklerini kıran sert ve boğucu bir koku yüzüne çarptı. Kokunun üzerine gitmekten başka çaresi yoktu.

Nöbetçiler ortalığı süpürdü. Günlük olarak yapılan temizlik işleri bitirildi. Ardından “Günaydın!” diyerek koğuş uyandırıldı. Her sabah tuvalet sorunu yaşanıyor. Özellikle tuvaletten geç çıkana karşı mırıltılar hep yükseliyordu. İki tuvalet mevcut sayıya cevap vermiyordu.

“Günaydın!” çekildiğinde Hayri giyinmiş, dünden kalma eski gazeteleri okuyordu. Eşref bulmaca çözmekle meşguldü. Tutsaklardan çoğu tıraş olmuş, en güzel elbiselerini giymiş ve ayna önünde şimdiden saçını, başını düzeltiyorlardı.

İkinci olmuştu. Görüş bitmiş, ortalık sakinleşmişti. Bazıları ranzaya çekilirken, bazıları da dama ve satranç oynuyordu. Kimileri gazete okuyor kimileri de volta atıyordu. Mutfağın bir köşesinde Ferhat, Eşref, Ali ve birkaç kişi toplanmış yaş pasta yapıyordu. Bu işin erbabı ve ustası Ferhat’tı.

Büyük bir tencereye süt dolduruldu. İçine şeker atıldı. Süt kaynadıktan sonra iki kilo süte bir kilo nişasta eklendi. Biraz da kakao atılıp karıştırıldı. Süt kesildi ve katılaştı. Dibi tutmaması için sık sık karıştırıldı. Kıvamına gelince indirildi. Ali, ceviz içini, fındık ve fıstıkları bir kaptaki eziyordu. Eşref ise şekerli süt ile sana yağın karıştırıp birbirine yedirdiyordu. Önce yağ iyice yoğurdu. Şekerli sütü yavaş yavaş içiriyordu. Bir paket yağ, yarım litre süte yedirdi. Yağ şişti ve çoğaldı. Böylece kremleşti. İki büyük tepsi getirildi. Daha önce hazırlanan şekerli süte etimekler batırıldı ve tepsiye dizildi. Üst üste beş kat etimek dizildi. Üzerine ezilmiş ceviz, fındık serpildi. En üstte bolca hamur halini alan sütlü nişastalı krem sürüldü.

Fakat halen etimek bisküvileri ve süt paketleri vardı. Ancak nişastaları yoktu. Yanlarında bulunan kakaolu ve diğer normal bisküvileri bardakla ezdiler, şeker süte eritildi ve şerbet haline gelen süte yoğruldu. Başka bir tepsi getirildi. Ettimekler şekerli süte batırıldı ve tepsiye dizdirildi. Her kata bu kez hamur haline getirilen bisküviler sürüldü. Üstüne ezilmiş ceviz serpildi.

Akşama doğru herkes mutfakta toplandı. Önce saz çalanlar birer türkü söyledi. Ardından gönüllülüğe bırakıldı ve birçok tutsak türkü söyledi. Ardından fıkralar anlatıldı, sigara ve limonata dağıtıldı, güldüler, eğlendiler ve bir an da olsa zindan unutuldu, içe atılan dertler ve kaygılar uçup gitti. Birbirine saygı ve hürmet eksik edilmedi. Her siyasetten, her sınıftan ve her alışkanlıktan, her yaştan insanların bulunduğu bir topluluktur. Moral gecesi bittikten sonra kişi başına bir bardak kola, bir tabak yaş pasta dağıtıldı. Kimisi iştahla yerken, kimisi burun kıvrarak beğenmedi. Herkesi memnun etmek mümkün değildi. Çünkü herkesin kendine göre alışkanlıkları, zayıflıkları, özlemleri ve renkleri vardı. Onlarca insanın yan yana yaşadıkları, aynı yaşamı ve mekânı paylaştıkları yerde zevklerin bütünlüğünü yaratmak oldukça zor bir iştir. Mümkün olan çaresizliğin getirdiği ortak uyumdan, birbirini idare etmekten başka seçeneğin olmamasıydı.

Zindanın her günü bir başka güne benzer. Birbirine benzeyen günlerin tadı kalmaz. Günler çile, zaman işkence olur. Ruhlar daralır. Yürekler sıkışır. İşte bir çılgılık tufanı yükselir. Boğulacak gibi olursun. Beton duvarlar üzerine üzerine gelir. Her gün gördüğün yüzler giderek tepki taşına dönüşür. Bakışlar, sözler ekşir ve koku verir. Yalnızlığa, kendi dünyana gömülürsün. Bağırarak istersin, ama bağırmasın, ağlamak istersin ancak ağlayamasın, başını bir yere vurup sakinleşmek istersin, onu da yapamazsın. Yaparsan deli damgasını yersin ya da alay konusu olursun. İçinden geçeni yapamazsın. Kendini gizlersin. Kendini gizledikçe ikiyüzlülüğe yönelirsin. İkiyüzlü davrandıkça kendine olan güvenini yitirirsin. Bu herkes için bir kader olmasa bile; bir akışır, bir yaşamdır.

Bu nedenle ruhuna hakim olacaksın, birbirine benzeyen günleri bahar yapacaksın, her gün bir köyde, her dakika bir ormanda ve gerçekliklerle yüz yüze olacaksın, kendi kendinin hem öğretmeni, hem öğrencisi hem de doktoru olacaksın. Yaşama teslim olmayacaksın. Yaşamı teslim alacaksın. Oturup beklemeyeceksin. Ruhen ve bedenlen hep koşacaksın.

Kimisi yaşama teslim olur. Kimisi de dinamik yaşar ve ruhunu diri tutar. Günler birbirini kovalarken bedenler de her gün biraz daha ölür. Hayri ranzada oturmuştu ve yanında bir genç oturu-

yordu. Oturan kişi, Ali'ye benziyordu. Ancak Ali değildi. Hayri akşamüzeri Ali'nin elinden tutup kendine doğru çekti. Ali şaşkınlık içinde takip etti. Tutsaklar çay içmek için mutfağa gelmişti. Yatakhaneye boş ve sakindi. Yatakhane de olanlar da kitap okuyordu. Hayri oturakta oturdu eliyle işaret ederek Ali'nin oturmasını söyledi. Ali ranzanın üzerinde oturdu her iki elini dizlerinin üzerine indirdi ve merak dolu gözlerle Hayri'nin gözlerinin içine baktı.

Hayri cebinden çıkardığı kâğıdı sessizce okudu. Ali sessiz ve kıpırdamadan bekledi. Üzerinde çizgili bir pantolon, kırmızı bir gömlek ve bedenine çok güzel oturan lacivert bir ceket, ayağında spor ayakkabı vardı; saçı kaşlarına vuruyordu.

Hayri elindeki yazıyı okuduktan sonra Ali'ye baktı ve gülümse di. Dudağını diliyle yaladı, burnunu çekti ve ardından, "Nasılsın? Buraya alıştın mı?"

"Vallahi alışamadım Hayri abi. Ama alışacağım."

"Öyledir, yaşanacak ve alışacak bir yer değil, ama böyledir diye de kendini bırakmak iyi değil, kendini boşluğa bırakmak, koyuvermek sonuça ölüme yatmaktır."

"Öyledir, ona dikkat ediyorum."

"Güzel, hani iki de bir "yakalanmadan önce neden silahı ben den aldılar diyordun ya. Bu sorunun cevabını öğrendim."

Ali'nin yüzü güldü, gözleri açıldı, güven dolu bakışlarla Hayri'ye baktı. Alnındaki kırışıklıklar belirginleşti. Gülerken yanaklardaki derinlik çizgisi kalınlaştı. İnce burnu gerildi. Gözleri çakmak çakmak parladı, mutlu olmuş yüzü bir çocuk yüzüne büründü. Hayri devamla, "Arka daşlar seni Lübnan'daki Filistin kamplarına gönderecekmiş, ancak yol sorunlarından dolayı biraz gecikmiş, yakalanınca artık Filistin'e değil cezaevine geldin. Silahın da bu sebeple alınmış. Tedbir olsun diye sana gerekçesini söylememişler. Hepsi bu. Bu kez ikna oldun mu?"

"Söylenen gerekçeye inandım ve ikna oldum."

"Dişini sık ve sıkı dur, sana çok güzel bir haberim var."

Ali daha da heyecanlandı, gözleri fal taşı gibi açıldı, merak dolu bakışlarla sağa sola baktı, elini altına, döşek üstüne, oradan da dizleri üstüne indirdi. Farkında olmadan bir eli kalkıyor, biri iniyordu.

O an dizleri tir tir titriyordu. Boğazı kurudu, nefesi kesildi, yüreği duracak gibi oldu. Tüm bedeni isyandaydı. Heyecan, korku, aşırı sevinç bir anda, dört mevsimi yaşıyordu. Heyecan kanı hızlandı- rır ve yüreği hoplatır. Fırtına gibi insanı sarmalar ve uçurup götü- rür. Dirensen bile karşı koyamazsın. Hayri, Ali'nin gözlerinin içine bakarak, "Sana söyleyeceklerim aramızda kalacak. Hiç kimseye söylemeyeceksin. Eğer arkadaşlardan birisine söylemek gereki- yorsa söylecek kişi ben olacağım. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı" dedi ve başıyla da onayladı.

"Söz mü?"

"Söz," dedi Ali.

Ali kendi kendine "Neymiş bu kadar gizli olan, birini mi öldüre- ceğim, yoksa gizli bir şey mi üzerime alacağım? Ama cezaevinde gizle- necek ne var ki, herhalde şaka ediyor. Yoksa beni sınıyor mu?"

Hayri, konuştuğu Ali kurudu, yüzü değişti, heyecandan terledi ve elbiseleri sırlıslıkla oldu. İnce boynu daha da inceldi. Göz kapakları ağırlaştı. Söylenen bir kelimeyi bile kaçırmak istemiyordu. Belki de ha- yatında ilk kez bu kadar pür dikkat kesilmişti. Bir teyp gibi her kelimeyi kayıt ediyor, nefes alış verişleri bile yüreğine kazıyordu.

Hayri'nin konuşması bittikten sonra derinden iç çekti, irade dışı ellerini arkasına götürüp belini düzeltti, sanki dünyayı sırtında taşıyordu. Boyun damarları sertleşmiş, kasları odun gibi olmuştu.

"Ne diyorsun? Bu işe var mısın? Kendini hazır görüyor musun?" dedi Hayri.

"Arkadaşlar böyle uygun görmüşse, bana düşen de, verilen gö- reve layık olmak için elimden geleni yapmaktır. Partiye ve halka layık olacağım..."

"Kendini hazırla, söylediklerimi iyice ezberle, zamanı geldi- ğinde sana söylerim."

Ali ayağa kalktı, ancak kanı çekilmiş, güç ve takatten düşmüş, boynunda bir değirmen taşı varmış gibi yorgundu. Diğer taraftan ise, sevinçten uçacak gibiydi. Böyle bir şey beklememenin şaşkın- lığını yaşıyordu. Şaşkınlık, sevinç, güven ve kaygı iç içeydi. Hepsî birbiriyle boğuşuyor, her saniye biri egemen oluyordu.

Ali kendini mutfakta buldu. Aklı fikri Hayri'nin söylediklerindeydi. Yolunu şaşırان bir çocuğun bakışıyla etrafı izliyordu. Volta atanlara katıldı. Ayak uyduramayınca ayrıldı ve ranzaya çekildi. Yatak üzerine serili battaniyeye uzandı, elini başının arkasında birleştirdi, dalıp gitti.

İçinde ne bayram ne de cenaze merasimini yaşıyordu. Ne kış ne de baharı... Bir şahin gibi gökyüzünün sonsuzluğunda uçuyordu. Bazen güneşin keskin ışıklarında, bazen buz gibi bulutların içinde süzülüyordu. Bazen ufukları görürken, bazen körleşiyor ve gözleri önüne sis perdesi çekiliyordu.

Birkaç kez, “Neden ben? Neden beni seçti?” sorularının peşine düştü. Bu sorularının cevabını bulmak için geçmişe gitti. Soruların cevabını araştırdıkça, düşüncesi muğlâklaştı. İçinden çıkılmaz bir labirent oldu. Bir türlü içinden çıkamadı. Baş ağrıdı. Beyni zonkladı, gözleri karardı ve bir sonuca varamadı. Güven-sizliğinden değil, merakındandı.

Ali, Hayri'nin nezdinde bir kısl yıldızıydı. Bu belirlemeyi hep içinde tutuyor ve kimseyle paylaşmıyordu. Paylaşmamanın nedeni, düşüncesinin netleşmemesi ve halen taze olmasıydı. Olgunlaştırmak istiyordu. Buna da Ali'nin pratiğı etkin olacaktı.

Ali'nin zihni durmadan dönen bir değirmen gibiydi; hep düşünüyordu. Yorulunca uyudu. Düş gördü. Bir grup silahlı kişi ile çatışmıyordu. Ali yaralanmıştı. Çatıştığı yer sınırdı. Mayın tarlalarının içinde kalmıştı. Ne ileri gidiyor ne geriye görebiliyor ne de onu yakalamak isteyenler üzerine gelebiliyordu. Ali yüzükoyun yerde yatmış, yarasından oluk oluk kan akıyordu. Akan kan toprak üzerinde gürleşmiş ve parlıyordu. Ali ansızın ona doğru gelen bir yılan gördü. Yılanla göz göze geldi. Yılanın gözleri parlıyor ve içinde tel örgüler gözüküyordu. Dilini ileri geri götürüp getirdi. Birkaç kez ısılk çaldı ve Ali'ye yanaştı. Biriken kanı içti ve ardından çekip gitti. Ali ölecek gibiydi. “Kalkıp gitmesem de öleceğim. Kalkıp gidersem az da olsa yaşama şansım vardır,” dedi kendi kendine. Kalkmak istedi, ancak kalkamadı. Yerde süründü, her süründüğünde, yaralı olan ayağı ağrıyor ve acı veriyordu. Büyük bir çaba ile mayınlı araziye geçti.

Ne mayın patladı ne de mayına rastladı. Sıra tel örgülere gelmişti. Gözünü gezdirdi ve uygun bir yer buldu. Taşları tellerin altına koydu ve öylece geçmeye çalıştı. Bedeninin yarısı geçti ve pantolonu tele takıldı. Ne etiyse kendini bir türlü tellerden kurtaramadı. Kımıldayamıyordu. Sanki bir balık gibi ağa takılmıştı.

Ali uyandığında terden sırlıklam olmuş, sol ayağı uyuşmuş, boğazı kurumuş, dudakları çatlamıştı. Derin bir nefes aldı ve musluğa yöneldi. Muslukta elini yüzünü yıkadı. Kana kana su içtikten sonra mutfağa geçti.

Ali birkaç gün uyurgezer gibi ortalıkta dolaştı. Ne yediğinden ne de içtiğinden bir tat aldı. Akli fikri yapılacak olanlardaydı.

Aradan birkaç gün geçmişti, Hayri kahvaltıdan sonra Ali'yi çağırıldı. Yapılması gerekenleri bir bir anladı. Ali önce tıraş oldu, ardından güzel elbiselerini giydi. Lazım olur diye para verildi. Ali beklemeye koyuldu. Ateş üzerindeymiş gibi yerinde duramıyordu. Tüm dikkati askerde ve kapıdaydı. Öğlenden sonra kapı açıldı.

“Aydın Çetin gelsin,” dedi asker.

Hayri işaret etti. Ali kapıya koştu: “Aydın Çetin benim,” dedi.

“Eşyanı hazırla gidiyorsun.”

“Götürecek eşyam yok ve hazırım.”

“O zaman gel.”

Ali dışarı çıktı, askerler dışarıda aramasını yaptı.

“Geçmiş olsun kardeş, ne kadardır yatıyorsun?”

“Sağ ol, altı aydır.”

Ali, Aydın Çetin yerine dışarı çıkacaktı. Tam bu sırada istikam cezaevinden Mazlum, Avreş, Necmi, Yıldırım ve bir grup tutuklu bir nolu cezaevi dedikleri koşuşlara getirildi. Gelenler karşılandı ve merhabalaştılar. Mazlum ile Hayri kucaklaştı ve bir süre yalnız kaldılar.

Hayri'nin bir kulağı Mazlum'da diğer kulağı dışarıdaydı. Bu kez en büyük heyecanı Hayri yaşıyordu.

Ali eyleme geçtikten sonra heyecanı azalmış ve sakinleşmişti. Tahliye olan Aydın'a en çok Ali benziyordu. Bu nedenle tercih Ali'den yana kullanılmıştı. Yoksa Hayri gidecekti. Hayri hem tanıyıyordu, hem de tahliye olana benzemiyordu.

Ali'ye sorular soruldu ve hepsine cevap verdi. Kimlik yoklaması yapıldı, eksiksiz ve heyecansız cevapladı. Ali askerlere sigara ikram etti ve odadan çıktı. Kimliğini almak için cezaevi amirliğine gitti. Ali içeri girdi ve ayakta bekledi.

“Aydın Çetin sen misin?” dedi subay.

“Evet.”

Baba, ana, doğum yeri tarihi soruldu. Ali cevapladı. Subay bir kimlikteki resme, bir Ali'ye baktı ve şüphelendi.

“Kimlikteki resim sana benzemiyor, yoksa sen mi kimlikteki resme benzemiyorsun?”

“İkisi de birbirine benziyor efendim. Birkaç yıl önce çektiğim bir resim, bu nedenle tıpatıp bir olmayabilir. Biliyorsun gelişme çağını yaşıyorum.”

Ali kimlikteki resim hakkında Aydın'dan bilgi almış ve kendini ona göre hazırlamıştı.

“Oğlum simanız birbirine benzemiyor, mesela burnunuz, burnun ince, resimdeki ise basıktır.”

“Bir yanlışlık var, resimdeki benden başkası değil.”

“Göreceğiz, dışarı çıkabilirsin.”

Subay, 1 Nolu Cezaevi'nde bulunan tüm tutukluların resim ve dosyalarını çıkardı, tek tek inceledi. Ali'nin yüzünü göz önüne getirerek resimlere baktı. Onlarca dosya ve kimliğe baktı. Neticede Ali Çiçek yazılı kimliğe geldi. Durdu ve iyice yoğunlaştı. Resmi kare kare inceledi. Favorileri, burnu, saçın rengi, gözleri, ağız ve çenesi tıpa tıp Ali'ydi. Subay gülümsedi ve ardından mahmur gözlerle dışarı baktı.

“Sünepe, fingerdek, seni palyaço!” dedi kendi kendine. Heybetli bir kalkışla kapıya yöneldi. Kapıda bekleyen askere, “O tahliye olacak deyyusu çağır!”

Birazdan Ali içeri girdi. Subay Ali'nin gözlerinin içine baktı.

“Gözüme girmedin, ama seni tahliye etmek zorundayım.”

Ali cevap vermedi. İçinden sevinç fırtınası koptu, sevincini bastırmak için dudaklarını ısırdı ve gülümsedi. Subay ayağa kalktı. Yandaki copu aldı ve eline vurarak, “Evet, Ali çiçek, bizi keriz yerine mi koydun. Her şey buraya kadar... Bu kimin fikriydi?”

“Ben Aydın Çetin'im, bir yanlışın var.”

“Tepemi attırma oğlum, adam gibi konuş! Bu numarayı yutturamadın, erkek gibi ortaya çık; bu kaçma fikri senin miydi?”

Ali bir ara düşündü. Yüzü sarardı. “Artık her şey açığa çıktı, daha fazla direnmenin bir anlamı yok,” dedi kendi kendine.

“Her şeyi ben ayarladım.”

“Aydın Çetin'in senin kaçacağından haberi var mı?”

“Hayır. Asker kapıdan çağırır çağırmaz, Aydın'ın ben olduğumu söyledim ve onun haberi hiçbir şeyden yok”

“Yalan söylüyorsun.”

“Doğru söylüyorum.”

Subay küfürler savurdu ve elindeki copla Ali'ye vurmaya başladı. Kapıda bekleyen askerler de yardıma geldi. Tekme ve coplarla Ali iyice benzetildi. Ali'nin böğrüne vurulan bir tekmeyle yüreği ağzına geldi ve kustu.

“Asker bunu koğuşuna götür!” Sonra Ali'ye döndü: “İfadeni almak için seni tekrar çağıracağız!”

Ali ayağa kalktığı anda hamaktaymış gibi başı döndü, midesi bulandı, düşmemek için duvara yaslandı. Bu sırada asker birkaç tekme daha vurunca subay göz işaretiyle müdahale etti. Sendeleyerek yürüdü. Yara bere içinde koğuşa atıldı ve Aydın Çetin çağırıldı.

Ali koğuşa gelince herkes başına toplandı. Mazlum, Ali'nin halini görünce kendine yapılanları hatırladı ve aynı duyguları yaşadı. Hayri ise yıkılmıştı. Ali başarısızlığını yediği dayaklarla unutmuştu. Hayri ise, bir odun gibi yanıyordu. Ali, elini yüzünü yıkadı ve olup bitenleri Hayri'ye anlattı. Mazlum ise Ali'yi teselli etmeye çalıştı.

Ali, başaramamanın verdiği öfke içinde bir kazan gibi kaynıyor ve dalgaları genzine vuruyordu. Patlayacak gibiydi. Ağlamamak için kendini bastırıyor ve yüreğini mendeneye vurur gibi sıkıyordu. Sigarayı sigarayla yakıyor ve hiç konuşmadan, etrafa bakmadan, başı eğik duruyordu.

“Bunda senin suçun yok. Hangimiz olsaydık aynı şey başımıza gelirdi. Bir denemeydi, şans bize gülmedi. Hepsi bu,” dedi Hayri, “Haydi artık kendine gel, öyle asık suratlı durma.”

Ali'nin önüne çay geldi. Demli bir çaydı ve birkaç yudumda içip bitirdi. Kalktı, masada duran demlikten çayını tazeledi, birkaç volta attı ve ranzaya yöneldi.

Bir gün sonra, askerler Ali'yi soruşturmaya almak için tekrar istedi. Hayri haberi duyar duymaz Mazlum'un yanına gitti.

"Daha önce de soruşturmaya almak için birkaç arkadaşı aldılar. Soruşturmaya götürünlere işkence yapıldı. Bu keyfiyetin önüne geçmeliyiz. Ali'yi soruşturmaya götürmelerine izin vermemeliyiz."

"Katılıyorum," dedi Mazlum.

Hayri, Ali'nin yanına gitti ve gitmemesini söyledi. Asker tekrar çağırınca Ferhat kapıya geldi:

"Bu hukuki değil, keyfi bir uygulamadır. Eğer bir sorun varsa, savcıya götürülür, poliste işkence yapmaya değil. Komutanına söyle tüm tutuklular olarak bu uygulamaya karşı çıkıyoruz ve arkadaşlarımızı vermiyoruz."

"Öyle mi, o halde bana söylediklerini bir dilekçeyle yaz."

"Bakarız," dedi Ferhat.

Ferhat tutsaklara danıştıktan sonra dilekçe yazdı. Tutsaklar imzaladı ve nöbetçiye verildi.

Bir süre sonra subay ile birkaç asker koğuşa girdi. Önce nazikçe ikna etme yollarını denediler. Tutukluların kararlı tavrını görünce sertleştiler. Tehditler savurarak çekip gittiler.

Subaydan sonra bir üst rütbeli subay daha geldi. O da sonuç almayınca, başını salladı ve son olarak, "Benden günah gitti," dedi, "İnşallah pişman olmazsınız. Bu devletle ve bu milletle baş edemezsiniz."

Aynı gün bir şey yapılmadı. Tutuklular uyudu ve gün ışığıyla kalktılar. Güneşin ışığı çam ağaçları arasından demirli pencereye ve oradan Hayri'nin yüzüne vuruyordu.. Hayri gözünü açar açmaz güneş nuruyla buluştu. Gözleri kamaşınca gölgeye çekildi.

Hayri kalktı, elbiselerini giydi ve yüzünü yıkamaya gitti. Birazdan "Günaydın" sesi yankılandı. Tutsaklar kalktı. Battaniyeler katlandı ve yataklar düzeltildi.

Kahvaltıdan sonra dışarıda bir hareketlilik oldu. Her taraf askerle doldu. Pencerelerden dışarı gözükiyordu. Hayri bizzat kalktı. Tam bu sırada Mazlum, Avreş, Ferhat, Necmi, Hayri'nin yanına geldiler.

“Bunlar bize saldıracak!” dedi Mazlum, “ Arkadaşlarla ayaküstü tartıştım, onları pazarlığa çekmek, koğuşa saldırmalarını önlemek için kapıları kapatalım, arkasına ranzalar koyalım.”

“Yani barikat kuralım diyorsun” dedi Hayri.

“Evet, aynen öyle.”

“Paris komüncüleri gibi,” dedi Ferhat gülererek.

“İyi düşündünüz mü?” dedi Hayri, “Tehlikeli bir işe girişiyoruz. Askerin bu tür demokratik tepkilere tahammülü yoktur.”

“Öyledir,” dedi Mazlum, “ama bu işkenceye dur dememiz gerekiyor. Her gün bir arkadaşımız aramızdan alıp işkenceye götürmelerine de göz yumamayız.”

“Kaldı ki yaptıkları hukuki değil,” dedi Necmi.

“Hangi hukuk, kimin hukuku? Seni yargılayan, sana düşmanlık ediyorsa orada hukuk bahis konusu olmaz.”

“Bence de bu yaklaşımlarına karşı bir tepkimiz olmalı,” dedi Yıldırım.

Ayaküstü aralarında tartışıp konuştular. Neticede bundan böyle soruşturmayla götürülecek kişinin verilmeyeceği kararı çıktı. Ferhat pencereden dışarı baktı. Etrafta yüzlerce asker, itfaiye, kalkanlı askerler sıra sıra dizilmiş gaz maskeli komandolar göze çarptı.

“Arkadaşlar, anlaşılan koğuşa baskın yapacaklar. Kapıların önünde barikat kuracaksak hemen işe başlayalım,” dedi, “sonra çok geç olur.”

Tutsaklar harekete geçti. Mutfaktaki masa, banklar kapının arkasına çekildi. Arkasına dolap ve ranza bırakıldı. Kendi cephelelerinde savaşa hazırlandılar. Tüm koğuş ayaktaydı. Bir heyecan bir tartışma bir hareketlilik, kimilerinde panik havası...

Bazı tutsaklar tedbir olsun diye mektupları, çekilen resimleri ve değerli diğer özel eşyalarını üzerine aldı.

Bir süre sonra büyük hoparlörden çağrı yapıldı. Tutsaklar cevap vermeyince kapılar açıldı. Ancak askerler barikatı geçemedi. Kapı dardı ve üst üste yıkılan masalar birbirine iyice kenetlenmiş askerin ilerlemesini, söküp atmasını önlüyordu.

Subayların emriyle koğuş duvarı balyozla kırılmaya başlandı.

Bir süre sonra içeriye gaz bombası atıldı. İçeri dumanla doldu. Tutsakların gözleri yandı, nefes alamaz oldular. Panik başladı.

Hayri, Mazlum, Ferhat yan yanaydı. Hayri'nin gözleri yanıyor ve gözlerini açamıyordu. İnemeler, bağırmalar, askerlerin küfür seslerine karışuyordu. Hayri, Mazlum'u sesinden tanıdı. Omzundan tutarak, "Kalk gidelim, yoksa boğuluruz," diye uyardı.

Askerler içeri girmiş ve yere düşenleri dış bahçeye çıkartıyor, tek tek arıyor ve isim soruyorlardı. Tutsaklardan kimisi miskin dururken, kimisi de askerlerin her dediğini yapmıyor ve tepki gösteriyordu. Askerin her dediğini yapmayanlar en çok dayak yiyen, en çok hırpalanan ve kan ter içinde kalanlardı.

İçeride ne kadar kullanım eşyası varsa kırılıp parçalandı veya ayaklar altında ezildi. D şek, battaniye, yastıklar, elbiseler ortalığa saçıldı. Ortalık kalem, defter, kağıt, sabun, fırça, kitap gibi eşyalarla dolmuştu. Koğuş savaş alanını andırıyordu.

Dış bahçede bayılanlar, yara bere içinde kalanlar, bağıdaş kurup olup bitenleri izliyorlardı.

İnfaz görevlisi subay Ali'ye yaklaştı. "Kedinin kaçacağı yer buraya kadar. Tekrar elimdesin!" dedi. Ali'nin çenesinden tutup yukarı kaldırdı. İki parmağını gözlerine yaklaştırarak "şimdi bu iki gözünü ıkartsam kim ne diyecek?" dedi ve yüzüne bir tokat indirdi. Yanındaki askerlere dönerek "Bu orospu çocuğunu hücreye götürün."

Asker Ali'nin kolundan tuttu. Ali kalkmadı ve yanındaki tutsakları tuttu. Askerler cop ve tekmelerle vurdu ve yanındaki tutsaklardan koparıldı. Her asker bir kolundan tutmuş, bacakları yerde sürüklenerek götürüldü. Ali birkaç kez "Kahrolsun işkence!" diye slogan attı, çırpındı; ancak yakasını kurtaramadı.

Ali, karanlık, farelerin cirit attığı, pislikten geçilmeyen burun kemiğini eriten, k f kokulu bir hücreye atıldı. Ali etrafa baktı, duvarlar nemden duman yeşili rengini almıştı, fare pisliğı vardı. Kapılar paslanmış, pul pul olmuştu.

Ali, aç susuz bir gün, bir gece o loş hücrede kaldı. Bir sonraki gün elleri kelepçelendi ve polise teslim edildi. Ali'nin gözleri bağlandı ve araca bindirildi. Araç birkaç dakika yol aldıktan sonra

durdu ve Ali içinden çıkarıldı. Ali'nin kollarından tutuldu ve bir kat merdiven yukarı götürüldü. Ali pür dikkat kesilmiş, duyu organlarıyla nerede olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Ali önce tek kişilik hücreye atıldı. Bir süre sonra hücreden çıkartıldı ve sorgu odasına götürüldü. “Dayı” denilen orta yaşlı, burnundan konuşan, gözünde tik olan, iki de bir gözlüğünü burnuna oturtmaya çalışan sorgucu gülümseyerek, “Ey Ali, kaçmayı düşünmen iyi, ancak başaramadın. Canının yanmasını istemiyorsan, sorduğumuz sorulara doğru cevap ver,” dedi ve ardından bir başkası “Yoksa bizden günah gider!” diye ekledi.

Ali cevap vermedi. Bir adım geri çekildi. Eli duvara çarpınca, duvara yaslandı ve kuruyan dudaklarını yaladı.

“Diyelim ki kaçtın. Mutlaka yanına gideceğin biri, başvuracağın bir adres olacaktı. Kaçtıktan sonra gideceğin adres ve kişiyi senden istiyoruz.”

“Kaçtıktan sonra arabaya binip Hilvan’a gidecektim.”

“Güzel... Kimin yanına?”

“Orada silahlı gruplar var, onlarla ilişkiye geçecektim.”

“Silahlı bu kişiler kimler?”

“Söyleyeceğim bu kadar. Başka bir şey bilmiyorum.”

“Pekala... Diyarbakır’da kiminle ilişkiye geçecektin ve kimi tanıyorsun?”

“Kimseyle ilişkiye geçmeyecektim ve kimseyi tanımıyorum.”

“Cezaevinde sana kim yardımcı oldu?”

“Hiç kimse.”

“Cezaevinde tutuklular üzerinde sözü geçen, sevilen kimdir?”

“Herkes birbirini seviyor.”

“Mesela cezaevini direnişe kaldıran kim?”

“Böyle bir şeye tanık olmadım. Soruşturmaya alınan kişilere işkence yapılıyor. Bu herkesin ortak tepkisini ifade ediyor.”

“Öyle mi? Sana iyi ders vermişler,” dedi sorgucu, “benden günah gitti.”

Ali falakaya alındı. Ardından elektroşokla, askıyla, uykusuz ve aç bırakılmakla, öldürülmekle, ailesini getirip tecavüz etmekle tehdit edildi,

ama Ali konuşmadı. Beş gün sonra kaldığı koğuşa geri götürüldü.

Ali'yi ilk karşılayan Mazlum oldu. Merhabalaştılar. Birbirlerine sarılıp masada oturdular. Ardından diğer tutsaklar Ali'ye geçmiş olsun dileklerini bildirdi ve merhabalaştılar.

“Eşref, bitlerin istilasına uğramışım, çabuk önlemini almazsam, payınızı alırsınız!”

“Çabuk biraz su kaynatın,” dedi Mazlum. “Senden sonra ısıtıcılarımızı aldılar. Vereceklerini söylemişler, ancak halen vermediler. Biz de birkaç kablo çektik ve kaşıklardan ısıtıcı yaptık. Şimdi böyle idare ediyoruz. Tabi zulaya atıyoruz. Yoksa başımız belada...”

“Seni iyi gördüm,” dedi Hayri. “Seni dışarı çıkartayım derken, başını belaya soktum.”

“Risksiz eylem olmaz Hayri abi.”

“Gel biraz gezelim.”

Ali ayağa kalktı, Mazlum'la Hayri'nin arasına girdi, soruşturmada olup bitenleri anlattı. Konuşması bitikten sonra, “Ali arkadaş, sıcak su hazır, tuvalette seni bekliyor,” dedi Eşref.

“Tamam, git aklına gelen bir şey olursa sonra da anlatırsın,” dedi Hayri.

Ali gittikten sonra, Hayri Mazlum'a dönerek, “Ali'nin anlattıklarından ne anladın? Çıkardığın sonuç ne?”

“Söylenenler bana mantıklı ve doğru geldi. Bence içinden geçenleri, gördüklerini kaygısızca anlattı. Tavrı hoşuma gitti. İlginç olan, cezaevi yönetimi üzerinde durmaları. Anlaşılan cezaeviyle ilgili yeterli bir bilgiye sahip değiller.”

“Bana da öyle geldi.”

“Bundan sonra daha dikkatli olmamız gerekiyor. Dışarıdan gelen notu okudun mu?”

“Okuma fırsatı bulamadım.”

“Şahin çok kötü çözülmüş, birçok bilgiyi vermiş. Partinin örgütlenme şemasını, program ve tüzüğüne kadar açıklamış.”

“Öyle, ben yakalanmadan önce bunları duymuştum.”

“Abdullah arkadaşın kaldığı yeri söylemiş, hatta bir ekip verirse, bizzat kendisi gidip yakalayacağını polislere söylemiş ya da

yazmış. Çoğumuzun yakalanma sorumlusu odur.”

“Herşeyi deşifre etmiş. Polis de bu bilgilere göre davranmış. Böylece birçok kadro ve militan yakalandı.”

“Abdullah arkadaş, bir kısım arkadaşı yurtdışına çıkarmış. Kemal arkadaşın da içinde olduğu bir grup çıkış yapmış.”

“Beni meraklandırıdın. Gidip bir an önce notu okuyayım.”

Tam o sırada kiremit renginde, kabuğu parlayan, pembe kanatlı bir uğur böceği koğuşun orta yerine kondu. Birlikte gezen Mazlum ile Ferhat üzerine basıp çiğnememek için temkinli ve dingin adımlarla yürüdüler. Mazlum hem konuşuyor, hem de uğurböceğini ezmemeye özen gösteriyordu. Tam bu sırada Necmi masadan kalktı ve uğur böceğini tutup kaldırdı. Bir süre elinde kaldı, masanın üzerine bıraktı. Uğurböceği yürüdü ve birkaç kez uçma denemesi yaptı. Ancak başaramadı.

Necmi uğurböceğini parmakları arasında tuttu ve kendi kendine, “Ey hayvan, burada ne işin var, dışarıda bu kadar geniş toprak, bereketli arazi varken, bu beton duvarlar arasında ne arıyorsun? Burada ne uğur var, ne de bereket. Biz bulamadık. Bir kez düştük ve artık çıkmadık. Git buradan. Git uzak diyarlara, git geniş tarlalara, git çiçekli bahçelere...” dedi ve pencerenin önündeki denizliklere bıraktı.

Kapının sesi gelince, Necmi o tarafa yöneldi. Soruşturmada yeni gelen bir grup tutsaktı. Önce merhabalaştılar. Ferhat, içlerinden birini tanıdı ve kucaklaştı. Ardından Avreş karşıladı. Gelenlerden biri Akif’ti. Saçı sakalı birbirine karışmış, gözleri iyice çukura kaçmış, kirden yüz rengi değişmiş ve esmerleşmişti. Üzerindeki ceket ve pantolon kanlar içinde kalmıştı. Ayakkabıları parçalanmış, başparmağı dışa fırlamış, pantolonunun paçaları yırtılmıştı. Ayağındaki çoraplardan biri kül renginde, diğeri mordu. Yüzünde iki yara izi vardı ve gözaltıları morarmıştı.

Soruşturmadan gelenlere yemek verildi, yemekten sonra sigara içenlere birer paket ikram edildi ve yıkanıp elbiseleri değiştirildi.

Ferhat ile Avreş, Akif’i aldı ve uzun uzun konuştular. Hem güldüler, hem de üzüldüler. İyi ve kötü birçok şeyi öğrenmiş oldular.

Akşama doğru Hayri Mazlum’un yanına gitti. Mazlum, elinde kitap oturmuş okuyordu. Hayri cebinden birkaç kâğıt çıkardı ve

Mazlum’a uzattı. Ardından, “Bugün soruşturmadan gelenlerin arasında seni kaçırmaya gelen biri de var.”

Mazlum cin çarpmış gibi yerinden fırladı. İçinden birçok şey geçti, ancak boğazında durdurabildi. Beyni zonkladı Yaşananları tekrar yaşar gibi oldu. “Ayda yılda bir fırsat yakaladım onu da zehir ettiler!” dedi mırıldanarak.

“Hangisidir?”

“Karşıda... Avreş ile oturup konuşandır.”

“Yıldırım ile sıkı fıkıydı. Yoksa birbirlerini dışarıdan mı tanıyorlar.”

“Bilmiyorum,” dedi Hayri.

“Onunla konuşmak istiyorum. Beni hangi mantıkla kaçırmadıklarını aylardır içime dert olan bu merakımı gidermek istiyorum.”

“Konuş,” dedi Hayri. “Ancak yanlış bir şey yapma. Duygusal davranma. Olan olmuş bir kez.”

“Zaten suç ve ceza konusunda seninle bir fikir birliği oluşturamadık.”

“Sen ideal ve mükemmel devrimciliği arıyorsun. İlkeleri uygulamada politik bir uyarlamaya giderken yeterince esnemiyorsun.”

“Ama sen de olmasından fazla esniyorsun.”

“Kaldığım koşu tahtasında soruşturmada çözölen, kısmi olarak çözölenlerin üzerine gidilmiş. Neredeyse ortamdan atılanlar kalanların sayısına ulaşmış. Bu nereye kadar gidecek. Biz sadece kadrosal bir hareket değiliz. Kitleleşiyoruz. Herkese aynı yaklaşımla yaklaşamayız. Kötü çözölen, kısmi çözölen, değörlere saldıranları tekrar kazanmanın yollarını aramalıyız, kazanabileceklerimizi kazanmalı ve yanımıza çekmeliyiz. Doğru olan budur.”

Mazlum ikna olmamıştı ve ihanet düzeyinde çözölenleri tekrar kazanmayı içine sindiremiyordu. Ancak fazla dayatıcı da olmuyordu. Hayri politik yaklaşırken, Mazlum ideolojik yaklaşıyordu.

Yatsiya doğru Mazlum, Akif’i çağırıldı. Mazlum, ranza kenarındaki oturakta oturdu, Akif ise ranzada oturmuştu. Bir ara sessizce bakıştılar. Mazlum parmaklarını saçının arasından gezdirdi, kuruyan dudaklarını yaladı, öksürdükten sonra, “Beni tanıyor musun?” diye sordu.

“Evet” dedi üzgün bir sesle.

“Neden kaçırmaya gelmediniz? Merak ediyorum. Hepsi bu.”

Akif derin bir iç çekti. Korktuğu başına gelmişti. Aylardır böyle bir sorunun sorulmasından korkuyordu. Hatasını biliyordu ve telafisinin çok zor olduğunun da bilincindeydi. Gözleri nemlendi, boğazı düğümlendi, genzi yandı ve birkaç kez üst üste burnunu çekerek, “İnan ki Keko, ne diyeceğimi bilemiyorum. Bizi görevlendiren Baki’ydi. Bilgi verirken, ‘dikkatli olun, yakalanmış olabilir, böyle bir şey olursa size pusu kurarlar, belki arabada Mazlum yoktur. Onun yerine arabaya asker doldurmuş olabilirler. Sizi yakalamak isterler. Bu nedenle dikkatli olun. Kaçırmaya giderken yakalanmayasınız,’ dedi. Bu açıklama üzerine biz de temkinlilik gelişti. Bu temkinlilik korkuya götürdü. Yani başlamadan korkutulduk. Biz de arabayı uzaktan izledik. Arabada farklı, anormal bir şey bulamayınca, gelmediğini düşündük ve çekip gittik.”

“Dışarıya gönderilen notta, ‘arabayı durdurup içinden alın’ diye yazılmıştı.”

“Nottan haberim yok, yani açıp okumamıştım. Ancak çöp bidonun içinden kaçacağını bize söylediler. Biz de tepede dürbünle arabayı takip ettik. Arabanın içinden ayağa kalkan olmayınca ya da arabadan atlayıp kaçma olmayınca, biraz önce belirttiğim kaygılardan dolayı müdahale etmedik.”

“Ayda yılda bir fırsat elimize geçti, bu da olmadı. Bunun sorumlusu kim?”

“Birisi benim,” dedi ve derinden iç çekti. “Bu nedenle büyük bir eziklik duyuyorum. İnan ki duygularımı anlatamam.”

“Sorun ben olduğumdan dolayı değil. Böyle bir ihmalkârlık karşısında öfkeliyim. Sen de kendini toparlamaya bak. Bizim için cezaevi yaşamı tabutluktur. Bir ihtiyacın, diyeceğin var mı?”

“Sağ ol. Olsa arkadaşlara söylerim.”

Akşamüzeri yeni gelenlere nevresim ve çarşaf verildi. Yatacakları yerlere ranzaları gösterildi. Akif’e nedense bir battaniye verildi. Battaniyeler, nevresimler çoğu tutsakların ailelerinden ısmarlamasıyla gelmişti. Yanlarında fazla olanlar yeni gelenlere veriyordu.

Akif uzun bir soruşturma ve işkenceden geçmişti. Acı duymuştu. Ama hiçbir acı Mazlum’u kaçırmamanın verdiği vicdani acı kadar ona ağır gelmemişti.

Korkunun Eşiği

Öğleye doğru hava ısındı ve yaşam taş oldu. Sınır boyu sakinleşti, gelen sesler toprağa gömüldü. Askerler kulübelere çekildi. Mayınlar ısındı, tel örgüler parladı, kulübedeki nöbetçiler anılara daldı.

İkinci üzeri Kemal ile birkaç kaçakçı buğday tarlasında sınıra yaklaştı ve nöbetçilerin yerini tespit etmeye çalıştı. Kemal buğday tarlasında yere uzandı, toprakta bulduğu otu ağzına götürdü, büyük bir mutluluk yaşadı. Araziye baktıkça içi kaynıyor ve sevinçten içi kıpır kıpır oluyordu. İçindeki merakı kaçakçılara sorduğu sorularla gideyor, bilmediği şeyleri öğreniyordu. Gün batımına az kala, Kemal ile bir kaçakçı buğday tarlalarının içinden geri dönerken, diğer kaçakçı orada kaldı ve nöbetçileri gözetledi. Kemal, sınırdan iyice uzaklaştıktan sonra ayağa kalktı ve bir köylü görünümü vererek yürüdü. Birkaç deste otu da omzuna atarak köye doğru yürüdü.

Köyün dışındaki arazide bir grup bekliyordu. Kimisi çimenler üzerinde oturmuştu, kimisi merak dolu bakışlarla etrafı gözlüyordu. Kemal, yanlarına gitti. Yerde duran silahını aldı, tesisatı beline bağladı. Kemal, silahı kontrol etti, ayak bağlarını bağladı. Eliyle “Yanaşın” işareti verdikten sonra,

“Arkadaşlar, parolamız ‘yıldız’dır. Tek sıra halinde yürüyeceğiz. Eğer silahlı bir çatışma çıkarsa geri döneriz. Eğer sınırı geçmişsek geriye dönüş yok, içeriye doğru ilerleriz. Yolunu kaybeden olursa, Deza’nın köyüne gitsin. Çok sıkışmayınca çatışmayacağız, eğer bir çatışma çıkarsa, bizi geçen arkadaşlar çarpışır, biz ilerleriz. Bedran arkadaş yolu biliyor, eğer soracak bir şey yoksa yolcu yoluna!”

Kimseden ses çıkmadı. Silahlı bir gruptu. Lübnan’daki Filistin kamplarına gitmiş, orada askeri eğitim görmüş ve ülkeye tekrar geri dönüş yapmışlardı. Aralarında görev bölümü yapmış, gerilla

yönetmeliği üzerinde çalışmış, gerilla savaşı başlatmak için silahlı propaganda faaliyetlerini sürdürme kararı almışlardı. Savaşın başlatılmasından, örgütlenmenin yapılmasından ve alt zeminin yapılmasından birinci dereceden sorumlu olan Kemal idi. Agit, Bedran önde, onların hemen arkasında Kemalilerliyordu; diğerleri ise Kemal'in peşi sıra yürüyorlardı. Buğday başakları kimi yerlerde uzamıştı. Başak telleri yüzlerine gözlerine değiyordu.

Güneş batmış, alacakaranlık basmıştı. Bekçilerin düdük sesi eşeklerin, koyunların ve danaların sesine karışıyordu. Sınıra yaklaştılar. Her iki kaçakçı sınırı iyice sokuldu. Tel örgülerin dibinde etrafı dinlediler. Karanlık basınca, kaçakçılardan biri tel örgülerinden birkaçını kesti. Kendisiyle birlikte getirdiği ağaç dalını telin altına koyup yukarı kaldırdı. Böylece bir insanın rahatlıkla geçebileceği bir kapı açılmış oldu.

Kaçakçılardan biri orada kalırken, diğeri grubu çağırmaya gitti. Olup bitenleri Kemal'e aktardı ve ardından eğilerek yürüdüler. Sınırı tam yaklaştıklarında sipere yattılar. Kaçakçılardan biri, "Geniş bir alanda mayın yok. Bazılarını daha önce çıkardık, geri kalanlar da hayvanları vurunca patladı. Mayınlar konusunda kaygınız olmasın. Yeni mayın da ekmemişler," dedi.

Kaçakçılardan biri sürünerek mayın tarlasında ilerledi ve karanlıkta kayboldu. Biraz sonra diğeri kaçakçı harekete geçti. Peşinden Bedran, Agit, Kemal ve sırasıyla diğerleri...

Kemal, tel örgüler arasında süründü ve mayın tarlasına girdi. Önündekini takip etti. Önündeki hızlanınca o da hızlandı, yavaşlayınca o da yavaşladı, sürünürken o da süründü. Eli tetikte, pür dikkat kesilmiş ve kendini her türlü olasılığa kilitlemişti. Mayın tarlasındaki otlar diz boyu yükselmişti. Ansızın sınır devriyesi ile yüz yüze geldiler, yere kapaklandılar. Mayın tarlasındaki bitkiler arasında iyice gizlendiler. Askerlerin ayak sesleri yanı başında çınılıyordu. Tüm silahlar devriyeye çevrilmiş, gözler o tarafa kilitlenmişti. Kemal nefesini tutmuş, çıt çıkarmıyordu. Devriye, birkaç metre ötelerinden geçti. Sınır devriyesi uzaklaştıktan sonra tekrar eğilerek yürüdüler. Her iki kaçakçı sınırda mevzilenirken,

grup yoluna devam etti. Sınırı arkasına alıp hızlı adımlarla oradan uzaklaştılar. Buğday tarlaları, sürülmüş toprak, taşlı tepeler ve en-gelleri aşarak üzüm bağlarının içine ulaştılar.

“Arkadaşlar biraz dinlenelim,” dedi Kemal.

Üzüm bağı içinde oturdular. Her biri bir baranın yanında oturdu. Sigara içenler birer sigara içtiler. Dinlendiler ve tekrar yola koyuldular. Ay ışığı çıkmıştı. Gece yarısından sonra köye varıldı. Agit ile Bedran köye girdi. Biraz sonra bir traktörle birlikte geri döndüler. Grup, traktör römorkuna bindi ve yolla çıktılar. Şafağa doğru Viranşehir ilçesine bağlı Evin köyüne vardılar.

Köyün dışında traktörden indiler. Traktör geri dönerken, grup köyün aşağısındaki bahçelere yöneldi, yarım saat yürüdüler. Bahçelerin en sık olduğu bir yerde günü geçirmeye karar verdiler.

Kemal böğürtlen çalıları arasında bir boşluk buldu, yeri dü-zeltti, çantasını baş tarafına indirdi. Silahını çalıya dayadı, çefye-sini üzerine atarak uzandı. Etraf kavak, melengiç, armut, dağdağan, incir, kaysı, dut, nar, söğüt ve ceviz ağaçlarıyla doluydu. Yukarıdan su arkı geçiyor, karşı yamaçta ise sürü otluyordu. Ço-banın sesi vadide yankılanıyordu, hayvanların boynunda taşıdık-ları çanın sesi her adım başı duyuluyordu.

Aşağıda domates, biber, patlıcan, ayçiçeği, acur, salata teveği gözükiyordu. Nöbetçiler böğürtlen ve kara diken ile kaplı olan yerlerde gizlenmiş etrafı gözetliyorlardı.

Grup öglene kadar kimseye gözükmeyi, öğlenden sonra Kemal ile Bedran kalktı, beyaz çakıl taşları üzerinde süzülen çayda ellerini yüz-lerini yıkadılar. Ardından kuşandılar, silahlarını alıp patika yola girdiler.

Bahçelerin içine girip ağaçların arasından, çağlayan su sesine karışan kuşların ötüşü altında ilerlediler. Bedran gideceği evi bili-yordu. Daha önce kaç kez aynı eve gitmişti. Köye varmadan bah-çede çalışanlarla merhabalaşıp köy halkından bilgi aldılar.

Bedran öndeydi, Kemal onu birkaç adım geriden takip edi-yordu. Birkaç evi geçtiler. Köy ağaçlar içinde kalmıştı, ortalık tavuk, kaz ve ördeklerle doluydu.

Bedran beyaz taşlarla örülmüş duvarın dibine geldi. Yanında asırlık bir dut ağacı yayılmıştı. Kökü üç adamın kollarının birbirine

kavuşamayacağı kalınlıktaydı. Kök çürümüş ve birkaç çocuğun içinde gizlenebileceği kadar genişlemişti. Ağacın dalları uzayıp yayılmıştı. Henüz olgunlaşmış mor dutlar parlıyordu. Ağacın birkaç dalı iyice sarkmış ve yere ulaşmıştı. Dibinde bir beşik ve içinde mışıl mışıl uyuyan bir çocuk görünüyordu. Çocuğu sineklerden korumak için beşiğin üzerine ince bir tül perde atılmıştı. Beşiğin hemen yanı başında beyaz bir kedi uzanmış, Kemal'e yandan bakıyordu. Ağacın dallarına birkaç kap kaçak asılıydı.

Bedran kapıyı çaldı. Genç bir kadın kapıyı açtı. Bahçenin içinde traktör, mibzer, pulluk, birkaç kırık dökük demir parçaları ve mazot bidonları duruyordu. Bahçenin sol tarafında üç nar ağacı iç içe geçmiş, birkaç pembe çiçek uçlarında parlıyordu. Hemen yanı başında evin duvarını aşmış bir kayısı ağacı vardı. Kayıslardan bir kısmı sararmaya yüz tutmuş ve dalları iyice bükülmüştü. Kayısı ağacı dibinde zincirle bağlanmış bir köpek uzanmıştı. Bedran ile Kemal bahçeye girer girmez, birkaç kez yerinde havladı ve ardından burnunu uzatarak gözlerini yumdu.

Sağ tarafta mutfak olarak kullanılan ön tarafı açık bir kulübe vardı. Toprak zemin üzerinde dağınık duran ayran dolu kovalar, ayran içinde yüzen taze yağ topağı, pişirilen saç ekmeği ve yanan ocak, ocağın yanında yoğurdu kaşıklayan üç yaşında bir kız çocuğu duruyordu. Kızın saçları kırmızı iple arkadan bağlanmış, yanakları dolgun, burnu basıktı, ağzı, burnu yoğurtla sıvanmıştı sanki. Kızın elindeki kaşık havada kalmış, aval aval Kemal ile Bedran'a bakıyordu.

“Azad evde mi?” dedi Bedran

“Odada uzanıyor,” dedi kadın

Bedran oda kapısına yöneldi. Azad gelen sesle kalktı ve kapıya gitti. Kapı eşiğinde karşı karşıya geldiler. Kucaklaşıp merhabalaştılar.

“Buyurun içeri girin, Bedran çoktan beri gözük müyorsun?”

“Öyledir, işte gözüktüm.”

“Bu arkadaşları sanki bir yerde görmüşüm, gözüm bir yerden ısırtıyor,” dedi ev sahibi.

“İyice bak. Belki tanırırsın,” dedi Kemal

Kemal sözünü bitirmeden, “Gözüm kör olsun! Kemal Pir değil mi?”

Oturdular. Önce köyde olup bitenleri konuştular. Ardından aç olduklarını ve bir grup arkadaşlarının bahçede olduğunu söylediler. Azad bazı şeylerden rahatsızdı.

“Birkaç hafta önce arkadaşlarınız bahçelerde çalışan dört köylüyü kaçırmıştı. Bu köylülerin hiçbir suçu yoktu. Sıradan insanlardı. Hiç uğruna öldürmüşlerdi. Bu olaydan dolayı halk tepkili ve güvenini yitiriyor. Böyle yaparsanız halkı kaybedersiniz. Ağa ile devletten hiçbir farkınız kalmaz.”

“Köylüleri bu bahçelerinizden mi kaçırmışlar?” dedi.

“Yok, bahsettiğim bahçe ve köyler bizden uzaktır. Olayı ilçeden öğrendim.”

“Dediğin doğruysa, bunu yapan sorumlu kimse, öldürülenlerin ailesine teslim etmek gerekir.”

“Zaten sorumlu kişinin öldürülenlerle daha önce husumeti olduğu söyleniyor. Yani işi bireyselliğe ve kan davasına dönüştürmüş.”

“Yakında ilçeye gideceğiz. Dediğin doğruysa, söz konusu olan kişiyi cezalandıracağız.”

“Bir şey daha belirteceğim. Duyduğum kadarıyla bazıları da silah, araba ve para istiyorlar. Vermeyince baskı yapılıyor. Bu konuda da rahatsızlıklar çok.”

“Bakacağız. Biz halk hareketiyiz ve halkçı olmak zorundayız. Bunu yapan arkadaşlar varsa önüne geçeceğiz.”

Uzun uzun sohbet edip konuştular. Çay içildi, yemek yenildi ve yeterince dinlenildi. Akşamüzeri bahçede kalanlar köye çağrıldı. Akşam yemeği yenildikten sonra, Azad ile vedalaştılar. Traktöre binip yollarına koyuldular. Bir süre gittiler. Gecenin kalan zamanını yürüyerek yol aldılar.

Şafakla birlikte Hilvan ilçe sınırları içine girmişlerdi. Grup ikiye ayrıldı. Kemal ile Agit üzüm bağları içindeki badem ağaçlarının altında konaklarken, geride kalanlar vedalaşıp yola devam ettiler.

Kemal oturdu. Silahını badem ağacının gövdesine dayadı ve sigara yaktı. Birkaç nefes çektikten sonra, “Agit sen yat, ben nöbete kalırım.” dedi.

Güneş geceyi aydınlatıyor, tan yelleri esiyordu. Bir süre sonra, gölgeler uzamış, toprak güneşin sarı ışıklarıyla bütünleşmişti. Güneyde apak bulutlar öbek öbek yükselirken, şehir yeli efif efif esiyor ve üzüm bağlarının yapraklarını yalıyordu. Ta uzaklarda çiçek tozlarını, nemli toprak kokusunu getiriyordu.

Uzun bacaklı leylekler tarlalarda gezerken, kekliklerin ötüşü ortalığı doldurmuştu. Bahar kuşları yuvalarına yem taşıyor, gün ısınmadan önce yavrularının kursaklarını doldurmaya çalışıyorlardı.

Kemal, beşinci sigarayı içiyordu. Etrafında sarı, benekli ve kuyruğu mavi bir kuşun döndüğünü, acayip davranışlarda bulunduğunu gördü. Önce önemsemedi, giderek kuş dikkatini çekti. Kuş sakatmış, kanadı kırılmış gibi yerde debelenip durdu. Kemal yerinden kalktı ve kuşa doğru yürüdü. Kuşa yaklaştıkça kuş ileri geri hareketler yaptı ve ardından uzaklaştı.

Kuş Kemal'i yerinden yirmi otuz metre uzaklaştırdı. Kemal kuşu yakalayamayacağını anlayınca geri döndü. Kuş ilginç sesler çıkardı ve biraz önce yaptığı sakatlık numaralarını tekrarladı. Kemal iyice meraklandı. Kuşun bu hareketlerle ne anlatmak istediğini anlamaya, çözmeye çalıştı.

Kemal kalktı, gelecek seslere pür dikkat kesildi. Ne bir ses, ne bir hareket vardı. Derin derin Agit'in horlama sesi geliyordu. "Yoksa halüsinasyon mu görüyorum. Bu kuş neden kötürüm hareketler yapıyor, yoksa tanrılar üstüme efsun mu gönderdi?" dedi gülerek.

Kemal düşündü, taşındı hiçbir sonuç çıkaramadı. "Eğer cin ve perilere inanmış olsaydım, yaşananları tanrının bir kerameti olarak yorumlardım," dedi ancak düşünmekten de kendini alamadı. Hem meraktan, hem de içinde yaratılan huzursuzluktan Agit'i uyandırdı. Agit uykulu gözlerle kalktı ve Kemal'in yanına oturdu. Birazdan kuş tekrar geldi. Aynı hareketleri yaptı.

"Çocuk yaşıta kuşların yuvalarına yaklaştığımızda ya da yuvalarının yakınında olduğunda benzer davranışlara tanık olmuş-tum," dedi Agit

Agit'in söylemi Kemal'in kafasına yattı. Kemal etrafına baktı, üzüm bağlarının köklerini, dallarını, yapraklarının arasını didik didik

aradı. Bir şey bulamadı. Oturdu ve derin derin düşündü. Birazdan oturduğu yerin karşısında bir şeylerin kıpırdadığını gördü. Eğilip baktı, taş ve otlar içinde bir yuva içindeki dört yavruyu gördü; tüysüz, sarı çizgili, ağızları açık, gözleri kapalı ve sessizlerdi. Anlaşılan onlar da korkuyu hissetmiş ve içine çekilmişlerdi. Kemal silahı aldı ve oradan uzaklaştı. Uzaktan kuşu izledi. Kuş özen ve dikkatle yuvaya girdi. Kursağındaki yemi yavrularına verdi ve tekrar uçtu.

“Bir kuştur, bir anadır. Ölümüne yavrularını koruyor. Yavrulara yem vermek için çırpınıp duruyor. Hiçbir karşılık beklemeden, tüm analar böyledir. Yavrusunu ve yuvasını koruma anı; bir ananın en saldırgan, ölümüne dövuştüğü andır. Bu bir savunmadır. Analar saldırmaz, analar savunma savaşı verir. Var olma ve kendini yavrularını koruma mücadelesini verir. Bu meşru bir savunmadır, meşru bir savaştır. Gelen saldırıya karşı savunma savaşı. Anaerki dönemde bile başka yerleri işgal etme, başkalarına saldırma yoktur. Saldırganlık erkeğe özgüdür. Erkek egemenliği toplumda hakim olunca, saldırganlık fikri de gelişti ve kültür oldu. Erkek saldırganlaştıkça kadın köleleşti. Köleleşen kadın, köleleşen toplum oldu. Çocuk iken anam da beni böyle korumuştı,” diye düşündü.

Kadını ve toplumu bozan erkek değil miydi? Erkeğin saldırganlığı, hırslı, köleleşen, hiçleşen kadının teorisini mi yarattı?

Güneş yükseldikçe, gün ısınmaya başladı. Kemal’in uykusu gelince birkaç tane koruk koparıp ağzına attı; çiğnediğinde genzi yandı, gözlerinden yaşlar geldi. Biraz daha bekledikten sonra Agit’i uyandırdı ve uzandığı gibi uyudu.

İkinci üzeri, biri “Kemal!” diye seslendi. Agit, Kemal’i uyanırdı. Kemal kalktı ve dürbünle gelene baktı. Kendilerini göstermeden etrafa baktı, dürbünle etrafı taradı. Ortalıkta tereddüt edilecek bir şey yoktu. Kemal, gelene işaret verdi. Adam yanlarına geldi. Merhabalaştılar.

“Arkadaşlar köyde sizleri bekliyor. Sizleri köye götürmem için gönderdiler.”

“Önümüze düş gidelim,” dedi Kemal.

Köyün yolunu tuttular. Hilvan ilçesinden altı kişi gelmişti. Önce

merhabalaştılar. Ardından yemek yiyip çay içtiler. Kemal gelenlerle toplantı yaptı, ilçe ve bölgedeki faaliyetler hakkında rapor aldı. Duyduğu şeyleri onlarla paylaştı, halkla ilişkiler de yapılan eylemlere ilişkin eleştiriler yaptı. Dört köylüyü öldüren kişiyi yakalayıp öldürülenlerin ailelerine teslim etme emrini verdi.

“Halk için savaşıyoruz. Halkı öldürmek, korkutmak için değil. Bu parti halkın partisi. Kimse partiyle, halkla böyle oynayamaz!” dedi.

Bir gün daha orada kaldılar. Kemal gereken talimatları verip perspektifler sundu. Yapılan hata ve yanlışlıklara karşı tepkisi sert oldu. Akşama doğru Agit ile birlikte oradan ayrıldı.

Kemal birkaç gün içinde Kızıltepe’nin Xurs köyüne geçti. Bölgedeki sorumlu komiteleri çağırdı, onlarla toplantılar yaptı, diğer fraksiyonlarla yaşanan çatışmalara karşı çıktı, yapılan yanlışlıkları eleştirdi, örgütün halklaşması için yeni perspektifler sundu. Yanlışlar, hatalar, amatörce çalışmalar, yanlış eylemler diz boyuydu.

Kemal bir aya yakın bir süre bu bölgede kaldı. Birçok insanla konuştu, tartıştı ve yeni görevlendirmelere gitti. Kemal yaşananlardan rahatsız oldu ve olup bitenleri parti merkezine bir raporla sundu.

Kemal ile Agit, bir köylünün rehberliğinde sabah erkenden yola çıktılar. Bir saat yürüdükten sonra üzüm bağları içinde dinlendiler. Birer sigara içtiler. Olgunlaşan üzüm salkımlarından bir kaçını kopardılar. Meşe ağaçlarının gölgesinde dar patika yollardan, geçit vermez uçurumlardan geçtiler. Zirveden vadiye doğru indiler. Vadi yılan gibi kıvrılarak uzanıyordu. Güney yamaçları sarıyken, vadinin içi yemyeşildi.

Bir süre vadide yürüdüler. Ağaçlar iç içe geçmiş, güneş ışınları birer ok gibi yere vuruyor ve gözlerini kamaştırıyordu. Her cinsten ağaç ve meyve göze çarpıyordu. Kaysı ağacının dibinde durdular. Yere düşenlerden topladılar ve naylon torbaya koydular. Biraz aşağıda kayaların dibinde berrak ve buz gibi bir su akıyordu. Çeşmenin bir tarafında asırlık bir ceviz ağacı, diğer tarafta çınar ağacı yükseliyordu. Ceviz ağacı daha üstün gelmiş ve çınar ağacını kolları altına almıştı. Diplerinden diz boyu otlar yükselmiş, dallar otlara kadar inmişti.

Agit üzüm ile kayısıları çeşmenin içine bıraktı. Akıntıya kapılmaması için etrafını taşlarla çevirdi. Su, çakıl taşları üzerinde minik dalgalar yaparak aşağıya iniyordu. Aşağıda otlar arasından süzülerek çaya dökülüyordu. Yaz olmasına rağmen serin, okşayıcı ve nefes açıcı bir esinti vardı.

Aşağılara doğru kıvrıla kıvrıla, yamaçlara çarpa çarpa, yosun tutmuş taşlar üzerinden süzüle süzüle bazı yerlerde durgun, bazı yerlerde hırçınca akıp giden çayın sesi kuşların sesine karışıyordu.

Kemal silahını ceviz ağacına astı, çimenler üzerinde sırt üstü uzandı ve ceviz ağacının parıldayan yapraklarına üçer, dörder yapışık ceviz salkımlarına baktı. Agit ise, çoraplarını indirdi, ayaklarını suya koydu ve öylece bekledi. Rehber ise, etrafa bakmak için gözden kaybolmuştu.

Çeşmenin kenarında kabukları güneşte yanan böcekler, tırtırlar, kanat çırpın beyaz, mor, sarı ve kurşuni renginde kelebekler, bil-lur yanmasıyla ışıldayan yerlerin üzerine konuyor, taç yaprakları emiyor, çiçek tozları içinde debeleniyordu.

Kemal kehribar tespihini çıkardı, gözleri yanı başına inen güneş ışığına kayd. Başını oraya çevirdi ve ışığın geldiği yere baktı. Gözleri kamaştı, ardından ortalık buz bulanık kesildi, nesneler ikileşti.

Rehber geldikten sonra çeşme başında oturup buz kesilen üzüm ve bal tadındaki şekerpare kayısıları yediler. Kemal yeşersin diye çekirdekleri bir sağa bir sola atıyordu. Ardından birer sigara yaktılar ve ardından tekrar yola koyuldular.

Engibeli patika yoldan bir süre yürüdüler. Tarihi bir köprüünün üzerine geldiler. Köprü yüzyıllar önce taşla yapılmış, kemer taşları arasında otlar yeşermişti. Su altında kalan tarafı yosun tutmuş ve cam gibi parlıyordu.

“Vakti zamanında bu köprüyü yapanlar kim bilir ne kadar emek ve çaba harcamışlar. Büyük bir değer, ama şimdi bakımsızlıktan yıkılıyor ve yıkıyorlar. Bir taş yığını görüyorlar. Eskileşen eser başka memleketlerde değer kazanırken, ülkemizde eskileşen her şey değer olmaktan çıkıyor. Bu doğadan insana kadar böyledir.

“Tarihin değerini bilmeyenler, insanların değerini de bilmezler,” diyen Agit, acı acı gülümsedi.

“Bu coğrafya da öyledir; ne doğanın ne de insanın değeri var,” dedi Kemal

Akşama doğru yürüdüler. Artık zirvedeydiler. Birbirini kesıştiren vadiler, geçit vermez darboğazlar, ormanlar, bahçeler ve vadinin ya-maçlarında kurulan köyler avuçlarındaymış gibi gözücüyordu.

Gölgeler uzanmış, vadilerin içi kararmıştı, güneş batmak üzereydi. Güneşin altın sarısı ışınları zirveleri turuncuya çevirmiş, gölgelikleri çoğaltmıştı. Altın bir tepsi pembe, kırmızı ve sarı bulutların üzerinde durmuş gibi geliyordu. Ufuk boyunca kırmızı bir hat belirginleşmiş ve öbek bulutlar kırmızı pamuk görünümünü veriyordu.

Kemal, yaratılan manzaraya baktıkça içi ferahlıyor, doğa ve ev-rene olan doyumsuz sevgisi daha da artıyordu. Onun için her çiçek, her bitki, her ağaç, her dağ ve kaya birer dünyaydı. Yüreğini fetheden bir özlem-di. Bazen taparcasına bakıyor ve adım atmak is-temiyordu. Doğaya olan sevgisi insanlığa olan sevgisi kadardı.

Kemal yeşil dünyaya, mosmor ufuklara baktıkça sınırsız öz-gürlüğün tadını duyumsuyor, katranlı yaşamdı uzaklaşıyor, içinde kıvanç çiçekleri açıyordu. Kendini apak bulutlar üzerinde yalnız, mutlu ve güneş gibi yakıcı, bahar gibi bereketli hissediyordu.

Günbatımıyla birlikte yaban arıları, böcekler, kelebekler, bal arıları, çekirgeler, rengârenk kuşlar, eşek arıları ortalığı terk etmişti. Kimi sarı, kimi çelik mavisi, kimi gülkurusu, kimi çam göbeği, kimi açık mavi, kimi tozpembe; ama hepsi birer can, birer hayat, birer yaşamdı. Kimisi en kuytu yerlere sığınırken, kimisi ormanın derinliklerinde gizlenmişti.

Gün boyu yürümüş ve yorgun düşmüşlerdi. Kemal, rehber, “Birader, yakında gideceğimiz köy var mı?” diye sordu.

“Var ancak kimseyi tanımıyorum. Ayrıca bu köyler yurtsever değil.”

“O zaman uygun bir yer varsa, geceyi orada geçirelim.”

Yarım saat daha yürüdüler. Ormanla kaplı, sarp ve engebeli bir yere geldiler. Oturdular, çantalarını indirip soluklandılar. Çantala-rından ekmek ve peynir çıkardılar. Ekmek yeşil otların üzerine, peynir de naylonun üzerine indirildi. Doyasıya yediler. Kemal büyük bir kayanın dibinde oturdu, sırtını kayaya dayayarak gök-yüzüne baktı. Gökyüzü berraktı ve sonsuz yıldızlar parlıyordu.

Kayanın dibini temizledi, başının altına çantasını koydu, silahını kucağına aldı ve uzandı. İlk nöbetçi rehberdi. Agit ise meşe ağacının dibinde yerini yapmış ve dizlerini karnına çekerek uzanmıştı.

“Agit, dikkatli ol, yılanlar ısırmasın!”

“Yılanlardan korkmuyorum. Çocukken cinlerden korkardım. Cinlerin de olmadığı inancına vardım, artık korkularım kalmadı,” dedi Agit.

“İnsanın korkuları her zaman olur. Korkuyu yaratan yaşamdır. Ölüm bile bir korkudur.”

“Öyledir,” dedi Agit, “ancak birçok korkumuzu öldürdük. İnsanın inancı herşeye kadirdir.”

“Bulmaca gibi cevap verdin,” dedi Kemal.

“Sende bulmaca gibi soru sordun. Yorgunum, her tarafım sanki ezilmiş. Bu soruna cevap vermek için gerçekten sakın bir kafa gerekir.”

“Yine de cevap ol.”

Agit düşündü, gözlerini ağaç dalları arasında parlayan yıldızlara dikti. Dudağını emdi, birkaç kez başını ağaç köküne vurdu ve cevap verdi: “Bilinçli insan, kendini, doğayı ve toplumu çözen insandır. Bu tür insanlar her türlü korkuyu öldürür. Korku insanın karanlığında gizli bilinmezliklerdir. Güç getiremediği geriliklerdir. Kendinde bir şey alamayan, doğmalarla yaşayan, geri zihniyetle yürüyen birinin korkuları çok olur ve korkular onu kör eder, sağır eder, hasta eder ve sonuçta öldürür, yani bitirir.”

“Doğrusu ancak bu kadar olur,” dedi Kemal, “açıklama doyurucu oldu.”

“Bu soru bana ilginç bir şeyi hatırlattı: Babamın bir arkadaşı vardı. Günün birinde, ‘Biz eşeğe biniyoruz da, neden eşek bize binmiyor?’ demiş. Babam da ‘o eşektir de ondan’ demiş.”

“Yani eşek durumuna düşen insan, korkunun eşeği olur.”

“Aynen öyle, korkmayacaksın.”

“Ama korkusu çok olup eşekleşmeyen de var,” dedi Kemal.

“Sanmıyorum. Onlar düşünsel, ruhsal ve psikolojik olarak korkunun binekleridir. Fakat bunu ya sermayeleriyle ya yetenekleriyle ya da fazlalıklarıyla bir yerlere kadar gerçeği gizler gibi olurlar.”

“Sence her yetişkin insan biraz çocuk mu?”

“Kimilerinde az, kimilerinde çokça var çocukluk. Her yetişkin insan biraz çocuktur, biraz hayvandır. Her hayvanın insanlığa geçen bir özelliği var. Yani biraz eşek, biraz aslan, biraz tavşan, biraz tilki gibi...”

“Mükemmel insan yok diyorsun?”

“Mükemmelleşen insan tanrılaşan insandır. Bir yerde okumuştum, öyle söyleniyordu. Tanrılaşmış insan da çağın tanrısı, bilgesidir,” dedi Agit. Bu kez soru sorma sırası Agit’indi: “Bu ilginç soruları bu karanlıkta nereden buluyorsun? Bizi sınavdan mı geçiriyorsun? Peki aynı sorular senin cevabın nedir?”

“Bazen öyle ilginç şeyler aklımdan geçer ve tartışırım. Ancak verdiğin cevaplar içimden geçen cevaplardı. Konuşurken sanki ben konuşuyordum. Sende kendimi buldum.”

“Rica ederim Kemal, komutanımsın!”

Kemal, Agit’i seviyor ve güveniyordu. Ondan ciddi beklentileri vardı, ancak duygularını kendine saklıyordu. Kemal ile Agit bir süre daha tartıştılar. Ardından ikisi de uyudu ve ortalık sakinleşti. Rehber sigarayı sigarayla yakıyor, uykusunu böyle bastırıyordu. Çok uzaktan bir tilkinin sesi geliyordu. Ara sıra yükselen ağustos böceklerinin sesi gecenin karanlığını deliyordu. Gelen bu sesler olmasaydı ormanla gece ölüm sessizliğini yaşıyordu.

Şafak söker sökmez Kemal, Agit ile Rehberi uykudan uyanırdı. Hazırlıklar yapıldı ve yola koyuldular. Gün ışıyla birlikte Dicle nehrine vardılar. Agit ile Kemal nehrin kenarındaki kayalıklarda otururken, Rehber biraz ilerde gözüken köye gitti.

Rehber öğlene doğru başka biriyle geri geldi. Köyden getirdikleri yemekler yendi. Şişirilmiş araba lastikleri üzerine çit haline getirilen kapı atıldı. Önce Kemal ardından diğerleri bindi, kelek suya bırakıldı. Akıntıya kapılarak birkaç yüz metre aşağıdan çıktılar. Rehber ile vedalaştılar, Kemal ile Agit dağın yamacına vurup yürüdüler.

Sürünün ağıla alındığı bir yere, öğlene doğru vardılar. Hayvanlar gölgelere sığınmış, koyunlar başlarını birbirlerine sokuşturmuştu. Yakınlarından berrak bir su akıyordu. Keçilerden bir kısmı kayalıkların gölgesine sığınmış geviş getiriyordu. Suyun kenarında söğüt ağacı, dardağan ve alıç ağaçları ağırlıktaydı. Yabani elma ağaçları yamaca serpilmişti.

Çoban ateş yakmış, yasemin ağacından sigara ağızlığı yapıyordu. Kemal ile Agit çobanın yanına gitti, merhabalaştılar. Çoban orta yaşlı, saçları kırılganmış, pala bıyıklı, avurtları dolgun, gözleri elmas karası, boğazı kefiyeyle sarılmış, elleri nasırlı ve heybetli biriydi. Üzerinde lacivert bir pantolon, krem renginde bir gömlek ve belinde bir tabanca, ayakta da sportif bir ayakkabı vardı. Bir çobandan öte bir eşkiyayı andırıyordu. Kemal taş üzerinde, Agit yerde oturdu. Agit, gidecekleri bölge hakkında çobana sorular sordu, insanlar hakkında bilgi aldı. Çoban açık sözlüydü ve kaygısızca sorulara cevap veriyordu. Sanki yıllardır tanışıyorlardı.

“Kusura bakmayın, kimsiniz, burada ne yapıyorsunuz?”

“Biz PKK’liyiz, yani Apocuyuz.”

“Haa, güzel. Duymuştum. Başım gözüm üzerine. Aç değil misiniz?”

“Aç olmasına açız da...”

“O zaman köye gidelim. Hem dinlenirsiniz, hem de yemek yer ve bir çayımızı içersiniz.”

“Sağ ol, teşekkür ederiz,” dedi Agit, “bir an önce gitmemiz gerekiyor.”

“O zaman çoban armağanı vereyim.”

Çoban çantasından bir tas çıkardı, birkaç koyun sağdı ve tası sütle doldurdu. Olgunlaşmış üç ham inciri daldan kopardı. Uçlarından akan süttten toplam sekiz on damlasını süte damlattı ve iyice karıştırdı. Süt ılıktı. Kefiyeyle tası sardı ve öylece bıraktı.

“Kusura bakmayın, yanımdaki ekmek az, ancak idare eder.”

“Biraz da bizde var.”

Çoban yirmi dakika sonra kefiyeyi kaldırdı ve süt katılaşmış, yoğurt halini almıştı.

“Biz buna ‘teleme’ diyoruz, mal hazır,” dedi çoban.

Agit ile Kemal karşılıklı oturup yedi. Agit ekmeği bandırarak yerken, Kemal kaşık görevi gören bir yaprakla yedi.

“Güzel olmuş ayrıca pratik bir şey. Böylece bir şey daha öğrenmiş olduk,” dedi Kemal gülerek.

Yemekten sonra çobanla vedalaşıp oradan ayrıldılar. Gün ba-

tımına kadar dere tepe demeden, kan ter içinde, bazen patika yoldan, bazen araziye vurarak yürüdüler. Kemal sık sık boğazını kaşıdı. Dayanamadı çantasından aynayı çıkardı ve baktı. Ademelması kızarmış ve biraz da şişmişti. “Anlaşılan bir şeyler ısırmış,” dedi kendi kendine ve yola devam etti.

Kemal hem mırıldanarak bir şeyler söylüyor hem de etrafa bakınıyordu. Silahını bir odun gibi omzunda tutuyordu. Siyah saçları terden yapış yapış olmuş, gömleği sırlıslıkam ve ter lekeleri birer harita gibi belirginleşmişti. Bir kanyondan geçiyorlardı. Agit önde, Kemal otuz metre geriden takip ediyordu. Yanı başında sarı, kırmızı, beyaz renginde kayalar uzanıp gidiyordu. Aniden sendelendi ve yüz üstü yere kapaklandı. Elindeki silah fırladı ve aşağıdaki çalılara kadar sürüklendi. Çenesi yarıldı, oluk oluk kan akmaya başladı. Kemal toparlanıp kalktı ve toprağa oturdu. Bileği morarmış ve dizkapağı sızlıyordu. Ağır aksak ayağa kalktı, silahını aldı ve topallayarak yürüdü. Kopardığı yaprakları çenesine bastırdı ve kanı durdurmaya çalıştı.

Akşamüzeri ağaçlar arasında gizlenmiş, sırtını kayaya yaslamış, etrafı dağlarla çevrili tek çıkış yolu olan bir değirmene vardılar. Kapı açıktı, Agit içeri girdi. İçeriye un kokusu yayılmış ve her taraf beyaza boyanmıştı. Çuvallar üst üste yığılmış, değirmen taşı durmadan dönüyordu. Aksakallı, yüz çizgileri belirgin, dudağı iyice sarkmış, kaşları birer şemsiye gibi gözbebeğinin üzerine düşmüş, alnındaki çizgiler iyice derinleşmiş, bıyıkları sigara dumanından sararmış, kamburu çıkmış, kulak kılları kedi bıyığı gibi uzamış yaşlı biriyle göz göze geldiler.

İhtiyar Agit'i sesini duyar duymaz ellerini beline dayayıp doğruldu, kısık gözlerle baktı, elinin tersiyle burun kıllarına yapışan unu sildi. Çakmak çakmak gözleriyle bakarak, “Merhaba yeğenim, hoş geldin!” dedi.

“Hoş bulduk amca. Senden başka kimse yok mu burada?”

“Olanlar da gittiler. Yeni gelecekleri bekliyordum. Ancak bu saate kadar gelen olmadı. Tek başıma bu kadar çuvalla nasıl başa çıkacağım kara kara düşünürken siz çıkageldiniz.”

“Bir şey olmaz, iki kişiyiz. Bu akşam sana yardım ederiz.”

“Bu çok iyi olur,” dedi gülerek. Elini havaya kaldırıp “Allah'ım hem kerimsin hem kuluna acıyansın,” diye dua etti.

İhtiyar olukta biriken unu hızla çuvala doldurdu. Elini yüzünü yıkadı, lambayı yaktı. Değirmen önündeki seki üzerine keçe serdi ve misafirlerini oturmaya davet etti. Oturdular, ihtiyar tütün kutusundan iki sigara sardı ve ikram etti.

“Mutlaka açsınız. Un çok, odun var, hamur yoğrulacak leğen de var. Gerisi size kalmış.”

“Ben yaparım amca,” dedi Agit.

“Bostandan biraz sebze almaya gideceğim,” dedi ihtiyar.

Agit silahı indirdi, kolları sıvadı. Çayda leğeni yıkadı leğenin içine un döktü ve su yedirerek yoğurdu. Hamur kıvamına gelince, ihtiyar bir torba dolu biber, domates ve patlıcanla geldi.

“Oğlum hamura tuz atın mı?”

“Yok amca.”

Değirmenci tuz getirdi. Tuz suda eritilerek hamura yedirildi. Agit hamuru açtı ve Kemal de saç üzerinde pişirdi. İki gün yetecek kadar ekmek pişirdi. Ardından biber, patlıcan ve domatesleri közledi Kemal. Agit ile ihtiyar adam ise çuvallara un doldurdu.

Kemal önce patlıcanları, ardından domatesle biberleri soydu. Yemek hazırlandı. Karşılıklı oturup sıcak sıcak yediler.

“Bu manzara, bu serinlik, bu yemek ve bu güzel hava inan ki parayla satın alınamaz,” dedi Kemal.

Değirmen pervanesinden yükselen buhar, esen rüzgârla yüzlerine vuruyor ve iliklerine kadar serinletiyordu.

Yemekten sonra tavşankanından birer çay içildi. Kemal rahatlamış, gün boyu üzerine çöken yorgunluğu atmış ve uyku basmıştı. Beklemeden değirmenin üzerine çıktı ve orada uyudu. Agit ise ellerini ayaklarını yıkadı. Terli gömleğini suya vurdu ve kuruması için çalılarının üzerine attı. Ardından çayın diğer tarafındaki kayaların dibinde uzandı.

Sabah güneşiyle birlikte yola koyuldular. İnançla, azimle dağ tepe demeden yürüdüler. Öğlene doğru bir köye vardılar. Daha önce tanıdıkları bir eve gittiler. Oturmada ev sahibinden traktör istediler. Ev sahibinin cevabı olumsuz oldu ve traktörü vermedi.

“Sizlere ne bir yardımım dokunur ne de traktör veririm!”

Agit uzun süre ikna etmeye çalıştı. Ancak adam Nuh deyip peygamber demedi. Kemal adamın bu tavrını görünce, “Sağ ol, her

şeye rağmen teşekkür. Gün gelir hatanı anlar ve pişman olursun, ne sen bizi gördün ne biz seni; haydi iyi günler,” dedi.

Agit içinden öfkelen-di, Kemal normal karşıladı.

Kemal ile Agit birkaç hafta bölgede kaldı, toplantılar yaptılar, yeni talimatlar verildi. Kemal bazen saatlerce konuşuyor ve ter döküyordu. Yanlarına Cem’i aldılar ve traktöre binip başka bir köye doğru yola çıktılar. Hava kararmıştı. Ansızın yolu kesen askerler görüldü. Aynı hızla giden traktörden aşağıya atladılar. Agit’in kolu eklem-den çıktı ve oradan hızla uzaklaştı. Kemal ile Cem birkaç takla attılar ve baygın düştüler. Askerler onları gördü ve peşlerine düştü ve traktörden atladıkları yerde arazi araması yaptılar. Kemal ile Cem baygın bir halde yakaladılar; elleri kelepçelendi ve üzerlerinde ne varsa alındı.

Kemal ayıldığında araba içinde elleri kelepçeli, etrafı askerlerle çevrili olduğunu gördü. Gözaltından sağa sola baktı, yanı başında baygın halde uzanan Cem’i gördü. Kemal kalktı ve olduğu yerde doğruldu. Askerlerden biri, “İsmin ne?” dedi.

“Kemal.”

“İkinizin dışında kaçan kişi oldu mu?”

“Kaçan yok, ikimizdik “

“ Nerelisin?”

“Bu soruları gideceğimiz yerde soracaklar “ dedi Kemal. “Cemimde bir paket sigara olacak zahmet olmazsa çıkarır mısınız?”

Askerler birbirlerine baktı, ardından kahkahalar attılar.

“Ceplerin boş, bahsettiğin paket düştü,” dedi asker.

“Eli çabuk insanlarsınız, gerçi bu konuda tecrübelisiniz.”

Kemal dizini Cem’e dokundurarak, “Cem uyan kendine gel,” diye uyardı.

Birkaç kez seslendi, Cem ayıldı. Başı şişmiş, yüzünde birkaç çizik vardı. Bir de kaburgaları ağrıyordu. Cem gözlerini açtı, etrafa bakındı ve olup bitenleri anlamaya çalıştı.

“İyi misin?” dedi Kemal.

“İyi sayılır. Fakat kötü olan bu halimiz.”

Agit ise oradan uzaklaşmıştı. Kemal ile Cem’in gelmediğini görünce durdu ve onları bir süre bekledi. Geri dönüp dönmeme ka-

rarsızlığını bir süre gösterdi. Ardından geri döndü. Traktörden kendilerini attıkları yere gelmeye az kalmıştı ki askerler, “Dur, kaçma!” seslerini duydu. Olduğu yerde oturdu ve olup bitenleri izledi. Kemal ile Cem’i alıp götürdüklerini gördü. Artık yapacak bir şey yoktu. Beklemeden karakolun olduğu köye doğru yola koyuldu. Nefes nefese yürüdü, parçalanırcasına koştu. Birkaç kez düştü. Çalı çırpılara vura vura yürüdü. Köye gece yarısı vardı. Tanıdığı birinin evine gitti. Ancak adam evde yoktu. Başka bir köye taziye gitmişti. Agit aynı akşam adamın peşine on beş yaşındaki oğlunu gönderdi. Agit ne yapabilirdi ne de ağzından bir lokma yiyecek geçti.

Sabahla birlikte köyden kırık ve çıkıktan anlayan birine gitti. Kırıkçı Agit’in kolunu yerine geçirdi ve bağladı. Kuşluk vakti, baba oğul eve geldi. Agit bir çırpıda olup bitenleri anlattı ve ardından, “Kemal ile Cem’i parayla geri alabiliyorsan parayla, eğer parayla geri alamıyorsan, birkaç silahlı kişi ver ya karakolu basar kaçırırım ya da ilçeye götürürken yolda pusu kurar ve onları kurtarırım,” dedi. Hemen ardından, “Ama onları mutlaka kurtarmalıyız!” diye ekledi.

“Bakarız,” dedi ve karakola gitti.

Bir süre sonra ev sahibi geri döndü.

“Karakola komutanıyla konuştum. İsimlerini merkeze bildirilmiş, artık yapacağı bir şeyin olmadığını ve biraz sonra merkeze göndereceğini söyledi. Karakoldan ayrıldığı anda araba çalışıyordu ve askerler hazırlandığını söyledi.

“Sen silahlı birkaç kişi topla.”

“Toplamasına toplanır; ancak yetişemeyiz.”

Adam silahlı adamları çağırılmaya giderken karakol komutanı Kemal ile Cem’i arabaya bindirdi ve yola çıktı.

Agit haberi duyunca kolu kanadı kırıldı, içinden bir şeyler koptu, ağlamamak için kendini zor tuttu ve içinden kan ağıladı. Sanki darağacına götürülüyordu. Eski çağlarda çocuklar doğarken yakınları, anneleri ağlar, yas tutup acı çekerlerdi. “Neden bu dünyaya geldi, neden acı çekmeye, rezil ve perişan olmaya geldi?” diye ağıt yakarlardı. Birisi ölürken bu kez insanlar güler, oynar ve sevinç duyarlardı: “Öldün ve bu dünyadan eziyetten, perişan olmaktan kurtuldun,” diye sevinirlerdi.

Ağit ise ne ölülerin ne de doğanların arkasından üzülyordu. O yakalanıp halkına, davasına hizmet edemeyeceği gereklerini yerine getiremeyeceği acısıyla üzülyordu. Bir şeyler yapamamanın çaresizliğiyle içinden ağlıyordu. Sanki birileri boğazını sıkıyor ve ruhunu alıyordu.

Kemal ile Cem önce ilçeye, oradan da Siirt'e götürüldü. Bir gün sonra da Diyarbakır'da soruşturmaya alındılar.

Kemal'in gözleri bağlı hücrede oturmuş bekliyordu. Ayak sesleri geldi. Kemal'in kolundan tutuldu ve götürüldü. Kemal bir sandalye üzerinde oturtuldu. Soruşturmacılardan biri, "Neden Siirt bölgesinde kalıyordun?"

"Asker arkadaşım vardı, onu arıyordum."

"Peki, yanındaki silah, PKK ile ilgili raporlar, gerilla yönetmeliği ne arıyor?"

"Ben PKK'liyim."

"PKK'lığı kabul ediyor musun?"

"Tabi ki..."

"Lübnan'daki Filistin kamplarına gittin, sınırı nasıl geçtin, kim seni geçirdi ve kimlerle gittin?"

"Bizi sınırdan geçirenleri tanımıyorum. Birlikte gittiklerimin isimlerini de bilmiyorum."

"Sınırdan geçirenler seni tanıyorlar mıydı?"

"Nasıl tanımazlar. Ben Kemal Pir'im tanımaz olurlar mı?"

"Cem bildiği her şeyi söyledi, direnmen anlamsız. Cem'e ne soruyorsak doğru cevap veriyor. Sen ise her şeyi inkâr ediyorsun."

"O zaman cevaplarını Cem'e sorarsınız."

"Gerilla savaşını başlatmak, yanlışlara müdahale etmek için görevlendirildiğini söylüyor Cem."

"Böyle bir durum yok. PKK beni böyle bir şey için görevlendirseydi seve seve yapardım."

"Ordu ilinin Ulubey Cezaevi'nden ve Urfa Cezaevi'nden kaçtın. Kaçmana kim yardım etti? Nasıl kaçtın?"

"Kendi olanaklarımla kaçtım. Kimseden yardım almadım."

"Ama Cem öyle söylemiyor," dedi ve yüzüne bir tokat indirdi."

Kemal'in gözünden ateş kıvılcımları parladı, beyni zonkladı, kulaqlarında çan sesi yankılandı. Ardından tekme, tokat ve falaka geldi.

Cem ise çözülmüştü, bildiği birçok şeyi söylemiş ve yemek yiyip su içmişti. Kemal ise, susuzluktan ciğerleri çatlayacak gibiydi. Dudakları çatlamış harran toprağını andırıyordu. Cem'in çözülmesi, düşündüklerinin boşa çıkarmıştı.

On gün ara verilmeden Kemal'e işkence yapıldı. Defalarca as-kıya, falakaya ve cereyana alındı. Morarmayan yeri kalmadı. Uykusuz, aç ve susuz bırakıldı. İnsani ihtiyaçlar bile silah olarak kullanıldı. Hayâları ezilircesine sıkıldı, saç ve bıyıkları defalarca çekildi, ancak o direndi. Genelde "Bilmiyorum, yapmadım, haberim yoktu" biçiminde cevaplar verdi. Hiçbir zaman çözülmeyi düşünmedi. Önüne hep direnişi koydu ve kendini direnmeye kilitledi. Çünkü davasına bağlıydı ve inancı tamdı.

Bu topraklarda başka topraklara benzemez. Bu topraklar kendine benzer, bu toprakların insanları da bu toprağa benzer. İhanet ile direniş, teslimiyet ile özgürlük hep iç içe geçmiştir.

Cem bir tokat yememek için titrerken, Kemal ise ölümüne direniyor, acılarını inancıyla çiğniyordu. Bu toprakların bereket tarlasında yatmış, direniş suyunda yıkanmıştı.

Bu coğrafyada insanlık erdemleri neden bu kadar yozlaşmış, insanlar neden bu kadar kör olmuştu. Neden doğrular yalanların merdiveninden geçiyordu.

Kemal tek başına yara bere içinde, aç ve susuz bir halde, loş beton duvarların ortasında acı çekerek oturmuştu. Sorgucular umudunu kesmiş ve işkenceyi azaltmıştı.

Birkaç gün daha bekletildi. Yaralar kabuk bağladı, moraran yerler iyileşti ve savcıya çıkarıldı; ardından sorgu hâkimliğine... Kemal ve Cem tutuklandı ve akşamüzeri cezaevine gönderildi.

Hayri ile Mazlum bir hafta önce Kemal'in yakalandığı haberini duymuşlardı. Son birkaç gün dört gözle bekliyorlardı. Arama ve kimlik tespitinden sonra, koğuş kapısı açıldı ve içeri girdiler. Çoğu tutsak Kemal'i tanıyor, tanımayanlar da ismini duymuş ve gyaben tanıyordu. Kemal iyi karşılandı. Merhabalaştılar.

“Arkadaşlar birkaç haftadır sigara içmemişim, birde çay!”

Kemal’e sigara verildi. Kemal derin derin birkaç nefes çekti. Yanmış ciğere su serper gibi oldu. Hem sigara içiyor, hem tartışıyor, hem de tanıdıklarının hal hatırını soruyor. Yer yer takılıyor; kimine yaşlı olmuşsun, kimisine şişman olmuşsun, kimisine büyümüşsün derken çaylar da gelmişti.

Kemal gözaltından Cem’e bakıyor, içinden dış biliyordu. Cem sessiz, kabuğuna çekilmiş, başı önüne eğik, utangaç gözlerle etrafa bakıyordu. Kemal’in sesi ise yağlanmış makine gibi tok ve heybetliydi.

Soruşturmada Cem konuşurken Kemal suskun kalmıştı. Şimdi ise Kemal konuşuyor, Cem suskun kalıyordu. Kemal bir nehir gibiydi, yerinde bir dakika duramazdı. Hep akar ve konuşurdu. Kendini arındırırdı. Konuşmayı severdi. Konuştukça insanları etkiler ve güvenini kazanırdı. Konuşması çekici, dolu ve harekete geçiriciydi.

Saat gecenin yarısını gösteriyordu. Hayri, Mazlum ve Kemal bir araya geldi. Tutukluların çoğu uyumuş, uyumayanlar da uyku hazırlığını yapıyordu. Her üç militan mutfağın köşesinde oturaklar üzerinde oturmuş, devrim sorunlarını konuşuyorlardı. Kemal Lübnan’daki kamplar, dışarıdaki örgütsel gelişmeler hakkında bilgi veriyor, Hayri ile Mazlum ise pür dikkat dinliyordu. Birbirine aktarılacaklar bittikten sonra Mazlum merakını gidermek için, “Cem’in durumu nasıl?” diye sordu.

“O benim gözümde bir haindir. Cezasız kalmamalıdır.”

Mazlum derinden iç çekti: “Bakışlarından anlamıştım.”

“Bu konularda biraz da geniş olmalıyız,” dedi Hayri, “soruşturmada çözülenler ile ilgili Mazlum arkadaşla uzun uzun konuşmuştuk. Ancak yeterince ikna olmadı. Politik davranmak zorundayız. Kitlese bir hareketiz. Artık dar bir kadrosal hareket değiliz.”

“Hayri arkadaş ile anlaşımadığımız nokta,” dedi Mazlum, “eğer bizde biri soruşturmada yaptığı eylemi anlatsa, kimsenin ismini de vermeseydi, salt kendi ismini verse bile bir çözülmeydi. Herkes bir parti değeridir. Kendine bile zarar verme tasarruf hakkı yoktur. Eğer bir şey olmaz dersek, kişinin kendi üzerine tasarruf hakkını kabullenmiş oluruz. Kişi ‘kendime zarar verdim, parti değerlerine zarar vermedim’ der, böylece kendini değer olmaktan çıkarır.

Örgüt bireylerin, parti örgütlerin toplamıdır. Bu tür şeylere ‘Bir şey olmaz’ dersek birçok şeyi gözden kaçırmış oluruz. ‘Bir şey olmaz,’ birçok olumsuzluğun anasıdır.”

“Aslında söylenenler ilkeseldir. Bir militanın olmazsa olmaz direniş çizgisidir. O açıdan katılıyorum. Çünkü ideolojik yaklaşımımız böyledir. Ancak gel gör ki, pratik uygulama böyle olmuyor. Beş yüze yakın kadro, sempatizan ve taraftarımız zindanda. Hepsini sorgulamadan geçmiş, gerçek anlamda direnenlerin sayısı hayli az. Kimi kısmı, kimi yarı yarıya, kimi ihanet düzeyinde çözülmüş. Böylece elimizde sağlam kimse kalmamış, ya da çok az kalmış. Tüm bunları cezalandırırsak, kimine ‘teslimiyetçi’, kimine ‘ihanetçi’, diye bir sınıflandırmaya gidersek, politik olarak yanlış yapmış oluruz; zaafa düşen bu insanlar bizim insanlarımız. Tekrar kazanmak zorundayız. Ancak karşımıza almadan, karşıt saflara göndermeden yetmezlikleri kavrattır ve verilen eğitimle tekrar mücadeleye kazandırabiliriz. Başka türlü olmaz.”

“Her ikinize de katılıyorum,” dedi Kemal, “ancak pratikte Hayri arkadaşın söylediklerini esas almak zorundayız. Örgütsel gerçeklik bunu gerektiriyor.”

“İstiyorsanız bu konuda ileri düzeydeki kadrolarla oturup konuşalım ve temel bir yaklaşım belirleyelim,” dedi Hayri.

“Bence gerek yok. Söylediklerin temel yaklaşımımız olsun. Bu yaklaşımımız partiye yazılır, varsa farklı söylemek istedikleri bir şey yazıp göndermeleri belirtilir,” dedi Kemal.

Mazlum derinden bir iç çekti.

“Söylediklerim doğru olmasına rağmen, nesnel gerçekliğimize yeterince uymadığının farkındayım. Ancak söylenenlere de yeterince ikna olmuş değilim. Sonuç olarak belirtilenleri esas alacağım.”

“Eğer farklı bir şey yoksa kalkalım.”

Ses çıkmayınca, “Kaçma planınız yok mu?” dedi Kemal.

Mazlum gülümseyerek, “Denedik, başarmayınca kabuğumuza çekildik.”

“Şimdilik öyle bir tasarımıımız yok. Bu konuda tecrübelisin, bir yolunu bulursan iyi olur. Sayende biz de kaçmış oluruz,” dedi Hayri.

Kemal sigara yaktı ve keşfe çıktı. Alıcı gözle her tarafa baktı. Ortalıkta kimsenin olmayışından yararlanarak, tuvalete, pencere-
lere ve pencereden dışarıya kadar baktı. Ardından ranzaya yöneldi
ve uzanıp yattı.

İki gün sonra idare tarafından isim listesi verildi. Yüzün üze-
rinde tutuklu, yeni yapılan “E” tipi cezaevine gönderilecekti. Gi-
denlerin arasında Mazlum ve Hayri de vardı. Tutuklular hazırlandı.
Elbiseler çantalara kondu. Birbirleriyle vedalaştılar; son sözler, is-
tekler söylendi ve öğlen üzeri arabalara bindirildiler.

Yeni cezaevine gidecekler tek seferde götürülmedi. İki posta ha-
linde götürüldü. Sorun çıkmasın diye hem tutuklular hem de subaylar
büyük bir özen gösteriyor ve aramalar normal yapılıyordu.

Gidenler gitmiş, koğuş sayısı düşmüş ve ortalık sakinleşmişti. Ge-
ride kalanlar ortalığı temizledi. Boş ranzaları bir kenara çekti, koğuş
baştanbaşa yıkandı. Geride Kemal, Avreş, Akif, Mahmut ve Eşref kal-
mıştı. Kemal kafayı patlatırcasına düşünüyordu. Akli fikri nasıl kaç-
cağındaydı. Cezaevi’nde yaşamak istemiyor ve alışmak istemiyordu.
Çağların üzerinde durmayan su gibi hep akıyordu. Sanki ateş üzerin-
deydi. Bir oturuyor, bir kalkıyor, bir mutfığa bir yatakhaneye gidip ge-
liyordu. Önce duvarı delip kaçmayı düşündü. Bir gecede duvarı
delemeyeceğine, gündüz duvarı delmenin de bu kadar kalabalık içinde
mümkün olamayacağına kanaat getirdi. Ardından tuvaletten çatıya
çıkma planını düşündü. Koğuşun en uğrak yeri tuvalettir. Tuvalette de
uzun süre çalışamayacağını düşündü, ardından başka alternatifler dü-
şündü. Arka tarafa açılan bir kapı vardı. Kapı kilitliydi. Cezaevinin ar-
kası kışlıydı. Birkaç yüz metre ötesinde Dicle nehri akıyordu.

Kemal çaktırmadan bölgeyi bilenlerle sohbet etti ve araziye öğren-
meye çalıştı. Düşüncesi netleşince, konuyu Avreş’e açtı. Avreş Kemal’e
katıldı ve birlikte tartıştılar, nasıl kaçılacağı yönünde yoğunlaştılar.

Kemal bir not yazdı ve Avreş’e verdi. Avreş daha önceki yön-
temleri kullanarak dışarı gönderdi. Not, Agit’e yazılmıştı. Agit on
beş-yirmi atla yakına gelecek, kaçanlar binip oradan uzaklaşacaktı.
Ayrıca, arkadaki kapıyı açmak için iki yöntem belirlenmişti. Dışa-
rıdan kilit temin edilecekti. Kilit olmazsa ikinci bir tedbire gidil-
mişti; demir testere getirilecekti.

Kemal işi şansa bırakmak istemiyordu. Dışarıdayken hırsızlık yapan ve kilit işinde uzman olan maymuncuk anahtarlarının yapılmasını bilen biri vardı. Kemal onunla konuştu. Yapabileceğini söyledi. İşler giderek rayına oturuyordu ve Kemal'in kaçma istemi her gün biraz daha artıyordu.

Maymuncuk anahtarını yapmak isteyen kişi hemen harekete geçti. Dışarıda tel örgüler arasında bir sac parçası buldu. Tırnak makasıyla saca bir biçim vermeye başladı. Yaptığı anahtarı defalarca kilide vurdu.

Kemal ile Avreş oturup konuşuyordu. Anahtarı yapan kişi heyecanla yanlarına geldi. Sevinçten ağzı kulaklarına varmış, gözleri birer fal taşı gibi açılmıştı. Anahtarı iki eli arasında sımsıkı tutarak, "Kemal abi! Kemal abi!" diye çağırıyordu. Kemal şaşkın bakışlarla, "Ne oldu birader, nedir bu halin?"

Kemal'in kolundan tutarak "gel sana önemli bir şey söyleyeceğim!" dedi.

"Tamam, heyecanlanma, ne anlatacaksan anlat."

Etrafına baktı kimseler olmayınca, anahtarı gösterdi ve gülererek, "Kilidi açtım. Şimdi kapı açık gidebilirsin," dedi.

"Yavaş konuş, ciddi misin?"

"Gel bak."

Kemal çaktırmadan kilide baktı. Kilit açılmıştı. Aygıta bastı ve tekrar kapattı.

"Aferin sana, ama kimseye söylemeyeceksin, ayrıca sana iltimaslı davranacağım."

"Kesinlikle!" dedi ve eliyle ağzını kapadı.

Kemal olup bitenleri Avreş'e anlattı ve hemen haberin Agit'e göndermeleri gerektiğini söyledi. Kemal aynı sevinçle Akif'in yanına gitti. Akif hasta bir tutukluya omlet yapıyordu.

"Akif koku güzeldir. Kokusu dağlara kadar gitti."

"Kemal yemek çoktur. Bir parça ekmek getirsem yer misin?"

"Sağ ol, şimdi sanki bir öküz yemiş gibi tokum," dedi.

"Kemal, şimdiye kadar iki kez cezaevinden kaçtın. Yine bir kaçış planı yap da biz de hayrına kaçalım."

Kemal güldü ve elini sırtına vurarak, “Üçüncü defa da kaçma şansım var. Ancak askeri kışla içindeyiz, buradan kaçmak zor.”

“Yok, Kemal buraları iyi biliyorum birkaç adım gittin mi önüne Dicle çıkar. Diğer tarafa geçtin mi kurtulursun.”

“Madem öyle kolaysa, biraz da sen düşün.”

“Olur mu? Rehber ihtiyacımız var. Zaten Mazlum arkadaşı kaçıramadık. Büyük bir eziklik duydum. Hep düşünüyorum bu hatamı nasıl telafi ederim diye...”

Tam bu sırada Mahmut geldi.

“Nasılsın Mahmut?” dedi Kemal. Mahmut yanına oturunca onun gözlerine baktı ve konuşmaya başladı: “Savaşmadan yaralandın. Şevket arkadaş yiğit biriydi. Köyde kalışınız hatalıydı. Neden kırsala çıktın?”

“Cuma arkadaşaya dayattım, o da kabullendi. Ayrıca ben savaşarak yaralandım.”

“O anlamda söylemedim. Yani daha yeni kırsala çıkmışken yaralandın ve yakalandın. Savaşta pişmedin.

“Öyledir, Kemal abi, karşıdan geleni tanıyor musun?”

“Evet, ismi Osman değil mi?”

“Öyledir, Hilvan’da dört köylüyü kaçırıp daha sonra ölüm kararını veren ya da köylülerin öldürülmesinde belirleyici rol oynayan kişidir. Duyduğum kadarıyla arkadaşlara ‘onu yakalayın ve öldürenlerin ailelerine teslim edin’ demişsin. Arkadaşlar ona ulaşamadan yakalanmış.”

“Osman bu kararımızı biliyor mu?”

“Sanmıyorum.”

Kemal’in yüzü değişti, bakışları sertleşti. Derin bir iç çekti ve oradan ayrıldı. Beklemeden ranzaya gitti. Sırtını battaniyeye dayadı, ayaklarını uzattı ve içi bir deniz gibi dalgalandı. Önce boz bulanıklaştı, ardından kıylara vurdu, köpüklendi, dipte ne kadar birikmiş toz toprak varsa kaldırdı, yatak değiştirerek iyice taşıtı. Midesi bulandı, yüzü birbirine dolanan bulutlar gibi değişti. Göz kapakları ağırlaştı, kulakları sarardı, boyun damarları sertleşti. Hiç bu kadar öfkelenmemiş ve içi parçalanmamıştı. İçinden Osman’ı boğmak geliyordu. Osman salt dört suçsuz insanı öldürmemişti, bir alanı bu eylemiyle yıpratmıştı.

Halkın güvenini kırmıştı. Birçok malzemenin yakalanmasına ve insanın tutuklanmasına sebep olmuştu. Mücadelenin en güçlü olduğu yerde, en büyük darbeyi vurmuştu.

Birkaç gün sonra Agit'e haber gönderen Kemal, tamamıyla kaçmaya kilitlenmişti. Akıllı fikri acilen gelecek haberdeydi. Zaman geçirmek için volta atıyor, arkadaşlarıyla sohbet ediyor, dama ve santranç oynuyor, Lübnan'da, Filistin kamplarında kaldığı dönemdeki anılarını anlatıyordu.

Kemal için zaman durmuş, bir türlü akşam olmuyordu. Zamanın girdabında boğulacak gibiydi. Bu da onu daralttıkça daraltıyordu. Düşünme alanını sınırlandırıyordu.

Beklenti birer kurşun gibi ağırlaştığında, zamanı uzattıkça uzatır, bir ahtapot gibi ruhu boğardı. Kişiyi nefesiz ve acılar içinde bırakırdı.

Bir hafta sonra Agit'ten haber geldi. Kemal'in belirttiği plana 'evet' demişti. Pazar akşamı saat onda kaçacaklardı. Agit atları getirecek, belirlenen noktada bekleyecekti. Kemal haberi duyunca sevinçten duvarı yumrukladı. "İşte bu kadar! Keşke Hayri ile Mazlum'da burada olsaydı," dedi. Sevinçten terledi, soğudu. Sigarayı sigarayla yaktı. Yüzü çiçek bahçesine dönüştü. Kaygılı ve asık yüzü moral evine dönüştü.

Kemal tüm organlarıyla coşmuştu. Baharda yatağından taşan Fırat olmuştu. Ak taşları üzerinde, menekşe ve papatyalar arasından süzülen su gibi berraktı içi. Yüreği ak bulutlar gibi sonsuzluklarda geziniyordu.

Kaçmaya iki gün kala, kötü haber geldi. Kötü haber çabuk yayılırdı. İnsanı can damarlarından vurur, umutlarını birer birer kırardı.

Kapı eşiğinde bekleyen subay, ruhunu almaya gelen Azrail'e biniyordu. Kemal subaya baktıkça, cehennemdeki bekçileri hatırladı. Subay konuşuyor, ama Kemal duymuyor, duymak istemiyordu. Gözleri dolmuş, kulakları tıkanmıştı. Beyninde bir uğultu başlamıştı.

Subay konuşurken Kemal dalmıştı. Planları birer birer yıkılıyordu. Yıkılan taşlar arasında eziliyor ve boğulacak gibi oluyordu. Subay elindeki listeyi cebine koydu, döndü. Kapıdan içeriye ışık huzmesi vurdu. Subay silueti kayboldu ve büyük bir gürültüyle demir kapı kapandı. Koğuş boşaltılacaktı. Tüm tutuklular, yeni yapılmış "E" Tipi Cezaevi'ne götürülecekti.

Kemal kendi kendine “bir şeyler yapmalıyım, bu gidişatı durdurmalıyım. Bir hafta zaman vermeleri için ...”dedi ve Avreş’in sesiyle irkildi: “Ne yapacağız Kemal? Tüm hayallerimiz yıkıldı.”

Kemal başını sallamakla yetindi. Subay tekrar çağırıldı. Bir hafta zaman verilmesi istendi. Ortaya birkaç gerekçe atıldı. Ancak askerler kararlıydılar: “Hazırlanın, bugün gidiyorsunuz!” sözü birkaç defa kararlıca dillendirildi. Kemal’in artık yapacağı hiçbir şey yoktu. Kemal ranzasının yanına gitti ve mezarıymış gibi baktı. Çanta olarak kullandığı karton kutuyu aldı, içini temizledi. Ranzanın kenarında asılı olan elbiseleri isteksizce aldı.

Koğuştaki hareketlilik, bir gürültü, bir heyecan başını alıp giderken, Kemal ise alev alev yanıyordu. Sanki ölmüştü de cenazesi kaldırılıyordu.

Özgürlükçü Olmak İnsanı Sevmektir

Hayri, Ali, Necmi ve yirmi tutsak aynı koğuşta kalıyordu. Koğuşa yerleşmeden önce her taraf süpürüldü. Camlar silindi ve ardından yıkandı. Kalorifere ve kapılara yapışan beton artıkları, kaşık ve çöple söküldü. Ardından ranzalar yıkandı ve bezle kurutuldu. Tam bu sırada sular kesildi. Ali kapıyı vurdu. Asker mazgalı açtı.

“Evet, ne var?”

“Her taraf kir içinde. Koğuşu yıkıyoruz, ancak su kesildi. Bir zahmet söyle de suyu bıraksınlar.”

“Tamam,” dedi ve mazgalı kapattı.

Ancak uzun süre su gelmedi. Tutsaklardan kimileri ranza üzerinde, kimileri masa etrafında oturmuş beklerken, kimileri de bahçede volta atıyordu. Bir saat sonra su geldi. Önce koğuş, ardından tuvaletler yıkandı. Avludaki döşek, battaniye, çantalar ve diğer kapacak içeri alındı. Avlu yıkandı, ardından kimileri duş yaparken, kimileri de el ve ayaklarını yıkayıp giyindi.

Koğuş temsilcisi Ali ile Necmi’ydi. Gardiyanlarla her ikisi muhatap oluyordu. Günbatımıyla birlikte bahçe kapısı ve koğuş doldu. Aynı bahçeye iki koğuştaki tutsaklar ayrı ayrı çıkıyordu. Bina iki katlıydı ve her kat bir koğuştu. Her koğuşta yirmi kişi kalıyordu. Her koğuşun iki tuvaleti ve iki lavabosu vardı. Her iki koğuşun pencereleri bahçeye bakıyordu. Koğuşun bir tarafı ana maltaydı, diğer tarafında ise başka bir koğuş vardı. Avlunun duvarları çatıya kadar yükseliyordu. Koğuşların arka tarafında bir koridor ve birkaç gözetleme deliği vardı.

Ranzalar gözetleme deliğinin önüne çekildi. Karga burunlu subay, “Arkadaşlar ranzaları gözetim deliğinin önünden çekin, bir yeri göremiyoruz. Gözetim deliklerinin önü açık olsun,” dedi.

Ali, Hayri’ye baktı. “Ne diyorsun?” anlamında başını salladı.

“Tamam, söylediğin gibi yaparız,” dedi Ali.

Gardiyan mazgalı kapattı. Ardından birkaç kez deliklerden gözü parladı. Ranzalar gözetim deliklerine göre yerleştirildi. Hayri koğuşun en arka tarafını tercih etti. Burası gözetim deliklerinden gözükmüyordu. Kapı mazgalından gözüküyordu, ancak önüne üç ranza düşüyordu. Hayri’nin kaldığı ranzanın üstünde Pola kalıyordu. Ali kapıya en yakın ranzaya yerleşti. Kapı açıldı. Ali yay gibi fırladı. Üst koğuşa çıkan merdivenin dibinde duran karavanaları aldı. Masalar temizlendi ve yemek tabaklara dolduruldu. Kuru fasulye ile pirinç pilavı gelmişti. Yemek tabakları masalara dağıtıldı. Her masaya sekiz kişi oturdu. Kalanlar sofrayı yerde kurdu ve yemeği oturarak yediler.

Yemekten sonra bulaşıklar soğuk suyla yıkandı. Ali ile Necmi, Hayri’nin yanına gittiler. Hayri masada oturmuş, diğer tutsaklarla sohbet ediyordu. Hayri konuşmasını bitirir bitirmez, “Acil bazı ihtiyaçlarımız var,” dedi. Ali, “Su için üç bidon, bulaşık yıkamak için iki leğen, ayrıca sünger, makara ipi, iğne, kâğıt, pul, zarf, iki sürahi, su ısıtmak için ısıtıcı, çay yapmak için ocak, tencere gibi şeylere ihtiyacımız var. Bu ihtiyaçları almak için yarın kantine gitmeyi düşünüyoruz.”

“Sigara bitmek üzere,” dedi Pola.

“Üst koğuşla birlikte günlük gazete almalıyız. Gardiyanlarla konuşun, gazete almayı da ayarlayın,” dedi Hayri.

“Elimizde fazla para yok, tüm ihtiyaçları bir anda almaya kalkışmayın.”

Diğer tutsaklar da birkaç ihtiyaç hatırlattı. Ali ile Necmi oturdu ve ihtiyaç listesini gözden geçirdi. Ali mazgalı vurdu. Gardiyan gelmedi. Kapıyı daha sert tıkladı.

“Gelirken kendimizle birlikte televizyon getirmiştik. İlkın “kontrol edeceğiz” denilerek verilmedi. Eğer televizyonun kontrolü yapılmışsa verilsin.”

“Kontrolü yapılmamış,” dedi gardiyan.

“O halde radyoyu versinler.”

“Mesai saati bitmiş, elimizde bir şey yok, yarın subay sayıma geldiğinde, ne derdiniz varsa ona anlatırsınız.”

Cezaevi yeni yapılmıştı. Teknik olarak birçok eksikliği vardı. Yönetimi yeni ve acemi idi. Tutsakların ihtiyacı ise diz boyuydu ve tüm ihtiyaçlarının hemen karşılanmasını istiyorlardı. Tutsaklar evden kalkıp çarşıya eşya alır gibi bir sabırsızlık ve kolaylık içindeyken, cezaevi idaresi ise ağır, hantal, bürokratik işleyişle sorun ve ihtiyaçları savsaklıyordu.

Cezaevinde kırk civarında koğuş vardı. Cezaevi mevcudu beş yüz kişiyi aşmış ve yirmiyeye yakın koğuş tamamen olmuştu. Sorunlar yığınla duruyordu. Çaysızlıktan çoğu tutsağın başı ağrıyordu.

Hayri ranzaya çekildi. Kitaplardan birini alıp kağıdı üzerine koydu bir şeyler yazdı. Ardından kağıdı katlayıp bantladı. Dolap dibinde eşyaları düzeltti, Ali'nin yanına gitti, oturdu ve yardım etti. Kimsenin duymayacağı bir şekilde, “Bu notu al sende kalsın, yarın koridora çıktığında ya da kantine gittiğinde, Mazlum arkadaşın koğuşundan veya bitişik koğuşlardan gelen oldu mu verirsin. Ama dikkatli ol.”

Ali notu aldı ve cebine koydu. Önce dolabı temizledi, ardından eşyaları düzenledi. Etrafa bakındı, köşedeki mintax kutusu gözüne ilişti. Kutu içindeki deterjanı naylon torbaya boşalttı. Kutuyu yıkadı ve tuvalette kullanmak için musluğun önüne koydu. Ali ile Necmi gecenin geç saatlerine kadar çalıştılar. Hizmette kusur etmediler.

Koğuşta ne televizyon, ne radyo, ne teyp ne de yeterince kitap vardı. Tutsaklar bir süre sohbet ettikten sonra yavaş yavaş elbiselerini çıkarıp yatağa girdiler. Koğuşlar ısınmış ve birer fırın gibi olmuştu. Yirmi kişi koğuşa göre çoktu ve sayı kalabalıktı. Bedenlerinden çıkan ısı ve nefesleri koğuşu daha da ısıtıyor ve yaşanmaz kılıyordu. Bazı tutsakların yüzlerinden durmadan ter süzülüyordu. Kimileri terden sıırılsıklam olmuştu. Ranza, masa, bank, dolaplarla birlikte koğuşta adım atacak yer kalmamıştı.

Sıcaklık nefes ruhlarını daraltıyor, hayatı yaşanmaz kılıyordu. İçilen sigaraların dumanı pencereden dışarı çıkıyordu. Ranzaları pencerelere bitişik olanlar, pencerelere dayanmış ve bir nefeslik rüzgâr almak için demir parmaklıklara yapışmışlardı neredeyse. Kimileri de ranzaya çekilmiş ve derin derin düşünüyordu.

Hayri elbiselerini çıkarıp uzandı. Uykusu gelmiyordu. Sanki yataktaki değil de, toprak yolda giden bir traktör römorkundaydı. Pola her kıpırdadığında ranza sallanıyor ve ses çıkarıyordu. Hayri kalkıp etrafta bir şeyler aradı. Ortalıkta ranzanın ayakları altına koyacak bir şey bulamadı. Uzanacağı sırada ranzanın dibindeki kutuya gözü ilişti. Kutudan bir parça kopardı, katlayarak ranzanın altına koydu.

Sabah olunca, "Günaydın" sesiyle kalktılar. Yataklar katlandı, elbiseler giyildi ve el yüz yıkamaya lavaboya gittiler. Tuvalet ve lavabolar uzun süre boş kalmadı. Kapı açıldı ve sabah kahvaltısı alındı. Karavana yarıya kadar mercimek çorbasıyla doluydu. Kişi başına bir tabak düşüyordu. Kişi başına her gün iki somun veriliyordu. Yemekten sonra üst koğuş avluya çıktı. Tutsakların önerisiyle koğuş toplandı. Birkaç kişi ranzaya otururken diğerleri sıkışarak masalarda oturdu. Hayri önüne bir kağıt indirdi. Bir şeyler yazdı ve ardından, "Arkadaşlar artık bir aileyiz, yaşamımız ve yaşayacağımız mekan burasıdır. Yaşanır veya yaşanmaz hale getirmek elimizdedir. Birkaç arkadaş koğuş yaşamı ile ilgili gelip benimle konuştu. Arkadaşların anlattıklarına tecrübelerimizi katarak yeniden bir düzenlemeye gitmeliyiz. Tabii ki söyleyeceklerim de var. Ancak önce sizlerin söyleyeceğiniz varsa dinleyelim."

Birkaç tutsak konuştu. Pola elini kaldırdı: "Koğuş dar, sayımız kalabalık, bence ayakkabı ve çorapları tuvalet kapısının yanında bırakmalıyız. Yoksa çok koku yayıyor. Ayrıca bazı arkadaşlar uzun süre tuvaleti ve lavaboyu kullanıyor, sıradaki arkadaşlarını bekletiyor. Yanlış anlaşılmasın, koşullarımızın biraz daha gözetilmesini istiyorum."

Bir başka tutsak, "Bazı arkadaşlar çabuk yemek yiyip kalkıyor, kalkar kalkmaz tuvalet bölümünde burnunu temizliyor, balgam atıyor boğazını temizlerken sesler çıkarıyor. Yemek yiyen arkadaşlar rahatsız oluyor. Böyle oldu mu midem bulanıyor ve yemek yemeden kalkıyorum. Buna dikkat edilse iyi olur. Ayrıca saat on birden sonra yatma saati ve sessizlik sağlansın. Bazı arkadaşlar gecenin geç saatlerine kadar sohbet ediyor."

Farklı birçok eleştiri ve öneriler geldi. Bunun üzerine yatma saati, kalkma saati, günlük nöbet tutma sıralaması, yaşamla ilgili birçok

karar alındı. Böylece nasıl davranılacağını herkes öğrenmiş oldu. Düşünceler net olarak ifade edilmişti. Yaşam koşulları kolaylaştırılacaktı. Böylece günlük yaşamda da birlik ve beraberlik sağlanacaktı.

Toplantıdan sonra avluya çıktılar. Top oynamak istediler, ancak ne topları vardı, ne de kaleyi çizecek bir şey. İkişer üçerli gruplar halinde volta attılar. Gardiyan ise kapının eşiğinde durmuş tutsakları gözetliyordu. Tam bu sırada kantine gidileceği uyarısı yapıldı.

Ali, Necmi ve Pola birlikte kantine gittiler. Yolda Ferhat'la karşılaştılar. Merhabalaşma sırasında Ali notu Ferhat'ın avucuna koydu. Ferhat çaktırmadan avucunda tuttu ve ardından cebine soktu. Gecikince gardiyan çağırdı. Birbirleriyle vedalaşıp ayrıldılar. Ana malta-dan biraz öteye gittikten sonra ikinci katın maltasına yöneldiler. Ali listeye baktı ve eşyaları leğende topladı. Paraları verip oradan ayrıldılar. Koğuşa geldiklerinde bahçeye çıkanlar içeri girmişti.

Bekletilmeden ocağın fişi prize takıldı ve üstüne demlik indirildi. Onları en çok sevindiren ocağın gelmesiydi. Masalar temizlendi. Ekmek, tuzluk, kaşık ve su bardakları indirildi. Daha sonra irmik helvası, makarna ve etli patates karavanaları da geldi. Pola yemeği dağıtırken, Necmi televizyon ile radyonun akıbetini soruyordu. Yemeğin gelmesiyle bir hareketlilik başladı. Tabaklar dolduruldu, masalara dağıtıldı. “Buyurun arkadaşlar!” sesiyle oturuldu. Yemek sıcak, koğuş sıcak, canlar sıcaktı. Çoğu tutsak yemek masasında terliyor ve terleri yanaklarından süzülüyordu. Kaşıkların sesi dışında çıt yoktu. Yemek üzerindeyken tartışıp sohbet etme alışkanlığı yoktu.

Akşama kadar birkaç kez televizyon ile radyo talebi için gardiyan çağrılıp konuşuldu. Ancak ne televizyon ne radyo ne de gazete verildi. Dünyaki ve bölgedeki olup bitenlerden habersizdiler. Akşama doğru bazı tutsaklar tıraş oldu, ertesi günün görüşme anına hazırlık vardı.

Ertesi gün sabah kahvaltısından sonra isim listesi geldi. Listede Hayri'nin de ismi vardı. Hayri ayakkabılarını giydi, aynada kendine baktı ve bankta oturup bekledi.

Biraz sonra kapı açıldı. Görüşü gelenler kapıdan dışarı çıktı. Hayri ana maltaya geldiğinde Mazlum ve birkaç tutsakla karşılaştı. Merhabalaştılar.

“Sağlığın nasıl?” dedi Hayri

“İyiym,” dedi Mazlum. “Koğuş olarak toplandık ve yaşamımızla ilgili belli bazı kararlara gittik. Daha sonra sonuçları sizlere gönderirim. Cezaevinde ortak bir yaşam düzenini kurmamız gerekiyor.”

“Bizde toplandık, diğer koğuşların da toplanması için haber iletmek gerekir. Böylece çıkan kararlari değerdendirir ve tüm yapı-mızı ilgilendiren ortak bir yaşam tarzına gideriz.”

“Anlaşıldı. Ben ilgilenirim. Ayrıca Ferhat ile birlikte Hawar der-gisini çıkarmayı düşünüyorum.”

“Neden olmasın, böyle bir şey gerekiyor. Böyle bir dergiyle ya-pımızı eğitir ve örgütsel sorunları yapıya mal etmiş oluruz.”

“Ancak her sayı için bir makale yazman gerekiyor.”

“Tamam,” dedi Hayri.

Görüş kabinlerinin olduğu bölüme geldiler. Aileler daha önce ka-binlere alınmıştı. Mazlum’un babası Kasım amca gelmişti. Mazlum ka-bine girdi. Arkasında bir asker duruyordu. Elini yandaki sacdan çerçeve üzerine bıraktı ve tellerin arasında babasına baktı.

“Nasılsın baba, anam nasıl?”

“İyidir, ancak bu bir haftadır soğuk almış, başka da bir şeyi yok-tur. Sen nasılsın?”

“İyiym baba. Delil’den bir haberiniz var mı?”

“Haberimiz yok. Varsa bir şey, senin haberin olur.”

“İnan ki oğlundan bir haberim yok.”

“Eski yeriniz daha iyiydi. Burası çok sıkı, her tarafımızı aradılar.”

“Usullerin dışına çıktıklarında karşı çıkın, kabullenmeyin.”

“Bazı aileler yiyecek bir şeyler getirmişti. Biz de getirirsek alır-lar mı?”

“Anaya söyle birkaç tepsi baklava ve kadayıf yapsın ve görüşe geldiğinde kendisiyle birlikte getirsin. Hasta olup da raporu olan arkadaşlar adına yatırsın. Sonra isimlerini söylerim. Başka ne var?”

“Bir şey yok oğlum, halanın sana selamları var. Sizlere bir şey yapıyorlar mı?”

“Şimdilik bir şey yok, birkaç arkadaşı soruşturmaya almaya ça-şıtılar. Biz de karşı çıktık ve engelledik. İdareyle aramız ne çok iyi sayılır ne de çok kötü... Birbirimize karşı dengeliyiz.”

Bu sırada Hayri kabine girdi. Kasım amca ile merhabalaştı ve ardından, “Kasım amca gençleşmişsin, gençleşmenin yolunu bize de söyle?”

“Moralli olacaksın oğlum, sağlıklı olmanın ve genç yaşamanın ilacı moralidir.”

“Nerede satılır bu moral?”

“Güzellik, onur ve özgürlük nasıl ki satın alınmaz ise, moral da satın alınmaz. Kötü ruh yaşamdır.”

“Öyledir amca, çok yaşa. Gidersen, uğurlar olsun ve anaya çok çok selamlarımı söyle.”

“Sağ ol, kendinize iyi bakın.”

Hayri kabinden ayrıldı ve başka ailelerle merhabalaştı, tanıştı. Düdük çalındı. Ailelerle son sözler söylendi, vedalaşmalar yapıldı ve eller sallandı. Mazlum ile Hayri koridor boyunca tekrar konuştular. Hayri ve koğuş arkadaşları diğerleriyle tokalaşıp ayrıldılar. Gardiyan kapıyı açtı ve dönerek, “Gözünüz aydın arkadaşlar,” dedi.

“Sağ ol, teskerene çok var mı?” dedi Hayri.

“Daha çok var kardeş, çok...”

Hayri ve diğer tutsaklar içeri girdi. Hayri bankın üzerine oturdu. Cebinde madeni iki yirmi beş kuruşu çıkarttı ve parmakları arasında evirip çevirdi. Ali, Necmi, Pola ve birkaç kişi daha arka ranzadan kalktı ve masada oturdular. Necmi dudağını yaladı, ellerini masanın üzerine indirdi.

“Hayri abi, aramızda ‘özgürlük nedir?’ diye tartıştık, ama anlaşılmadı. Her birimiz bir tanımlama getirdik. Birinci sorunumuz, ‘Özgürlükçülük halkçılıktır. Özgürlük bilimselliktir. Yüceltilmiş insan topluluğudur,’” diye belirlemede bulunduk.

“Yüceltilmiş birey de olmaz mı?” dedi Ali.

“Şimdi İslamiyet’te, Hristiyanlıkta ve diğer dinlerde en yüce olan tanrıdır ve özgür vasıf verilmiştir. Peygamberler ise tanrılaşmış insanlardır. Aynı zamanda her peygamber çağın devrimcisidir ve o çağda özgür kişilik erdemlerini en iyi yakalayandır. Toplum devrimcileşmeden onlar devrimcileşiyor ya da toplum özgürlüğünü istemeden onlar özgürleşmeyi en iyi anlayan ve bunun mü-

cadelesini verenlerdir. “Yüce birey” kelimesi yerine “özgür birey” daha uygun düşer.”

“Bizler özgür değil miyiz? Özgür olmasaydık, sosyalist olmasaydık, burada ne işimiz var?” dedi Pola.

Hayri gülümsedi, derin bir iç çektikten sonra, “Sizler tartışıp birbirinizi ikna edemediğiniz konuları sorularla bana yöneltiyorsunuz, bu tür tartışmalar iyidir. Ama mutlak benim söylediğim doğrudur gibi bir doğmaya da girmemeliyiz. Söylediklerim mutlak doğrudur da demiyorum. Okuduğum ve bildiğim kadarıyla konuşuyorum.”

“Zaten en büyük çıkmazımız da bu,” dedi Necmi.

“Biz sosyalist bir dava için yola çıkmışız. Özgür bir topluma gitmek için mücadele veriyoruz. Ancak bir dava için yola çıkmak, özgürlük için mücadele etmek önemli bir adımdır. Ama bizim özgür olduğumuz anlamına gelmez. Sosyalist ve komünist olduğumuz anlamına gelmez, niyetimiz iyi, ancak pratiğimiz ne sosyalist, ne de özgür insanın pratiğidir. Düzenin ve tarihten günümüze gelen birçok geri anlayışın taşıyıcısıyız. Kendimizi tarihin kirinden silkelememiştir. İnsanız, ama çamurlu insanız. Özgürüz, ama özgürlüğü kullanmakta yetersiz kalıyoruz. Geçmişin kirli ve paslı gıdasını almış insanlarız. Bu nedenle özgür olduğumuz kadar, özgür de değiliz. Özgürlük, topluma karşı sorumluluk duymaktır. Halklaşmaktır ve halk gibi yaşamaktır. Halkın hizmetinde olmaktır.

“Katılıyorum. Halen birçok bireyci yönlerimiz var,” dedi Ali.

“Üçüncü sorunumuza gelince, toplum özgür olmadan, birey özgür olabilir.”

“Toplum özgür değilse, birey özgür olamaz. Kışta kar içinde, papatyalar, menekşeler filizlenmez, ancak baharda olur. Toplum da böyle değil mi?” dedi bir tutsak.

“Doğada öyledir. Doğa kanunları olduğu gibi topluma indirgenemez. Çam ağacı kışın da, yazın da, bahar mevsiminde de yeşildir. Seralarda sebze yetiştiriyorlar. Bunlar ayrı şeyler, birey düşünsel olarak özgür olabilir. Ancak özgür bir toplumda hatta aile bireylerinin içinde yaşamak zorunda kalabilir. Toplumda özgür insan, yok dediğiniz zaman, özgür öncüyü ret etmiş olursunuz;

mutlak özgürlük yok, ancak topluma göre, toplum içinde her zaman özgür kişilikler çıkar.”

Herkes pür dikkat dinliyor ve kimseden çıt çıkmıyordu. Tam bu sırada kapı açıldı. Gardiyan, “Sorumlu!” diye seslendi.

Ali kalktı ve kapıya koştu, “Ekmek al,” dedi gardiyan. Ali geri döndü ve nevresimden yaptıkları torbayı getirdi. Torbaya kırk ekmek atıldı ve iki kişi koğuşa taşıdı. Yemek gelinceye kadar tartıştılar.

Direnmek Yaşamaktır

Mazlum ile Ferhat ranzada oturmuş, Hawar dergisi için yazılan yazıları okuyorlardı. Makalelerden birinin başlığı “Direnmek yaşamaktır,” diğeri ise, “Teslimiyet ihanete, direniş zafere götürür,” idi. Her iki makale de ideolojik ve politik hattı belirliyordu. Ayrıca iki öykü, bir mektup, ülkede yaşanan kısa haberler, cezaevi sorunlarını ilgilendiren uzun bir yazı dikkati çekiyordu.

Mazlum ile Ferhat yazıları okudular. Dergide yayınlanması gerekenlere karar verildi ve düzeltmeler yapıldı. Yazısı okunaklı kişiler tespit edildi. Ferhat yazıları yazdırmak için kalkarken, Mazlum dışarıya bakan pencereye doğru gitti.

Mazlum pencerenin demir parmaklıklarını tuttu ve göğsünü rüzgârın estiği yöne döndü. Serçelerden birkaçı tel örgülerin üzerine konmuş ve gölgeliklere sığınmışlardı. Karşı nöbetçi kulübesi görünüyordu. Kulübedeki nöbetçi asker aşağıda biriyle konuşuyordu.

Dış duvar yanından yoldan at arabaları ve diğer motorlu araçlar geçiyordu. Siyah eşek üzerinde yırtık bir semer, semerin üzerinde heybe, heybenin bir tarafında salatalık, diğer tarafta da patlıcan ve biber gözüktüyordu. Eşek üzerinde biri altı diğeri dört yaşlarında iki çocuk vardı. Çocuklar birbirine sarılmış ve aval aval etrafa bakıyorlardı. Çocuklardan biri şalvarlı, diğeri fistanlıydı ve ayakları çıplaktı. Saçları dağınık, yüzleri güneşten kavrulmuş, gözleri kara üzüm taneleri gibi parlıyordu. Yaz olmasına rağmen diğer çocuğun ayağında kırmızı bir çizme vardı. Yama pantolon çizmenin içine sokulmuştu. Büyük çocuğun elinde eşeğin dizgini vardı ve yer yer ayağını semere vuruyordu. Eşek yorgun ve sıcaktan bezmiş ve kulakları iyice düşmüştü.

Eşeğin arkasında sekiz dokuz yaşlarında bir kız, kızın üzerinde rengârenk çiçeklerle bezenmiş bir fistan, ayağında sarı plastik ayak-

kabı, başında eski mor bir eşarp vardı. Uzun saçları eşarp altından sarkmıştı. Elinde yoğurt dolu bir bakraç vardı. Kız bakracı taşıdığı tarafa eğilmiş, başı önünde yürüyordu. Hemen arkasında dili bir karış sarkmış beyaz bir köpek, yanında yetişkin bir erkek, başında bir şapka, elinde bir değnek, üzerinde kahverengi gabardin bir şalvar, uçkurun başında püsküller sarkmış, ayağında hayli yıpranmış siyah bir çift kundura, omzunda bir heybeyle dimdik yürüyordu.

Erkeğin bitişiğinde kendini iyice sarmış, fıstanı aşık kemiğine kadar inmiş, omzunda küçük bir çocuk orta yaşlarda bir kadın takip ediyordu. Bu ailenin, köyden yeni geldikleri her hallerinden belliydi.

Mazlum, gözden kayboluncaya kadar aileyi izledi ve fotoğraflarını çeker gibi baktı; derinden iç çekti ve gördüğü manzara yüreğine oturdu. Daldı ve geçmişte gördüğü çamurlu sokaklar içinde debelenen, ayakları çıplak ve yara bere içinde kalmış afacan çocuklar, sırtında çocuğu, elinde süpürge veya kovaları ile çalışan kadınlar, ter içinde kalmış yama dolu elbiselerle ya odun kıran ya buğday biçen ya da bahçe sulayan emekçi insanlar gözlerinin önünden geçti. Bir an da olsa ruhu dışarı çıktı. Yoksullukla boğuşan insanların yaşamıyla bütünleşti yeniden. Duyguları kabardı, titredi, içi paramparça oldu.

Bu düşünce denizinde yüzerken, Ferhat'ın sesiyle irkildi. Mazlum geri döndü.

“Yazıları arkadaşlara dağıttım. Onlara gerekeni de izah ettim, ancak Resul’e yazı vermedim.”

“Neden?”

“Bu arkadaşın ahlakını hiç sevmedim,” dedi Ferhat. “Her şeye muhalif bir tavrı var. Bir şey bilse bari, bildiği bir şey de yok. Sen “eşek” desen, o “İriyari beyaz Şam eşekleri de var”, sen “buğday” desen, o “Meksika buğdayı daha bereketlidir,” der. Sen “nisan ayında yağmur yağmazsa ekinler verimli olmaz,” desen o “Eğer nisan ayında yağmur çok yağarsa da iyi değil ekinler yere yatar,” der. “Güneş doğdu desen”, o “doğduysa batır da” der. Böyle çok örnek verilebilir. Yani her şeye ters bakma ve mutlaka cevap olma huyu canımı sıkıyor. Yazı verirken de yine aynı anlayışla karşılaştım. Sonra nazikçe kalktım ve ‘Şimdi yazmana gerek yok, sonra ihtiyaç olursa tekrar gelirim’ dedim. Yazıyı başka arkadaşına verdim.”

“Yalnız sana değil, herkese aynı şeyi yapıyor. Bu nedenle dikkat et, kimse onunla konuşmak, sohbet etmek bile istemiyor. Dili kendisini bile ısıtıyor. Konuşma sanatı önemlidir. Eğer dili doğru, yerinde ve zamanında kullanmadıysan, birer kurşun gibi kendine sıkarsın. Dil deyip geçmemek gerekir. Bu konuda hepimizin eksiklikleri var. Dilimizle ya kendimizi ya da arkadaşımızı vururuz. Dil örgütlenmenin aracı olduğu gibi, dağıtmanın da aracıdır. Aslında insan ağızından çıkacak her sözü bin kez ölçüp biçmek gerekir. Söz insana değil, insan söze hakim olmalı.”

“İnsan sözün efendisi olmalı,” dedi Ferhat.

“Bir kez ağızdan söz çıktı mı geri gelmez. Namludan çıkan kurşun gibidir. Evet, aynen dediğin gibi, sözün efendisi olacaksın.”

Bu sırada tutuklulardan biri, “Mazlum abi, Yıldırım bahçede, seni çağırıyor,” diye seslendi.

Mazlum, avluya bakan pencereye gitti. Isınmış parmaklıklara tutunup baktı. Yıldırım duvar dibinde beklerken, sigara içiyordu.

“Cemal arkadaşı ‘avukata çıkacaksın’ diye alıp götürdüler. Bir saat sonra gelip eşyalarını istediler. Gardiyana sorduğumuzda Cemal arkadaşın hücreye atıldığını söyledi. Böyle olmaz. Mutlaka bir tepkimiz olmalı.”

“Cemal arkadaşı neden hücreye attılar?”

“İki gün önce gardiyanla tartışmaları olmuştu. Gardiyan küfür etmiş, Cemal arkadaş da gardiyana iade etmiş, gardiyan copla döverken, o da bir-iki yumruk vurmuş. Herhalde bundan ötürü olacak.”

“Tamam, birazdan geliyorum.”

Mazlum, Ferhat ile konuştu ve ardından oturdu. Cemal ile gardiyan arasında geçenleri yazdı. “İdarenin bu tür yaklaşımlarına bir tavrımız olmalı. İlk aklıma gelen, bizim adımıza temsilci olarak Ferhat arkadaş, Cemal arkadaş geri getirmeleri için idare ile konuşmalı. Eğer idare tavrında dayatıcı olursa kapıları vuralım. Akabinde öğle yemeğini almayalım. Ne diyorsun? Eğer söylediklerimiz uygun görülürse, eylemi buradan başlatırız. Ancak başlatmadan tüm arkadaşları, yani koşulları bilgilendirmemiz gerekiyor. Sizler o kısmı, bizler bu kısımdaki koşulları bilgilendiririz. Cevabını bekliyoruz. Selamlar, saygılar...”

Mazlum, notu katlarken, Ferhat bir patates getirdi. Notu patatese bantla yapıştırdı. Ardından pencereye gitti ve patatesi Yıldırım'a attı. Yıldırım da koridor çatısı üzerinden Hayri'nin olduğu koğuşun havalandırmasına attı.

Birkaç dakika sonra Hayri'den cevap geldi. Mazlum'a katılmıştı. Ferhat koğuşu topladı ve bilgilendirdi. Mazlum da bitişik koğuşları bilgilendirdi. Koğuşlar sözlü olarak birbirini bilgilendirirken, birbirlerine ulaşamayanlar ise, soğanlarla, patateslerle bağlanan notlarla birbirilerini bilgilendirdi. Notlar koğuş çatıları üzerinden bir başka avluya uçuyordu.

Mazlum'un kaldığı koğuş büyüktü ve üçüncü katı atölye için planlanmış, ama koğuşa dönüştürülmüştü. Hem avluya bakan penceresi vardı, hem de genişti. Ayrıca iki avluya bakıyordu. Beş koğuş ile ilişkideydi. Ferhat, koğuşa bilgi verdikten sonra gardiyanı çağırırdı. Nöbetçi subayla görüşmek istediğini söyledi. Bir dakika sonra subay kapı mazgalına geldi. Ferhat sakın adımlarla mazgala gitti. Mazgalda nöbetçi subayla yüz yüze geldi.

"Beni çağırmışsınız, hayrola?"

"Cemal adında bir arkadaşımızı hücreye atmışsınız. Acaba sebebini öğrenebilir miyiz?"

"Gayet tabi. İki gün önce nöbetçi olan askere küfredmiş, ayrıca saldırmış. Bu nedenle hücreye atıldı. Cezalıdır."

"Çavuş, bahçede arkadaşlarla konuştuk. Olay anlattığın gibi gelişmemiş, yanlış aktarmışlar. Asker arkadaşına küfür etmiş, arkadaş uyarılmış. Asker tekrar küfredince, arkadaşımız da iade etmiş. Bunun üzerine gardiyan, arkadaşını dövmüş, arkadaş da kendini savunmuş. Sorun budur. Cemal arkadaşını hücreye atmanız bir haksızlıktır. Tüm arkadaşlar rahatsız. Bir saat içinde arkadaş geri getirilmezse tepkimizi göstereceğiz. Bunun için çağırmıştım. Geldiğin için teşekkürler."

Çavuş dudaklarını büktü, eliyle mazgalı tutarak, "Olaya tam vakıf değilim. Komutanıma söylerim," dedi ve gitti.

Mazlum, diken üstündeymiş gibi yerinde duramıyordu. Böyle bir tepki onlar için ilk olacaktı. Nereye götüreceğini tam kestiremiyordu. Olay tırmanabilirdi. Bunun akabinde yeni ve daha sert tedbirlere başvurulabilirdi.

Bir saat dolduğunda Mazlum'un kararıyla kapılar vurulmaya başlandı. Bir dakika içinde tüm cezaevini sardı. İnsan kendini kazancılar çarşısında hissediyordu. Kapı, ranza sesleri yankılanıyor, tüm sesler iç içe geçiyor ve sonunda birleşiyordu.

Tüm tutsakların sesi bir olmuş, cezaevi üzerinde yankılanıyordu. İdarenin uykusunu kaçırmış, gelen sese kulak vermişlerdi. Kapılar vurulduktan hemen sonra yemek geldi. Tutsaklar birer dilekçeyle yemek almayacaklarını gerekçeleriyle birlikte yazıp idareye gönderdiler.

Yarım saat aradan sonra tekrar kapılar dövüldü. Tam bu sırada Ferhat idareye çağrıldı. Ferhat yankılanan kapı seslerinin gölgesinde idareye gitti. Ferhat kapıdan içeri girdi. Yüzbaşı koltuğunda oturmuş, sırtını koltuğa dayamış, elindeki kalemi durmadan evirip çeviriyordu.

“Ferhat bu kadar gürültü neden?”

“Rahatsızlığımızı duymanız için yüzbaşı.”

“Bu tür yöntemlere gerek olmadan da sesinizi duyabiliriz.”

“Haber gönderdik, ancak cevap alamadık. Bundan sonra bu tür şeylerin olmaması sizin tasarrufunuzdadır.”

“Hücreye atılan askerime hakaret etmiş.”

“Hayır yüzbaşı. Bir yanlış anlaşılma var. Eğer tutuklulardan biri suç işlemişse, savcılar var, mahkemeler var. Yargı karar verir. Olur, olmaz, kişileri hücreye atmak hukuki değil.”

“Neyse, bırak bunları. Cemal'i hücreden çıkaracağız. Ancak bir daha gardiyanlara karşı benzer tavırlar olmayacak.”

“Hiçbirimizin gardiyana hakaret yapma niyeti yok. Kesinlikle biz bu tür şeylere karşıyız. Ancak gardiyanlar da benzer tavırlardan kaçınmalı.”

Bir süre sonra Cemal koğuşa geri getirildi. Böylece kapıların vurulmasından vazgeçildi ve yemek alındı. Mazlum sevinmişti. Bu sevinçle tekrar dışarıya bakan pencerenin önüne geldi. Sevinç dolu gözlerle dışarıda oynayan çocuklara baktı ve çocukluk yıllarını hatırladı. Bir keresinde oyun oynarken yüzükoyun yere düşmüştü. Hem burnu kanamış hem de çenesi yarılmıştı. Ayrıca kolu da yerinden çıkmıştı. Ağlaya ağlaya eve gitmişti. Anası bekletmeden doktora götürmüş, kolu yerine takılmıştı. Yarılan çenesi pansuman edilmişti.

Çocukların top oynayıpını gördüğünde hep bu anı hatırlar ve bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçirirdi. Ferhat arkadan Mazlum’a dokundu. Mazlum irkilerek döndü, “Seni avukata çağırırlar.”

Mazlum, ranzasına doğru gitti terlikleri çıkarıp kunduralarını giydi. Beklemeden kapıya yöneldi. Mazlum ana maltaya çıktığında Hayri ile birlikte altı tutuklu daha bekliyordu. Merhabalaştılar.

“Eylemin sonucu çok iyi oldu!” dedi Hayri.

“Evet, büyük bir moral sağladı,” dedi Mazlum, “artık her istediklerini yapamazlar.”

Tutsaklar hep birlikte avukatın odasına gittiler. Önce merhabalaştılar. Avukat Mustafa, bazı tutukluların hukuki durumlarıyla ilgili sorular sordu ve bilgi aldı. Ardından Mazlum, “Mustafa Bey, sizce mahkeme ne zaman davamızı açar? Bu konuda bir fikrin var mı?”

“İnan ki ben de tam bilmiyorum. Son dönemde yoğun yakalanmalar oluyor. Yakalananlar yeni deliller sunuyor. Bu da davaların açılmasına engeldir, bu nedenle uzatılıyor. Kanımca hepinizi birlikte mahkemeye çıkarırlar.”

“Biz siyasi savunma yapacağız. Şimdiden buna hazırlanıyoruz. Bu konuda var mı bir fikrin?”

“Benden daha iyi biliyorsunuz. ‘Terörist’, ‘Kürt yok’ gibi şeylere geniş cevap vermeyi düşünüyorsunuz herhalde?” dedi ve kapıda bekleyen gardiyana gözaltından baktı.

“Öyledir. Önce bir taslak hazırlayacağız. Biraz uzun olabilir,” dedi Hayri.

“Özellikle bazı çevreler, bunları biliyorsunuz. Baro’yu zorluyor ve yer yer tehdit ediyor. PKK davasına girmemizi istemiyorlar. Bundan haberiniz var mı?”

“Hayır,” dedi Hayri, “ancak bu çok tehlikeli bir yaklaşımdır.”

“Bu yaklaşıma karşı yurtsever, demokrat avukatların tavrı ne oldu?” dedi Mazlum.

“Çoğu alttan alta rahatsız, ancak korkudan kimse yüksek sesle bir şey söylemiyor. Baro bekle-gör politikasını izliyor.”

“Yurtsever demokratların görevi bu tür yaklaşımlara karşı birleşip tavrı almaktır. Bir avukatın görevi sadece avukatlık yapmak değil, asıl görevi demokratik görevlerini yerine getirmesidir,” dedi Hayri

Bir süre daha konuştular. Onlara tanınan zaman dolunca kalktılar Avukat tek tek tokalaştı ve oradan ayrıldı. Gardiyan, tutukluların üzerini aradı ve ana maltaya yöneldiler. Hayri Mazlum’a dönerek, “Baro ve avukata ilişkin belirtilenlerle ilgili bildiri yazmalıyız. Ben yazarım ve sana gönderirim. Ekleyeceğin bir şey varsa eklersin ve dışarıya gönderirsin. Ne diyorsun?”

“Tamam,” dedi Mazlum, “fazla bekletme, yarın gönderirsin, bu hafta içinde iletelim.”

Mazlum, gardiyan eşliğinde koğuş kapısına yöneldi. Kapı açıldı ve beklemeden masa üzerindeki gazetelere yöneldi. Gazetelere tek tek baktı. Ferhat ise, birkaç tutsak ile birlikte radyo dinliyordu. Tutsakların bir kısmı tuvalet etrafındaki boşlukta volta atarken, bir kısmı ranzalara çekilmiş, bir kısmı da satranç ve dama oynuyordu. Koğuşta bir sessizlik hakimdi. Bu koğuş diğer koğuşlara nazaran daha serindi. Hem pencereleri çoktu, hem de her iki tarafta pencereleri vardı ve cereyan ediyordu. Ayrıca üçüncü katın önü de açıktı. Tuvalet ve su sorunu vardı. Çoğu zaman su akmıyordu. Alt katlardan bidonla su taşınyordu.

Akşamüzeri Ferhat’ın nöbeti vardı. Erken saatlerde uyudu. Gece yarısı kaldırıldı ve bir başkasıyla nöbete kaldılar. Uykulu gözlerle birer sigara içtiler. Demlik, ocağın üzerine indirildi. Çay suyu kaynadıktan sonra mercimek dolu tencere ocağın üstüne indirildi. Ferhat ile arkadaşı çay içerken, mercimekler fokur fokur kaynıyordu. Ferhat ara sıra karıştırıyor ve tekrar tencerenin kapağını kapatıyordu. Kapağı her açıldığında buğu yükseliyor, ardından mercimek kokusu koğuşu dolduruyordu. Koğuş hem yatakhaneydi hem de mutfak olarak kullanılıyordu.

Tutsaklardan bir kısmı boğazını parçalarcasına horlarken, bazıları da yer yer inliyor, ilginç sesler çıkarıyordu. Kimileri de başkalarıyla sohbet eder gibi konuşuyordu.

Bu arada yaşlı bir tutsak kalktı ve midesinin çok ağrıdığını söyledi Ferhat kendisine mide hapı getirdi ve ardından bir bardak çay ikram etti.

Rındo dedikleri genç ; zayıftı, henüz çocuk sayılabilecek yaştaydı; yataktan kalkıp oturdu, aval aval karşıya baktı ve yürümeye başladı.

Önce kapiya yöneldi. Ardından, domates dolu kasanın üzerine gitti. Namaza durur gibi kalakaldı. Bir robot gibi yürüyordu. Geri döndü ve bir başka ranzada oturdu. Uyumaya çalışırken, Ferhat müdahale etti ve kaldırdı. Böylece ayıldı, şaşkın gözlerle sağa sola baktı.

“Ne oldu, neden buradayım?”

Ferhat, “Bilmiyorum” anlamında elini kaldırdı ve dudağını büktü. Rındo, yüzünü yıkadı. Yüzünü kuruladıktan sonra, “Arka-daşlar, kusura bakmayın. Bazen bu tür şeyler başıma geliyor. Ben uyurgezerim. Keşke yataktan kalkar kalkmaz uyandırısaydınız.”

“Gece nöbeti insanı korkutuyor,” dedi Ferhat, “insan kendini başka bir makamda hissediyor. Hastane mi, tımarhane mi, yatakhane mi, morg mu kestiremiyor. Hepsinden biraz gecenin rengine yansıyor.”

Ferhat, sabah olunca “Günaydın!” deyip herkesi uyandırdıktan sonra, gidip uyudu. Tutsaklar akşamdan kaynaklı mercimek çorbasını yediler. İdarenin verdiği kahvaltının dışında, bazen böyle çorba pişirilirdi. Ek yemekler ocakta yapılıyordu. Gündüz mutfak nöbetçilerinden biri Mazlum, diğeri Metin’di. Metin tuvalet, lavaboları fırça ve vimle yıkarken, Mazlum önce koğuşa su serpti, ardından tuvalet tarafından alıp süpürdü.

Gece nöbeti, gündüz kapı nöbeti, mutfak nöbeti sırayla yapılıyordu. İsim listesi yapılır ve duvara asılırdı. Kimin sırası geldiyse nöbetini tutardı. Eğer bir vukuat yaşansa, koğuş temsilcisi Ferhat’a söylenirdi. Bilgiler, eleştiri ve öneriler onda merkezileşirdi.

Mazlum ile Metin temizliği bitirdikten sonra çay pişirdiler, bardak ve şekeri masalara dağıttılar. Mazlum bardaklara çayı doldururken, Metin ise sıcak suyu dolduruyordu. Demlikte çay bitinceye kadar hizmette kusur etmediler.

Mazlum, bardakları topladı, Metin ise, masaları temizledi. Rındo’nun da yardımıyla bardaklar yıkandı.

Öğlene kadar domates, biber, salatalık ve soğanlar yıkandı. Mazlum ile Metin masaya geçtiler. Bıçaklar betonda bilendi ve salata yapmak için sebze doğramaya başladılar. Birkaç tutsak, Mazlum’dan bıçak alıp çalışmak istedi, gelen istekleri geri çevirdi ve kendisi çalıştı.

Öğlene kadar bir leğen salata yapıldı. Birkaç limon sıkıldı ve karavananın gelmesi beklendi. Birkaç dakika sonra karavana geldi.

Diğer tutsakların yardımıyla tekrar masalar temizlendi, ekmek ve tuz masalara dağıtıldı. Metin ile bir başka tutsak yemeği dağıtırdı, Mazlum ise salata dağıttı. Tabaklar az olduğu için iki kişiye bir tabak dolduruldu.

Mazlum, gün boyu boş durmadı. Oraya buraya koştu ve görevini eksiksiz yaptı. Bazı nöbetçiler çalışmaktan yoruluyor, umursamaz davranıyor, yapılması gereken görevini unutuyor, geç davranıyordu. Bu nedenle sık sık bu yaklaşımlar eleştiriliyordu. Mazlum, benzer rahatsızlıkların yaşanmaması için saat gibi çalışıyordu

Akşamüzeri sigara küllükleri yıkandı, çöpler temizlendi ve Metinle birlikte mutfak malzemeleri yerlerine yerleştirildi. Var olan dağınıklık giderildi. Bir eksiklik var mı yok mu diye emin olmak için etrafa bakındı. Ardından Metin' e dönerek, “Herhalde bizim görevimiz bitti. Eksik bıraktığımız ya da unuttuğumuz bir şey var mı?”

“Yok, Mazlum abi. Keşke herkes bizim gibi çalışsaydı ve bu tizliği gösterseydi.”

“Sayımız kalabalık. Temizliğe dikkat etmezsek çoğumuz hasta oluruz. Hastalık hepimize bulaşır. Eğer biz iyi yaparsak, arkadaşlara da yapın diyebilir ve örnek oluruz. Örnek, fedakârlığın oğludur. Herkes-ten bir adım önde olmaktır. Bundan bize zarar gelmez.”

Televizyon açılmış, tutsakların çoğu haber dinliyordu. Haberlerin çoğu PKK ile ilgiliydi. Son dönemlerde birçok köşe yazarı, siyasetçi ve öğretim üyesi sol güçlere yükleniyordu. PKK, “Faşist”, “Terörist”, “Şaki”, “Bölücü”, “Eşkiya” gibi isimlerle değeriendiriyor ve tehlikeli bir hareket olarak görülüyordu. Bazı köşe yazarları, üniversite hocaları ve siyasetçiler orduyu darbe yapmaya ve gidişata dur demeye çağırıyordu. Ordunun darbe yapma söylentileri giderek yaygınlık kazanıyordu.

Türkiye’de her gün sağ-sol çatışmaları yaşanıyor ve ölümle- rin, patlamaların, polis ile çatışmaların yaşanmadığı gün yoktu. Devlet, birçok yerde inisiyatifini yitirmişti. Sıkıyönetim ilanları devrimci gidişata dur diyememişti. Kürtlerin ağırlıkta olduğu tüm kentlerde sıkıyönetim ilan edilmişti. Olağan mahkemeler yerini sıkıyönetim mahkemelerine bırakmış, birçok kışla, karakol sorgu-

lama yerleri haline getirilmişti. Ordu kurmayları giderek sertleşiyor ve her gün daha sert demeçler veriyordu. Ordunun yönetime el koyması bir sır olmaktan çıkmış, bir gereklilik haline gelmişti.

Mazlum elini çenesinin altına koymuş pür dikkat haberleri dinliyordu. Görüntülere bakarak “Artık darbe kaçınılmaz olmuş. Tüm bu görüntüler, açıklamalar yapılacak askeri darbenin ön hazırlıkları. Kamuoyu darbeye hazırlanıyor,” diye düşündü.

Ferhat, Mazlum’ un yanına gelerek, “Televizyonda konuşulanları dinledin mi?” diye sordu.

“Evet.”

“Giderek bazıları canavarlaşıyor.”

“İnsanlar canavar değil, insanı canavarlaştıran duygular, çıkarlar ve zayıflıklardır. Demokratik bir çözüm arayacakları yerde, ağız açılan kandan, öldürmekten ve bastırmaktan söz ediyor. Zalimce bir yaklaşım...”

“Askeri darbe olursa tavrımız ne olacak?” dedi Ferhat, “şimdi ne yapmalıyız?”

“Yapılacak bir darbe anti demokratik ve faşist bir darbe olacak. Böyle bir darbenin karşısında olacağız. Fakat darbenin yapılacağı akşamın sabahı ilk basılacak yerler mücadelemizin geliştiği yerler olacak.”

“Bir de koşularımızı basarlar.”

Mazlum derin bir iç çekti, başını salladı ve ardından “öyledir” dedi.”Kim bilir, belki bu cezaevi esir kampı ya da Vietnam devrimcilerinin konulduğu Saygon zindanı olur.”

“Kitlemizi şimdiden hazırlamalıyız. Yapılacak bir saldırıya ciddi bir hazırlık yok. Genel bir eylemlilik ve direniş programı çıkarmalıyız,”dedi Ferhat.

“Teorik olarak yapı hazırlanabilir, ancak varsayımlara dayanarak eylem programı çıkaramayız. Eylem, günlük olarak yaşanan olaylara karşı ortaya çıkar.”

Bir süre daha tartıştılar. Mazlum dişlerini yıkadı, su azdır diye ayak ve çoraplarını yıkamadan yatağına geldi. Yatağa girdi ve sırtını duvara dayayarak kitap okudu. Ancak televizyon ve tutsakların sesi dikkatini dağıtıyordu. Nevresimini kafasına çekti ve uzandı.

Ferhat, Hawar dergisi için yazılan yazılara baktı, tekrar gözden geçirdi. Gecenin geç saatlerine kadar çalıştı.

Mazlum, sabah kalktığında su yoktu. Kapaıya vurdu. Gardiyanla uzun bir tartışmadan sonra aşğı kattan birkaç bidon su alınabildi. Kahvaltıdan sonra avluya çıkıldı. Metin ve Rındo'nun da içinde olduğı bir grup top oynadı. Diğer tutsaklar tezahürat yaparak alkışladı. Rındo'nun aniden başı döndü, gözleri karardı, tökezledi ve yere düştü. Başı yere çarptı ve kaşı yarıldı. Ayağı kalktığında yüzü kan içinde kalmıştı. Kaşından çenesine doğru kan süzölüyordu. Beton sanki kanla yıkanmıştı.

Mazlum Rındo'nun kolundan tuttu ve yarasına baktı. Ardından gardiyana dönerek, "Arkadaş kötü yaralanmış. Acilen revire gitmesi gerekir."

Gardiyan Rındo'yu aldı ve revire götürdü. Rındo'nun yarası pansuman edildi ve üç dikiş atıldı. Rındo koğışa geri döndü. Avluya çıkanların zamanı dolmuş ve koğışa geçmişlerdi. Rındo koğışa girer girmez başına toplandılar ve geçmiş olsun dileklerini iletiler. En geç gelenlerden biri Ferhat'tı. Ferhat elini yıkayıp kuruladı ve gülererek, "Rındo arkadaş bir saat yataktan çıkmıyor. On dakika yastığı, on dakika nevresimi, on dakika oflayarak, birkaç dakika da ayakkabı ve elbiselerini giyerek kalkıyor, bir o kadar yüzünü geç yıkıyor. Bu nedenle her zaman yemeğı en geç gelendir. Ben Oblomov diye bir kitap okumuştum. Oblomov, Rındo'nun eline su bile dökemez. Ama top oynamaya gelince füze gibi..."

Rındo'nun yüzü kızardı, dizini çekti, kısık gözlerle yere baktı ve başını eğdi. Bir şey söylemeye çalışacaktı, ancak diğer tutsaklar güldü ve Ferhat'a katılınca, suskun kalmayı tercih etti.

Bir süre daha Rındo'ya takıldılar. Rındo tepki göstermiyordu ama oturduğu yerde rahat değildi. Tüm bakışlar ona batıyordu. Sanki ateş üzerindeydi. Tuvalet gider gibi yaptı. Tuvalet gitti, bir süre öylece kaldı ve sonra volta atanlara katıldı. Birkaç volta attıktan sonra, pencereden gelen sese yöneldi.

"Mazlum arkadaşaya söyle, diğer cezaevinden Kemal ve arkadaşlar gelmiş," dedi Yıldırım.

Tam o sırada Mazlum pencereye geldi. “Tüm arkadaşları mı getirmişler, nasıl duydun?”

“Arkadaşlar revire çıkarken koridorda karşılaşmışlar. Bir nolu, iki nolu ve istikamda ne kadar arkadaş varsa hepsini buraya getirmişler,” dedi Yıldırım.

“Böyle daha iyi,” dedi Mazlum, pencereden uzaklaştı.

Kan Akıyordu

Güz mevsimiydi. Bulutlar bir bayrak gibi dalgalanıyordu. Her bir bulut, bir yerlere koşarcasına hareket halindeydi. Sanki aralarında bir savaş yaşanıyor. Bulutlar açılıp kapanıyor ve renkten renge giriyordu. Bazen iç içe geçiyor, ardından kapkara bir çarşaf halini alıyorlardı.

O sırada fırtına koptu. Kurutmalık için iplere dizili biber, domates, patlıcan ve armut hevenklerini, tellere asılı çamaşırları, evlerin üzerinde güneşe bırakılmış pekmez ve salça leğenlerini sürükledi, bazıları dağıldı, damdan aşağı düştü. Evlerin kapı ve pencerelerini sarstı, pencereler çatırdadı. Ortalık toz dumandı. Bazı çatılardaki antenler devrilip düştü. Yerde birikmiş toz, toprak, kâğıt, naylon gibi çöpler havalandı, her biri uzay aracı gibi çeşitli devinimler yaparak esintinin etkisiyle uzaklaştılar.

Analar sokakta oynayan çocuklarını eve getirmek için koşuşturdular. Sanki mahşer günü yaşanıyor. Fırtına yaşamı teslim almıştı. Diyarbakır'ın sokakları viran olmuştu. Elektrikler kesilmiş, sular akmamıştı. Öğlene doğru fırtına dindi.

Hayat normale dönüyordu.

Ancak bir süre sonra bulutlar koyulaştı. Yağmur başladı. Yağmur, havalanmış çöl tozuna karışıp yere düşerken toprak rengini andırıyordu.

Yağmur dindi. Kara bulutlar gökten açılıp çekilirken yerini beyaz bulutlara ve maviliğe bırakıyordu. Ortalık gitgide sakinleşiyordu. Eve hapsolan insanlar dışarı çıkıyorlardı.

Kadınlar temizlik için çalışmaya başlamışlardır. Ak bulutların arasından güneş görüldü, şehir rahatladı. Çocuklar sokaklara çıktılar. Çamur ve su içinde kaygısızca oynamaya başladılar. Yağmura, fir-

tınaya meydan okurcasına zıplayıp gülüştiler. Gökkuşağının bir ucu Dicle’de öbür ucu Karacadağ’da, rengarenk bir kemer gibi şehri sarmıştı.

Güneş batmak üzereydi, hava yavaş yavaş kararıyordu. Hasan’ın elinde bir poşet, kucağında gazeteye sarılı elbiselerle yürüyordu. Parke döşeli sokağın sonuna gelince evin kapısını tıkladı. Eşi kapıyı açtı. Hasan’ın hali vakti yerindeydi. Memurdu ve şehrin en güzel semtinde oturuyordu.

Hasan elini yüzünü yıkadı ve ardından geçip kanepede oturdu. İyice yayıldı, ayaklarını üst üste attı ve bir sigara yaktı. Televizyonu açıp haberleri dinledi.

Hasan’ın devrimcilikle ve mücadeleyle hiçbir alakası yoktu, ancak tanıdık arkadaşları yanına geliyor ve bazen onlarla zaman geçiriyordu. Hasan’ın eşi yemek getirdi ve ailenin diğer fertleriyle birlikte sofraya oturdular.

Yemekten sonra çay ve sigara içti. Uykusu geldiğinde televizyonu kapattı ve yatak odasına geçti. Eşini beklemeden uzandı ve uyudu.

Hasan, şafağa doğru uyandı. Yatakta oturdu, uyku sersemliği geçtikten sonra kalkıp tuvalete gitti. Geri geldiğinde gözüne uyku girmiyordu. Eşini okşadı, elini onun bedeninde gezdirdi ve iyice yanaştı. Eşi uyandı ve karşılık verdi, uzun bir okşayış ve öpüşmelerden sonra bir can oldular.

Hasan yataktan kalktı ve bornozunu giyip dışarı çıktı. Kaldığı binanın bitişiğinde havuz vardı. Bornozunu çıkarıp havuza girdi. Birkaç kulaç attı ve yüzünü yıkadıktan sonra çıktı. Bornozu giydi ve evine yöneldi. Kapıya ulaşmadan gelen ayak sesiyle geriye döndü. Silahlı birkaç asker yolunu kesti. Asker, silahın namlusunu göğsüne dayadı. Hasan neye uğradığına şaşakaldı. Yüzü sarardı ve kanı kesildi. Korku ve kaygıyla askere bakarken ve korkudan dili kilitlenmişti.

“Ne arıyorsun ortalıkta?” dedi asker.

“Havuza girdim, şimdi de eve gidiyorum,” dedi kekeleyerek.

“Neden evde başını yıkamadın da dışarı çıkıp havuza girdin?”

“Canım öyle istedi.”

Asker, yüzüne bir tokat indirdi, “Benim de canım öyle istiyor!”

Hasan yere yığıldı, etrafındaki nesneler dört döndü, hafif doğrulup iki büklüm oldu. Korkudan her yanı tir tir titriyordu. Yerdeyken birkaç tekme darbesi daha indi sırtına, karnına, bacağına... Bornozu çözülünce, hemen toparlandı.

“Şimdi anlaşıldı mı? İnsan her canı istediğini yapamazmış. Bu sabah askeri darbe oldu oğlum. Sokağa çıkma yasağı ilan edildi bilmiyor musun?”

“Vallahi bir şeyden haberim yok abi.”

Askerlerden biri kışına bir tekme vurdu: “Kal lan, hadi kalk! Demek siyasi amaçla havuza girdin ha!”

Bir başka asker, “Vatan, millet için biz yatmadan bu sokaklarda devriye gezerken, sen karınla yatar sikişirsin ha!” dedi ve bir dipçik omzuna vurdu.

Askerlerden biri Hasan’ın ensesinden yakaladı ve çekip götürdü. Hasan, bir askere, bir eve bir de kendi haline baktı. Ağlayarak “Abi bu çıplak halimle nereye götürüyorsunuz? Bari izin verinde eve gidip giyineyim,” diye yalvardı.

“Kandırılacak göz var mı bende oğlum; giyineyim deyip bizi kandıracaksın öyle mi?”

“Yok abi, Vallah öyle bir düşüncem yok.”

Hasan’ın yalvarmaları para etmedi. Asker, namluların gölgesinde bir sokak ötede bekleyen askeri araca bindirildi. Hasan arka tarafta itildi, dizleri göğsüne çekili, öylece oturup sindi köşede.

Karşıdan gelen at arabasının üstünde altmış yaşlarında, başında şapka, üzerinde kül renginde şalvar, üzerinde lacivert ceket, başında kefiye, ayağında cızlavet ayakkabı, elinde yular olan yaşlı adamın kullandığı at arabası durduruldu. Atı yağız, toynakları yağlanmış gibi parlıyor, yelesi ve kuyruğu elmas karası, alınsallığı kırmızı, şakakları beyazlı kırmızıydı; dizgini ipekten, alnı püskülüydü. Adı Mehmet’i yaşlı adamın. Mehmet, Maviye boyalı at arabasının üzerinde domates kasaları diziliydi.

“Ulan moruk nereye gidiyorsun?”

“Domatesleri halde satmaya götürüyorum.”

“Aşağı in ihtiyar, ellerini yukarı kaldır!”

Mehmet aşağı indi, asker sert bir hareketle yüzünü arabaya dayadı ve üzerini aradı.

“Devlet ile bir sorunum yok oğlum, ekmek peşinde koşan bir garibanım.”

“Bunu külahıma anlat. Nice garibanlar canavar çıktı.”

“Yok, oğlum, vallahi, billahi yok.”

Mehmet, yediği tekme darbesiyle yere yığıldı.

“Kalk ayağa, ne zamandan beri oğlun oldum lan senin? ‘Komutanım!’ diyeceksin.”

Mehmet, elini yere dayadı ve doğrulup kalktı.

“Tamam komutanım!”

“Aferin. Darbe oldu moruk, darbe. Artık buranın sahibi biziz. Elini ver.”

Asker Mehmet’in ellerini kelepçeledi, dipçik ve tekmelerle ite kaka götürdü. Mehmet geri dönüp ata baktı, domates kasalarına baktı; korkudan “atıma ne olacak?” diyemedi. Boynunu büktü ve gözyaşları yanaklarına doğru süzüldü.

Gece yarısından sonra yüzlerce tank, reo aracı, binlerce asker kışladan çıkmış, askerler sokakları her köşe başını tutmuştu. Karrierler, panzerler devriye geziyordu. Yıllardır hazırlık içerisindeki devasa mekanizma yönetime ve toplumsal hayata el koymuştu.

Gün aydınlandığında, insanlar şaşkınlık ve korku içerisinde olup biteni izliyor, anlamaya, meraklarını gidermeye çalışıyorlardı. Sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti. Sokağa çıkan olursa ya gözaltına alınıyor ya da üst araması yapılarak geri gönderiliyordu.

Elleri kelepçeli insanlar esir gibi toplama merkezlerine götürülüyordu.

İnsanlar evlere kilitlenmişti. Kepenkler kapalı, okullar tatildi. Gün zulümle başlamıştı.

Radyolardan, belediye hoparlöründen anonslar yapılıyor, verilen emirler ve bildiriler okunuyordu. Ortalıkta ne hükümet, ne siyasi partiler ne de sivil toplum örgütleri kalmıştı. Direnen, karşı koyan derdest ediliyor, itaatsizlik edenlere şiddet uygulanıyordu.

Darbe halk adına yapılmıştı, ancak en çok halkın canı acıtılıyordu. İktidar ordunun eline geçmişti.

Önceden tespit edilen evlere, apartmanlara baskınlar düzenleniyor, aramalar yapılıyor, insanlar gözaltına alınıyor, tutuklanıyordu.

Öğlene doğru kışlalarda toplama merkezlerine getirilenlerin kimlik sorgulaması yapıldı. Akşama doğru bazıları serbest bırakıldı, yüzlerce kişi tutuklandı ve sorgulanmak üzere işkence merkezine götürüldü. Tutuklananların arasında Hasan ile Mehmet de vardı.

Hasan'ın uzun süre yalvarması ve ricası sonucu elbiseleri getirtilmişti. Çıplaklık psikolojisinden kurtulmuştu.

Mehmet ise patlayacak gibiydi. At araba ve domatesler ortalıkta kalmıştı. Başındaki şapka alınmış, keli açığa çıkmıştı. Alnındaki damarlar morarmış, boynundaki kırışıklıklar belirginleşmiş, yüzü gerginleşmişti. Göğsüne yediği tekmeden dolayı nefes almakta zorlanıyor ve her nefes alışında göğsü ağrıyordu. Sırtını betona dayamış, kıpırtısız, bir cenaze gibi duruyordu.

Mehmet şimdiye kadar ne tutuklanmış ne de sorgulanmıştı. Kendi halinde bir yurttaş idi. Akıllı fikri evin geçimindeydi. Siyasetle, Kürtlükle uzaktan yakından bir ilgisi yoktu. Ancak, babası, dedesi, amcaları, Şeyh Sait isyanında yer almış, kimi öldürülmüş, kimi sürgün edilmiş kimileri de yıllarca cezaevinde tutulmuştu. Mehmet, isyan anlatımlarıyla büyümüş, gözü çocukken korkutulmuştu. Devlet, onun gözünde jandarma demekti, karakol demekti. Devlet deyince aklına Azrail gelirdi. Şimdi Azrail'in elindeydi.

Mehmet gün boyu ne bir lokma ekmek yemiş ne de bir damla su içmişti. Ne abdest alıp namaza durmuştu. Sigarasızlık beynini meşgul ediyor, can sıkıntısı yaşıyordu. Sigara içme isteği bir saniye bile aklından çıkmıyordu. Askerlerin elinde sigara görünce canı çekiyor ve gözünü sigaradan ayıramıyordu. Yüzünü güneşe çeviren ayçiçeği gibi onun da yüzü hep sigaranın yakıldığı taraftaydı. Birkaç defa subaylardan sigara istemiş, ancak karşılığında küfür ve dayak almıştı. Böylece korkmuş, bir daha da sigara istememişti. Sigarasızlık en büyük zaafıydı.

Mehmet, gece yarısına kadar uyumadı. Kaldıkları yer büyük bir koğuştı. Koğuştaki hiçbir şey yoktu. Tutuklananlar beton zemin

üzerine oturmuş ve kıpırdamadan bekliyordu. Kimileri de birbirine yaslanmış öylece uyuyordu.

Mehmet dizlerini göğsüne çekmiş, çenesini dizlerinin üzerine dayamış, bildiği ne kadar dua varsa ardı sıra okuyor ve Allah'a yalvarıyordu. Bazen de gözbağı altından sağa sola bakıp havayı kokluyordu. Kimseyle ilişkisi olmadığı görünümü vermek için ne kimseyle konuşuyor ne de bir konuşmaya yanaşıyordu. Tam karşısında Hasan oturmuştu.

Hasan'ın bir eli göğsünde, başını omzuna çekmişti. Yataktaymışçasına horul horul uyuyordu. Gençti, kanı sıcaktı ve olacakları fazla kestiremiyordu. Biraz da umursamazdı.

Sabaha kadar ne battaniye, ne yatak verildi ne de başka bir yere götürüldüler. Hiç birine yiyecek bir şey verilmemişti henüz.

Sabahla birlikte arabalara bindirilip başka bir yere götürüldüler. Gittikleri yer bir koğuştu,.koğuşta ranzalar vardı. Sorgu merkezine göre temizdi. Öğlene doğru yemek verildi, sigara ihtiyaçları karşılandı. Beş gün orada kaldılar. Ardından savcıya ve sorgu hâkimliğine çıkarıldılar. Hasan ile Mehmet tutuklandı. Verdikleri ifade ise, askere verdikleri ifadenin aynısıydı.

İki gün sonra Mehmet ve Hasan E Tipi cezaevine nakledildi. Artık resmen tutukluydular.

Bir Ananın Feryadı

Asya, sabah erkenden kalktı. Karyola üzerinde oturdu ve öylece bekledi. Yaşı elliye dayanmıştı. Dizlerinin tutmaması yaşlılık belirtisi olarak sayıyordu. Böylece, her gün biraz daha güzelliğini, tazelikliğini yitiriyordu. Gençliğinden beri saçına kına vuruyordu. Ancak uzun zamandan beri ne kına vurmuştu ne de tarak. Omuzlarına düşen sarı saçlarını kesmişti.

Kocası Kasım yatakta horul horul uyuyordu. Otuz yıldır evliy-diler ve en iyi dert arkadaşlarıydılar.

Asya, masa üzerinde duran siyah eşarbını başına bağladı. Kasım'ı rahatsız etmemek için elbiselerini alıp diğer odaya geçti, ışığı yaktı ve kürsüde oturdu. İlk karşı duvarda bulunan Hazreti Ali'nin halı üzerine nakşedilen resmi gözüne çarptı. Boz bir atın üzerinde, elinde Zülfikar; bakışları büyüleyici ve güven vericiydi. Asya içinden bir şeyler mırıldandı ve ardından gözü yan yana duran duvarda asılı iki oğlunun fotoğrafına kayd. Kasım, iki ay önce fotoğrafları büyütüp- çerçeveletmişti. Çerçeve ceviz ağacındandı, kenarları nakışlı, köşeleri kırmızı, yeşil ve sarı renklerle bezemişti. Camların gerisinde iki oğluna doyaysya baktı. Fotoğraflardan biri Mazlum, diğeri Delil'di.

Delil, iki ay önce çıkan bir çatışmada yaşamını yitirmişti. Uzun süre çatışmış ve büyük bir dirayet ve cesaret göstermişti. Ancak etrafını saran çemberi yarıp çıkamamıştı. Asya oğlunun ölüm haberini alınca yıkılıp çökmüşü. Nice umutlarla büyüttüğü çocukları yanı başında değildi; şuan yoklardı. Biri sonsuzluğa gitmiş, diğeri zindana düşmüşü.

Asya yaşlıydı, evde hep bir yas havası vardı. Delil'in cenazesine zorlukla ulaşabilmiş, ancak oğlunun yüzüne bakabilmek, kanlı ya-

naklarını öpmek, saçını okşamak, soğuk bedenine son bir kez sarılabilmek için çırpınmış, her çabası dipçikle engellenmişti.

Son kez oğlunu görememenin hasreti içini bir kor gibi yakıyordu. Bu teselliye her gün defalarca fotoğraflara bakarak gidermeye çalışıyordu.

Asya, duvarda asılı iki fotoğrafa baktı ve gözlerine yaşlar doldu. Asya, burnunu çekti, gözlerini sildi, elbiselerini giydi ve dışarı çıktı.

Sonbaharın serin havası yüzüne vuruyordu. Kapı önündeki oturakta oturdu ve ufukta kızılılaşan bulutlara baktı. Kuş seslerine araba sesleri karıştı.

Asya, ibriği aldı elini yüzünü yıkadı, ardından bahçeyi süpürdü, ortalığı temizledi. Güneşin ışıkları ağacın sarı yaprakları arasından bahçeye vurdu. Asya, oturağı aldı ve yüzü güneşe dönük oturdu. Sırtını duvara dayayıp dualar okudu.

Kasım'ın sesiyle uyandı. Ocağın üzerine demliği koydu. Yatakları katladı, içeriye süpürdü ve tekrar güneşin vurduğu noktaya gelip oturdu. Kasım tualete gitti, elini yüzünü yıkayıp Asya'nın yanına oturdu.

“Çoktan beridir Mazlum'un yanına gitmedik. Yarın onların görüşü, eğer istersen gidelim.”

Kasım, derin bir iç çekti. Gözlerini gökyüzünün sonsuzluklarına dikti.

“Yemedik, içmedik, onlara yedirdik. Adam olsunlar diye okuttuk, büyüdüler, artık rahat ederiz diye düşündüğümüz bir anda, daha büyük dertler oldular. Hayatı kendilerine de bize de acılaştırdılar.”

“Bırak bu sitemleri, artık olan oldu. Ne diyorsun, ziyarete gidelim mi?”

“Sen yalnız git. Gelmek istemiyorum. Her zaman gözyaşı dökmek istemiyorum. Kaldı ki ikimizin de gidip gelmesi zahmettir. Sen gitsen yeter.”

“Diğer görüşmede onlara tatlı götüreceğimize söz vermiştik.”

“Tamam, cebimde para var. Ne ihtiyacın varsa al. Çok üstüme gelme, evlat acısı ağırımı. Odadaki elbiseleri ve diğer eşyalarını ya dolaba ya da sandığa koy. Gözükmesin. Yüreğim dayanmıyor.”

“Tamam, diyelim ki çocukların tüm eşyalarını kaldırdım, ra-

hatlayacak mısın? Peki, ya o yirmi sene birlikte yaşadıklarımız, hatıralarımız ne olacak?” dedi Asya.

“Acıkmışım,” diyen Kasım, lafı değiştirmek istedi.

Asya kalkıp sofrayı hazırladı. Birkaç dilim peynir, birkaç zeytin таба koydu. Çay demledikten sonra oturup yediler. İkisi normal bir kişinin yiyeceğinden daha az yiyebildi. İkisi de moralsiz ve iştahsızdı.

Kasım, kahvaltıdan sonra ayakkabılarını giyip dışarı çıktı. Asya ise; askıdaki Mazlum ile Delil’in elbiselerini alıp katladı. Gözyaşları içinde dolaba koydu. Ayakkabılarını temizledi, beze sararak sandığa yerleştirdi. Duvardaki resimleri sildi ve tekrar astı.

Öğlene doğru bakkala gitti. Tatlı için gerekli malzemeleri aldı ve eve geri döndü. Önce ceviz ve fıstıkları kırdı, bir bardağın dişiyle ezdi. Unu leğene koyup üç yumurtayı da kırıp karıştırdı. Biraz tuz, birkaç gram limontuzu ve ardından mayayı soğuk suya koyup karıştırdı. Bir kaşık yağ atarak suyu hamura yedirdi. Hamur iyice yoğurdu. Hamur kıvamına gelince leğenin bir tarafına topladı. Islanmış bir bez parçası üzerine attı. Bir bardak suya iki bardak şeker katıp şerbetini hazırladı. Şerbeti ocağın üzerine koyup kaynattı.

Tahta üzerine oklava ile hamur topaklarını nişasta ile açtı. Tepsinin içini yağladı ve yufka içine yerleştirildi. Her kat arasına ceviz ve fıstık içi serpti. En son da üç yufka arasına malzeme koymadan üst süte bırdı. Bıçağı aldı ve yufkayı dilim dilim kesti. Ardından kızartılmış sıcak yağ üzerine döktü. Tepsiyi ısıtılmış fırına attı. Baklava iyice kızarıp pişince fırından çıkardı. Ardından sıcak şerbeti kepçe ile üzerine serpti.

Baklava bittikten sonra sıra kadayıfa geldi. Kaynatılmış şerbet ile katı yağ iyice yoğurdu. Tepsinin dibine silindir kalınlığında yaydı. Kadayıfı tel tel yaptı ve tepsinin her tarafına eşit bir şekilde yaydı. Birkaç kez ceviz ve fıstık içini üzerine serpiştirdi. En üstüne de sıvı yağ gezdirdi. Başka bir tepsile kadayıfı bastırdı. Böylece fırına sürdü. Üstü iyice kızardıktan sonra tepsiyi fırından çıkarıp kadayıfı ters çevirdi ve öbür yüzünün kızarması için tekrar fırına attı, piştikten sonra üzerine şerbeti döktü.

Biraz da kendileri için yapmayı düşündü, sonra vazgeçti. Bulaşıkları toparlayıp sıcak suyla yıkadı. İşi bittiğinde kendisi de yorgun

düşmüştü. Yerde serili halının üzerine uzandı ve geçmiş anılara daldı. Mazlum ile Delil'in çocukluk yılları birer birer gözlerinin önünden bir film şeridi gibi geçti. O güzel günleri tekrar yaşadı. Bir an da olsa bu boğucu havadan kurtulmuş ve biraz nefes almıştı. "Keşke yine o günler geri gelseydi!" diye mırıldandı.

Akşamüzeriydi. Şimdiye kadar bir lokma ekmek yememişti. Açtı ancak canı hiçbir şey çekmiyordu. Yine akşam yemeği için ocağı yaktı ve tavayı üzerine indirdi.

Güneş batmak üzereydi. Gölgele uzamış, kuşlar geceyi geçirecek mekânlara çekiliyordu.

Karakoçan ilçesi üzerinde birkaç güvercin takla atıyor ve güneşin son ışıkları altında keyif çıkarıyorlardı. Kanatları sarımsı parlıyordu, bazen yere çakılacak kadar takla atıyor ve tekrar bulutlara doğru yükseliyordu.

Asya, güvercinlere baktı. "Keşke bir güvercin olsaydım ve her gün oğluma gitseydim!" dedi. Çoğu zaman oğlu Delil'in Lübnan'da bestelediği "Canê Canê/ were meydanê/ dile min pir xweşe/ bi vê dilanê" Kürtçe şarkıyı mırıldanıyordu. Böylece oğluna olan sadakatini gösteriyordu.

Delil bir grup arkadaşıyla birlikte Lübnan'daki Filistin kamplarına gitmişti. Orada siyasi ve askeri eğitim görmüştü. Daha sonra Kemal Pir ile birlikte ülkeye geri dönmüştü. Örgütsel faaliyetler içinde bulunduğu sıralarda ölüm onu kısıkvrak yakalamıştı. Delil kendisi de bu şarkıyı hep söylerdi.

Akşam için kuru fasulye yaptı. Ocağı söndürdü ve kocasını beklemeye koyuldu. Alacakaranlıkta kapıyı açıp içeriye girdi. Asya yorgun gözlerle baktı. Kasım bir tas su içti ve oturdu.

"Giderken sabah, şimdi akşam," dedi, "günün birinde aniden bir hastalığa yakalanırsak ve ölürssek, kimse görmeyecek, pisipisine ölüp gideceğiz, hem de sahipsiz!"

Gidip geziyorsun, insanlarla konuşup içini boşaltıyorsun. Ya ben, ben de taşlarla, kuşlarla ve kendimle konuşuyorum. Sanki zindandayım. İnsan biraz da evde kalır. Yalnızlık benim kaderim mi?"

"Tamam, yarından sonra çıkıp gidiyorsun. Bu sefer ben yalnız kalacağım ve cinlerle konuşacağım. Ne yapalım kaderimiz bu."

Asya sesini çıkarmadan kalktı, sofrayı hazırladı ve yemeği getirdi. Yemekten sonra, “Sanki tatlı kokusu geliyor, getir de bir tadına bakalım.”

“Olmaz, oğluma yapmışım.”

“Tamam, ben de kocanım, çocuklarının babasıyım. Her gün tatlı yediğimiz de yok. Cimrilik etme. Biraz tatlı getir ikimiz de yiyelim.”

“Hayatta olmaz.”

“Olur, olur, her iki oğlum da burada olsaydı, bana katılırdı. Haydi, onların hatırı için getir.”

Asya gevşedi, “onların hatırı için” sözüne direnemedi. Dolaptan tabak ve çatal aldı, birkaç dilim baklava ve kadayıf alıp getirdi. Karşılıklı oturup yediler.

“Eline sağlık, güzel olmuş,” dedi Kasım. “Yarın sabah erkenden Elazığ’a gideceksin. Minibüsü ayarladım, şafakla birlikte durağa gitmemiz gerekiyor.”

“Şimdiden hazırlanayım,” dedi Asya.

Asya bulaşıkları yıkadı. Ardından bir kutu buldu ve içine naylon torba serdi. Torbanın içine baklava dilimlerini düzgün bir şekilde dizdi. Peşinden kutuyu kapattı ve bağladı. Kadayıfı da aynı şekilde ve titizlikle paketledi. Sabah giyeceği çorap, ayakkabı ve elbiselerini ayarladı.

Kasım ise erkenden uyumuştı. Asya uyumak için soyundu, ısıtıcı söndürdü ve yatakta oturup bekledi, uzun bir süre uykusu gelmedi.

Kasım şafakla birlikte uyandı, saate baktı ve Asya’yı uyandırdı. Hazırlandılar. Kapıyı kapatıp yola çıktılar. Minibüs durağına vardıklarında herkes hazır, şoför de onları bekliyordu. Şoförün yardımıyla Asya arabaya bindi. Eşyaları ayaklarının dibine indirdi ve oturdu. Şoför minibüsü çalıştırdı ve yola koyuldu. Gün doğumuyla birlikte Elazığ’a ulaştılar. Şoför tanıdıktı, onun yardımıyla Diyarbakır’a bilet kestirdi. Asya otobüse bindi. Baklava ve kadayıf kutularını başının üstündeki rafa koydu.

Asya pencere kenarındaki koltuğa oturdu. Yanında genç bir erkek vardı. Otobüs garajdan çıkıp yola girdi. Birbirlerini kesiştiren vadileri aşarak yılan gibi kıvrılan yoldan ilerledi. Asya başını pencereye dayamış, iç dünyasına gömülmüştü.

Asya Diyarbakır'da garajdan inip taksiyle cezaevinin önüne geldi. Nizamiye önünde tutsak yakınları bekliyorlardı. Asya gözlerini gezdirdi ve ileride oturan İsa'yı gördü. İsa, Hayri'nin babasıydı. Daha önce cezaevinin önünde karşılaşmışlardı. Önce merhabalaştılar. İsa, Asya'yı sıcak karşıladı, oturduğu yeri ona verdi. Hal hatır sorduktan sonra, "İsa, kusura bakma, susuzluktan çiğerlerim kuruyor, buralarda biraz su bulamaz mıyız?"

"Bilmiyorum. Ben de buranın yabancısıyım. Burada bekle, bu evlerden birine gidip biraz su isteyeyim."

İsa kalktı ve ilerideki eve yöneldi. Evden bir şişe su alıp getirdi. Asya sırtını erkeklere çevirip şişeyi başına dikti ve suyun yarısını içti. Öğlene kadar yüz civarında görüşmeci geldi. Kötü bir haber görüşmeciler arasında giderek yayılıyordu. Haberi İsa da duydu.

"Asya, sabah görüşe gelenler çocuklarıyla görüştürülmemiş. Görüşün olmadığı söyleniyor."

Asya'nın yüzü sapsarı kesildi, gözleri irileşti. Kalp atışları hızlandı. İnanmak istemiyordu: "Bu vicdansızlıktır!" dedi ağlamaklı bir sesle, "Bu kadar yol aldık, bu kadar masraf ettik ki, çocuklarımızla görüşelim..."

Bekleştiler. Saat ikiye doğru bir subay nizamiye kapısına geldi.

"Burada fazla beklemeyin. Çocuklarınız sizinle görüşmek istemiyor. Bu nedenle görüş yoktur. Eğer dağılıp gitmezseniz sizi zorla dağıtmasını biliriz!" dedi ve çekip gitti.

Asya Türkçe bilmiyordu. İsa, subayın söylediklerini tercüme etti. İsa, Bingöl Sağlık Ocağı'nda hademelik yapıyordu. İşyerinden izin alması sorun olduğundan görüşmeye her zaman gelemezdi. İçten içe kan ağlıyordu.

Asya'nın gözleri nemlendi, bir damla gözyaşı yanaklarından süzüldü. O bir anneydi ve çaresizdi. İçindeki öfkeyle isyana durabilirdi. Bir çığlık atmamak için kendini zor tutuyordu.

Görüşmecilerden bazıları umutsuz ve çaresiz bi duygu yoğunluğu içerisinde dağılıp gittiler. Bazıları ise, bir umutla orada kaldı. Bir süre sonra nizamiye kapısında görünen subay tekrar tehdit dolu sözler söyleyip geri döndü. Birkaç aile dışında kimse kalmamıştı.

“Asya, kalk gidelim, yapacağımız bir şey yok. Neredeyse mesai saati de bitecek. Artık bizi içeri almazlar,” dedi İsa.

“İsa, gâvurlar bile böyle yapmaz. Bunu bize yapanların dini, vicdanı yok mu? Çocukları, aileleri, yok mu? Oğlumu görmeden nasıl geri döneceğim? Oğluma tatlı getirmiştım. Kurban olayım, söyle barı tatlıyı içeri alsınlar.”

İsa, çaresiz, biraz da çekinerek kapıya doğru gitti. Orada hazır bulunan askere derdini anlattı.

“Dayı gidin, hiçbir şey almazlar... Başınıza bir iş gelmeden evinize geri dönün... Ben de Kürdüm, ama korkuyorum!”

İsa perişan bir halde geri döndü. Askerden duyduklarını Asya’ya anlatacağı kaygısına taşıdı. Sonra söylenenleri olduğu gibi anlattı.

Asya oğluna hazırlayıp getirdiği tatlıyı gözyaşları içinde oradakilere dağıttı, açtı fakat bir dilim dahi kursağından geçmedi. Yıkılmış, duyguları parçalanmış, içinden kan ağlayarak otobüs garajına gitti. İsa onu Elazığ otobüsüne bindirdi, birbirleriyle vedalaştılar.

Asya, koltukta ağlaya ağlaya uyudu. Uyandığında bir otobüs durmuştu ve yolcular aşağı iniyordu. Kalktığında ayağına kramp girmişti. Ağır aksak toparlayarak arabadan indi. Gece yarısıydı. Bu saatte ilçeye gidecek ne araba vardı, ne de orada kalabilirdi. Tanışık aileler vardı, ancak gecenin bu saatinde kapılara dayanmak istemiyordu. Yalnızlık, çaresizlik duygusu canına yapışmış, yakasını bırakmıyordu.

Asya’nın üç çocuğu okumuş, bunlardan biri memur olarak çalışıyordu. Yardıma ihtiyaç duyduğu bu anda yanı başında kimse yoktu. Şimdi. Bir dilenci gibi köşe başlarında ve yapayalnızdı.

Sabaha kadar bankın üzerinde bekledi. Açlıktan midesi kazınıyordu. Tuvalette gitmek istiyordu. Yazıhanede kalan gencin yanına gitti.

Genç adam ayağa kalktı, “Gel teyze,” dedi. Asya gencin ardından yürüdü.

“Şurası teyze. İşin bitince tekrar yanıma gel.”

Asya tuvalete gitti, ardından elini yüzünü yıkadı ve doyasıya su içti. Etrafına baktı ve daha önce oturduğu banka gitti. Yardımcı olan genç yanına geldi.

“Teyze nereden geliyorsun, nereye gideceksin?” dedi

Asya olup bitenleri anlattı.

“Mazlum’u tanıyorum. Okul arkadaşımdır. Böylece benim anam sayılırsın. Lütfen içeri gel ve rahat ol.”

Asya yazıhaneden içeri alındı. Genç adam çay ısmarladı ve yiyecek bir şeyler getirdi. Hizmette kusur etmedi. Genç adam öğlene doğru Asya’yı minibüse bindirdi ve Karakoçan ilçesine gönderdi.

Asya eve vardığında her yanındaki ağrılar sızılar onu bitkin düşürmüştü. Yatağa gidip uzandı. Daha sonra olup bitenleri bir so-lukta Kasım’a anlattı. Asya üç gün yataktan çıkamadı. Doktora kaldırıldı, iğne yapıldı ve hap verildi Bir hafta sonra yavaş yavaş kendine geldi.

Kötülük Renkten Değil İnsandandır

Güvercinlerin kanat çırpması ve uğultuları üzerine Hayri uyandı. İki elini başının altına koydu ve öylece bekledi. Birkaç ranza ötede biri horluyordu. Hayri yataktan kalktı, battaniyeyi katladı ve yatağı düzeltti. Tuvaletin ardından elini yüzünü yıkadı. Elbiselerini giyip bankta oturdu. Masa üzerindeki radyoyu açtı ve haberleri dinledi. Gardiyanın “sorumlu! “ diye seslenmesi üzerine kapıya koştu. Kapı açıldı ve karavana içeri alındı. Gelen kahvaltı reçel ve margarin yağydı. Hayri saate baktı ve kalk saatinin geldiğini gördü. “Günaydın arkadaşlar!” diye birkaç kez seslendi.

Tutsaklar kalktı, yataklar düzeltildi, battaniyeler katlandı ve elbiseler giyildi. Herkes hazır olunca cam bardaklar masaya dağıtıldı. Her masaya bir şekerdanlık ve ekmek sepeti indirildi. Hayri de nöbetçilere yardım etti ve ardından radyodan yabancı ajansları dinledi.

Kahvaltı yapıldı, masalar temizlendi bulaşıklar yıkandı. Kapı açıldı ve bahçeye çıkıldı. Daha önce bazı huzursuzluklar çıkmıştı. Bazı tutsaklar her gün futbol, voleybol oynamayı isterken, bazı tutsaklar volta atmayı, bazı tutsaklar da spor yapmayı istiyordu. Bu nedenle aralarında konuşmuş ve bir gün top, bir gün spor, bir gün de volta atma biçiminde kararlaştırmışlardı. Bugün volta atma günüydü. Bahçede ikişer, üçer ve dörder volta atarak tartışılar ve sohbet ettiler. Kimi tespihini çekerek sessizce avlunun bir ucundan öbür ucuna gidip geliyordu. Hayri konuşmayanlara soru sorarak konuşturuyor, tek başına gezenleri yanına çağırıyor, ilgi ve alaka gösteriyordu.

Gardiyan avlu kapısını açtı ve yüksek sesle “Hayri, Ali, Necmi” diye üç tutsağın ismini okudu. İç ziyarete çıkacaklardı. Hazırlanmalar ve Mazlum’un kaldığı koğuşa yöneldiler. Maltada biraz yü-

rüdüler. Demir kapı açıldı ve içeri girdiler. Tutsaklar merhabalaşmak için sıraya girmiş bekliyorlardı. Tek tek tokalaştılar, ardından oturup sohbet etiler.

İki demlik dolu sütlü kahve ocak üzerinde pişirilmişti. Bardaklar dağıtıldı, başta misafirlere ve herkese ikram edildi. Hayri sütlü kahvesini içtikten sonra Mazlum’la birlikte en arka ranzaya çekildiler.

“Yazıyı okudun mu?” dedi Hayri.

“Okudum.”

“İçeriği nasıldı?”

“İyiymi, eksik gördüğüm birkaç noktayı ekledim.”

Ranzada oturdular, cezaevinde nasıl bir örgütlenmeye gideceklerini, ilişkiyi daha hızlı nasıl sağlayacaklarını, tutsakların eğitimi, mahkemeye karşı nasıl tavır alınacağını, diğer siyasi örgütler ve birkaç kişi hakkında konuştular ve birçok noktada ortak bir düşünceye vardılar.

Necmi ve Ali ise birçok kişiyle sohbet etti. Öğlene doğru tekrar koğuşa geri döndüler. Benzer iç ziyaretler sürdürüldü. Her koğuştan birkaç kişi bir başka koğuşa ziyarete gidebiliyordu. Böylece tutsaklar buluşuyor, yeni yüzler görüyor ve tanışıp dertleşiyorlardı.

Misafirliğe gidenler koğuşa döndükleri sırada öğle yemeği de gelmişti. Yemek yenildi ve çaylar içildi. İç ziyaretlerin yanında bir başka koğuşa sigara, ilaç, para, elbise, yiyecek bir şeyler götürmek mümkündü.

Kapı açıldı, elinde bir leğen ve elbiseyle Kemal içeri girdi. Herkes ayağa kalktı. Kemal, herkesi kucakladı, Ali ve birkaç kişiyi gözlerinden öptü. Ardından tok sesiyle, “Hayri, yüzünü gören hacı oluyor. Bekledik gelmenizi, gelmeyince biz geldik,” dedi gülerek.

Hayri, gülümsedi, Kemal’i yanında oturmaya davet etti.

“Fazla kalamayacağım. Gardiyandan birkaç dakikalığına izin istedim. Hayri arkadaşla biraz konuşup gideceğim, bu nedenle kusura bakmayın,” dedi elini kaldırarak.

Kemal ile Hayri koğuşun arka köşesine çekildi. Kemal cebinden birkaç kâğıt çıkardı ve Hayri’ye uzattı.

“Nedir bunlar?”

“Biri, dışarıdan gelen not, diğeri de birkaç arkadaşın raporu.

Yan koğuşta birkaç kişi sorun yaratıyor ve bölgecilik yapıyor. Bölge-
ciliğin ve yerelliğin üzerine gitmezsek, ilerde başımızı hayli ağrıtır.”

“Öyledir. Şimdilik bir yaptırıma gitmeye gerek yok. İlk başta
bölgeci anlayışı mahkûm etmeliyiz ve doğru olanı yapımıza kav-
ratmalıyız. Bu da eğitimle olur. Ayrıca sorun olanlarla konuşma-
mız gerekiyor. İkna olanlar ikna edilir, diğerleri yalnızlaştırılır ve
öylece yaptırıma gidilir.”

“Katılıyorum. Diğer siyasi örgütler ve idare de bu anlayışı ve
anlayış sahiplerini tahrik ediyor. Güç veriyor.”

Bir süre konuştuğundan sonra, Kemal, koğuştakilerle vedalaştı ve
ayrıldı.

Tutuklular ile idare arasında bir denge vardı. Birçok sorunu de-
mokratik bir ortamda tartışıyor ve karşılıklı olarak çözüyorlardı.
Tutuklular istedikleri gibi davranamıyor, hareket edemiyordu, ama
idare de her istediğini yaptırıyordu. Tutukluların tepkilerini he-
saplayarak karar veriyordu. Kimi ferdi gerginlikler, anti demokra-
tik yaklaşımlar çıksa bile bunlar belirleyici değildi.

Karşılıklı hoşgörü ve anlayış hâkimdi. Ortamı gerginleştir-
mekten kaçınılıyordu. Cezaevinin birçok eksiğı vardı. Sayı kalaba-
lıktı. Koğuşlar mevcut sayılarının çok üstündeydi. Revirdeki araçlar
ve doktor yetersizdi. Ayrıca, sular yeterince akmiyordu, yemek ka-
litesizdi. Fakat çözüme yönelik çabalar da vardı. İdare mevcut ko-
şulları zorlayarak cevap olmaya çalışıyordu.

Tutuklular daha geniş bir hareket alanı isterken, idare, var olan
imkânlarla sorunsuz bir şekilde yönetmeye çalışıyordu. Dengeler
bazen demokratik ve çağdaş yöntemlerle bozulur, bazen ekono-
mik hilelerle, bazen de dayatma ve şiddetle... Siyasi dengeler hep
bir terazide durmaz, akışkan ve kaygandır.

“Arkadaşlar, günaydın!” sesiyle koğuş uyandı. Kapı açılınca, Ali
karavanayı içeri aldı. Hayri radyoyu açtı. Radyo ilkin parazit yaptı,
birkaç yeri aradı, birden spikerin kalın ve tok sesiyle karşılaştı.
“(...) işte bu ortam içinde Türk silahlı kuvvetleri, iç hizmet kanu-
nunun verdiği Türkiye Cumhuriyeti’ni koruma ve kollama gör-
evini yüce Türk milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve

emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur.”

Ardından parlamento ve hükümetin feshedildiğini, tüm yurttan sıkıyönetimin ilan edildiğini, ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağının konulduğunu belirtiyordu.

Hayri'nin yüz hatları değişti. Derin bir iç çekti. Ellerini dizlerinde kavuşturdu. Sağa sola baktı. Tüm tutsaklar pür dikkat kesilmişti. Herkes olduğu yerde kilitlenmişti. Pola'nın elinde ekmek, diğer elinde sepet, bir heykele benziyordu. Ali'nin elinde çay dolu bardaklar bulunan tepsiyle geçerken tepsi Hayri'nin başının üstünde durmuştu. Necmi'nin bir elinde şeker diğer elinde demlik Ali'nin arkasında duruyordu. Sanki yaşam durmuş ve tüm hareketler dondurulmuştu.

Koğuştakiler şaşkınlık, heyecan ve kaygı içerisindeydi. Bu tablodan korku, isyan, sorumluluk, panik, kaygı vardı. Diller susmuş, gözler, eller, ayaklar ve yüz hatları konuşuyordu.

Haberler bittikten sonra, hareketlenme başladı. Askeri darbe haberinin yarattığı moralsizlikle kahvaltı hazırlandı ve yenildi.

Hayri'nin elinde radyo, bir istasyondan diğerine geçiyordu. Generallerin dışında ne konuşan ne yorum yapan vardı. Bazı gazete ve dergiler kapatılmıştı, radyo ve televizyona el konulmuştu.

Tutsaklardan bir kısmı dışlerini fırçalarken, bir kısmı da ranzalara çekildi. Kimi ise masada oturmuş, radyo dinliyordu. Necmi, boğazını temizledi, dudağını diliyle ıslattı.

“Hayri abi, bu darbenin sonuçları cezaevine nasıl yansır?”

“Bugün, yarın tavırları değişir. Baskıyı artırır ve bazı kısıtlamalara giderler. Hem cezaevinde hem de dışarıda devrimci, ilerici insanları sindirmeye çalışırlar. Söyanın en sert tarafı da bize düşer.”

Necmi, “Biz de direniriz,” dedi.

“Direnmek bir erdemlilik, ama bir o kadar da kararlılıktır. Direnişin de çeşitleri vardır. Direnişimizin devamına, amacımıza ve siyasal ortama uygun olmalıdır. Her direniş bir amacı içerir, ama her direniş doğru bir direniş değildir. Bunun yolunu, yordamını iyi seçmek gerekir.”

“Anlamadım, nasıl yani?”

“Yani her koşulda direnmek esas değil. Amaçta ilkesellik, uygulamada politik olmak gerekir. Daha da anlaşılır bir dille anlatırsak, diyelim ki dışarıdasın, köyleri örgütlemek için köye indin, ama köylüler elindeki silaha ve cebindeki paraya göz dikmiş ya da yolda yürürken bir çete seni yakaladı: Ya silah ve paraları verip kurtulacaksın ya da karşı koyacaksın. Karşı koysan hiçbir şey yapamazsın ve ölürsün. Çünkü onlar çok ve elleri tetikte. Silah ve cebindeki eşyayı verip canını kurtarırsan direnip ölürsün, öcünü de alamazsın, davayı sürdüremezsın. Fakat üzerindeki eşyaları verip kurtulursan, ileride daha güçlü bir halde senin istediğin yer ve zamanda onların karşısına çıkabilirsin ve aldıklarının on katını geri alabilirsin.”

Tutsaklardan biri, “Lenin’in de benzer bir sözü vardır.”

“Evet öyle. Mesela 1905 devriminde Rus devrimcileri yenilgili bir süreç yaşadılar ve bu nedenle bir süre geri çekildiler. Yine Mao’nun uzun yürüyüşü bu anlama gelir. Yenilmek, her zaman, her koşulda amacın da yanlış olduğu anlamına gelmez. Amaçta doğru olursun taktikte yanlış yaparsın, taktikte de doğru yapabilirsin, karşı taraf çok güçlü olabilir.”

“Diyelim ki düşüncenizden, amacınızdan vazgeçtiniz,” dedi Ali, “şimdiye kadar sahip çıktığımız değerlere “küfür edin, reddedin!” derlerse, taktik gereği bunu yapmamız gerekir mi?”

“Hayır. Kesinlikle ondan taviz verilmez. Düşüncemiz, yaşamımızdan önce gelir. Düşüncesini yitiren her şeyini yitirmiştir. Bu konuda direnmek esastır. Ben önünü kesen haydut örneğinde, üzerindeki eşyayı verip canın kurtarılmasını söyledim. Yoksa hayduda teslim olup yolundan, düşüncenden ve amacından vazgeçip ona katılmayı ve haydut olup yol kesmeyi kastetmiyorum. Böyle bir şeyi dayatan olursa; canımızı seve seve veririz. Bu direniş kutsaldır, meşru bir savunmadır. “

Bu sırada üst katta sesler, bağışmalar duyuldu. Tutsaklardan birkaçı kapı önüne, Hayri, Ali ve bir kısım tutsak da pencerelere koştu. Gelen seslere kulak kesildi. Diğer tutsaklar ayakta ve koğuştan ortasında durdular. Birkaç ses ve gürültü ardından sessizlik başladı.

Biraz geçtikten sonra kapının metalik sesi geldi, ardından gı-cırtıyla açıldı. Başçavuş önde, ardından coplu, sopalı altmış, yetmiş gardiyan ile içeri girdi. Sayım için gelmişlerdi, ancak dolap üzerindeki televizyon, masada duran radyo alındı. Che Guevara, Deniz, Haki, Ho Shi Min gibi devrimci önderlerin duvarda asılı resimleri indirildi. Kap kaçaklar karıştırıldı. Prize takılı ocağın fişi çekildi ve ocağa el kondu.

Olup bitenlere Ali, Necmi ve birkaç tutsak müdahale etti. Hayri subaya yanaşarak, “Bu yapılanlar kural gereği sayım mı arama mı yoksa usulsüzce eşyalara el koymak mı? Yoksa tahrik edip kavgaya çıkartmak mı amacınız?”

Subay sert baktı, elindeki copla birkaç kez elinin içine indirip kaldırdı. Ve içindekileri kustu:

“Burayı ben yönetiyorum. İstediğimi yaparım. Verilecek bir hesabım varsa o nu da sizlere değil, amirlerime veririm!”

Hayri, meseleyi anlamıştı. Ali radyoya yapışmış vermezken, Necmi de bir başka gardiyanla tartışıyordu. Ali’yle gardiyanlar arasındaki tartışma kızıştı ve kavgaya vardı. Hayri, Ali’nin kolundan tutarak, “Tartışmaya ve engel olmaya gerek yok. Bırak neyi götürüyorlarsa götürsünler, kavgamız ocak, radyo kavgası değil.”

Ortalığı karıştırıp tutsakları tahrik ettikten sonra çıkıp gittiler. Birçok koğuşta aynı şey yapıldı. İlk etapta radyo, televizyon ve ocak alındı. Tavırları sertleşmiş, daha önce kurulan denge bozulmuştu. Askeri darbe sayımla birlikte dişlerini göstermişti.

Gardiyanlar koğuştan çıktıktan sonra tutsaklar dağılan kap kaçak, elbise ve yataklarını düzeltti. Hayri ise üst kata seslendi. Al-dığı cevapta onlara da aynı şey yapıldığını öğrenmişti.

Tutsaklar gergindi. Sigarayı sigarayla yakıyorlardı. Çoğu suskun ve ağzını bıçak açmıyordu. Havalandırmaya çıkma saati geldiğinde, çıkarılmadılar. Bunun üzerine Ali birkaç kez mazgala vurdu. Mazgalın önüne iri yarı, Ruslara benzeyen bir gardiyan geldi.

“Ne var?”

“Bahçeye çıkmamız gerekiyor, çıkarmadınız...”

“Bugün inkılâp olmuş, inkılâp! Havalandırmaya da sokağa da

çıkma yasak!” dedi ve mazgalı sertçe kapattı. Ali, lanetledi, kahretti. Dönüp masa üzerindeki gazeteyi alıp okudu. Tam bu sırada mazgal açıldı ve gardiyan paspas istedi. Ali paspası verip geri döndüğünde bir başka tutsak gazeteyi almıştı. Birkaç sayfayı çevirdi, amacı gazeteyi okumak değildi. Daha önce gazeteye bakmıştı. Kalemi aldı ve bulmaca çözmeye başladı. Genellikle böyle yapardı.

“Arkadaş, daha gazeteyi okumayanlar var. Önce gazeteyi okuyalım, sonra bulmacayı çözersin.”

Tutsak ters ters Ali’ye baktı. Öfkeyle kalemi cebine koydu, gazeteyi önüne fırlattı.

“Al ister oku, ister ye!”

“Bak bu tavrın doğru değil. Arkadaşça uyardım. Böyle tepki göstermene gerek yok.”

“İnsanı adam yerine koymayana ancak böyle davranılır.”

“Bu hüsnü kuruntudur. Arkadaşımın. Her gün yaşadığın bireysel tavrına dikkat çektim. Hepsi bu kadar...”

“Ali arkadaş doğru söylüyor,” dedi birkaç tutsak. “Gazete okunmadan sen ve birkaç arkadaş hemen bulmacayı çözmeye çalışıyorsunuz.”

“O gün topta seni düşürdüğüm için taraf tutuyorsun.”

“Öyle bir anlayışım yok.”

“Arkadaşlar doğru söylüyor,” dedi Necmi, “neden sorunu bireyselleştiriyorsun. “

“Doğruyu söyleyeni dokuz köyden kovarlar’ diye bir halk deyişi var. Burada da, insan bir laf söyledi mi on ağız birleşiyor.”

“Arkadaşım, her ağzın açıldığında birilerini suçluyorsun. Biraz kendi üzerinde yoğunlaşsan olmaz mı?”

“Tamam arkadaşlar. Bu anlamsız tartışmaya son verin. Ali arkadaş, gardiyanı çağır ‘misafirlik yok mu?’ diye sor,” dedi Hayri.

Ali mazgala gitti. Birkaç kez mazgalı yumrukladı. Gardiyan mazgalı açınca, “Misafirliğe çıkacaktık ne oldu?”

“Oğlum yasak!”

“Bir daha oğlum demel!” dedi Ali.

“Ne demeliyim, hıyar mı diyelim?”

“Ben de, ‘hıyar sensin ve sülalendir’ desem hoşuna gider mi”?
“Dışarı çıkartıp ağzını yırtarım.”

Necmi, Ali’nin kolundan tuttu ve mazgaldan uzaklaştırdı.

“Gardiyan askeri darbe oldu diye insanlık ölmedi. Bu tür tartışmalar, gerginlikler iyi değil, sen de halk çocuğusun, seninle alıp veremediğimiz bir şey yok.”

“Bir şey söylemedim, arkadaşın hakaret ediyor.”

“Arkadaşım da bir şey söylemedi, ortada yanlış bir anlaşılma var,” dedi ve konuyu başka bir yöne çekerek “Bugün ziyaret günümüz, koşuşlara çıkmamız gerekiyor.”

“Kardeşim, avukata, görüşe, iç ziyarete, kantine, revire, bilmem nereye çıkmak yasak...”

“Yedinci koğuşun şekeri yanımızda, kapıyı aç da şekerlerini götürelim.”

“Yasak,” dedi ve mazgalı kapattı.

Koğuşlar arası ilişki kesilmişti. Pencereleleri aynı bahçeye bakan ve alt, üst koğuşlar ancak birbirleriyle ilişki kurabiliyordu. Bu konuda en avantajlı olan Mazlum’un bulunduğu blokta.

Ali, sigara dağıtmak için sigara paketlerinin bulunduğu dolaba gitti. Dolabı açtı ve baktığında yarım kilo sigara yoktu. Burun delikleri birer körük gibi açılıp kapandı. Yüzü sarardı. Bir şey yapmayı düşündü. Kapıya koştu ve mazgalı vurdu. Kısa boylu bir gardiyan kapıyı açtı.

“Nöbetçi subayla görüşmek istiyorum.”

Biraz sonra, geniş yüzlü, basık burunlu, yanaklarında bir yara izi bulunan, buğday tenli, siyah gözlü ve asık suratlı blok çavuşu mazgalı açtı.

“Ne var?”

Ali, gelenin omuzlarına baktı, rütbe görmeyince, “Nöbetçi subayı çağırmıştım.”

“Ne söyleyeceksen bana söyle.”

“Sabah sayımında televizyon, radyo ve ocak alındı. Ancak habermiz olmadan yarım kilo filtreli sigaramız da alınmış. Sigaraları geri versinler.”

“İsmin ne?”

“Ali.”

“Tamam, bir sorayım. Eğer sigaralar alınmışsa seni çağırıp veririz.”
Ali olup bitenleri Hayri’ye anlattı.

“Bir daha bu tür şeyleri gardiyanlara götürmeden önce bana söyle. Sigarayı götüren adam bir daha geri getirmez. Devir değişti. Bunu anla artık.”

Öğlene doğru, Necmi mazgalı tekrar vurdu. Gardiyan mazgalı açtı, “Günlük gazeteleri vermediniz...”

“Kardeşim yasak! Belki yemeğinizi de vermezler, anladın mı?”

“O halde dünkü gazeteleri karşı koğuştan alayım.”

“Yasak!”

“Sen al getir.”

“Benimle kafa mı buluyorsun?!”

“Rica ederim. Bunlar sorunlarımız, başka kime aktaracağız. Mesela ocağımız alındı, sabahtan beri çay içmemişiz, çaysızlıktan kafam ağrıyor, çay ihtiyacımız var, bu sorunu kime aktaracağız?”

“Bana aktarmayın. Çünkü hiçbir şey yapamam, sayımda nöbetçi subay geldiğinde ne derdiniz varsa söylersiniz.”

Necmi derin bir iç çekti, duvarı yumrukladı ve Hayri’nin oturduğu ranzaya gitti.

“Gardiyanlar beklediğimizden da fazla sertleşmişler.”

“Anlaşılan daha da olacaktır,” dedi Hayri.

Bir süre sonra kapı açıldı ve gardiyan gülümseyerek, “Ali gel-sin, sigaralar idarede,” dedi.

Ali kalktı ve kapıdan ana koridora çıktı. Gardiyan kapıyı kapattı ve idare tarafına doğru yürüdüler. Bir grup gardiyan görüş kabinlerine ve üst katta çıkan merdivenin yanında duruyordu. İçlerinden biraz önce mazgala gelen çavuş da vardı. Çavuş oturduğu yerden ayağa kalktı.

“Nereye gidiyorsunuz aslanım?”

“Bu delikanlının yarım kilo sigarası çalınmış, idareye götürüyorum, sigaralarını verecekler.”

“Öyle mi,” dedi çavuş, “sigaralar idarede değil, burada duruyor.”

Gardiyan kıs kıs gülerek “O halde sigaralarını ver,” dedi.

Gardiyanlar Ali’nin etrafını sardı. Çavuş, Ali’nin yakasından tuttu ve bitişikteki gardiyana dönerek, “Sana küfreden, beynini dağıttırım diyen bu keriz mi?” diye sordu.

Gardiyan, “Ta kendisi,” dedi ve Ali’nin yüzüne bir tokat yapıştırdı.

Ali ilk tokatta sersemleştii, ardından karnına, başına, sırtına tekme, tokat ve cop darbeleri inmeye başladı. Birkaç kez “Kahrolsun işkence!” diye bağırdı ancak sesi duvarlara çarparak geri dönüyordu. Hiçbir koğuşa sesi ulaşmıyordu.

Ali’nin başı döndü, göz kapakları ağırlaştı, midesi bulandı; nesneler gözünde iki tane görünüyor ve etrafında dönüyordu. Kaba dayanın ardından yere yığıldı. On gardiyanın arasında linç ediliyordu. Çavuş, Ali’nin saçından tutmuş çekiyordu, biri Ali’nin kulağından, biri ensesinden tutmuş kaldırıyordu.

Çavuş Ali’nin kanlı yüzüne bakarak, “Sigaranı aldın mı oğlum. Alma yarım kilo da benden,” diyerek yüzüne yumruğu indirdi.

Ali, ne slogan atabiliyor ne de konuşabiliyordu. Gardiyanlardan biri boğazından tutmuş sıkıyordu. Ali’nin yüzü gözü kan içinde kalmıştı. Bazı gardiyanların kasaplar gibi, elleri kan içinde kalmıştı.

Ali, son olarak midesinden aldığı tekmeyle gözleri kaydı, boynu düştü, elleri yana kaydı. Artık ne acı hissediyordu, ne de kulakları pis küfürleri işitiyordu.

Çavuş elini kaldırdı, birkaç kez “Yeter lan, öldürdünüz!” diye bağırdı. Gardiyanlar çekildi, malta boşaltıldı ve her gardiyan görev yerine dağıldı. Ali’nin yüzü betonda, kan içinde yatıyordu.

Çavuş üst kata çıktı. Lavaboda kanlı ellerini yıkadı, aynada kendine baktı ve bir kova su alıp geri döndü. Orada hazır bulunan gardiyanlara dönerek, “Merdivenden düşen bu uşak hala ayılmadı mı?” dedi gülerek.

Çavuş, Ali’nin üzerine suyu boşaltı ve ayaklarıyla Ali’nin ayaklarını itip uzattı, ardından ayağını göğüs tarafına dayayarak ileriye iteledi. Ali sırt üstü döndü.

Kanlı su beton üzerinde süzüldü ve kanalizasyona aktı. Ali halen ayılmamış ve baygın yerde duruyordu. Ne yanaşan var ne

de önemseyen, sokağa atılmış bir köpeğe bakar gibi bakıyorlardı. Askeri darbe sonrası ilk şiddet eylemi kendini göstermişti.

Yarım saat kadar kan ve su içinde kaldı Ali. Çavuş ve koğuş gardiyanı otuz adımlık ötede çay içiyorlardı. Sohbetleri ise kadınlar ve geçmişte yaşadıklarıydı. Maltadan geçenler ise, cenaze gibi yerde yatan Ali'ye umursamazca bakıp geçiyorlardı.

Ali birkaç kez geçirdi. Derin derin iç çekti ve inledi. Kanayan yerler kurumuştu. Gözleri şişmiş ve morarmıştı. Dudağı yarılmıştı; yanağında birkaç eziklik vardı. Burnundan sızan, ağzına girmişti.

Ali kımıldadı, gözlerini açtı. Gözleri önüne bir sis perdesi düştü. Tavana baktı bir süre. Vücudunun her yerinde ağrı vardı. Bedeni ağrıyordu, acı duymadığı yeri kalmamıştı. Elini kaldırıp gözlerini ovdu. Bir süre öylece kalakaldı. Kalkacak ve etrafa bakacak ne takati vardı ne de düşünebiliyordu.

Gardiyanlardan biri çavuşa “Adamın ayıldı!” dedi, çavuş sigarayı yaktı ve kalkıp yürüdü. Ali'nin tam karşısında durdu. Ali tekrar gözünü açınca onu gördü. Güçlkle doğruldu.

“Evet, sigaranı aldın, artık gidebilirsin!”

Ali ters ters baktı. İçinden söyleyecek birçok söz geçti, ancak kendini bastırdı. Kollarını yere dayadı, seksen yaşındaki bir ihtiyar gibi zorlukla doğruldu. Sol ayağı kırılmış gibi ağırlaşmış ve yerde sürükleniyordu. Üstü başı yara bere içinde, parçalanmış elbiselerin içinde koğuş kapısına dayandı. Gardiyan kapıyı açtı ve içeriye seslendi:

“Gelin bu arkadaşınızı alın!”

Necmi kapıya koştu, Ali'yi görünce şaşırdı. Dili tutulmuştu sanki. Gardiyan hemen kapıyı kapattı ve kilitledi; mazgalı açtı, Necmi öfke dolu bir sesle, “Buna ne yaptınız?” dedi.

“Merdivenden düştü,” dedi gardiyan ve mazgalı kapattı.

Tutsaklar şaşkınlık içinde Ali'ye baktılar. Herkes Ali'nin başında toplanmıştı. Ali'yi kaldırıp taşıyıp bankın üzerine oturtular. Ali otururken dişlerini sıktı, acıdan ve öfkeden yüzü ekşidi ve kasları gerildi. Bağdırmamak için direndi. Hem kalça kemiği hem de kaburgaları ağrıyordu.

Hayri tutsakların arasından geçip Ali'nin karşısına geçti.
“Kim yaptı?”

“Biraz su verin,” dedi Ali.

Tutsaklardan biri bardakta su getirdi, Ali bardağı aldı. Elleri titriyordu. Suyu bir solukta içti. Çenesine doğru süzülen damlayı elinin tersiyle sildi, başını kaldırıp etrafa baktı. Tutsakların bakışlarındaki kin, isyan, çaresizlik, korku ve tedirginlik duyguları iç içe geçti

“Çavuş ve birçok gardiyan dövdü. İdare ile görüş kabinlerinin kesiştiği yerde... Sonra kendimden geçtim,” dedi ve göğsünü tuttu. Nefes alıp verirken ve konuşurken ciğerlerine sanki iğne batıyordu. Biraz soluklandı, yutkundu ve devamla, “Ayıldığımda sırlıklam yerdeydim, sonra koğuşa getirdiler,” dedi

Tutsaklar ağızlarına geleni söyledi. Hayri, Ali'nin üzerindeki kanlı, parçalanmış gömleği, atleti çıkardı. Ardından, “En çok neren ağrıyor?”

“Her tarafım ağrıyor, fakat en çok da göğsüm ve kalçam,” dedi.

Hayri önce kollarını oynattı sağa sola çevirdi, baldırları, omuzları morarmıştı. Ancak kırık yoktu. Hayri kaburgalarını elledi ve bastığında Ali'nin yüzü, çehresi değişti.

“Sağ kaburgalarından zedelenme veya kırılma olabilir.”

Hayri, Ali'yi tuvalete götürdü. Orada kanlı yüzünü ve başını yıkadı. Havluyla kuruttu ve yanlarında bulunan tentürdiyotla yara yerlerini pansuman etti. Moraran yerlere “Lasolin” merhem sürdü.

Hayri, mazgala gitti ve gardiyanı çağırdı. Biraz sonra gardiyan mazgalı açtı.

“Yüzbaşıyla görüşmek istiyoruz,” dedi.

Mazgal kapandı.

“Ali arkadaşını revire gönderelim Hayri abi,” dedi Pola.

“Revire götürmezler. Bu işin içinde idarenin parmağı var. Gardiyanlar kendi başlarına böyle bir şey yapmazlar. Yüzbaşı da gelmeyecek.”

“Slogan atalım, kapıları vuralım, yemek almayalım” dedi bir tutsak..

“Biz de gardiyan dövelim!” dedi bir başka tutsak.

Hayri, ranzasında oturup düşündü. “Bir şeyler yapmamız ge-

rekiyor. Bu saldırıya karşı bir tavrımız olmalı. Ama nasıl? Askeri darbe olmuş. Her şeye hazırlıklıdırlar. Dışarıda ve içeride darbenin yarattığı bir şok var. Toplumda korku ve sindirme egemen. Ciddi bir tepki içine girersek, tavırları sert olabilir. Bu da zararımıza olur. Sessiz kal-sak daha da cesaretlenirler. Ne ayağa kalkmalıyız ne de yatmalıyız. Biraz zaman lazım. En iyisi ilk etapta koğuş olarak akşam yemeğini almamak. Subay sayıma geldiğinde konuşmak, ayrıca bir dilekçeyle bu uygulamayı protesto etmek ile yetinmek. Bu aşamada sert tavır ta-kınmak aleyhimize dönebilir,” dedi kendi kendine.

Sanki koğuşta cenaze vardı. En ufak bir kıvılcım duyguları ateş-lemeye yeterdi. Herkes susmuştu. Tartışmayı içlerine çekmişlerdi. Her biri bir şey düşünüyordu. Her birey iç dünyasıyla başbaşaydı. Yaşam işte, her zaman aynı renkte kalmıyor. Renk değişiyor. Ak ol-duğu gibi, karada oluyor. Her şeyin bir karası vardır. Cennetin ce-hennemi var, iyinin kötüsü var, ak gözün siyah bebeşi var, akciğerin karaciğeri var, gündüzün gecesi var, beyaz insanın siyahı var, var ha var. Kötülük renkte değil, kötülük insandandır. Renkler temizdir. Her renk diğerinin meyvesidir. Güzellikler mercandır, kötü olan insanın ruhudur. Kötülük ne geceye, ne de gündüze has, kötülük ne ışığın ne de gecenin evladı, geceye gündüz kötülüğü taşıyan gemidir. Deniz ise zamandır. Zaman kötü ile iyiliği yıkar ve ayıklar.

Hayri, ranzada oturdu, dizlerinin üzerinde bir kâğıt indirdi ve yazmaya başladı, yazı bittikten sonra

“Arkadaşlar, idareye vermek için bir dilekçe yazdım, okuyacağım, ardından arkadaşlar isimlerinin olduğu yerin altına imza atarlar.”

Dilekçe okundu ve masaya bırakıldı. Koğuşta bulunanlar im-zaladı. Necmi kapıyı vurdu ve dilekçeyi gardiyana verdi.

Ali halsiz ve bitkin bir şekilde yatakta yatıyordu. Hayri, Ali’nin uzandığı ranzanın yanında oturdu, eliyle alnına dokundu, kalp atış-larını dinledi. “Sabahtan beridir ağzına bir şey almadın, sana yiye-cek bir şeyler getirelim.”

“Sağ ol. İştahım yok.”

“Bir şeyler yemek için kendini zorlamalısın,” dedi ve kalktı.

Tepsi içinde domates, biber, peynir ve haşlanmış iki yumurta

Ali'nin ranzasına getirildi. Hayri'nin de dayatmasıyla Ali birkaç lokma yedi. Kapı açıldı ve gardiyan "Sorumlu, karavanayı al!" sesi yankılandı. Necmi kapıya gitti.

"Arkadaşımıza yapılan insanlık dışı uygulamadan dolayı yemek almıyor ve protesto ediyoruz," dedi.

Gardiyan, "Yemiyorsanız yemeyin. Bana dert mi?" diyerek sertçe kapıyı kapattı. Gardiyanlar biraz sonra karavana içindeki etleri çıkarıp yediler ve gerisini çöpe döktüler.

Tutsaklar domates, biber, salatalık ve soğandan bir salata yaptı. İçine limon sıkıldı ve akşam yemeği olarak oturup yediler. Amaçları yemek yememek değildi. İdareye karşı rahatsızlıklarını, tepkilerini bu yolla iletilmesiydi.

İki gün sonra öğle üzeri kapı açıldı. İçeriye iki kişi girdi. Bunlardan birinin adı Mehmet, diğ erinin ise Hasan'dı. Hasan'ın elinde bir poşet, ürkek adımlarla içeri girdi. Peşinden Mehmet cehennem kapısından girer gibi korkuyla koğuşa girdi. Ne konuştular ne de selam vermeyi akıl ettiler. Akılları başlarından gitmiş, aval aval bakan iki kişiydi.

Mehmet'in aksakalları uzamış, yüz hatlarındaki kırıksıklıklar derinleşmiş, gözünün fer i sön müştü. Buralara kadar nasıl geldiğini kendisi de anlamış değildi. Rüzgara kapılan sonbahar yaprağı gibi yuvarlana savrula gelmişti. Nerede duracağı belli değildi. Kaderine veryansın ediyordu. Üzerindeki gömleğindeki sarı, yağ lekeleriyle bir haritayı andırıyordu. Bir gün önce yemek yerken, bir başkası koluna çarpmış ve kaşıktaki yağlı yemek göğsüne dökülmüştü. Yağ lekesini temizleyecek imkânı da yoktu. O haliyle koğuşa kadar gelmişti.

Tutsaklar gelen misafirleri karşıladı ve merhabalaştılar. Oturmaları için masada yer gösterildi. Sigara ikram edildi. Mehmet sigara yaktı ve birkaç nefes üst üste ciğerlerine çekti. Konuşulanları dinlemiyordu. Etrafına bakıyor, koğuş düzenini gözden geçiriyor ve her şeyi beynine kaydediyor gibiydi. Koğuş sakinlerini tek tek süzdü, ancak tanıdığı kimse yoktu. Birkaç kişiyi gözü ısıırıyordu, ama nerede gördüğünü hatırlayamıyordu.

Hasan ise konuşkandı. Koğuşta bulunduğu ortamda hemen başından geçenleri anlatmaya başlamıştı bile. Gözaltındayken ailesi kendisine para ve birkaç parça elbise göndermişti. Hem ürkekti ve hem de delikanlı damarı vardı. Hem uyumlu hem de saldırgandı. Sanki iki karakterliydi. Kişiliği çeşitliydi. Feodal ile kapitalist kültürün ortak harmanıydı. Nisan yağmuru gibiydi, ne zaman ağlayacağı ne zaman güleceği belli değildi. Kişilik çizgileri net değildi. Çıkar çizgileri ona daha cazip geliyordu. Bazen tarlasını yağan yağmurun önüne çekiyordu. Bazen coşan nehir bazen boz bulanık akan su oluyordu. Bir toplumun tüm özelliklerini taşıyordu. Onu çözmek toplumu çözmekti. İyi ve kötülüklerin toplamıydı.

Hasan, el ve kol hareketlerinin yardımıyla heyecanlı konuşuyor ve yiğitlik yağını bedenine sürüyordu. Yarım saat sonra sepette iki somun, yağda yumurta, tabakta dilimlenmiş peynir, domates ve biberden oluşan sofraya masada kurulmuştu.

“Buyurun, yemeğe gelin,” daveti duyan Hasan, hemen kalkıp masaya yanaştı.

Mehmet ise, iştahsız ve isteksiz görünüyordu. Birkaç kez göz ucuyla sofraya baktı ve etrafı süzdü.

“Amca buyurun, yemek yiyin,” dedi Hayri.

“Sağ ol yeğenim, ben yemeyeceğim.”

“Eğer mahsuru yoksa nedenini öğrenebilir miyiz? Yoksa miden mi rahatsız?”

“Vereceğim param yok,” dedi safça

“İnsanlık ölmemiş amca, biz devrimciyiz, neyimiz varsa birlikte paylaşırız. Cebinden para vermiş gibi afiyetle ye, şimdiden helal olsun.”

“Sağ ol, teşekkür ederim,” dedi ve sofraya yanaştı.

Mehmet, gözaltında olduğu sürece devletin verdiği yemekle yetinmişti. Diğer tutsaklar ise, paylaşımcı davranmamıştı. Mehmet kalan birkaç kuruş parasını da ceketinin iç tarafındaki zulada saklamıştı. Günde birkaç kez eliyle kontrol ederdi.

Mehmet, yemek yedikten sonra ellerini birbirine sürdü ve ardından pantolonunda temizledi. Yemekten sonra yıkama âdeti

yoktu. Sigara istedi. Kendisine bir paket sigara verildi. Sigara içtikten sonra, “Mehmet amca, sıcak suyumuz yok, ancak musluk suyu ılık, kalk yıkan ve üstünü değiştir,” dedi Hayri

“Oğlum, giyecek temiz elbisem yok.”

“Biz sana veririz amca.”

Mehmet kalktı, tuvalette gitti ve başını sabunladı. Bu arada bir tutsak da elbiselerini soğuk suyla yıkadı. Mehmet, yeni iç çamaşırlar, kadife bir pantolon, kışlık bir gömlek giyerek masaya geldi. Tekrar bir sigara içtikten sonra namaz kıldı. Bildiği ne kadar dua varsa hepsini tekrarladı.

İradenin Sınandığı An

Dört haftaydı, tutsaklar ne aile görüşüne, ne de avukata çıkabiliyordu. İdareye ve gardiyanlara karşı her gün biraz daha tepkileri artıyordu. Havaalar serinlemiş; ancak ortam gerginleşmişti. Olay çıkmadığı gün yoktu. Giderek sinirler ve ipler geriliyordu.

Tutsaklar gün ışığıyla birlikte kalktı. Mahmut, pencerenin önünde durmuş, çöplükte dövüşen horozları izliyordu. Horozlardan biri kar beyazı, diğeri ise turuncu rengindeydi. Boynundaki yeşil tüyler parlıyordu. Horozlar önce gagalarıyla yeri deştiler, ayaklarıyla eşelediler; ardından tüyleri kabardı ve göğüs göğse geldiler. Horozlar birbirlerini gagalarken, tavukların ise umurunda değildi.

Horozlar yoruluncaya kadar dövüştiler. Birkaç kez düşüp kalktılar. Sonuçta turuncu renginde olan kaçtı ve beyaz horoz kovaladı. Mahmut eskiden beri horoz düşüşünden hoşlanıyordu.

Mahmut derin bir iç çekti ve kapı tarafına doğru yürüdü. Kapı açıldı ve Ferhat kapıya doğru koştu. Gardiyan karavanayı içeriye bırakıp kapıyı kapattı. Ferhat karavanayı kaldırdı. Çok hafif olduğunu hissetti. Kapağı kaldırdı ve içine baktı. Koğuşun mevcut sayısı yüz civarındaydı. Zeytin sayısı ise yüz tane yoktu. Kişi başına bir zeytin bile düşmüyordu.

Ferhat, Mahmut'a baktı, "Ne diyorsun?" anlamında başını salladı.

"Gardiyanı çağırıp konuşmak gerekir," dedi.

Ferhat karavanayı aldı ve Mazlum'un yanına gitti. Mazlum ile Ferhat konuştuktan sonra Ferhat tekrar kapıya geri döndü. Birkaç kez kapıyı vurdu. Uzun süre gardiyan gelmedi. Ferhat kapıyı tekmeledi. Gardiyan mazgali açtı ve sertçe, "Ne yapıyorsun lan?" dedi.

"Doğru konuş. Verdiğin zeytinler azdır, kişi başına bir zeytin bile düşmüyor."

“İstihkakınız budur. Eğer az ise, para verin sizlere kantinden alıp getireyim,” dedi.

“Bu beş kişinin bile istihkakı değil. İstihkakımızı bize kantinden parayla satmak mı istiyorsunuz?”

“Öyle bir şey yok.”

“Suç duyurusunda bulunacağız. İdareye dilekçe yazacağız.”

“Bak bana, istersen Kenan Evren paşaya dilekçe yaz,” dedi dişlerini sıkarak.

Ferhat dilekçe yazdı ve gardiyana verdi. Gardiyan dilekçeyi aldı, okudu ve mazgalı kapattı. Dilekçe idareye götürüldü. Dilekçe okundu ve işleme konulmadan yırtılıp çöpe atıldı.

Tutsaklar önceden kalma reçel ile kahvaltılarını yaptılar. Kahvaltıdan sonra Mahmut, Ferhat, Metin ve on tutsağın ismi okundu. Tutsaklar kapı önünde bekledi. Hazır olunca kapı açıldı ve maltaya indiler. Dağınık yürüyor ve aralarında konuşuyorlardı. Gardiyan, tutsakları maltaya çıkan kapının eşiğinde bir araya topladı.

“Yürürken konuşmak yok. Tek sıra ve uygun adımlarla yürüyeceksiniz, yoksa karışmam!” dedi.

“Biz asker değiliz ve askeri kışlada yaşamıyoruz. İstedığımız gibi yürürüz,” dedi Mahmut.

Gardiyan, Mahmut’un çenesinden yakaladı, dişlerini sıkı ve “Dediğimi yapma da göresin!”

Diğer tutsaklar tepki gösterince, gardiyan Mahmut’u bıraktı ve maltaya çıktılar. Tutsaklar, gardiyanın dediğini yapmadı ve dağınık bir şekilde yürüdüler. Koridorda diğer koğuştaki tutsaklarla konuşunca gardiyanlar tepki gösterdi. Birbiriyle merhabalaşmak bile istenmiyordu.

Tutsaklar görüşün yapıldığı kabinlere yöneldi. Her kabinin başında bir gardiyan duruyordu. Gardiyanlardan biri herkesin işiteceği bir şekilde, “Kürtçe konuşmak yasak. Türkçe konuş, çok konuş, Kürtçe konuşan olursa bırakmayız!” diye uyarıda bulundu.

Tutsaklar kabinin önünde bekledi. Aileler gelince kabine girdiler. Onlarla birlikte iki de gardiyan girdi. Hem tutsağın hem de görüşmecinin iki yanında birer gardiyan görevlendirilmişti. Artık kabindeki görüşmeler gardiyanların bakışları altında gerçekleşiyordu. Askeri

darbenin yapıldığı günden bu yana ilk kez görüş yapılıyordu. Görüşün başlamasıyla sesler birbirine karıştı. Seslere ağlama sesleri de eklendi.

Mahmut, kabine girince ellerini saçında gezdirdi ve görüşe geleni görmek istedi. Gelen anasıydı. Anası bir kelime Türkçe bilmiyordu. Oğluna bayramlık şeker ve pasta getirmişti, ancak içeri alınmamıştı. O da dışarıdaki görüşmecilere dağıtmıştı. Oğluna bayram şekeri ve eliyle yaptığı pastaları verememenin acısını yaşıyordu. Hayıflanıyor, yüreği daralıyor, içi yanıyordu.

Mahmut'un anası oğluna baktı. Gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Ardından hıçkırıklar tuttu. Ağzı kilitlendi, yüreği kabardı. Peştamalıyla yüzünü sildi ve ağlamaklı ses tonuyla “ Nasılsın oğlum?” dedi Kürtçe.

“İyiym anne,” dedi Mahmut.

Gardiyanlar birbirleriyle işaretleştirdi, biri yaşlı kadının kolunu, karşı taraftaki gardiyanlar da Mahmut'un kolundan tutup kabinden çıkardılar. Mahmut bağırdı, tepki gösterdi, ayağını yere sürüdü, ancak diğer gardiyanların yardımıyla görüş yerinden dışarı çıkarıldı. Mahmut sinirden titriyordu. Üstelik birkaç tekme ve tokat da yemişti.

Mahmut, anasıyla konuşamadan, ayların hasretini gideremeden, vedalaşamadan birbirlerinden koparılmışlardı. Bu bir zulümdü. Yaşlı kadın kabinde saçını başını dövüyordu. Evlat acısı analık duygularını harekete geçirmişti. Yavrusunu yitiren dişi aslan gibiydi. Gardiyanlar itip kakarak yerden sürükleyip nizamiyeden dışarı ittiler.

Suçü Kürtçe konuşmaktı. Oysa Türkçe bilmiyordu. Başka da nasıl konuşabilirdi? İçinden isyan, gözlerinden ateş fışkırıyordu. Mahmut, Kürdüm dediği ve bu uğurda mücadele ettiği için tut-saktı. Anası ise Kürtçe bilmediği için cezalandırılmıştı.

Mahmut, sırtını duvara dayadı, içindeki öfkeyi gözyaşı akıtarak yansıtıyordu. Elleri, ayakları titriyordu. Öfkeden nefes alamaz hale gelmişti. Birkaç kez yutkundu. Burnunu çekti. İçinden başını duvara vurmaya geldi. Bağırarak, sesiyle cezaevini gardiyanların başına yıkmak istiyordu.

Askerin, annesinin kolundan tutup çekmesi, annesinin gardiyanlara karşı direnmesi, bağırıp çağırması, ağlayıp gözyaşı dökmesi birer film gibi gözlerinin önünden geçiyordu. Gözleri açıktı, ama

o anı bir kez daha yaşıyordu. Duyguları paramparçaydı, ayakta durmaya da oturmaya da gücü kalmamıştı.

Mahmut çocukluğunda bir gün anasıyla birlikte bağa gitmişti. Bağın içinde keklik yuvasına rastlamıştı. Yavrulardan birini yakalayınca, ana keklik kanat çırpmış, yerde çırpınıp debelenmişti. Hayvan hep çığlık atıyordu. Mahmut, “Ana bu hayvan neden böyle yapıyor?” diye sormuştu. Anası, “Biri gelip seni kaçırırsa, seni zorla benden alırsa, aynısını ben de yaparım. Evlat acısı en büyük acıdır. Oğlum gel bu yavruyu bırak!” demişti. Mahmut, yavruyu serbest bırakmıştı. Aradan yıllar geçti. Şimdi aynı duyguları kendisi yaşıyordu. Anası da o ana keklik gibi çırpınmış, bağırıp çağırıyordu.

Görüşme yerindeki diğer tutsaklar beş dakika süresince görüşmüşlerdi. Düdük çalar çalmaz gardiyanlar tutsakların kolundan tutup kabineden çıkarmıştı. Bazıları vedalaşamadan, birbirlerine sakladıkları son sözleri söyleyemeden, el sallamakla yetinmişlerdi.

Cezaevinde sessiz ama derinden bir şeyler oluyordu. Sanki görünmeyen bir yangın vardı ya da sessiz bir fırtına esiyordu. Bir savaş yaşılanıyordu, ama meydana çatışan taraflar yoktu. Bu cezaevinde bir şeyler oluyordu; cezaevi sarsıntı geçiriyordu.

Görüşmesi biten tutsaklar gardiyanların tehdit ve bağırma ları eşliğinde koğuşa girdiler. Mahmut duygusallıkla dopdolu içeri girdi. Dokunsan ağlayacaktı. Genzi yanıyor, ağlamaklı bakıyordu. Hiçbir yerde durmadan ranzaya yöneldi. Ayakkabısını çıkardı ve sırt üstü uzandı. Birkaç kez içini çekti.

Ferhat, Mahmut’un yanına gelince, Mahmut yerinden doğrulup oturdu, nemli gözlerini kaçırmaya çalıştı. Ferhat elini dizine vurdu.

“Ne oldu, neden kabinden dışarı atıldın?”

Mahmut yaşananları anlattı. “Zoruma giden annemle görüşmem değil, olanlara karşı hiçbir şey yapamamaktı.”

Kapının sesi gelince Ferhat kalkıp kapıya yöneldi.

“Sorumlu ekmek al!” dedi gardiyan.

Ferhat ekmeği içeri aldı. Gardiyan kapıyı kapattı. Ferhat mazgala vurdu ve açıldı.

“Bu ekmek az...”

“İstihkakınız bu kadar.”

“Şimdiye kadar kişi başına iki ekmek veriliyordu. Şuan ise kişi başına yarım ekmek düşüyor!”

“Ne varsa o, başka ekmek yok,” dedi ve mazgalı sertçe kapattı.

Tutsakların istihkakı her gün biraz daha azaltılıyordu. Tutsaklar aç oturuyor ve aç kalkıyordu. Açlık bir işkence olarak dayatılıyordu. Dikkatler ekmek ve yemek üzerine odaklanmıştı. Açlığa alışık olmayan bu insanlar aç bırakılarak terbiye edilmek isteniyordu. Açlık tutsakları teslim almanın silahı haline getirilmişti.

Kahvaltılık olarak yüz kişiye yirmi yumurta, bazen kişi başına bir zeytin, bazen de bir tane dahi düşmüyordu. Birkaç dilim peynir ve bir kaşık reçel... Bazen kişi başına yarım ekmek, bazen çeyrek, bazen de bir ekmek veriliyordu.

Tutsaklar açlıklarını gidermek için kantinden yiyecek maddeleri satın alıyorlardı. Bunlar da reçel, peynir, yumurta, zeytin ile sebze ve meyve gibi tutsakların her gün kısılan istihkaklarıydı. Günlük istihkaklarını paraıyla satın alıyorlardı. Kantinden elde edilen paralarla gardiyanlar moral geceleri düzenliyor, sigara- içki alıp içiyorlardı.

Cezaevi bir korsan gemisine benziyordu. Kurallar, yasalar, vicdan ve her türlü insani duygular değersizleşip anlamsızlaşmıştı. Gardiyanların ağzından çıkan her söz küfürlü ve aşağılayıcı içerikteydi.

Açlıkla terbiye etme uygulaması devam ediyordu. Tutsakların yazdıkları dilekçe, gösterdikleri tepki ve ikazlar dikkate alınmıyordu.

Ertesi gün kahvaltıdan sonra tüm koğuş avluya çıkarıldı. Tek tek üstleri arandı, ardından yapılan koğuş aramasında eşyalar darmadağın edildi. Koğuşta bulunan kâğıt, defter, kitap, gazete arşivi, makara ipliği gibi eşyalara el konuldu. Yataklar yere atıldı, elbiseler dağıtıldı, dolap ve ranzalarda gözlerine ilişen saat, çakmak, kalem gibi eşyalar gardiyanların ceplerinde yer buldu. Koğuş savaş alanından çıkmış gibiydi.

Arama bitikten sonra tutsaklar içeriye alındı. Yaşanan manzarayı görenler şaşırdı ve içinden bir şeyler mırıldandı. Kimileri de yüksek sesle tepkilerini dillendirdi. Eşyalar toplandı, yataklar düzeltildi. Çakmak, saat, kalem vb. eşyası götürülenler Ferhat’a söyledi. Ferhat mazgala vurdu ve gardiyan geldi.

“Ne var sorumlu?”

“Arama esnasında beş adet saat, yedi adet çakmak ve on üç adet kalem alınmış.”

“Yani biz mi almışız?”

“Yasak diye almışsınız herhalde...”

“Neyin yasak olup olmadığını bilmiyorum, ama yine de bir sorayım.”

Ferhat, beklemeden Mazlum’un yanına gitti. Mazlum oturmuş, elbiselerini katlıyordu. Katlanan elbiseleri çantaya koydu ve oturdu.

“Böyle gitmez. Gardiyanlar giderek azgınlaştı. Kısıtlamalardan öte, er eğitimi dayatılıyor. Bıçak kemiğe dayandı. Giderek onurumuza ve siyasi kişiliğimize yöneliyorlar. Genel bir eylemlilikle bu yönelimin dozajı önüne set çekilebilir. Doğru olan, olayların olgunlaştığı anda eyleme geçmektir. Bence o an gelmiştir.”

“Diğer arkadaşlara söyle, yapıyla ilgilesinler, direngen ruhlar diri tutulsun. Sorumluluklarını savsaklamasınlar. İşi savsaklamak, zamana bırakmak, tüm yanlışlara davetiye çıkarmaktır. Bir şey olmazlık tüm yanlışların anasıdır.”

“Söylerim, ancak söz konusu olan arkadaşlardan bazıları ilgi bekliyor.”

“Ferhat arkadaş, kapıdan seni çağırıyorlar,” dedi Metin.

Ferhat kalkıp kapıya gitti. Kapıda esmer, etli butlu ve kargaburunlu bir gardiyan bekliyordu. Ferhat’ı görür görmez, “Avukatın gelmiş!” dedi.

Ferhat beklemeden dışarı çıktı. Alt kata indiğinde avluya çıkan kapı ile merdiven altında yedi sekiz gardiyanla karşılaştı. Birden kendini aralarında buldu. Gardiyanlardan biri, “Ferhat nereye?” dedi.

“Avukata...”

“Avukatın da mahkemen de biziz. Koğuşta eşyalar alınmış, öyle mi?”

“Nöbetçi gardiyana söyledim.”

“Biz de eşyaları geri vereceğiz. Yeter ki iste...” Sözü ardından yağmur gibi tekme, tokat ve yumruk Ferhat’ın üzerine yağdı. Ferhat slogan atma fırsatı bulamadan yere yığıldı. Midesi bulandı, göz-

leri karardı ve kirpi gibi ie kapandı.

Gardiyanlar, Ferhat'ın kolundan tutup merdiven basamağı üzerinde oturtttular. Makineyle saç ve bıyıklarını kestiler. Gardiyanlardan biri sağ ayağına, biri sol ayağına basmış; biri sol kolundan, diğeri sağ kolundan kavramış, bir başkası da makineyle saçını kesiyordu. Ferhat çırpındı. Tüm gücüyle engel olmaya çalıştı, ancak her kıpırdanışında ayağına sert basılıyor ve kolları bükülüyordu. Mengeneye alınmıştı sanki. Tepki gösterdikçe mengene sıkılıyordu. Sa ve bıyıkları kesildikten sonra, “Bundan böyle gardiyan diye bizi çağdırmayacaksınız. ‘Komutanım’ diye çağıracaksınız. Bizi gördüğünde hazır ola geçeceksin, ‘emret komutanım’ diyeceksin. Ezberlediğiniz o bilgileri ve kafanızı değiştireceğiz. Dediğimizi yapmazsanız sonradan çağırıp burada ne yapacağımızı artık sen düşün!”

Ferhat söylenenleri ne onaylıyor ne de reddediyordu. Susmuş ve bir kelime dahi konuşmuyordu. Her gardiyan birer zebani gibi etrafında dönüyordu. Gardiyanlardan biri, çenesinden yakaladı ve dişini sıkarak, “Anlaşıldı mı oğlum,” dedi ve yüzüne bir tokat vurdu. Ferhat'ın dudağı patladı, çenesine doğru kan süzöldü.

“Bir daha bu eşyamız alınmış, şu eşyamız yok diye karşımıza çıkma. Eğer çıkarsan senin için çok kötü olur. Anlaşıldı mı?” dedi bir başka gardiyan.

“Anlaşıldı.”

““Anlaşıldı komutanım!” diyeceksin. Hadi siktir ol git!” dedi ardından tekmesini savurdu.

Ferhat, yediğı tekmeyle merdiven basamağından düştü ve kafası duvara çarptı. Başını tuttu ve kalkıp yürüdü. Yüzü kan içinde, saç ve bıyığı kesilmiş halde koğuşa girdi. Koğuş ayağına kalktı. Herkes bir şey söyledi.

“Biz de gardiyanı koğuşa çekip vuralım.”

“Kapıları dövelim.”

“Pencereleri kıralım.”

“Sayım vermeyelim.”

“Açlık grevine girelim.”

“Öleceksek, bari direnerek ölelim.”

“Zaten bir şey verdikleri yok, yemeklerini almayalım.”

Birçok şey söylendi. Mazlum ise, patlayacak gibiydi. Ne ağlayabiliyor ne de içini dökabiliyordu. Yaşamak diken gibi ruhuna batıyor ve cehennemdeymişçesine canı yanıyordu. Ne oturabiliyor ne de uzanabiliyordu. Kafasından birçok şey geçiyordu. Ne dışarıyla ne de koğuşlarla ilişki geliştirebiliyordu. Her koğuş tek başına bir ada gibiydi.

Ferhat'ın başına su döküp yıkadılar, kanayan yerlere yara bandı yapıştırdılar, kanlı elbiseleri değiştirildi. Başına gelenleri baştan sona arkadaşlarına anlattı.

Ferhat korkmamış gibi davranıyordu, ancak korkmuş ve içinde korku dağı oluşmuştu. Kaygıları artmış ve koğuş sorumluluğunu bırakmayı içinden geçirmişti. Ancak bu duygularını kimseyle paylaşmamıştı.

Yediği yumruk darbesinden dolayı, Ferhat'ın iki dişi yerinden çıkmak üzereydi. Bazı dişleri damağına batmış ve dişetleri morarmıştı. Sessiz ve suskundu. Maltada bazen ağlama bazen, çığlık, bazen inleme sesi geliyordu. Bu sesler tutsakların psikolojisini bozuyor ve tüm dikkatleri oraya çekiyordu.

Tutsakların her anı korku, tedirginlik ve endişeyle geçmekteydi. Koğuş kapısı her açıldığında gözler oraya kayıyor, “bu kez kimi çağıracaklar?” diye merakla bekliyorlardı.

Maltada günde en az on kişi gardiyanlar tarafından dövülüyordu. Ancak gelen dövülen insan sesine benzemiyordu. Gardiyanların bilinçli olarak çıkardığı seslerdi. Bu da genel uygulamaların ilk habercisi, psikolojik baskıların bir parçasıydı.

Mazlum, pencereden dışarı baktı; ortalıkta ne çocuklar ne kadınlar ne de tavuklar gözükiyordu. Salt yetişkinler değil, çocuklarla hayvanlar da cezaevinden uzak duruyorlardı. Cezaevine yakın evlere sık sık baskın yapılıyor, didik didik aranıyordu. Buralarda yaşayan ailelerden bazıları ya evlerini satıp göç etmiş ya da terk edip başka yerlere gitmişlerdi. Gitmeyenler de imkansızlığa boyun eğmişti.

Karacadağ'ın eteklerine kar yağmıştı ve akşamları çok soğuktu. Çoğu tutsak battaniyesizdi. Kişi başına bir battaniye düşmüyordu. Defalarca battaniye istenmesine rağmen verilmediği gibi tutsakların ailelerinden temin etmesine de izin verilmiyordu. Tutsaklar-

dan bazıları soğuktan yatamıyor ve her gece defalarca uyanıyordu. Kaloriferlerin yakılması gerekirken bilinçli olarak yakılmıyor ve cezaevi buzhane gibi tutuluyordu.

İnsanlar yavaş yavaş cezaevinde miyim soruşturmada mıyım yoksa cehennemde miyim diye düşünmeye başlamıştı. Kişisel kaygılar artınca, birliktelik zemini giderek kayganlaşıyordu. Korku işkence ve açlık, insan olmanın gereklerini eritiyordu. Korku artık bir kavram değil, günlük yaşamın bir gölgesiydi.

Akşamüzeri Metin hastalandı. Önce yatakta kıvrandı. Ağrılar geçer diye kimseyi rahatsız etmemeye çalıştı, dişini sıkı ve defalarca nevresimin altında kıvranıp durdu. Koğuşların soğukluğundan dolayı çoğu tutsak üst üste elbise giymişti.

Metin'in üzerine örteceği battaniyesi yoktu. Birkaç günden beridir üşüdüğünden dolayı sık sık uyanıyor ve tualete gidiyordu. Çoğu tutsak dizlerini göğsüne çekmiş ve topaç gibi olmuştu. Metin, dayanamadı ve kalktı. Ayakkabısını giydi ve gezmeye başladı. Ağrıları giderek artmaya başlayınca oflayıp pufladı. Ağrıları artıkça iki büküm oldu. Yüksek sesle bağırmaya başladı. Midesi bulandı, kustu.

Mazlum kalktı, Metin'in yanına oturdu ve elini alnına koydu. Metin'in gözleri pörtlemiş, dışarı çıkacak gibi şişmiş, ateşi yükselmmişti.

Mazlum kolundan tutup yatağına götürdü. Ayakta duracak takati kalmamıştı. Tekrar kustu. Kusarken zorlanıyor ciğerleri ağzından çıkacak gibi oluyordu. Metin yerinde duramıyordu. Topaç gibi yatakta yuvarlanıyordu. Mazlum kapıyı vurdu. Gardiyan gelip mazgalı açınca, Metin'in ağır hasta olduğunu söyledi. Ancak gardiyan ilgilenmedi. Koğuş kapısı dövüldü. Gardiyan mazgalı açar açmaz, "hasta ise hastadır, ne yapalım, ölürse bir teröristten kurtulmuş oluruz!" dedi ve mazgalı kapattı.

Mazlum'un benzi soldu ve öfkeden isyan duyguları kabardı. Koğuş arkadaşları ayaktaydı. Tüm tutsaklar Metin'in inleme sesiyle uyanmış, Metin'e bakıp üzülüyorlardı. Metin'in her kıvranışı, her inleyişi arkadaşlarını etkiliyordu. Arkadaşları da acı çekiyordu. Birkaçı battaniye altından ağladı, Metin'in sesini duymamak için parmağıyla kulaklarını kapadı.

Bir kişinin hastalığı yüz kişinin hastalığına dönüşmüştü. Kimi battaniyeye sarılarak oturuyor, kimi uzanmış kimi ayaktaydı; koğuştta yatan yoktu. Ağızları bıçak açmıyordu. Birkaç ağır kesici ve-rildi Metin'e, ancak faydası olmadı.

Metin kurtuluşu ölmekte buluyordu: "Beni öldürün, bu reza-letten kurtulmak istiyorum!" dedi. Şimdiye kadar ölümden kaçıyor ve korkuyordu. Şimdi ise, ölümü arıyordu.

Metin durmadan kıvranıyordu. Koğuştakilerin kimileri soğuk-tan titriyordu kimileri de sinirden, bir şey yapamamaktan...

Mazlum, sağlık sorunlarından anlayan birkaç kişiyle konuştu. Teşhis, böbrek ağrısıydı. Görülen tüm belirtiler bunu gösteriyordu. Daha önce aynı acıları yaşayan da vardı. En kötü çare, bu koşul-larda çaresizlikten iyiydi.

Mazlum'un talimatıyla kuvvetli iki tutsak üst ranzaya çıktı, her biri Metin'in bir kolundan ve bacağından sıkıca tutup dengeli bir şekilde silkelediler. Ardından her iki ayaklarından tutup baş aşağı sarkıttılar ve silkelediler. Bir süre sonra, Metin gevşedi, rahatladı, ağrısı kesildi ama çok yorulmuş, bitkin düşmüştü. Bir süre yatakta sırt üstü uzandı. Birkaç dakika sonra tuvalete gidip geldi ve tekrar yatağa girdi ve derin bir uykuya daldı. Böylece koğuştakiler de uyudular. Herkes yaşanan bu acıdan kurtulmuş oldu.

Mazlum'un ranzası pencerenin önündeydi. Sabahın ilk güneş ışıkları parmaklıkların arasından yüzüne vuruyordu. Hava soğuktu ve pencerenin kenarlarından buz gibi hava geliyordu. Güneşin et-kisi kalmamıştı. Kalkma zamanıydı, ancak hem uykusu geliyordu hem de üşüyordu. Kefene sarılır gibi battaniyeye sarılmıştı. Koğuş sakinlerinin çoğu kalkmış, yüksek sesle konuşuyorlardı.

Mazlum birkaç kez gözünü açıp kapadı. Yataktan çıkmak iste-miyordu. Bir süre kalkıp kalkmama konusunda kararsız kaldı. Kalkma fikri ağır bastı ve kalktı. Elbiselerle yatağa girmişti. Ayak-kabılarını giydi ve yüzünü yıkamaya gitti. Önce Metin'e uğradı. Metin yatakta mışıl mışıl uyuyordu. Uyandırmadı.

Kahvaltıya oturdular, verilen ekmek çok azdı. Kişi başına bir çeyreğin yarısı düşüyordu. Ekmek satın almak istediler, ancak idare

ne istihkaklarını karşılıyor ne de kantin satışına izin veriyordu. Tutsaklar kahvaltıya oturdukları gibi kalktılar.

Açlık, tutsakları kendi çayırına çekiyordu. Tutsakların en önemli tartışma konusu yemektir. Açlık duygusu, kişileri geçmiş anılara götürüyordu. Açlık, bazılarını “nerede hata yaptım?” sorgulamasına götürüyordu. Açlık masada en büyük lokma arayışına götürüyordu.

Mazlum, yemeği yedi ve bulaşık yıkamak için leğenin önüne çömelip altı arkadaşıyla birlikte bulaşık yıkadılar.

Bulaşıktan sonra birkaç arkadaşıyla volta atarken arkadaşlarına gündemdeki konuları değerlendirmesini yaparken şunları söyledi: “İnsanın tanrısı zaafı ve kontrol edemediği duygulardır” diye bir söz vardır. Bunu kontrol eden yaşamı da kontrol eder. Ben her şeyden önce ölüm korkusunu öldürdüm. Tüm korkularımı mezara gömdüm.” Arkadaşları bu son sözlerini saygıyla dinlemişler, sorular sormuşlardı.

Mazlum, çok okuyup çok düşünen biriydi. Ancak yüreğine işleyen saldırgan dalgasına karşı bir çözüm bulamıyordu. Bu nedenle kendi vicdanıyla boğuşuyordu. Boğuştukça daralıyor, daraldıkça yalnızlaşıyordu. Hep bir arayış içerisindeydi. Arayış sonucunun ana-sıdır. Bir şeyler yapmanın arayışı, kişiyi doğruya götürür. Bu ilkeyi hep gözetti. Yaşamı sevdi ve uğrunda ölecek kadar tanıyordu.

Yaşam hakkı kutsal bir haktır, ancak tutsakların yaşam hakkı her gün bir parça daha ellerinden alınıyordu. Her gün biraz daha kendileri olmaktan çıkarılıyor ve başkalaştırılıyor. Duygular içe dönüyor ve yaşam, korkulu hale getiriliyordu. Giderek duyguları da değişiyordu tutsakların. Duygular değiştikçe davranışlar da değişiyor ve karmaşık hal alıyordu. Tutsaklar savunmasızdı, ancak en savunmasız anlarında bile en soylu davranışta bulunmaktan geri kalmıyorlardı. Utanacak gibi yaşamak ile teslim olmak arasında bocalayanlar da vardı. “Çelişki, çatışmanın mayasıdır,” derler. Çelişkiler her gün derinleşiyor ve ayrılıkların zeminini yaratıyordu.

Tutsakların yaşamı çalınıyordu. Sıra ruhlara gelmişti, yaşama anlam vermek yarı tanrı haline gelmekti. Yaşama anlam vermeyen denizde gezen bir mayın gibidir ve her an bir patlak verebilir. Tutsaklardan kimileri bu duruma gelmişti.

Kimi tutsaklarda yorgunluk, bezginlik, yılgınlık belirtileri görünmeye başlamıştı. Kimi tutsakların da azim ve kararlılıkla öfkesi her zamankinden daha fazla biliniyordu.

Korku Kurşun Gibiydi

Kemal, alt ranzada, Akif üst ranzada, Avreş pencere önündeki alt ranzada, Eşref ise kapıya yakın ranzada uyuyordu. Koğuşta on beş kişi kalıyordu. Koğuşa yerleştirilen ranzalardan dolayı oturulacak, yemek yenilecek yer kalmıyordu neredeyse. İki vardiya halinde yemek yeniliyordu. Koğuşta ne televizyon ne radyo, ne kitap ne de gazete vardı. Dünya ile ilişkileri kesilmişti.

O gün fırtınayla birlikte kar yağıyordu. Dondurucu bir hava vardı, ama kaloriferler yanmıyordu. Tuvalet koğuş içindeydi. İçeriği havalandırmak için pencereler açıldığında daha çok soğuk geliyordu. Pencereler yirmi dört saat kapalı kaldığındaysa içerisi ahır andırıyordu. Tuvalet kokusu, ayakkabı kokusu, insan vücudunun yaydığı ter kokusu toplamı koğuşu yaşanılmaz kılıyordu. Öyle bir kokuyordu ki, sanki koğuşta çürümeye yüz tutmuş bir ceset vardı. Günde üç öğün yemek ve ardından gelen sigara kokusunun da eklenmesiyle koğuş çekilmez hale geliyordu.

Sigara dumanı koğuşta nefes almayı zorlaştırıyordu. Birkaç tutsak dışında herkes sigara içiyordu.

Bulaşıklar soğuk suyla yıkanıyor. Kişi başına bir kaşık düşmüyordu. Bazen iki kişi bir kaşıkla, iki üç kişi bir tabakta yemek yiyordu.

Soğuklar nedeniyle tutsakların çoğu nezle, grip hastalığına yakalanır ama ne revire götürülür ne de ilaç verilirdi.

Tutsaklar haftalardır banyo yapmamış ve giysilerini yıkamamıştı. Isıtıcıları alındığı gibi banyoya da götürülüyorlardı. Bitler türemiş ve yayılmıştı. Vücudunda bit olmayan tutsak kalmamıştı. Koğuş, bit cennetine dönüşmüştü. Tutsakların saçları yağlanmış, iç çamaşırlar ter ve kirden lastik kıvamına gelmişti. Her tutsak gün içerisinde vücudunun herhangi bir yerini kaşımakla geçirirdi.

Bitli olmak ayıp değildi, ama bitsiz olmak bir ayrıcalıktı. Tabi böyle bir ortamda bitsiz yaşamak bir mucizeydi. Bazı tutsaklar dondurucu soğuk altında tuvalete gidip soyunuyor ve iç çamaşırlarında bit operasyonuna çıkıyordu.

Açlık, işkence ve ölüm korkusu, mahkeme kaygısı, banyo yapamama sorunu vb. koğuş sorunları, soğuk, nezle gibi hastalıklar tutsakların genel sorunlarındandı. Tüm bu cephelerde savaşmak büyük bir irade ve azim gerektiriyordu. Kimi tutsaklarda bu güç ve irade yoktu. Bunlar da savaş arenasında eziliyordu.

Kemal, nezle olmuştu. Başı çatlayacak gibi ağrıyor ve vücudu yanıyordu. Gözleri kızarmış, burnu morarmış, dudakları kurumuştu. Burnunu temizlemek için ne mendil ne de selpak vardı. Atletini parçalara ayırıp mendil olarak kullanıyordu. Üst üste elbise giymişti. Başına yeşil bir külâh geçirmiş ve kaşlarına kadar indirmişti. Mavi atkısını boynuna sarmış, battaniyeyi çenesine kadar çekmişti.

Bedeni ısındığında bitler hareketleniyor ve her tarafı kaşınıyordu. Yataktan doğrulup kaşınmaya başladığında tekrar üşüyordu. Dayanamadı, kalkıp tuvalete gitti ve iç çamaşırlarını çıkardı. Daha önce giydiği ve bitlerden temizlediği iç çamaşırlarını tekrar giydi. Üşüyünce yatağına gitti.

O sırada kapı açılınca Eşref kalkıp gitti.

“Süpürgeyi al ve gel!” dedi gardiyan.

Eşref, süpürgeyi alıp dışarı çıktı. Daha önce maltaya inen merdiven temizleniyor ve bazen de yıkanıyor. Eşref yine böyle bir çalışma sanmıştı. Ancak idarenin ve gardiyanların kullandığı tuvalet ve lavaboların yıkanmasını istediler, Eşref ne istediklerini ilkin anlamamıştı.

“Oğlum buraları temizleyeceksin. Fırça, mintax orada, öğlene kadar her taraf pırıl pırıl olacak!”

Eşref, yutkundu, yüzü sarardı, yüreği sıkıştı.

“Ben temizlemem!”

“Neden,” dedi gardiyan ve o hırsla Eşref’in üzerine yürüdü.

“Çünkü ben temizlikçi değilim. Kim buraları kirlettiyse onlar yıkasın!”

“Öyle mi, sana yıkatmasını bilirim!”

Gardiyan tekmelemeye başladı. Çıkan ses ve gürültü üzerine birkaç gardiyan daha geldi. Eşref’i ortaya alıp dövdüler. Eşref aldığı darbelerle sendeledi ve başı lavabonun musluğuna çarptı. Arından yüzünden kan süzüldü.

Gardiyanlar el ve ayaklarını tutup başını tuvalet taşına soktu. Gardiyanlardan biri saçından tutup ağzını, burnunu, yanaklarını ve alnını tuvalet taşına sürdü.

Tuvalet taşı, kana bulandı ve Eşref’in yüzü kan ile tuvalet taşının kiri ile yıkandı. Yüzü tuvalet deliğinde ve yüzükoyun uzatıldı. Kıpırdamasın diye beline, ayaklarına basılmış ve yere çivilenmişti.

“Madem tuvaleti temizlemiyorsun, o zaman yala!” dedi koğuş gardiyanı.

Bir başka gardiyan, “Dilinle tuvaleti yala lan!” dedi ve baldırını tekmeledi.

Bir başka gardiyan, “İyice tutun; pantolonunu indireceğim ve sikeceğim!” dedi ve kemerini açmaya çalıştı.

Bir başkası, “Oğlum şeyin küçük. Soyun da copu soksunlar!”

“İkisini de yaparız!” dedi gardiyan, “Önce üzerine bir sıçayım. Yüzündeki kan gitsin!”

Eşref, çırpınıp bağırdı, birkaç kez yalvardı, ancak gardiyan pantolonunu külotuyla birlikte dizine kadar çekti.

Eşref, gecikince Kemal meraklandı. Bir sigara yaktı ve ranzayı tıkladı.

“Akif, Eşref dışarı çıktı, gelmedi; gardiyanlara bir sor arkadaşşı nereye götürdüler?”

Akif, birkaç kez mazgalı vurdu, ancak ne gelen oldu ne de soran. Koğuşta ayakta kimse yoktu. Bir koğuştan ziyade bir hastaneyi andırıyordu. Hasta olmayan da soğuktan yatağa girmişti.

Biraz sonra kapı açıldı, revire gideceklerin ismi okundu. Aralarında Akif de vardı. Üç hafta önce revire gitmek için dilekçe yazmıştı.

“Bir arkadaşımız temizlik için dışarı çıkartıldı ancak geri gelmedi?” dedi Akif.

“Evet, idarede çalışan personel temizlik için götürdü. Birazdan gelir.”

Altı kişi revire çıkıyordu. Gardiyan merdivenlerin altında durdu. Copu elinde sallayarak, “Başkalarıyla konuşmak, selamlaşmak yok. Yapanı affetmem!” dedi.

Akif önde diğer tutsaklar arkada yürüyorlardı. Şans eseri yolda ne kimseyle karşılaştılar ne de selam verecek kimseyi gördüler. Revirin kapısında bekliyorlar ve sırayla çağrılıyorlardı. Doktor, gardiyana dönerek, “Bu orospu çocuklarının bir şeyi yok, hasta olan devlete karşı çıkmaz. Götürün bu kıroları. Birkaç kadın, kız getirin de sevişelim!”

Verilen ilaçların çoğunun son kullanma tarihi geçmişti. Hastalar gittikleri gibi geri döndüler. Koğuşa girdiklerinde dayanılmaz kesif bir koku yüzlerine çarptı.

Akif koğuşun ortasında durup burnunu tuttu ve yüksek sesle, “Arkadaşlar soğuktan ölmeyiz, ancak bu kokudan ölürüz. İçeride insan fark etmiyor, dışarıdan içeri insan girince leş kokusu geliyor. Pencereyi açalım, ayrıca günde birkaç kez diğer pencereleri de birkaç dakikalığına açıp koğuşu havalandıralım,” dedi.

Çoğu tutsak bu öneriye katıldı. Ranzaların altı her gün süpürülmesine rağmen yine de tozdan geçilmiyordu. Çöp bidonu içeride kalıyordu. Yere düşen sigara küllerinin griliği betona sinmişti. Küllükler sigara izmaritleriyle doluydu. Yemek yenilen yerin zemini yağdan sararmıştı. Her gün lavabo ve tuvaletler temizlenmesine rağmen lavabo ve tuvalet taşları da sararmıştı.

“Akif, Eşref gelmedi, gardiyana sor, başına bir iş gelmiş olmasın?” dedi Kemal,kaygılıydı ve gardiyanlardan her türlü kötülük bekliyordu.

Gardiyanlar Eşref’i belden aşağı soymuş, yüzükoyun uzatmışlardı. Ona bakıp kahkaha atıyorlar ve birbirleriyle konuşup alay ediyorlardı. Kimi tecavüz etmekten, kimi cop sokmaktan bahsediyordu. Tam bu sırada bir subay tuvalete girdi. Manzarayı görünce onları azarladı ve Eşref’i bırakmalarını söyledi. Gardiyanlar çekildi. Eşref ayağa kalktı ve pantolonunu çekti. Eşrefin yüzü kan ve pislik içinde kalmıştı. Subayla göz göze geldiler. Eşref, aşağı-

lanmışlık ve öfke duygusu içerisinde kin ve nefretle bakıyordu gardiyanlara. Acıdan öfkeden oradakilere saldırıp parçalamayı geçirdi içinden. Gözleri yaşardı ve yüzündeki kana karıştı.

“Elini, yüzünü yıka,” dedi subay.

“Koğuşa gitmek istiyorum,” dedi kekeleyerek.

“Korkma, sakın ol, ben yanında olacağım ve artık kimse sana karışamaz.”

Eşref, elini yüzünü yıkadı, ama kanı durduramadı. Subay biraz ileride gezen gardiyana dönerek, “Oğlum git revirden biraz pamuk, sargı bezi ve tentürdiyot getir,” diye seslendi.

Subay, bu haliyle revire götürmek istemiyordu. Subay, Eşref’in yarasını pansuman edip sardı ve “geçmiş olsun,” dedi. Eşref ise suskundu ve öfkeyle bakıyordu.

Subay, Eşref’e koğuşa kadar eşlik etti. Eşref başı sargılı ve elbiseleri kan içinde koğuşa girince, arkadaşları şaşkın bakışlarla ona baktılar. Kemal hasta yatağında bitkin halde yatarken Eşref’in geldiğini duyunca kalktı ve Eşref’in oturduğu ranzaya gitti.

“Yara bere içinde kalmışsın, kim yaptı?” dedi öfke dolu bir sesle.

Eşref başından geçenleri olduğu gibi anlattı; sesi incelmış, boğazı kilitlenmişti, konuşurken titriyordu, sık sık yutkunuyor ve boğazı kapanıyordu.

Eşref konuşurken koğuştan çıt çıkmıyordu. Eşref anlatırken bazı arkadaşlarının gözleri öfke ve acı duygusuyla yaşarmıştı, sigara içmekle tepki veriyorlardı. Koğuş bir anda duman altı oldu. Sinirler gerilmiş, bakışlar sertleşmişti.

Eşref’in duyguları alt üst olmuştu. Kendisine yapılanları hatırladıkça titriyor, öfkesi ve nefreti büyüyordu.

Tutsaklardan bazıları “ya günün birinde beni de çağırıp aynı şeyi yaparlarsa?” diye korku ve kaygı içerisinde çıkmazlara giriyorlardı. Kimi, “Bu durumda ya kendimi öldürürüm ya da yapanları!”; kimi, “Dünyam yıkılır. Hayatım haram olur!”; kimi, “Gardiyanların işi belli olmaz. Giderek azgınlaşıyorlar. Bunların ne dini ne de imanı var. Belki Eşref’e çok kötü şeyler yapmışlar da söylemiyorlar,” gibi düşünceler geçirdiler içlerinden.

Korku bir kurşun gibi bedenlerine girdi. Ama onursuz yaşamak asla kabul edilemezdi. Tutsakların kafasında şu soru cevabını bekliyordu: Geleneksel ahlak ölçüleri mi devrimci ahlak ölçüleri mi? Korku kartopu gibi gittikçe büyüyordu tutsakların yüreğinde. Direnişçi ruh ayağa kalkıp buradayım demenin sabırsızlığı içerisindeydi.

Tutsaklar bu düşünce karmaşası içerisindeyken kapı açıldı, kimse yerinden kımıldamadı. Önceleri kapı açıldığında herkes hazırlanır, karşılamaya giderdi. Ancak bu kez öyle olmadı. Kapıya koşmak tehlikeli olmuştu. Kapı cehennem zebanilerin kapısına dönmüştü. Kapılar her zaman ışığa, aydınlığa ve dünyaya açılırken, burada karanlığa, belirsizliğe ve korkuya açılıyordu.

Avreş kalktı, kapıdan dışarı çıktı. Karavanalarla birlikte içeri girdi. Bulgur pilavı, türlü ve kompostoydu. Ancak üç beş kişiye yeterdi. Kişi başına üç beş kaşık ya düşer ya düşmezdi. Var olan yemek dağıtıldı ve iki vardiya şeklinde yenildi. Ortalık temizlendi, tabaklar soğuk suyla yıkandı. Sigaralar içildi. Gardiyanlara çay siparişi verildiyse de getirmediler. Normal zamanda günde üç kez çay getiriliyordu. Normal zamanın dışının dışına çıkılmıştı.

Aniden kapı açıldı. Bir başgardiyan ile altı gardiyan içeri girdi.

“Arama var!” dedi gardiyan.

Avreş, yerinden kalktı, subayın karşısına geçti: “Kapıyı açın avluya gidelim, sizler de arama yaparsınız.”

“Gerek yok. Bu tarafa çekilin!”

“Zaten kalabalığınız, dışarı çıksak bir şey olmaz.”

“Burada emirleri ben veririm. Görevin söylediklerime uymak!”

“Söylediklerine uyma gibi bir zorunluluğum yok.”

“Öyle mi?” dedi ve Avreş’in karşısında dikeldi.

“Öyle tabi,” dedi Avreş.

“Avreş karışma, nasıl istiyorlarsa öyle yapsınlar,” dedi Kemal.

Kemal, Avreş’in kolundan tuttu ve geriye doğru çekti.

“Arayın çocuklar!” dedi subay.

Battaniyeler yere atıldı, elbiseler, fotoğraflar yırtıldı, mektuplar alındı, yataklar ayak altında ezildi.

“Sizlerin yaptığı arama değil,” dedi Akif, “bu yaptığınıza talan derler. Sağlam bir şey bırakmadınız!”

“Fazla konuşuyorsun, dilini keserim!”

“Dilimi kesecek adam daha dünyaya gelmedi.”

“Neden böyle provokasyon yaratıyorsun?” dedi Kemal.

“Ben görevimi yapıyorum.”

“Ama faşizanca bir görev.”

“Dua edin ki sizin gibi komünist, bölücü ve Moskofların bey-nini ezmiyorum. Gerçi ezmek istiyorum, ama...”

“Kafa ezmek, katliam yapmak tarihinizde çok var, tecrübeli-siniz yanı!” dedi Akif

Tam bu sırada Akif’in çenesine bir yumruk indi. Diğer gardi-yanlar da vurmaya başladı. Arama kavga ve işkenceye dönüştü. Tutsaklar da Akif’in yardımına koştu ve arbede yaşandı.

Başgardiyan birkaç tokat ve tekme yiyince diğer gardiyanları bırakıp dışarı kaçtı, peşinden de diğer gardiyanlar dışarı çıktı.

Tutuklular gibi gardiyanlar da tekme tokat yemiş, canları yan-mıştı. Gardiyanlar koğuşu terk ettiler, ama tutsaklar kaygılıydı. Gardiyanların bunları onlara bırakmayacağını biliyorlardı. Kimisi oturup kara kara düşünürken, kimisi de ayaktaydı. Akif’in yüzüne vurulan cop yeri morarmış, Avreş’in ise eli yaralanmıştı.

Bidonlar, bardak, bulaşık ve diğer kap kacaklar ortalığa atılmış, bir kısmı ayaklar altında kalmıştı. Akif, ayakaltındaki demirbaş eş-yaları kaldırdı. Kemal, kapı eşiğinde birkaç volta attı. Elini ranza demiri üzerine koydu ve arkadaşlarına dönerek sessizliği bozdu:

“Arkadaşlar, birazdan daha kalabalık bir sayıyla gelebilirler, eğer bizleri döver ve işkence ederlerse “kahrolsun işkence” biçiminde slogan atın, karşı koymayın, yoksa onlardan bir farkımız kalmaz. Kendimizi savunmak, dayığa karşı değil, siyasi eylem ve siyasi ta-vırdır. Duygularınıza hakim olun ve tahriklere gelmeyin. Bu sorun kavga ile çözülmez.”

Tam bu sırada ayak sesleri geldi. Ardından kilit açıldı ve kapı sürgüsü çekildi. Onlarca coplu, sopalı gardiyan içeri girdi. Her gar-diyan elindeki copla rastgele tutsaklara vurdu. Ortalık viraneye döndü. Bağırmlar, küfürler, hakaretler arasında “kahrolsun iş-kence!” sesleri yükseldi. Gardiyanlar tutsakları döverek önlerine

katıp teker teker kapıdan dışarı çıkardılar. Koridor gardiyanlarla doluydu. Tutsaklar önlerinden geçtikçe cop, tekme ve yumruklarla dövüyorlardı. Kemal, iki yanında kolundan tutan gardiyanlar eşliğinde koğuştan çıkarıldı. Kapıdan çıkar çıkmaz birkaç tekme darbesi aldı. Ayakları yerden kesildi ve diz üstü çöktü. Gardiyanlar onu kollarından tutup sürüklediler. Kemal kalkmaya yeltendiğinde midesinden bir tekme darbesi daha aldı, alnına cop darbesi indi. Gözlerinden kıvılcımlar saçıldı, gözleri karardı, birkaç tekme ve cop darbesi aldı. Yerde sürüklenene sürüklenene hücreye atıldı. Kemal'in yanına Akif ve üç tutsak daha konuldu. Hücrelerde ne döşek ne battaniye ne de kap kacak vardı. Betondan tabutluktuk; fare pisliğiyle doluydu.

Tüm tutsaklar aynı şekilde dövüle dövüle yara bere içinde hücrelere atıldı. Kaba dayaktan dolayı üç tutsak bayılmış, yedisinin başı kırılmış, on tutsağın dudağı ve yüzlerinin muhtelif yerleri yaralanmış, morarmış, birinin ise parmağı, bir kişinin de iki dişi kırılmıştı.

Akif musluktan avucuyla su aldı ve Kemal'in yüzüne sürdü. Birkaç kez "Kemal" diye seslendi. Akif ve iki tutsak Kemal'in el ve ayaklarından tutup beton sekinin üzerine sırt üstü uzattı. Akif ellerini, başka bir tutsak da bacaklarını ovdu. Birkaç dakika sonra Kemal gözlerini açtı. Etrafına baktı, gözlerinin önünde karıncalanma oldu ve giderek görüntüler netleşti. Akif'i görünce, "Ne oldu Akif, nerdeyim?" diye sordu.

"Bizi geziye çıkardılar Kemal, şimdi hücredeyiz."

"Bu nasıl gezi, her tarafım ağrıyor," dedi gülümseyerek.

"Bundan böyle geziye çıkmak isteyenlerin hali böyle olacak," dedi gülümseyerek.

Kemal kalkıp oturdu, elini başında gezdirdi ve ardından, "Vay be, başımda bir mezarlık oluşmuş, şişmiş ya!"

"Öyle, cop izidir."

"Diğer arkadaşlar nerede?"

"Sormadık ancak hepsini de hücrelere attılar."

Kemal, hücrenin ön cephesini bölen demir parmaklıklara tutundu, ağzını boşluğa çevirerek, "Avreş!" Diye seslendi.

"Ne var Kemal?"

“İyi misin, kaç kişisiniz. Hücre arkadaşların nasıl?”

“Birkaç çizik dışında iyi sayılırız, altı kişiyiz.”

Kemal, tek tek kişileri sordu. Kimin nerede kaldığını öğrendi. Böylece moral, güç ve cesaret verdi. Onun sesinde bile direniş tonu vardı. Kemal’in sesini duyan arkadaşları başlarını dik tutarlardı.

Koğuşun uzunluğu yaklaşık olarak otuz metreydi. Batıya bakan duvarlarda dört kat ve her katta da on hücre vardı. Her kata merdiven bölümünden ayrı ayrı giriliyordu. Her katın bir kapısı ve bir metre de balkonu vardı. Katın ön cephesi demir parmaklıklarla boydan boya örülmüştü. Her hücre dört metre kareydi. İçinde bulunan tuvaletin kapısı açıktı. Her hücrede dört peteklik kalorifer vardı, ancak hiç biri yanmıyordu. Her hücrenin ön cephesi demir parmaklıklı kapıyla kapalıydı. Tüm hücreler yirmi santimlik duvarlarla bölünmüştü. Bakıldığında tüm katlarda bulunan tutsakların sesi işitiliyordu. Bir katta bulunan hücreler birbiriyle ilişkilenebiliyordu. Parmaklıkların arasından bir el uzatılıp bitişik hücredeki tutsağa bir şey paylaşılabilirdi.

Her hücrede bir kişinin üzerinde uzanacağı kırk santim yüksekliğinde yaklaşık olarak da altmış santim genişliğinde bir beton seki vardı. Tüm hücreler tek kişilik olarak hazırlanmıştı.

Doğu tarafında ise, boydan boya duvar yükseliyordu. Dördüncü katın karşısı boydan boya pencereydi. İki pencerenin dışında tüm pencereler kapalıydı. Pencerelere ulaşmak imkansızdı. Alt katlara göre üst kat daha aydınlıktı. Sabah ilk güneş ışınları dördüncü katın hücrelerine vuruyordu. Tavan dördüncü kat hücrelerine doğru meyilliydi bu nedenle dördüncü katın hücreleri daha alçaktı. Sıfır noktanın yüksekliği bir metreye düşüyordu. Karşı duvarda sekiz gözetim deliği vardı. Gözetim deliklerinde tüm hücreler denetleniyordu. Ancak dördüncü kattaki hücrelerde oturulduğunda veya uzanıldığında gözetim deliklerinden görülmeyp, denetim dışı kalıyordu.

Gözetim deliklerinin olduğu tarafta dört projektör vardı. Bu projektörler hücrelere ışık veriyordu ve ayrıca büyük bir hoparlör de duvara monte edilmişti.

Alt katın önü üç dört metre genişliğinde ve boydan boya açıktı.

Gardiyanlar çoğu zaman orada dolaşıyordu. Koğuş nöbetçileri merdiven ile maltaya açılan boşlukta kalıyordu. Oraya bir masa ve iki sandalye atılmıştı. Kemal ikinci katta üçüncü hücrede kalıyordu. Birinci ve ikinci katın en iyi avantajı musluklarda suyun akmasıydı. Çoğu zaman su akmıyordu. Su aktığında bile üç ve dördüncü kata ulaşmıyordu.

Koğuş büyüktü ve soğuk hava deposu gibiydi. Üzerinde oturacak ne bir oturma ne üzerine örtünecek bir battaniye ne de minder yada döşek vardı. Eşyalar koğuştaki kalmıştı.

“Arkadaşlar soğuktan dondum,” dedi Kemal, “gelin yan yana oturalım ve birbirimizi öyle ısıtalım”

Sırtlarını birbirine dayayıp sohbet ettiler. Başka koğuşlardan da hücreye getirilenler de vardı. Hücrelerde altmışa yakın tutsak vardı. Kemal birkaç tutsağa seslendi. Türkü söylemesini bilenler Kürtçe ve Türkçe söyledi. Biri bitirince diğeri başladı. Alkışlar çalındı ve övücü sözler dizildi. Böylece suskunluk yerini güzel türkülere bıraktı ve koğuşa neşe geldi.

Akşamüzeri sayım oldu. Sayımı yapan subayı gören Kemal, “Komutan!” diye seslendi.

Subay durdu ve Kemale bakarak, “Evet, ne var?”

“Soğuktan donduk, kaloriferler yanmıyor, üzerinde oturulacak veya uzanacağımız bir şey de yok. Bize döşek, battaniye, koğuştaki kalan eşyalarımızı verin. Su içecek bardağımız bile yok.”

“Tamam, hallederiz,” dedi subay ve çekip gitti.

Boş vermişliğin adı “hallederiz” olmuştu.

Gün batmış, hava kararmıştı. Ne kalorifer yandı ne döşek ne battaniye ne de diğeri eşyalar... Yemek bile verilmedi.

Maltada yan bloklara açılan koridorlarda koğuşlar gözetleniyordu. Alt katta Hayri’nin kaldığı koğuşa bakan mazgal açıktı. Tut-saklar bağırarak haberleşiyordu. Daha önce Hayri, Kemal ve Mazlum, yapılması gereken bir eylem üzerinde düşünce alış verişlerinde bulunmuş, hatta eylemin dilekçesinin içeriği bile hazırlanmıştı. Eylemi uygulamaya koyma sorumluluğu Hayri’ye bırakılmıştı. Mazgaldan Ali’nin sesi geliyordu. Ancak yeterince anlaşılmadığı için birkaç kez tekrarladı. Kürtçe anlaşılmayınca, “Kemal arkadaşına söyleyin,

yarın başlıyoruz. Daha önce belirtilen biçimiyle dilekçelerinizi yazın,” dedi.

Kemal, mesajı anlamıştı. Kemal oturdu ve sigara kâğıtları üzerinde bir şeyler karaladı. Saat ona kadar yazıp bitirdi.

Bu koğuşun benzeri bitişikte de vardı. İkiz koğuşlardı. Kapıları birbirlerine bakıyor ve aralarında malta geçiyordu. O da dört kat ve kırk hücreydi. Oraya konulan tutsaklar daha çok hırpalanmış, bazıları ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştı. Birçoğu komaya girmiş ve yara bere içinde kalmıştı. Cezaevinde bir çalkantı, bir kaos vardı.

Gardiyanlar üç gün içinde dört koğuş basmış ve bazı koğuşlardan tek kişileri alarak hücrelere getirmişti. Bir haftadır cezaevi inliyordu. Gardiyanlar insanları dövmekten, komaya girenleri taşımaktan yorulmuştu. Coplar yerini ağaçlara bırakmıştı.

Kemal ayağa kalktı, sıraladığı kâğıtları eline aldı ve karşıya baktı. Karşı mazgalda iki gözün onu izlediğini gördü, fazla oralı olmadı. Kemal boğazını temizledi, gür sesiyle, “Arkadaşlar, bugünden itibaren açlık grevine gireceğiz. Bize yaşamı cehennem ettiler. Böyle yaşanamaz. Zaten çoğunun öneri ve istemi de budur. Bize işkence yaptıkları gibi diğer koğuşlardaki arkadaşlara daha kötüsünü yapmışlar. Rezilce yaşayacağımıza, onurluca ölmeliyiz!” dedi.

“Kes gürültü yapma, gelirsem pişman ederim!” dedi gardiyan.

Kemal, umursamadan, “İdareye vermek için bir dilekçe yazdık. Eyleme girmek isteyen arkadaşlar ismini yazar ve imzalar. Metni okuyorum,” dedi.

Derin bir nefes aldı, parmaklıklara yapışırçasına, “12 Eylül askeri darbesiyle birlikte doktora çıkarılmamaktayız. İstihkakımız olan yiyecek verilmemekte, kişi başına bir zeytin- yüz kişiye on yumurta, birkaç ekmekle açlıkla terbiye uygulamasıyla karşı karşıyayız. İstihkakımız olan yiyecekler kantine konup bize çok pahalı satılmakta, insanlara işkence edilmekte, aile görüşü üç beş dakikaya indirilmektedir. Ayrıca Türkçe konuşma zorunluluğu getirilmekte, zorla saç ve bıyıklarımız kesilmekte, avukat, savcılık bahanesiyle arkadaşlarımız götürülüp dövülmekte ve onurları ile oynanmaktadır. Elimizdeki kitaplara, gazetelere el konulmuş, radyo ve ocaklarımız

alınmıştır. Temel insani ihtiyaçlarımız işkenceye dönüştürülüyor. Şimdiye kadar kalorifer yakılmamış ve bize battaniye verilmemektedir. Soğuktan zatürree olacağız, haftalardır banyo yüzü görmemişiz ve bitlenmiş durumdayız. Bu uygulamaları kabul etmiyor ve protesto ediyoruz. İnsanca yaşamak istiyoruz. Bu nedenle;

1-Cezaevinde uygulanmakta olan baskı ve işkencelere son verilmesi, cezaevine yeni gelen tutukluların haftalarca hücrelerde tutularak işkenceye maruz bırakılmaması, tutukluların dövülmemesi ve koşuşlar tıka basa doldurulmaması.

2-Yakın akrabaların ve aynı davada olanların görüşebilmesi için fırsat verilmesi, hastaların doktora çıkarılması, tutukluların ziyaretçileri ve avukatlarıyla serbestçe ve makul bir süre görüşebilmesi, tutukluların zorla saç ve bıyıklarının kesilmemesi, kaloriferlerin yanması, battaniye verilmesi, haftada bir banyo yaptırılması, koşuşların yemekhane ve tuvalet sorunlarının çözülmesi, suyun yeterince bırakılması, yemeklerin yeterli ve sağlığa uygun çıkartılması, kantinde satılan eşyaların piyasa fiyatına uygun satılması, koşuşlara yeteri kadar su ve temizlik araç gereçlerinin verilmesi, hapishane-nin tamirâtı için harcanan masrafların tutuklulardan alınmaması, içeriye kitap, dergi gibi kültürel araçların verilmesi.

3-Avukatlara, ailelerimize baskı yapılmaması, savunmalarımızı hazırlayacak kâğıt , kalem ve diğer araçların verilmesi, hukuk ile ilgili ceza yasası ve diğer kitapların verilmesi.

4-Koşuş temsilcilerinin dikkate alınması ve dövülmemesi, haftada bir kabul edilerek, kendileriyle koşuş sorunlarının konuşulması ve dinlenilmesi vb talepler için aşağıda ismi bulunan bizler açlık grevine giriyoruz. Taleplerimizin karşılanmasını arz ederiz.”

Kemal derin bir nefes aldı. Hücre arkadaşlarına baktı ve devamla, “Eklenmesi veya çıkarılması gereken nokta var mı, arkadaşlar?”

Kimseden ses çıkmayınca, “Bizim katta, yanında kâğıt olan varsa birkaç tane göndersin,” dedi.

Birazdan kâğıtlar hücreden hücreye verilerek Kemal’e iletilti. Kemal yazılanları okudu, Akif temize çekti. İmzaladıktan sonra dilekçe bitişik hücreye verildi.

Cezaevinin mevcut sayısı bin beş yüzü geçmişti. Koşuşlar kap-

asitelerinin çok üzerinde, tıklım tıklımdı. Bin civarı tutsak açlık grevine giriyordu. Hayri revire, koridora, görüş ve avukata çıkanlarla görüşmeler sağlayıp tüm koğuşlara haber salmıştı. Sabahla birlikte cezaevi kitlesi eylemde olacaktı.

Daha önce birkaç günlük açlık grevine girilmişti. O zaman su da içilmemişti. Bu kez su içilecekti. Kemal, Hayri, Mazlum ve diğer tutsaklar aralarında yaptıkları tartışmada bu karara varmıştı. Suyun dışında ne şeker, ne çay, ne şerbet ve ne de sıvı bir başka şey alınacaktı.

Koğuşlardan birçok şey alınmıştı. Eylemle birlikte nelerin yaşanacağını herkes merakla bekliyordu.

“Arkadaşlar, soğuktan dondum!” dedi Kemal, “sizler seki üzerine geçin, sırayla biz ikişer kişi burada volta atalım, ancak böyle ısınabiliriz...”

Sevgiyi Acıyla Yıkamak

Mazlum ile Hayri, fırsat buldukça haberleşiyordu. Ancak Kemal ile haberleşmeleri zorlaşmıştı. Dışarıdan gelen iki not alınmış ve dışarıya göndermek için bir not hazırlanmıştı. Notun içeriği, cezaevinde yaşanan baskılar, idarenin askerleştirme politikası, kimi tutsakların yaklaşımı birinci maddeyi oluşturuyordu. İkinci başlıkta ise, savunmalara ilişkindi. Mahkemelerin tarihsel olarak hükmünün geçersiz olduğunu, pişman olmadıklarını, davalarının haklı olduğunu, bu davanın neferi olmaktan şeref duyduklarını, tarih karşısında görevlerinin kutsal olduğunu, tarihin kendileri için hükmünün beraat olacağı biçiminde bir savunma yapacaklarını, ayrıca çağı, Kürdistan tarihini, toplumun özelliklerini, devrimin stratejik taktiği, yöntemi ve araçları üzerinde duracaklarını, PKK'nin mücadele tarihini, ona karşı yaşanan saldırı ve kompoları, yaşanan çizgi dışı yetmezliğin genişçe anlatılacağı yazılıyordu.

Üçüncü maddede ise, ileriye dönük öneri, tasarı ve partinin geri çekilme taktiğine ilişkindi.

Mazlum ile Hayri'nin öncelikli işi yapacakları savunmayı yazmaktı. Yazacakları savunmayı dışarı göndermeyi düşünüyorlardı. Mazlum birkaç tutsakla birlikte volta atıyordu. Kapı açıldı, “Mazlum gelsin” diye seslendi gardiyan.

Mazlum, notu zula yerine koydu ve kapıya gitti. Gardiyan kapıda aradı ve avukat yerine yöneldiler. Mazlum, avukat odasına girdiğinde başka tutsakların geldiğini de gördü. Avukat ayağa kalktı ve merhabalaştılar. Tam bu sırada notu eline koydu. Mazlum gardiyanın önünde dururken avukat notu kemerin arasındaki cebe yerleştirdi. Merhabalaştılar ve Mazlum bankın üzerinde oturdu. Mahkemelerden, savunmalardan konuştular.

Avukat, saate baktı, mahcup bir sesle, “Bilmiyorum, duymuşsun, duymamışsın, kardeşin Delil askerle çıkan bir çatışmada öldü. Başın sağ olsun!” dedi ve içini çekti.

“Siz dostlar, arkadaşlar sağ olsun, mücadeledir, istesek de istemesek de bu tür acı şeyler yaşanacak. Bir ay önce duydum. Hayri arkadaş söylemişti.”

“Annen görüşüne geldi, bırakmadılar. Görmedim fakat çok üzüldüğünü söylediler. Sana tatlı getirmişti.”

“Bir önceki görüşte istemiştim. Görürsen çok çok selamlarımı söyle. Tatlıyı yemiş gibi oldum. Benim için de kendini üzmesin.”

Daha konuşacakları vardı, ancak görüşme zamanı bitti ve birbirleriyle vedalaştılar. Avukat kendine çeki düzen verir gibi yaptı ve notu iyice kamufle etti, ardından dosyaları aldı ve oradan ayrıldı.

Mazlum beklemeden koğuşa döndü, notu göndermenin sevinciyle derin bir nefes aldı. Yanına gelen Metin’le birlikte volta attılar.

“Mahkemeniz ne zaman?” dedi Mazlum.

“Daha yirmi gün var.”

“Kendini idama hazırla. Mahkemede sana ve birkaç arkadaşına daha idam cezası verebilirler.”

“Mahkemenin idam cezası vermesine de, idam sehpasında salanmaya da hazırım.”

“Buna inanıyorum. Cunta devrimcilere gözdağı vermek için, insanları sindirip korkutmak için, yirminin üzerinde insanı astı. Şimdiye kadar davamızda kimse asılmadı, ama hazırlıklı da olmak zorundayız.”

“Öyledir Keko. Bize idam verilerse, mahkemede sloganla protesto edeceğiz.”

“Atın tabi, mahkemenin idam kararını sloganlarla karşılık vermek en doğal hakkımızdır, olması gerekendir.”

Metin evliydi, biri kız biri erkek iki çocuğu vardı. Davasında kararlı biriydi. İhanetle yaşayacağına, bir günlük de olsa onurluca yaşamayı kendine ilke edinmişti. Atık ve kara kuşak sahibiydi, anası Türk, babası Kürt’tü. Hem Kürtçeyi hem de Türkçeyi iyi konuşuyordu. Okulu bırakıp davaya katılmıştı. Sağ görüşlü birinin ölümü eyleminden yargılanıyordu. Üzerinde ifadeler vardı. Maz-

lum, tutsakların gözünü korkutmak, insanları ihanete, teslimiyete çekmek için böyle bir idamın olasılığını düşünüyordu. Hukukun gereklerinden ziyade politik sebepleri olacağı bir idamı bekliyordu.

Metin, sevilen, mütevazı ve fedakâr bir devrimciydi. Yaşam neredeyse o da oradaydı. Daha doğrusu aktif olarak yaşamın içindeydi.

Mazlum, kardeşi Delil'in ölümünü duyduğunda etkilenmişti. Birkaç gün boğazından yemek gitmemişti. Tek başına anısına saygı duruşunda bulunmuş ve davasına olan bağlılığını göstermişti. Onu üzen, ölümü değildi, ölümüne sebep dikkatsizliğiydi.

Kapı açıldı ve gardiyan yüksek sesle, "On beş kişi kasaların taşınması için gelsin!" diye seslendi.

Ferhat kapıya yaklaştı, eline kapıya dayayarak, "Ne kasası?"

"Kantine gelen sebze ve meyve kasaları."

"Neden biz taşıyalım. Şimdiye kadar kim taşıdıysa yine onlar taşısın."

"Yani gelmiyorsunuz..."

"Hayır."

Gardiyan kapıyı kapayıp gitti. Birazdan başgardiyan mazgala geldi. Ferhat ile Mazlum birlikte mazgala gittiler.

"Personel izine gitmiş, bize yardımcı olarak birkaç arkadaş gelsin."

"Başka gün taşıyın," dedi Ferhat

"Haklısın, ancak araba gelmiş, bekliyor. Bize yardımcı olmanız gerekir."

"Bir şey olmaz birkaç arkadaşla birlikte gidin," dedi Mazlum.

Ferhat, yirmiye yakın tutsağı aldı ve dışarı çıktı. Kantinden boş kasaları arabaya taşıdılar. Denetleyen kimse yoktu. Ferhat kasaları arabaya indirince, "neden kasaların arasına gizlenip kaçmıyorum," dedi kendi kendine

Ferhat etrafına baktı, sağı solu gözetledi ve adımladı. Arabaya bindi arabanın içinde kasaları üst üste dizen Metin'di. Metin, ben oturacağım, çaktırmadan etrafıma kasaları diz" dedi. Tekrar etrafa baktı bahçe kapısında gardiyan bekliyordu. Arabadan incek gibi yaptı kendini oyalandı. Gardiyan sigara yakmak için maltaya yaklaştı, fırsat bu fırsat diyen Ferhat oturdu ve Metin etrafına kasaları dizdi. Araba doldu, tutsaklar

arabadan indi. Araba çalıştı ve hareket etti. Ferhat pür dikkat etraftan gelen sesleri dinliyordu. Araba dış kapıyı geçince zıpladı, büküm alıp hızlandı Ferhat ellerini birbirine sürterek “Kurtuldum! Kurtuldum!” diyerek sevinçten gözyaşları yanaklarına doğru aktı. Burnunu çekti, içinden başarının rüzgârı bir fırtına gibi esti.

Kasayı kaldırdı ve kafasını çıkardı. Araba son hızla yolda ilerliyordu. Ayağa kalktı ve dikiz aynada görünmemeye dikkat ederek arabanın arkasına geçti. Kendini yere bırakacağı sırada sert bir şey alına çarptı. Ardından başı duvara yapıştı, böylece kendine geldi.

Ferhat öylesine dalmış ve kaçmaya kaptırmıştı ki merdivende yürüdüğüünün farkında bile değildi. Karşıdan gelen bir tutsağın elindeki kasalara çarpmıştı. O büyük hayaline arkadaşı çarpıp devirmişti.

Ferhat kaçmayı hayal etmişti, ama ne fırsat bulabildi, ne de ciddi kaçış planı yapabildi. Her şey bir hayalin sınırları içinde kaldı; içindeki yoğun kaçma isteğine rağmen olası riski göğüsleyemedi.

Kasaların taşınması bitikten sonra koğuşa geri döndüler.

Koğuş çok soğuktu. Akşama doğru kar yağmaya başladı. Lapa lapa yağan kar duvarların yanına dikili direklerdeki projektörlerin ışığında parlıyordu.

Yemekten önce tüm tutsaklar koğuşun arka tarafında toplandılar. Ferhat, “Arkadaşlar yarın açlık grevine gireceğiz. Daha önce bu konuda uzun uzadıya konuşmuştuk. Neden açlık grevine girdiğimize dair bir dilekçe yazmıştık. Şimdi dilekçeyi okuyacağım, peşinden dilekçeyi masaya bırakacağız. Tüm arkadaşların ismi yazılmış, her arkadaş isminin altına imzasını atsın. Ardından son yemeğimizi yiyeceğiz ve açlık grevine başlamış olacağız. Arkadaşlar istedikleri kadar su içebilir. Başka da ne bir şey içilir ne de yenilebilir. Anlaşılmayan ya da arkadaşların sormak istediği bir şey var mı?”

“Görüşe, revire, avukata çıkacak mıyız?”

“Evet, çünkü derdimizi, eylemimizi ziyarete gelenlere, avukatlara, dünyaya ileticeğiz, ama idare bizi çıkarmayabilir.”

Birkaç soru daha soruldu ve ardından dağıldılar. Masalar temizlendi, masalar tüm tutsaklara yetmediği için ek olarak yere de sofraya serildi.

Torbada ne kadar ekmek, leğenlerde ne kadar sebze ve meyve varsa masaya taşındı. Uzun zamandı ne böyle zengin bir sofraya oturmuşlardı ne de bu kadar ekmek sofraya gelmişti. Nöbetçilerin “Buyurun” demesiyle bir hareketlilik başladı. Toplam sayıları yüzeli kişiyi geçmişti. Kendilerine ne su yetiyordu ne de tuvaletin kapasitesi ihtiyaçlarına cevap verebiliyordu.

Bazı tutsaklar ilk kez açlık grevine giriyordu. Bazıları daha önce birkaç günlüğüne girmişti. “Ya açlığa dayanamazsam? Ya açlıktan ölürsem? Ya açlık grevini bırakırsam? Günlerce açlık mı olur? Kesinlikle bir hafta dayanamam? Olmazsa bırakırım!” diye düşünenler de vardı. Ölümüne kadar direnecek olanlar da az değildi.

Yemekten sonra bazı tutsaklar geçmiş anıları üzerine sohbet ederken, bazı tutsaklar da yatağına girip uzandı. Hava soğuktu ve dondurucuydu. Tutsaklar ellerini ceplerinde tutuyordu. Çoğu tutsak başını soğuktan koruyacak şal benzeri şeylerle sarmıştı.

Akşam geç saatlere kadar Mazlum mahkemeye sunacakları savunmayı yazdı. Soğuktan eli kalem tutmuyordu. Sık sık parmaklarına üfleyerek ısıtmaya çalışıyordu. El ve ayakları iyice üşüdükten sonra yazmayı bırakıp yatağa girdi.

Mazlum, kalktuğunda sayım işlemi için gardiyanlar gelmek üzereydi. El ve yüzünü yıkadıktan sonra gardiyanlar geldi. Sayım esnasında kim neredeyse orada kalıyordu. Sayımdan sonra açlık grevine girildiğine dair hazırlanan dilekçeler verildi. Öğleye kadar idareden ses çıkmadı. Öğlenden sonra idarede bir hareketlilik başladı. Bazı koğuşları bastılar. Yıldırım’ın olduğu koğuşta ne kadar kağıt ve defter varsa aldılar. Bazı koğuşlarda fark ettikleri ısıtıcıları da aldılar. Cam bardak, ayna gibi eşyalara el konuldu. Arama adı altında koğuşlara baskın yapılıyor ve göze ne çarparsa alıp götürüyorlardı.

Yıldırım yaşanan olaylar karşısında sessiz kaldı. Tepki gösteren tutsak oldu, ancak Yıldırım’ın müdahalesiyle sustular ve tepkileri kursaklarında kaldı. Yıldırım baskılar karşısında ne bir söz sarf etti ne de tepki gösterdi; olup bitenleri izlemekle yetindi.

Mazlum, olup bitenleri pencereden Yıldırım’dan öğrendi ve canı sıkıldı. Sıkıntı bir zehir gibi bedenine yayıldı. Bedeni ağırlaştı ve beynindeki düşünceler dondu. Düşünmek istedi düşünemedi, yazmak

istedi yazamadı. Ne gülümseyebiliyordu ne ağlayabiliyordu ne uyuyabiliyordu ne de gezip sohbet edebiliyordu. Ciddi bir can sıkıntısı içerisindeydi. Sanki birileri üzerine yığılıp boğazını tutmuş sıkıyordu.

Mazlum yatağa girdi, sırtını yastığa dayadı, yüzünü beton duvara çevirdi ve öylece baktı.

Gözlerini duvara dikmiş boş gözlerle bakıyordu. Bu sıkıntıdan kurtulmak için çabaladı, kalemini elinde evirip çevirdi.

İnsan da evren gibidir; içi bazen kararır, bazen aydınlanır, bazen üzerine karabulutlar çöker, bazen yağmur yağar, bazen ısınır, bazen buzlaşır, bazen volkan gibi patlar, bazen nehirler gibi coşar, bazen baharın tüm renklerini ve kokularını taşır.

Mazlum'un sıkıntısı yarasını deşmiş, acı üzerine acı veriyordu. Mevsimin en soğuk anında yaşıyordu, ısınmak için battaniyenin içine girdi. Isındıkça kasları gevşedi ve derin bir uykuya daldı.

Her gün olduğu gibi, o sabah “günaydın” çekilmedi, abdest alıp namaz kılanların dışında sabah kalkan olmadı. Birkaç kişi namazını kıldıktan sonra yatağa girdiler. Yüzeli kişilik koğuş ölüm sessizliğini yaşıyordu ya da mezar sessizliğini...

Dışarıda esen sert bir rüzgâr pencereye vuruyordu. Uyanık olanlar da soğuklardan dolayı yatağından çıkmıyordu.

Sayım esnasında gardiyanların yüzü asık, bakışları sertti ve yüzlerinden nefret okunuyordu. Sayım doğru çıkmayınca tekrar saymaya başladılar. Bazı tutsakların üzerinden battaniyeleri açıldı. Tahrik ve kıskırtmalarda bulundular. Sayım yapıldıktan yarım saat sonra kapı açıldı. Gardiyan yüksek sesle “ Mahmut, Metin, Rındo...” ve on tutsağın isimleri okudu. Ardından “Hazırlanın ziyarete gidiyorsunuz !” denildi. İsmi okunan tutsaklar birer birer kapıdan çıktılar. Tutsakların yönü bahçeye çevrildi.

“Neden avluya gidiyoruz?” diye sordu Mahmut.

“Birazdan öğrenirsin,” dedi gardiyanlardan biri.

İdare görüş ve avukat ziyaretlerini kaldırmıştı. Mektup bile gönderilmiyordu. Eylemin dışarıya yansımaması için her türlü önlem alınmıştı. Önlemler hukuka ve yasalara dayanmıyordu. Cezaevinde her gün yasalar ihlal ediliyordu. Keyifleri nasıl istiyorsa

öyle yönetiyorlardı cezaevini. Onların nezdinde tutsaklar sürüydü, sürüden birini dayakla sakatlayabilir, kafasını, bacağına kırabilir ve ölesiye dövebilirlerdi. Çünkü sürü kendisinin. Böylece ne hesap sorulacaktı ne de hesap vereceklerdi.

Tutsaklar havalandırmaya götürüldü ve kapı üzerlerine kapatıldı. Birkaç dakika sonra otuza yakın gardiyan avluya girdi. Bazıların elinde ekmek, bazıların elinde elma ve portakal vardı. Yerde kar vardı ve beton buz tutmuştu. İnsanın yüzünü parçalayan bir rüzgâr esiyordu.

Orta boylu, kepini gözünü kapayacak şekilde kafasına çekmiş, buğday tenli, basık burunlu ve tavşan dişli olan gardiyan, “Sizlere ekmek, elma ve portakal getirdik. Dayak yemeden güzel güzel alıp yiyin. Yoksa sizleri doğduğunuza pişman ederiz!” dedi.

Tutsaklar başlarını eğdi ve cevap vermediler. Konuşan gardiyan göz ucuyla tutsaklara baktı.

“Arkadaşlar ekmek ve meyveleri verin!” dedi.

Ekmek ve meyve tek tek tutsaklara uzatıldı. Kimse almadı. Biri zorla Metin’e vermeye çalıştı.

“Neden illa da bana veriyorsun? Ben açlık grevindeyim ve almıyorum. Sorunlarımızı çözün ki alalım.”

“Siktir lan! Devlet teröristlerle pazarlık yapmaz!” dedi ve Metin’in çenesinden tuttu.

“Bırak çenemi!”

“Bırakmazsam ne yaparsın?”

“Ne yapacağımı bilirim!”

“Öyle mi?”

Gardiyan hiddetle Metin’e vurmaya başladı. Diğer gardiyanların yardımıyla Metin’i yere yatırdılar. Metin’in el ve ayaklarını tuttular. Biri de zorla ağzına ekmek sokuyordu. Ne ettilerse Metin’e ekmeği yediremediler, Metin’in diş etleri, dudağı kanadı, yüzü morardı. Başgardiyanın müdahalesiyle Metin’den vazgeçtiler. Metin nefes nefese ayağa kalktı.

“Erkekseniz teke tek gelin!”

Kapı önünde bekleyen subay gülerek Metin’e yaklaştı. Parmaklarıyla iri yarı birini göstererek, “Buna gider misin?”

“Evet! Ancak bir şartla, kim geliyorsa gelsin, teke tek... Ama toplu olarak gelmeyeceğinize söz verirken.”

“Söz veriyorum.”

“Asker sözü mü?”

“Evet, asker sözü!” dedi subay.

Metin biraz nefes aldı, gözlerini kapadı ve konsantre oldu. Gardiyan üzerine geldi. Gardiyan onu ciddiye almıyor ve bir domates gibi ezeceğini düşünüyordu. Patavatsızca üzerine üzerine geldi. Metin kaçamak hareketler yaptı ve ardından birkaç yumruk yapıpıştırdı. Feleğe meydan okuyan o iri yarı gardiyan yere yığıldı.

Gardiyan sersemleşti, elinin tersiyle ağzını temizledi. Ters ters baktı ve heybetli bir hırsla kalktı, dişlerini sıkarak “Orospu çocuğu, seni bu kez parçalayacağım!” dedi ve saldırdı.

Metin, kıvrak hareketlerle kendinden uzak tuttu ve onun etrafında döndü. Gardiyanın dövüş tekniği yoktu. Kaba gücüne ve demir yumruklarına güveniyordu.

Diğer gardiyanlar durmuş merak ve öfkeyle izliyorlardı. Bazıları kaldıkları yerde yumruk sıkıyor, sağa ve sola kıvranıyor, yerlerinde duramıyorlardı. Tutsaklar ise, sessizlik içerisinde Metin’in gardiyana attığı yumruklarla moral buluyorlardı.

Metin bedenini gardiyana kaptırmamaya çalışıyordu. Gardiyan iyice saldırganlaşınca birkaç yumruk daha yapıpıştırdı. İzleyici gardiyanlar bağırıyor ve cesaret vererek tezahürat yapıyordu. Metin, aniden saldırdı ve hızlı birkaç hareketle gardiyanı yere atıp üzerine çıktı. Altta gardiyan tekme ve yumruk atınca, Metin boğazından sıktı, dizlerini göğsüne bastırdı. Gardiyan boğulacak gibi oldu.

Gardiyanlar Metine saldırdı. Metin yumruk ve tekme darbeyle linç ediliyordu. Yerde bir topaç gibi yuvarlandı. Burnu kanadı, her tarafı morardı. Gardiyanlar çekilince Metin karnından tuttu ve cılız bir sesle, “Hani asker sözü vermiştiniz. Asker sözünüz bu mu?” dedi.

Gardiyanlar Metin’i bırakıp diğer tutsaklara yöneldi, her tutsağa birkaç gardiyan düşüyordu. Tutsaklar yere yatırılıp zorla ekmek yedirilmeye çalışıldı, tutsaklar dişlerini sıkıp bu insanlık dışı uygulamaya karşı direndi. En çok da Mahmut ile uğraştılar.

Mahmut, kurbanlık koyun gibi yerde debeleniyordu. Gardiyanlar ise akbabalar gibi üzerine çullanmıştı. Gardiyanlardan biri kırık paspas sapını Mahmut'un ağzına sokmuş, bir başka gardiyan ise, ekmek parçasını ağzına tıktırıyordu. Ekmek parçası Mahmut'un boğazında kaldı ve nefesi kesildi. Önce gözleri kaydı ve ardından kımıltısız kaldı. Yüzü kireç gibi beyaza kesildi. Mahmut'un öldüğünü sanan gardiyanlar korkuyla birbirlerine baktılar ve şaşkınlıkla geri çekildiler. İçlerinden biri Mahmut'u kaldırdı ve sırtına birkaç yumruk indirdi, ardından silkeledi. Mahmut kendine gelince derin derin nefes alıp verdi.

Gardiyanların tüm baskı ve şiddetine rağmen tutsaklara eylemden vazgeçiremediler. Gardiyanlar eylemi kırmak için diretirken, tutsaklar da eylemi sürdürmek için direniyordu.

Her direnişin tarihsel koşulları vardır. Zulme karşı direnişe geçmek ayrı bir şey, ölümden direniş yaratmak ayrı bir şeydir. Tutsaklar, dayatılan zulmü aşmıştı. Zalimlerin onursuzluklarına ayna tutulmuş, ölüme meydan okunmuştu. Çünkü, bıçak kemiğe dayanmıştı.

Gardiyanlar yenilgiyi kabullenip her yanlarını kan, yara bere içinde bıraktıkları tutsakları koğuşa götürdüler. Birçok koğuştaki aynı uygulamalar günlerce sürdü. Eylemi bırakanlar aynı koğuştaki toplatıldı ve toleranslı davranıldı. Televizyon, ocak, ısıtıcı verildi ve ziyarete çıkarıldı. Böylece tutsaklar arasında bir ayrılık duvarı örülüyordu. İdare tutsakları yanına çekmek, teslim almak için her yönetime başvuruyordu.

Açlık grevi on gün sürdü. Tüm koğuşlarda terör estirildi ve dayaktan geçirilmeyen tek birey kalmadı. Zorla yemek yedirilmeye çalışıldı. Giderek tutsaklar zayıflıyor ve yaşanan zulme karşı direniş güçleri azalıyordu.

Mahkemeye gidip gelen bir tutsak iç çamaşırlarının içinde bir not çıkartıp Mazlum'a uzattı. Mazlum notu açıp okudu. Hayri göndermişti. "Arkadaşlar, idare her gün biraz daha arkadaşlara yöneliyor, işkenceden geçirilmeyen arkadaş kalmadı. Bazı arkadaşlar hücrelere atıldı, dışarıyla ilişkileri kesmek için tamamıyla tecrit uygulanıyor. İnsanlarımız tek tek düşürülüyor. İdare eylemi bırakanları ve diğer siyasetleri yanına çekmek için özel bir politika

uyguluyor. Eylem uzarsa düşecek olanlar çoğalır. Bu da iyi sonuç vermeyecektir. Amaçlarıyla ters düşenler bir daha zor düzelirler. Bu eylemimizle idare istediği her şeyi yapamayacağını, bu uygulamaları kabullenmeyeceğimizi anladı. İki gündür kaloriferler de yanıyor. Pratik olarak geri adım atmadığımız, somut olarak hiçbir isteğimiz yerine getirilmediği doğru, ancak siyasi olarak kazanımlarımız oldu. Bundan böyle eylemi sürdürmemiz, onarılması zor siyasi sonuçları doğurabilir. Yapımızın şartları daha fazla eylemi sürdürmeye uygun değil. Bu konuda yeterli tecrübe de yok. Eyleme girerken, çoğu bu kadar gün götürebileceğine bile inanmıyordu. Bu vesileyle eylemi sonuçlandıralım. Ne diyorsunuz? Selamlar...” diye noktalıyordu.

Mazlum, etrafına baktı, ayakta olan yoktu. Rındo’nun gözleri ve avurtları çökmüş, yüzü sararmıştı. Açlık grevini bırakıp bırakmama konusunda kararsızlık anını yaşıyordu. “Ben bırakacağım!” kararını veriyor ve kalkacağı sırada tekrar vazgeçiyordu. Uzun süre bu ikircilliği yaşadı. Halüsinasyon görüyordu. Geçmişte yediği tüm yemekler gözleri önünden geçiyor ve unutamıyordu. Canı en çok da tatlı çekiyordu. Daha önce pastanelerde evde yediği baklava, kadayıf ve diğer tatlı türleri hayal sofrasında hiç eksik olmuyordu.

Rındo ayağa kalktı, etrafına bakındı, ayağını yataktan çıkarmadan tekrar yatağa girdi ve yeniden hayallere daldı. Deniz kenarında bir lokantada oturmuştu. Yanında sevdiği kız vardı. Garson yanlarına geldi. Yemek listesini sıraladı. Rındo iki kızartılmış tavuk, yanında sebze ve yeşillik istedi. Bir süre sonra garson yemek ile birlikte bir sürahi ayrıntı masaya koydu. Rındo kızarmış tüm tavuğu alıp ısırmaya başladı. Birini bitirdi, ikincisine yöneldi. Hem manzarayı seyrediyor hem sevdiği kızla konuşuyordu. Serin bir rüzgâr esiyordu ve masanın örtüsü esintiden bacaklarına vuruyordu. Tavuk, domates, biber, maydanoz, soğan derken, tatlı istedi. İki tabak baklava geldi. Rındo baklavayı bitirdi, ama doymadı. Hep yiyordu ancak hiç doymuyordu.

Açlık duygusu büyüyordu. “Artık dayanamıyorum, açlıktan öleceğiz, dünyada kim on gün yemek yememiş, neden bırakmıyoruz, boşu boşuna hepimiz öleceğiz,” dedi kendi kendine.

Koşuş sessizliğı yaşıyordu, sessizlik ölümü çağrıştırıyor, ölüm aileyi hatırlatıyordu. Çoğu tutsak ölüm duygusuna isteksiz ve uzaktı. Birçoğu en fazla bir hafta dayanabileceğini hesaplıyordu. Ancak bir hafta geçmişti, kimse açlıktan ölmemişti. On gün açlıkla mücadele halinde olmak, açken işkenceye karşı direnmek, birçok tutsak için Everest Tepesi'ne çıkmaktı. Aşılmaz denilen korkuları yenmekti. İmkânsızı imkan dahiline indirmekti. Onlar için azımsanacak ve küçümsenecek bir şey değildi. Bazıları açlık eylemiyle ölümü bile öldürmüştü. Ölümden yaşamı yeniden yaratmıştı.

Mazlum, uzun uzun düşündü, eylemi bu şekilde bırakmayı içine sindiremiyordu. Ancak ortada bazı gerçekler de vardı; eksi ve artıları yan yana getirdi. “Ya idare eylemi böyle sürdürüp yapıyı olduğu gibi düşürmeyi istiyorsa ya çözüme yanaşmazsa o zaman bu işin sonu nereye varır? “Şartlarımız bugünkünden daha kötü olmayacak mı?” gibi sorular sordu ve cevaplarını aradı. Ranzadan kalktı. Gözüne kestirdiğı tutsakları yataktan kaldırdı, düşüncelerini sordu. Birçok tutsakla volta atıp fikirlerini sordu. Hiçbir tutsak arkadaşından makul ve içini rahatlatacak, ikna edecek bir cevap alamadı. Mantığı ve duyguları çatlıyordu.

Kaloriferler yanıyordu, az da olsa koşuş ısınmıştı. Ancak aile ziyareti, avukat görüşmesi yasaklanmıştı. Bazı koşuşlar gruplar halinde, bazı koşuşların tüm tutsakları baskı ve işkenceden geçirilmişti. Birçok tutsak yaralanmış ve komaya girmişti. Bazı tutsaklar hücrelere atılmıştı. İdarenin tavrı daha da sertleşiyordu. Tutsaklar arasına ikilik, fitne fesat ilişkileri örgütleniyordu. Teslim olanlara imkân tanıyıp iltimaslı yaklaşılıyordu. “Eylemi bırakın, söyledığınız bazı şeyler görevimizdir, tabi ki yapacağız!” aldatmacasında bulunmaları mümkündü. Aslında tutsaklar fazla bir şey istemiyordu. Öne sürülenler idare tarafından gasp edilen insani taleplerdi. Bu hakları eylemle geri almak idare için ağır geliyordu.

Bir gün sonra eylem bırakıldı. İdare biraz gevşedi ve tutsakların kantin ihtiyaçlarını karşıladı. Bazı koşuşlar banyoya götürüldü. İnsanları alıp koridorda işkencelerden geçirme azaldı, ılık bir hava esti.

Koşuşlara giren ölüm havası kısmen de olsa dağıldı. Aile ve avukat ziyaretleri tekrar başladı. Koridor dolup taşı. Koşuşlar arası ilişkiler daha kolay sağlandı. Böylece iki hafta geçti.

Metin, akşam erkenden uyudu. Sabah erkenden kalkıp günaydın çekilmeden tuvalet ihtiyacını karşıladı ve sakal tıraşı oldu. El ve yüzünü yıkadı, yeni elbiselerini giydi. Sabah kahvaltısı yaptı, iki sigara üst üste içti, Mazlum yanına geldi ve bir süre sohbet ettiler. Kapı açıldı ve ismi okundu.

Metin kalkıp kapıya yöneldi. Son mahkemesiydi, idam verilebilirdi. Askeri cuntadan sonra yirminin üzerinde insan idam edilmişti ve.halen devam ediyordu idamlar. Birçok tutsak idam cezası beklentisi içerisinde kâbus görüyordu.

Metin maltada bekliyordu. Dava arkadaşları da gelince merhabalaştılar. Ardından sohbete daldılar. Gardiyanın “gidiyoruz” demesiyle idare bölümüne geçtiler. Arama yapıldı. Elleri tek tek önden kelepçelendi ve dışarıda bekleyen ringe yöneldiler. Ringin etrafını silahlı askerler sarmış, namlular onlara dönük ve elleri tetikte bekliyorlardı. Ring aracına çıkmak için bir merdiven indirilmişti. Metin araca bindi. Ring, demirden bir kutuyu andırıyordu. Her tarafı kapalıydı. Ön tarafta bir yumruğun geçebileceği genişlikte bir delik vardı. Bunun dışında ne iğne ucu kadar bir delik ne de bir açıklık vardı. Ringin içi kışın buz kesilirdi, yazın da fırına dönüşürdü. İçi kirli pasaklıydı; ne oturak ne de sandalye vardı.

Tutsaklar tıka basa içeri konuldu, kapısı kapatıldı ve yola koyuldular. Ring, Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi binasının önünde durdu. Askerler yerini aldı, kapı dıştan açılmıyordu. İçerideki tutsaklar üşüyorlardı. Yarım saat sonra kapı açıldı ve bekleme salonuna alındılar. Salon ringe göre daha sıcak ve rahattı. Orada birer sigara içtiler, banklar üzerinde oturup dinlediler.

Kapı açıldı ve duruşma salonuna girdiler. Kelepçeleri açıldı ve belirtilen yerlere oturdular. Başta mahkeme başkanı ve diğer heyet üyeleri içeri girdi. Heyet yerine geçti, kimlik yoklaması yaptı ve işlemler tamamlandı. Tutsaklara “Son kez bir şey söyleyecek misiniz?” diye sordu. Tutsaklar bir şey söylemeyince, mahkeme başkanı “gereği düşünüldü” dedi ve kararını açıkladı. Sıra Metin’e gelince, TCK’ nın 125.Maddesine göre ölüm cezası kesti.

“Kahrolsun sömürgecilik!” “Kahrolsun faşizm!” , “Yaşasın

PKK!" "Yaşasın bağımsız ve demokratik Kürdistan!" sloganlarını haykırdı tutsaklar.

Orada bulunan gardiyanlar tutsaklara saldırdı, ellerini kelepçeleterek salondan çıkardılar. Slogan atmamaları için ağızları kapatıldı ve yumruk ve tekme darbeleriyle dışarı itildiler. Metin bekletilmeden ringe konuldu. Yüzünden aldığı yumrukla yanakları morarmış ve dizkapağı şişmişti. Diğer tutsaklar da ringe bindirildi ve cezaevine hareket ettiler.

Metin ringden indirildi. Birkaç gardiyanın denetiminde idare bölümüne getirildi. Orada kelepçeleri açıldı. Metin hücrelere götürülerek tek başına bir hücreye atıldı. Daha önce hücrede bulunanlar da çıkarılmıştı.

"Nasılsın?" dedi cezaevi müdürü.

"Gördüğün gibiyim, neden beni hücreye attınız?"

"Sizlerin hücreye atılma emri yukarıdan geldi. Ayrıca ziyaretçilerinizle görüşmenizi de kolordu yasakladı. Benden kaynaklanmıyor."

"Bu yapılanlar yasal değil."

Müdür güldü, ardından somurtkan bir tavırla, "Pişmanlık duyarsan, devletten affını dilersen bir şeyler yapabilirim, yani idamdan seni kurtarabilirim."

"Pişman değilim, kimseyi de öldürmemişim, salt Kürt olduğum için, bunun mücadelesini verdiğimden dolayı idam cezası verildi. İnandığım dava yücedir. Bu uğurda ölmek büyük bir şereftir. Pişmanlıkla ilgili hiçbir beklentin olmasın. İdamdan da korkmuyorum!"

"Öyle mi?"

"Öyle."

"Sen bilirsin. Benden söylemesi. Yine de düşün," dedi ve çekip gitti.

Metin bir hafta boyunca soğukta bekledi. Sanki sırtına bir kalıp buz bağlanmıştı. Bazen kendi kendine mırıldanıyor, hücrede elindeki tespihle volta atıyordu.

Gecenin geç saatlerine kadar yatmadı. Sırtını yastığa dayadı ve boynuna kadar battaniyeyi çekti. Gözleri demir parmaklıklar ile karşıdaki duvardaydı.

Birkaç gardiyan hücrenin kapısına dayandı. İçlerinden iri yarı

olan gardiyan kapıyı açtı. “Kalk gidiyoruz,” dedi. Metin kalktı, ayakkabılarını giydi ve hücreden çıktı. Gardiyanlar koltuk altlarına girdi ve maltaya doğru sürüklendi.

“Bunlar gecenin bu vaktinde beni nereye götürüyorlar? Yoksa asmaya mı götürüyorlar? Ama daha erkendir. Bu kadar çabuk olmaz ki. İdam kararının onaylanması gerekirdi. Yoksa onaylandı mı?” diye düşündü.

Metin idamı düşünürken, ansızın havalandırmada kendini buldu. Avlunun ortasında üç ağaçtan oluşan bir sehpa ve ortasında sallanan bir ip gördü. En altta bir sandalye duruyordu. Avluda kimse yoktu. Sol köşede bir kedi vardı. Kedinin gözleri parlıyor ve ara sıra miyavlıyordu. Havalandırmanın diğer köşesinde, birkaç kâğıt parçası rüzgarın esintisinden yuvarlanıyordu.

“Demek ki hayat buraya kadarmış. Bu gece hayatım noktalanacak demek...” dedi ve gökyüzüne baktı. Gökyüzünde sayısız yıldızlar parlıyordu. Dolunay ise cezaevinin arkasından ilerliyordu. “Gitme, beni de bekle, geliyorum!” dercesine baktı. Üşümüyor ve hiçbir hissetmiyordu. Sehpaya yaklaştığında eşi, çocukları ve ailenin diğer fertlerini düşündü. Onların hayali gözlerinin önünden geçti.

Metin avlu duvarına sırtını dayadı ve öylece bekledi. Son kez nefes alıp vermenin zevkini çıkarıyordu. İlk kez gökyüzünün güzelliğinin farkına varıyordu. Bu duyguyu unutalı yıllar olmuştu. Ölüme giderken gökyüzüne bakıp derin nefes almanın zevkini yaşıyordu. Biri ona, “Bir daha dünyaya gelsen ne yaparsın?” diye sorardı, herhalde cevabı “Her akşam bir dağın zirvesine çıkar derin derin nefes alma zevkini yaşırdım” derdi. Alacakaranlıkta gökyüzüne bakmak, yemek ve sudan daha hoş gelmişti.

Avlu kapısı açıldı. Bir grup sivil ve bir subay içeri girdi. Şişko olan sivil kişinin işaretiyle Metin sehpaya götürüldü. Metin’in gözleri gözbağıyla bağlandı, elleri arkadan iple bağlandı ve yağlı ip boynuna geçirildi. Metin birkaç kez derin derin nefes aldı. Gardiyanlar içeri çekilince, cellât gelen emri bekledi. Metin’in bekleyecek zamanı kalmamıştı. “Kahrolsun faşizm, yaşasın hakların kardeşliği, yaşasın mücadelemiz!” sloganlarını atar atmaz ayağını sandalyeye vurdu.

Bu sözleri söyledikten sonra, içinden bir nehir boşalırcasına aktı ve rahatladı. Bazı sözler yağ gibi dökülürken bazı sözler ise buzdağı gibi tıklır boğazına. İçerden bir türlü dışarı çıkmaz. Hep içerde kalır ve içini yakar ne içerde erir ne de dışarı çıkar, çıkarmak istersin çıkaramazsın.

Tam bu sırada Metin uyandı. Kalktığında terlemiş ve boğulacak gibi olmuştu. Sesini diğer hücredeki tutsaklar duydu ve birkaç kez “Metin!” diye seslendiler. Metin ise rüyanın etkisiyle cevap veremedi.

Metin su içmek için musluğa gitti, Ama su akmıyordu. Su tutacak kabı da yoktu. Tabağı tuvalet musluğunun altına koydu ve borudan kalan birkaç yudumluk su damladı. Suyu içti ve tekrar yatağa girdi.

Beton soğuktu ve gece sessizdi. Geceler başka türlü acıyla geçiyordu. İnsanlık tabuta konulmuş ve çivilenmişti.

İçi yalnızlık ve dalgalı duygularla gidip geliyordu. Sohbet edecek, dertleşecek, anılarını paylaşacak bir dost, bir arkadaş arıyordu. Yalnızlık daha fazla batıyordu. Yalnızlık yakıcıydı. Hiçbir zaman bu kadar yalnız hissetmemişti kendini. Bazen duvarlar üzerine üzerine geliyor gibi oluyordu. Betona ve demire düşman olmuştu. Her gözünü açtığında beton ve demiri görüyordu. Metin uyumak istedi ancak uykusu kaçtı. Bir kuş gibi daldan dala uçuyor, eşiyile çocuklarıyla konuşuyor, onlarla sohbet ediyordu. Çocukluk anılarına gitti. Rüyalarında uçtuğu o acar günleri yaşadı.

Metin, sağlam bir duruş içerisinde olmaya özen gösteriyordu. Geriye dönüp baktığında özlediği ve yaşamak istediği şeyler az değildi. Özlemleriyle sevdikleriyle birlikte darağacına gidecekti. Kendisiyle birlikte özlemleri de asılacaktı.

Cezaevinin Tanrısı

Diyarbakır şehri üzerindeki bulutlar birbirine yanaşıp dağılıyordu. Güneybatı tarafında bir ejderha başını andıran kapkara bir bulut parçası yükseliyordu. Bulut yükseldikçe gökyüzü kapanıyor ve gün kararıyordu. Rüzgârla birlikte toprak kokusu insanın içini dolduruyordu. Bulutlar insanın içini karartıyordu.

Önce karanlık bastı. Ardından fırtına... Derken toza karışan yağmur yağdı. Sanki gökten kırmızı çamur yağıyordu. Balkonlara serilen çamaşırlar, yola park edilen arabalar, evlerin camları, kaldırımlar, parklardaki banklar ve çatılar çamurla yıkanıyor. Bu manzarayı gören yaşlılar “Suphanallah!” diyerek şaşkınlıklarını dilendiriyorlardı.

Şehrin üzerine çamur yağarken cezaevinin üzerinde ise zulüm rüzgârı esiyor ve ölüm bulutları dolaşıyordu.

Cezaevi yönetiminde görev değişikliği yapıldı. Eski yönetim yerine yeni bir yönetim atanmıştı. Eski yönetim tutsakları baskılara boyun eğdirememişti. Direnişler, tepkiler ve tutukluların kararlılığı, kolordu komutanlığını bir arayışa sürüklemiş; daha sert, daha sistematik uygulamaları göğüsleyecek, cezaevini cehenneme dönüştürecek bir yönetim oluşturulmuştu.

Yeni ekip; yeni uygulama ve planlarla görev başına geçmişti. Artık cezaevinde her şey değişecekti. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Cezaevinin yeni iç güvenlik amiri koğuşları gezip tutsaklar için, “Kendilerini kendi evlerinde hissedecekler, bıraksalar bile oradan gitmeyecekler,” diyormuş. Bu iddialı söz, yeni yönetimin nasıl bir sistem kuracaklarının ilk işaretiydi.

Yeni yönetim İstiklal, Ey Gençlik ve Çanakkale marşlarıyla karşılandı. Gardiyanların söylediği marşlarla cezaevi inliyordu. Marş-

lar duvarlara çarparak yankılanıyor ve ana koridordan geçip yan koridorları dolduruyordu. Marşların tok ve gür sesinin yankısı tutsakların hayallerine çarpıyor ve içlerine korku salıyordu.

Cezaevinin iç güvenlik amiri yüzbaşı, korku veren sesiyle ve bakışlarıyla, heybetli gülüşü, esrarengiz havasıyla kendini gösteriyordu. Üzerinde Amerikan parkesi, yeni ütülenmiş pantolon ve parlayan botlarla etrafı süzüyor, elleri arkada kenetli, arkasında Co isimli köpeği, köpeğin peşinde asteğmen Cengiz, başçavuş, onbaşı ve otuzun üzerinde gardiyan alt kata girdiler. Baştan sona kadar yürüdü ve tek tek hücrelere baktı. Ardından koğuşun orta yerine geldi, sırtını duvara dayadı.

“Buraya yeni atandım. Adım Esat Oktay Yıldırım, cezaevinin iç güvenliğinden sorumluyum. Cezaevinin iç güvenlik amirliğindeki her şey benden sorulur. Akıllı olmanızı tavsiye ederim. Hepinizi birer Türk evladı yapacağım. Bundan sonra çok konuşacağız!” dedi.

Yürürken botlarını yere sürüyor, elindeki kalemı hızlı hızlı evirip çeviriyordu. Yanındaki gardiyana baktı, Co’nun başını okşadıktan sonra, başını üç ve dördüncü katlara doğru kaldırarak konuşmasını sürdürdü:

“Kıbrıslılar bizi bilir, vatan millet için çocukların bile kanını içeriz. İnşallah kendinizi bu duruma getirmezsınız!”

Esat, Kıbrıs Savaşı’nda toplama kampında komutanlık yapmıştı. ABD’de kontrgerilla eğitimi görmüş ve Türkiye’de bu örgütlenme içinde yer almış biri olarak özel görevle Diyarbakır Cezaevine atanmıştı. Özel bir adamdı ve özgüvenle konuşuyordu. Büyük yetkilerle donatılmıştı ve emirleri kolordu komutanından alıyordu. Nazi Almanya’sındaki SS teşkilatının ordu içindeki rolü neyse, Esat’ın da rolü de oydu: Türk Gestapo!

Kıbrıs’ta şöhretliydi. Yaptığı işkence ve zulümle tanınırdı. Bazıları da birer kahraman gibi bakar ve değerli bir Türk evladı olarak lanse ederlerdi. Bu nedenle yaptığı insanlık dışı uygulamalarıyla gurur duyardı. “Vatan ve millet için çocukların kanını bile içeriz!” sözü boşuna değildi. Bu onun karakterini gösteriyordu. Türk halkı adına vatan- millet sloganı altında, ırkçı, şoven ve faşist uygula-

maların sorumluluğunu üstlenmişti. Bu uygulamalarıyla Türk halkını töhmet altına sokmuştu. Kıbrıs'ta yaptıklarını, Rum halkına yapılanları Diyarbakır cezaevinde Türk ve Kürt halkının evlatlarına yapacaktı. Bunun için gelmiş ve bunun için görevlendirilmişti.

Her ulusun, her milletin bir tanrısı var. Tanrılar insan ve doğa-üstüdür. İnsanlar bu tanrılara tapar ve her şeye kadim görür. Esat da Diyarbakır cezaevinde bir “Tanrı”ydı”, artık Tanrı’nın haberi olmadan tuvalete gitmek, oturmak ve hapsi kırmak bile yasaktı. Diyarbakır Cezaevi’nde yeni bir süreç, yeni bir dönem başlamıştı.

Esat, alt kattan üst katlara çıktı. Hücreleri tek tek gezdi. Tutsaklar ne önünden kalktı, ne hazır ola girdi ne de bir şey sordu. Herkes kaldığı hücrede doğal duruşunu sürdürdü.

Esat kadar, ünlü köpeği Co da tutsakları süzüyor ve düşmanca bakıyordu. Esat’ın saldırı emrini bekliyordu. Esat alt kata indi ve maltaya yöneldi. Birkaç koğuşı gezdikten sonra makam odasına gitti. Odada büyük bir masa, yüksek bir koltuk vardı. Masanın üzerinde küçük çapta birkaç Türk bayrağı, silahlı kuvvetleri temsilen bayraklar, kâğıtlar, dosyalar bulunuyordu. Atatürk’ün büyük bir resmi duvarda asılıydı. Atatürk’ün üzerinde gri bir ceket, beyaz bir gömlek, sarıya çalan bir kravat ve saçında tarak izleri belirgindi. Altın sarısı verniklenmiş, kenarları çiçek desenleriyle süslenmiş çerçeve parlıyordu.

Yan tarafta Atatürk’ün Çanakkale zaferinde çektiği resmi, sol tarafta ise Osmanlı imparatorluğu dönemi padişahların resmi asılıydı.

Masanın önünde üç koltuk duruyordu. Kapının yanına birkaç sandalye üst üste konulmuştu. Esat makam koltuğunda, Co ise karşıdaki koltukta oturdu. Co sahibinin ağzına bakıyor, bir şeyler söyler gibi ağzını açıp kapatıyor ve diliyle dudağını yalıyordu. Esat düşüncelere dalmış, tutsaklara karşı idare olarak ilk olarak ne yapacağını planlaması üzerinde yoğunlaşıyordu.

Esat ne tutuklulardan hoşnuttu ne de eski idareden. Eski idareye ağzına geleni söylüyordu. Onları teröristlerle anarşistlerle işbirliği yapmakla suçluyor, “onlarda Türklük şuuru olsaydı bölücü ve Moskoflara böyle iyi niyetle, insanca yaklaşırlar mıydı?” diye düşünüyordu.

Makamın dekorunu beğenmemiştir, dudak bükerek bakıyordu. Masası eski, koltuklar demode olmuş ve solmuştu. Odanın boyası silikti.

“Bu odaya yozlaşma sinmiş, işi buradan başlatmalıyım,” diye mırıldandı.

Kapı vuruldu ve Cengiz içeri girdi. Düşündüklerini Cengiz ile paylaştı. Cengiz her dediğine “Evet komutanım!” diyerek onayladı.

Cengiz bir metre doksan santim boyunda, kemikleri kalın, yüzü dolgun, gözleri çıkmak çıkmak, kargaburunlu, kalın dudaklı, alından saçları dökük, hafif kamburumsu görünümündü.. Yaşına göre göbeği sarkmış, burnundan konuşan, kendine sevdalı, gücü kuvveti yerinde ve sağlıklı biriydi. O da cezaevinin ikinci Tanrı’sıydı.

Tarih boyunca korku tanrıları, inanç tanrıları, seveda tanrıları, günah tanrıları yaratılmıştı. Eksik olanı işkence tanrısıydı. O da görev başı yapmıştı. Firavun, Nemrut gibileri korku tanrılarını kısıklandıracak uygulamaları olacaktı.

Tutsaklar bu tanrıya şartsız, sualsiz uyacak ve öyle karşılayacaktı. Karşısında diz çökecek, ağlayarak yalvaracaktı, af dileyecetti. Vahşet boyutundaki işkencelerin tanrısı, cezaevinin hem celladı hem yargıcı hem Azrail’i olacaktı. Herkes de onu böyle kabullenecekti. İnsanlık onuru ayaklar altına alınacaktı.

Diyarbakır Cezaevi bundan böyle ölümlülerin yaşandığı “cehennem” olarak anılacaktı.

Esat bir tanrı gibi oturmuş, verilen sınırsız yetkilerle neler yapabileceği, ne gibi projeleri hayata geçirebileceği üzerinde yoğunlaşmıştı. Azrail bile onun kadar sınırsız yetkiye sahip değildi.

Kolordu Komutanlığı, “Eti senin kemiği benim,” misali, binlerce tutsağı onun insafına teslim etmişti. Artık cezaevinde ne hak vardı ne de hukuk; tek bir yasa vardı, o da her şart ve koşulda Esat haklıydı. Eğer haksız olsa bile haklılık maddesi uygulanacaktı.

Esat’ın iki çeşit köleleri vardı. Gardiyanlar emir köleleri; tutsaklar ise bedensel köleleriydi. Önce bedenleri teslim alacak, ardından sıra düşüncelerine gelecekti. Gogol “Aşkım için canımı, ülkem için aşkımı veririm,” demişti. Esat ise “Her şey benim için, ben de vatan ve millet için!” sloganına dönüştürmüştü yönetim

mekanizmasını. İsteddiği tutsağın canıydı, kanıydı, insani duygularıydı ve tutsağın düşüncesi idi; dahası tutsağın onuruydu.

Esat en fazla iki halka düşmandı. Rumlara ve Kürtlere... Rum ve Kürtlere ilişkin birçok aşağılayıcı söz öğrenmişti. Kürtlere ilişkin en çok hoşuna giden “günün birinde eşeğe sen Kürtsün diye söylenilmiş, eşek bu söz üzerine çok kızmış ve kırk gün ne bir şey yemiş ne de su içmiş!” biçimindeki uydurma hikâyeydi. Zihninde eşeğin değeri de bir Kürt’ten daha fazlaydı. Kürtlük o kadar kötülenmişti ki eşek bile “sen Kürtsün” kelimesini hazmedemiyordu. Kürtlüğü böyle aşağılıyordu.

Esat şimdi Kürt coğrafyasında ve Kürtlerin doldurulduğu cezaevinde yönetiyordu. Esat nezdinde Kürtlük eşekten daha aşağı bir cinisti. Kendini Türk saymayanların tek bir hakkı vardı; o da ölümdü.

“Kuyruklu Kürt, mağara adamı, ilkel Kürt, kıro, Ermeni dölü” gibi birçok aşağılayıcı sözle Kürt gençlerini aşağılayıp ezmeye çalışmıştı. Birçok kişiyi Kürtlüğünden utanç duyar hale getirmişti. Okulda, arkadaş çevresinde, ana ve babalarını ret etmiş, sahiplenmek istememiş, ana ve babası Türkçe bilmediği için arkadaşlarını evlerine davet etmeyen birçok Kürt türemişti. Vebadan kaçır gibi, Kürtlüğünden kaçan birçok Kürt türemişti. Kimileri de bu durum karşısında ulusal gerçeğine dönmüş ve ulusal bilince varmıştı. Kendini inkâr eden Kürtler ile kendine sahip çıkan Kürtler türemişti. Beyaz Kürtler inkârlara, kırmızı Kürtler ise ulusal varlığına sahip çıkma mücadelesine katılmıştı. Bazı Kürtler de siyah ile beyaz arasında gidip geliyordu. Bunları ayıklamak hepsini birer beyaz Kürt yapma sorumluluğu cezaevinde Esat’a verilmişti. Esat’ın beyaz Kürt’ü ihanetçi Kürt’tü. Önce onurlarını ve ardından umutlarını boğacaktı.

Onur; insanlık için zorunluluktur. Umut ise insanı ayakta tutan yaşam bağıdır. Umudunu yitirmek yaşamla olan bağı yitirmektir. Bunların yitirildiği gün, yaşamının anlamı kalmaz.

Esat’ın iki bakış açısı vardı. Biri cellat, diğeri kurbanlık. Cellât kendisiydi, kurbanlık ise Kürt tutsaklardı.

Esat ve Co uzun süre idare odasında kaldılar. Esat kafasında deniz dalgaları gibi düşünce dalgalarını kovalıyordu. Öncelikler ve sonrası konusunda karar veremiyordu. Kafasında bir bina hazır, ancak dü-

şüncesi renkleri ve mobilyaları nasıl yerleştireceği konusunda net değildi. Kafasındakileri netleştirmek için bir şeyler içmeliydi.

Çekmece de ne bir şey vardı ne de masada. Bir ara kalkmak istedi. Cengiz'in kapıya vurmasıyla vazgeçti. Cengiz'in işi bitikten sonra sert bir selam verdi ve kapıdan dışarı çıkarken Esat, Cengiz'e seslendi:

“Oğlum, tüm koğuş kapılarını kapatın, kilitleri yanına al, her blokta bir gardiyan bırak ve diğerleri yemekhanede toplansın”

“Emredersin komutanım!” dedi Cengiz ve maltaya yöneldi.

Esat kalktı, masa ile koltuk arasındaki boşlukta volta attı. Ellerini arkasında birleştirdi. Parmakları pervane gibi dönüyor ve gözleri düşüncelerine göre oynuyordu. Bir ara Co'nun başını okşadı. Diğer eliyle çenesinde tutup öylece kalakaldı. Kapının tıklamasıyla düşüncelerinden sıyrıldı.

“Evet.”

“Komutanım tüm personel sizi bekliyor,” dedi Cengiz.

Esat'ın pirinçten bir bastonu vardı. Bastonu masadan aldı ve ellerini arkasında birleştirerek yürüdü. Yemekhaneye girdiğinde “Dikkat!” diye bağırıldı ve tüm gardiyanlar ayağa kalktı.

Esat hızlı adımlarla karşısına geçti. Mutfak tıka basa doluydu. Esat'ın işaretiyle gardiyanlar oturdu. Yer darlığından bir kısım gardiyan ayakta duruyordu.

Esat bastonunu elleri içinde evirip çevirdi, kepini masa üzerine koydu. Boğazını temizledi. Burnunu çekti, keskin ve sert bakışla gardiyanları süzdü. Co ise bir adım geride oturmuş gardiyanlara bakıyordu. Esat'ın en yakın koruması Co'ydu.

Esat derinden bir iç çekti ve tok bir sesle, “Arkadaşlar, bugünden sonra sizlere birer arkadaş ve evlat gibi bakacağım. Her türlü ihtiyaçlarınızı karşılayacağım. İstekleriniz söz konusu olunca yok yoktur. Böylece hizmetinizde olacağım.”

Gardiyanlar bu üsluba alışık değildi. Yan yana olanlar hoşlarına giden davranışlarda bulundular ancak birer robot gibiydiler, ne kıpırdadılar ne de aralarında konuşabildiler. Esat'ın olduğu yerde her birisi bir kul'du.

“Benim de evlatlarımdan istediğim şeyler vardır. Her şeyden evvel söylediklerime herkes harfiyen uyacak. Uymayan oldu mu, teröristten

önce onun gözünü çıkarırım. Doğduğuna pişman ederim. Bunu böyle bilesiniz. Özellikle teröristlerle işbirliği yapan olursa cenazesi eve gider. Bunları tehdit olarak söylemiyorum; prensiplerimdir...”

Bu açıklamalar kimi gardiyanların hoşuna giderken kimilerini de tedirgin etti. Şimdiden içlerine korku girdi. Dudağını ısırın, donup kalanlar az değildi.

“Her biriniz birer postam, gözüm ve kulağım olacaksınız. Hepiniz birbirinizden sorumlusunuz. Bu cezaevinde nizam düzen yoktur. Burası bir okul olacak, evet aynen öyle bir okul. Bu okuldan genç Kemalistler yetişecek, koğuşları dolduran bu bozuntuları birer Türk evladı yapacağız. Bunu birlikte yapacağız. Ben ve sizler!”

Co, aniden havladı. Esat dönüp Co’ya baktı, Co dilini çıkardı ve ilginç sesler çıkarıp kuyruğunu salladı, kulaklarını ileriye doğru dikledi. Köpek bir şeylerden huysuz olmuştu. Co Esat’a, Esat Co’ya baktı. Esat, dudağını büktü ve devamla, “Bazı projelerim var. Bundan böyle sayım esnasında herkes içtimada olacak. Koğuşun bir sorumlusu ve iki yardımcısı olacak. Sayım esnasında dikkat çekilecek ve tekmil verilecek. Baştan sonuna kadar tutuklular sayacak. Herkes esas duruşta bekleyecek. Yemek yemeden önce herkes ayağa kalkacak ve esas duruşta yemek duası okuyacak. Tutuklular sizlere ‘komutanım’ diyecek, ardından kısa künyesini okuyacak. Havalandırmada er eğitimi verilecek. Bu cezaevinin sahibi biziz ve biz yöneteceğiz!”

Esat durdu ve somurtkan bir edayla sözüne devam etti:

“Tek tek soracaksınız. Türklüğü kabul ettireceksiniz. Kabul etmeyen olursa hücreye atacaksınız. Adam olmayanlara sigara gibi şeyleri vermeyin, ayrıca Cengiz ve diğer komutanlarla konuşacağım. Onlara daha kapsamlı perspektif vereceğim. Komutanlarımızın emirleriyle hareket edeceksiniz. Ben ciddiym, sizler de ciddi olacaksınız. Her şey vatan için yapılacaktır!”

Esat bir süre daha konuştu, ardından makamına gitti ve Cengiz’i çağırırdı. Cengiz sert bir tekmille karşısına dikildi.

“Emredersiniz komutanım!”

“Oğlum cezaevi içerisinde görev yapacak tüm personelin künyesini çıkar. Aile tablolarına bak. Geçmişi kırık, bir şeylere bulaş-

miş olan, özellikle bu bölgeden olanların sonuçlarını bana getir. Anlaşıldı mı?”

“Anlaşıldı komutanım. Ancak buradaki amacı öğrenirsem daha derli toplu sonuç getirebilirim.”

“Onları buradan süreceğiz, bizimkilerini, salt Türk kanından olup salt yiğit insanları burada bırakacağız.”

“Anlaşıldı komutanım.”

“O zaman gidebilirsin. Sonuçlar yarın sabah önümde olacak!”

“Emredersiniz komutanım.”

Cengiz beklemeyen, dosyaların bulunduğu bölüme geçti. Dosyalara bakan görevli ile görüştü ve cezaevinde bulunan tüm personelin dosyalarına baktı. Gecenin geç saatlerine kadar tüm dosyaları inceledi. Otuz dört kişi hakkında bilgi getirdi.

Cengiz sabah erkenden kalktı ve tekrar bilgileri gözden geçirdi. Mesai başlar başlamaz Esat’ın karşısına çıktı. Bilgi dosyasını Esat’a uzattı. Esat tek tek inceledi. Birkaç Türk’ün kardeşleri devrimciydi ve sabıkalıydılar. Birkaçı tanınmış demokrat aileden geliyordu. Diğerleri de Kürt’tü.

“Güzel bunların tümünü dış güvenliğe ver ve dış güvenlikteki-lerin dosyalarına bak. Bize uygun olanları seç ve listeyi bana getir!”

“Emredersiniz komutanım!”

“Sonuçlar yarın elimde olacak!”

“Bu akşam vardiyam, komutanım.”

“Hallederim, sorun olmaz.”

Cengiz gülümseyerek oradan ayrıldı. Bir sigara yaktı ve malta-
dan yürüdü. Cengiz Aslan Kayseriliydi. Ailesi Bulgaristan’dan göç
etmişti. Babası askerdi ve Çanakkale Savaşı’ndan yaralı olarak kur-
tulmuştu. Gazi bir babanın ve kendi halinde bir kadının çocu-
ğuydu. Askeri disiplinle ve “Bir Türk dünyaya bedeldir! Her Türk
asker doğar!” şuuruyla büyümüştü. Daha sonra sağ görüşle tanış-
mış, bozkurt rozeti yakasında eksik olmamıştı.

Cengiz yolda Esat’ın oğluna rastladı. Çocuğu kolundan tuttu
ve yanaklarından öptü. Çocuğun elinde gofret vardı. Cengiz gof-
reti ısırdı ve yoluna davet etti. Çocuk yüzünü ekşitti ve yürüdü.

Esat oğlunu görünce çağırır ve odasına alır. Çocuğun ismi Turan'dır. Beş yaşlarında, sağlıklı ve yakışıklıdır. Esat onu sever ve her istediğini karşılar. Bazen saatlerce yanında tutar ve onunla oynar. Ancak yanından ayrılmasını ve gardiyanların yanına gitmesini de istemez. Tutuklularla karşılaşmasını ise hiç istemez. Bir prens gibi yetiştiriyordu.

Esat'taki çocuk sevgisi ailesini aşmıyordu. Sabahtan akşama kadar vatan- milletten bahseder dururdu. Sıra aile ve çocuklarına gelince sular dururdu. "Vatan ve millet" slogan olmaktan öteye gitmezdi. Bu onun en büyük zaafıydı. Bu zaafını hep gizlerdi. Buradaki görevinden dolayı ailesini ve çocuklarını korumaya alır, dikkatli davranırdı.

Karavandaki Fare

Birkaç aydan beri yemek sorunu yeniden baş göstermişti. Yemekler çok az veriliyor ve çok kötü çıkarılıyordu. Bazen kişi başına üç beş kaşık düşüyor ya da düşmüyordu. Verilen yemek içinde taş, toprak, civciv, fare pisliği, böcek gibi şeyler çıkıyordu. Bunları gören tutsakların mideleri bulanıyor, çoğu zaman gelen yemeği de yiyemiyorlardı. Bazen de yenilmeyecek kadar tuzluydu.

Sabahları sırasıyla un çorbası, bulgur çorbası, pirinç çorbası, patates çorbası, şehriye çorbası, mercimek çorbası veriliyordu.

O gün kapı açıldı ve karavana içeri alındı. İnsanın midesini bulandıracak denli koğuşun içine koku yayıldı. Sayıma gelen gardiyanlar aldıkları koku ile yüzlerini ekşitiyor ve bir an önce dışarı çıkmak istiyorlardı. Dayanılır gibi değildi. Üstüne üstlük ortalığı da haşareler kaplamıştı.

Ali karavanayı aldı ve yemeği dağıtmaya başladı. Dört kişiye bir tabak yemek; tabağın yarısını bile geçmiyordu verilen yemekler. Beş yaşındaki bir çocuğa yetmeyecek yemeği dört kişi yiyecekti. Hasan ile Mehmet karşı karşıya geldi. Hasan birkaç kaşık fazla yemek için hızlandı. Mehmet ona bakarak o da aynı hızla kaşıkladı. Diğer ortakları Necmi ile Hayri ise iki kaşık yemekle yetindi.

Açlık, günün sohbet konusu olmaktan çıkmıyordu. Sofraya aç oturuluyor ve aç kalkılıyordu. Hasan çoğu zaman rüyasında sofraya oturuyor ve yemek yiyordu. Rüyalari iki eksende durup dolaşıyordu. Biri cinsellik diğeri açlıktı. Günlük hayatı bu iki olguya kilitlenmişti.

Saat on'a geldiğinde kapı açıldı ve gardiyan "Havalandırmaya!" diye seslendi. Tutsaklar pencereyi açtı ve avluya çıktılar. Necmi'nin önerisi üzerine folklor oynamak için ele ele tutuştular. Mehmet

şarkı söylemeyi biliyordu. O söyledi, diğer tutsaklar nakaratı tekrarladı. Halay canlandı, sesler yükseldi ve beton duvarları aştı.

Tutsaklar oynarken güzel figürler sergilendi, güzel şarkıların eşliğinde ter döktüler. Hasan halayın ortasına çıktı ve zeybek oyunu oynadı. Necmi boş bir bidonu aldı ve darbuka gibi tutup çaldı. Halay daha da neşelendi. Zılgıtlar çekildi, ayaklar daha sert vuruldu.

Çekilen halay, söylenen Kürtçe şarkılar gardiyanların hoşuna gitmiyor ve müdahale edip etmeme kararsızlığını yaşıyorlardı. Müdahale kararı geldiğinde ise tutsaklar halayı bırakmıştı.

Tutukluların yüzleri gülüyordu. Tıkanan boğazları açıldı. Ciğerleri daha iyi pompalandı. Bir an da olsa, mahkeme ve diğer kaygılardan uzaklaştılar. Bir an da olsa yürekleri ferahladı. Gardiyanın emriyle koğuşa çekildiler. Pencereler kapatıldı ve sigaralar içildi.

Hayrı'nın ince bedeni daha da incelmış, gözleri çukura kaçmış, soğuktan iki kazak üst üste giymişti. Nezleden dolayı sesi kısılmış, burnu çekmekten ve silmekten kızartmıştı. Elleri çatlamış, dudağı yarılmıştı. Baş ağrıyor ve kulakları çınlıyordu. İçtiği haplar da para etmemişti. Hayrı yaşananlardan kaygı duyuyor ve çözüm üretmek üzerine yoğunlaşıyordu. Öğlene doğru nohut ile bulgur pilavı geldi. Yemekten sonra gardiyan, “Koğuştaki banyoya hazırlansın!” dedi.

Koğuştakiler sabun, temiz giysilerini, iç çamaşırlarını aldılar. Bazıları leğen, tursil hazırlayarak kirli elbiselerini banyoda yıkamayı planlıyor, kimileri de çamaşırlarını yıkamak amacıyla koğuşa sıcak su getirmek için yanında bidon taşıyordu. Bir hareketlilik başladı. Kapı açıldı ve tutsaklar dışarı çıktı. Gelişigüzel maltada yürüdüler. Elbiselerini soyunma odasında bırakıp banyoya girdiler. Banyo ortamı buz gibiydi ve sıcak su akmıyordu. Herkes tır tır titremeye başladı. Birkaç kez şikayetlerini ilgililere iletiler. Bazı tutsaklar giyinmeyi düşünürken, sıcak su cılız da olsa akmaya başladı. Toplam beş dakika su geldi. Doğru dürüst ne başlarını yıkayabildiler, ne elbiselerini ne de koğuşa getirmek için sıcak su alabildiler.

Necmi birkaç kez su bırakmaları için girişimde bulundu. Ancak alınan cevap olumsuzdu. Bir an önce giyinip çıkmaları söylendi. Tutsaklar yıkanmadan, bazıları sabunlu halleriyle çıkıp giyindiler. Sevinçle

gelmişlerdi öfkeyle dönüyorlardı.

Tutsakların tepkisi yayılan baskıları önleyemiyordu. Her gün yaşam alanları daraltılıyordu. Birçoğunun inançları ve iradeleri zayıflamış, kırılma aşamasına getirilmişti. Arkadaşlık sevgisi, yoldaşlık güveni yerini bencilliğe, çıkara ve kendini kurtarmaya sürüklüyordu. Söylenen sözlerle sergilenen davranışlar birbiriyle çelişiyordu.

Hayat her geçen gün zorlaşıyordu. Tutsaklar aşağılanmışlık ve aldatılmışlık duygusuyla koğuşa geri döndüler. Aradan yarım saat geçtikten sonra kapı açıldı ve Cengiz ile birlikte otuza yakın gardiyan içeri girdi.

Cengiz kepini eline aldı ve masanın yanına oturdu. Bazı tutsaklar otururken, bazıları da ranzalarda uzanıyordu. Tutsaklar yerlerinde kıpırdamadan gelenlere baktı. Cengiz kepini eline vurdu ve oturanları süzdü.

“Beni dinleyin!” dedi sert bir sesle: “Bundan sonra içeri girerken kalkacaksınız, sayım esnasında esas duruşta bekleyeceksiniz. Yemek yerken dua okuyacaksınız. Üç gün içinde herkes saçını ve bıyığını kesecek. Her gün tıraş olunacak. Komut verilince uygun adımlarla yürünecek. İslam’ın şartı ve otuz iki farzını herkes öğrenecek!”

Cengiz biraz düşündü, etrafına baktı, çakmak çakmak yanan gözleri görünce, “Bugünlük bu kadar, kalanları da sonra anlatırım. Söylenenleri yapmayan olursa, gerisini kendisi düşünsün!” dedi ve koğuştan çıkıp gitti. Cengiz gittikten sonra tüm gözler Hayri’ye çevrildi. Hayri ranzadan kalktı ve gelip masaya oturdu. Koğuştaki çıt çıkmıyordu. Herkes şaşkınlık içerisindeydi. Yüzler asık, moraller bozuktu. Sigara dumanı koğuştaki kapladı.

Mehmet ile Hasan ve onlar gibi halktan insanlar donakalmıştı. Zorlu ve çetin bir sürecin ayak sesleri geliyordu.

“Arkadaşlar!” dedi Hayri, önünde duran küllüğü uzaklaştırdıktan sonra sözlerine devam etti: “Cezaevine yeni bir idare gelmiş, bu son bildirim de yeni idarenin icraatlarıdır. Anlaşılan yaşamımızı daha da zorlaştıracaklar. Bizde insanız; insanlığımıza, siyasi kimliğimize saldırı olduğu noktada kabullenmeyiz. İnanç ve irademizle gelecek saldırıları püskürtürüz. Başka bir silahımız da yok. Tek bir

silahımız var, o da bedenimiz ve inancımızdır. Yan yana oluruz veya olmayız; arkadaşların yapması gereken budur. Söylenenlerin hiçbirini yapmayız. Kışlalarda görev yapan asker değiliz. Bize er eğitimi ile komutu dayatılıyor, yarın da açık açık ihanet dayatılacaktır.”

Hayri etrafını saran tutsaklara baktı ve son noktayı koymak için birkaç dolu söz hafızasında aradı: “Eğer böyle bir teslimiyet dayatılırsa, her arkadaşın görevi direnmek ve kabullenmemektir. Direniş zafere, teslimiyet ihanete götürür!”

Hayri ile tutsaklar birçok konuda konuştu ve tartıştı. Ardından kalktı ve ranzasına geçip oturdu. Kâğıt ve kalem aldı, yazmaya başladı. Yazı bittikten sonra tutsaklara okudu ve imzalamalarını istedi. Dilekçenin içeriği cezaevinde yaşanan uygulamaları anlatıyordu. Adli müşavirliğe yazılmıştı. Aynı dilekçeyi alt ve üst koğuşa göndermek için kalorifer borusuna vurdu. Üsttekilere seslendi: “İp gönderin size bir şey göndereceğim,” dedi Hayri.

Birazdan ip indirildi. Hayri yazıları çoraba koydu ve iple bağladı. “Çek!” dedi. Diğer koğuştakilerin de yazması için uyarı notu eklemişti.

Hasan ile Mehmet ranza üzerinde oturdu. Önce havadan sudan konuştular. Ardından Mehmet Hasan’ın kulağına yanaşıp “Sence idare söylediğini yapar mı?” diye fısıldadı.

“Yaparlar! Şeyh Sait İsyanı’nda olup bitenleri duymadın mı?”

“Nasıl duymadım?”

“Şimdi daha beterini yaparlar.”

Mehmet bağdaş kurdu. Sigarasını yakıp kefiyeyi indirip başını kaşıdı. Boynu, kaplumbağa boynu gibi kıvrışmış ve kıvrımları belirginleşmişti.

“Bildiğim kadarıyla senin de talebelerle bir alakan yok. Birçok insan gibi seni de öylesine getirmişler. Sence bu halimiz ne olacak?”

Hasan usulca etrafına bakındı, sonra, “Gözaltından beri seni severim, söylenenleri yaparım; ama ne açlığa ne de dayağa dayanırım. Bence...” diye fısıldadı.

Tam bu sırada Ali yanlarına geldi. Sigarasını yakmak için Mehmet’in yanık sigarasını istedi. Hasan lafı değiştirdi.

“Ortaokulu okudum. Gerisini getiremedim. Çünkü devletten

gıcık aldım. Benimle devletin suyu bir kanaldan akıyor. İnsanlığa faydası olmayan kadavradır devlet...”

“O da nedir?” dedi Mehmet.

“Mehmet amca, Hasan arkadaş sana bilgisini satıyor,” dedi Ali.

“Gerçekten yok,” dedi Hasan, “öylesine aklıma geldi.”

Ali başını salladı “İyi sohbetler,” dedi ve yanlarından ayrıldı.

“Lafı değiştirmek için o tür şeyleri konuştum,” dedi Hasan

“Anladım,” dedi Mehmet, “Sen var ya, anasının gözü. Balık gibisin, hiç de ele gelmezsin,” dedi gülererek. Ağzı kulaklarına kadar yayıldı, paslı dişleri olduğu gibi açığa çıktı.

“Gardiyanların söylediklerini yapalım ki, bir an önce buradan çıkalım. O gün açlık grevine girdik. Bizi de Apocu sandılar. Şimdi dosyamıza yazıldı. Burası cezaevi değil cehennemdir!”

Cehennem sözü bir balyoz gibi Mehmet’in beynine çarptı. Çünkü tarif edilen cehennemin birçok özelliği bu yaşama uyuyordu. Bazen kendi kendine, “Yoksa ölmüşüm de cehenneme mi gelmişim?” diye düşündüğü olmuştü.

Mehmet, namazını eksik etmeyen, her kelimede Allah’a yalvaran, her şeyde çözümü Allah’ta bulan, köylü özellikleri olan biriydi. Mehmet ile Hasan uzun uzun sohbet ettiler. Mehmet, Hasan’a güvenmiyor ve inanmıyordu. Çoğu zaman “bu teres, bu sünepe, bu gamsız!” diye söylenmişti. Ancak bazen kafasına yatan, işine yarayan orijinal düşüncelerini de seviyordu.

İnsanlar zıtların bileşkesidir. Her çelişkinin, her karşıtın mutlaka bir de birliği vardır. Her kötülükte mutlaka bir iyilik de vardır.

Mehmet akşam namazını kılmak için yere naylon serdi ve üzerine seccadeyi. Her namaz kıldığında şeytana yüzlerce kez lanet getiriyor ve “Ya rabbi bu dar yerden kurtar!” diye yalvarıyordu. Koğuştaki Mehmet’ten başka namaz kılan yoktu. Bu da onu kahreliyordu. “Zebanilerin içine düşmüşüm. Ne şahadet getiren var ne de yemeğe otururken ‘Bismillah’ diyen var. Kim bilir belki bedenleriyle haramzade yaşıyorlar. ‘Allah’ım neden beni bu murdarlar topluluğu içine soktun!” diyordu kendi kendine.

İddianameler verilmiş ve yakında mahkeme başlayacaktı. Maz-

lum, Kemal ve diğer birçok tutsaktan öneri gelmişti. Kemal ile Mazlum mahkemeye çıktığında kimlik bildiriminde bulunmaması gerektiğini, cezaevindeki uygulamaları mahkemeye taşımak gerektiğini, kimlik bildirimini, işkence, baskı ve insanlık dışı uygulamaları kaldırma şartına bağlamak gerektiğini yazmışlardı. Hayri de aynı fikirdeydi. Bu nedenle karar haline gelen bu fikir tüm tutsaklara iletildi. Hayri, koşuşlara göndermek için gecenin geç saatlerine kadar yazı yazdı. Yazdıklarını katladı. Bantladı ve yeni bir baskına karşı zulaya koydu.

Koşuş buz gibi soğuktu. Havalandırmaya yarım metre kadar kar yağmıştı. Kışın en soğuk gecesi yaşanıyordu. Kaloriferler yanmıyordu. Tutsakların kalabalık oluşu tek şeye yarıyordu, o da koşuşu birazda olsa sıcak tutmayı. Sağlık açısından ise tam bir rezaletti, verem ve diğer bulaşıcı hastalıkların türemesi için tam bir bataklık.

Hayri tuvalete çıktı. Geri döndüğünde iki tutsak çok kötü horluyordu. Yorgunluktan olacak ki başını yastığa koyduğu gibi yattı.

Tutsaklar sabah kalkar kalkmaz, ilk işleri kantine çıkıp ekmek almak oldu. Ekmek az verildiği için tutsaklar bazen parayla ekmek satın alıyorlardı. Bu da idarece keyfiyete bağlanmıştı. Canları istediği zaman ekmek veriyor, canları istemediği zaman parayla da olsa ekmek verilmiyordu.

Tutsaklar açlık grevinde değildi, fakat hep açtılar. Yattıklarında ilk gördükleri rüya yemek sofrası oluyordu.

Tutsaklar verilen üç günlük süreyi tespikle çektiler. İkinci gün öğleden sonra tutsaklar havalandırmaya çıkarıldı. Koşuşun içi ve havalandırma gardiyanlarla doldu. Arama yapıldı. Koşuşta dama, satranç, cam bardak, cam şişe gibi ne varsa alındı. Necmi'nin cebindeki iki bin lira da gizlice alındı. Aramadan sonra Cengiz tutsakların karşısına geçti.

“Üç günlük verdiğimiz süre bugün bitiyor. Söylediklerime uyanlar bu tarafa gelsin!” dedi.

Kimseden ses çıkmadı. Mehmet ile Hasan ve birkaç tutuklu gidip gitmeme ikircikliğini yaşadı. Biri bir adım atarsa ikinci adımı diğerleri atacaktı. Sıkıntı ve tedirginlik yaşıyorlardı. Bir türlü karar veremediler. Ne de olsa birkaç aydır birlikte yaşamışlardı ve aynı sofrada yiyip içmişlerdi. Bir nefeste arkadaşlarını bırakıp gidemezlerdi.

“Günah benden gitti!” dedi Cengiz.

Cengiz kapı tarafındaki tutsağa copu uzatarak sordu: “Sen Türk müsün, Ermeni misin?”

Tutsak ne diyeceğini bilemedi. Şaşakaldı. Cengiz karnına vurarak “Nesin oğlum, dilin mi tutuldu?”

Tutsak ses çıkarmayınca, “Çocuklar buna ne olduğunu öğretin!” dedi.

Gardiyanlar tutsağı aralarına aldı ve vurmaya başladılar. Birkaç tutsak daha dövülmeye alındı. Sıra Hayri’ye geldi.

“Türk müsün, Rum musun?”

“Ne Türküm ne de Rum’um Ben Kürdüm! Arkadaşlara yaptığının insanlıkla bağdaşmıyor.”

“İnsanlık dersleri verme lan!” dedi ve ardından tekmeledi.

Hayri’nin üzerine çullandılar. Diğer tutsaklar dayanamadı. “Kahrolsun işkence!”, “Baskılar bizi yıldırılmaz!” sloganlarını attılar.

Hayri’nin her tarafı morardı. Onu yerde sürükleyerek koğuşa attılar. Sıra Mehmet’e geldi. Mehmet titriyordu. Bazı tutsaklar korkudan slogan atmıyor ve ilk kez arkadaşlarına ters düşüyordu. Ayrılığın ilk nüvesi böyle dışa vuruldu. Mehmet, başındaki kefiyeyi indirmiş boynunu bükmişti.

“Sen nesin moruk, yoksa Komünist misin?”

“Haşa komutan. Elhamdülillah dinimiz İslam’dır, ben de Müslüman’ım.”

“Aferin, o zaman bu kâfirlerin içinde ne işin var?”

Mehmet’i eli havada bir yay çizdi. “Bilmiyorum komutan.”

“Moruk, bundan böyle ‘komutanım’ diyeceksin!”

“Tamam komutanım. Nasıl dersen...”

“Türk müsün, yoksa Kürt müsün?”

“Kürt doğdum ama Türk olarak yaşıyorum.”

“Bu nasıl cevap ibne!” dedi ve yüzüne bir tokat attı.

Birkaç fasıl dayak ve cop darbesi alan Mehmet “Türk” olduğunu kabul etti. Peşinden birkaç tutsak daha aynı şekilde cevap verdi.

Slogan, ağlama, bağırma, inleme, dayak ve gardiyanların ağzından çıkan küfürler birbirine karışmıştı. “Türk” olduğunu kabul edenler duvar dibinde dizilmişti. Kiminin başı kırılmış, kiminin

yüzünde yarıklar, kiminin yanakları ve gözleri morarmış, çoğunun yüzü gözü, elbiseleri kan içinde kalmıştı. Ağlamalar, bağırtılar sürüyordu. Gardiyanlar tutsakları yere yatırıp ayakları altına alıyor, kemiklerini kırarcasına dayak atıyorlardı. Çok kararlı bir tavır sergileyenleri ise dayaktan geçirdikten sonra koğuşa gönderiyorlardı.

Sıra Hasan'a geldiğinde koğuşun yarısı teslim olmuştu. Hasan ne slogan atıyordu ne de ters bir harekette bulunuyordu.

"Sen nesin artist?" dedi Cengiz.

"Türküm komutanım!"

"Aferin lan nihayet akıllı biri çıktı. Duvarın dibine geç!" dedi.

Hasan ve üç kişi dışında tüm koğuş sakinleri dayaktan geçirilmişti. Ortalık ana-baba günüydü. Rezalet diz boyu idi. Üç tutsak dayaktan komaya girmişti. Üçü de merdivenin dibine atılmış, dar-madağınık bir halde yerde yatıyorlardı.

Bariz şekilde dört resim karesi göze çarpıyordu. Birinci kare direnenlerdi. Bunlar koğuştaki yara bere içinde, her birisi onlarca cop, dayak ve tekme darbesiyle bitkin haldeydiler. Moralleri bozuktuktu, yürekleri ateş kızgınlığındaydı.

İkinci kare merdiven dibinde bayılan, yüzleri morarmış ve ölümle yaşam arasında gidip gelen, üzerindeki elbiseleri yüzülmüş, yırtılmış, soğuk beton üzerinde komada olanlardı.

Üçüncü kare iradelerini yitirmiş, başları önünde, ruhları perişan, duyguları yarım yamalak, korkuları iliklerine kadar işlemiş, hayatın son artıklarını andıran duvar dibinde sıralanmış, kıpırdamadan hazır olda bekleyenlerdi.

Dördüncü kare ise çılgınca dayak atanlardı; bunlar, insanlıktan çıkmış, yürekleri nasırlaşmış, tutsağın onuruyla oynamayı bir zevk haline getirmeyi görev bilen içleri kararmış gardiyan topluluğuydu.

Yaşanılanlar bütünüyle anlatılamaz, olduğu gibi aktarılamazdı. Gözlerdeki isyan, insanın vicdanına hitaben yalvarış, çaresiz, savunmasız ortamda duyulan korku nasıl anlatılabilir? Onlarca gardiyanın bir tutsağın üzerine çullanışını, sarkıntılığa varan davranışlarını kim anlatabilirdi?

Bu işkence anlarını kim anlatırken öfkesini tutabilir, isyana dur-

maz, duygularını gemleyebilir? Bazen vicdan acısı işkence ve dayak acısından daha acı verir. Aç kurtlar bile koyun sürüsüne saldırırken böyle pervasız ve vicdansız saldırmazlar. Bir tilki tavuk kümesine girdiğinde bu kadar gaddar olamaz.

Mehmet gördüğü manzara karşısında şok olmuş, bir kez daha “Acaba dünyada mıyım yoksa cehennemde miyim?” diye düşünmüştü. Avlu bir savaş alanına dönüşmüştü. Tutsakların ayakkabı, tarak, tespih, defter, kalem ve külâh gibi eşyaları ortalığa saçılmıştı.

Mehmet soğuktan ve korkudan rüzgâra direnen bir kırık dal gibi sallanıp duruyordu. Koğuşun yarısına yakını teslim olmuştu. Cengiz teslim olanların karşısına geçti. Hasan’a baktı ve aniden, “İsmin ne?” dedi.

“Hasan Çakmak.”

“Aç elini!” dedi Cengiz.

Hasan elini açtı. Her elini ayasına beş cop vurdu. Her bir cop darbesi vurulduğunda Hasan yüzü ekşiyor, geriliyor, ağzı açılıyordu.

Hasan’ın elleri mosmor kesildi. Hava çok soğuktan ve kanı çekilmişti sanki. Bu daha da acı veriyordu. Gözlerinden yaşlar geldi, yanağından süzülüp ağzına girdi.

“Bir daha sorduğumda, ‘Hasan Çakmak Diyarbakır, emret komutanım! diyeceksin, yoksa sikerim ulan, tamam mı?’”

“Tamam komutanım.”

Cengiz teslim olan tutsaklara Hasan’a söylediği gibi künye okuttu. Ardından er eğitimi yaptırıp nizami asker yürüyüşle avludan koğuşa gönderecekti.

“Kapıda ilk içeri giren bir diyecek, peşinden giden iki diyecek ve sonuncunun numarası kaçsa söyleyecek ve ayrıca ‘sondur komutanım’ diyecektir. Anlaşıldı mı?”

Kimseden ses çıkmadı.

“O halde sırayı bozmadan içeri, marş!”

Sıranın sonuncusu Mahmut’tu. Sıra Mahmut’a gelince, “On altı son komutanım!” dedi.

Cengiz, merdiven altına atılanları işaret ederek “Çavuş birkaç kişiyi çağır bu ibneleri içeri alsınlar!” dedi.

Cengiz ile Esat’a göre tutsaklara atılan bu dayaklar “iyileştirme” dayakları, “adamlaşdırma” dayaklarıydı. Böylece “dayak cennetten çıkmış” deyimini meşrulaştırıyorlardı. Dayağı meşrulaştıran “dayak iyidir” diyen kendini tatmin etmekten başka bir şey yapmıyordu..

İnsana dayak atmak bir yana, hayvana dayak atmak bile vicdanlı insanların işi olamazdı. Dayakla kuralları insanlara kavratmaya çalışanların, insanlaşmaya ihtiyaçları vardı. Dayak ya korkuyu ya da öfkeyi doğururdu.

Oysa iyi adam olmanın harcı sevgidir, güvendir, hoşgörüdür. Dayak ikiyüzlülüğün ve yalanın aynasıdır.

Bayılanlar koğuşa alındı. Kapı kapatıldı. Hayri bayılanlarla ilgilendi. Ayıltmak için kolonya istedi. Ali kolonyaya koştu. Her tarafı aradı, ancak kolonya şişesi yoktu.

“Aramada alıp götürmüşler!”

Hayri bir bez parçasını yaktı ve burunlarına doğru götürdü. Bir süre sonra ayıldılar. Su verildi ve ısınmaları için üzerlerine birkaç battaniye atıldı.

Koğuş mezarlığı andırıyordu. Dostlar, arkadaşlar ikiye bölünmüştü. Hem de çok hızlı ve hiç de hazır olmadıkları bir anda... Teslim olanlar ranzalara çekilmiş, süt dökmüş kedi gibi suç işlemiş kedi gibi olup bitenlere bakıyorlardı. Bazıları da utangaçça başını eğmiş başını kaldırıp kimseye bakamıyordu.

Tutsaklar arası güven ve saygı yara almıştı. Yoldaşlar birbirine düşman gözüyle bakıyordu. Bu topraklarda tarih boyunca hep böyle olmuştu. Tutsakların beyninde birbirlerine açmadıkları, birbirlerinden gizledikleri, duygular ve kaygılar doluşmuştu.

Akşam yemeğini beklediler; kapı açıldı açılacak diye herkes kapı sesine kilitlenmişti. Akşam oldu, projektörler yakıldı, yağın karlar ışıklar altında parıldıyordu.

Necmi kapıyı tıkladı, hemen ardından gardiyan mazgal açtı.

“Bize yemek verilmedi, unutulmuş olabilir.”

“Konuşurken ‘komutanım’ diyeceksin!”

“Komutanım değilsin ki, ‘komutanım’ diyeyim.”

“O zaman seni kapı sorumluluğundan alıyorum.”

“Beni sen seçmedin ki, sen alasın!”

“Bundan böyle ben sorumluyu seçeceğim ve ben görevden alacağım!”

“Neyse geç bunları. Akşam yemeği verilmeyecek mi?”

“Hayır! Cezalısınız!” dedi ve mazgalı kapattı.

“Bir kaşık yemek veriyorlardı, onu da kestiler,” dedi Mehmet kendi kendine. Yemeğin gelmeyeceğini anlayınca elbiselerini çıkardı ve yatağa girdi. Battaniyeyi başına çekti.

Bir Hücrede Kırk Kişi

Asya küreği alıp kapı önündeki karı temizleyip yol açtı. Bir metre yakın kar yağmıştı. Sabahla birlikte her evde karla mücadele başlamıştı. Asya yorulunca küreği kara sapladı ve içeri girdi. Sobaya birkaç odun atıp tutuşturdu. Kasım yerinden kalkıp sırtına pardösüsünü attı ve kapıyı açıp dışarı çıktı. Kapıyı açar açmaz “Abov!” dedi. Bu kadar karın bir gecede yağacağını beklemiyordu. Dudağını ısırdı ve Asya’nın bıraktığı küreği alıp karı temizlemeye devam etti. Damların saçakları kardan görünmüyordu. Kimi saçakta buzlar sarkmıştı.

Bacalarda gri, mavi duman kıvrımlar halinde yükseliyordu. Rüzgâr kızartılmış ekmek kokusunu yayıyordu. Kasım karla uğraşırken, Asya ise ocağa çay koydu ve kahvaltı hazırladı.

Asya yastaydı ve siyaha bürünmüştü. Çocukları aklından çıkmıyordu. Her birini birer aslan yavrusu gibi büyütmüştü. İkisi büyüdüğünde, ”Artık gelinlerim olacak, onlar çalışır, ben oturur, torunlarıma bakarım!” diye düşünmüştü. Oğulları büyüyünce mutluluklarını göremedi, acılarını çekti, kedere boğuldu.

Bir oğlu ölüp mezara gömüldü, diğeri diri diri gömülmüştü. Biri kurşunlarla, öbürü her gün işkenceyle ölüp ölüp diriliyordu.

Kasım’ın elleri soğuktan donacaktı neredeyse; burnu, yanakları kızardı. İşini yarıda bırakmak istemiyordu, ama soğuk kemiklerine işliyordu. Kar temizliği biter bitmez hemen içeri girdi. Soba yanmış ve oda ısınmıştı. Sobaya yanaştı, neredeyse kucaklayacaktı. Elleri ısınınca yanmaya başladı. Ellerini ovdu. Isındıktan sonra soba üzerindeki ibriği aldı ve banyoda ellini yüzünü yıkadı. Elbisesini giydi ve sofraya oturdu. Asya ağzındaki lokmayı yuttuktan sonra, “Mazlum her gece rüyalarım giriyor,” dedi.

Kasım lafın nereye geleceğini bildiği için, “Tamam, bundan böyle sen onun rüyalarına gir, bir gece sen Mazlum’un rüyasına gir, bir gece de o senin rüyana girsin...”

“Yine boş konuştun ha! Ben diyorum ziyarete gidelim, çok oldu gitmeyeli...”

“Kasım ağzındaki lokmayı çiğnerken,” Tamam, hazırlan yarın gidelim,” dedi.

“Ne var ki hazırlanayım?”

“Ne bileyim, belki bu kez bir öküz filan kesersin!”

“Hiçbir şey almıyorlar, acaba elbiseye ihtiyacı yok mu?”

“Bilmiyorum, istersen bir kazak ve iç çamaşırı alıp götürelim.”

“İyi olur.”

“Yarın yolda alırız.”

Yemeği yedikten sonra, Asya sofrayı kaldırdı. Bulaşıkları yıkar-ken, Kasım dışarı çıktı. Can sıkıntısından küreği sağa sola savurdu. Oyalanmak, boşalmak istiyordu. Bağırmak, haykırmak istiyordu.

Asya ev işlerini bitirir bitirmez, Mazlum ile Delil’in elbiselerini getirdi ve önüne serdi. Çocuklarını okşar gibi elleriyle elbiseleri okşadı, kokladı ve yüzüne götürüp ağladı. Gözyaşlarıyla çocukla-rının elbiselerini ıslattı. Ağladıkça rahatladığını hissetti.

Kuşlar ve kertenkele gibi sürüngenler tehlikeden kurtulmak için kuyruğunu bırakır. Bulutlar hafiflemek için yağmurlar yağdı-rır. Asya da sıkıntılarını atmak için gözyaşlarını bıraktı.

Kasım içeri girdi. Asya’nın ağladığını görünce, “Ölenle ölü-nmez. Böyle devam edersen verem olursun. Derdime yeni bir dert eklersin. Bu ev artık dert ve gözyaşlarından kurtulmalı...”

Kasım, sobanın önünde oturdu. Bir sigara yaktı, ısındıktan sonra, “Çarşıya gidip arabayı soracağım. Sen de bu arada hazırlığını yaparsın.”

Kasım pantolonunun paçalarını yün çorabın içine soktu, çorabı dizlerine kadar çekti ve paltosunu giydi. Başına kalpak koydu ve dışarı çıktı. Sokağa çıkınca dizlerine kadar kara battı. Öğlene doğru Karakoçan ile Elazığ arasındaki yol kapalıydı. Yolun açıldığını öğrenen Kasım, ikinci üzeri eve döndü. Akşam geç saatte Asya ile birlikte çarşıya gittiler. Arabaya binip yola çıktılar.

Sabaha doğru Diyarbakır otobüs garajında indiler. Her taraf kapalıydı ve havalar soğuktu. Diyarbakır da kara teslim olmuştu. Garaj salonunda bulunan oturaklar üzerinde oturdular. Tuvalet ihtiyaçlarını karşılayıp, sıcak bir şeyler içtikten sonra cezaevi yolunu tuttular. Yolda düşe kalka cezaevine vardılar. Onlar gibi uzak yerlerden gelenler az değildi. Hava buz gibiydi. Sigara içen Kasım pala bıyıkları arasından sigara dumanını üflerken, güneşten kamaşan gözlerini kısıyordu.

Öğlene doğru bulutlar güneşi gizledi. Asya soğuktan donacak gibiydi. Biraz ilerde yeni yapılmış bir evin saçakları altına sığındı ve sırtını nemli duvara dayadı. Onlardan sonra gelenler ziyarete gittiler, ancak kendileri hala bekliyorlardı.

Asya dayanamadı. Soğuktan çenesi şakırdıyor ve midesi yanıyordu. Yerinden doğrulup kalktı. Biraz ilerde duran bir taksiden birinin kendisine doğru el salladığını gördü. Arabaya doğru yaklaştı. Arabadaki kişi pencereyi indirip başını çıkardı.

“Teyze sabahtan beri orada dondun. Eğer bir mahsuru yoksa gel arabaya gir, burası sıcak...” dedi.

“Neden olmasın oğlum. Bende böyle bir şey arıyordum,” dedi

Asya arka kapıdan taksiye bindi. Başını içeri sokar sokmaz sıcak bir hava yüzüne vurdu.

“Günün birinde bu yollarda soğuktan, açlıktan, trafik kazasından öleceğiz,” dedi Asya.

Öğlenden sonra taksidekiler ziyaretçilerle görüştü ve Asya’yı arabadan indirip gittiler. Asya tekrar eski yerine döndü. Ancak biraz ısınmış, elinin parmaklarına can gelmişti. Asya duvarın dibine çömeldi. Yanı başında bir şala iyice sarınmış, kendi kendine mırıldayan başka bir kadın oturuyordu. Asya eliyle oturana dürtükleyerek, “Merhaba,” dedi.

“Merhaba,” dedi ve daha iyi işitmek için kulağını örten kefiyeyi gevşetti.

“Nereden geliyorsun?” diye sordu.

“Rezil olduk buralarda. Kars-Ardahan’dan geliyorum. Oğlumuz Akif içerde. Adım Efruz.”

“Benim de oğlum içerde. Kocamla birlikte geldik. Benim adım da Asya. Sabahtan beri buradayız. Bir türlü bize sıra gelmedi.”

“Bu üçüncü haftadır geliyorum. İki hafta oldu oğlumla görüşemedim.”

Asya ile Efruze aynı kaderi paylaşıyordu. Uzun uzun konuştular ve dertleştiler. Sözler havada uçururken dertleri içlerinde kalıyordu. Sohbetleri sırasında hiç gülümsemeyen acılı iki ana, birlikte ağlaştılar. Duvar dibinde kolu kanadı kırık birer kuş gibi kalakaldılar.

Kasım hızlı adımlarla yaklaştı ve “Asya kalk içeri giriyoruz!” diye seslendi. Asya hemen toparlandı.

“Sıranızı kaçırmadan çabuk gidin,” dedi Efruze.

Kasım önde, Asya arkada kapıya yöneldiler. Aramaları yapıldı, kimlik yoklaması ardından cezaevinin avlusuna girdiler. Gardiyanlar herkesi nizami bir şekilde tek tek sıraya koydu. Uzun bir süre sırada beklediler. Etraflarında silahlı askerler ve onlara doğru çevrilen silahların gölgesinde oğullarıyla görüşme hayalini kurdular. Gardiyanların bağırıp çağırmaları eşliğinde görüş kabinlerine kadar gittiler. Asya ile Kasım beşinci kabine girdi. Yanlarında bulunan görevli gardiyan, Türkçe konuşmaları için uyarıda bulundu.

On dakika bekleyişten sonra tutsaklar karşıdan gözüksü. Asya, Mazlum’u görür görmez, tel örgülere yapıştı ve gücünü toparlayıp “Oğlum, Mazlum buradayız!” diye bağırdı.

Mazlum bir gardiyanın refakatinde kabine girdi.

“Merhaba ana.”

“Merhaba oğlum, nasılsın?” dedi ve cevap beklemeden “bir ay önce geldik bizi içeri almadılar, bugün sabahtan beri bu kuru soğukta bekliyoruz.”

“Biliyorum ana... baba nasılsın?”

“İyiym oğlum, sen nasılsın?”

Mazlum “iyi değilim” diyecekti, boğazında tuttu sözü. Kendisi için değil anası babası için yüreğine taş bastı.

“Geçiniyoruz işte.”

“Sana bir kazak, ayrıca iç çamaşırı yattırdık, biraz da para... Anan hep ağlıyor, ara sıra mektup gönder.”

“Olur, baba, ana yeter, ağlama; gözünü aç bana bak,” dedi.

Tam bu sırada düdük çalındı ve görüş bitti. Gardiyanlar araya girdi ve ziyaretçileri kabinden çıkardılar. Asya oğluyla vedalaşarak

son bir söz söylemek istedi. Son bir kez “oğlum, yavrum” demek için soğuk demire yapıştı. Ancak engel oldular. Gardiyanlar birer kepçe gibi tutsak yakınlarını önlerine katıp götürdüler. Elini sallamak istedi, ama bırakmadılar. Yüzünü, şeklini aklında tutacak kadar bakamadı. “Ah”larla, “vah”larla içinde büyüyen acılarla nizamiyeden dışarı çıkarıldı.

O gün tutsaklar sadece bir dakika görüştürüldü. Mazlum da aynı şekilde kabinden çıkarıldı. Gardiyan elindeki copu sallayarak “Sıraya girin!” diye üst üste bağırdı. Tüm tutsaklar boğazlarına kadar dolmuş, ancak korkudan seslerini çıkarmıyorlardı. Bazı tutsaklar bir dakika bile görüşememişti. Görüşçülerden bazıları Kürtçe konuştuğu için, hemen görüş kabininden çıkarılmışlardı.

Mazlum, diğer koğuşlardan gelenlerin içinde “tanıdık var mı yok mu” diye baktı. Bazı tutsaklar maltaya çıkmıştı. Yangından mal kaçırıcısına, gardiyanlar tutsakları alelacele alıp götürdüler. Ne birbirleriyle konuşmak ne de birbirleriyle merhabalaşmak mümkündü.

Mazlum öfke içinde koğuşa girdi. Ana-babasını görmek için dışarıya bakan pencereye çıktı. Alnını buz gibi paslı demirlere dayadı ve gözlerini yola dikti. Nefes alıp verirken camın yüzeyi buğu kapladı. Pencereyi açıp parmaklıklara sarıldı. On dakika öylece baktı. Pencereyi kapayıp geri çekilmeyi düşündü. Sonra “Bir iki dakika daha bekleyeyim, görünmezlerse çekilirim,” dedi. Tam o sırada birkaç aile gözüktü, peşlerinden babası ve ağlayan anasını gördü. Asya yorgun, kırgın ve dünyayı sırtında taşırcasına yürüyordu. Etrafına bakmadan yürüdü. Mazlum, ana ve babası gözden kayboluncaya kadar baktı. Onlara acıdı, duygulandı, gözleri nemlendi, ağlayacak gibi oldu. Pencereyi kapatıp geri döndüğünde arkasında onu bekleyen Ferhat’la yüz yüze geldi.

“Gözün aydın, kim gelmişti?”

“Anam ile babam... ancak görüşemedik., doğru dürüst merhabalaşmadık bile.”

“Öyledir. Revire giden arkadaşlar Elazığ grubunun da buraya getirildiğini söylediler. İçlerinde Şahin de varmış. Onu ayrı bir koğuşa koymuşlar. Ayrıca birçok koğuşa baskın yapılmış. Kuralları dayatıyorlar. Esat ve ekibi hızlı başladı, yakında bu koğuştaki da basabilirler.”

“Yatakta Azrail’i bekleyen hasta gibi olmuşuz. Bugün, yarın basacaklar psikolojisi daha da kötüdür. Yanındaki yazıları, eski dergileri sakla, fazlalıkları da yırt at. Saklayacak başka da bir şeyimiz yok zaten. Kala kala bir canımız kalıyor, onu da almaya geldiklerinde pahalıya veririz... Sen ne diyorsun?”

“Öyledir. Anlaşılan kötü bir saldırı dalgası geliyor. Arkadaşlara bilgi vermeye gerek var mı?”

“Bilgi alıp vereceğimiz bir şey yok. Bazen çok fazla konuşmak ya da fazla bilgi korkuyu yaratır. Zaten bazıları şerefini, onurunu çiğneterek yaşamayı tercih ettiler!

Kimileri emeğiyle, onuruyla yaşar, kimileri emek sömürmekle başkalarının sırtından geçinerek yaşarlar. Kimileri de onurunu satarak yaşamaya çalışır. Onurunu ezip çiğneyerek basamaklardan yükselirler. İngiliz anahtarı gibi her somuna ayarlanabilirler. Yüzsüzlüğü meslek edinmişlerdir bunlar.”

Mazlum daha fazla konuşmak istemiyordu. Sıkıntılıydı. Soğuktan parkesinin yakasını kulaklarına kadar çekmişti. Ranzasına gitti. Mahkemeye sunmak üzere yazdığı savunmayı aldı. Yazdıklarına bir daha göz gezdirdi. Ardından elini çenesine dayayıp düşündü. Aklına bir şey gelmiş gibi yazmaya başladı. İçinde biriken öfkeyi kalemle beyaz kâğıda aktardı.

Mahkeme günü yaklaşmıştı. Mazlum, Hayri ve Kemal, iddianamede geçen “terörist”, “eşkiya”, “bölücü”, “hain”, “Kürtler yoktur” gibi düşünce ve amaçlarına ters düşen iddialara cevap vermek için bir savunma hazırlıyorlardı. Aralarında bir taslak hazırlamışlar, yazmak için görev bölümü yapmışlardı. Mazlum fırsat buldukça yazıyordu. Ancak görünen oydu ki, yapılacak savunma da tehlikeye giriyordu.

Mazlum, mahkemeye sunacakları savunmayı yazmakla meşgul iken, Ferhat ile Mehmet masada oturmuş satranç oynuyorlardı. Birçok koğuştta satranç, dama malzemelerine el konmuştu, ancak bu koğuştaki henüz alınmamıştı. Rındo, Mahmut’u dürtüklüyordu. Ferhat’ı destekleyen tutsaklar da vardı, ancak çene çalmakta Rındo’nun üstüne yoktu. Ferhat kızgındı. Birkaç kez Rındo’yu ikaz etti. Ancak Rındo oralı olmadı, bazen kendisi hamle yapıyor, taşlarla oynuyordu. Eli satranç tahtasından çıkmıyordu.

“Şimdi ben Mahmut arkadaşla mı oynuyorum yoksa Rındo ile mi?”

“Sen benimle oynuyorsun, Rındo’dan ne istiyorsun?”

“Senin huyundur, yenilince sağa sola saldıırırsın.”

“Allah’ını seversen insanı tahrik etme!”

“Adama bak!” dedi Rındo, başını salladı, “varlığım tahrik olmanın sebebidir.”

“Aynen öyle,” dedi Ferhat. Başını kaldırdı ters ters Rındo’ya baktı. Gözleri öylesine keskindi ki, yanaklarındaki damar dışarı fırlarcasına atıyordu: “Adam gibi konuş!”

“Adam olana, adam gibi konuşulur!” dedi Rındo.

“Her ikinizin de yaptığı doğru değil. Altı üstü bir satrançtır. O da bir kavga vesilesi yapılıyor. Ayıp size yakıştıramıyorum,” dedi Mahmut.

Ferhat elinin tersiyle taşları devirdi ve kalktı “İnsana zindan içinde zindan yaratıyorlar” dedi ve çekip gitti.

Rındo ardından,”Bize küfür edip dövseydin, bu yaptığından daha iyiydi,” diye seslendi.

“Kardeşim sen bela mı arıyorsun, amacın ne?” dedi ve geri döndü.

“Hiçbir amacım yok, arkadaşımsın, ben de yanlışını eleştiriyorum.”

“Arkadaşım değilsin, arkadaşlığımız olamaz!”

Mahmut, Ferhat’ın kolundan tutup oradan uzaklaştırdı. Mahmut bir sigara ikram etti ve yaktı. Bir süre ranzaların arasındaki koridorda sessizce volta atılar.

“Acıktım,” dedi, “yemek gelmedi mi”?

“Gelse ne olacak. Aç oturup aç kalkacağız...”

“Bu da idarenin bir uygulamasıdır. Bizi aç bırakarak terbiye etmeye çalışıyorlar.”

“Öyledir,” dedi Mahmut, “ancak bu uygulamalar idareyi aşıyor. Kolordunun ve darbecilerin işidir.”

“Dikkat!” diye bir ses koğuştan yankılandı. Önde Esat, arkasında Co ve elli civarında gardiyan içeri girdi.

“Çabuk toplanın ve sıraya girin!” dedi koğuş nöbetçisi.

Tutsaklar toparlandı. Esat koğuşu gözden geçiriyordu. Elleri arkada, üzerinde yeni ve ütülü elbiseleri vardı. Kepsiz ve tıraşlıydı. Parmağını çıtlatarak, “Çabuk olun çocuklar, çabuk olun!” dedi.

Tutsaklar gelişi güzel toparlandı. Esat başını kaldırarak, “Koğuşunuz büyük ve nefis görünüyor. Sizlere bazı şeyleri anlatmaya geldim. Bundan böyle burası disiplinli bir askeri okul olacak. Bugün sizlere saç makinesi verilecek. Yarına kadar herkes saçını ve bıyıklarını kesecek. Bundan böyle emir komuta esas olacak, söyledığımızı yapmayan olursa gerisini kendisi düşünsün! Ayrıca bundan böyle sayım esnasında herkes sırada ve hazırolda olacak. Yemek duası da okunacak!”

Esat yapılması gereken birçok şeyi daha sıraladı. Konuşurken tutsakların önünde yürüyordu, aniden durup konuşmasını parmağını çitlatarak noktaladı.

Sert bakışlı, kendinden emin, söylediklerini yaptırmaya kararlı, bakışlarıyla etrafına korku saçmaya özen gösteriyor, yerinde bir saniye duramıyor ve “ben her şeyim” imajını vermeye çalışıyordu.

Mazlum konuşulan her sözü dikkatle dinliyor ve anlam vermeye çalışıyordu. Ancak konuşulan her söz kıskırtıcı ve dokunaklıydı. Her cümlede tehdit ve korku saçıyordu. Mazlum’un vardığı ilk sonuç “bu Nazi subaylarını andırıyor. Aynen bir gestapo!” idi.

Esat çekip gitti, peşinden gardiyan ordusu... Ardından saç makinesi içeri verildi. Makine masa üzerine bırakıldı. İçeriye bir leş girmiş gibi birçok tutsak tiksintiyle baktı. Koğuşta bir hareketlilik başladı, yakın arkadaş olanlar birbirlerine içlerini döktüler. Tam bu sırada kapı açıldı.

“Karavanayı al oğlum!”

İlk kez bu koğuşta “oğlum” kelimesi kullanılıyordu. Mahmut ters ters baktı ve dişini sıkarak, “Bir daha oğlum demel!”

“Yemek duasını okuyun!”

Mahmut başını salladı ve bir şeyler söylememek için kendini sıktı. Gardiyan arkasından seslendi:

“Öküzün trene baktığı gibi ne bakıyorsun? Yüzbaşayı dinlemedin mi?”

İki karavana verilmişti, ama ikisi de yarısı kadar doluydu. Yemekler tabaklara dolduruldu ve masalara dağıtıldı.

“Mazlum arkadaş yemek duasını okuyacak mıyız?”

“Yok, öyle şey mi olur!”

“Yemeğe arkadaşlar,” dedi Ferhat.

Gardiyan kapı mazgalından gözlüyordu. Tutsaklar yemek yemeye başlayınca, “Yemek duasını neden okumuyorsunuz, orospu çocukları! Yemek duasını okumamanın ne olduğunu şimdi görürsünüz!”

Mahmut öfkeyle yerinden kalktı. Elini mazgalın içine sokarçasına uzattı. Gardiyanın gözleri içine bakarak, “Yemek duasını okumuyoruz. Bir daha küfür etme, ayıptır!”

Gardiyan mazgalı kapattı. Mahmut, alçak sesle “Şerefsiz!” diye tepki gösterdi ve yemek masasına döndü.

Gardiyan hızla maltaya indi. Cengiz’i aradı. Birkaç gardiyana da Cengiz’in nerede olduğunu sordu. İzini bulamayınca beklemeden Esat’a gitti.

Esat masada oturmuş ve masa üzerindeki dosyaları inceliyordu. İdare odasındaki dekor değiştirilmişti. Duvarın bir tarafına Osmanlı padişahlarının posterleri, onun yanına darbeci generallerin posterleri asılıydı. En üstte Atatürk’ün büyük bir fotoğrafı asılıydı. Pencerenin bulunduğu tarafta Kıbrıs hareketine uçakla katılan paraşütçüler ve askerin kahramanlıklarını anlatan birçok resim vardı. Masa değiştirilmiş ve üzerine büyük bir cam yerleştirilmişti. Camın altında Çanakkale Zaferi’ni simgeleyen savaş anıları, o tarihte çekilen fotoğraflar yerleştirilmişti. Masa üzerinde Türk bayrağı ve yanında irili ufaklı birçok bayrak bulunuyordu. Koltuklar değiştirilmiş, karşı köşeye bir masa daha eklenmişti.

Gardiyan, kapıyı vurdu, Esat başını kaldırıp bakmadan “gel” dedi. Gardiyan sert bir tekmil verdikten sonra, “Vukuat var komutanım!” dedi.

“Yanaş!”

Gardiyan masaya iyice yanaştı.

“Blok nöbetçisini aradım, bulamadım komutanım. Bu yüzden size geldim.”

Esat gözlerini kısıtı, kaşlarını çattı, sırtını koltuğa yasladı: “Söyle bakalım, vukuat neymiş?”

“Yemek duasını okumadılar. Müdahale ettim, beni de dinlemediler. Hatta içlerinden biri üzerime geldi. Şimdiye kadar kimse tıraş olmadı.”

Tam bu sırada Cengiz içeri girdi, bir şey söylemeden bekledi. Esat ayağa kalktı, elini arkada birleştirdi, ileri geri gidip geldi. Kol-

tuğa sinen Co'yu okşadı. Cengiz'e dönerek, "Git emirlerime uymamanın ne demek olduğunu onlara göster!"

Esat çekmeceyi çekti ve içinden bir kâğıt çıkardı. Kâğıdı Cengiz'e göstererek, "Burada ismi geçenleri hücrelere atın, karşı çıkan, sorun çıkaran olursa gözünün yaşına bakmayın, ne gerekiyorsa yapın. Ayrıca koğuşlarda ne kadar alüminyum, bakır gibi kap kaçak varsa hepsini toplayın, yerine naylon olanları verin, paralarını da karşılansınlar. Kaşıklar da tahtadan olsun!"

Esat elini cebine koydu ve bir süre düşündü.

"Anlaşıldı mı oğlum?"

"Anlaşıldı komutanım!" dedi Cengiz

"Güzel, haydi göreyim sizi!"

Cengiz ile gardiyan selam verip odadan ayrıldılar. Esat bir süre daha volta attı ve düşündü. Ardından kilitte çekmeceyi açtı ve içki şişesini yudumladı. Kızgınlığında gözleri de kızarıyor, yüzündeki damarlar geriliyordu; öfkeli anında oturmak, bir şey yapmamak ona bir işkence gibi geliyordu. Koltuklar diken olup batıyordu. Bu nedenle hep ayakta idi. En iyi düşünebildiği an ayaküstü durduğu andı.

Cengiz çayhaneye ve oradan yatakhaneye gitti. Ne kadar başgardiyan varsa hepsini topladı. Cop bulamayanlar sopa ve palas-kalarını eline geçirdi. Kimisi de paspas sapını aldı. Savaşa gider gibi hazırlandılar. Ayak bağları iyice bağlandı, kepler atıldı. Kemmerler sıkıldı, kin ve öfkeler bilendi. Cengiz çay ocağının bulunduğu yerdeki sandalye üzerine çıktı.

"Arkadaşlar bu akşam birkaç koğuşu basacağız. Otuz iki kişiyi hücrelere atacağız. Hücreye atmadan saç ve bıyıklarını keseceğiz. Gözlerinin yaşına bakmayın. Şimdilik darbeler öldürücü olmamalı. Gerisi vicdanlarınıza kalmış; serbestsiniz!" dedi.

Cengiz ne yapacağını uzun uzun anlattı. Bazı gardiyanlara özel görev verdi. Sorulan soruları cevapladıktan sonra, Çanakkale Marşı eşliğinde maltaya çıkıldı, sopa ve coplarla donatılan yaklaşık iki yüz kişilik gardiyan ordusu Cengiz'in komutasında savaş alanına yürüdüler.

Tutsaklar ise yemek yemiş, bulaşıkları yıkamıştı. Bazıları o sırada sigara içiyordu. Koğuşta sigara dumanından bir sis bulutu

oluşmuştu. Havaalar soğuktu ve kaloriferler yanmıyordu. Tutsaklar ne kadar kışlık elbiseleri varsa giymişlerdi. Mahmut muslukta elini yıkıyordu. Mazlum ile Ferhat ayaküstü volta atarak konuşuyorlardı. Rindo ise çene çalıyordu.

Saç makinesi halen masa üzerinde duruyordu. Şimdiye kadar traş olan olmamıştı. Olmak isteyenler vardı belki de ancak oyunbozan olmak istemiyorlardı. Kapı açıldı ve içeri gardiyanlar doldu. Tutsaklar neye uğradıklarının şaşkınlığıyla baktılar. Birkaç saniyede ayak seslerinin dışında tüm sesler kesildi .

“Herkes buraya toplansın!”

Gardiyanlar tutsakları arkadan kuşattı ve gecikenleri coplayarak toplanmalarını sağladılar. Geciken tutsaklar cop ve tekmelerin altında toplanma yerine koştular.

“Biraz önce traş olun dedik,” dedi Cengiz,”şimdiye kadar hiçbiriniz traş olmamışsınız, yemek duasını okuyun dedik. Yemek yediniz ama dua okumadınız. İşte buraya gelmemizin sebebi bu... Biz burada devletin nizamını uygulamaya çalışıyoruz. Bunu iyilikle anlamayana zorla kavrırız. Herkesin kurallara uymasını sağlayacağız. Kurallara uyanlar bu tarafa uymayanlar yerinde kalsın. Fazla bekleyecek halim yok. Son sayı üç olacak!”

Tutsaklar ip çekilmiş gibi sıralandı. Cengiz tutsaklar üzerinde göz gezdirdi. Ardından “bir” dedi birkaç nefes aldıktan sonra “iki” dedi. Üçüncü sayı bir dakikaya sığdırıldı. Bu bir dakikalık an bir yıla bedeldi. Tutsaklardan kımıldayan olmadı.

Cengiz saldırı emrini verecekti, ama aniden karar değiştirdi. “Koğuş kalabalık, eğer karşı koyacak olurlarsa sonuç hiç iyi olmaz, riske atılmaya gerek yok, önce hücreye koyacaklarımızı alalım. Sonra geride kalanların icabına bakarız!” diye düşündü.

“Pekâlâ, ismini okuyacaklarım bu tarafa gelsin. Sonra ne yapılabileceğini söyleyeceğim,” dedi ve isimleri okumaya başladı.

İsmi okunanlar kapı tarafına geçti. İsimlerin bitmesiyle birlikte Cengiz’in işaretiyle gardiyanlar araya girdi ve tutsakları ikiye böldüler. Cengiz yüksek sesle, “İsmini okuduğum kişiler maltaya!” dedi.

Koğuş kapısı açıldı ve gardiyanlar tutsakları toplayarak kapıya doğru itekledi. Coplar kalkıp indikçe bağırmalara, slogan seslerine

gardiyanların sesi karıştı. Tutsaklar birbirlerine kenetlendi. Ancak coplar, sopalar ve tekmeler baskın geldi. Birbirine kenetli kollar gevşedi ve tutsaklar teker teker dışarı atıldı.

İsmi okunanların içinde Mazlum da vardı. Mazlum ile Mahmut birbirine kenetlenmişti. Mazlum'un kollarına birkaç cop vuruldu. Mazlum'un kolu takatsiz kaldı ve ardından gevşedi. Mazlum'un başına, yüzüne birkaç palaska darbesi indirilince, ellerini siper etti. İki gardiyan ayaklarından yakaladı ve yere düşürüp kapıya doğru sürüklediler. Tam bu sırada Cengiz Mazlum'un yüzüne bir tekme vurunca gözlerinden kıvılcımlar saçıldı Mazlum'un. Nesneler döndü, gözlerinin önü perde çekilir gibi karardı; beyni zonkladı ve yüzünden ılık kan damlaları süzüldü. Merdivenlerden sürüklendi. Başını birkaç kez basamaklara çarpınca başını yukarı kaldırdı. Basamaklardan sürüklenirken elbiseleri toplanıp boynuna kadar geldi.

Elbiseler başına yastık olurken çıplak kalan beli balıksırtı gibi keskin basamaklara sürülmekteydi. Acıdan kıvrandı, ayaklarını çekip kurtarmaya çalıştı ancak gücü yetmedi. Üçüncü kattan alt kata indirilinceye kadar, sırtından omuzlarına kadar derisi soyuldu; kan içinde kaldı.

Mazlum yara bere içerisinde maltaya getirildi. Mazlum gözlerini açtığında ayakta olan tek bir tutsak yoktu. Hepsi yara bere içindeydi. Hemen yanı başında Mahmut'u gördü. Kolunu kaldıramıyordu. Kaşlarından biri patlamış ve morarmıştı. Diğer kaşı ise balon gibi şişmişti. Yüzündeki kan akıntısı kalın kırmızı çizgiler oluşturmuştu. Dudakları ve ağzı kan içinde kalmıştı. Ne konuşuyor ne tepki gösterebiliyordu. Sol ayağındaki ayakkabı düşmüş, pantolonu yırtılmıştı.

Ferhat'ın ise, Mahmut'tan geri kalır yanı yoktu. Sırtını duvara dayamış bekliyordu. İsmi okunan tüm tutsaklar maltaya alındı. Sırayla alınıp hücreye götürüldü. Sıra Mazlum'a geldi. Mazlum ağır ağır kalkınca sırtına coplar inip kalktı. Hücre kapısına kadar sayısızca cop ve tekme yedi. Kapıdan içeri girer girmez iki kişi kollarından, iki kişi de ayaklarında tuttu; gardiyanlardan biri başını tutarken, diğeri ise makineyle saçını ve bıyıklarını kesti.

Mazlum slogan attı, direndi, çırpındı ancak engel olamadı. Yaşı küçüktü, ama derdi büyüktü, adaletliydi ancak sesi yetersiz kalıyordu. Sev-

gisi nehirdi, ancak içeni yoktu. Yaşamı aşk gibiydi, ancak anlayanı azdı, inancı büyüktü ancak önem veren yoktu. Çünkü kuşatılmıştı...

Mazlum direndikçe dayakla birlikte küfür ve hakaretlere maruz kalıyordu. Saçı ve bıyıkları kesildikten sonra, “İstiklal Marşı’nı okuyun!” dedi Cengiz.

“Okumuyorum!”

“Sen Türk müsün Kürt müsün?”

“Ben Kürdüm!”

“Kürdüm” demesiyle birlikte birkaç tokat peş peşe kanlı yüzüne vurdu. Mazlum yüzükoyun beton zemine kapaklandı.

“Hücreye atın bu ibneyi!” dedi Cengiz.

Saçın kesildiği yerde beton zemin kanla yıkanmıştı sanki. Kesilen saçlar, kan içinde yumak yumak olmuştu. Gardiyanların botları döktükleri kanın izini her tarafa yayıyordu. İki gardiyan Mazlum’un kollarından tuttu ve hücreye kadar sürükledi. Mazlum iki büküm hücreye atıldı.

Hücre nemli ve pislik içindeydi. Sanki duvarlar da ağlıyordu. Tanımlanması zor görüntü içerisindeydiler. Her şey korkunç görünüyordu. Tutsakların kimisi ayakkabısızdı, kiminin üzerinde elbise yoktu. Saç ve bıyıkları koyun yolarcasına kesilmişti. Başlarında kesilmemiş saç kılları duruyordu.

Tutsaklardan biri bayılmıştı. Birinin kolu yerinden çıkmıştı. Hücre tıka basa dolduruldu. Tutsaklar ne oturabiliyordu ne de adım atabiliyordu. Pamuk çuvalları gibi birbirine yaslanmışlardı. İçlerinden birinin tuvalete gitmesi için bedenleri yarıp geçmek gerekirdi ki, bu da imkânsızdı. Aralarında bir santim boşluk yoktu! Tutsaklar hücre içinde tek vücut gibi dönerek kişiyi tuvalet kapısına denk getiriyordu. Dört metrekarelik bir yerde kırka yakın insan konulmuştu.

Mahmut aldığı darbelerden bayılmıştı. Ancak dört metre karelik yere konan kırk kişi bayıldığını fark etmedi. Mahmut’un etrafına etten duvar örülmüştü. Başlı Ferhat’ın omuzlarına dayalıydı.

“Mahmut arkadaş durumun nasıl?” dedi Mazlum.

Mahmut cevap vermeyince, Mazlum birkaç kez daha seslendi. Ses vermeyince yanındaki tutsaklar harekete geçti. Ferhat zorlukla

arkasına dönüp Mahmut ile ilgilenebildi. Birkaç kez “Gardiyan bayılan var!” diye seslendilerse de cevap veren olmadı.

Tam bu sırada Akif seslendi. “Arkadaşlar kimsiniz, hangi koğuştan geldiniz?”

“Sen kimsin?” dedi Ferhat.

“Akif.”

“Ho Akif merhaba ben Ferhat, Mazlum arkadaş da burada!”

“Merhaba Ferhat, hoş geldiniz, bayılan arkadaş kim?”

“Mahmut. Kırk kişiyi bir hücreye koydular.”

“Bizde adet böyle, moralinizi bozmayın.”

“Merhaba Ferhat, Keko ne durumda?” dedi Kemal.

“İyi sayılırım,” dedi Mazlum. Ancak yaşanan manzara çok kötü.”

“Ağır yaralı olan arkadaş var mı?”

“Hepimiz ağır yaralıyız, bir yeri kırılmayan, yara-bere içinde kalmayan yok,” dedi Mazlum, “eğer ölümü söylüyorsan, şimdilik hiçbirimizin ölmeye niyeti yok!”

Biri karşıdaki duvarın mazgalından, diğeri kapı mazgalından iki gardiyan bağırmaya başladı:

“Konuşmayın lan, orospu çocukları!”

Kemal uyarıları duymazlıktan gelerek, “Her tarafımızı dağıttılar, sigara da yok içelim, bir de çok soğuk, donuyoruz!” dedi.

“Bizde de sigara yok Kemal.”

“Kokudan başımız da dönüyor.”

“Hücremiz temiz, ama oturacak yerimiz yok. Gerçi oturacak durumda değiliz ya. Siz kaç kişisiniz Kemal?”

“Dört kişiyiz.”

“Biz neden kırk kişiyiz?”

“Sizleri seviyorlar, öylece ısınırsınız, selamlarımızı iletiyoruz.”

“Mazlum arkadaş hepiniz hoş geldiniz... Ben Avreş.”

“Hoş bulduk, merhabalar, nasılsın Avreş?”

“İyiym, iyiyiz. Sizler de iyi olmaya çalışın.”

“Mahmut arkadaş halen ayılmadı. Ev sahibi olarak ne öneriyorsunuz?”

“Yapılacak bir şey yok Mazlum. Zaten ölmemizi istiyorlar. Ba-

ğırsak da çağırsak da umurlarında değil. Yapılacak bir şey varsa sizler yapın.”

“Bizleri pastırma gibi birbirimize yapıştırmışlar, ölen olsa da göremeyeceğiz.”

“Üç gündür bize ne yemek ne sigara ne kapacak ne iğne iplik verdiler. Anlayacağın hiçbir şeyimiz yok... Böylece teslim almaya çalışıyorlar.”

Gardiyan, “Ulan konuşma bak gelirim hal!” diyerek küfür etti.

“Terbiyeli ol!” dedi Kemal, “Küfür etme, ayıptır. Bizi hücreye koyabilirsiniz, ama dilimize, beynimize kelepçeyi vuramazsınız.”

“Onu bunu bilmem, konuşmak yasak.”

Gardiyanlar “konuşmayın!” diye müdahale etti ve tutsaklarsa durmadan konuştu, hal hatır sordu, birbirlerine moral ve destek verdiler.

Mahmut bir süre sonra ayıldı. Gözlerini açar açmaz su istedi. Hücrede musluk vardı, ancak su gelmiyordu. Boğazı kurumuş ve susuzluktan içi kavruluyordu.

Kerem isimli bir tutuklu ishal olmuştu. Tuvaletin kapısından ayrılmıyordu. Tuvalet her oturduğunda ses çıkartıyor ve koku saçıyordu. En ufak bir ses işitiliyor ve tuvaletten yayılan koku, hücreye de gelip yayılıyordu. Kerem utanıyor, eziklik duyuyor, dünyanın suçunu işlemiş gibi başını kaldıramıyordu. Birkaç kez ağlamaklı bir sesle, “Arkadaşlar çok özür diliyorum!” dediyse de yine de tatmin olmamıştı. Böyle yaşayacağına bin kez ölmeyi tercih ediyordu.

Hücre değil, bir tuvalet yeriymiş sanki. Bedenler birbirini ısıtıyordu, ancak sağlık ve yaşam açısından bir işkenceydi. Tutsaklar sabaha kadar birbirlerine yaslanarak ayakta kaldılar. Hatta bazıları yattı, kimisi horladı ve rüya gördü.

İşkenceli Tedavi

Şahin ve bir grup tutsak, Elazığ Cezaevi'nden, Diyarbakır Cezaevi'ne getirilmişlerdi. Tutsaklar, cezaevine girer girmez şiddetli bir baskıyla karşılaştılar. Birkaç kişi dışında çoğu baskılara boyun eğdi ve teslim oldu.

Şahin yakalanır yakalanmaz çözülmüş ve bildiği birçok şeyi söylemişti. Şahin merkez komite üyesiydi ve örgüt içinde hiyerarşik olarak "ikinci adam" düzeyindeydi. Teorik olarak belli bir düzeyi yakalamıştı, ama hırsı ve şöhreti seven biriydi.

Şahin sorgulama esnasında, "Yardım edin, yirmi dört saat içinde Abdullah Öcalan'ı ellerimle size teslim ederim!" demişti. Sır olarak kalması gereken ne varsa, her şeyi söylemiş, sayfalar dolusu raporu soruşturmada polislere vermişti. Bunun üzerine örgüt genelinde yoğun tutuklamalar yaşanmış, birçok örgüt kadrosu yakalanmıştı. Deşifre olmayan kişiler deşifre olmuş, bilinmeyen örgüt evleri, komiteler açığa çıkarılmıştı.

Şahin soruşturmadan çıktıktan sonra, örgüt mensuplarının bulunduğu koğuşa gider. Örgüt çizgisini temsil etmediği, işkence karşısında zaafa girdiği, intihar teşebbüsünde bulunduğu ancak bu eylemi de başaramadığı, direnme gücünün tamamıyla kırıldığı ve böylece çözüldüğü, halka, örgüte ve arkadaşlarına karşı borçlu olduğu, verilen görevi layıkıyla yerine getiremediği, yeniden bir şans tanınması gerektiği, bundan böyle halka layık bir tavır içinde olacağı biçiminde rapor yazar ve özeleştiride bulunur.

Şahin'in yazdığı raporu, parti yönetimi değerlendirir ve sıradan bir insan olarak koğuş ortamında kalabileceği kararına varılır. Şahin artık görevsiz, yetkisizdir. Ancak birikimli ve tecrübelidir. Birlikte yaşadığı insanların olumlu ve olumsuz tavır ve davranış-

larını biliyordu. Bunu kendini örgütlemekte kullanıyordu.

Şahin, kurnaz ve hileci biriydi. Örgütten ziyade her zaman son sözü kendisi için söylerdi. Çıkarları, yaşamı, örgütün ve arkadaşların üstündeydi. Çoğu zaman zaafını laf ebeliği yaparak kapatıyordu. En güçlü silahı laf ebeliği idi.

Esat, Şahin'in kaptislerini ve zaafalarını biliyordu. Soruşturmada söylediklerini okumuş, ayrıca hakkında geniş bilgi almıştı. Böylece ona özel bir ilgi gösteriyordu. Kaleye buradan girmek istiyordu. Birçok koğuştan teslim olmuştu. Bu koğuştan biri de Şahin'in bulunduğu koğuştan.

Sabah sayımı için kapı açıldı ve Esat koğuşa yöneldi. Şahin, Esat tarafından koğuştan sorumlusu olarak atanmıştı. Şahin, koğuştan muhtarıydı. Tüm tutsaklar sıraya girmiş, hazırola bekliyordu. Sıralar çizgi halindeydi. Bir millim bile ne ilerde ne de gerideydi. Tüm tutsaklar saç ve bııklarını kesmiş, günlük sakal tıraşı olmuşlardı. Parkelerinin önü kapatılmış, parmaklar bacağa şekilde tutuluyordu. Gardiyan "dikkat!" çekti.

Esat koğuşa girer girmez, Şahin düzgün Türkçesiyle, "37 kişi emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!" diye bağırdı.

"Say!" dedi Cengiz.

"Bir" dedi Şahin ve en son tutsak "Biri" hasta, biri soruşturmaya götürülmüş, otuz beş ve son komutanım!"

"Aferin çocuklar, sizden bunu bekliyordum. Var mı bir ihtiyacınız?" dedi Esat gülererek.

"Şey komutanım..." dedi Şahin, omuzları daha bir çöktü, belli kamburlaştı, ellerini iyice bacaklarına yapıştırarak; "Hasta arkadaşın durumu iyi değil, bitlenmişiz, banyoya gitsek iyi olur. Bir de sigara ve bazı ihtiyaçlarımızı karşılamak için kantine çıkmak istiyoruz."

"Tabii tabi, neden olmasın," dedi Esat, Cengiz'e bakarak, "Çocukları dinlediniz, ne ihtiyaçları varsa karşılayın."

"Emredersin komutanım!"

Esat'ın elleri arkada kenetli, kapıdan dışarı çıkacağı sırada, aniden dönüş yaptı. Arkadaki gardiyanlar aradan çekildi, parmağını şakırdatarak, "çocuklar, bir daha hasta masta anlamam. Sağ olan herkes sayımda olacak."

“Emredersin komutanımı!” dedi Şahin.

Esat koğuşa geri döndü ve ranzalara bakarak, “Hasta olan nerede, neyi var, kimdir?”

Tutsak, yatakta kıpırdadı, kalkmadı, künyesini de söylemedi. Şahin robot gibi durmuştu. Esat tutuklunun üzerinde durdu ve tekrar, “Neyin var?” dedi.

“Çok hastayım, halsizim, karnım ağrıyor komutanım.”

Esat dudağını büktü ve başını sallayarak koğuştan çıktı. Kapı kapatıldığında Cengiz’e dönerek,

“Hastayım diyen adam yalan söylüyor, bir de ne biçim eğitmişsiniz, ne ayağa kalkıyor, ne teknilini veriyor, icabına bakın.”

Sayım bitikten sonra kapı açıldı ve gardiyan, “Hasta olan kalksın, revire götüreceğiz,” dedi.

“Arkadaşlar bakın, söylediklerimizi hemen yaptılar, bazı şeylere taktiksel yaklaşacaksınız!” dedi Şahin sevinçten; “köprüyü geçene kadar ayıya, dayı diyeceksin. Boşuna neden dayak yiyelim, kendimize eziyet edelim. Kimse kafamızdan geçenleri zorla alamaz. Düşüncemiz bizim olsun, bedenimiz onların olsun!” dedi ve parmağını sallayarak, “bu bir taktiktir!” dedi gülerek.

Şahin, hasta olan tutsağı kaldırdı ve kapıdan uğurladı. Hasta tutsak birkaç adımlık öteye götürüldü ve birkaç gardiyan etrafını sardı. Cengiz yanına geldi, ciddi ciddi, “Neren ağrıyor?”

Tutsak, elini midesine vurarak, “burası” dedi.

Cengiz var gücüyle tutsağın midesine yumruk indirdi. Tutsak iki büklüm , gözleri dışarıya fırlayacakmış gibi oldu, ağzı açık ve bıçak altında boynu kesilen kurbanlıklar gibi bağırdı. Bir , iki derken üçüncü yumruk da karnına indi.

“Başka neren ağrıyor?”

Tutsak diz üstü çöktü, Cengiz yakasından tutup kaldırdı. Dişlerini sıktı, boynundaki damarlar morardı ve boğazını yırtarcasına, “Söyle oğlum, neren ağrıyorsa doktoruna söyle, söyle ki tedavi edelim!”

“Tabii tabii” dedi bir başka gardiyan sırtarak, “bu tedavi yöntemini arasan, dünyada bulamazsın. Devlet sizler için doktoru ta Moskova’dan getirmiş...”

“Başka neren ağrıyor ulan!” dedi Cengiz, “tepemi attırma, yoksa fena ederim!”

“Hiçbir yerim ağrımıyor komutanım!”

“Güzel. O zaman neden sayıma kalkmadın?”

Tutsak nasıl bir cevap vereceğini bilmiyordu. Doğruyu söylemek için değil, dayak yememek için ne söyleyeceğini düşündü. Nasıl bir cevap vermeyi düşünürken, birkaç tekme, cop darbesi daha yedi.

“Şey komutanım, o zaman hastaydım...”

“İsmin ne?”

“Haydar Gün.”

“Nerelisin?”

“Dersim, pardon Tunceli.”

“Sana böyle mi öğrettik ibne!” dedi koğuş gardiyanı ve yüzüne bir şamar indirdi. Ardından, “Komutanım, bırakın, onu soyup şey edeceğim!” dedi ve pantolon fermuarını indirdi.

Haydar, tehdit ve korkutma amaçlı olduğunu sandı, tepki göstermedi, muz soyulur gibi, pantolonu iç çamaşırlarıyla birlikte ayak bileklerine kadar soyuldu.

“Bak komutanım, kız gibi bacakları var. Elini poposuna vurarak, “bu malı nerede besledin?” dedi gardiyan.

“Ben gidiyorum çocuklar, sizler keyfinize bakın, ayrıca eğitin!” dedi Cengiz.

Gardiyanlar Haydar’ı merdiven altına çekti. Gardiyanlardan biri, “Domal!” dedi.

Haydar, korkmaya başladı. “Yoksa bunlar tecavüz mü edecek? Olamaz!” dedi kendi kendine. Pantolonunu çekti ve oturdu.

“Olmaz komutanım!” dedi. Sonra da içinden, “Bunlar analarımıza bacılarımıza tecavüz etti, yetinmediler, sıra bize mi geldi?” dedi.

“Olur, olur, komutanın ‘olur’ diyorsa, olur!” dedi gardiyan.

Gardiyanlardan biri soyundu. “Kalk ayağa yoksa gebertirim!”

“Kalkmam!” dedi Haydar ve ağlamaya başladı.

“Ağlayıp zırlama, dayak yemeden, canın acıtmadan, kalk domal lan!”

Haydar kalkmayınca tekme ve coplarla vurmaya başladılar. Yüzü- gözü kan içinde kaldı. Haydar ayağa kalkamadı, çivi gibi

yere yapıştı. Ancak yerde soydular ve yüz üstü uzattılar. Gardiyanlardan biri Haydar'ın ellerini ayağıyla bastırdı, diğeri ise tecavüz etti. Sıra ikinciye geldi, ikincisi de aynı şekilde tecavüz etti ve kalktı. Gardiyanlardan biri, "Kalk ayağa!" dedi.

Haydar ayağa kalktı, gözleri kızarmış, burnundan gelen sümük ile kan birbirine karışmıştı. Koluyla yüzünü temizledi. Sümüğü yanaklarını sıvarcasına yayıldı. Göğüs kafesi körük gibi inip kalkıyordu. Pantolonunu iç çamaşırıyla birlikte çekti ve ilikleledi. Darbe aldığı yerler morarmıştı, özellikle cop yerleri balıksırtı gibi şişmişti. Ölmek istiyordu. Dünyası yıkılmış, kendisini çöplüğe atılmış bir murdar gibi hissediyordu. Kirletilmişti, yıkılmış ve değersiz bir varlık gibi görünüyordu.

Haydar'ın ağzı kilitlenmiş, şuurunu yitirmiş gibiydi. Gardiyanlara cevap vermiyor ve söylenen hiçbir şeyi işitmiyordu. Bedeni sinirden ve öfkeden kilitlenmişti. Kasları gerilmiş, parmakları birer odun gibi çelimsiz kalmıştı. Titriyordu.

Gözleriyle bakarken korkunç görünüyordu. Sanki gözlerinden ateş seli dökülüyordu. Bakışları öyle keskin, öylesine sert, öylesine yıkıcıydı ki, insan bakmaya korkuyordu. Kanlı yüzündeki gözleri insanı ısırtırcasına bakıyordu. Bakışlarında sevgi kalmamıştı, kin ve öfkeyle yoğrulmuştu.

Omuzları düşmüş, kolları sarkmıştı. Botlarla basılan parmakları kan kızıla bürünmüştü. Parmakları ezilmiş, birkaçının derisi soyulmuştu.

Bu olayla birlikte içindeki korku silinmiş, sadece kin ve nefreti büyüttü. Arkadaşları ve ailesi karşısında içine kapanmıştı. Kendi sesinden başka, tüm seslere duyarsız kalmıştı.

"Bundan böyle sana bir şey sorduğumuzda 'Haydar Gün, Tunceli, emret komutanım! diyeceksin. Ayrıca çağırdığımızda hemen geleceksin. Eğer dediğimizi yaparsan, seni postamız yaparız!" dedi gardiyanlardan biri.

Haydar söylenenleri duymuyordu. Bedeni bir makine gibi soğumuş ve donmuştu. Büyük bir şok yaşıyordu. Tepkisiz kaldığını gören gardiyan, yüzüne şiddetli birkaç tokat vurdu. Yakasından tutup silkeledi. Bir külçe gibi kalakalmıştı, göz kapakları kalkıp in-

meseydi, sağ mı ölümü mü fark edilmeyecekti. Ne ağlıyor ne gü-lüyor ne konuşuyor ne de kımıldıyordu.

Haydar, hayatında böyle bir şeyi hayal bile etmemişti. Bekle-mediği bir anda yıkıma uğratılmıştı. Bu yıkılma ve bozgunla yüre-ğinde deprem yaşıyordu. Ne canlıydı ne de ölü... Şimdilik yaşayan bir ot gibiydi. Gözleri açıktı, ama yaşam belirtisi yoktu. Kalbi atı-yordu, ancak acı hissetmiyordu.

Bedeni yanıyordu, ateşten değil, kinden ve öfkeden. Yüzün-deki sevinci, yüreğindeki erinci gitmiş, geriye duyguları donuk bir insan kalmıştı. Hiç kimse onun yaşadığını yaşamak, onun yerinde olmak istemezdi. Yıkılmıştı bir kere. Telafisi zor bir yıkım...

Gardiyanlar ise, kendilerini tatmin etmenin keyfini yaşıyorlar, bir-birleriyle şakalaşırlarken, duygusuz, ruhsuz, vicdansız robotlara ben-ziyorlardı. Tutsaklar karşısında idarenin verdiği güç ve yetki, onları sarhoş etmiş ve insanlıktan çıkarmaya yetmişti. Gardiyanlardan biri, bir kova su getirip Haydar'ın başına döktü. Haydar ilkin tepki ver-medi, bir süre sonra ayıldı. Gözlerini açınca karşısında gardiyanları görünce ağladı, ardından onlara sözleriyle tepki gösterdi. Yaşananları hatırladıkça beynine kan fışkırmış gibi çılgına dönüyordu.

Haydar'ın o gün yaşadığı tecavüz, yaşadıkça onun peşini bı-rakmayacaktı. Kalbine saplı bir hançer gibi kalacak, kanırtacaktı.

Gözleri beton duvarın köşesine kaydı, bir süre o noktaya baktı. Ne yapacağını bilememenin acısıyla içini kanırtan karartan duy-gulardan bir an önce kurtulmak istiyordu.

Gardiyanlar koğuşa götürmeye davranınca, ani bir sıçrayışla aralarından sıyrıldı ve o hızla koşup başını duvarın köşesine vurdu. Şiddetli ağrıya sırt üstü yere düştü. Yerde çırpındı, boğulurcasına sesler çıktı ağzından, el ve ayaklarıyla çırpındı. Boğazı kesilen bir kurbanlık gibi yerde debelendi.

Gardiyanlar şaşkınlıkla olup biteni izlediler. Böyle bir gelişmeyi beklemiyorlardı. Gardiyanlardan biri koridora kaçarken, diğeri Hay-dar'ı yerden kaldırmaya çalışıyordu. Diğer iki gardiyan korkuyla ne yapacaklarını bilememenin telaşında birbirleriyle bakiştılar.

Haydar'ın başından oluk oluk kan akıyordu. Ortalık yer kan gölüne dönüştü. Haydar'ın birkaç hırıltıdan sonra sesi soluğu ke-

sildi. Ölmüş müydü sağ mıydı belli değildi. Oluşan kan gölü, Haydar'ın ağız hizasına kadar gelmişti. Bir kolu sırtının altında kalmış, diğer kolu başının arkasına düşmüştü.

Telaşlı iki gardiyan idareye doğru koştu. Sert bir tekmil verdiler.

“Komutanım, tutuklulardan biri intihar etti!”

Esat, “intihar” sözünü duyar duymaz koltuğundan yay gibi ayağa fırladı. Yüzünün rengi sarardı, kızarıp bozardı ve ardından, “Ne demek lan intihar etti!” diye bağırды. “Burada ölmesi gereken biri varsa ancak benim ellerimle ölmelidir! Emrimin dışında ne kimse ölmeli ne de öldürmelidir.”

“Komutanım biz bir şey yapmadık!”

Esat aniden kapıdan çıktı, peşinden Cengiz gitti. Esat hızlı adımlarla Haydar'ın bulunduğu yere gitti. Esat, kan gölü içinde yatan Haydara yaklaştı ve ölüp ölmediğini anlamak için nabzına baktı. Haydar'ın nabızı hızlı hızlı atıyordu. Gözleri açık, dili dışarıdaydı. Esat ayağa kalktı, “Kim bunu böyle yaptı?” diye kükredi.

Gardiyanlardan biri, “Komutanım eğitim veriyorduk, o da direniyordu. Be nedenle zorladık, o da dediğimizi yapmamak için başını duvara vurdu.”

“Çabuk hastaneye götürün!”

Gardiyanlar kollarından ve ayaklarından tutup kaldırdı, beklemeden dışarı çıkarıp arabaya koydular. Askerlerle, şoför hazır oluncaya kadar yarım saat geçti, araba hızlandı ve hastane önünde durdu. Kollarından tutup acil bölümüne götürdüler. Doktor nabzına baktı, sağa sola evirip çevirdi.

“Bu hasta ölmüş!” dedi.

Haydar'ı resmi işlemlerden sonra morga bıraktılar. Kim bilir belki bu kez kadavra olarak kullanılacaktı. Gardiyanlar araca binip cezaevine geri döndüler. Esat'ın emri üzerine, psikolojik sebeplerden dolayı intihar ettiği yazıldı ve birkaç gardiyan şahit gösterildi.

Koğuş sorumlusu olarak Şahin ve iki tutuklu idareye çağrıldı. Odada Cengiz ile birkaç gardiyan vardı. Cengiz, koltukta oturmuş, bir sağa bir sola dönüp duruyordu.

“Şahin Dönmez Tunceli, emret komutanım!”

“Evet, geldiniz demek...Haydar ile ilgili sizleri çağırdım. Bu sabah neden sayıma kalkmadı?”

“Hastaydı komutanım.”

“Hastalığı ağır mıydı?”

“Ağır olduğunu söylüyordu. Bu nedenle bu sabah revire.....”

“Orasını karıştırma lan!” diyerek Şahin’in sözünü kesti. “Psikolojik sorunları vardı, değil mi?”

Şahin dudağını büktü. “Bu soruyla işi nereye vardırmaq istiyor acaba?” dedi kendi kendine. İçine kuşku düştü. “Daha temkinli konuşmalıyım” diye düşündü.

“Bilmiyorum komutanım!”

“Ne demek bilmiyorum. Bir de koğuş sorumlusun. Öyle değil miydi?”

“Öyle olsun komutanım.”

“Yani, şizofreni değil mi?”

“Nasıl dersiniz komutanım!”

“Şahin, kalkarsam, ne yapacağımı bilirsin!”

Şahin sesini çıkarmadı, korkudan omuzları iyice çöktü, kel kafası terledi, gözleri daha da küçüldü. Bacakları titremeye başladı.

“Gel burayı imzala,” dedi Cengiz.

Şahin, bir yandan imzalamaya çalışırken, diğer yandan yazılı metni okumaya çalışıyordu. Kendisine yöneltilen sorular doğrultusunda daha önce bir rapor yazılmış ve imzalaması isteniyordu. O da imzaladı. Diğer iki tutsak da aynı şekilde imzaladı.

“Haydar, başını duvara vurarak intihar etti. Hastaneye kaldırdık, tüm müdahalelere rağmen kurtulamadı. Şimdi morgda bekliyor varsa eşyaları koğuş dışına çıkarın.”

Cengiz bir şeyler yazmayla meşgulken, elinin tersiyle “gidin” işareti yaptı. Şahin ayağını birbirine vurarak, “Emredersiniz komutanım!” dedi ve diğer tutsaklarla birlikte idare odasından çıktılar.

Şahin, ateş çemberine girmiş gibi hızlı adımlarla yürüdü. Korkmıyordu, koşarak koğuşa gidecekti. Daha fazla göz önünde olmak istemiyordu. Psikolojisi bozulmuştu ve korkudan yüreği duracak gibiydi. Kendisinin de anlam veremediği bir duygu bedenini sarmıştı.

Koğuş kapısı açılır açılmaz ranzasına gidip oturdu. Gözlerinden yaşlar geldi ve dizlerini göğsüne çekti. Burnunu çekti. Titreyen elleriyle paketi çıkarıp bir sigara yaktı ve ranzanın boşluğunda üst üste sigarasını yudumladı.

Kendi kendini suçluyor, geleceğinden korkuyor, olacakları tahmin ediyor ve yaşanan bu şiddetin nereye varacağını kestirebiliyordu. Şahin kendisi geleceği için ağlıyordu. Ağladıkça korkusu artıyordu. Korkaklık en büyük hapishaneydi onun için...

Diğer tutsaklar merakla etrafında toplanıp ne olduğunu sordular.

“Haydar’ın öldüğü doğru mu?”

“Neden konuşmuyorsun! Haydar arkadaşına ne yaptılar?”

Şahin sigarasından bir yudum daha çekti ve ardından küllükte söndürdü. İki elini kaldırarak karşındakileri susmaya davet etti ve “Bir dakika arkadaşlar, sizlerden fazla bildiğim bir şey yok. Arkadaşların anlattığı gibidir. Haydar ölmüş...” dedi.

“Ölmüş mü öldürülmüş mü?”

“Orasını karıştırmayın, bize öldüğünü, yani intihar ettiğini söylüyorlar.”

“Nasıl intihar etmiş, öyle bir durumu yoktu. İntihar etseydi burada ederdi. Neden malta da intihar etsin?” dedi tutsaklardan biri.

“Bilmiyorum. Bunu idareye sorun. Başka da bildiğim bir şey yok.”

Koğuşta bir yas havası oluştu. Herkeste tedirginlik ve gözleminde büyüyen bir panik vardı. Çoğu tutsak, “Haydar’ın yerinde ben de olabilirdim. İnsanlık dışı bir durum. Göz göre göre adam öldürüyorlar!” diye içinden geçiriyor ve sıranın ne zaman kendisine geleceğinin korkusunu yaşıyorlardı.

Koğuş yas evine dönüşmüştü. Ne banyoya ne de kantine götürülüyorlar. Zaten kimse de bu olanlardan sonra bir yere çıkmak istemiyordu. Koğuş kapısı, cehennem kapısıydı, gardiyanlar cehennem zebanisi. Kapının her açılışında içeriye korku yayılıyordu. Soğuk da olsa, içeride yarı aç, yarı tok, ama birlikte olmakla kendilerini güvende hissediyorlardı.

Şahin ise oturduğu yerde titremeye devam ediyordu. Soğuktan değil, korkudandı. Battaniyeyi açıp yatağına uzandı, ama ısınamıyordu. Bir ara gözleri kapanıp dalar gibi oldu. Denize, nehirlerle,

çiçeğe, bahara, kızlardan sevdiklerine gitti. Azıcık ısındı, ısındıkça yüreği gevşedi ve derin bir uykuya daldı. Kendini mezarlığın içinde buldu. Tüm mezar taşları kırmızıya boyanmıştı. Mezarlıkta çeşit çeşit yılanların ortasına düşmüştü. Bir an önce mezarlıktan kaçıp gitmek istiyordu, ancak hangi yöne dönse, karşısına ağzı açık bir yılan çıkıyordu. Yılanlar etrafını kuşatmıştı. Giderek çember daralıyordu. Ayakları dibinde bir mezarlık vardı. Kaçamayacağını anlayınca, kendini boş mezara attı. Mezarlıkta kemik ve böcekler vardı. Az ötede bir delik gördü. Başını deliğe soktu ve süründü. İçerisi karanlıktı. Elleri bazen sert, bazen yumuşak şeylere çarpıyor ve yüreği daralıyordu.

Şahin bir süre süründü. Delik genişledi ve mağarayı andıran bir yere ulaştı. Sürünmekten elleri ve dizkapağı yaralanmış, kan sızıyordu. Kanayan yerlere kurtçuklar dadandı. Bir süre sonra parmakları morardı ve ardından kömürleşti. Kömürleşen her bir parmağı yılanbaşına dönüştü. Ellerini kendinden uzak tuttu. Parmaklarındaki yılanlar uzadı, elleri bir ahtapot gibi oldu ve boğazını sıktı. Boğazını sıktıkça Şahin bağırdı, çırpındı kurtulmak için mağara çıkışını aradı. Fakat yol yoktu ve mağaranın her tarafı ziftle sıvanmış gibi kapkaraydı.

Şahin, bu heyecan ve korku içinde uyandı. Uyandığında terlemiş ve nefes nefese kalmıştı. Etrafına baktı, üzerindeki battaniyeyi atıp doğruldu. Derin derin nefes aldı. “İyi ki rüyaymış!” dedi, parmaklarına baktı, parmakları yerindeydi.

Şahin yataktan çıkıp su içmeye gitti. Ardından bir sigara yakıp masaya geçip oturdu. Tek başına düşünmeye başladı.”Bu nasıl bir rüyaydı. Bu yılanlar nereden çıkmıştı. Bir yıl düşünsem böyle bir şey aklıma gelmez. Yılanlarla ne işim var?” diye kara kara düşündü.

Saatine baktı, sayıma beş dakikanın kaldığını fark etti. Kalkıp elbiselerini düzeltti. Parkesinin fermuarını çekti, ayakkabı bağlarını bağladı ve kapının eşiğine geçerek, “Arkadaşlar sayıma hazırlanın. ‘Hastayım,’ diye kalkmazlık etmeyin,” diye uyarıda bulundu.

Tutsaklar gönülsüzce kalkıp sıraya girdi. Birazdan kapı açıldı, gardiyan dikkat çekince, tüm tutsaklar hazır ola geçti ve mum gibi

esas duruşa geçtiler. Göğüsler önde, başlar dik, parmaklar birbirine paralel, ayaklar bitişikti. şahin gardiyana tekmil verdi.

şahin'in içine bir koku girmişti. Bu koku ne toprak kokusu ne çürümüş ciğer kokusu ne de mide ve bağırsak kokusuydu. Bu koku bir başka kokuydu; ölümü ağırtıran bir koku...

Biz Ölmüşüz

Sayım için gardiyan koğuşa girince koğuş nöbetçisi “dikkat” çekti, hücrelerde ne yerinden kımlıdayan ne de sayım veren oldu. Gardiyanlar hücrede yatan, uzanan ve oturan tutsakları tek tek saydı. Sıra Mazlum ve hücre arkadaşlarına geldi; onları saymakta zorlandı. Boyu kısa olanlar arkaya geçtiklerinden görünmüyorlardı. Gardiyan hücredeki parmaklıklara yaslanarak saymaya çalıştı, ancak başarılı olamadı.

“Kaç kişisiniz?” dedi Cengiz.

Kapının önünde bulunan Mazlum, “Kaç kişi olduğumuzu biz de bilmiyoruz. Dünden beri bu haldeyiz. Yaralı arkadaşlar var. Komaya girenler var. Bu yapılanlar insanlığa sığmaz. Hayvanlara bile bu muamele yapılmaz!”

“İnsanlık dersini vermeye kalkma, seni tanıyorum. Üç “K” harfinden gıcık alırım, birincisi Komünistlik, ikincisi Kürtçülük, üçüncüsü ise Kızılbaşlıktır. Sen hem komünistsin, hem Kürtçüsün, kem de Kızılbaşsın. Yapılanlar az bile! “

Mazlum o an cevap vermedi. Gerçekten de hem komünistti, hem Kürt’tü, hem de Kızılbaş, yani Alevi’ydi. “Yok, yanılıyorsun,” diyemezdi. “Evet, ben buyum, elinden ne geliyorsa ardına koyma da diyemezdi. Çünkü işi karşılıklı inada getirmesi hücrede olan tutsakları zor duruma sokacaktı. Bu nedenle susmayı tercih etti.

Cengiz sayım yapmadan hücreyi atladi. Sayımdan sonra kapılar açıldı. İçeriye karavana verildi. Yemek dağıtılmadan Mazlum’un kaldığı hücrenin kapısı açıldı ve hücrelere dağıtıldı. Mazlum dördüncü kat birinci hücreye verildi. Ferhat birinci kat yedinci hücreye, diğer tutsaklar da farklı hücrelere dağıtıldı.

İkinci hücrede kalan Cemal ve bir başka tutsak, yemeği dağıtmaları için çıkarıldılar. Ancak hücrelerde ne tabak ne de kaşık

vardı. Bir süre sonra her hücreye iki naylon tabak, iki tahta kaşık verildi. Cemal çorbayı dağıtırken, diğer tutsak hücrelere ekmek dağıttı. Kişi başına yarım ekmek düşüyordu. Bu da bir günlüktü. Beş kişilik hücrelere verilen çorba miktarı, bir tabak dolusu değildi. Beş kişi iki veya üç kaşıkla bir tabak çorbayı içtiler.

Yemek yenildikten sonra ortaya bir sorun çıktı: Tabak ve kaşıkları yıkayacak ne sıcak su ne deterjan ne sünger ne de içinde bulaşıkları yıkayacak bir leğen vardı. Musluklardan günde üç kez su akıyordu. Tuvalette kullanmak için su depolayacakları kapları da yoktu. El ve yüzlerini yıkayacak sabun, dişlerini fırçalayacak fırça ve macun da yoktu. Hücre çıplak, kuru bir betondan ibaretti.

Kemal, yemek yenildikten sonra demir parmaklıkları tutarak seslendi:

“Mazlum, yemek yediniz mi?”

Mazlum’un sırtı kapıya dönüktü, kalktı ve parmaklıklara yaslandı: “Yedik sayılır Kemal, bir de hücre değiştirdik.”

“Gelen sestten anladık. Burada gözlerin görevini kulak görüyor, gelen seslerle olup bitenleri çözüyorsun. Şimdi neredesin?”

“Dördüncü kat birinci hücre.”

“Herhalde orası daha iyidir?”

“Alt kata göre daha aydınlık, daha havalı, bir de güneşi görüyor.”

“Desene tanrı bize çalışıyor” dedi gülümseyerek, “bir de üç K harfiyle başın dertte!”

“Öyle, öyle... o da nereden çıktı bilmiyorum...”

“Komünistlik, Kürtçülük ve Kızılbaşlılık devletin özel korkusudur.”

“Yani devletin üç büyük korkusu...”

“Bu üç harfe karşılık panzehir nedir biliyor musun?”

“Bilmiyorum Kemal.”

“Kontrgerilla ve korku... Bunlar da K harfli...”

“İlginç, hiç düşünmemiştim.”

“İlginç devletin, ilginç yöntemi.”

“Konuşma ulan!” diye bağırdı gardiyan.

“Avreş halen sigara bulamadın mı?” dedi Kemal.

“Bulamadım Kemal.”

“Bu çorbanın üzerine iyi giderdi sigara. Kantine çık da bize birkaç sigara al.”

“Salt sigara değil Kemal, birçok eşyamız eksik...”

“Genel bir liste çıkaralım, zaruri ihtiyaçlar ne ise alınsın.”

“Mangır lazım Kemal, mangır.”

“Her birimizde biraz var, sana göndeririz ne de olsa parayı öldürdük, özgürlüğe sarıldık...”

Bu sırada kapı sesi geldi. Boğuk boğuk sesler, gürültüler işitildi.

“Avreş yeni gelenler mi var?”

“Bilmiyorum, sesler geliyor, ama ne olduğunu çıkaramadık.”

Tam bu sırada Hayri’nin koltukları altında iki gardiyan, saçı başı kan içinde, halsiz, ayakları yerde sürüklenircesine, hücrenin önünden geçtiğini gören Mazlum, ayağa kalktı, “Hayri! Hayri!” diye seslendiğinde Hayri çoktan göz önünden uzaklaşmıştı. Hayri dördüncü kat altıncı hücreye konuldu.

Gardiyanlar katlardan inip gittiklerinde, Mazlum demir parmaklıklara yaslandı ve Hayri’ye taraf dönerek, “Hayri!” diye seslendi yeniden, ses çıkmayınca, “Doktor! doktor!” dedi.

Hayri beton sekinin üzerine oturmuş, gözlerine süzülen kanı elinin tersiyle siliyordu. Kendisine seslenildiğini biliyor, ancak sesin nereden geldiğini, kimin sesi olduğunu çıkaramıyordu. Önce “Hıı” dedi. Mazlum birkaç kez daha seslenince, “Ne var arkadaş, ne var?” dedi.

“İyi misin doktor?”

“İyi sayılırım, sen kimsin?”

“Keko.”

“Merhaba Mazlum, tanıyamadım, bizleri hallaç pamuğuna çevirdiler. Sen nasılsın?”

“İyiyim.”

“Kemal!”

“Sesin kötü geliyor Hayri; çok mu hırpaladılar seni?”

“Tehlikeli bir şey yok Kemal, yalnız maltada komaya giren ve ağır yaralanan arkadaşlar oldu. Onlara ne oldu bilmiyorum.”

“Az önce bazı arkadaşları hücrelere koydular. Birazdan öğreniriz.”

“Bunlar çıldırmış, Kemal.”

“Çıldırmanın da ötesi, kudurmuşlar!”

Hayri'nin koğuşunda bulunan herkesi olduğu gibi dağıtmışlardı. Herkes dayaktan nasibini almıştı. Mehmet, Hasan, Ali, Necmi, Pola ve diğerleri de hücreye getirilmişti. Mehmet, salavat çekerken getirilmişti. Ne Allah'a yalvarmak ne dua okumak ne de kurallara uymak onu kurtaramamıştı.”

Bir hafta battaniyesiz, sigarasız, yarı aç, yarı tok yaşadılar. Haftanın başı itibarıyla koğuşlardaki elbiseleri getirildi. Kişi başına iki battaniye, her hücreye üç döşek verildi. Bu da tutsaklar için bir nimetti. Bir haftaydı beton üzerinde kışın en soğuk gecelerini geçirmişlerdi. Soğuk onların en büyük düşmanı olmuştu.

Tutsaklar bir döşegi beton sekiye, iki döşegi yere serdiler. İki döşek yan yana sığmıyordu, ancak sıkıştırılarak yere uydurmaya çalıştılar.

Öğlenden sonra Avreş, Ali ve Akif birlikte kantine çıktılar. Yirmi kilo sigara; tuz, sabun, kalem, deterjan, sünger, bardak, sürahi gibi zaruri ihtiyaçlardan satın aldılar. Kucak dolusu eşya ile kapıdan içeri girdiler. Eşyaları eşit bir şekilde katlardaki hücrelere dağıttılar.

Kemal seki üzerinde oturmuş sigara içiyordu. Birkaç nefes çektikten sonra, “Mazlum!” diye birkaç kez seslendi. Ses çıkmayınca “Keko!” diye çağırdı.

“Ne var Kemal?”

“Böyle iyi oldu. Bir de çay olsaydı.”

“Kemal abi!” diye seslendi Ali.

“Ne var Ali?”

“Bir türkü söylersen, her şeyi göze alarak çay isterim.”

“Şartın çok ağır Ali, akşam söylerim, sen yine de çay iste.”

“Ali, hemen gevşeme, şartında diret!” dedi Ferhat.

Hücre değişikliklerinde Akif birinci kat birinci hücreye verilmişti. O da oradan bağırarak Ali'yi destekledi. Aynı hücrede Akif, Yıldıırım, Hasan ve iki tutsak daha kalıyordu.

Koğuşların çoğu uygulamaları kabullenmişti. Uygulamaları kabullenmeyenlerin çoğu hücrelere atılmıştı. Hücreye atılanların hepsi direnenler değildi. Aralarında uygulamaları kabul edenler de vardı.

Katlar ve hücreler arasında konuşmak sorun olmuştu. Gardiyanlar konuşmaya karşı çıkarken, tutsaklar ise yasağı delip istedikleri gibi konuşuyorlardı. Özellikle Kemal, sağ ve sol hücrelerdekilerle hep konuşuyor, sohbet ediyordu.

Sabah sayımından sonra otuz kişinin ismi okundu. İsmi okunan kişilerin içinde Mazlum, Ferhat ve Eşref de vardı.

“İsmi okuduklarım, hücre parmaklıkları arasında ellerini çıkarsın!” dedi gardiyan.

Tutsaklar parmaklıklar arasından ellerini çıkardı ve hücreler tek tek açılarak, hücre dışına çıkarıldılar. Alt kata inip toplandılar. Birbirleriyle merhabalaşmaları gören gardiyanlar sert bir şekilde uyarıda bulundular.

Tutsakların üstü başı arandı. Ardından zincirlerle birbirlerine bağlandılar. Mazlum beşinci sıradaydı. Maltaya çıktığında, gözlerine inanamadı. Koğuşlardan getirilenlerin yüzleri duvara, başları yere dönük, esas duruşta bekletildiklerini gördü. Hücredeki tutsaklar onların yanından geçip ön sıraya alındılar.

Kapılar açılınca hücredekiler aynı ringe kondu, koğuştan getirilenler başka ringe... Tutsaklar mahkemeye götürülüyordu. Mazlum’un olduğu ringde otuz kişi vardı. Panzer, kariyer ve çok sayıda silahlı askerin eşliğinde konvoy hareket etti. Konvoy, bir süre sonra Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi’nin önünde durdu.

Tutsaklar indirildi ve mahkeme salonuna alındılar. Cengiz karşılarına geçerek, “Bakın konuşmak yasak, hareket etmek yasak, eller dizlerde, öylece oturulacak, anlaşıldı mı? Farklı davranan olursa, sonradan karışmam!”

Mahkeme heyeti geleceği sırada gardiyanın “Dikkat!” çekmesiyle tüm tutsaklar ayağa kalktı. Mahkeme heyeti, savcı ve beş avukat yerlerini aldılar. Tutsaklar oturdu ve kimlik yoklamasına geçildi.

İlk sıra Eşref’indi. Eşref ayağa kalkınca söz istemek amacıyla elini de kaldırdı. Mahkeme başkanı Eşref’in havadaki elini görünce başını “ne var?” anlamında salladı.

“Konuşmak istiyorum.”

“Şimdilik konuşma zamanı değil,” dedi mahkeme başkanı, “kimlik tespiti yapıyoruz.”

“Ben de bu konuda konuşmak istiyorum.”

“Olmaz, sorulara cevap ver.”

“Ben de sorulara cevap vermeyeceğim”

Mazlum ayağa kalktı ve söz hakkı istemeden, “Cezaevinde baskı var. Bu baskılar kalkmayıncaya kadar kimlik bildiriminde bulunmuyorum!”

Böylece baskılardan bilgisi olmayanların da bu tavırla birlikte haberdar oldular. Mahkeme heyeti, cezaevindeki uygulamalara karşı ilgisiz kaldı. Birçok tutsak kimlik bildiriminde bulunmayınca, mahkeme heyeti ara verdi. Mahkeme başkanı olan Albay, Esat’a telefon ederek,

“Bunlar kimlik bildiriminde bulunmuyorlar. Bunun sonu iyi olmaz. Ne yapıyorsan yap, mutlaka kimlik bildiriminde bulununlar!” dedi.

“Emredersiniz komutanım, gereken yapılacaktır. Her birini birer asker gibi karşınıza çıkartacağıma söz veriyorum. Birbirimize yardımcı olacağız...”

Mahkeme başkanı ile Esat’ın konuşmasından sonra tutsaklar birbirlerine zincirlendi ve ringlere bindirildi. Cezaevi’ne döndüler.

Esat koridor boyunca gardiyan yerleştirdi. Yapılan konuşmayla her birini birer fişek haline getirdi, insanları vurmayı bırak, yamyamlar gibi parçalayacak hale geldiler. Gardiyanların nezdinde her bir tutsak birer Ermeni dölü, birer Komünist, birer Kızılbaş, din ve devlet düşmanıydı.

Tutsaklar ringlerden indirildi ve silahların gölgesinde içeri alındı, köleler gibi birbirine zincirle bağlanmışlardı. Tutsaklar maltaya girer girmez, gardiyanların saldırısına uğradılar. Yere düşenler, bayılanlar ve yara bere içinde kalanlar oldu.

Mazlum’un eski yaraları henüz iyileşmemişti, sırtına vurulan her bir cop darbesiyle sığıyordu. Sırtı kızarıp morardı. Başına vurulan coplarla sersemleştirdi. Gözleri karardı ve sonrasını göremedi.

Gardiyanlar sanki insan değil de yılan öldürüyorlarmış gibi, tutsakları dövüyorlardı. Maltayı kan kokusu sarmıştı. Yaralıları ölü gibi üst üste yığmışlardı.

İçlerinde Mehmet ile Hasan da vardı. Mehmet’in bir kaburgası kırılmış, dudağı yarılmış, muhtelif yerleri morarmış ve başı birkaç

yerden şişmişti. Durmadan dua ediyordu. “Ya rabbim, kimseye garazım yok, kimseye bir zararım olmadı. Neden beni bu cehenneme attın?” diye söyleniyordu. Mehmet, Mazlum ile zincirliydi. Kan içinde yere yığılan Mazlum’u görünce dayanamadı ve gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Bir çocuk gibi hüngür hüngür ağladı. Mazlum’u ilk kez görüyordu. Yüreği olup bitenleri kaldıramıyordu. Bazen öldüğünü ve cehennemde olduğunu düşünüyordu. İnsan eliyle böyle bir gaddarlığın olabileceğini beklemiyordu. Gardiyanların cehennem zebanileri olduklarını her geçen gün biraz daha inanmaya başlıyordu.

Mehmet’in saçı ve bıyıkları kesilmiş, kepçe kulakları iyice açığa çıkmıştı. Göz torbaları sarkmış, boynundaki kırışıklar belirginleşmişti. Bir deri kesesi gibi büzülmüş, bakışlarıyla insana korku veriyordu. Saçının kesilmesine üzülmemişti, ancak bıyıklarının kesilmesine çok üzülmüş ve gücüne gitmişti. Saçı kesildiğinde bir gardiyan ayağıyla gırtlığına basarak tükürmüştü, onurunu en fazla inciten buydu. O bıyıksız yaşamayı günah sayıyordu. Yine de ağlamamıştı. Ama şimdi kucağında can çekişen bir genç vardı. Şimdi, çaresizliğine ağlıyordu.

Mehmet sağa sola baktı. Gardiyanlar onları bırakmış, başka tutsaklara yönelmişti. Gardiyanların göremeyeceği şekilde kelepçeli ellerini Mazlum’un başına doğru uzattı. Bir taraftan göz ucuyla gardiyanlara bakarken, diğer taraftan yan düşen Mazlum’u düzeltmeye çalışıyordu. Uğraştıysa da Mazlum’un başını düzeltmedi. Tekrar denedi, tam bu sırada jet hızıyla yanından geçen bir gardiyanı gördü, aniden ellerini çekti ve ayak bağıyla ilgileniyor gibi bir hava vermeye çalıştı. Korkudan beti benzi değişti. Kalbi küt küt atıyordu. Gardiyan uzaklaştıktan sonra tekrar denedi, uzun süre uğraştı, ama yine Mazlum’un başını doğrultmayı başaramadı. Bu kez ensesinden tutup kaldırdı. Mazlum’un başını dizinin üzerine koydu ve düzeltti.

Çığlıklar, bağrışlar, iniltiler kesilmiyordu. Çığlıklar Mehmet’i korkutuyordu. Tutsaklar yaralı halde yerde yatıyordu. Başını kaldırıp bakmaktan korkuyordu. Bazılarının yüzü duvarda ve ayakta bekletiliyordu. Mehmet avuçlarını açarak “Allah’ım, bu senin gazabın mı, ne yaptık ki bunu hak ettik? Daha ne zamana kadar bu sessizliğini koruyacaksın. Ne zaman bu olup bitenlere yeter diyeceksin?

Eğer ölmüşsem ve cehennemdeysem suçumu, günahımı söyle; söyle ki öğreneyim, neden sorgusuz sualsiz beni böyle cezalandırdın? Ne yaptım? Çocukluktan beri her gün namazımı kılmaktayım, oruç tutmaktayım, zekâtımı vermekteyim, kimsenin malına, namusuna gözümü dikmedim. Hep sana inandım ve ibadet ettim. Eğer ölmemişsem ve bunları insanlar yapıyorsa neden mani olmazsın? Kullarının bu vahşeti uygulamasına nasıl izin verirsin. Sana yalvarıyorum, bizi kurtar! Sana kurban olayım bizi kurtar! Bak insanlar ölüyor...”

Gardiyanların sesi bir kılıç gibi Mehmet’in düşüncelerini böldü. Gardiyan, Mehmet ile Allah arasına girdi. Mehmet Allah’ı bırakıp tüm dikkatini gardiyana verdi. Gardiyanın karşısında tır tır titriyordu. Gardiyan kelepçeleri açtıktan sonra ellere geçirilen zinciri topladı.

“Sağlam kalanlar ölü veya bayılanları alıp götürsün. Bir daha mahkemeye çıkıp kimlik bildiriminde bulunmayan olursa, anam avradım olsun ki gebertirim! Burada kuralları biz belirleriz; ya bu kurallara uyarınsız ya da uyarınsız! Başka bir şansınız yoktur!”

Mehmet’in kelepçesi açıldı. Kelepçe eline batmış ve bilekleri morarmıştı. Kelepçeden çok rahatsız olmuştu, ancak ortalık kan revan olunca bileğini sıkarak kelepçeyi ve acısını unutmuştu. Mehmet ömrü boyunca “Allah’tan başka kimseden korkum yoktur!” demişti. Bugün ikinci bir korkusu çıkmıştı. Hem de Allah’tan daha fazla korkmaya başladığı biriydi. Mehmet bu duruma inanmakta zorlanıyordu.

“Olsa olsa bu Allah’ın işidir. Bizler ölmüşüz, gardiyanlar cehennem zebanileridir, evet, aynen böyle ...” diyordu kendi kendine. Her gün biraz daha bu düşünceye inanılıyordu.

Mehmet ahiret ile dünya arasında gidip gelirken, Eşref ile başka bir tutsak Mazlum’un koltukları altına girdi ve koğuşa doğru yürüdüler. Mazlum’u dördüncü katta çıkarıncaya kadar içleri dışlarına çıktı.

“Kapı önüne bırakın,” dedi gardiyan.

“Kapıyı aç içeriye alalım,” dedi Eşref.

“Burada emirleri ben veriyorum...”

“Emirlerin senin olsun, kimsenin aldığı yok, buraya kadar getirmişken hücreye alalım.”

Gardiyan copu çekti ve Eşref'in üzerine yürüyerek, "Bana bak, bir kelime daha söylersen tüm dişlerini yere dökerim" dedi ve copun ucunu ağzına kadar getirdi.

Eşref ile diğer tutsak Mazlum'u kapının önüne bıraktı ve hücrelerine gittiler. Gardiyan tüm tutsakları hücrelere aldıktan sonra, Mazlum'u hücreye alacağını söyledi. Mazlum'un hücre arkadaşları dışarı çıktı ve Mazlum'u içeri aldılar.

"Mazlum! Mazlum!" diye bağırdı Hayri.

Mazlum'un hücresinde kalan bir tutsak, "Hayri abi, Mazlum komada, her tarafı kan içinde ve vücudu mosmor!" diye seslendi.

"Yaralarından kan akıyor mu?"

"Yok, akıyor Hayri abi."

"Yüzüne biraz su vurun, sırtüstü uzatın ve kollarına masaj yapın..."

"Ne oldu Ferhat? dedi Kemal.

"Cezaevinde işkence ve baskının olduğunu, insanca yaşama koşulları sağlanıncaya kadar kimlik bildiriminde bulunmayacağımızı söyledik. Böylece mahkeme çözümsüz kaldı ve bizi geri gönderdiler. Maltaya alınıp alınmaz, üzerimize saldırdılar. Gerisini siz düşünün. Birçok arkadaş ölümcül hale getirildi. Birçok arkadaş komada; kulağı, dudağı, ağzı yırtılan; elleri, parmakları, kafası kırılan birçok arkadaş var!"

Ferhat konuşurken hücredeki tüm tutsaklar pür dikkat dinliyorlardı. O sırada Mazlum öksürdü ve ardından gözlerini açtı. Etrafa baktı ve su istedi. Dudakları kurumuş ve birbirine yapışmıştı. Usulca doğruldu ve oturdu. Suyu içtikten sonra, "Diğer arkadaşların durumu nasıl?" diye sordu.

"Buradaki arkadaşların tehlikeli bir durumu yok. Diğer arkadaşları bilmiyoruz. Sen nasılsın?"

"İyi sayılıyım."

Zaman Yaşamın Katiliydi

Metin bir aydır mezar suskunluğa sığınmıştı, ama yerinde rahat değildi. İç sıkıntısı çekilmez haldeydi. Sırtındaki geniş palto, onu bostan korkuluğu haline getirmişti. Yüzü solgundu; alnında ve yanaklarında kırışıklıklar belirginleşmişti.

Hücrenin ışığında menevişlenen siyah saç, kirden ve bitten kılıplaşmıştı. Beton üzerine serili yırtık, taşlaşmış döşek üzerine oturmuş, dizlerini göğsüne çekmiş, sırtını buz gibi beton duvara yaslamıştı. Koku saçan askeri battaniyeyi boğazına kadar çekmiş, bakışları ağır, nemli ve soğuktu, insana korku veriyordu. İçine işleyen acı bir volkan gibi alev saçıyordu. Acısı doğurgan acıydı, gitgide çoğalıyordu acıları.

Acıyla zaman geçirmektense, ölmeyi yeğlerdi. Hücredeki hayat, ölümü güzelleştiriyor, cazip kılıyordu.

Bu düşünce içerisindeyken çok derinden bir uğultu, bir haykırış, bir inleme duydu. Bu sesin nereden geldiği merakıyla ilkin kendini yokladı, ardından parmaklıklara yanaşıp dışarıya baktı.

Başparmaklarıyla kulaklarını, diğer parmaklarını uzatıp gözlerini kapadı. Ancak o ses kesilmedi. “Yoksa bu ses benim sesim mi? Bu sesi yaratan korkularım mı? Yoksa ben kendimi korkularımla boğuyor muyum?”

Gürültülü sesi yeniden duydu. Parmaklıklara doğru yanaştı. Gözlerini kapadı ve kulaklarını dört açtı. Pusuya yatmış bir aslan gibi bekledi. Bu pusu ne bir insan avıydı ne de hayvan avı; bu pusu sesleri yakalama avıydı.

Metin çömelmiş sesin geldiği yöne kulak kesilmiş, bekliyordu. Önce kilit sesi geldi, ama bu kilit sesi alıştığı kilit sesine benzemiyordu. Kalın bir sestti. Paslıydı, gıcırtyla açılan kapı sesi olmalıydı.

Metin parmaklıklara iyice yanaştı. En ufak bir çıtırtıyı kaçırmak istemiyordu.

Sonra, ayak sesleri geldi. Ses giderek büyüdü. Derken giderek uzaklaştı, küçüldü. Metin, avını kaçıran avcı gibi üzüldü. Öfkesinden yumruğunu duvara vurdu. Sesin anlamını çözememişti.

“Yoksa alt katta idam sehпасı mı kuruluyor?” diye mırıldandı kendi kendine. “Bu gece beni idam sehпасına mı götürecekler? Edeceklerse etsinler. Belki de beni değil başkalarını götürürler.”

Bir ses daha duydu. Kulak kesildi. Bu ses yabancı değildi. Açık pencereden içeri giren serçelerin sesiydi. Alt katta ekmek kırıntılarını gagalıyorlardı. Cezaevinin hücreleri serçe kuşları için yaşam alanlarından birine dönüşmüştü. “Ne yaman çelişki!” dedi Metin.

Hücrede gece gündüz ampul yanıyordu. Bu nedenle ne zaman gece ne zaman gündüz olduğu çoğunlukla bilinmezdi. Tutsaklar zaman kavramını yitirmişti. Ancak son günlerde serçelerin içeri girdiği zamanın sabah ve akşam olduğunu anlayabilmekteydi Metin.

Metin yataktan kalktı, ayakkabısını giydi. Tuvalet ihtiyacını giderdi. Ardından iki metrelik hücrede volta atmaya başladı. Bir aydan beri ne gazete okumuş ne radyodan haber dinlemişti. Dünyada olup bitenlerle, dışarıdaki hayatla ilişkileri kesilmişti. Metin bir defasında okumak için kitap istedi diye çok feci dayak yemiş, “Zaten asılıp gideceksin, kitap okuyup da ne yapacaksın?” denilmişti. Görüşçüleri ile görüştürülmediği için para yatıran da yoktu. Kantinden bir şeyler almak istiyordu, ancak parası yoktu; canı en çok dondurma istiyordu! Soğuktan donacaktı, ama yine de dondurma arzusu öne çıkıyordu. Bir de en çok istediği dostça bir selam ve merhaba’ydı. Tanıdık bir arkadaşının yüzünü görmektı.

Ancak her şeyden mahrumdu; yasaklar listesi kabarıktı. Vicdansızlığın çölünde zindana atılmıştı. İdam mahkûmu değil, acıların mahkumu olmuştu.

Metin hücresinde volta atarken, hücre önünde bir metre genişlikteki balkonda kanatlı bir karıncanın debelendiğini gördü. Parmaklıklar arasından elini uzattı ve karıncayı kanatlarından yakaladı. Karıncayı incitmeden içeri aldı. Bir doktor uzmanlığı ile inceledi.

Karıncanın hiçbir şeyi yoktu. Parmaklıkları arasında bile çırpınıyordu. Açlıktan mı? Belki soğuktan belki de yaşlılıktan gücü tükenmişti. “Sen de benim gibi çırpınıyorsun, ama nafile. Yoksa anamdan, eşimden kara haber mi getirdin? Söyle hayvan, yoksa suç işledin de topluluktan kaçarak buraya mı geldin? Benim gibi bir iftiraya mı uğradın? Bu dünyada sığınacak kimseyi bulamadın mı? Söyle, benden başka, bir idam mahkûmdan başka birini bulamadın mı? Yoksa dışarıda insanlık kalmamış da burada mı arıyorsun? İnsanlık postalların altında eziliyor mu? Söyle hayvan neden bana geldin?”

Metin, karıncayı avucu içine aldı ve bir süre onunla ilgilendi. Onunla konuştu, sorular sordu, onun adına cevaplar aradı.

Acıkmıştı. Hücrelerde bazı günler bir kez yemek veriliyordu, bazen iki kez, bazen hiç verilmiyordu. Açlık alışkanlığa dönüşüyordu hücrelerde.

O esnada kapı sesi geldi ve ardından ayak sesleri. Metin gardiyanlar karşısında kararlı durmayı ilke edinmişti. Sesi duyar duymaz yatakta bile olsa kalkar ve fişek gibi dururdu. Gözlerini karşıya diker ve duvara bakardı. Biri kısa, diğeri uzun iki gardiyan hücre önünde belirdi. Uzun gardiyan,

“Merhaba, sana yemek getirdik.”

“Merhaba, sağ olun,” dedi Metin.

Bu yaklaşım tuhafına gitmişti. Gardiyan tabağa birkaç parça kıztartılmış etten bıraktı.

“Başka bir tabak uzat da, pirinç pilavını vereyim.”

“Başka tabağım yok.”

Gardiyan arkadaşına dönerek, “Git bir tabak al getir oğlum.”

“Tabağı nereden alıp getireceğim ki?”

“Bir koğuştan al getir işte.”

Gardiyan tabak almaya giderken, diğer gardiyan bir dilim helvayı Metin’e uzattı. Al bunu, sonra yersin.”

“Hemşerim hayrola bu kadar iyilik neyin nesi?”

“Hiç sorma, içimden geldi ve getirdik...”

“Yoksa son helvamız mı olacak?”

Gardiyan gülümsedi.

“Yok yok. Ben de devrimciyim, yanlışlıkla buralara düştük. Neyse boş bırak, şüphelenme. İyi niyetimizden kaynaklanan bir şey.”

“Sigaram yok, acaba koşullardan sigara alamaz mısın?”

“İnan ki bildiğin gibi değil.”

Gardiyan elini cebine soktu. Etrafına göz gezdirdi.

“Yarım paket sigaram var, artık bununla idare edersin.”

“Sağ ol!”

“Bir şey değil, moralini bozma.”

Metin sigarayı yastık altına koydu ve sustu. Tabak getirmeye giden gardiyan döndü. Tabak tepeleme pirinç pilavı dolduruldu ve iki ekmekle birlikte verildi.

Metin hem yemek yiyor hem de gardiyanların bu tavırlarına anlam vermeye çalışıyordu. “Acaba bu bir oyun mu? Bu gardiyanların içinde böyle iyi insan kalmış mı? Dayak yerine tatlı; küfür ve hakaret yerine bol kepçe et ve pilav... Tövbe ya rabbi tövbe! İdealist biri olsaydım, gardiyan kılığına girmiş melek sanardım,” dedi ve gülümsedi.

Metin artan yemeği kaloriferin üzerine koydu. “Akşama yerim” dedi. Ardından yatağın üzerine oturdu ve sigarasını yakıp içti. İlk yudumda boğazını yaktı sigara dumanı. Birkaç haftadan beri içmemişti sigarayı.

Metin sigara içip söndürdükten sonra kapı sesi yankılandı. Ayağa kalktı ve kulak kabarttı. Alt kattan ayak sesleri geldi. Birazdan hücre kapıları açıldı ve “İçeri girin!” dedi bir ses. Kapı tekrar kapandı. Ayak sesleri uzaklaştı. Birilerinin hücreye girdiğini tahmin etti. Bekledi, ama bir ses çıkmadı. Bu sessizliğe şaşırılmıştı. Karşıdaki mazgaldan gardiyanlar sık sık bakıp kontrol ediyorlardı.

Metin dayanamadı. “Arkadaş” diye birkaç kez seslendi. Ancak cevap veren olmadı. Bir süre sonra birinin geldiğini duyunca, tekrar seslendi. Yine cevap veren olmadı, “arkadaşım hücrede olduğunu biliyorum. Seni korkutmuşlar. Ne olur cevap ver. Ben arkadaşınıam. İdam cezası almış biriyim. Sana yardımcı olmak istiyorum, en azından ismini ve nereli olduğunu söyle, burada ben ve sen varız...”

Metin'in çabaları karşılık bulmadı. Tam o sırada ana kapı açıldı, ardından hücre kapısı... Gardiyanlar geldiği gibi gittiler. Metin tekrar seslendi. Gelen kişi sağa sola baktı. Gelen kişi sesin nereden geldiğini kestirmeye çalıştı. Karşı mazgaldan sesin geldiğini sandı. Yönünü oraya çevirerek, "Ne var arkadaş?" dedi.

"İsmin ne, nereden geliyorsun?"

"Yılmaz Direj, soruşturmadan geliyorum."

"Hoş geldin, Metin Badem, Diyarbakırlıyım."

"Bana 'esas duruşta kal, konuşma, çıt çıkarmal' dediler."

"Boş ver onları, senden başka kimse orda var mı?"

"Yanımda kimse yok, ancak yan hücrede iki kişi var."

"Sabahtan beri sesleniyorum ama kimseden karşılık alamadım."

"Burası çok kötü, hücrenin içi su ve pislik dolu."

"Neden?"

"Bilmiyorum, her halde tuvalet tıkanmış, yani pislik içinde kalmış. Tüm eşyalarımı el koydular. 'Geri vereceğiz' diye almama izin vermediler."

"Giden gitmiş artık, vermezler," dedi Metin. "Soruşturmada kaç gün kaldın, orası nasıldı?"

"Toplam elli üç gün kaldım, çok kötüydü. Bir ay durmadan işkence yaptılar. Buraya gelirken 'hoş geldin' dayacağı atıldı."

"Hangi davadan tutuklandın?"

"Apoculuktan kardeş, Apoculuktan... Ya sen ?"

"Ben de Apoculuktan , yani PKK'den..."

Metin uzun uzadıya Yılmaz ile konuştu. Bu arada karşı mazgaldan bakan gardiyan birkaç kez uyardı. Metin uyarıları dikkate almadı. Yılmaz ise tecrübesiz ve acemiydi.

Gardiyanlar kızgınlıkla kapıyı açıp içeri girdiler. Yılmaz'ı hücreden çıkarıp çok kötü dövdüler. Ardından tekrar hücrelerine bıraktılar. Hücredeki pisliği ve suyu içirdiler, yerde süründürdüler. Yılmaz'ın kafası, yüzü, elbiseleri pislik içinde kaldı. Elbiseleri pislikten çıkmış gibi yapış yapıştı. Yılmaz konuşmanın bedelini ağır ödedi. Yılmaz her söylenene "evet komutanım", "emret komutanım!" dedi. Soğuktan tir tir titriyordu. Elbiselerinden pislik dökü-

lüyordu. Saçılan koku insanı sersemleştiriyordu. Gece boyu titredi. Bir ara musluktan su gelince elbiselerini musluk önünde yıkadı ve kaba pislik parçalarını temizledi. Bir daha da konuşmadı.

Diğer tüm koğuşlar dolduğu için yeni tutuklananlar hücreye konuyordu. Hücrede hem izole ediliyor hem de eski tutsaklardan uzak tutuluyordu. Hücrenin bu bölümü yeni tutsaklara tahsis edilmişti. Birinci katın hücreleri tıkanmış ve pislik içinde kalmıştı. Tutuklananlar gözlerini bu pislik içinde açıyordu. İlk hoş geldin dayaağı, ardından pislik içinde yüzmekle cezalandırılıyorlardı. Böylece teslim alınıyor ve sindiriliyordu.

Metin akşama doğru yatağa girdi, gece gündüz üzerindeki elbise ve çoraplarını çıkarmıyordu. Savaşta olan bir asker gibiydi. Uzandığı gibi uyudu. Uyandığında hücre kapısının açıldığını fark etti. Yay gibi yataktan fırladı. Gece yarısıydı, dışarı ayazdı ve kuru soğuk olduğu gibi içeri taşınmıştı.

Cengiz ve iri yarı birkaç gardiyan hücreye girdi. Cengiz etrafa baktı ve somurtkan bir yüzle “Nasılsın Metin?” dedi.

Metin cevap vermeden ayakkabılarını giydi. Gömleğini pantolon içine koydu ve ters ters baktı.

“Zamanın doldu, seni almaya geldik!”

“Saat kaç?” dedi Metin yutkunarak.

“Gecenin yarısı, tam da asma zamanı!”

“Ben hazırım,” dedi kararlı ve bir o kadar da tepkili bir ses tonuyla.

“E haydi gidelim. Çocuklar Metin’i kollarından tutun!” dedi Cengiz.

“Gerek yok ben yürürüm.”

İki gardiyan Metin’in kollarından tuttu. Metin sanki uçuyordu. Bedeni hafiflemiş, sırtından bir yük kalkmış gibiydi. Cengiz korkup korkmadığına baktı. Cengiz Metin’in yüzünde korku ifadesini görmüyordu. İdama değil sanki düğüne gider gibiydi.

Metin’in ilk aklına gelen çocukları, eşi ve ailesi oldu. Tüm aile fertleri gözleri önünden bir film şeridi gibi geçti, içinden onlara el salladı ve çiçek atar gibi öpücükler gönderdi.

Metin merdivenlerden indi ve bir odaya konuldu. Odanın kapısı kapatıldı. Odanın tavanında bir demir ve demir halkaya asılı ip

vardı. Metin'in dizleri çözülmüş, takatsiz kalmıştı. Orada bulunan sandalyeye oturdu ve sallanan ipe baktı.

Artık dakikalara ve saniyelere sığdırılmış bir ömrü kaldığını düşündü. İçinden buz gibi nehir akıyordu sanki. Ne düşünebiliyor ve ne de hayal kurabiliyordu. Beyni biraz sonra nasıl ölümle karşılaşacağına kilitlenmişti.

Onun için ölüm artık birkaç adım ötedeydi. İpe bakarken asılı bedenini görüyor gibiydi. Önce asıldı, sonra dili dışarı çıktı, gözleri kaydı, ayaklarıyla çırpındı ve ardından boynu bir yana düştü. Ayağındaki ayakkabı yere düştü. Ayakkabılarına baktı ve bağcığını bağladı. Cengiz ve birkaç gardiyan içeri girdi. Cengiz içeri girer girmez, Metin ayağa kalktı ve sırtını duvara verdi. Cengiz gülümseyerek, "Birazdan savcı gelecek, son olarak söyleyeceğin bir şey varsa ya da bir isteğin söyleyebilirsin."

"Ben kimseyi öldürmemişim, devlet birilerini asmak istiyor, o da ben oldum. Hepsi bu kadar. Ayrıca bir an önce asılmak istiyorum. Başka da bir isteğim yok!"

"Eğer davadan pişman olduğunu, bu olayları kimin yaptığını söylersen af edilebilirsin. Çünkü adam öldürmüşsün ve katilsin."

"Pişmanlık duyacağım hiçbir pratiğim olmadı. Kimseden af da beklemiyorum. Ben katil de değilim. Bu ülkede katil ile kahramanlık birbirine karışmış. Katil kahraman olmuş, kahraman katil olmuş. Bu kavramlar yozlaştırıldı, bu kavramları yeniden yazmak gerekiyor."

"Öyle mi?" dedi Cengiz.

Metin başını sallayarak "evet"ledi.

"Çocuklar savcıya hiç gerek yok, bunu hemen asalım!"

Metin beklemeden sandalyenin üzerine çıktı. İpi tutup boynuna geçirdi. Cengiz ve diğer gardiyanlar şaşakalmışlardı. Hayretle bakıyorlardı.

"Neden bu kadar çabuk ölmek istiyorsun?"

"Sizin elinizin altında geçecek bir hayatı istemiyorum!"

"Bu hayat sana zor geliyor da ondan mı?"

"Sizler hayatın kutsallığını yok ettiniz. Böyle bir hayat bana göre değil!"

“İndirin bu ibneyi. Savcı gelsin öyle asalım!”

Metin’in boynundaki ip çıkarıldı. Metin Cengiz’in umudunu kırmış ve beklentisini boşa çıkarmıştı. Cengiz gardiyana işaret ederek onu dışarı gönderdi. Biraz geçtikten sonra geri gelen gardiyan, “İdareye gittim. Savcının acil bir işi çıkmış, bu nedenle bir süre gelmeyecek. Bu gece idam olmayacak, belki başka zaman da idam olmayabilir.”

“Madem savcı gelmiyor, o zaman gidelim,” diyen Cengiz, Metin’e döndü: “Şansın varmış, paçayı savcıdan kurtardın, ama benden kurtaramazsın!” dedi ve Metin’i dövmeye başladı.

Metin hallaç pamuğu gibi dağıldı. Ağzı burnu kan içinde kaldı. Yaralı halde hücre sine konuldu. Metin ipi boynuna geçirinceye kadar asılacağına inanmıştı. Günlerdir kendini bu an için hazırlamıştı. İdam esnasında sandalyeye tekmeyi vurmaya kadar kendini hazırlamıştı. . İpi boynuna geçirdiğinde ayağını sandalyeye vurmadan önce slogan atmayı da düşünmüştü. Bu nedenle soğukkanlıydı, ancak savcının gelemeyeceği söylendiği zaman, gardiyanların ona yaptığı bir oyun olduğunu anladı. İnsan hayatı ile böyle alay edileceğini hiç düşünmemişti. Bunu anladığında artık iş işten geçmişti

Metin betonla özdeş hayatına geri döndü. Elini yüzünü yıkamak için musluğa gitti. Su akmıyordu. Tabaklara koyduğu suyla elini yüzünü yıkadı ve yatağın üzerinde oturdu. İlk kez ağlamak istiyordu. İçi doluydu. Onu sıkan ise yalnızlıktı.

Metin yatakta uzandı. Elini başının altına koydu ve tavana baktı. Duygulandı. Duyguları dikenliydi, ruhuna batıyordu. Başına bat-taniyeyi çekip yattı.

Kuyruklu İnsan

Koğuşlardaki tutsakların çoğu teslim olmuştu ve kurallara uyuyorlardı. Direnen ve kuralları reddeden hücredeki bir kısım tutsaktı. Bazıları kurallara uyuyor, bazıları ise kendi kendileriyle yoğun bir tartışma içerisinde kararsızlığı ve çıkmazı yaşıyordu. Teslim olup olmama arasında gidip geliyordu düşünceleri. Bazıları fırtınaya kapılan ağaçlar gibi devrilirken, bazıları da asırlık çınar ağacı gibi yan yatıyordu. Dim dik ayakta duran, şiddetli rüzgâra karşı direnenler de az değildi.

Ama her güçlünün mutlaka bir zayıf tarafı vardır. Güçlülük ya da güçsüzlük, her koşulda kendini gösterir. Güçlü olanlar da her zaman aynı duruşu gösteremeyebilir. Her zaman güçlü duruşu sağlayan direngen damarlardır. Direngen damarlar öldüğünde, güç de ölür.

Bazı tutsakları güçsüz kılan; işkence, açlık, sigarasızlık, aileleriyle görüşmemek, korku, panik güçlü durmanın inancını sarsıyordu. Ardından asırlık çınar gibi yere yıkılıyorlardı.

Cengiz ekibiyle birlikte koğuşa girdi. Elinde cop, sopa, kazma ve kürek sapı vardı. Sopaların üzerinde “Haydar”, Affetmez”, “Akrep, “Yılan”, “Dayı”, Cebrail” gibi adlandırmalar yazılıydı. Cengiz alt katta baştan sona kadar yürüdü. Hücreleri tek tek gözden geçirdi. Birinci kat, birinci hücrede olan Hasan’a baktı. Cengiz, gardiyana dönerek, “Bunu çıkart oğlum!”

Hücre kapısı açıldı ve Hasan dışarı çıkarıldı. Cengiz pazardan mal satın alır gibi Hasan’ın etrafında dönerek, “İsmin ne?”

Hasan korkudan titriyordu. Kollarını bırakmış, boynunu bükmüş, zavalıca bakıyordu. Bir direnişçiden ziyade bir dilenciği andırıyordu.

“Hasan Çakmak”

Cengiz elindeki copla başına, sırtına ve omuzlarına gelişi güzel vurdu.

“Nerelisin?”

“Diyarbakır.”

“Bundan böyle ‘Hasan Çakmak, Diyarbakır emret komutanım!’ diyeceksin, tamam mı?”

“Tamam komutanım!”

“Suçun ne?”

“Siyasi amaçla havuza girmek komutanım!”

“Saçmalama lan, hangi örgütten tutuklandın?”

“Bilmiyorum komutanım...”

Gardiyanlardan biri Hasan’ın ağzına bir yumruk savurdu. Hasan aldığı darbeyeyle yere yığıldı. Ağzından çenesine doğru kan süzüldü. Sersemledi, gözleri karardı. Cengiz ensesinden yakalayarak kaldırdı.

Birinci ve ikinci katta olan tutsakların çoğu, gelen sese kulak kesilmişler pür dikkat dinliyorlardı. Birinci hücrede Yıldırım ile Akif kalıyordu. Yıldırım’ın ödü kopmuştu. Fakat belli etmemeye çalışıyordu. İşkence ve baskı dozajı artıkça beyindeki kurgu sarılmaya yüz tutmuş, çöküşün eşiğine gelmişti. Böyle devam ederse çöküşün kapısından geçecekti.

Cengiz, Esat’ın emriyle hücrelere yönelmişti. Esat’ın deyimiyle, “Sıra büyük balıklara gelmişti.” Cengiz Hasan’ı ensesinden tutup ayağa kaldırarak, “Soyun oğlum!” dedi.

Hasan onu kuşatan gardiyanlara ve iki gardiyan arasındaki boşluktan hücredeki arkadaşlarına baktı. Çaresizlik içerisindeydi. Soyunup soyunmama ikircilliğini yaşıyordu. Kimse bir şey söylemeyince Hasan üzerindeki parkeyi çıkardı. Ardından kazağı ve gömleği... Durup bekledi.

“Ne bekliyorsun, aptal aptal bakıyorsun, sana ‘soyun’ diyorum, cırlıçplak kalacaksın!”

Hasan boynunu bükerek, nemli gözlerle külot dışında tüm elbiselerini çıkardı.

Cengiz bu kez üzerine yürüdü. “Taksitle soyunma, onu da!”

“Komutanım ayıptır!”

“Siktir lan! Ne ayıbı? Kafamı bozma, çabuk ol!”

Çınlıçplak bedenine birkaç cop inip kalktı. Etrafını saran gardiyanlar birbirlerini iterek çıplak bedene bakma yarışına girdiler.

“Lan oğlum sen sünnetsizsin! Demek ki Ermeni’sin ya da komünist...”

Hava soğuktu, hücreler buzhaneyi andırıyordu. Hasan soğuktan, korkudan ve utançtan iki kat olmuş, büzülmüş, aralarında adeta bir nokta kalmıştı.

“Komutanım!” dedi ve elleriyle cinsel organını gizlemeye çalıştı.

“Ermeni değilim, sünnet de olmuşum!”

“Önünden elini çek lan, dik dur. Bu nasıl sünnet olmaktır!” dedi ve birkaç yumruk midesine indirdi.

Cengiz çoğu tutsağın görebileceği şekilde Hasan’ı geri çekti ve sırtını duvara verdi. Yüzü tutsaklara dönüktü. Cengiz, Hasan’ın önünü kapatan gardiyanlara kenara çekilmelerini söyledi.

“Ellerini kaldır ve duvara yapış!” dedi Cengiz.

Hasan çarmıha asılırcasına durdu. Mahmur bakışlarla arkadaşlarına baktı ve gözlelerinden yaşlar aktı. Birkaç kez burnunu çekti. Dudağında biriken gözyaşlarını diliyle yaladı. Yüzündeki kan çekilmiş, kendini perişan ve berbat hissediyordu.

“Bir kâğıt ve çakmak verin!” dedi Cengiz.

Gardiyanlardan biri çakmak ve cep defterinden bir kâğıt koparıp Cengiz’e uzattı.

“Bu kâğıt az, bir gazete getirin.”

Gardiyanlardan biri, oturdukları masanın üzerindeki gazeteyi alıp getirdi. Cengiz gazeteyi yaktı ve Hasanın koltuk altı kıllarını tuşturdu.

“Bunlar çok uzamış oğlum. Bir de bit girmiş. Hem temizliyoruz hem de tıraş ediyoruz!”

Hasan kasıldı ve ardından yüreği parçalayan bir çığlık attı. Gardiyanlar olup bitenlere gülüyor ve her şey onlara oyun gibi geliyordu. Hasan kollarını indirince, Cengiz’in işaretiyle her koluna birkaç gardiyan yapıştı ve sıkıca tuttular.

Hasan acılar içinde kıvrılırken, gardiyanlar için her şey bir eğlence ve moraldi.

Korkudan korkulmaz, korkuyu yaratandan korkulur. Bunu en iyi başaran da insandır. Korkuyu yaratan insandır.

Hasan'ın koltuk altı kızarmış, yanık et ve kıl kokusu etrafa yayılmıştı. Hasan'ın acı çekerken, boynundaki damarlar şişmiş, yüzündeki kıvrışıklıklar dilim dilim olmuştu. Gözleri dışarı fırlayacakmış gibiydi.

Cengiz bir gazete daha yaktı. Yanan gazeteyi cinsel organı etrafına yaklaştırdı. Bacaklardaki kıllara kadar tutuştu. Hasan zıpladı, çırpındı, yalvardı, ağladı; ancak nafileydi. Hiçbir şey çare değildi. Hasan'ın cinsel organı kıllarından baldır ve göbek kıllarına kadar yandı. Hasan haykırdıkça, ağlayıp sızladıkça gardiyanlar bir o kadar seviniyor ve histerik kahkahalar atıyorlardı.

Tutsakların çoğu gördükleri karşısında donmuştu, ne yapacaklarının şaşkınlığı içindeydi. Bazıları ağlıyor, bazıları olup bitenleri görmemek için tuvalet bölümüne çekilmişti. Kemal, ateş üzerindeymiş gibi hücrede gidip geliyordu. Hayri ise oturmuş, ne yapılması gerektiğini düşünüyordu. Mazlum halen iyileşmemiş, yüzlerindeki morarma ve gözlerindeki şişkinlik duruyordu.

Gardiyanlar Hasan'ın kolunu bıraktı. Hasan uçacak gibi kolları havada kaldı. Yürürken bacaklarını açarak yürüyordu. Mayın tarlasında yürür gibi adımlar atıyordu. Karnı geriye çekilmiş, omuzları kalkık, parmakları açık ve kıcı arkaya çekilmiş, dizkapağı kırık bir haldeydi. Bu duruş gardiyanlar için bir eğlence olurken, tutsaklar için hem bir korku hem de bir isyan nedeniydi.

“Şimdi söyle, suçun ne?”

“Bilmiyorum komutanım!” dedi cılız bir sesle.

“Oğlum sen Apocusun, yani PKK'lisin!”

“Ben suçsuzum komutanım.”

Cengiz copu ağzına sokarak, “Bak halen direniyor, oğlum burada direnmek sökmaz. Direniş suçtur.”

Cengiz bir an duraksadı, bir şeyler yapmak istiyordu. Ancak ne yapacağı aklına gelmiyordu. Yapılması gereken birkaç yöntem aklına geldi. Ancak beğenmedi. Birden aklına düştü.

“Ulan domal!”

Hasan ağlamaya başladı.

“Oğlum eşek gibi zırlama, birazdan tam eşek gibi olacaksın, o zaman zırlarsın, çabuk domal!”

Hasan dizlerini büktü, başı ileride, kolları havada bekledi.

“Bacaklarını aç!” dedi ve her iki bacağına tekmeledi.

Cengiz, Hasan’ın arkasına geçti ve copu makatına soktu.

Hasan bağırdı, dişlerini sıkı ve eliyle engel olmaya çalışınca kollarına copla vurdular. Tutsaklar artık dayanamadı. İlk sloganı atan Akif oldu. Ardından tüm tutsaklar tek ses ve tek nefes “Kahrolsun işkence!”, “İnsanlık onurumuzdur!”, “Baskılar bizi yıldırılmaz!”

Sloganlar, bağırma, tepkiler Cengiz’e vız geliyordu. Hiçbir tepki umurunda değildi. Onun için hedefine ulaşmak esastı. İnsanlık, onurmuş, ona anlamsız geliyordu. Birkaç kez Hasan’ın üzerine tükürdü.

“Azrail’in ne zaman kapıyı çalacağı belli değil!” diye bir halk deyişi var. Burada ise Azrail içerdeydi. Ölüm, tecavüz, cop kullanma, işkence sırası kime geleceği belli değildi. İnsanları onursuzlaştırıp mezara koymaya çalışıyorlardı.

“Bak ne kadar güzel bir kuyruğun oldu. Şimdi eşekler gibi zıplayabilirsin. Yürü ve eşek gibi anır!”

Cengiz copu Hasan’ın makatında sokulu bırakmıştı ve onu eşek rolüne zorluyordu. Hasan yürümeye başladı. Kollarını indiremiyor, bacaklarını birleştiremiyor. Bir taraftan sloganlar atılırken, diğer taraftan da gardiyanlar keyiften dört köşe oluyordu. Kahkahalar, ağlamalar, çığlıklar ve sloganlar birbirine karışıyor ve hepsi soğuk betona çarparak yankılanıyordu.

Hasan’ın duyguları paramparça olmuştu. Onuru kırılan bir candı, kişiliği darmadağın edilmişti. Makatında cop, çırlıçılak, kollar açık, gözleri yaşlı ve bir hayvan gibi eğilmiş, eşek gibi anırmaktaydı. Hem de yüzlerce gözün karşısında.

Hasan, Cengiz’in dayatmalarıyla defalarca eşekler gibi anırdı ve köpekler gibi havladı. Kuyruklu Kürt, kuyruklu eşek yapılmıştı.

Hasan yürürken copun ucunda olan ip sağa ve sola sallanıyor ve utanç verici bir manzara yansıtıyordu.

“Oğlum nerede iki ayaklı eşek görülmüş, ellerini de ayak gibi

kullan ve arkamdan gel.”

Hasan dişlerini sıktı, yüzünü eksitti, yavaşça kollarını yere indirdi ve Cengiz’in ardından yürüdü. Cengiz tek tek hücrelerin önünden geçti ve Hasan’ı teşhir etti. Hasan güzel anırmayınca geriye dönüp bir kaç tokat yüzüne vurdu ve daha iyi anırmasını söyledi.

Tutsaklar slogan atarken, Hasan eşek gibi anırıyordu. Cengiz Hasan’a dönerek, “Suçun ne yavşak?”

“Kürt olmak, PKK için çalışmak!”

“Güzel, nihayet aklın başına geldi.”

Cengiz, gardiyanlara dönerek, “Çocuklar su getirin banyo yap-sın. Gardiyan bir kova su getirdi. Cengiz’in emriyle su Hasan’ın başına döküldü. Hasan tır tır titriyordu. Cengiz copu makattan çıkardı ve sırtarak, “Bunu hücreye atın!”

Hücre kapısı açıldı ve Hasan hücreye konuldu. Cengiz dışarıda kalan elbiselerini ayaklarının ucuyla hücreye doğru sürükledi. Ardından yüzünü hücrelere çevirerek, “Birazdan yine geleceğim; ya adam olacak-sınız ya da sizleri tek tek böyle yapacağım!” dedi ve çıkıp gitti.

Akif, Hasan’ı tuvalete aldı, elbiselerini parmaklıklar arasından aldı. Hasan burnunu çekiyor, kaskatı olmuş ve hüngür hüngür ağlıyordu. Akif de onunla birlikte ağlıyordu. Hasan’ın anlayanı yoktu. Anlayan biri vardı o da Mehmet’ti, ama o da ters anlamıştı. Olup bitenler Mehmet’in gözleri önünde gerçekleşmişti. Mehmet birkaç kez tuvalete çıkıp orada ağladı.

Tutsaklara o gün ne ekmek ne de yemek verildi. Birçok tutsağın sesi kısıldı, ancak tepki olarak atılan sloganlar etkili olmamıştı. Mazlum oturmuş bir şeyler yazıyordu. Kemal’in ise her zaman olduğu gibi yüreği isyandaydı. Tok ve gür sesi yankılandı:

“Hayri! Hayri!”

“Ne var Kemal?”

“Böyle gitmez, bir şeyler yapmalıyız, böyle yaşamak ölümden daha kötü...”

“Anlıyorum Kemal, iyi düşünmek gerekiyor, gidilecek yol üzerine çok iyi yoğunlaşmak gerekiyor.”

“Bugün yaşadığım günlerin en kötüsü. Alt katta olup bitenleri gör-

müyor musunuz?”

“Duyduk Kemal.”

“Duymak ile görmek ayrı şeylerdir Hayri.”

“Görmek ile yaşamak da ayrı şeylerdir.”

Kemal derin bir iç çekti, genzi yandı ve gözleri kızardı.

“Öyle... bir şeyler olmalı.”

“Konuşma ulan!”

Tüm koğuşlar ölüm sessizliğindeydi. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Ferhat, Eşref, Necmi ve Mahmut ilk kez bu kadar korkmuş ve kendilerini sorgulamışlardı. Acaba’ları çoğalmıştı.

Bir sonraki gün Cengiz ve bir grup gardiyan tekrar geldi. Birkaç tutukluyu dövdü, sorular sordu, marşlar okutuldu. Sıra Mehmet’e gelmişti.

“Lan moruk, İstiklal Marşı’nı oku!”

Mehmet büzüldü, ellerini kaldırdı, dizlerini kırdı ve yalvarır bir dille, “Komutanım, kurban olayım, ben köylüyem, okul okumamışam, cahilem bilmem!”

“Peki, kolay bir soru, Atatürk ne zaman doğdu, ne zaman vefat etti?”

“Kurban ben bilmiyem, vallahi bilmiyem. Babamınkini de bilmiyem!”

“Çıkarın bunu, nasıl ata ile babanı bir yaparsın!”

Gardiyanlar kapıyı açtı ve Mehmet’i hücreden dışarı çıkardı.

“Moruk bu ülkenin vatandaşı değil misin?”

“Elhamdülillah, vatandaşıyam.”

“Böyle ot gibi vatandaşlık mı olur? Belki sende Ermeni dölüsün!”

“Haşa, elhamdullah Müslümanam!”

“Nereden bileceğim ibne, soyun!”

“Komutanım rica ederem, yaşlıyam hastayam.”

“Soyun lan! Tipinden hiç hoşlanmadım.”

“Komutanım yapamam, beni öldür ama soyundurma.”

“Halen direniyor!” dedi ve coplar inip kalktı.

Mehmet kendini yerde ve gardiyanların ayakları altında buldu. Gardiyanlar aç kurtlar gibi üzerine çullandı. Birkaç da-

kika içinde Mehmet soyulup soğana çevrildi. Mehmet çırlıçılak ortada kalmıştı. Mehmet yapılanları düşündükçe kendinden geçer gibi oluyordu.

Kedi fareyle nasıl oynarsa, gardiyanlar da Mehmet’le öyle oynuyordu. Mehmet gıdıklanıyor ve her bir elin dokunmasından zıplayıp duruyordu. Cengiz’in emriyle Mehmet duvara yaslandı. Cengiz copla, Mehmet’in cinsel organına vurdu.

“Ulan deyyus! Bu mahluku nerede büyüttün?”

Mehmet utandı, bacaklarını birleştirdi, elini siper etti.

“Çek elini oradan teres! Çocuklar bu mahluku palyaçoya çevirelim. Boya getirin.”

Gardiyanlardan biri boya getirmeye koştu. Tutsaklar yağlı boya ile resim yapıyordu. Boya getirildi. Gardiyanlardan biri fırçayı aldı, Cengiz de copu Mehmet’in cinsel organı altına koyup kaldırdı. Mehmet yalvardı, ağladı, yere çöktü. Sırtında coplar kalkıp inince ayağa kalktı.

Tutsakların çoğu kin ve öfkeden ağlıyordu. Ancak gözyaşları ne deniz olup kimseyi boğuyor, ne zehir olup zalimin sofrasına gidiyor ne de direnişe dönüşüyordu. Ağlamak çözüm değildi, acıma duygusu da... ama yapılabilecek çok az şey vardı; çok az kişiyle...

Tutsaklar tekrar “İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!” sloganını attı. Bu harala gürele içinde işinin erbabı olan bir usta gibi Cengiz yapacaklarını yapmaya devam etti.

Mehmet’in penisi boyandı. Yanına iki göz, bir ağız, burun ve kaşlar yapıldı, bir erkekten öte bir kadın yüzüne benzetilmişti. Mehmet soğuktan titriyordu ve çıplak ayakları beton zemin üzerinde donmuştu. Ayaktaydı, ancak kamburu çıkmış, dizleri iki büküm olmuştu.

Mehmet ile Hasan önceden teslim olmuş ve kurallara uyacaklarını söylemişlerdi. Buna rağmen hücrelere alınmışlardı. Anlaşılan Esat’ın bir planı idi. Onlar zayıftı ve direnenlerin iradesini kırmak için ilk kurbanlar olarak seçilmişlerdi. İlk etapta kadavra olarak kullanılacaklardı. Bu bir kehanet değildi. Yaşanan gerçeğin bir sonucuydu.

Cengiz, Mehmet’i teşhir etmek için hücrelerin önünden gezdirdi. Ardından bir iple cinsel organından bağladı. Cengiz ipin diğer ucunu eline aldı ve yürüdü. Cengiz koştuğunda Mehmet de koşuyor, Cengiz

yavaşladığında Mehmet de yavaşlıyordu. Cengiz durduğunda Mehmet de duruyordu. Bir rezalet yaşıyordu. Cengiz ile gardiyanlar gülüyor, gülmekten dört köşe oluyorlardı. Mehmet'in ise içi kan ağlıyordu. Ömrü boyunca onuru böylesine kırılıp ayaklar altına alınmamıştı.

"Suçun ne kerata?"

"Siyasi amaçla domates satmak komutanım!"

"Bunları külahıma anlat. Yok, hepinizi camiden getirmişler, hepiniz suçsuzsunuz, bu kadar vatan millet evladı neden öldürüldü. Askeri darbe neden oldu ulan?" dedi ve copu böğrüne vurdu.

"Bilmiyorum komutanım."

"Ulan moruk diğerine cop soktum, sana kazma sapını sokarım!"

"Nasil istiyorsan öyle olsun komutanım."

Atılan sloganları ve tepki seslerini duymazdan geliyordu.

"Bağır lan, sesin gelmiyor, suçun ne?"

"PKK'li olmak."

"PKK'lı olmak ve yardım etmek."

"Öyle komutanım."

"Bunu mahkemede de söyleyeceksin."

"Söylerim komutanım."

"Aferin, gözüme girdin, bu sakin çok uzun, biraz kısaltalım, ne diyorsun?"

"Sen bilirsin komutanım."

"Güzel, ayrıca sen günahkâr birisin. İblis'sin. Namaz kılıyorsun, ancak kendin için kılıyorsun. Allah ve devlet için kılmıyorsun. Senin gibi münafıkların yeri cehennemdir!"

Mehmet'in kimyası bozuldu. Bu söz üzerine cehennemde olduğuna kesin kanaat getirdi. Başı zonkladı, kulakları çınlandı ve midesi bulandı; artık zar zor ayakta duruyordu. Başını kaldırıp yukarıya bakıp parmaklıklara tutunmuş tutsakları görünce, daha da korktu. İlk kez dört katı birden görüyordu. Katlarda parmaklıklar, çığlıklar, ağzı açık bağırانlar cehennemi çağırıyordu. "Ben ölmüşüm ağlayanım yok! Ben ölmüşüm haberim yok! Ben cehennemde yeniyim duyanım yok!" dedi kendi kendine.

Slogan atan tutsaklar yoruldu, boğazları tahriş oldu, sesleri düş-

müş artık slogan atamaz olmuşlardı. Savaştan çıkmış gibi yorgun argın bir halde oturdular. Tek tük tutsağın dışında slogan atan yoktu. Bakışlarda isyan, yüzlerde kaygı okunuyordu.

Mehmet soğuktan iki büklüm, tüyleri diken diken olmuştu. Dişleri çatır çatır birbirine çarpıyordu.

“Bundan böyle ismin iblistir. Seni çağırdığımda öyle künye vereceksin, oldu mu?”

“Oldu komutanım.”

Tutsakları göstererek,”Köpek gibi havla bunlara...” dedi.

“Hav! Hav !”

“Aferin. Seni sevmeye başladım. Şimdi ipi açabilirsin.”

Mehmet ne ettiyse ipi sökemedi. İp incedi ve boya ile birlikte kördüğüm halini almıştı. İpi penisinin ucundan sıyırmak istedi, yine başaramadı. Parmakları uyuşmuş ve iş yapamaz hale gelmişti.

“Oğlum kapıyı aç, hücrede biri gelsin bu ipi açsın.”

“Komutanım ip ile birlikte hücreye gitsin.”

“Aferin lan, kafan nasıl da çalışıyor!”

Kapı açıldı ve Mehmet içeri konuldu. Cengiz ellerini arkadan birleştirdi, badi badi yürüdü koğuşun ortasına gelince hücrelere baktı:

“İyi düşünün, tüm koğuşlar harfiyen söylediklerimize uyuyorlar. Aslan gibi yaşıyorlar. Kurallara uymayana yaşam hakkı yoktur! Bu yolu seçenlere her türlü belanın kapısı açıktır. Gerisi size kalmış. Bugün gidiyorum, biraz sonra, akşam veya yarın yine gelirim!”

Cengiz ve gardiyan ordusu hücre koğuşundan çıktılar. Cengiz beklemeden Esat’ın yanına gitti. Yaptıklarını saniye saniye rapor etti. Esat yeni perspektifler verdi ve yeni uygulamalar üzerinde konuştular.

Sağ Olan Asılır, Ölü Olan Dirilir

Esat, her zaman olduğu gibi arkasında köpeği Co ile gelmişti. Üzerinde sık üniforması, sinekkaydı tıraşlıydı. Ellerini arkasında birleştirmiş keyifli bir şekilde maltada yürüyordu. Onu gören gardiyanlar selama duruyordu. Esat ise gardiyanların gönüllerini okşamak amacıyla “Merhaba çocuklar, nasılsınız aslanlarım?” diyordu.

Esat idare odasına yöneldi. İçerde Cengiz ve birkaç rütbeli subay oturmuştu. Subaylar ayağa kalktı. Makam koltuğuna geçip oturdu. Kalemi eline aldı ve bir süre elinin arasında evirip çevirdi. Masa üzerindeki dinlendirici gözlüğünü taktı. Kafasında bir takım düşüncelerle meşguldü. Koltuğuna yaslandı: “Arkadaşlar düşünüp taşındım, yeni bir örgütlenme kararı verdim; sayımız kalabalıklaşmış. Her bloğa bir subay ve onun emrinde iki çavuş, onbaşı ve yeteri kadar asker olmalı. Böyle olunca yönetim boşluğunu kapatmış oluruz. Böylece her subay bir bloktan sorumlu olur. Ne diyorsunuz?”

“Bence fena olmaz. Böylece insanları daha iyi tanımış oluruz,” dedi Cengiz.

Diğer subaylar da birkaç önemsiz şey söyledikten sonra Esat’ın dediklerine katıldılar.

“Anlaşılan koğuşların hepsi teslim alındı. Kurallara uydular. Ancak arada kafa karıştıranlar da var. Bunları tespit edin ve hücre bölümüne atın.”

Esat yanına gelen Co’nun başını okşadı. Parmakları ile saçlarını taradı. O an aklına yeni bir fikir gelmişti. Aniden başını arkadaşlarına çevirip şunları söyledi:

“Biliyor musunuz ne düşünüyorum? Önce koğuşları direnenlerden arındıralım. Koğuşlar tamamen imana geldikten sonra onları rahatlatacak yaklaşımlar gösterelim. Yani çay, kantin ihtiyaçlarını

karşılayalım. Kurallara uyanlarla uymayanlar arasına belirgin bir fark koyalım.”

Bu arada bir gardiyan içeri girdi ve Cengiz’den koğuş anahtarını istedi. Esat masasındaki bardaktan bir yudum su içti. Çekmeceyi açıp içine baktı. Dağılan düşüncesini toparladıktan sonra, “Bu arada hücrede olanlara da yönelmemiz gerekiyor. Ama önce koğuşlar... Koğuşlarda direnenler hücrelere gönderilecek, koğuşlar teslim alındıktan sonra kalanlara belli bir tolerans gösterilecek, tüm enerjimizi hücrelerde direnenlere yönelteceğiz. Ne diyorsunuz?”

“Bence iyi düşünülmüş, planlanmış bir fikir, katılıyorum. Zaten direnenlerin çoğu hücrelerde. Koğuşlar tekrar elekten geçirilir. İflah olmayanlar varsa hücreye atılır. Böylece direnenleri iki katta toplarız. Koğuşlardan hücreli koğuşlara, hücre koğuşundan katlara, katlardan tek tek hücrelere indirir ve sonuçta bitiririz.”

“Çok güzel, Çok güzel,” dedi Esat.

“Peki direnişe devam eder ve söylediklerimize uymayanlar çıkarsa...?” dedi bir subay.

“Uyarlar, uyarlar...” dedi Esat; “Ola ki uymayanlar çıkarsa, akrep gibi kendi kendini ısırarak zorunda kalacaklardır. Zaten onların başka yol mu var; ya teslim olacaklar ya da direnerek ölecekler. Bizim için her iki sonuç da uygundur. Her halükarda kazanan taraf biz olacağız!”

“Komutanım zaten içlerinden bazıları var ki ölmeleri gerekiyor!” dedi subaylardan biri.

“Evet. Özellikle de lider konumunda olanlar,” dedi Esat.

Cengiz gülerek, “35 ile 36 olarak adlandırılan hücreli koğuşlarda sorumlu olmayı canı gönülden isterim.”

Esat dudağını büktü, diğer subaylar üzerinde göz gezdirdi.

“Neden olmasın, eğer kendine güveniyorsan bu görev senin...”

Diğer subaylar da görev aşkı ile doluydu. Ancak Cengiz’de var olan işkence aşkı onlarda yoktu. Cengiz Esat’ın bir kopyası, gölgesiydi. Esat ona, o da Esat’a güveniyordu. Aralarındaki ilişki emir komuta ilişkisinden ziyade arkadaşlık, ahabap çavuş ve sırdaşlık ilişkisiydi.

Yapılması gerekenler konusunda uzun uzun konuştular. Sonuç olarak koğuşlar direnenlerden temizlenecek, direnenler 35 ile 36. koğuşlarda toplanacaktı. 35. ve 36. koğuşlara yüklenilecek, sayı azaltılıp tek koğuşa indirgenecekti. Her koğuş dört kat, her kat on hücreydi. Direniş gösterenlere nispet olarak teslim olanlara iltimas tanınacaktı. Buna göre bir örgütlenmeye gidilecekti. Toplantı ve konuşmalardan sonra, Esat ayağa kalktı ve oda içerisinde birkaç volta attı.

“Çocuklar sizce bu plan ne kadar zamanda sonuçlanır, bir fikri olan var mı?”

Cengiz gülerek, “Kötü otların hepsi sorumlu olduğum 35 ve 36. koğuşlara toplanacak, işin en zor kısmı bu koğuşlarda. Ben iki ay içinde direnenleri sıfıra indirebileceğimi düşünüyorum.”

Başka bir subay, “Cengiz için sorun yoksa bizim için hiç sorun yok. Çünkü biz kötü otları tarlamızdan ayıklayıp onun tarlasına atacağız. O ise zararlı otları öldürecek, boğacak ve dikenleri arındırıp gül bahçesine dönüştürecek. O bunu yapabilecekse bize de alkışlamak düşer.”

Esat sırtıttı, tartışmalar hoşuna gitmişti. Cengiz söze girdi:

“Komutanım iki de bir hücreden adam çıkarmak bayağı zaman alıyor.”

“Bir yöntemini bul, sen yaratıcısın.”

Başka bir subay, “Askerlere daha özel bir imkân vermemiz gerekiyor. Onlar için bir şey yapalım ki, görevlerini bir angarya olarak değil, gönüllü ve istekli olarak yapabilmeliler.”

“Aferin,” dedi Esat, “Bu iyi fikir. Mesela, moral geceleri yapalım. Bu gecelere yerel sanatçılar getirtelim. Daha sık izne çıkara-
lım. Görevini iyi yapanları ödüllendirelim.”

Subaylardan biri araya girip “Nasıl bir ödüllendirme komutanım?” diye sordu.

“Göğüslerine madalya takmayı kastetmiyorum, buradaki kastım izne çıkarmak, erken terhis etmek, aile iznine göndermek gibi şeyler...”

“Bence makbul şeylerdir. Hatta ortaya çıkacak bazı olumsuzluklara, meydana gelen kazalara göz yummamız gerekir. Maddi ve cinsel ihtiyaçların da...”

Esat hemen araya girdi: “Ordu hiyerarşisine, emir ve komuta mekanizmasına karşı yapılan her tavır kimden gelirse gelsin be-

deli neyse ödeyecektir. Eğer teröristleri kastediyorsan olması gereken bir şey zaten...”

Esat gidip kapıdan başını çıkardı, koridora baktı. Köşede duran gardiyana seslenerek, “Oğlum, çay getir.”

Biraz sonra tepside çay geldi. Yanı başında duran Co ise sıkıntılıydı, yerinde durmadan hoplayıp zıplıyordu. Birkaç kez havladı.

“Kes, tamam birazdan gideriz,” dedi köpeğine.

Bir süre daha sohbet ettikten sonra dağıldılar. Cengiz beklemeden çavuş ve onbaşılardan oluşan bir ekip oluşturdu. Bu ekip 35. koğuşa yöneldi. Tam bir mahalle çetesini andırıyordı. Tek farkı üniformalı olmalarıydı. O da olmasaydı şehirlerde yol kesen, mahallelerde kavgalara girişen eli sopalı, çetelerinden hiçbir farkları olmazdı.

Cengiz koğuşa girer girmez, “Ulan orospu çocukları, sizlere konuşmayın dememiş miydim? Konuşanlar ellerini hücrelerden çıkarın!” dedi.

Sayıları yüzden fazla tutsağın bulunduğu koğuştan çıt çıkmadı. İki günden beri ne yemek verilmişti ne de kantinden alışveriş yaptırılmıştı.

“Yemek cezanız şimdilik kalktı. Madem konuşan ortaya çıkmıyor, içinizden biri konuşanların kim olduğunu söylesin.”

Tutsaklardan karşılık veren olmadı.

“O halde hepiniz cezalısınız,” dedi Cengiz, “dayak vaziyetini al!”

Tutsaklar şaşkınlık ve telaş içerisinde nasıl dayak vaziyeti alacaklarını bilmiyorlardı. Fısıldanmalar başladı ve herkes şaşkınlıkla olacaklarını bekledi.

“‘Dayak vaziyeti al’ dediğimizde, ellerinizi parmaklıklardan dışarı çıkaracaksınız. Eğer elleriniz çıkmazsa, biz hücrelere gireceğiz.”

Cengiz her kata bir çavuş ve on gardiyan görevlendirdi. Gardiyanlar tek tek hücrelere girdiler. ve tatmin olana kadar tutsakları copla dayaktan geçirdiler.

Tutsakların elleri şişmiş, bedenlerinde ağrı ve morarma olurken, gardiyanlar terlemiş, yorulmuşlardı. Tutsaklara hakaretler küfürler edip çıktılar hücrelerden. Tüm gardiyanlar koğuş maltasına indiler.

Cengiz bir kaç kişinin ismini ve nereli olduklarını sordu. Sıra Cemal’a geldi. Cemal ayaktaydı. İnce bedeni daha da incelmış,

uzun burnu daha da uzamıştı. Dili ağırlaşmış ve pelteleşmişti. Gözleri korkudan çakmak çakmak yanıyordu. Kuru ve ince bacakları dar pantolonda sıkışmış, bacakları leylek ayaklarını andırıyordu. Başında birkaç kırık izi vardı. Çocuk yaşlarda giriştiği kavgaların anısıydı kırık izleri.

“İsmin ne?”

“Cemal Bıçak, Urfa, emret komutanım.”

“Suçun ne?”

“PKK’li olmak komutanım.”

“Görevin ne?”

“Hiçbir şey komutanım.”

Cengiz, “Siktir lan!” dedi Cemal’e ve gardiyanlara seslendi: “Çocuklar bunu çıkarın!”

Hücre kapısı açıldı ve Cemal dışarı çıkarıldı. Önce rastgele dövüldü. Cemal yere çöktü, ellerini başına siper etti. Sopayla onlarca kez vuruldu. Cemal’in parmakları yaralandı ve kanadı. Ayaklarının tabanı önce kızardı sonra morardı. Cemal çığlık çığlığaydı. Tüm bunlar Mehmet’in kaldığı hücrenin önünde yapılıyordu. Mehmet hücrelerinde titriyordu. Bitişik hücrede Hasan, Yıldırım ve Akif vardı.

Tutsaklar slogan atmıyor ve tepki göstermiyorlardı. Kimi yüzlerde korku, kimi yüzlerde öfke, nefret, kin kimi yüzlerde sinmişlik okunuyordu.

Cemal, ayaklarının üzerinde duramadığı için dizleri üzerine çökmüştü. Cengiz ensesinden tutup ayağa kaldırdı.

“Suçun ne?”

“PKK’li olmak komutanım.”

“Kimseyi öldürdün mü?”

“Yok, komutanım, bir kez yaralandım.”

“Nerede yaralandın?”

“Köyde komutanım.”

“Seni kim vurdu?”

“Asker.”

Cengiz Cemal’in yüzüne bir cop indirerek, “‘Komutanım’ diyeceksin!” dedi.

“Emredersin komutanım!”

“Hiç asker öldürdün mü?”

“Yok, komutanım.”

“Girdiğin çatışmada ölen asker oldu mu?”

“Biri öldü, biri yaralandı.”

Tüm gardiyanların gözleri fal taşı gibi açıldı. Bazıları dişlerini bileyerek kafasını salladı.

“Kaç kişiydiniz?”

“Yirmi kişi vardık komutanım.”

“Başka eylemlerin var mı?”

“Yok komutanım. Bu çatışmada silah kullanmamıştım.”

“Peki, çatışmada ne işin vardı?”

“Bahçede çalışıyordum. Çatışma çıktı. Ben de kendimi içinde buldum.”

“Bu yalan söylüyor çocuklar. Asın bunu!”

Hücrenin karşısında projektör vardı. Cemal projektörün demirine bileklerinden asıldı. Cemal’in kolları ve bilekleri omzundan kopacak gibi oldu. Gardiyanlardan biri baldırlarına, kalçasına ve sırtına vurmaya başladı. Cemal ağladı ve her cop kalkıp indiğinde avazı çıktığı kadar çığlık attı.

Kemal hücrede ayakta durmuş, demir parmaklıklara yanaşıp Cemal’e yapılanları izliyordu. Cemal’a vurulan her cop ona vurulmuşçasına yüzünü ekşitiyor ve dişlerini sıkıyordu. Parmaklıklara öylesine sarılmıştı ki nerdeyse parmakları çatlayacaktı. Kemal dayanamadı:

“Hayri! Hayri!” diye seslendi.

“Ne var Kemal?”

“Böyle olmaz.”

“Olmaz, Kemal olmaz.”

“Konuşan kim?” dedi Cengiz. “konuşan elini dışarı çıkarsın!”

Kemal elini dışarı çıkardı. Cengiz beklemeden Kemal’in olduğu üçüncü hücreye gitti. Birkaç gardiyan ona eşlik etti.

“Konuşmanın yasak olduğunu bilmiyor musun Kemal?”

“Devletin uygulamalarına karşı çıkmak yasaktı. Bu yasağa rağmen karşı çıktık. Senin bu yaptığın insanlık dışı bir uygulamadır ve bu yaptıklarınıza karşıyım, bildiğin gibi kurallarınıza da uymuyorum!”

“Sen de uyacaksın Kemal sen de!” dedi Cengiz sırtarak baktı.
“O zevki sana tattırmayacağım!”

“Gidiyorum, bak bir daha böyle konuşmayacaksın, tamam mı?”

“Dilim döndükçe konuşurum. Kimse konuşmamı engelleyemez!”

“Öyle mi?” dedi ve gardiyanlara döndü: “Kapıyı açın çocuklar!”

Kat gardiyanı kapıyı açtı. Kapı açılır açılmaz Kemal’e vurmaya başladılar. Hücre arkadaşları slogan atınca diğer hücreler de “Kahrolsun İşkence!” sloganını attı. Bazıları ayakkabılarını kapı ve parmaklıklara vurdu. Tepkiler çoğalınca Cengiz, Kemal’i bıraktı ve hücre kapısını kapatıp çıktılar. Sabah Esat’la konuştuklarını hatırladı ve ilk etapta Kemal ve direnmekte kararlı olanlara karışmama planına uygun davranmak gereği kaydıyla şimdilik çıkıp alt kata indiler.

Kemal’in ise tekme, tokat ve cop darbeleriyle sırtı, baldırları morarmıştı. Cengiz, Cemal’in karşısında geçip durdu.

“Oğlum bülbül gibi öt yoksa yanarsın!” dedi.

Cemal’i etkilemek için iki kez karnını yumrukladı. Cemal iki kez büküldü, midesi bulandı. Sanki içinde kızgın bir şiş döndürülüyordu.

Bu sırada Esat içeri girdi. Gardiyanlar “dikkat!” çekip esas duruşa geçip kenara çekildiler. Esat’ın ayak sesleri dışında çıt yoktu. Esat baştanbaşa hücreleri gezip gözlemledi. Başını kaldırıp diğer katlara baktı. Ellerini arkada birleştirerek, “Burası bir askeri okul, her biriniz yeniden bir Türk evladı olarak doğacaksınız. Benden habersiz sinek bile burada uçamaz ve uçurmazlar. Bundan böyle sayımı ayakta vereceksiniz. Günde bir defa İstiklal Marşı’nı okuyacaksınız. Kurallara harfiyen uyacaksınız. O zaman paşa gibi yaşarsınız. Yoksa cehennemi arar durursunuz!”

Esat Cemal’i parmağı ile işaret ederek, “Onun gibi olmak istemiyorsanız söylediklerimi yapacaksınız. Koşuclar dediklerimi yaptıkları için paşa paşa yaşıyorlar.”

Esat dışarı çıkacağı sırada ani bir hareketle geri döndü.

“Bundan böyle içeri girdiğimde sorumlu tekmi verecek, herkes ayağa kalkacak ve hazırolda duracak!” dedi ve Cengiz’e dönüp “Anlaşıldı mı?” dedi.

“Anlaşıldı komutanım!”

Esat koğuştan dışarı çıkınca Cengiz tekrar Cemal'e yöneldi. Copu kulaklarına sokarak, "Söyle oğlum başka hangi eylemlere katıldın?"

Cemal konuşmak istedi, ancak konuşmadı. Artık konuşmuyordu. Cengiz copu ağzına soktu, dayadı ve çıkarıp üst üste birkaç kez ağzına copla vurdu.

"Dilinimi yuttun lan!"

Birkaç yumruk ve birkaç cop darbesi indirdi Cemal'in muhtelif yerlerine.

Cemal ile babası bir ağa köyünde çobanlık yapıyorlardı. Aslında PKK'lilerle bir alakası yoktu. PKK'liler köye giderken onlarla karşılaşıyor ve onlarla sohbet ettikten sonra sempati duymuştu. Hepsı bu kadarla sınırlıydı. PKK'lileri seviyordu, ancak eline silah almamıştı. Askerle çıkan çatışmada da tesadüfen orada bulunuyordu. Askerlerin mi yoksa çetelerin mi PKK'lilerin mi; kimin silahından çıktığı belli olmayan bir kurşunla ayağından yaralanmıştı. Bu yaralı haliyle PKK'lilerin yanında kalmıştı. O çatışma esnasında başka yere gidemezdi. PKK'liler geri çekilirken Cemal'i de yanlarına almışlardı. Cemal'in PKK'liliği de bu kadardı. Hem yaralanmış hem de PKK'li olmuştu. Sıradan bir köylüden üstün meziyetler beklenemezdi.

Cemal'in eli ve ayakları uyuşmuştu, ağzından kanlı köpük geliyordu. Ağzından çenesine süzülen kandan dolayı Cemal nefes almakta zorlanıyordu. Aniden ağzından kan kustu. Sanki ciğerlerinden parçalardı, ağzından çıkıyordu. İnce bedeni daha da incelmışti. Ağzı açık, gözleri kapalı, derin derin inliyordu. Cengiz, Cemal'i bırakmış başka tutsaklarla ilgileniyordu. Sorular soruyor ve dövüyordu.

Cemal'in ayağındaki ayakkabıları çıkmış, boynu yana düşmüştü. Ölmüş müydü yaşıyor muydu belli değildi. Artık iniltisi de kesilmişti.

Akif, Cemal'e yapılanları baştan sona izlerken kahrından eriyor, Çaresizlik içinde kıvranıyordu. Sloganla gösterdikleri tepki işkenceyi engelleyememişti. Birkaç kez Yıldırım'a, "Bir şeyler yapmalısınız. Böyle olmaz, böyle yaşanmaz," dedi.

Yıldırım omuzlarını silkti, çaresizliğin içine gömüldü. Yıldırım içerde buz kütlesi gibi günbegün eriyordu. Onu eriten sıcaklık değil, içinde dağ gibi büyüyen korkuydu.

Akif defalarca iç çekti. Gözyaşı akıttı. Sıkıntıdan boğulacak gibiydi. Sanki mengeneye alınmıştı. Elini çenesine dayayarak Cemal'e baktı; içi yandı.

“De ki bir çöldeyim iki gözüm.

Sessizlikte suskunlukta yaşıyorum, ama ruhum isyanda!

Korkunç bir ses çıkıyor beynimde, fırtına ıslığı

Bağırsam, ağlasam gören olmaz

İçim bir volkan gibi, yanıyorum

Yoldaşlardan bir selam beklentisi içindeyim...

Tam bu sırada gardiyan yüksek sesle “Dikkat!” diye bağırdı. Hasan, Mehmet ve diğerleri ayağa kalktı ve hazır ola geçti. Akif ise yerinden kıınıldımadı. Co yerde biriken kanın üzerine gitti. Kokladı ama o da sahibi gibi umursamadı. Esat'ın elinde bir baston, arkasında hiç eksik olmayan köpeği ile hücrelerin önünden geçip hepsini gözden geçirdi. Her zaman yaptığı gibi esrarengiz bir hava içerisindeydi. Esat, Cemal'in yanına gitti.

“İsmi ne?” demeyi düşünürken, Cemal'in duruşu dikkatini çekti. Sözü boğazında kaldı. Yaklaştı nefes alıp almadığına baktı. Bir şey anlamayınca kollarından tuttu. Kolları buz kesilmişti. Boyuna dokunup nabzını kontrol etti. Ancak bir şey bulamadı. Geri dönüp Cengiz'e baktı.

“Direniyor komutanım!”

“Oğlum bu vatan haini ölmüş, ne direnmesi!”

“Nasıl olur komutanım, biraz önce sağdı.”

“Aşağı indirin.”

Askıdan indirildi, elleri çözüldü, yere serildi. Bu kez Cengiz nabzına baktı. Ardından omzunu silkip, “Ölmüş komutanım!” dedi.

“Neyse doktora götürün. Takdiri ilahi sonucu öldüğünü raporlayın,” dedi ve oradan ayrıldı.

Bazı tutsaklar ah çekip inliyordu. Kimileri soğuktan titriyor ve çenesi zangırdıyordu. Bazı tutsaklar birbirlerine sırtlarını dayayarak ısınmaya çalışıyordu. Birkaç kişi hüngür hüngür ağlıyordu. Kimileri sırtındaki parkeyi arkadaşlarıyla paylaşp sırayla giyiyorlardı. Ölüm sessizliği egemenliğini kurmuştu.

Mazlum dizlerini göğsüne çekip oturmuştu. Ellerini başına dayamış, nemli gözlerle duvara bakıp derin derin düşünüyordu. Dizleri, aldığı darbelerden dolayı ağrıyordu. Arkadaşlarına dayak düzeni alsak da al-masak da değişen bir şeyin olmayacağını, hatta dayak düzeni alındı-ğında dayaktan korktuğumuzu sanarak daha fazla yükleneceklerini, bu nedenle dayak düzeni almaktan kaçınmak gerektiğini dile getirmişti. Birkaç kez ölüm orucuna girilmesi önerisinde bulunmuştu.

Kemal de, bir an önce ölüm orucu eylemine girmek gerektiğini yönündeki düşüncesini her fırsatta dile getiriyordu. Hayri ise daha temkinliydi; bir süre daha beklemekten yanaydı. Özellikle mahke-meler yeni başlamışken, mahkemede savunmaların önemine vurgu yaparak “biraz daha sabredelim” diyordu.

Cemal’in naaşı kaldırıldıktan sonra koğuş gardiyanlardan bo-şaldı. Bu fırsattan yararlanan Kemal, ayağa kalktı ve sağa-sola, karşı mazgallara baktıktan sonra, “Hayri!” diye seslendi.

“Ne var Kemal?”

“Artık dayanacak gücüm kalmadı. Yapılan işkence ve baskılar sona erinceye kadar ölüm orucuna girmeliyiz.”

Mazlum ayağa kalktı. Ayağı öyle ağrıyordu ki sanki damarları çekilmişti. Oflayıp pufladı. Yüzünü ekşitti. Parmaklıklara yanaştı:

“Kemal arkadaşşa katılıyorum!”

“Madem öyle diyorsanız, öyle olsun,” dedi Hayri.

Bu arada birkaç tutsak daha eyleme girilmesi gerektiği yönünde konuşmada bulundu. Artık fiilen ölüm orucu eylemi başlıyordu.

Akşam yemeği verildiğinde, eyleme girenler yemek almayacak-larını söyledi. Haber hemen Esat ile Cengiz’e ulaştı. Esat haberi duyar duymaz, “Bu son çırpınışlarıdır!” dedi.

Giderek soğuklar kırılıyor, kışın hükmü azalıyordu. Baharlı günler yaklaşıyordu. Mazlum sabah erkenden kalktı. Kuşlar ondan önce kalkmıştı. Serçeler pencerelere tünemiş, biri konarken, bir başkası uçuşuyordu. Hava açık ve ayazdı. Pencerelerden içeriye güneşin ışığı vurmaya başladı. Güneş doğar doğmaz dördüncü kata vuruyordu.

Tutsaklar ise günün yirmi dört saatini dört metrekarelik yerde geçiriyorlardı. Bu hücrelerin soğuğu yanında, açlık, sigarasızlık,

kir, pislik ve işkence seansları da eklenince artık dayanılmaz oluyordu. Mehmet, buranın cehennem olduğuna inanmıştı.

Mazlum, yüzünü güneşe döndü ve bir süre öylece bekledi. Hücre arkadaşları uyuyordu. Onları rahatsız etmemeye çaba gösterip düşüncelere dalmıştı.

Bir hafta boyunca işkence ve baskıların hızından hiçbir şey eksilmiyordu. İnsanın onur ve haysiyetiyle oynanıyordu. Koğuşun yarısı düşürülmüş ve kurallara uymayı kabullenmişlerdi.

Ferhat'ın sesi soluğu kesilmişti. Dudakları kurumuş, yüreği daralmıştı. Düşüncelerini toparlayamıyor, ne yapması gerektiği konusunda çıkış yolu arıyordu. Tıkanınca kendinden nefret eder hale geliyordu . Ne güçlü bir direniş gösterilebilmişlerdi ne de teslimiyeti kabul etmişlerdi. İki arada bir derede kalmanın acısını yaşıyordu. Çığlıklar, aşağılamalar ve ağır işkence seansları artıkça kurallara uyulması yönünde düşünceye meyil gösteriyordu.

Ferhat, gecenin aydınlanmasını,sabahın gelmesini sevmez olmuştu. Sabah demek işkence ve dayak demekti. Hep gece olmasını istiyordu. Oysa, dışarıdayken hep sabahları severdi. Her gün sabah erkenden kalkar, esen serin rüzgârı içine çeker, hayata umutla ve gülümsemeyle başlardı. Geçmişin o güzel günleri çok gerilerde kalmıştı. Şimdi esaret altındaydı ve bir çıkış yolu arayışındaydı.

O an kapı açıldı ve “Dayak düzeni al!” sesi yankılanan bıçak keskinliğindeki sestten tiksinti duydu. Birazdan insan hayatını zehirleyeceklerdi cehennem zebanileri.

Tutsaklar ayağa kalkıp hazır ola geçtiler ve ellerini demir parmaklıklardan dışarı uzattılar. Eller gergin ve aynı hızda uzatılmıştı.

Gardiyancılar tutsakların ellerine copla vurmaya başladı. Sıra Ferhat'ın kaldığı hücreye gelmişti. Ferhat, zayıflamış, kurumuş bir ağaç gibi ayaktaydı. Sopayla yirmi kez eline vurdular. Her darbe tüm bedenini sarsıyordu. Acısı beyninden ayak parmaklarına kadar yayılıyordu. Ne kadar sert vurulursa vurulsun ne kadar acı çekilirse çekilsin bir tutsak elini çekemez. Her sopa darbesi eline indiğinde yüzünü ekşitiyor, dişlerini sıkıyor, gözlerinden yaşlar süzülüyor, bazen oflayıp pufluyordu. Hiçbir şey dayağı durduramıyordu. Dayağı durduran

tek bir şey tüm emirlere uymaktı. Bu da inancından ve insanlığından uzaklaşmaktı.

Bazı gardiyanların elinde cop vardı. Tutsaklar içlerinden “Keşke sopa değil de cop ile vursalar!” diye umuyorlardı.

Hücre arkadaşlarından biri dayanamadı ve elini geri çekti. Bunu gören Ferhat “Asıl kıyamet şimdi koptu!” dedi kendi kendine. Gardiyan bir deccal gibi dişlerini göstererek, “Yandınız oğlum, yandınız, sırtüstü uzanın!” dedi.

Hücrede dört tutsak vardı. Üçü yerde, biri de beton seki üzerinde sırt üstü uzandı.

“Çoraplarınızı çıkarın!”

Tutsaklar çoraplarını çıkardı.

“Ayaklarınızı parmaklıklardan dışarı uzatın!”

Tutsaklar ayaklarını parmaklıklardan uzattılar. Gardiyanlardan biri demir şişle, diğeri sopayla ayak tabanlarına vurmaya başladı. Onlarca darbe ayak tabanlarına indi. Birinin hatası hepsine mal oluyordu. Bu kural mahkemenin hüküm kararlarına kadar yansımıştı.

Sopa darbeleri Ferhat’ın ayak tabanlarına inip kalktığında, yüzü geriliyor, gözlerini kısıp dişlerini sıkıyordu. Gözlerinden yıldızlar uçuşuyor, beynine kan sırıyordu.

Gardiyanlar diğer hücrelere geçince Ferhat kalkıp oturdu. Elleri ve ayakları morarmıştı. İçinde bir öfke dalgası oluştu. Duygu yoğunluğuna girdi, ama gardiyanların karşısında ağlamak istemiyordu. Tuvalet gitmek için ayağa kalktı. Ayağına basar basmaz kızgın demire basmış gibi yandı. Tuvalet emekleyerek gitti. Topuklarına basarak kalktı, lavaboya tutundu ve ağladı. Gözlerinden yaş aktı. Utanmasaydı çocuklar gibi hüngür hüngür ağlayıp bağıracaktı.

Bir önceki gün yediği dayaklardan el ve ayakları şişmiş ve ayak kabısını giyemez olmuştu. Bugün ayak parmaklarının altı çatlamıştı. Ferhat ağlayarak içini boşalttı. Gözleri kızarmış ve şişmişti.

Ferhat gözlerini sildi ve tekrar emekleyerek yatağına gelip oturdu. Gardiyanlar çekilmiş, sessizlik hakim olmuştu. Elini başının altına koydu ve daldı. “Böyle olmaz. Her gün dayağa dayanmam. Bir gün değil, iki gün değil, bu işkence aylar sürecektir, belki

de yıllar sürecek. Bu kadar direnme gücüm yok. Kuralları kabul ederim, ama düşüncelerimi korurum. Bu acı içimi dışıma getirdi. Evet, evet, en iyisi istenenleri yapmak,” dedi kendi kendine.

Bir süre daha ne yapması gerektiğini düşündü. Kesin karar almakta zorlanıyordu. Kafası karışık, düşünceleri dağınıktı. Bir arayış içindeydi. Ancak her arayış doğruyu getirmeyebilir. Her arayış bir yeniliktir, ama özgürleşme değildir.

Ferhat özgürleşmede karar kılmıştı ancak zamanı, yöntemini ve nasıl bir tavır takınacağını belirlememişti.

“Arkadaşlar, ben teslim olacağım, benden bu kadar,” dedi ve başını eğdi.

Bu sözü söyleyinceye kadar canı çıktı. Bu sözü söylemek için öglene kadar kendisiyle kavga etti. Defalarca tekrarlayıp durdu. Ağzına kadar geliyor bir türlü dışarı yuvarlanmıyordu.

Arkadaşları Ferhat’ın bu sözüne şaşırılmıştı. Kendi kendilerinden böyle bir söz beklerlerdi, ama ondan beklemezlerdi.

Ferhat, artık konuşmadı. Hücrenin köşesinde oturup büzülmüştü. Sanki bir kavanoz içinde durmadan etrafında dönüyordu. Teslim olma sözü ağzından çıkmış, ancak halen uygulanmamıştı.

Öğlenden sonra tekrar “Dayak vaziyeti al!” denildiğinde Ferhat ayağa kalktı ve parmaklıkların önünde esas duruşa geçti. Cengiz denetlemek amacıyla önden yürüyordu. Gözü Ferhat’a ilişti. Bir değişiklik olduğunu fark etmişti.

“Hayrola Ferhat?”

“Ferhat Kurtay, Mardin emret komutanım!”

“Aferin. Demek ki kurallara uyacaksın?”

“Evet komutanım!”

“Güzel, oturabilirsin.”

Ferhat oturdu. Birazdan gardiyanlar geldi ve hücre arkadaşlarını dövmeye başladı. Ferhat’ın içi yandı, ilk kez arkadaşlarıyla arasına uzun bir mesafenin girdiğini hissetti. Artık ortak yanları kalmamıştı. Arkadaşları herhangi bir saygısızlıkta bulunmadı, ancak tavrını da hoş karşılamadılar. Biri “Aferin!” kazanmış, diğerleri ise dayak yemişti; aralarındaki tek fark buydu.

Ferhat ile arkadaşları yan yanaydı ama ruhsal olarak birbirilerinden çok uzaklara düşmüşlerdi. Aralarında dağlar, bentler, nehirler ve keskin sözler geçiyordu. Bu da onları huzursuz ediyordu. Ferhat bir hafta böyle davrandı.

Sabah sayımından sonra Cengiz ile çok sayıda gardiyan içeri girdi. Cengiz, zafer kazanmış komutan edasıyla, “Üçüncü ve dördüncü katlarda kurallara uymayanlarla, bir ve ikinci katlarda kurallara uyanlar hazırlansınlar yer değiştirecekler.”

Biraz sonra kapılar açıldı ve yerler değişti. Direnenler birinci ve ikinci kata indirildi, kurallara uyanlar ise üç ve dördüncü katlara çıkarıldı. Ferhat ile Eşref aynı hücreye düşmüştü. Ferhat, Eşref’e, Eşref Ferhat’a baktı. “Böyle mi karşılaşmalıydık?” sözü her ikisinin içinden geçti. Birbirlerine bakarak utandılar ve bin kez yerin dibine girdiler.

Elbiselerini hücrenin bir köşesine atıp oturdular. Birbirleriyle ne merhabalaştılar ne de birbirlerinin halini hatırını sordular. İki yabancı gibiydiler. Eşref ağlamak istiyordu, duyguları bir nehir gibi taşmak üzereydi. Sevgiye, şefkate ve ilgiye öylesine ihtiyacı vardı ki, yediği yemek ve sudan daha fazlaydı bu isteği. Sevginin büyüklüğüne, yüceliğine ilk kez bu kadar anlam veriyordu. Sevgisiz yaşamının çöllerde yapayalnız yaşamaktan daha yakıcı olduğunu gördü. Kendisine sarılıp kucaklayacak, birlikte ağlayacak, bir ana şefkatiyle başını okşayacak birine ihtiyaç duyuyordu.

Eşref’in genzi yanıyor, iki de bir burnunu çekiyordu. Ayrıldığı hücrede ne kadar parası varsa arkadaşlarına paylaştırmıştı. Salt parasını değil, ruhunu ve inancını da orada bırakmıştı. Hücre ona bir mezar gibi geliyordu. “Galiba şuan öldük!” dedi mırıldanarak. Teslim olduğunda rahat edeceğini düşünmüştü. İlk kez yanıldığını hissediyordu. Teslim olduğundan beri dayak yememişti, ama vicdanen çok rahatsızdı. Her gün kulakları dibinde dayak yiyen, çılgık atan, aç kalan insanlar duruyordu. Bu da vicdanen onu her saniye bin kez öldürüyordu.

“Vicdan yarası kurşun yarasından daha derindir,” sözünü hatırladı. Dayak acısı er geç bir gün geçer ve unutulur, vicdan yarası ise, yaşadıkça hep var olacaktı. Vicdanı onu gölgesi gibi izleyecekti. Eşref, “Keşke direnseydim!” diye hayıflanmaya başladı.

Biraz sonra hücre kapısı açıldı. Gardiyan, mezattan mal alır bir gözle tutsaklara baktı, Hasan ile Mehmet'i işaret ederek, "Dışarı çıkın!" dedi.

Gardiyan hücrenin kapısını kapadı. Başka bir hücrenin kapısını açarak, "Sen, sen, dışarı çık!" diye Ferhat ile Eşref'i işaret etti."Arkamdan gelin," dedi gardiyan.

Gardiyan, merdiven önüne kadar gitti ve dönüp geriye bakınca, "Bu ne ulan. Kerhaneye mi gidiyorsunuz. Bu nasıl nizam!" dedi ve rastgele dövmeye başladı: "Kurallara böyle mi uyacaksınız. Tek sıra olun!" Tutsaklar tek sıra oldu. "Hazır ol, rahat" komutunu birkaç kez tekrarladı. "Tepemi artırmayın ibneler. Ayağınızı yere sert vurun. Başınız dik olacak. Elleriniz çivi gibi duracak. Ne bu başı kesilmiş tavuk gibi dağılmışsınız!"

Tutsaklar söyleneni yapmaya çalıştı.

"Uygun adım marş marş!"

Tutsaklar merdivenlerden indiler. Ayaklar birlikte kalkıp birlikte iniyordu. Mehmet ayak uyduramıyordu. Birkaç kez şaşırıldı, ancak gardiyan görmedi.

Tutsaklar aynı tempoyla ana maltaya çıktı. Gardiyanın el işaretiyle durdular. Gardiyan sağa sola baktı. Blok çavuşunu göremeyince, "Duvara yanaş!" dedi.

Tutsaklar aynı yürüyüşle duvara yanaştı. "Yüzünüzü duvara dönün!" Tutsaklar duvara dönüp bekledi.

"Birazdan geleceğim. Konuşmak, sağa, sola bakmak yok! Kaşınmak bile yasak!"

Mehmet yine olup bitenleri kurguladı. "Acaba bize ne yapacaklar. Yoksa katran dolu kazanlara mı atacaklar, nehir gibi akan ateşler içine mi?" Tam bu sırada ezan sesi geldi. "Cennet ile cehennem arasında kalan Araf' ta mıyız? Yok, burası cehennemdir. Araf daha rahattır. Demek ki zebaniler Türkçe konuşuyor. Neden Kürtçe konuşan zebani yok? Yoksa Allah cehennem düzeninin sağlanmasını Türklere mi vermiş?"

Gardiyan iki süpürge ve iki çekpası önlerine attı.

"Bunları alın!" dedi.

Tutsaklar çekpas ve süpürgeleri aldı.

“Çek pas ve süpürgeler omzal!”

Tutsaklar ne yapacaklarını şaşırıldı. Her biri bir şey yaptı. En hızlı davranan Mehmet oldu. Askerlikte talimini almıştı. Gardiyanın tarrifi ile çekpasla süpürgeler birer silah gibi omuza bırakıldı. Aynı şekilde er disipliniyle uygun adım yürüdüler. Paspas ve süpürgeler omuzda, ayaklar birlikte kalkıp iniyor, aynı paralelde eller inip kalkıyordu. Başları dik, sert adımlarla idare bölümüne doğru yürüdüler.

“Takım dur. Buraları yıkayacaksınız!”

Bir gardiyan başlarında bekledi. Hasan ile Mehmet süpürge ile süpürdü. Ferhat ile Eşref de süpürülen yere su döküp paspasladı. Savcının kaldığı ve tutsaklarla konuşulduğu odaya Hasan ile Mehmet girdi. Masanın üzerinde kül tablası ve içinde sigara izmariti vardı. Hasan gözlerini izmaritlere dikti. Aynı şekilde Mehmet de... Birbirlerini kolladılar. Birbirlerinden gizlice alma fırsatı bulamayınca, “Yazık ya, bu sigaraları yarılayıp atmışlar,” dedi Hasan.

“He valla,” dedi Mehmet.

“Alıp içerse ne olur?”

“Bir şey olmaz, ne olacak. Al bu uzun senin, bu ikisi de benim,” dedi Mehmet.

Sigara izmaritlerini çaktırmadan cebe attılar. Mehmet yeterince Türkçe bilmiyordu. Bu nedenle Türkçe konuşurken hecenin sonu Kürtçe ile biterdi.

Odalar, ara koridorlar temizlendikten sonra aynı nizam ve düzenle hücreye geri döndüler. Hücreye varır varmaz, Hasan ile Mehmet ceplerine atıkları izmaritleri içmeye başladılar. Mehmet öylesine içten ve kederli içiyordu ki, ilginç olan yüzü daha da ilginçleşiyordu.

Bitişik hücrede olan Ferhat ile Eşref’in duyguları ise bambaşkaydı. Eşref hüngür hüngür ağlıyordu. Ferhat da ağlama duygusu yaşıyordu. Kendini bastırdı. Birkaç kez burnunu çekerek, “Ağlama arkadaş ağlama. Tarih boyunca ağladık. Ağlamak bizim çaresizliğimiz olmuş. En çok ağlayan halkız. Çünkü sorunlarımız çözümsüz, bizler güçsüz bırakılmışız. Biz hayata sarıldıkça bize şans verip yol açacaktır. Şimdilik bizlerin birbirine sarılma ve zayıflıktan güç çıkarma zamanıdır” deyip birbirlerine sarıldılar.

Direnış Ateşı

Ferman dinlemez; gençliği, gözyaşını; götürür yiğitleri mezara. Fermandır işte; kılıcı keskindir, sözleri yıkıcıdır, altın tasla sunulan zehirdir. Ne merhameti bilir ne de vicdanı...

İdam fermanını beklemek, ölümü beklemek gibi değildir; yaşarken saniye saniye ölmektir. Acının denizinde yaşamaktır. İdam fermanını beklemek, bedenın her gün dirhem dirhem erimesidir, yaşamasızlıktır.

Metin sabah erkenden kalktı. Diş ağrısı çekiyordu. Diş ağrısı kulaklarına, beynine ve gözlerine vuruyordu. Üç gün önce revire çıkmak için dilekçe yazmıştı. Her sabah sayım sırasında hatırlatıyordu, ancak çağrılıp revire götürülmüyordu. Diş ağrısı giderek dayanılmaz bir işkenceye dönüşüyordu.

Nihayet bir hafta sonra Metin'i revire götürmek için hücre kapısı açıldı. Metin sanki alkol almış sarhoşlar gibi ayakta duracak halde değildi. Birkaç günden beri hiçbir şey ağzına girmemişti. Metin'in hücresi üst kattaydı. O gün revire götürüldü. Hasta koltuğuna oturdu ve diş doktoru ağrıyan dişine baktı.

Doktor iğne yaptı ve dişini çekmek için birkaç dakika bekledi. Ardından aletleri alıp dişi çekmeye çalıştı, ama diş çürümüştü. Dişçi dişi kökünden çıkarmak için damağını yardı, uzun bir uğraş sonrası dişi kökünden çıkarabildi.

Metin, ne gibi işlem yapıldığının merakla bekliyordu. "Neden bu kadar uzun sürdü? Dişin çekilmesi en fazla bir dakika sürer, ama bir saatten beridir bir dişi çekemedi. Kesin ne konuştuğumu dinlemek için alıcı yerleştirmiştir dişlerime! Günün birinde gazetede böyle bir şey okumuştum. Mercimek kadar alıcıyı dişe yerleştiriyorlarmış. Düşmandır, yapar da yapar. En iyisi bundan böyle konuşmayayım. Ar-

kadaşlarla sohbet etmeyeyim. Bu diş ağrısı da nerden çıktı...” diye düşünürken, “Tamam, gidebilirsin!” dedi doktor.

Metin kalkıp yürüdü. Dudakları, damağı uyuşmuş, yüzünü hissetmiyordu. Metin içindeki kuşkuyla hücreesine girdi. İğne etkisi geçtikten sonra dişi ağrımaya başladı. Ağzında durmadan kan geliyor ve tükürüyordu.

Üç gün hiç konuşmadı. Diş ağrısı geçmiş, yarası kapanmıştı. Ancak diş ağrısından daha büyük bir yara açılmıştı yüreğinde. Öyle bir yara ki kendine karşı yabancılaşmıştı. Öyle bir yara ki, diş ağrısından daha fazla acı veriyordu. Öyle bir yara ki, çaresi de yoktu.

Hücreler tutsaklarla dolmuştu. Günde yirmi-otuz tutsak getiriliyordu. Tutsaklar birbirleriyle konuşuyor, sohbet edip bazen şarkı söylüyorlardı. Gelen her tutsak Metin’i çağırıyor ve hal hatrını soruyordu. Metin bir iki sözcükle yetiniyordu. Tutsaklardan biri, “Metin yoldaş!” Diye seslendi.

“Ne var?”

“Neden konuşmuyorsun, yoksa hasta mısın?”

“Yok, yoldaş, iyiyim, iyi.”

“Ama konuşmamakla bizi üzüyorsun. Birkaç ay içinde hepimize idam cezası verecekler, sen niye böyle içine kapandın?”

“Ben idamdan korkmuyorum. Sehpayı ayaklarımla tekmeleyeceğim. Asla teslim olmam.”

“Zaten öyle bir kuşkum yok yoldaş. Kararlığına inanıyorum, tek isteğim bizimle konuş. Kalan ömrümüzü güzel sözlerle geçirelim.”

“Ben konuşmam.”

“Neden?”

“Öyle işte... Daha sonra anlatırım. Bizi dinliyorlar, haberiniz olsun.”

“Boş ver, Metin yoldaş, gizli saklı neyimiz kalmış ki? Aramıza antenleri koyduklarını biliyoruz. Söylediklerimizi söyleyip Esat’ın önüne koysalar ne olacak?”

Metin daha fazla konuşmak istemedi. Hücresinde küçük adımlarla volta atıyordu.

“Acaba gidip tüm dişlerimi mi çektirseydim. Evet ya... Aynen

öyle yapmalıyım. Bu alıcıdan kurtulmak için tüm dişlerimi çektirmeliyim. En doğrusu bu, bak arkadaşlar da benden şüphelenmiş. Sanıyorlar ki idamdan korkuyorum,” dedi kendi kendine. Yüksek sesle, “ulan, ben devrimciyim, ben ölümden korkmam! Ben komünistim. Ben Kürdüm. Ben PKK’liyim. Ben öleceğim!” dedi defalarca.

Kendince böyle yüksek sesle konuştu mu alıcı da dinleyenlere söylemiş oluyordu. Kalkıp otururken günde yüzlerce kez, “Ben komünistim, ben Kürdüm, ben devrimciyim, ben ölümden korkmam!” diyordu.

Metin tekrar revire çıkmak için dilekçe yazdı, yine uzun süre revire götürülmedi, hücrede her gün dayak vardı. Çoğu zaman kendisi de nasibini alıyordu. Ama bunlar onun umurunda değildi. Dayaklara karşı bağışıklık kazanmış gibiydi. Önemsemediği için acısını da hissetmiyordu.

Alt katta birkaç hücrenin tuvaletleri tıkanmıştı. Tutsaklar bu hücrelere doldurulmuş, pislik içinde yaşıyorlardı. Pislik ayak bileklerine kadar varmıştı. Hatta hücreyi aşır ön tarafa kadar taşmıştı. Onlarca insanın pisliği orada toplanıyordu.

Gardiyanlar çoğu zaman insanları bu pisliğe batırıyor, hatta kimilerine yediriyorlardı. Özellikle bu hücrelerde kalanlar, hücrede kokudan sarhoş olacak kadar etkileniyorlardı. Bazıları pislikle yıkandıkları için böylece elbiseleri, üstü başı kuruyunca pislik lekeleri üzerlerinde kalıyordu.

Her gün birilerinin gemisi yara alıyor ve teslim oluyordu. Öğlenden sonra gardiyanın “dikkat” sesiyle koğuş inledi. Esat kapıda görüldü. Esat pislik içinde kalan tutsakları görünce yüzünü ekşitti ve kokudan nefes alamaz oldu. Bir an önce oradan ayrılmayı düşündü. Ama bir konuşma edemeden çıkmak istemedi:

“Çocuklar, bazılarınızın suçsuz olduklarını biliyorum. İnatlaşıp direnen çok az serseri takımı kalmış. Otuz beşinci koğuş tecrit koğuşudur. Oraya giren bir daha çıkamaz, ömür boyu orada kalır. Burada da kafasının dikine gidip bildiğini okuyan var. Kurallara uyanları birkaç gün sonra koğuşlara götüreceğim. İnsan gibi yaşamak istiyorsanız, bir an önce kurallara uymaya çalışın, bundan kaybedeceğiniz bir şey yok.”

Esat gözlerinin ferî sönen birkaç tutsağa baktı. Pislik içinde debelenen tutsakları süzdükten sonra, yüzüne yapay bir somurtkan ifade takındı:

“Sizleri bu halde görünce içim yanıyor. Sanmayın ki böyle yaşamınızı istiyorum. Böyle düşünüyorsanız kesinlikle yanılıyorsunuz. O zaman beni yanlış anlamış olursunuz. Sizler yanlış yoldasınız. Ulusal değerlerinizden sapmışsınız. Tek amacım sizleri doğru yola çekmek ve bu halkın onurlu birer evladı yapmaktır,” dedi ve çekip gitti.

Metin içinden Esat’a küfürler savurdu. Parmağını ağzına sokup dişlerini teker teker inceledi. Bir iki dişinden şüphelendi. “Yoksa ilk etapta bu iki dişimi mi çektireyim. Evet, evet böyle daha iyi, tüm dişlerimi çektirirsem ekmek çiğneyemem, zaten ölüp gideceğim, dişleri ne yapacağım! En iyisi hepsini çektirmek. Demek ki bazıları da anten olarak içimize gelmişler. Söylediklerimizi yazıp Esat’a veriyorlar ha! Vay sizi gidi hainler vay!”

Metin günlerce böyle düşündü. Kendisiyle monolog yaparak geçirdi günlerini.

“Metin hazırlan revire gidiyorsun!”

“Hazırım.”

Metin hücrelerinden çıktı ve maltaya yöneldi.

“Metin esas duruşta yürüyeceksin!”

“Ben esas duruşta yürümem, ben asker değilim, kurallara da uymuyorum.”

“O zaman seni doktora götürmem.”

“Olmaz, mutlaka doktora gitmeliyim.”

“O zaman kurallara uyacaksın.”

“Kurallara uymuyorum, doktora da çıkacağım.”

“Sen bela mısın canın bela mı istiyor?”

“Ne belayım, ne de bela istiyorum. Dayağınızdan da korkmuyorum. Bir canım var onu da alacaklar. Başka da korkacağım bir şey var mı?”

“Var.”

“Nedir?”

“Seni domaltıp kışına cop sokacağım!”

“O zaman ben de başımı bir yerlere vurup ölüyorum ve başına bela olurum.”

“Bana ne, zaten öleceksin; ha asılmışsın ha beynin parçalamış.”

“Çok fark var. Devlet böyle ölmemi istemez.”

Gardiyan Metin’in böyle yürüdüğünü kimse görmesin diye, ikinci kat koridorundan revire götürdü.

“Neyin var?” dedi doktor.

“Tüm dişlerimi çekin!”

“Neden?” dedi doktor şaşkınlıkla Metin’e baktı.

“İşte, canım öyle istiyor, hepsi ağrıyor.”

Doktor dişlerine baktı, dudağını büktü, başını sallayarak, “Yav benimle dalga mı geçiyorsun?”

“Yok, doğru söylüyorum.”

“Ama tüm dişlerin sağlam.”

“Sana ne, dişler benim, ağız benim...”

“Çekmiyorum. Bir daha da bunu buraya getirmeyin.”

“Dişlerimi çekmeyinceye kadar buradan gitmem!”

“Gidersin, gidersin.”

Gardiyan, doktor, orada hazır olan başgardiyanlar, tekme tokatla Metin’e giriştiler. Metin’in her yanı morarıp şişti. Koridor boyunca kollarından tutup sürüklediler. Yarı baygın halde hücreye atıldılar.

Metin bir süre öylece kaldı. Eşyalarının ve yatağının karıştırıldığını gördü ya da ona öyle geldi. Cin çarpmış gibi fırladı ve etrafa baktı. Her yeri didik didik aradı. Hiçbir şey bulamadı. Sırtını duvara dayadı.

“Bunlar eşyalarımı karıştırmış, ben hücrede yokken bir yerlere alıcı koymuşlar. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının hücrelerine de alıcı koymuşlardı. Gördün ya inek gözlü doktor dişlerimi çekmedi. Tabii çekerse alıcıyı nereye gizleyecek. “Sonra neden çektin?” diye onu yazarlar. Her şey netleşiyor. Bu alıcı acaba sessiz düşündüğümü de merkeze aktarıyor mu? Bence teknik bu düzeyde gelişmemiş...”

Metin ve on kadar tutsağın ismi gardiyan tarafından okundu. Metin elbiselerini bohça yaptı ve bekledi. Birazdan kapılar açıldı ve Metin alındı. Metin hücreden çıktı ve otuz beşinci koğuşa götürü-

rüldü. Otuz beşinci koğuşa gideceğini öğrenince çok sevinmişti. Tanındığı ve güvendiği birçok arkadaşı oradaydı. Metin birinci katın salonunda bekledi. Bu arada kurallara uyanlar hücrelerden çıkarıldı.

Kurallara uyup hücrelerde çıkarılanların arasında Ferhat, Necmi, Mahmut, Eşref, Hasan, Mehmet ve yüze yakın tutsak vardı. İki grup halinde götürüldüler. Bazılarının elleri boş, bazılarının ellerinde birkaç parça elbise vardı. Hepsisi de şaşkındı; direniş gemisini terk etmenin burukluğunu yaşıyorlardı.

Hem gitmek istemiyorlardı hem de gitmek zorundaydılar. Çünkü direnecek güç ve iradeleri kalmamıştı. Ortalıkta ne gönüllülük vardı ne de bir ferman... Buranın fermanı dayaktı. İnsanlar dayakla yola getirilmişti.

Gözler solmuştu ve kaygıyla bakıyordu. Yola çıkan köle kervanı gibi sıraya girmişler, başları eğik, sessiz ve her emre harfiyen uyan modern kölelere benziyorlardı. Ölümüne mi özgürlüğe mi özgürleşmeye mi gittiklerini kendileri de bilmiyorlardı. Tek istedikleri bu dayak, açlık ve mahrumiyet diyarından kurtulmaktı.

Otuz üçüncü koğuşun kapısı açıldı. İçeri doluştular. Otuz üçüncü koğuş, koğuş değildi aslında; depo olarak kullanılıyordu. Ancak cezaevinin mevcudu artınca atölye, sinema salonu, depo, yemekhane olarak kullanılması planlanan yerler, koğuş olarak kullanılmaya başlandı.

Kapı açılır açılmaz, sağ tarafta birer petrol tankı göze çarpıyordu. İçi su doluydu. İki kazanı birbirinden ayıran betondan bir kolon bulunuyordu. Kazanları birbirine bağlayan demirden direkler vardı. Kazanların dibi doğal bir hücreyi andırıyordu. Birinci kazanın altı kapı mazgalı açıldığında gözleniyordu.

Duvarın arka cephesinde üç tuvalet vardı. Kapıları yoktu ve kapı yerine birer battaniye örmüşlerdi. Tutsakların kaldığı koğuş üçüncü kattaydı; koğuş çatı katıydı ve tavan meyilliydi. Tuvaletlerin karşısında yekpare, sekizlik kalaslardan yapılmış ranzalar diziliydi. Sol taraftaki ranzalar iki katlı, sağ taraftakiler ise üç katlıydı. Sağ tarafa düşen ranzaların üst kısmında altı pencere dışarıya bakıyordu.

“Herkes yerleşsin!” dedi gardiyan.

Koğuş sorumlusunu, sorumlu yardımcısını ve kantinciği tayin etti gardiyan. Tutsaklar ranzalara yerleştikten sonra, “dikkat!” diye bir ses yankılandı. Tutsaklar sayım yerinde toplandı, hazırola grip beklediler. Esat ile köpeği Co içeri girdi. Gardiyan sert bir selam verdi. Koğuş sorumlusu olarak seçilen kişi, “Yüz dokuz kişi emir ve görüşlerinizde hazırır komutanım!” Diyerek tekmil verdi.

Esat baştanbaşa yürüdü. Koğuşun ortasına gelip durdu.

“Artık bu koğuşta kalacaksınız. Sizlerden fazla bir şey istemiyorum. Günde bir kez istiklal Marşı’nı okuyacaksınız, her gün havalandırmada on beş dakika er eğitimini göreceksiniz, geride kalan zamanda Mehmetçğim sizlere istirahat verecek. Ayrıca her türlü ihtiyacınızı karşılayacağım. Birlikte gül gibi geçineceğiz. Ben geldiğimde ayağa kalkacaksınız, bir asker gibi karşılayacaksınız!”

Esat ellerini arkasında birleştirdi, birkaç adım gidip geldi, du-dağını dişleriyle ısırđı, sözüne devam etti: “Direnmenin sonu olmadığını gördünüz. Sizleri birer vatan evladı yapacağım. Yemek duası okuyacaksınız. Hatırlamadıklarımı da blok çavuşları ve koğuş komutanlarınız hatırlatır. İyi geçinmeye çalışın. Sakın bir yaramazlık edeyim diye bir akılsızlığa girmeyesiniz. Sizlere sıcak pide ısmarladım. Birazdan gelecek. Çay, sigara ve diğeri ihtiyaçlarınız da karşılanacak,” dedi ve çekip gitti.

Tutsaklar iki ruh halini yaşıyorlardı. Hem koğuşa geldiklerinden dolayı sevinç duyguları yaşıyor, hem de ölüm orucuna giren arkadaşlarını bıraktıkları için üzüüyorlardı. İki duygu birbiriyle çatış-yordu. Kimi tutsaklar içinde canlı tuttuğu direnme dalgası kabarıyor ve tahammül sınırları zorlanıyordu. Kimisi de hayatına devam ediyor, günü kurtarmaya bakıyordu.

Birazdan pideler geldi. Birçok tutsak pideye koştu. Birbirini itenler, sıkıştırmalar ve izdiham yaratıldı. Bir pide almak için neredeyse birbirini ezeceklerdi. Açlık sorunu, tutsakları başlarının çaresine bakmasına yöneltmiş, bu da tutsakları bencilleştirmişti. “Gemisini kurtaran kaptandır,” anlayışı egemen olmuştu.

Bu durumu görüp üzülen, bin kez yerin dibine giren ve insanlığın-dan utananlar da az değildi. Ferhat, Eşref, Mahmut ve Necmi bunlar-

dan bir kaçıydı. Ferhat olup bitenlere uzaktan bakıyordu. Pideden sonra büyük bir plastik bidonla çay geldi. Dağıtım için sıraya girildi. Sonra sıra bozuldu, birkaç bardak çay almak için birbirinin itip kakan, birbirlerine nahoş sözler söyleyen, hileye, kandırmaya başvuranlar oldu. Batmış gemiden mal kaçırıcısına bir boğuşma yaşandı.

Bir lokma, bir bardak çay ve sigaraya muhtaç hale getirilen tutsaklar, şimdi bu ihtiyaçları için birbiriyle rekabet ediyorlardı.

Akşama doğru sigara geldi, gün boyu doyuncaya kadar ekmek, yemek yediler, çay ve sigara içtiler. Dinlenip dayaksız bir gün geçirdiler. Onlar için güzel bir gündü. Teslim olmanın karşılığı böyleydi. Sanki satın alınmışlardı; direnen oldukça, teslim olanın kıymeti ve değeri olacaktı. Tarihte hep böyle olmuş, direniş ihanetin değerini artırmıştır. İhaneti değerli kılan direniş ateşi, ihaneti cazip hale getirmiştir. Bu olmazsa olmazın iki ucudur.

Çıkara dayalı değerler ölüdür. Dengelere dayanan ilişki biçimi ise, Rus ruleti oynamaya benzer. Böyle değer de, böyle ilişki de sahte, ikiyüzlü ve ölümcüldür.

Tutsaklar akşama kadar birbirleriyle sohbet ettiler ve bazıları uyku ihtiyacını gidermek için yatağa girip yattı. Mehmet ise namazını kıldı, bol bol dua okudu, halen cehennemde mi cezaevinde mi yaşadığına karar verememişti. Bazen netleşse de, çoğu zaman ikirciklikliydi, ancak bugün keyfi yerindeydi. Onu ikircikte bırakan yeni ortamdı. Namazdan sonra birkaç sigara üst üste yaktı. Neredeyse gözlerinden duman çıkacaktı. Sigarayı neredeyse bir yudumda bitirecekti. Bir süre volta attı. Altta bulunan ranzasına gitti. Ayakkabılarını çıkarıp elbiseleriyle birlikte yatağa girdi. Yatakta uzun uzun düşündü, ardından uykuya daldı.

Mehmet sabah erkenden kalkıp tuvalete gitti, abdest alıp namaz kıldı. Bir daha yatağa girmedi. Bir lokma ekmek yedi ve ardından tekrar sigarasını yaktı.

Koğuşları üst kat olduğu için yukarıya su çıkmıyordu. Su çıktığında da çok az çıkıyordu. Tutsaklar el ve yüzlerini yıkayacak su bulamayınca, gardiyanın izniyle bidonlarla alt kattan su taşıdılar.

Sabah kahvaltısı yapıldı, sigaralar içildi ve sayımdan sonra gardiyan yüksek sesle,

“Sorumlu, havalandırmaya!”

Koğuş kapısından ilk çıkan “Bir, iki, üç” ve son tutsak olan sorumlu, “İki kişi hasta, yüz yedi kişi emir ve görüşlerine hazır komutanım!” diye tekmil verdi.

Tutsaklar bahçeye çıkar çıkmaz ikişerli ve üçerli volta attılar. Birkaç dakika sonra blok çavuşu, başka gardiyanlar ve koğuş gardiyanı avluda belirdi. Gardiyan yüzünü ekşitti.

“Hoppala! Böyle olmaz! Önce eğitim, sonra istirahat edersiniz.”

Tutsaklar durup gardiyana baktı.

“Dörderli yürüyüş koluna girin!”

Tutsaklar dörderli yürüyüş koluna girdi. Gardiyan birkaç kez, “Rahat! Hazır ol! Uygun adım marş!” komutunu verdi.

Tutsaklar bu tür komutlara alışık değildi. Komutlar çok dağınık uygulanıyordu. Birinin eli kalkarken diğerrinin eli iniyordu. Biri ayağını yere vururken, diğeri yerinde ayağını kaldırıyordu. Doğru yapılmadığını gören blok çavuşu ve gardiyanlar örnek olsun diye kendileri hareketleri yapmaya başladı. Yaptıklarını tutsaklara yaptırmaya çalıştılar. On beş yirmi dakika sonra tutsaklar serbest bırakıldı.

Çünkü bu yaşananlarda direnişin üzerine çekilmiş perde vardı.

Tutsakların zamanı dolduğunda koğuşa alındılar. Bazıları ranzalarında uzanırken, bazıları oturup sohbet etti. Bazıları da satranç ve dama oynadı. İki günden beri dayak, işkence ve açlık olmaması tutsakları rahatlatmıştı. Bu rahatlığın ne kadar süreceği ise belirsizdi...

Umut Kırma Uğramıştı

Simsiyah bir hayatın içinden süt beyazı bir yaşam filizleniyordu. Süt beyazı yaşamın mayası ise insanca yaşama kavgasıydı.

Cezaevi yaşamı lağım yaşamına dönüşmüştü. Kapkaranlık bir dünyaya dönüşmüştü hayat., umutların kırıldığı, güvenin zedelendiği ve birer tabutluk haline getirilmişti. Şahin ile birlikte gelenler hücrelere atıldı. Şahin ile birkaç tutsak aynı hücrede kalıyordu. Kaldıkları hücrenin tuvaleti tıkanmış, diğer katlarda suyla gelen pislik hücrenin içinde birikiyordu. Şahin dizlerine kadar pislik içindeydi. Hücrede biriken sarı su içinde boğum boğum insan pislği yüzüyordu.

Kapı açılınca önde Cengiz onun peşinde gardiyan içeri girdi. Şahin'in kaldığı hücrenin önünde durdular. Şahin'in el ve ayakları şişmiş ve kısmen de morarmıştı. Takatten düşmüş, güvenini yitirmişti. Gardiyanları görür görmez, beton seki üzerinden kalktı ve hazırola geçti. Hücredeki diğer tutsakların durumu daha kötüydü. Buna rağmen kararlıydılar. Şahin yalvaran bakışlarla Cengiz'e baktı.

“Nasılsın Şahin?”

“Sağ ol, ama iyi değilim.”

“O zaman iyi yapalım, aç ellerini!”

Şahin korkudan ellerini açmazlık edemedi. Ellerini parmaklıklar arasından uzattı. Korkusundan geri çekip uzatıyordu. Ağlayan, yalvaran bir sesle, “Ellerimi kaldıramıyorum komutanım!”

Cengiz yanındaki gardiyana dönerek, “Kapıyı aç oğlum!”

Gardiyan kapıyı açtı.

“Dışarı çık Şahin!”

Gardiyanlar tekme tokatla Şahin'i hücre dışına çıkardılar.

“Senden pis bir koku geliyor, yoksa altına mı ettin lan?”

“Yok, komutanım, görüyorsun, hücre pislik içinde.”

“Ben bir şey görmüyorum. Domal bakalım!”

Şahin itiraz etmeden söyleneni yaptı..

“Oğlum korkma, pis kışına bir şey yapmayacağız.”

Gardiyanlardan biri sağdan, öbürü soldan sopa ve copla vurmaya başladılar. Şahin yediği her darbeye ileri geri gidip geliyordu. Cengiz’in emriyle, gardiyanlar Şahin kımıldamasın diye omzundan tuttular ve daha şiddetli vurmaya başladılar. “Ay anam, öldüm!” diye bağırmaya başladı. Cengiz ellerini kaldırıncı gardiyanlar durdu ve geri çekildi.

“Madem ellerini kaldıramıyorsun, biz de başka yerlerine vururuz. Şimdi sırt üstü uzan!”

Bunun üzerine ellerini yere indirip uzandı. Ayaklarındaki ayak-kabılar çıkarıldı ve ayak tabanına otuzun üstünde cop vuruldu. Şahin sudan çıkmış balık gibi yerde çırpınıp durdu. Perişandı, bedeni dağılmıştı.

“Yalvarıyorum, lütfen vurmayın, kurallara uyacağız!”

Şahin diz çöktü ve Cengiz’in bacağına sarıldı. Burnunu çemki-rerek ağladı. Cengiz zevkten dört köşe oldu ve kıs kıs güldü.

“Güzel, bundan böyle kurallara uyacaksınız!”

“Evet komutanım!”

“Ayağa kalk!”

Şahin ayağa kalktı, gözleri kızarmış, yüzü gözyaşlarıyla yıkan-mıştı. Basık burnu daha da büyümüşü, bakışları anasından yem is-teyen bir serçe yavrusunun bakışlarını andırıyordu.

“Kurallara uymak yetmez Şahin. Senden salt bunu istemiyo-ruz. Bundan böyle bizimle çalışacaksın. Anlaştık mı?”

Şahin “Evet” anlamında başını salladı, eliyle burnunu sildi. Ba-şını kaldırdı ve Cengiz’in gözlerinin içine bakarak, “Çalışırım ko-mutanım,” dedi.

Cengiz yerdeki elbiselerini alıp üstüne attı.

“Elbiselerini giy, seni yüzbaşıya götüreceğim.”

Elbiseleri nemli, pislik ve ter kokusu saçıyordu.

Şahin elbiselerini büyük bir eziyetle giydi. Ağır aksak yüzbaşıya gitti. Cengiz kapıyı tıkladı ve ardından içeri girdi. Bir süre yüzba-

şıyla konuştuktan sonra, Şahin içeri alındı. Esat koltuğa oturmuş, iyice yayılmıştı. Şahin ellerini önünde birleştirmiş halde Esat'ın karşısına geçti.

“Demek ki akıllandın. Akıllı birisin, belli. Bundan böyle kral gibi yaşayacaksın. Her türlü ihtiyacını karşılarım. İstersen sana bayan bile getiririm, ancak bir şartım var. Bildiğin her şeyi anlatacaksın; yoksa, yaşam hakkı da yok, bunu böyle bilesin! Buna hazır mısın?”

Esat, Şahin'i tanıyordu, ancak bu kadar çabuk teslim olacağını da tahmin etmiyordu. Bu nedenle sorduğu sorulara da nasıl bir cevap vereceğini tam olarak kestiremiyordu.

“Emredersin komutanım. Bu saatten sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda bir Türk evladı olarak elimden geleni yapacağım!”

Esat başını salladı, dudağını büktü, şaşkınlığı üzerindeydi.

“Söz mü?”

“Onur, şeref ve haysiyetim üzerine söz veriyorum.”

“Aferin, gözüme girdin! Seni başka bir koğuşa vereceğim. Sonra seninle daha geniş konuşurum. Önce bildiklerini iki gün içinde yaz. Yazdıklarını bana gönder. Önce bir yazdıklarına bakalım. Böylece samimiyetini ölçelim. Ben işimi sağlam yaparım. Arkadaş olacaksın. Önce arkadaşlığın gereklerini yapman gerekiyor. Önce başını yıka, elbiselerini değiştir. Böyle kötü kokuyorsun. Yeter ki samimi davran, gerisi önemli değil.”

“Tamam komutanım. En sonda önerilerimi de yazarım.”

“Güzel!” dedi başını sallayarak, “millet için, ordumuz için ne yazacaksan yaz. Beni kandırırsan o zaman bittin, tamam mı, bittin!”

“Emredersin komutanım.”

Esat ötede duran gardiyana, “Bunu götürün evladım,” dedi.

Şahin maltaya çıktıktan sonra, odada bulunan Esat Cengiz'e dönerek, “Bunu şimdilik ‘Büyük eşekler’in koğuşuna verin,” dedi.

“Emredersin komutanım,” dedi ve selam vererek oradan ayrıldı.

Esat'ın “büyük eşekler” dediği koğuş daha önce bakan, milletvekili, senatör ve belediye başkanı olmuş, askeri darbeyle birlikte görevlerine son verilerek tutuklananlardı. İşkencelerden geçiril-

miş, fare ve deterjan yedirilmiş, er eğitimine tabii tutulmuş, her türlü hakarete uğramış, onurları zedelenmiş kişilerdi. Şimdi de “büyük eşekler” olmuşlardı.

Torunları, çocukları yaşında olan gardiyanlar onları birbirinin sırtına bindiriyor, kravatlarından tutup eşek gibi anırtıyordu. Dünün bakanı, milletvekili, senatörü, bugünün oyuncacı olmuştu. En büyük madalyaları “eşek” sıfatıydı.

Cengiz, Şahin’i aldı ve “büyük eşekler” koğuşuna götürdü. Cengiz kapı mazgalını açtı ve daha önce Adalet Partisi’nde birkaç dönem milletvekilliği yapan koğuş sorumlusunu çağırdı. Sorumlu koşarak mazgala geldi.

“Mehmet Siverek, Urfa emredersiniz komutanım!”

Sizlere birini vereceğim. Önce banyo yaptıracağsınız. Üstündeki elbiselerini çöpe atın ve yeni elbise verin. Daha sonra yazı yazması için bolca kağıt verin ve rahatsız etmeyin. Aksi halde... “ dedi ve gerisini getirmede.

“Emredersin komutanım!” dedi koğuş sorumlusu.

Kapı açıldı ve Şahin içeri girdi. Şahin banyosunu tuvalette yaptı ve yeni elbiseler giydi. Ardından yumurta, peynir, zeytin ve çaydan oluşan yemeğini yedi. Uzun süreydi ilk kez böyle rahat yemek yiyordu. Biraz da olsa bedeni rahatlamış, midesi dolmuş ve dayaksız saatler geçirmişti.

Şahin kendisine verilen ranzada uzandığı gibi uyudu. Uyandığında sabah olmuştu. Kalktı, duvara tutunarak tuvalette gitti. Ayakları morarmış ve yürüyemez hale gelmişti. El ve yüzünü yıkadı. Koğuştakilerle birlikte yemek duası okuduktan sonra oturup yemeğini yedi.

Şahin kağıt ve kalemi eline aldı ve masada oturdu. Oturunca acı duydu. Kalçaları, otururken kırılmış camlar üzerinde oturuyormuş gibi yanıyordu. Sağa sola yaslandı yine olmadı. Kalemi eline aldı, bir türlü yazamadı. Parmakları, ayakları, baldırları morarmış ve çürükler içindeydi.

Ranzada yüz üstü uzanıp hüngür hüngür ağladı. Bir süre sonra kalkıp duvara tutunarak kapıya gitti. Kapıya tutunup mazgalı tıkladı. Birazdan gardiyan geldi.

“Ne var?”

“Şey komutanım, ben yazı yazamıyorum, ellerim kalem tutmuyor, ayrıca oturamıyorum, diyecektim ki, iki güne kadar raporumu bitiremem. Yüzbaşıya söyleyin ya birini bana versin, ben söylerim o yazsın ya da iyileşir iyileşmez hemen yazarım.”

“Onu bunu bilmem oğlum, ama komutanıma söylerim.”

Şahin kapının sesini işitir işitmez ayağa kalktı. Esat öfkeyle içeri girdi. Şahin’in yanına gelip ters ters baktı, parmağını sallayarak, “Ulan yalan söylüyorsun, mutlaka bir hinlik düşünüyorsun!”

Şahin ağlamaklı bir edayla elini Esat’a gösterdi:

“Komutanım inanmıyorsan elime bak. İstersen ayaklarıma da bak. Bir de oturamıyorum. Baldırlarım el ve ayaklarımdan daha kötü.”

Esat göz ucuyla ellerine baktı.

“Pekâlâ, iyileşir iyileşmez yazarsın.”

“Yazarım, yazarım komutanım. İstersen oturun sözlü anlatayım.”

“Gerekmez!” dedi ve yanındaki çavuşa dönerek, “Oğlum bunu revire çıkarın. İlaçları hemen verin. Çabuk iyileştirin.”

“Emredersin komutanım.”

Tekrar Şahin’e döndü: “Geçmiş olsun, var mı bir ihtiyacın?”

“Yok komutanım.”

Esat çekip giderken, Şahin ranzada uzandığı gibi tekrar yattı. Öğlene kadar uyanmadı. Öğlen üzeri revire götürüldü. Morarmış yerlerine sürmesi için merhem verildi.

Şahin iyileşir iyileşmez yazmaya başladı. Eskiden kalma en ufak bir duygu, his ve vicdandan eser kalmamıştı. Tamamen geçmişinin zıddına dönüşmüştü. Çok hızlı ve inkâra dayalı bir değişiklik içerisindeydi.

Şahin, Yunanistan devrimcilerinin deyimiyle “İnsanca ölüp hayvanca doğmuştu.” Hem de birkaç saat içinde, Şahin bildiği ne varsa yazdı. Bilmedikleri, duydukları, işittikleri ve tahmin ettiklerini bile yazdı. Bununla da yetinmeyip Cezaevi kitlesinin nasıl teslim alınacağı, dışarıdaki örgütsel faaliyetleri nasıl etkisizleştireceğini de yazmış ve önerilerini sıralamıştı.

Şahin sadece teslim olmamıştı; davasına, arkadaşlarına, düşüncelerine ve halkına ihanet etmişti. Salt ihanet etmekle yetinmemiş, bundan böyle karşı mücadelede rol almaya karar vermişti.

Şahin değişmemiş, saf değiştirmişti. Bir cepheden diğer cepheye geçmişti. Artık o tarafta savaşıyordu. Hem de örgütlediği, davaya kazandırdığı arkadaşlarına karşı savaşıyordu. Bundan pişmanlık duymuyordu. Elbise değiştirir gibi ruhunu değiştirmişti. Her şey ona rüya gibi geliyordu.

Şahin uzun uzadıya raporunu yazdı ve temize çekerek Esat'a gönderdi. Böylece rahatladı. Yatağa girdi ve on beş saat yemeden içmeden yattı. İçini boşaltmış, tüm dert ve kederlerini beyaz kağıda dökmüştü. Arkasında artık devlet vardı. Sırtını devlete vermiş ve genç Kemalist olarak yeniden doğmuştu. Artık onun ruhunda ne Kürt vardı ne de Kürdistan... Onun için sahip olduğu her şey ölmüştü. Rahatlamıştı. Rahatlık, ne bir erdemliktir ne de bir cesarettir. Rahatlık, köksüzlüktür. Kökünü yitiren, vicdanını, onurunu ve her şeyini yitirir. Demokrat olmak, mütevazı olmak, fedakâr olmak erdemliktir.

Şahin yeniden doğmuştu, ancak köksüz doğmuştu. Maskeli doğmuştu. Bir gün sonra Esat Şahin'i yanına çağırttı. Esat koltuğuna yayılmış, ayakları üst üste, elinde kehribar bir tespîh, parmakları arasında marllboro sigara, keyif yapıyordu. Şahin içeri girdi. Esat hiç kımlıdamadı.

“Buyur, otur,” dedi. Şahin oturup ellerini dizlerinin üstüne koydu. Esat doğrulup toparlandı. Ellerini masanın üstüne yaydı. Masanın üstündeki dosyaya baktı. Sigarasından bir nefes çektikten sonra, “Yazdıklarını okudum, hem de bazı yerlerini birkaç kez... Raporunu beğendim ve sana inandım. Anlaşılan bundan böyle çok güzel çalışacağız. Sen ne diyorsun?”

“Öyledir komutanım. Bu ülke, bu vatan hepimizin.”

“Güzel, ben de günlerdir bunu anlatmaya çalışıyorum. Önerilerin de güzeldi. Önerilen çoğu düşündüklerimizle paraleldir. İlginç olanlar da vardı. Sence bu direnmeyi nasıl teslim alabiliriz?”

Şahin güldü, sırtını koltuğa iyice yasladı. Aldığı güvenle, dizlerinin üstündeki ellerini gevşetti, oturuşunu düzeltip rahatladı.

“Kolaydır komutanım.”

Esat dirseğini masaya dayadı ve yumruğunu çenesine dayadı. Ne diyeceğini merakla bekliyordu:

“Beni nasıl teslim aldıysanız... Aslında en etkili yöntem, raporda da yazdığım gibi, Hayri, Kemal ve Mazlum gibi etkili olanları kitleden tecrit etmektir. Böylelikle diğerleri daha kolay denetim altına girerler. İsmi söylediğim her üç şahsı teslim almak gerekiyor. Onlar teslim alındıktan sonra, onlara marşlar okutulur. Böylece hoparlörle sesleri tüm cezaevi kitlesine duyurulur. O zaman her şey bitmiş sayılır.”

“PKK’nın işi de bitmiş olur mu?”

“Hayır, Apo sağ oldukça PKK de olacaktır.”

“Ama burada işleri biter.”

“Burada işleri biter, ayrıca teslim olan bir daha kalkıp halkın içine çıkamaz, yani siyasi olarak ölmüş olur.”

“Sence ölmüş olur mu?”

“Evet.”

“Şimdi sen öldün mü?”

“Kürtçü, devrimci Şahin öldü, genç Kemalist Şahin doğdu.”

“Peki, bu genç Kemalist Şahin ne zaman ölecek?”

“Ölmez!”

“Neden?”

“Çünkü başka alternatifi yok da ondan.”

“Yani gemileri yakmış.”

“Öyle düşünüyorum,” dedi Şahin, “bir alternatif var o da ölümdür.”

“Yani bu devlete, bu ülkeye böyle bağlandın.”

“Başka bir çarem yok komutanım. Sence var mı?”

“Bence de yok, söylediklerin mantıklı şeyler.”

“Ben olsam hücrelerde, teslim olmayanlara kuralları dayatırım. Sabahtan akşama kadar onlara marş söyletir ve Nutuk’u okuturum. Amaç teslimiyeti hücrelerde yaymak ve iradelerini kırmaktır. Koşuşların umudu hücredekilerdir. Hücrelerde kuralların işletildiği görülür ve haberi yayılırsa, koşuşlarda var olan kıvılcımlar da söner. Direnç tamamıyla kırılır. Bundan böyle sıra beyinlere gelir.

“Nasıl yani?”

“Önce bedeni teslim almak gerekir, ardından düşüncelerini. Bu

da yaptıklarını samimi bir itirafla mahkemede açıklamaktır. Düşünce teslim alındı mı bir daha asla filizlenme olmaz. Fakat teslim alınan bedende her an tomurcuk patlayabilir. Nar ağacı, söğüt ağacı, üzüm dalı böyledir. Kök veya dalları üzerinde filiz verir. Yeter ki koşulları olgunlaşsın.”

“Güzel düşünce ve örnekler verdin,” dedi Esat gülerek. “Sen de en az benim kadar PKK belasından kurtulmak istiyorsun...”

“Öyledir komutanım, artık aynı cephedeyiz. Gönlün rahat olsun!”

İki eski düşman, iki yeni dost ve arkadaş olmuştu. Konuştukça birbirlerine çirkin gözükken gözleri, bakışları, ses tonları ve vücut hareketleri sevimli bir hale geliyordu.

Güzel, göreceli bir kavram, kimine göre güzel olan, bir başkası için çirkindir. Duygulara göre, çıkarlara göre belirlenen güzellik rüzgâr gibidir. Gelip geçicidir. Güzellik emeğe, özgürleşmeye dayanır.

“Raporunda, Apo’dan sonra PKK içinde senin geldiğini, yani PKK hiyerarşisi içinde ikinci adam olduğun yazılı.”

“Öyledir. PKK kurucu üyesiyim ve başkan yardımcısıyım. Kongrede kendimi göreve önerdiğim için diğerleri hoşnut olmadı. Çünkü önlerini kesmiştim. Bu nedenle benden rahatsız oldular. Halen de rahatsızlar.”

“Yani Hayri, Kemal onlar seni sevmiyor öyle mi?”

“Öyledir. Mazlum’u örgüte ben kazandırdım.”

Bu arada Esat başını kapıya doğru uzatarak, “Oğlum bize çay getir.”

Birazdan çay geldi. Şahin çayı aldı ve şeker atarak karıştırdı. İlk dakikalara göre daha da rahatlamış, iyice gevşemişti. Tam bu sırada Co içeri girdi. Co kapıdan içeri girer girmez şaşakaldı. Olduğu yerde durdu ve ters ters bir Şahin’e, bir Esat’a baktı. “Yav neler oluyor? Ne oldu da böyle senli benli olmuşlar? Bir de utanmadan koltuğumda oturmuş. Yoksa dışlanıyor muyum? Artık değerim kalmadı mı? Esat ne hakla bu adamı koltuğumda oturtur ve çay içirir. Yoksa rüya mı görüyorum?” diye düşündü.

Co dişlerini gösterdi, kuyruğunu kaldırdı, tüyleri diken diken oldu. Gözleri birer gülle gibi gidip geldi. Birkaç kez havladı. Esat yerinden kalktı ve boynundan tutarak başını okşadı.

“Kızma güzelim, artık o da bizden sayılır. Yabancı değil, git Cengiz’in koltuğunda otur.”

Co’nun kızgınlığı bitmiş değildi. Şahine ters ters baktı, koltuğa oturdu, sonra dönüp Esat’a baktı. Esat ile Şahin bir süre daha konuşuştular. Ardından Şahin oradan mutlu ayrıldı. Kendine yeni bir gelecek ve dünya yaratmanın temellerini atmanın sevincini yaşıyordu. Bu sevinçle, “büyük eşekler” koğuşuna girdi.

Şahin iki gün sonra daha önce yazmadığı ve unuttuğu şeyleri yeni bir raporla yazdı. Düşünüyor, hafızasını zorluyor ve kıyıda köşede ne varsa bulmaya çalışıyordu. İkinci Esat olmuştu. Önce “Beyaz Kürt”, bir hafta sonra “Beyaz Kürtlükten vazgeçip “Karşı Kürt” olmuş, yazgısını PKK’nin ölümüne bağlamıştı.

Yazdığı ikinci raporla Esat’ı daha da sevindirmiş ve tam güvenini kazanmıştı. Esat’ı kazandıkça kendini kazanıyordu. Yaşamak için başkalarının hayatını kurban ediyordu. Hayatının garantisini, başkalarının ölümüyle elde ediyordu.

Bu Karanlığa Işık Gerek

Dışarıda capcanlı bir hayat vardı. Dağların zirvesinde karlar eriyor, yağmurlar yağıyor, tomurcuklar açıyor, ağaçlar çiçekleniyor, bitkiler diz boyu yükseliyordu. Sürünge­nler toprak altından çıkmış, tohumlar çatlayarak yeniden filizlenmişti. Bahar gelmişti. Bahar kuşları, yuva kurmanın hazırlığındaydı. Karıncalar kış boyu kapalı kapılarını açmış, sıra sıra yollara dizilmişlerdi.

Baharın gelişi zindanda bir şey değiştirmemişti. Tutsakların ruhlarını ve bedenlerini çürüten zindanın karanlığı devam ediyordu. Memlekete bahar gelmiş, zindanın üzerine kapkara bulutlar çökmüştü. Zindan karanlığa gömülmüştü. Bu karanlığa bir ışık lazımdı. Bu karanlığa da bir bahar lazımdı.

Efsaneye göre Kaf dağındaki Anka Kuşu kendini tekrar kü­lünden yaratır. Canlılar tohumdan ürerler. Her tohumun ölümünden canlı bir bahar fışkırır. Her tohumdan genç filizler ve çiçekler yaratılır. Her filiz, her çiçek ölen tohumun içinden doğar. Yani her ölüm yeniden doğuştur.

Zindanda zaman bir başka geçer. Zaman acı yayarak geçer. Zindandaki zaman uzun ve geçit vermez bir dağın zirvesini andırıyor. Zindanın ne gündüzü ne de gecesi vardır. Çılgınlarla örülmüş bir zamanı vardır zindanın. Mevsimsiz renksizdir zindan.

Zindanda tutsakların zamana itirazı vardı. Zamanın zulmüne isyan ediyorlardı. Ölüm orucuna girmişlerdi. Eylemin on ikinci günüydü. Ölüm orucundakiler birinci ve ikinci katlardaki tutsaklardı. Teslim olanlar dördüncü kattaydı. Ölüm orucuna girmeyip direnenler ise üçüncü katta kalıyorlardı. Baskı ve işkenceler tüm hızıyla devam ediyordu. Direnenler sonbahar yaprakları gibi birer birer dökülüyor, her gün direniş cephesi zayıflıyordu. Bu da, Esat'ı sevindiriyor ve doğru yolda olduğuna inandırıyor.

Kemal zayıflamış, saç ve sakalları uzamış, gözleri çukura kaçmıştı. Dudakları kurumuş, battaniyeye sarınmış, bir kirpi gibi içine çekilmişti. Gelen sesler onu rahatsız ediyordu. Her ses beynine kaçan sinek gibi acı veriyordu. Beyni zonklıyor ve kulakları çınlıyordu. Sanki beyinde atlar koşturuluyor ve nal sesine benzer sesler duyuyordu. Geçmişte kalan çocukluk anılarına dalmıştı. Diğer çocuk arkadaşlarıyla suya giriyordu. Suda oynuyor ve birbirilerine su sıçratıyorlardı. Sudan sonra kumsala çıktılar, ardından bostana gittiler. Domates, karpuz, kavun alıp suyun kıyısına döndüler. Kavun ile karpuzları yere vurup parçaladılar ve yediler. Kemal uzun süre o temiz, doğal hayatın sevinciyle yaşadı. Çocukluk hayallerini dağıtan kılıç sesi gibi bir ses duyan Kemal kalkıp yatakta oturdu. Bir sigara yaktı. Ölüm orucunda olanlar kurallara uymuyordu.

Kemal'in tek sigarası kalmıştı. İdare çoğu zaman sigara vermiyor ve direnenlere birçok ihtiyacına kısıtlama getiriyordu.

Önce kapı sesi geldi. Ardından koğuş gardiyanı “dikkat!” diye seslendi. Kemal saygı gereği sırtını duvara dayayıp oturdu. Aileden ve devrimci yaşamdan aldığı terbiyenin gereğini yapıyordu. Esat da olsa oturma biçimine her zaman dikkat edip özen gösteriyordu. Esat Kemal'in kaldığı hücrenin önüne geldi ve parmaklıkları tutarak, “Nasılsın Kemal?” dedi.

Kemal gülümsedi ve biraz da dokunaklı bir sesle, “İyiym yüzbaşı,” diye cevapladı.

“Bu sevdadan vazgeç Kemal.”

“Ben vazgeçsem de bu insanlar vazgeçmez.”

Esat sırtarak, “Sen patronsun, bu sevdaya nokta koyarsın, noktaladın mı iş bitmiş sayılır.”

“Yanılıyorsun yüzbaşı.”

“Direnenek bir şey kazanamazsın. Karşımda kimse direnemez.”

“İlerdeki günler bunu gösterecek, ucunda ölüm de olsa işkence zırhını delegeğiz. Güç sende ise irade ve haklılık da bizdedir.”

“Patron, bakıyorum da ölümü çok seviyorsun.”

“Ölümü sevmiyorum yüzbaşı, hiçbir zaman da sevmedim. Ancak yaşamı, uğrunda ölebilecek kadar seviyorum.”

Esat dudaklarını büzdü, kaşlarını çatı ve ellerini arkasında bi-
tiştirip yerinde yaylandı.

“Ayrıca ben haklıyım patron. Hak güçlünün yanında olur. Ta-
rihte hep böyle olmuş.”

“Çoğu kez öyle olmuş, ama güçlü olmak, haklı olmak anlamına
gelmez. Bazen haklılar da yenilir, ama bu haklının yanlış yerde ol-
duğu anlamına gelmez.”

“Sen bilirsin, böyle giderse hiç şansın yok.”

“Ben şansa inanmam. İnsanlar kendi şansını getirir.”

“Burası ne dernektir, ne de cemaattir. Ben tartışmalara gelmem.
Ben düşündüklerimi uygulayım.”

“Düşündüklerini uyguladığın ne malum,” dedi Kemal iğneleyici
bir sesle.

“Ne demek oluyor patron?” dedi Esat yüzünü ekşiterek.

“Sen anlarsın...”

“Ben seni açık sözlü sanıyordum.”

“Söylediğimden daha açık bir söz bulunmaz.”

“Neyle yaşamak istiyorsan yine de düşün,” dedi ve çekip gitti.
Esat gittikten sonra Kemal parmaklıklara yaklaştı.

“Avreş! Avreş!”

“Ne var Kemal?”

“Sigaram bitti.”

“Bizde de bitmiş Kemal, kantinden de aldırıyorlar.”

Bir başka tutsak Seslendi: “Kemal abi!”

“Ne var?”

“Ben kaşık içiyorum”

“O nasıl oluyor?” dedi gülerek, “hele anlat, nasıl içiyorsun?”

“Kaşığı betona sürüyorum. Kaşıktan kopan pul ve tozları ka-
ğıda sarıp içiyorum.”

“İlginç bir icat!”

“Benim icadım değil Kemal abi. Ben de başkasından aldım.”

“Tadı nasıl?”

“Muş tütününü Kemal abi.”

“Hayatta öyle bir şey içmem, sen de içme.”

Öğlene doğru, teslim olanlar gizlice yarım kilo sigarayı ikinci kat birinci hücreye verdiler. Onlar da ihtiyacı olanlara dağıttı. Kemal'e bir paket düşmüştü.

“Avreş!”

“Ne var Kemal?”

“Sigaraları alırken bize neden diş macunu da almadın?”

“Alırız Kemal, onları da alırız, ancak bu sigaralar tanrıdan geldi.”

“Deme yav. Demek ki tanrının ruhu bizimledir!” dedi Kemal, sigaranın nereden geldiğini anlamıştı.

Gecenin yarısıydı. Kapı açıldı. Gardiyan karşıya geçti ve elindeki kağıdı okumaya başladı:

“Dikkat! Mahkemeye gidecekleri okuyacağım, dinleyin: Vedat, Ali, Akif, Pola... Hepiniz Apo grubundasınız. Herkes hazır olsun.”

Gardiyan çekip gitti. Hücrelerde bir hareketlilik başladı. Akşamın bu saatinde mahkemecilerin olmasına şaşırmışlardı. Herkes bir şeyler söylüyor ve yorumluyordu.

Kemal dudağını büktü. Kalktı ve parmaklıklara tutunarak, “Hayri! Hayri!” diye seslendi.

“Ne var Kemal?”

“Gecenin yarısı, bu saatte mahkeme mi olur? Bir terslik var.”

“Burada her şey ters gidiyor Kemal, mahkemesi de terstir. Bir gün güneş de ters doğarsa şaşma...”

Kapı açılınca Cengiz gür bir sesle, “Mahkemesi olanlar ellerini hücrelerden dışarı çıkarsın!”

Tutsaklar emre uydu ve ellerini hücreden dışarı çıkardılar. Hücreler açıldı ve tutsaklar alt katta toplandılar. Üst baş araması yapıldı ve maltaya çıkarıldılar.

Otuz beşinci koğuştan maltaya çıktığında, diğer koğuştan mahkemeciler maltada bekliyorlardı. Fotoğrafları çekilmiş, kelepçelenecek yüzleri duvara çevrilmişti. Tutsaklar illere göre gruplandırılmıştı. Hücrede olanlar da bu gruplarla birleştirildi. Onlarca tutsak bir aradaydı. Ancak korkudan kimse kimseyle konuşmuyordu. Ortalık gardiyan kaynıyordu. Kiminin elinde cop, kiminin elinde şiş ve palaska vardı.

Kimse birbirine “nasılsın?” diyemiyor, dertleşemiyordu. Yüz yüze gelip göz kırpma bile cesaret isterdi. Korku insanları dilsizleştirmişti.

Esat ve yanındaki gardiyanlar karşıdan gözüktü. Elinde bir baston, Co yanı başında hızlı adımlarla maltanın orta yerine yöneldi.

“Beni iyi dinleyin! Geleceğiniz yer yine burasıdır. Mahkemede ona göre konuşun. Ters bir harekette bulunursanız karışmam. Efendi efendi gidin, gelin. Mehmetçik de sizinle gidip gelecek. Herhangi bir vukuat istemiyorum. Yoksa gerisini varın siz düşünün. Astegmen, zincirleyin!”

Esat çekip gitti. Giderken Cengiz’in emriyle tutsakların yüzü tekrar duvara döndürüldü. Kurallara uymayan sağa sola selam gönderen, etrafa bakan, otuz beşinci koğuştaki kalıp direnenlerdi. Onların bu tavırları diğer tutsakları cesaretlendiriyor ve yürek veriyordu.

Uzun bir zincir getirildi. Zincir en baştaki tutsağın kelepçesine bağlandı ve diğer tutsakların kolları arasından tek tek geçirilerek en son tutsağa kadar uzatıldı. Yirmi şer kişi birbirine bağlandı. Direnen tutsaklar, fırsat buldukça yanında bulunanla fısıltıyla, diğer koğuştakıların durumunu öğrenmeye çalışıyordu. Dilo ile Ali yan yana düşmüşü. Ali, Dilo’nun koluna dokunarak, “Durumun nasıl?” diye sordu.

Dilo korkudan sesini çıkarmadı. Ali soruyu yineledi. Ancak Dilo tekrar cevap vermeyince, “Korkudan ödün kopmuş! Bu yakınlarda gardiyan yok. Bu hengâmede kimse seni işitmez.”

Dilo yutkundu, gözleriyle etrafı kolaçan etti.

“Hiç sorma Ali, insanlığımızdan utanır hale geldik. Durumumuz hiç iyi değil. Kaldığım koğuştaki herkes teslim olmuş, bize çok kötü yöneldiler.”

“Biliyorum, bari onurunuzu koruyun.”

“İnan ki ne onur, ne namus, ne de şeref kaldı.”

Gözyaşları içinde, burnunu çekti ve başını eğerek, “Ben konuşacağım, sen etrafa bak. Birkaç hafta önce havalandırmada bize çok feci işkence ettiler. İbiş bir saat içinde öldürüldü. Birçok arkadaş yara bere içinde kaldı. Sakatlananlar oldu. Mame Şevket ve Silo’ya da cop soktular. Hemo’ya tecavüz ettiler. Birçok kişi işpiyoncu oldu.”

Gardiyanlardan biri, “Oğlum konuşmayın, yoksa gebertirim!”

Cengiz son kez kelepçe ve zincirlere bakarak kontrol ettikten sonra, “Sağa sola bakmayın. Birbirinizle konuşmayın. Kendini kasmak bile yasak. Yapan olursa...”

Gardiyanlar biraz uzaklaşınca Ali yavaşça, “Başka ne var?”

“Onları tanımazsın. İki kişi deli olmuş. Akıllarını yitirdiler. Birine fare yedirdiler. Diğerine ne yaptılarsa bilmiyoruz. Birkaç kişinin ağzına sıçtılar. İnan ki insan söylemekten utanıyor.”

Sabah saat altıya kadar koridorda, yüzleri duvara dönük ayakta bekletildiler.

Cezaevi avlusunda ise bir hareketlilik yaşanıyordu. Tabutu andıran ringler yan yana dizilmişti. Bir metre aralıklarla askerler sıra sıra dizilmiş, silah elde, tetikte bekliyorlardı. Etrafı panzer ve kariyerler kaplamıştı. Kulübenin etrafı kum torbaları ile örülmüş ve nişancı nöbetçiler yerleştirilmişti.

Esat’ın emriyle tutsaklar gruplara göre ringlere bindirildi. Sıra Ali’nin bulunduğu gruba gelmişti. Verilen emirle tutsaklar yürümeye başladı. Gardiyanlar cop, palaska ve sopalarla tutsaklara vuruyor, tekmeliyor ve küfürler savuruyordu. Kölelerin pazara götürülüşü gibi bir sahneydi.

“Çabuk, çabuk lan ibneler!”

“Ulan ayağını kaldır!”

“Sağa sola bakma!”

“Oğlum, başını indir!”

“Daha çabuk, daha çabuk!”

Ali sırtından, başından birkaç darbe aldı. Ringe kırk tutsak kondu. Bunların birbirleriyle konuşmamaları için yedi gardiyan da bindi. Toplam kırk yedi kişi olmuşlardı.

Önce kariyerler, ardından panzerler, asker dolu reolar ve tutsakların içinde bulunduğu ringler kapıdan çıktılar. Arkadan da yine kariyerler, panzerler ve asker dolu reolar geliyordu. Yol güzergâhında birkaç metrede bir silahlı asker nöbet tutuyordu. Tutsak konvoyunun geçtiği tüm kavşaklar ve yaya geçitleri kapatılıyordu. Halk olup bitenlere şaşkınlıkla bakıyordu.

Araçlar “Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi” binasının

önünde durdu. Önce askerler ringlerden indi ve güvenlik tedbirleri alındı. Binaların tepelerine silahlı askerler yerleştirildi. Ardından tutsaklar patates çuvalı gibi aşağıya atıldı.

Teslim olan tutsakların çenesi önündekinin ya kafasına ya da sırtına yapışmıştı. Başları eğik, gözleri ayakucunda, adımlarını verilen emre göre atıyorlardı. Kollara geçirilen zincir onları birbirine yapıştırmıştı. Hepsi yeni tıraş olmuş, saçları sıfır numaraydı.

Mahkeme salonu yeni inşa edilmişti. Pencereleler, demir parmaklıklara bölünmüştü. Pencere ve duvarların dibinde gardiyanlar etten duvar örmüştü. Arka taraftan gelen ziyaretçilere ayrılmıştı. Bir tarafta avukatlara, diğer tarafta basına yer ayrılmıştı. Tutsakların oturduğu salonda, demir parmaklıklı çitlerle birbirinden ayrılmışlardı. Hemen önlerinde mikrofon ve onun yanında kimlik tespiti ve sorgu için sehpa vardı.

Tüm tutsaklar salona getirildi. Cengiz eline bir kâğıt aldı ve karıştıya geçti.

“Çocuklar kelepçe ve zincirleri açın!”

Kelepçe ve zincirler açıldı. Ardından Cengiz yüksek sesle, “İsmini okuduklarım yüksek sesle ‘buradayım!’” desin.

Sayım işi bittikten sonra, üç kişilik banklara beşer kişi yerleştirildi. Tutsaklar gelişigüzel oturunca, “Öyle olmaz, oturma nizami olacak, eller dizde. Parmaklar ve ayaklar bitişik, kafalar dik ve karşıdaki “Adalet Mülkün Temelidir” yazısının “T” harfine bakılacak.”

Kelepçeler açılır açılmaz direnenler salondan alındı ve ek binaya götürüldü. Mahkeme heyeti geleceği sırada geri getirildi. Onlar kurallara uymuyor ve iradelerini kullanıyorlardı. Ancak bedelini çok ağır ödüyor ve her adımda dayak ve hakaretlerle karşılaşılıyorlardı.

Tutsaklar saat ona kadar banklarda oturdu. Ne konuştular ne kıpırdandılar ne de bir yerlerini kaşıdılar. Bir robot gibi öylece beklediler ve “T” harfine baktılar.

Mahkeme heyeti, üzerlerinde askeri üniforma, sırayla içeri girdiler. Cengiz’in emriyle tutsaklar ayağa kalktı ve esas duruşta karşıladılar.

Askeriyenin kamerası durmadan çekim yapıyordu. Yerli ve yabancı basın da gelmişti. Hepsi olup bitenlere şaşakalmıştı. Askeri

kışlada yaşayan tutsak ordusuyla karşılaşmışlardı.

Mahkeme heyete alfabetik sıraya göre kimlik tespitinde bulundu. Sıra Ali'ye gelmişti. Ali, "Cezaevinde baskı ve zulüm var, insanlığımız ve onurumuz ayaklar altına alınıyor. Bu baskıların kalkması için arkadaşlarımız ölüm orucu eylemine girmiş..."

Ali sözünü bitirmemişti ki, mahkeme heyeti, "Biz yargıcız. Cezaevi idaresi değiliz. Bu nedenle bizi ilgilendirmiyor. Onu cezaevi idaresiyle konuşun. Sizler de akıllı durun!" dedi. Ayrıca Cengiz'e bakarak "Oturtun bunu yerine!" dedi.

Direnenler sırası geldiğinde, hiçbiri kimlik bildiriminde bulunmadı. Bu tavır teslim olan tutsaklar için bir ilham kaynağı ve umut ışığı oldu. Kendileri direnmemişlerdi. Direnenlere karşı büyük bir saygı besliyorlardı. Göz göze geldiklerinde başlarını indiriyor ve gözlerini kaçırıyorlardı. O anda kirpikleri ağırlaşıyor ve başlarını kaldırıp bakamıyorlardı.

İkinci üzeri aynı şekilde ringlere bindirildiler. Arabanın içi dar ve havasızdı. Ring birkaç kez aniden frene basınca tutsaklar üst üste düştü ve bazıları yanlara çarptı. Direnenler her gördükleriyle konuşuyor ve bir şeyler öğrenmeye çalışıyorlardı. Gardiyanlar defalarca "konuşmayın!" deseler de her şeyi göze alarak yine de konuştular.

Tutsaklar aynı şekilde arabadan indirildi ve cezaevine alındılar. Kelepçeler, zincirler açıldı ve her gardiyan koğuşunda kalan tutsakları alıp götürdü. Sıra otuz beşinci koğuşa gelmişti. Cengiz elini yavaş yavaş copa vurdu ve Ali'ye doğru yürüdü. Etrafını saran gardiyanlara dönerek, "Hey çocuklar, bu serseri cezaevinde işkencenin olduğunu söyledi, duydunuz mu?"

Her gardiyanın bir ses ve mırıltı yükseldi. Gardiyanlar copları çekti ve Ali'ye yöneldiler. Cengiz copu Ali'nin çenesinin dibine koyup başını yukarı kaldırdı.

"Demek ki işkence var ha! Öyle mi aslanım?"

Ali cevap vermedi. Cengiz gardiyanlara dönerek, "Diğerlerini içeri alın!" dedi.

Gardiyanlar diğer tutsakları içeri aldı. Cengiz kafayı Ali'ye takmıştı. Sırtarak, "Cezaevinde işkence var mı?" diye alaycı bir dille sordu.

“Eğer dayak atmak, insanlara acı çektirmek diyorsan, var !”

Cengiz ve yanında bulunan gardiyanlar vurmaya başladı. Ali gelen coplara elini siper etti ve başını korumaya çalıştı. Coplar başına, kollarına, sırtına ve baldırlarına inip kalktı. Ali kirpi gibi büzüldü ve yere yığıldı. Dizlerini karnına çekti, başını dizlerinin arasına koyarak oturdu.

Başı cop darbesiyle şişti ve elleri morardı. Dudağı yarıldı, yüzü kanlar içinde kaldı. Ne bağırdı, ne inledi ne de ağladı. Taş kesildi. Sanki coplar balta, bedeni demirdendi. Cengiz hırsı ve öfkesi dininceye kadar vurdu. Aslanı kediye yediriyorlardı.

Ali’nin ayağından tutup alt merdivenlere kadar sürüklediler. Ali’nin başı patlayacak gibiydi. Sanki kulaklarına ses pompalanıyordu. Kan kokusu her yanına sinmişti. Göz kapakları birer değirmen taşı gibi ağırlaşmıştı, nefes alıp vermekte zorlanıyordu.

“Kalk git ulan!” dedi gardiyan.

Ali kalkmak istediğinde başı döndü ve sendelendi. Gözleri kaydı, sayısız kıvılcımlar gözlerinde uçtu. Birkaç cop darbesi daha aldı. Merdiven korkuluklarına tutundu ve kalktı. Yavaş adımlarla merdiven basamaklarını aştı. Kaşları patlamış, sağ gözaltı morarmış ve yanağı, çenesi şişmiş, dudakları yarılmıştı, Ali iki büküm yürüdü.

Hücrenin kapısı açıldı. Ali zorlukla hücreesine atıldı. Hücre arkadaşları ilgilendi, moral ve destek vermeye çalıştılar.

Ali sabaha kadar inledi. Her tarafı ağrıyordu. Sırtüstü uzandığında sırtı, yan uzandığında kaburgaları ve omzu, yüzüstü uzandığında ise dizleri ve kaburgaları ağrıyordu. Bir yatıp bir uyanıyordu. Sabah erkenden tutsaklar mahkemeye çıkarıldı. Artık her gün mahkeme vardı.

Sabah sayımından sonra Ali ile aynı hücrede kalan Kerem alındı ve alt kata götürüldü.

“Oğlum bu masayı ve yeri temizle!”

“Ben çöpçü değilim. Neden temizleyeyim?”.

Kerem bu sözleri söyledikten sonra pişman oldu. Ama bir kez ağzından çıkmıştı. Bir atasözü var: “Söz ağızdan çıkmadıkça efendisi olursun, ağzından çıktıktan sonra ise onun kölesi olursun.” Ke-

rem'in de ağzından bir kez çıkıvermişti söz. Bir anlık dalgınlığına gelmişti. Gardiyan cin çarpmış gibi oldu. Gözleri fal taşı gibi açıldı ve inanamamıştı. "Ne dedin? Ne dedin? Hı, şimdi sana gösteririm!"

Başını kapıdan dışarı uzattı ve maltadaki gardiyanlara seslendi. Birazdan üç gardiyan geldi.

"Bu herif emirlerime uymuyor. 'Burayı temizle' dediğimde, 'ben çöpçü değilim, temizlemiyorum' diyor."

"Öyle mi? Şimdi gösteririm. Soyun lan!"

Kerem duymazlıktan geldi.

"Ulan ibne, sana 'soyun' dedim!"

"Neden soyunacağım?"

"Şey edeceğim de ondan."

"Soyunmuyorum."

"Öyle mi, direniyorsun ha! Sana direnmenin ne olduğunu göstereceğim!"

Önce rastgele copladılar. Tekme ve tokatlarla uzun bir boğuşma ile Kerem'in üzerindeki elbiseleri parçalayarak çıkardılar. Elbiselerini pencereden havalandırmaya attılar. Kerem direndi. Büyük bir çaba harcadı, ancak gücü yetmedi. Çınlıçplak ortadaydı. Önce su döktüler. Ardından coplarla vurmaya başladılar. Gardiyanlardan biri her ağzı açıldığında, "Ulan domal!" diyordu.

Kerem çığlık çığlığaydı. Bayılıncaya kadar copladılar. Ne kadar baygın kaldığını hatırlamıyordu. Gözlerini açtığında her tarafı ağrıyor ve bedeni Zencileri andırıyordu. Kalkıp oturdu. Dizlerini içine çekti ve ürkekçe etrafa baktı. Gardiyanlar tekrar vurmaya başladı. Kerem dayanamayarak, "Lütfen yeter, ne istiyorsanız yaparım!"

Gardiyanlardan biri, "Tamam, biz sana tecavüz etmekten vazgeçeceğiz, sen de her dediğimizi yapacaksın!"

Kerem'in dişleri takırdıyordu. Başını sallayarak kaygı dolu bir sesle, "Tamam Komutanım!" dedi.

Gardiyan cebinden bir paket sigara çıkardı. On sigarayı Kerem'in ağzına, birer tane kulaklarına ve birini de makatına soktular. Gardiyanlardan biri çakmağı yaktı, "Ağzındaki sigaraları yak," dedi.

Gardiyan sigaraları tutuştururken Kerem nefesliyordu. Ağzın-

dan, her iki kulaktan ve makatından sigara yanıyordu. Gardiyan Kerem'in karşısına geçip şunu söyledi:

"Köpeklerin yürüdüğü gibi tüm hücrelerin önünden bu halinle yürüyeceksin!"

Kerem başıyla onaylayıp "tamam" dedi.

Zindan dili daraldıkça daralmıştı. Konuşmalar günlük birkaç sözcüğü geçmiyordu. Tutsaklar konuşamıyordu, çünkü dilleri yasaklanmıştı. Gardiyanların dili ise en hafif deyimle küfür ve tehditten ibaretti. En basit sözleri "oğlum", "ulan", "ibne" sözcüklerinden başlıyordu. On beş yaşındakine de altmış yaşındakine de aynı yaklaşım gösteriliyordu. Hayat bu sözcüklerle kilitlenmişti. Hayat küfür ve tehdit sözcüklerine indirgenmişti.

Kerem duman topu gibi hücredeki tutsakların önünden yürüdü. Ellerini yere dayamış iki el iki ayak üzerinde yürüyordu. Gözlerinden yaşlar ağzına kadar süzülüyordu. Ağzında on sigara, bir baca kadar duman çıkarıyor ve duman gözlerine giriyordu.

Gardiyanlar gülüyor, kahkahalar atıyor ve bu manzarayı görmeleri için diğer gardiyanları çağırıyorlardı. Gardiyanlar için bir oyuncak, komedi oyunu olurken, Kerem ve tutsaklar için bir rezaletti. İnsanlıklarından utanıyorlardı.

Gardiyanlar arasında bir yarış vardı. Bu yarış kimin daha fazla vatanperver, milliyetçi olduğu yarışıydı. Kim daha fazla işkence yaparsa, iğrenç yöntemler kullanırsa, tutsağın onur ve haysiyetiyle oynarsa, o en iyi vatanperverdi. Vatanperverlik işkence ile ölçülüyordu. Bir koğuşta yaşanan iğrenç bir olayın propagandası yapıyor ve hemen diğer koğuşlarda uygulamaya sokuluyordu.

Bir yarıştı; insanlıktan çıkılmışlığın yarışı, Türk halkı adına iğrenç duyguları tatmin etmenin ve moral kaynağı haline getirmenin yarışıydı.

Tutsaklar Kerem'i bu halde görünce kimi yüzünü çeviriyor, kiminin içi parçalanıyor ve kiminin yanaklarından gözyaşları süzülüyordu.

Kerem, gardiyanın adım atışına göre adımlarını ayarlıyordu. Yirmi metrelik bir uzunluğu beş dakikada aldı.

Tam bu sırada maltada bir gürültü, hengâme koptu. Gardiyan kapıyı açtı ve koridora baktı. Lağımdan çıkmış ve koridora yönelmiş fare

peşindeydi gardiyanlar. Koğuş gardiyanları da aynı kervana kapıldı ve büyük fareyi alıp getirdiler. Fare merdivenin ilk basamağına bırakıldı.

Sigaralar halen yanıyordu. Sigaranın ateşi tenine yaklaşmak üzereydi. Kerem halen el ve ayak üzerinde yürüyordu. Ağzındaki on sigaranın dumanı ciğerlerine vuruyordu. Yüzü sararmış ve kanı çekilmişti. Yüzü gözü dumandan kıpkırmızı kesilmişti.

“Ağzında ve diğer malum yerlerindeki sigaraları al,” dedi gardiyan, Kerem sigaraları aldı ve gelişi güzel attı.

“Oğlum neden sigaraları oraya attın?”

Başka bir gardiyan, “O gün başka bir ibne de aynısını yaptı. Tüm izmaritleri ona çikolata gibi yedirdim.”

Koğuş gardiyanı, “Ben ona daha güzel bir şey yedireceğim,” dedi ve yerdeki fareye baktı.

Kerem duvara yaslanmış, korkudan ve soğuktan titriyordu. Gardiyan fareyi kuyruğundan tutup Kerem’e baktı: “Gel bunu al ye!”

Kerem’in yüreğine hançer saplanmış gibi oldu. Gözleri doldu, ağzı açık, yüzü şaşkınlıktan gergin, kekeledi: “Komut... ttanım... yiyeeee.....mem....” dedi.

“Ne demek yiyemem lan! Uzakdoğulular bunu özel olarak yerler.”

Dili rahatladı: “Komutanım vallahi yiyemem.”

“İbnelik yapma, bak anlaşmamızı bozuyorsun!”

Gardiyanlardan biri kolundan tuttu ve orta yere çekti. Kalçasına baktı, etrafında bir tur döndü.

“Ulan bu malı nerede büyüttün,” dedi ve elini kalçasına attı.”

Koğuş gardiyanı, “Bak oğlum, birer pervane gibi etrafında döneüyorlar, bırakırsam seni yerler ve on kişi üzerinden geçer.”

“Vallahi billahi komutanım fare yiyemem. Kurban olayım yapma!” dedi, ağlamaklı ve titreyerek.

“Nazlanma oğlum, son sayı üç, ya yersin ya da seni yerler. İkisinden birini seç.”

Tam bu sırada gardiyanlardan biri ciddi ciddi soyundu. Kerem fareye baktı, soyunan gardiyanı baktı, iki arada bir dereye kalmıştı. Koğuş gardiyanı rastgele sırtına, omuzlarına ve baldırlarına copla vurdu. Her darbe içine işliyor, sanki bıçakla bedeni kesilip doğranıyordu.

Kerem feodal bir çevrede ve dinin etkili olduğu bir köyde büyümüşti. Utangaç, kendi halinde, insanlara karşı saygılı ve mütevazı bir karakteri vardı. Namus olgusu onun için en büyük tabuydu. Ancak fare yemek de başka bir tabuydu. Tercihini yapmak zorundaydı.

Kerem eğildi ve fareyi aldı. Fare avucuna sığmıyordu. Lağım-larda özgürce büyümüş ve yemek atıklarıyla beslenmiş hayli kilo almıştı. Nerdeyse bir kedi büyüklüğündeydi. Kerem patlıcan tutar gibi fareyi tutmuş, bön bön bakıyordu ve nereden ısıracağını düşünüyordu. İlk aklına gelen karnından ısırmaktı. Bir fareye bir gardiyanlara ve bir de çıplak bedenine baktı. Gardiyanlardan biri copu kaldırmış vurmaya hazır beklerken, soyunan gardiyan pantolonunu yukarı çekiyordu.

Kerem'in gözleri büyümüş, bakışları ateş közüydü. O bakışlar, o yüz, o titreyen beden, elinde duran fare ve etrafını saran gardiyanların hareketleri uzun bir anlatıya sığmazdı. Böylesine ilginç bir sahne dünyada yaşanmamıştı.

Kerem ölmeyi tasavvur ediyordu. Ama ölümü de uzaktı. Ölümü istemek ile ölüp kurtulmak ayrı şeylerdi.

"İsır lan!" dedi gardiyan ve omuzlarına birkaç cop indirdi.

Bir başka gardiyan baldırlarına birkaç tekme indirdi. Kerem'in yüreği de, çırılçıplak kalan bedeni gibi yalnız kalmıştı.

Beyni fareye kilitlenmiş, nasıl ısıracağı, nasıl çiğneyeceği üzerinde yoğunlaşıyordu. Gardiyanın tekmesi ile sendelendi ve alnı merdivenin korkuluklarına çarptı. Korkuluk demirinin sivri ucu alnına battı ve gözlerine doğru kan süzüldü. Kerem hiçbir şey olmamış gibi ayağa kalktı ve bir heykel gibi durdu.

Gardiyanlar ise düşündüklerini yaptırmak için habire zorluyorlardı. Onlar için en büyük mutluluk bu çılgınca, hayvani istemlerinin uygulanmasıydı.

Kerem gözlerini kapadı ve fareyi ağzına götürdü. Farenin başı başparmağı üzerinde, kuyruğu ise serçe parmağından aşağıya sarkıyordu. Farenin başı ezikti, gözleri patlamıştı, Kerem farenin başını ağzına aldı ve keskin dişlerini batırdı. Kemik ve derinin parçalanma sesi kulaklarında çınladı. Kerem öylece kaldı. Gardi-

yanlar kararsızlığını görünce, biri coplarken, başka biri, “Isır! Çiğne lan! Isır lan ısır!” diye yükledi.

Kerem’in çenesi hareket etti. Ağzında bir kez çiğnedi. Isırıp keşemeyince başını sağa sola çevirdi. Ağzından farenin beyni ile kanı birlikte süzüldü. Son bir hamle ile farenin başını boynundan kopardı.

Kerem’in yüzü kandan ve morarmadan haritaya çevrilmişti. Onu o halde görmek bile en kötü kâbuslardan daha korkutucuydu. O anda insan ne Kerem olmak isterdi ne gardiyan ne de o olayın tanığı, yazarı ve ressamı...

Cezaevi korkunç bir bataklık olmuştu. Her gün birilerini yutuyordu. Her gün birilerinin ruhunu çalıyordu. Kimisinin bedenini, kimisinin onurunu yutuyordu.

Kerem farenin başını, lastik gibi derisini çiğnemeye başladı. Farenin beyni damaklarına yapışmıştı. Genzi yağlandı, ağzına pis bir koku yayıldı.

Kerem, bu dünyada en çok nefret ettiği, görürken bile midesinin bulandığı en iğrenç yaratığı, murdar bir fareyi çiğniyordu. Onun için bundan daha ağır hiçbir şey olamazdı. Kerem’in kimyası bozulmuştu. Yaşadığı bu birkaç dakikalık zaman bir ömür gibi geliyordu. Her nefes alış verişine içine işliyordu. Yaşam boyu etkisinden ve psikolojisinden kurtulmayacağı, beynini dağıtayan bir etkisi vardı.

Kerem kendisi olmaktan çıkmıştı. Ne dişleri, ne dudakları, ne dili ne elleri ne de o bedeni onundu. Tüm organlarından tiksiniyordu. Hepsisi haram olmuştu. Teşhir edilip kirletilmişti. Bir oyuncak haline getirilmişti. İradesi parça parça edilmişti. Bedeni hurdaya dönmüş bir arabayı andırıyordu. Ruhunu ise enkaz altında ezildikçe ezilmişti.

Kerem’in ayakta duracak hali kalmamıştı. Sağa sola yalpalanıyor ve gözleri kayıyordu. Gardiyanlar ve nesneler çift gözüküyordu. Bayıldı bayılacak gibiydi. Ağzında fareyi çiğnedi. Kan, kemik ve beyin bir türlü boğazından aşağı inmiyordu. Defalarca denedi, ama sanki damaklarına yapışmış ve bir türlü yutamıyordu. Gardiyanlar durmadan, “Oğlum tüm zamanı çiğnemeyle geçireceksin, bu numaralar sökmez!” dedi ve birkaç cop darbesi başına indirildi.

Kerem ya bayılmak ya da ölüp gitmek istiyordu. Ancak isteği de mümkün gözüküyordu.

Kerem ağzında bir et parçasını değil, sanki bir ateş topunu çiğniyordu. Ne dışarı çıkarabiliyor ne de yutabiliyordu.

Kerem parmağını ağzına soktu ve çiğnediklerini boğazına doğru itmeye başladı. Gözlerini kapadı. Yutkundu, parmağıyla itti ve nihayet ağzındakileri boğazına indirdi ve boğazından midesine indiğinde kezzap dökülmüş gibi acı duydu.

Kerem'in dizleri eğik, bir elinde fare, kamburu çıkmış, el ve ayakları fırtınaya tutulmuş bir ağaç gibi gidip geliyordu. Yüzündeki kan çenesinden, göğsüne ve aşağılara kadar süzülüyordu.

Kerem on dokuz yaşlarındaydı. Koltuk altları ve bedeni diğer yerlerindeki kıllar yeni yeni terlemişti. Beyaz tenli vücudu mosmor kesilmişti.

Gardiyanın tehdit dolu sesiyle ikinci kez elindeki fareye dişini geçirdi. Isırdığı gibi ağzının kıyısından kan aktı. Farenin geri kalanından bir parça daha ağzına koyup ısırıp ve çiğnemeye başladı.

Kerem, parmakları arasından süzülen kanı ve pisliği görünce içinde bir dalga, bir fırtına koptu. Tam o sırada elindeki parçayı yere attı ve ağzındakileri de yere tükürdü. Olduğu yere oturup "Beni öldürün! Beni öldürün!" diye ağlamaya başladı.

Kerem'in psikolojisi bozulmuş, delirmiş gibiydi. Gardiyanlar amacına ulaşmış ve yeterince eğlenmişti. Koğuş gardiyanı pence-rede asılı elbiseyi paspasın sapıyla indirdi ve Kerem'e doğru uzattı:

"Kalk elbiselerini giy, bundan böyle kurallara uyacaksın ve koğuşta olup bitenlerle ilgili bize bilgi vereceksin. Tamam mı?"

"Tamam, komutanım, tamam," dedi peltek bir ses tonuyla.

"Oğlum, külotun yok muydu?"

"Yok komutanım."

"Neden?"

"Vardı yırtıldı ve attım."

"Çabuk elbiselerini giy."

Kerem uzun zamandan beri yıkanmamıştı. Elbiselerini yıkama fırsatı olmamıştı. İç çamaşırları kirden ve bitlerden çadır bezi gibi

olmuştı. O nedenle külotunu atmıştı. Nedenini anlatırsa başını derde sokabilirdi, anlatmadı.

Kerem “Kurtuldum!” sevinciyle alelacele elbiselerini giydi. Ne ettiyse pantolon düğmesini ilikleyemedi. Öyle bıraktı. Gardiyanın işaretiyle teslim olan hücrelere verildi.

Kerem hücreye girer girmez, tuvalete gitti ve ağzına su çalkaladı. Ardından köşede oturdu ve dizlerini karnına çekerek ağladı.

Asker Sözü

Avreş'in içinde olduğu ikinci grup ölüm orucuna başlamıştı, ancak direniş gemisinden her gün bazı çiviler sökülüyordu. Mazlum zayıflamış, avurtları çökmüş, saç ve sakalı birbirine karışmış, dili ve damakları beyazlaşmış, gözleri iyice çukura kaçmıştı. Bitişikte Yüce Erek vardı. Yüce kendisiyle büyük bir mücadele içindeydi.

Yüce yatağında oturup battaniyeyi üzerine çekti, baştan beri direnenlerin içindeydi. Aslen Türk'tü ve Antep'te okul okurken saflara katılmıştı. Çevik, zeki ve atılgan biriydi.

Ölüm orucu otuzuncu gününe girmişti. Yüce'nin rüyalarına ailesi, sevdikleri giriyor ve her gün biraz daha inancını yitiriyordu. Gücü tükenmiş, kalkıp oturmakta zorlanıyordu. Ağzında çamur varmış gibi dili damağına yapışıyor ve ağzı leş gibi kokuyordu. Ölmemişti ancak, ölen bedeninin kokusunu şimdiden hissediyordu. Yüce sigara yaktı ve üst üste birkaç yudum çekti. Dumanı ağzından çıkarken, düşüncesi de dumanlıydı. "Benden buraya kadar!" diye mırıldandı. Bu düşüncesi birkaç günden beri içini kemiriyordu; açlığa hazırdı, ancak ölüme değil. Başlangıçta ölüm orucuna katılırken, kendini ölüme hazır hissetmişti, fakat ölüm gelip kapısına dayanınca buna henüz hazır olmadığını gördü. Ölüme hazır olmayan biri, bu eylemi götüremezdi. Ölüm eylemi bir irade eylemidir. Ancak böyle bir irade ateşte yanmaya dayanabilir.

Yüce'nin iradi gücü zayıfladığından dolayı eylemi de ağır bir yük olarak görüyordu. Otuz günden beri hiçbir şey yiyip içmemişti. Eylemin kuralı böyleydi. Tuvaletе gitmek için kalktı. Ayakta sendeledi, başı döndü, ayakta duramadı, yere yığıldı. Arkadaşları ilgiledi, yüzüne suyla serinlettiler, yatağına götürüp uzattılar.

Yüce hem bedenene hem de iradi olarak zayıf düşmüştü. Eylemi bırakma ikircikliği onu daha da güçsüzleştiriyordu. Eylemde

sonuna kadar inançlı, kararlı ve moralli giden eylemci, birkaç gün fazla yaşar. İnançsızlık, kararsızlık veya moralsizlik ise kişinin ölümünü hızlandırır.

Yüce oturduğu yerde büyük kendi kendisiyle bir mücadele içindeydi. Öğlene doğru kararını verdi. Gardiyan hücrenin yakınına gelince, Yüce kalkıp parmaklıklara yanaştı.

“Komutanım buradan çıkmak istiyorum!”

“Neden?”

“Eylemi bırakacağım.”

“Tamam, birazdan geliyorum.”

Gardiyan giderken hücre arkadaşlarına dönerek bitkin ve çaresiz bir sesle, “Arkadaşlar benden bu kadar; bu kadar dayanabildim. Önce sizlere açıklamak istedim, ancak yüzüm tutmadı.”

Birazdan Cengiz ile iki gardiyan geldi. Yüce oradan çıkarıldı ve tek başına bir hücreye kondu. Bir somun ve öğlenden kalma bulgur pilavı ile kuru fasulye verildi.

Yüce yemek yedikten sonra oturup düşündü, kendini çok kötü hissediyordu. Sanki diri diri mezara gömülmüştü. Açlık duygusu onu teslim almıştı. Kendi kendine “Sen öldün, artık yaşasan da ruhun ölmüştür. Çünkü iradeni ruhsuzluğa teslim etmişsin.”

İç i içine sığmıyordu, ruhu daralmıştı. Yaşadığı yenilgiyi kabul lenemiyordu. Özgürlük saflarına böyle ters düşmek istememişti. Ama kendisinin de anlam veremediği bir rüzgar onu oraya sürüklemişti. Bu da ona acı veriyordu.

Yüce, bir gün sonra hastalandı. Boğazında şişkinlik oluştu. Giderek konuşamaz oldu. Sayıma gelen Cengiz’e, “Komutanım hastayım, durumum iyi değil.”

“Neren ağrıyor, neden iyi değilsin?”

“Yeni eylemden çıktım, ondan olacak.”

“Ben mi ‘eyleme gir’ dedim. Hasta mı olursun, geberir misin beni ilgilendirmez!” dedi ve çekip gitti.

Yüce bir gün sonra tamamıyla konuşamaz oldu. Dili kilitlendi ve nefes alıp vermekte zorlandı. Ölümünden kurtulmak için eylemi bırakmıştı. Ölmek için eylemi bırakırken kendini ölümün ku-

çağında bulmuştu. Bağırsakları kilitlendi, boğazı tıkanı. Yüreği daha fazla dayanamadı. İki gün boyunca inledi. Kıvrandı, acılar çekti ve acılarıyla birlikte sonsuzluğa gömüldü. Cengiz, sayıma geldiğinde, Yüce'yi yatağında yan uzanmış, dizleri çekik, elleri sarkmış, yüzü duvara dönük bir halde gördü.

“Kalk ulan!”

Yüce cevap veremeyince, Cengiz gardiyana dönerek, “Aç kapıyı!”

Gardiyan kapıyı açtı, Cengiz içeri girer girmez tekmeledi. Cengiz, Yüce'nin vücudunun kaskatı kesildiğini anladı. Eğilip eliyle yokladı, nabzına baktı, dönüp gardiyana seslendi:

“Ulan oğlum bu ölmüş ya!”

Yüce, yaşamını yitirdiğinde boynu büküktü, yalnızdı... Zor bir ölümdü. Arkadaşlarından uzak bir ölüm...

Yüce hücreden çıkarılıp morga götürüldü ve oradan da ailesine teslim edildi. Bir yıldız daha kaymıştı. Fakat görevini yarıda bırakmanın verdiği vicdan acısıyla gitmişti. Geride arkadaşlarına bir not bırakmamış, bırakamamıştı.

Hayri, Yüce'nin ölüm haberini duyar duymaz içinden bir şeyler koptu. Elini alnına götürdü ve bir süre düşündü. Ardından hücre arkadaşlarına baktı ve içinden bir şeyler geçirdi. Bir süre söyleyip söylememe kararsızlığını yaşadı.

“Arkadaşlar ayağa kalkın, Yüce arkadaş için bir dakikalık saygı duruşunda bulunalım.”

Tutsaklardan biri, “Olur mu Hayri abi?” diye karşılık verdi.

“Olur, olur; neden olmasın?”

Ayağa kalktılar ve bir dakikalık saygı duruşunda bulundular.

“Anısı yolumuzu aydınlatan bir meşaledir!” sözüyle bitirdiler saygı duruşunu.

Hayri yerine oturup battaniyeyi üstüne çekti.

“Yüce arkadaş için saygı duruşu isteminde bulunduğumda, tepkinizin olacağını tahmin ediyordum. Diyeceksiniz ki, ‘eylemi bıraktı ve bizden uzaklaşıp gitti. Gittiği andan itibaren de arkadaşlığımız da bitmişti. Kendisinin tercih ettiği yolda öldü. Bu ölüm sıradan bir ölümdür. Mücadelemizin, davamızın bir ölümü, şahadeti değil. Bu

nedenle saygı durumunda bulunmamın bir anlamı yoktur. Bunu da hak etmemiştir' diyeceksiniz.

Tutsaklardan biri, "Aynen öyle ve halen de öyle düşünüyorum."

"Eylemi ve bizi bıraktığı doğru. Her insanın zaafları olur. Bir bütün olarak bizden kopmamıştı. Karşıt bir konuma gelmemişti. Bu nedenle bir çırpıda atamayız. Zayıf da olsa bizleri ve eylemi bırakmış da olsa, bu davanın bir neferiydi ve bu mücadele kervanımız içinde öldü. Eylemi bırakan başka arkadaşlar da var. Belki yarın çok daha kararlı ve yaptıklarından dersler çıkartarak tekrar yeni bir eyleme girer ve şahadete gidebilirler. Yani eylemi bırakmak bir zaaftır, ama arkadaşlığın bittiği anlamına gelmez. Bu nedenle bizim şehidimizdir ve biz sahiplenmeliyiz."

Tutsaklar yeterince ikna olmamıştı, ama karşı bir izahat getirecek güçte de değillerdi. Bu konularda Mazlum daha farklı ve ideolojik yaklaşıyordu. Mükemmeldi ve mükemmel bir devrimcilik istiyordu. Sorunlara ilkesel yaklaşıyordu.

Ölüm orucu kırk ikinci gününe girmişti. Mazlum'un avurtları çökmüş ve ayağa kalkacak takati kalmamıştı. Bedeni zayıf düşmüştü, ancak iradesi dimdik ayaktaıdı. Elini yüzünü yıkamak için tuvalete tutunarak lavaboya yaklaştı, ağzı yapış yapış olmuştu. Dili, damakları ve etleri çürümüştü. Çürüyen yerler koku saçıyordu. Bu nedenle sık sık ağzını suyla çalkalıyordu. Tam bu sırada sayım için gardiyanlar çıkageldi. Cengiz Mazlum'un yanına gelince sırtarak baktı.

"Nasılsın Mazlum?"

"İyi sayılıırım."

"Böyle giderse, bu iş ölümle noktalanır."

Mazlum ters ters baktı ve cevap vermedi. Cengiz sayımı bitirdikten sonra idare bölümüne gitti. Önce selam çaktı, ardından oturdu. Esat masada oturmuş ve çay içiyordu. Akşamdan kalma haldeydi, henüz kendine gelmemişti. Gözaltı torbaları şişmiş, dudakları sarkmış, ağzı kokuyordu. Akşam gardiyanlar için düzenlenen moral gecesinde, getirilen pavyon şarkıcılarıyla şarkılarla halaylarla gecenin yarısına kadar coşmuş, bu arada bolca içmişti.

Cezaevine içki sokulması yasaktı. Ancak gardiyanlar için bu yasak işlemiyordu. Esat göz yumuyordu, hatta teşvik ediyordu.

Böylece daha saldırgan ve acımasız bir personel yaratıyordu. Gardiyanlara her türlü kolaylık sağlıyor ve biraz da şımartıyordu.

“Teğmen!”

“Evet komutanım.”

“Bu bölücü teröristlerin üzerine gidin, ölümlerinden korkmayın, arkamız güçlü, hepsi teslim olmalı, Kürtlüğü ve PKK’lılığı burada betona gömmeliyiz. Bu onlara yaşam boyu ders olsun.”

“Elimizden geleni yapıyoruz komutanım, direnenlerin sayısı azaldı.

“Teslim olup kurallara uyanların görünüşüne bakmayın, içlerinde bazıları kurallara uymasına uyuyor, ancak iradelerini teslim etmemişler. Sinsi davranıyorlar.”

“Öyledir komutanım.”

“Şahin’in bir isteği var. Yıldırım Merkit ile buluşmak istiyor.”

“Hemen yaparız komutanım.”

“Öyle değil evlat, gizlice yapılmasını istiyor.”

“Mahkemeye götürürken ikisini de bir arabaya koyarız.”

“Fena bir fikir değil, gerçi burada da yan yana getirebiliriz, ama mahkemeye gitme anı biraz daha isabetli. Çünkü yumuşar yumuşamaz, mahkemede konuşmasını söyleriz. Yine de farklı alternatifleri düşünün. Ölenlerin, sakat kalanların doktor raporlarına ayrıca bakıp kontrol edin. Her şey kurallara uygun olsun, yarın başımızı belaya sokmasın.”

“İnceliyorum komutanım. Kağıt üzerinde her şey tıkırında...”

“Yine de ayda bir raporları bana getir.”

“Olur komutanım.”

“Tutuklulara iyi davranan o vatan hainini ne yaptınız?”

“Dediğiniz gibi yaptık komutanım.”

“Ben ne demiştim?” dedi Esat gülerek.

“Dış güvenliğe sürüldü,” dedi Cengiz. Elini favorisine götürecek tetik çeker gibi yaptı ve ardından silah sesini çıkartarak.

“Ama dikkatli olun, aradan bir iki hafta geçsin...”

“Hallederiz komutanım, ‘cinnet geçirdi ve kendini vurdu’ diye rapor tutarız. Gereken ilişkileri ayarladım.”

Tam bu sırada telefon zili çaldı. Esat ahizeyi kaldırdı.

“Evet, benim komutanım... Tamam... Evet komutanım... Baş üstüne komutanım!”

Esat ahizeyi sertçe indirdi, yüz ifadeleri sertleşti, derinden bir iç çekti ve oflayıp puflamaya başladı. Ayağa kalkıp ellerini arkasında birleştirdi. Sessizce gidip gelmeye başladı. Cengiz şaşkınlıkla onu izliyordu. İçinden “Ne oldu komutanım?” diye sormak geliyordu, ancak korkudan söyleyemedi. Bu durumlarda patlamaya hazır bir bombaya dönüşüyordu. Cengiz huyunu bildiği için sessiz kalmayı tercih etti.

Esat bir süre volta attıktan sonra yerine oturdu. Elini masaya vurarak parmaklarıyla tıklamaya başladı. Telaşlıydı.

“Ölüm orucu eylemini bitirmemizi istiyorlar. Mahkemede kimlik bildiriminde bulunmamaları hesabımızı bozuyor. Tam da sıkıştırmıştık. Tam da ölüm noktasına gelmişlerdi...”

“Bizde söylenenlere uymayız komutanım.”

“Emir yüksek yerden oğlum, yüksek yerden!”

“Esat yüzünü kaşdı. Başını sağa sola çevirdi ve kalktı. Maltada bir süre gidip geldi, ardından otuz beşinci koğuşun nöbetçilerinin kaldığı merdiven salonuna yöneldi. Gardiyan ayağa kalktı, selam verip bekledi. Burada birkaç kez ileri geri gidip geldi.

“Evladım, patronu getirin.”

Gardiyan anlamadı, ne diyeceğini şaşırıp bocalarken, Esat sert bir ses tonuyla, “Oğlum Kemal Pir’i getir!”

Gardiyan gençliğin verdiği enerjiyle yay gibi fırladı ve basamakları üçer üçer çıktı. Nefes nefese hücre kapısını açtı.

“Kemal kalk, çabuk, Yüzbaşı seni istiyor.”

Kemal oturduğu yerden kalktı, ayakkabılarını giydi, yüzüne biraz su vurarak sıvazladı.

“Kemal biraz hızlan!”

“Tamam,” dedi,”ancak bu kadar hızlanabilirim.”

Kemal yürümekte zorlanıyordu. Sırtı bükük, hücre parmaklıklarına tutunarak ağır adımlarla yürüdü. Yürüyüşü doksan yaşındaki yaşlı birinin temposunu andırıyordu. Saçı sakalı birbirine

karışmıştı. Kemal yürürken, “Bu deccal yine ne istiyor acaba? Yine bir hinlik düşünüyordur. Eylemle ilgili olabilir mi? Sanmıyorum. Zaten ölmemizi istiyor. Bakalım...” diye içinden geçirirken bir ara sendeledi, başı döndü. Durup bir süre ayakta dinlendi, ardından merdivenden ağır adımlarla indi. Gardiyana dönerek, “Yüzbaşı beni ne diye çağırıldı?” diye sordu.

“Bilmiyorum. Soru soracağına yürü!”

Kemal, idare kapısından içeri girip Esat’ın karşısına geçti. Esat eliyle sandalyeyi göstererek,

“Buyurun, buyurun; oturun patron.”

Kemal eliyle masaya tutunup oturdu. Bir süre konuşmadan bakiştılar. Kemal, Esat’ın ne konuşacağını merak ederken, Esat konuya nereden gireceğini düşünüyordu. Esat, kepini başından çıkarıp masaya bıraktı, koltuğa yaslandı.

“Düşündüm de patron, bir yolunu bulup bu eylemi bitirelim, ne de olsa bu halkın evlatlarısınız, daha fazla hırpalanmanızı istemiyorum. Artık bırakın bu inatlaşmayı, ne diyorsun?”

Kemal kuruyan dudağını yaladı, halsiz ve bitkin bir sesle, “İyi diyorsun yüzbaşı, şartlarımız kabul edilirse bırakırız.”

“Emir komutaya uyarsanız olabilir.”

Kemal gülümsedi. Bitkinlik yüzünden okunuyordu. Gözkapakları ağırlaşmış, yüzündeki kan çekilmiş ve teni kireç gibi beyazlamıştı. Parmakları incelmış, tırnakları uzamıştı. O neşe dolu bakan gözleri gitmiş, yerine solgun bakan kısık gözlü biri gelmişti.

“Yüzbaşı, bu söylediğin çok muğlâk bir şey. Biz insanca yaşamının koşullarını istiyoruz. Şartlarımız; işkence yapılmayacak, mahkemede savunma hakkımız engellenmeyecek ve insanca yaşama hakkı... Hepsi bu...”

“Sen Türksün Kemal. Kürtler için ölmene değer mi? Gel seninle anlaşalım.”

“Yüzbaşı çocuk değiliz,” diye tepki gösterdi, “bana ihaneti dayatma. Seninle anlaşmaya geldim, teslim olmaya değil.”

Ortam gerginleşti, yüz hatları değişmiş, az önceki hava dağılmıştı.

“Siz eylemi bitirin, ben de şartlarınızı yerine getiririm.”

“Sana nasıl inanalım?”

Esat sırtıarak baktı Kemal’e.

“Sözümüz sözdür. Asker sözüdür. Asker sözü onur ve namus sözüdür.”

“Anlaşmamızı yazalım ve imzalayalım öyleyse?”

“Bu güvensizlikten ve bu düşünceden vazgeç. Bunun hiçbir yararı yok. İmzalanmış bir kağıt hiçbir şeye yaramaz. İmzalarım ve buradan ayrıldıktan sonra yırtıp çöpe atarım. En büyük güvenceniz, verdiğim sözdür. Bak Yüce ölüp gitti. O duruma gelmenizi istemiyorum.”

“Yüce’yi siz öldürdünüz!”

Esat cin çarpmış gibi oldu.

“Hayır, hayır, bizim yakından uzaktan hiçbir ilgimiz yok.”

“Eylemi bıraktı ve size teslim oldu. Hastalandı ve ona sahip çıkmadınız, adeta ölmesini beklediniz. Ayrıca bazı duyumlar aldık. Son anda eylemi bırakmaktan vazgeçmiş. Onun bu tavrı üzerine baskı yaptığınızı ve zorla yemek verdiğinizi, hatta yemek yedirmek için boğazına cop ve benzer cisimler soktuğunuzu duyduk.”

“Yok öyle bir şey. Kurallarına uyana evladım gibi bakıyorum.”

Uzun uzun konuştular. Ardından, “Hayri’yi çağır, bana söylediklerini ona da söyle.”

“Neden olmasın. Oğlum, asker; patronu götür, Hayri’yi getir.”

Kemal ayağa kalktı ve arkasını dönüp giderken, “Hakikaten ya patron, eylemin kaçınıcı günü?”

“Tam bilmiyorum, 43’üncü günü geçti galiba.”

“Halen iyisin yani!?”

Kemal cevap vermeden çıktı.

Esat, Kemali çağırdığında Hayri’nin haberi olmuştu. Arkadaşları da duysun diye, Kemal kat balkonunda yürürken yüksek sesle konuşmuştu. Kemal’in dönüşünden sonra Hayri yataktan kalktı, çoraplarını giydi, sırtına parkesini aldı ve duvara tutunarak ayağa kalktı. İnce uzun burnu iyice erimiş, uzun çenesi ve parmakları yontulmuş gibi incelmışti. Boynundaki damarlar morarmış ve boynu zayıflamış ve gevşemişti.

Hücreden ölüm kokusu geliyordu. Bedenler günbegün çürümeye yüz tutmuş, kirden kalın bir tabaka oluşmuştu. Bit ve sinekler aman vermiyordu. İki aydan beri temizlik yapamamışlardı. Çürüyen beden, ölü bir beden kadar koku saçıyordu.

Hücre kapısı açıldı ve Hayri dışarıya çıktı. Düşmemek için parmaklıklara tutunarak yürüdü. Esat oturarak karşıladı ve somurtkan bir yüz ifadesiyle, “Merhaba” dedi.

“Merhaba yüzbaşı.”

Kemal gibi Hayri’nin de “Komutanım” yerine yüzbaşı demesi ona hakaret gibi geldi. İçi daraldı, tepeden tırnağa kadar titremeye başladı. Böyle bir hitabı kendine yediremiyordu. “Yüzbaşı” kelimesini her duyduğunda içinde büyüyen kin ve öfkeyle saldırmak istiyordu.

Hayri takatsiz ve iki büklüm oturuyordu. Her zaman olduğu gibi, olgun ve sessizce bekledi. Esat cebinden sigara çıkarıp yaktı. Birkaç nefes çektikten sonra söze girdi.

“Kemal ile konuştum. Seninle de konuşmamı istedi. Sizler eylemi bırakın, ben de şartlarınızı yerine getireyim. Ne diyorsun?”

Hayri derin bir iç çekti. İlk aklına gelen, “bu bir oyun mu oynuyor yoksa samimi mi söylüyor?” düşüncesiydi. Sakin ve kararlı bir şekilde, “Bizler keyfi olarak eyleme girmedik. Ne zaman isteklerimize olumlu bir yanıt alırsak bırakırız.”

“Fakat istekleriniz ağır.”

“Hayır yüzbaşı. İsteklerimiz insanidir, yasaldır.”

“Ama sizler yasal değilsiniz.”

“Bu nedenle mi yasadışı uygulamalar uygulanıyor?”

“Burada yasa benim. Bensiz sinek bile uçmaz!”

“Gün gelir, bu uygulamalardan yargılanabilirsin!”

Esat güldü. Karşısında böyle rahat konuşanı hazmedemiyordu. Birkaç kez içinden kalkıp gitmek geldi. Sinir sistemi cehennemi bile yakacak kadar ısınmıştı.

“Kimse bu devleti ve milleti yargılayamaz!”

“Birey devlet değil, hele hele millet hiç değil!”

“Neyse bırak polemği, tartışmak için çağırmadım. Ben yaşayanları unutup hepimiz için yeni günlerin gelmesini istiyorum.”

“Biz hiçbir zaman huzuru bozucu taraf olmadık.”

“Eylem için ne diyorsun?”

“Eylemi bıraktıktan sonra aynı şeyleri tekrar yapmayacağını nerden bileyim?”

“Asker sözü veriyorum.”

Hayri dudağını büktü, başını salladı ve bir süre düşünüp durdu, ardından, “Yarına kadar düşünür ve bir cevap göndeririz.”

“Tamam, olumlu düşünmenizi diliyorum. Benim için değil, sizin için istiyorum. Bu cezaevinde daha fazla acıların yaşanmasını istemiyorum...”

“Eğer müsaaden varsa...”

“Müsaade sizindir,” dedi Esat.

Bilek yarışması bitmiş, sıra hilenin gidişatına gelmişti. Esat için devlet her şeydi. En büyük lafı “Halksız yaşanır, ama devletsiz yaşanmaz!” dı. Onun için her şey devletti. “Devletsiz halk, kocasız kadın gibidir,” sözünü her laf açıldığında söylerdi. En çok sevdikleri ise “Bir Türk dünyaya bedeldir. Her Türk asker doğar,” sözle-riydi. Ancak bu sözlerinin içeriğini hiçbir zaman dolduramamıştı.

ABD’nin hindi bağışlama geleneği vardır. Ulusal hindi federasyonu her yıl ABD Başkanına şükran günü vesilesiyle bir hindi sunar. Başkan da her yıl büyük bir hayvan severlikle hindinin hayatını ölünceye kadar bağışlar ve korumaya alır. Ancak şükran denilen günde bile binlerce hindi kesilir ve kazanlarda pişirilir. Başkan da çoğu zaman aynı gün hindi eti yer. Her yıl tencerelerde pişirilen binlerce kurbanlık hindinin içinden biri kurtulmuş olur. Esat’ın Türklüğe olan sevgisi de böyleydi. Her gün binlerce Türk açlıktan, yoksulluktan, hastalıktan ölüyor, başka devletlerde göçmen olarak tortu işlerde çalıştırılıp boğazına kadar sefalet içinde yüzerken, “Bir Türk dünyaya bedeldir” gibi saçma bir söz boшта kalıyordu. Bağlılığı halka değil, bir avuç egemen sınıfa, NATO’nun himayesinde olan Gladyo örgütüneydi.

Bu hindi hikayesi en çok Kürtlere uyuyor. Türk devlet madalyasını alan, en yüksek yerlere gelen, iyi birer hizmetçi olan kimi Kürtler, affedilir ve her “Kürt” sözü açıldığında, ”bak filan kes de Kürt’tür, başbakan oldu, dışişleri, içişleri bakanı oldu, filan ma-

kama geldi” vs. denilerek örnek gösterilirdi. Bunlar Türkleşip bağışlanan Kürtlerdi. Ama diğer yandan kazanlarda, tencerelerde ve közlerde pişirilen binlerce Kürt vardı. Bağışlanan, korumaya alınan “yüksek hizmetli hindi Kürt” ne Kürt’tür ne de Türk’tür. Söz konusu olanlar para, kariyer ve şöhret hindisiydiler.

Şahin de zindanda yılın hindisi seçilmişti. Canı bağışlanmış ve korunmaya alınmıştı. Şahin de artık hindi olmadığını, Şahin olduğunu ispatlamaya çalışıyordu. Esat beklemeden Şahin’in yanına gitti. Danışacak ve yeni taktikler alacaktı.

Hayri, Esat’ın yanından ayrılır ayrılmaz hücreğine götürüldü. Kemal kapının kapatıldığını anlayınca, “Hayri! Hayri!” diye seslendi.

“Ne var Kemal?”

“Ne oldu?”

“Sana söylediklerini bana da söyledi. ‘Yarına kadar zaman ver’ dedim. Kararımızı yarın iletacağız.”

“Konuştuklarımızı arkadaşlara açıklayalım mı?”

“Açıkla Kemal.”

Kemal’in ağzı kuruydu. Dizüstü çöktü, bir bardak su içip parmaklıklara tutundu.

“Arkadaşlar, yüzbaşı beni ve Hayri arkadaşı çağırdı, şartlarımızı kabul edeceğini söylüyor. Eylem bırakma güvencesini sorduğumuzda ‘asker sözü’ verdi. Biz kesin bir şey söylemeden geri geldik. Yarına kadar düşünün, yarın kararımızı bildireceğiz.”

Teslim olan ve direnen tüm tutsaklarda bir heyecan, coşku ve tartışma başladı. Taşlar arasında süzülüp akan su gibi içlerinden bir şeyler aktı.”Ya bizi kandırıyorsa? Ya sözünü tutmazsa?” kaygısı vızıldayan bir arı gibi beyinlerinde dolaşıyordu.

Tutsaklar tartıştı, konuştu, ölçtü, biçti ve kavganın başına geldiler. Görünen her iki yol da dumanlıydı. Terazinin denklemi aynıydı. Ancak birinde karar kılacaklardı. Başka şansları yoktu. Sabah sayımından sonra Hayri biraz su içti ve demir parmaklıklara yanaştı.

“Mazlum! Mazlum!” diye seslendi.

“Ne var Hayri?”

“Sonuç olarak ne diyorsun?”

“Dünden beri düşünüyorum doktor. Söylenen söze inanılmaz. Kâğıt üzerinde yapılacak bir anlaşma ve imzasına da güvenilmez. Şu da var ki, bu koşullarda başka alternatifimiz de yok. Önümüzde iki yol var: Birincisi, “sana ve sözlerine inanmıyoruz, eyleme devam ediyoruz” demek, ikincisi ise; irademize ve kendimize inanarak, çeşitli oyunları da düşünerek bu kuşku ve yargımızı da içimizde canlı tutarak eylemi bırakmak. Madem yüzbaşı şartlarımızı kabul ediyor, bu kaygılarımızla da olsa eylemi bırakmalıyız. Zaten bu haliyle mahkemeye de çıkamıyoruz. Ortılığı başkaları kapıyor, insanlar başsız kalıyor, özellikle bu aşamada mahkemede olmamız gerekiyor. Bizim için en önemlisi savunmalardır.

“Konuşma lan!” dedi koğuş gardiyanı.

“Yüzbaşı izin verdi gardiyan.”

Birkaç tutsak daha konuştu, çoğu Mazlum’a katıldı. Çıkan ortak fikir eylemi bırakmak oldu.

“Kemal! Kemal!”

“Ne var Hayri?”

“Sen ne diyorsun?”

“Mazlum arkadaşaya katılıyorum. Biz kendimize güvenmek zorundayız. Gücümüz, inancımız ve irademizden geliyor.”

“O zaman Yüzbaşı’yı çağır ve sonucu söyle.”

Kemal ayakkabılarını giydi, ayağa kalkınca başı döndü ve yerine oturdu. Parmaklıklara tutunarak kalktı.

“Gardiyan! Gardiyan!”

“Ne var lan!”

“Yüzbaşı’yla konuşmak istiyorum.”

“Ne söyleyeceksen bana söyle.”

“Ölüm orucuna ilişkin konuşacaktık.”

Gardiyan çekip gitti. Birazdan Yüzbaşı ve bir grup gardiyan içeriye girdi. Aynı hızla Kemal’in hücreğine gittiler. Yüzbaşı’nın yüzü at yüzü gibi uzamış, bakışları sertleşmişti, yürüyüşünden öfke saçılıyordu. Ayak sesleriyle tüm tutsaklar pür dikkat kesildi. Gardiyanlar Yüzbaşı’ya yaranmak için peşinden koşuyor ve yalnız bırakmıyordu.

“Evet, patron, geldim, inşallah iyi haberdır.”

“Verdiğin asker sözüne inanarak eylemi bırakıyoruz.”

Esat parmaklarını şakırdattı. Zafer kazanmış gibi Kemal’in yüzüne bakıyordu.

“Güzel! Güzel!”

Kemal yazdığı dilekçeyi parmaklıklar arasından Esat’a uzattı.

“Arkadaşlar adına eylemi bırakmaya dair yazdığımız dilekçedir.”

Esat dilekçeyi aldı ve göz gezdirdi. Ardından dilekçeyi Kemal’e uzatarak, “Buna gerek yok patron,” dedi.

“Yine de sende kalsın Yüzbaşı.”

“Madem öyle istiyorsun kalsın.”

“Ancak senden bir isteğimiz olacak.”

“Lafı mı olur patron.”

“Ölüm orucunu bırakacağız. Kantine gidip bir şeyler almamız gerekiyor.”

“Tamam, kantin açık, istediğinizi alın. Var mı başka bir isteğiniz?”

“Şimdilik yok.”

“Geçmiş olsun, iyi günler.”

“Sağ ol Yüzbaşı,” dedi Kemal.

Esat, Kemal’in ağzından Yüzbaşı lafını işitince, “İleride sana yüzbaşılığı gösteririm. Sana ‘komutanım’ dedirtmesem ben de ne olayım!” dedi içinden ve yakası açılmadık küfürler mırıldanıp çıktı.

İkinci eylem grubuna giren Avreş ile Akif kantine gitmek için hücreden çıktılar. Kapıdan çıkar çıkmaz gardiyan onlara dönerek, “Fırından ekmek almaya gider gibi yürüyemezsiniz, sıraya girin ve uygun adımlarla yürüyün!”

Akif durdu, öfkeyle baktı, alnındaki damarlar kabardı.

“Bu uygulamaları yapmamak için eyleme girdik ve yapılmayacağına dair de bırakıyoruz. Yoksa haberin yok mu?”

“Tamam, tamam yürüyün, isterseniz salana sallana yürüyün...”

Kantinden etimek, süt, bisküvi, sigara ilk etapta astın alıp döndüler. Eşyaları iki posta halinde taşıdılar. Kat kapısı açıldı ve ölüm orucuna girenlere eşit bir şekilde dağıtıldı. Tutsaklar önce süt içti, ardından bisküviler sütte yumuşatılarak azar azar yediler. Her saat biraz daha kendilerine geldiler.

İkinci gün kabız olan tutsaklarda, mide ağrısı baş gösterdi. Revire çıkmak istediler, ancak götürülmediler. Metin kabızlıktan kıvranıyor ve bir türlü tuvalete çıkamıyordu. Dakikalarca tuvalette oturdu, ama bir türlü boşalamadı. Acıyla kıvranıyor, oturamıyordu. Eyleme sonradan katılanlardandı. Biraz da olsa yalnızlık psikolojisi gitmiş, kuşkuları azalmıştı. Midesi taşlaşmış ve bağırsakları tıka basa dolmuştu. Defalarca kıvranıp durdu. Yapılan işkencelerden daha beter ve korkunç bir durumla karşı karşıyaydı. Hücre arkadaşlarından biri bir not yazdı ve yan hücrede olan Avreş'e uzattı. "Hayri arkadaşına gitsin."

Avreş duvara vurdu ve yan hücrede duran tutsak elini uzatınca notu verdi. Not Hayri'ye kadar gitti. Hayri, kâğıdı açıp baktı. "Sevgiler, saygılar. Hücremizde Metin arkadaş sabahdan beri ateş üzerinde, kabız olmuş ve bir türlü tuvalete çıkamıyor. Revire götürülmedi. Hücrede yaşam zorlaştı. Hepimiz huzursuz olduk, neredeyse çıldırmak üzereyiz. Metin arkadaşın elinde bir bıçak olsa bağırsaklarını deşip yere dökerdi, durum bu kadar vahim! Sence ne yapmalıyız? Çaresi nedir. Devrimci selamlar..." diye yazılmıştı.

Hayri düşündü, taşındı, ilk başta hiçbir şey aklına gelmedi. Bir an gözü sabuna ilişti. Çay kaşığı aldı ve sabundan bir parça kopardı. Sabunu fitil haline getirdi ve kağıda sardı. Hayri kalem alıp bir şeyler yazdı. Yazıyla sabunu birlikte gönderdi.

Metin'in yanındaki tutsak yazıyı okudu ve sabunu Metin'e uzattı.

"Artık bu işin ayıbı kalmadı. Bu sabun fitilini al ve tuvalete git. Fitili makatına sok, en geç bir iki saat içinde her şeyi boşaltırsın. Çaresizlikten iyidir."

Metin sesini çıkarmadan tuvalete gidip söyleneni yaptı, akşama doğru bir baraj gibi patladı ve rahatlayarak bu beladan kurtulmuş oldu. Sanki yeniden dünyaya gelmiş ve omuzlarından bir dağ yükü kalkmıştı. Hücre arkadaşları taklidini yaptı, sözle takıldılar ve birlikte gülüp moral aldılar.

Akşamüzeri, gardiyan elinde bir kâğıtla hücrelerin karşısına geçti.

"Ses kes ve dinle! Hayri, Kemal, Mazlum, Akif..." ve daha birçok tutsağın ismi okundu. "İsmini okuduklarımın yarın mahkemesi var!"

Sabah sayımından önce tutsaklar hücrelerinden çıkarıldı. 35. koğuştaki direnenler koğuşlarla yüz yüze getirilmedi ve aynı araca konuldu. Ölüm orucundan çıkanlar halen kendinde değildi. Sanki mezardan çıkıp gelmişlerdi.

Açık yeşil pantolonu genişlemiş gibiydi; bedeni lacivert ceketi içinde kaybolmuştu sanki. Yürürken desteksiz yürüyemiyordu. Hayri mahkeme salonunda ayağa kalktı, tırabzanlara dayanarak konuşmasına başladı: “Kimlik yoklamasında bulunmadan önce şunları söylemek istiyorum. Cezaevinde yapılan işkence, baskı ve yaşanan vahşeti protesto etmek için biz bir grup PKK’li tutsak nisan ayı başında ölüm orucuna girdik. Bizlere verilen sözler üzerine ölüm orucu eylemine son verdik. Bu söz üzerine daha önce aldığımız kimlik bildirmeme kararımızı da kaldırmış bulunuyoruz.”

Ardından kimlik bildiriminde bulundu. Hayri ve eylemin birinci grubunda bulunan diğer tutsaklar bir deri bir kemik kalmıştı. Her attıkları adımda ha düştü ha düşecek gibiydiler. Bedenleri gitmiş salt iradeleri kalmıştı. Yazgıları cehennem ırmağı, kaderleri pislik çukuruydu. İradeleri ise paslanmaz altın ve elması. Bu yazgı ve keder içerisinde onur topu örülüyordu.

Görüş Gününde

Bahar gelmişti. Karlar erimiş, toprak ve su ısınmıştı. Dağların zirveleri beyaz gelinliğe bürünmüş, vadiler yeşille rengarenk çiçeklerle süslenmişti. Kara inat, toprak altında sakın ve tüm güzelliğiyle kardelenler boy vermişti. Leylekler göçtükleri yerlerden geri dönmüş, çayırdaki bayırdaki çeşit çeşit bahar kuşları ötmeye başlamıştı.

Tohumlar kabuk çatlatıp filizlenmişti. Çiçekler, bitkiler büyüyüp boy vermişti. Pürüzsüz, masmavi bir gökyüzü vardı. İnsanlar güne dingin ve neşeyle başlamışlardı.

O gün görüş günüydü. Uzak ve yakın yerlerden gelen görüşmeciler sevinçle ve heyecanla bekliyorlardı. Yaşlısından çocuğa, kadından erkeğe herkes cezaevi kapısı önünde toplanmıştı. Gözleri nizamiye kapısına dikilmişti.

Subaylardan biri kapıyı açtı ve görüşmecilere sıraya girmelerini söyledi. Aileler birerli sıraya girerken, birbirlerini itip kakıyorlardı. Kapıdaki görevli gardiyan görüşmecilere somurtkan, aşağılayıcı gözle bakıyor, dudak büküyordu.

Topluluk içinde Kaptan ile Efruze de vardı. Karı koca şaşkın ve çaresizdi. Ayaklar altında ezilmemeye gayret ediyordu. Karı koca bir kenara çekilip olup bitenleri izlediler. Efruze kenarda beklerken, Kaptan tekrar kalabalığa daldı. Beton duvara çarpar gibi oldu ve bir türlü et duvarını yarıp geçemedi.

Efruze ile Kaptan ayakta beklemekten yorulmuşlardı. Onlara sıra gelmez oldu. Kaldırımın kenarına geçip oturdular. Efruze, hem acıkmış hem susamış, hem de tuvalet ihtiyacı dolayısıyla sıkışmıştı. Zaman uzayınca, Kaptan'a yanaşıp usulca, "Tuvaletim geliyor, ne yapayım? Deminden beridir kendimi sıkıyorum, neredeyse patlayacağım!" dedi.

Kaptan başını salladı, kendi kendine “Bir bu eksikti!” dedi. Etrafına baktı, uygun bir yer arandı, ama bulamadı. Köyde tuvalet yoktu, ya ahıra ya da duvar diplerine yapılırdı. Ama burası köy değildi. Kaptan derin derin içini çekti.

“Şimdi tuvalet zamanı mı? “

Öğlen arası verildi. Cezaevinden içeriye kimse alınmıyordu. Aileler kapıdan uzakta bekliyorlardı. Kaptan iki elini havaya kaldırdı, yüzünü ekşitti ve nizamiye kapısına doğru yürüdü.

Efruze, “Yarabbi bu nedir başımıza getirdin? Akif! Akif! Evi-mizi yaktın, yaktın bizi!” diye yakındı.

“Oğlum asker!” dedi Kaptan.

Asker gülerек Kaptan’a baktı.”Ne var lan moruk?”

“Oğlum buralarda tuvalet yok mu?”

“Siktir git lan! Ne tuvaleti? Altına et!”

Kaptan kızardı, yüzünün rengi değişti, burun delikleri açılıp kapandı, içinden bir şeyler söylemek geçti, sonra “Lanet gelsin şeytana!” diyerek çaresizlikten etrafına bakınıp durdu. Biraz ileride oturup sohbet eden görüşçülere yöneldi. İçlerinden biri otuz yaşlarındaydı.

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam,” dedi adam, merhabalaştılar.

“Oğlum buranın yabancısıyım, ayıp olur, ama tuvalet ihtiyacımızı nerede giderebiliriz?”

Genç adam ayağa kalktı, hiç konuşmadan, “Peşimden gel amca,” deyip yürüdü.

“Sorun ben değilim oğlum,” elini Efruze’ye doğru uzatarak, “Yengen!” dedi.

“Tamam, gelsin amca.”

Kaptan “Fırsat doğmuşken ben de gideyim,” dedi ve karı koca birlikte adamın peşinden yürüdüler.

Tuvalet için gittikleri evde abdest alıp namaz da kıldılar, tekrar çıkıp cezaevinin önüne geldiler. Kaptan’ın sırtında uzun bir palto vardı; dudakları solgun, birkaç günlük sakalı, alnı ve yanaklarındaki kırışıklıkları daha belirgin gösteriyordu.

Efruze ise oturmuş, elleri göğsünde, yüzünü iyice kapatmış, fistan ve entarisi yere yayılmış, çaresiz bakışlarla yardım ister gibiydi.

Kapı açıldı ve isimler okundu. İsmi okunanlar arasında Kaptan ile Efruze de vardı. Kaptan kimlikleri askere uzattı. Asker kimlik bilgileri önündeki deftere yazdı, ardından başını kaldırıp bakmadan, “Adresinizi söyleyin?” dedi.

Kaptan heyecan ve korkudan bozuk Türkçesiyle, “Kars- Ardahan, Beşiktaş köyü.”

“Akif’in neyi oluyorsunuz?”

“Babası.” Eşini göstererek, “Bu da anası,” dedi.

İkisi içeri alındı ve üst baş araması yapıldı. Cezaevi bahçesinde görüşçüler tek sıra oldu, kabin numaraları verildi ve kabinde konuşurken dikkatli konuşmaları yönünde telkinlerde bulunuldu.

Gardiyan koğuşa girerek, “Ses kes, dinle! Görüş listesini okuyorum, Eşref, Rındo.... ismini okuduklarım hemen hazırlansın!”

Bir dakika içinde hazırlanıp kapıda beklediler. Kapıdan çıkar çıkmaz uygun adımlarla yürüdüler. Sağa sola bakmak, birbiriyle konuşmak yasak. Başlar eğik, ayaklar birlikte kalkıp inecekti. Eşref başta ve kurallara harfiyen uyarak yürüyordu. Maltada Akif ve direnen diğer tutsaklara rastladı. Eşref göz ucuyla baktı, selam vermek istedi, ancak bir türlü uygun bir an bulamadı. Gardiyan yanı başında, dikkatle yürüyordu.

Görüşün olduğu yerde “Türkçe konuş çok konuş!” yazısını gördü. Kürtçe konuşmak yasaktı.

Eşref 8 nolu kabinde, Akif ise 5 nolu kabindeydi. Görüşçüler kabin kafesinin öbür tarafında bekletildi. Her iki tarafta bir gardiyan görevliydi. Düdük çalınca görüşmecilerle tutsaklar kabinlere koştu. Akif, babası ve annesi kabinin loş ışığında bakiştılar.

“Merhaba baba!”

“Merhaba oğlum, nasılsın?”

“Geçinip gidiyoruz.”

“Çok zayıflamışsın oğlum!”

“Merhaba ana. Nasılsın?”

Efruze Türkçe bilmiyordu. Omuzlarını kaldırdı, mimikleriyle iyi olduğunu söylemeye çalıştı. “Kürtçe konuşursan oğlunla gö-

rüşmezsın!” dedikleri için o da korkudan konuşmuyordu. Dilsiz, bir anaydı şimdi. Oğlu karşısında suskun bekleyip durdu. Zangır zangır titriyordu. Oğluna sarılamıyor, doya doya öpemiyor ve onun kokusunu içine çekemiyordu. Yine konuşmadan çıkıp gidecekti. Bakışlarıyla mimikleriyle ona içini dökecek, dertleşecekti.

Efruze’nin gözleri nemlendi. Yüreği dağlanmışçasına ateşteymişçesine yanıyordu. “Allah’ım, bu acıyı hiçbir anaya tattırma!” dedi içinden.

“Ana neden konuşmuyorsun?”

“Oğlum, biliyorsun annen Türkçe bilmiyor, diğeri de yasak!” dedi babası.

Tam bu sırada görüşün bittiğini belirten düdük çalındı.

“Beyler görüş bitmiş kabinleri boşaltın!”

Toplam bir dakikaydı, ancak bu kadarına tahammül edebilmişlerdi. Düdük çalınca, söylenecek sözler yarıda kalmıştı. Coplar konuşmaya başlayacaktı. Tutsaklar pişman geri çekildi. Kabinenin önünde sıraya girdiler. Aileler ise çoktan gitmişlerdi. Gardiyanlardan biri elindeki copu sallayarak bağırdı:

“Eşref! Eşref! Bir adım öne çık!”

Eşref bir adım öne çıktı.

“Eşref Anyık, Urfa emret komutanım.”

“Görüşünde ‘mercimeklerimiz nasıl?’ demişsin. Tavuk ve horozdan bahsetmişsin. Bununla neyi kastettin? Örgüte aile vasıtasıyla mesaj mı yolladın? Doğruyu söylemezsen gebertirim!”

“Komutanım vallahi bir şey kastettiğim yok. Bayağı bilinen tavuk, horoz ve mercimekleri konuştuk. “

“Siktir lan! Aç elini!”

Eşref elini açtı. Tam kırk yedi cop üst üste vuruldu. Her vuruşta Eşref yüzünü ekşitti, gözlerinden yaşlar boşaldı. Bağırarak istedi, ama korkudan bağıramadı. Ellerin ayası ezilmiş, şişmiş, morarmıştı. Artık acı hissetmiyordu.

Diğer tutsakların ruhları körelmiş, olup biten hiçbir şeye karşı tepki gösterememekteydiler. Artık benzeri birçok olayı kanıksamışlardı. Korku duvarı beyinlerini karartmıştı. Göremiyor, konuşamıyorlardı.

Gardiyanlar direnen tutsakları alıp götürdü. Teslim olanlar halen oradaydı. Bir gardiyan birkaç kez “Rahat! Hazır ol!” dedikten sonra, “Uygun adım marşı!” komutunu verdi ve tutsaklar aynı tempoyla yürümeye başladılar.

“Eskişehir marşını oku!” dedi gardiyan. Tutsaklar bir ağızdan Marşı okudu. Koridorun yarısına kadar marş söyleyerek yürüdüler. Eşref ile diğer koğuş arkadaşları merdivenden çıkıp koğuş kapısına kadar nizami şekilde yürüdüler.

Kapı açıldı ve koğuşa girdiler. Eşref bitkin düşmüştü, morali bozulmuştu. Yatağında oturdu ve nemli gözlerle pencereden gün ışığına baktı. Sonra ellerine baktı, ellerini tanımaz oldu. Tandır ekmeği gibi kırmış ve yanıyordu. Ellerinini şişi insin diye birbirine sürttü, ovuşturdu. Ranzasına gidip merhem sürdü, ama akşama kadar şişti, morardı.

Akşam yemeği tabaklara dağıtıldıktan sonra koğuş sorumlusu, “Arkadaşlar yemeğe!” diye seslendi

Tüm tutsaklar yemeğe geldikten sonra koğuş sorumlusu yemek duası okunması için pozisyon aldı: “Tanrımıza hamdolsun... ordu millet var olsun...”

Tutsaklar koğuş sorumlusunun söylediklerini tekrarladı. Kapı mazgalında bekleyen gardiyan, bazen “afiyet olsun!”, bazen de “zıkkım olsun!” ya da “zehir olsun!” derdi. Bu kez “zıkkım olsun!” deyince, tutsaklar bir ağızdan “sağ ol!” dedi. Gardiyan mazgalı kapatıp gidince tutsaklar oturup yemeklerini yediler.

Tutsaklardan kimi iştahla yemek yerken, kimi de kendi canından bir et parçası yiyormuş gibi isteksizce yiyordu.

Yemekler yenildi. Bulaşıklar yıkandı. Masalar temizlendi ve si-garalar içildi. Tutsakların gözü kapıdaydı. Nihayet kapı açıldı.

“Sorumlu çay al!” dedi gardiyan.

Sorumlu ile Necmi, çay bidonunun kulplarından tutup içeri aldılar. Çay bidonu içeri girmesiyle birlikte içeriye çay kokusu yayıldı. Herkes çay kabını ve kaşığı hazırladı ve bidonun olduğu yere gitti. Çay alma kuyruğu başlamıştı. Çayı dağıtan Necmi’ydi. Necmi’nin elinde sürahi ve eşit dağıtmaya özen gösteriyordu. Bazıları tek kişilik çay alırken bazıları da grup halinde alıyordu. Yine de bireysellik, bencillik öne çıkıyor,

biraz daha fazla çay almak için birbirlerini itip kakıyorlardı. Bu arada nahoş manzaralar yaşanıyor, tutsağa yakışmayan sözler uçuşuyordu.

Hasan srahidenden çay alırken, Rındo’nun üzerine döktü. Rındo aniden zıplayıp bağırdı. Dizlerinden ayaklarına kadar kaynamış çay szld. Alelacele ayakkabısını çıkarıp çorabını hemen ayağından sıyırdı. Canı yandı, ancak ciddi bir yanık değildi. Rındo’nun yüzü canı yanan ayı yüzüne benziyordu. Burun delikleri genişledi, elinden gelse Hasan’ı çiğ çiğ yerdı.

“Kr müsün! Görmüyor musun? Bir bardak çay için bizi yakacaksın!”

Hasan ters ters baktı.

“Sen de sağır mısın? ‘Biraz ekil!’ dedim.”

“Terbiyeli ol.”

“nce terbiyenin ne olduğunu öğren, sonra başkalarına ğret!”

“Ayıptır arkadaşlar” dedi Necmi, “bu tür sözler bize yakışmaz, her şey tamam da, birbirimize girmemiz mi eksikti?”

“Görmüyor musun, eksikliğini bana mal ediyor,” dedi Hasan.

“Tamam, eksiklikler benim olsun.”

Necmi ve diğer tutsaklar olayı yatıştırdı. Necmi ay dağıttıktan sonra çay içmek için birlikte hareket ettiği grubun yanına gitti.

“Ne oldu?” dedi Ferhat.

“ay için neredeyse kavga edeceklerdi.”

“Birkaç gündür yaşadığım şeyler bana işkenceden daha zor geliyor,” dedi Eşref, “insan bazı şeyleri görünce, işitince yerin dibine giriyor, kendimizden utanmıyorsak bari hücrelerde direnen arkadaşlardan utanalım.”

“Seninle aynı duyguları paylaşıyorum,” dedi Mahmut, “inanır mısın, kendimden nefret ediyorum; aynada kendime baktığımda sanki bir domuzu görüyorum. Ancak tüm bunlar irademi daha da biliyor...”

“Günlük olarak yaşananlar insanı boğuyor,” dedi Necmi, “bazılarının her davranışı, her tavrı, her sözü insana dokunuyor ve diken olup batıyor.”

“Dn bir kişiyi daha idam etmişler. Bu cuntanın kaçıncı idamı?” dedi Mahmut.

“Kırk kişiyi geçti herhalde,” dedi Ferhat.

“Halen bizden, yani PKK’den kimseyi idam etmemeleri ilginç,” dedi Necmi.

Eşref, “Bizde de Metin ve Zend arkadaşına verilen idam cezası halen Yargıtay’da.”

“Canları isterse beş günde idam ederler,” dedi Mahmut, “bu onlar için fazla zor bir şey değil. Bence bizim bilmediğimiz başka nedenler var.”

Eşref başını sallayarak, “Hakikaten merak ediyorum: İdam cezası alanlar nasıl bir psikolojiyi yaşıyorlar?”

Ferhat çayını yudumladıktan sonra, “Mahkemeler çok çok altı ay veya bir yıl sürer. Ardından en az yüz arkadaşına idam verirler.”

Necmi, “Daha fazla... o zaman birer değil, onar onar idam edilir. Eğer parti kendini toparlar ve bir varlık gösterirse belki hiçbir arkadaşını idam etmeyi göze almazlar.”

“Herhalde en önemli sorun da burada. Belki de bizim idamlarımızın şimdiye kadar olmaması partinin varlığı ve yaratacağı tehliktir,” dedi Ferhat, “kim bilir, belki Türk solunu idam ederek sindirmeyi, bizi de teslim almak için idam yerine baskı ve işkenceyi seçmişler. Teslim alınmış, ihanet etmiş bir Kürt idam edilerek kahramanlaştırmaktan daha yararlıdır devlet için. İdam edilmiş, bedeni mezarda çürümüş bir Kürt; yaşayan, fakat teslim olmuş, ihanet etmiş bir Kürt’ten daha tehlikelidir. Belki de bundandır idam yerine işkenceyi tercih etmeleri...”

“Vallahi aklıma yatıyor. Makul bir fikir,” dedi Mahmut.

“Bazen insanın mezarı, ölüsü ve ismi bile bir ordu gücüne bedeldir. Toplumsal bir güçtür ve tehlike teşkil eder.

Tutsaklar bir süre daha tartışarak sohbet ettiler. Bu kez tartışmayı ölüm orucuna getirdiler. Necmi oturduğu yerden sırtını ranzaya dayadı. Bir ara daldı, sonra yeniden toparlandı.

“Arkadaşlar ölüm orucunu bıraktıktan sonra bize daha fazla yöneldiler.”

Ferhat sigarayı küllükte söndürdü ve derin bir iç çekti.

“Direniş olduğu sürece bize yönelemiyorlardı. Bu bizim için

bir moraldı. Moral, eylemin yaratacağı gücün yarısıdır. Teslim olan bedenimiz ile yetinmezler. Ruhumuzu ve beynimizi de teslim almaya çalışacaklar. Şimdiye kadar direniş duvarı sayesinde yaşıyorduk direniş azaldıkça üzerimizdeki baskılar da artacak.”

Necmi, “Zaten çoğunun kemiği de eti de, beyni de alınmış,” dedi.

“Ama alınamayanlar da vardır. Kaldı ki Esat verdiği sözü tutmadı. Asker sözüne siyaset ve hile karıştırdı.”

“Cezaevinde miyiz cehennemde miyiz sorgulamada mıyız belli değil,” dedi Mahmut, “Eşref arkadaş ellerin hayli morardı acaba kimsede merhem yok mu?”

“Biraz önce sürdüm, önemli değil. Ben gidip yatacağım.”

“Ben de gidiyorum,” dedi Necmi.

Tutsaklar birer birer kalkıp ranzalarına gidip uyudular. Sabah saat beşte nöbetçi gardiyan mazgalı açtı ve yüksek bir sesle, “Otuz üçüncü koğuş kalk! İki dakika içinde esas duruşta olacaksınız!” dedi ve mazgalı sertçe kapadı.

Savaşan askerler için bile bu denli bir disiplin uygulanmazdı. Tutsaklar içlerindeki korkuyla çabucak yataktan kalkıp hazırlanmaya koyuldular. Yataklar toparlandı ve ayakkabılar giyilip sayım yerine geçildi. Tutsakların büyük bir çoğunluğu yatarken, elbise ve çoraplarını çıkarmıyordu. “Korku insanları uçurtur” diye bir söz vardır. Bu söz neredeyse gerçek olacaktı. Kısa sürede yüz civarındaki koğuşta kalanlar esas duruşta nizami bekleyişe geçmişlerdi. Cengiz ve birkaç gardiyan içeri girdi. Cengiz sıra sıra dizilmiş tutsakların arasında dolaştı. Düzgün durmayanlara ters ters baktı. Bazen de kimin duruşu yanlış görünüyorsa oraya bir cop indirdi, tutsakların karşısına geçti, ağzında şeker varmış gibi birkaç kez “mıç mıç” sesler çıkardı ve ardından şunları söyledi:

“Bundan böyle yeni bir düzene geçiyoruz. Düzenli olarak nöbet tutulacak. Ziyarete gidiş gelişlerde uygun adımlarla gidilip gelinecek. Herkes İstiklal Marşı’nı ezberleyecek birkaç gün içinde. İstiklal Marşı’nı öğrenmeyenler cezalandırılacak. Havalandırmada düzenli olarak eğitim yapılacak. Komutanımız sizlere kaç marş söylerse o kadar söyleyeceksiniz. Mazgala her geldiğimde tekmil verilecek; ayrıca her

gün tıraş olmak zorunludur. ‘Yapamam edemem’ gibi yalanları duymak istemiyoruz, anlaşıldı mı? ”

Cengiz elindeki copu birkaç kez havaya fırlatıp tuttu, tutsaklara gösteriş yaptıktan sonra kendinden emin bir tavırla şunları ekledi:

“Madem anlaşılmış, o halde sizleri komutanınız ile baş başa bırakıyorum. Komutanınız ne derse yapacaksınız,” dedi ve çekip gitti. Koğuş gardiyanı hemen komuta görevini devraldı: “Önce Andımız’ı, ardından Gençliğe Hitabe’yi ve en son Çanakkale Marşını okuyun. Biterse tekrar baştan başlayın. Ben gelinceye kadar durmayacaksınız.”

Gardiyan gelinceye kadar kulakları çınlatan ve beyinleri zonklatan sesler dönüp dolaştı koğuşta. Boğazları yandı, nefesleri tü-kendi; uzun süre ayakta durmaktan dolayı dizlere kramp girdi.

Uzun bir zamandan sonra gardiyan geldi ve beş dakikalık mola verdi. Mola verir vermez. Betona dökülüp dağılan nohut taneleri gibi tutsaklar koğuşa dağıldı. Kimisi tuvalete, kimisi tıraş olmaya, kimisi yarıda bıraktığı yatağını düzeltmeye koştu. Tuvalet sırası uzun bir kuyruğu oluşturdu. Tutsaklardan sık sık “Arkadaş çabuk çık. Zaman bitiyor, altımıza edeceğiz!” diye itiraz sesleri yükseliyordu. Tuvalete Rindo girmişti.

“Arkadaş su kalmamış.”

Sıradan olan bir başka tutsak, “Tuvaletini yap kalk, altımıza edeceğimize susuz olsun!”

Ferhat tıraş olmakta, Mahmut tuvalet sırasında beklemekte, Necmi yatağını düzeltmekte, Hasan tuvalet sırasında sıkışmış, altına etmemek için kendisiyle mücadele etmekte, sağa sola kıvranmakta, bir ayağını kaldırırken diğerini indirmektedir. Sanki dansa tutulmuştu. Tam bu sırada gardiyan mazgalı açtı.

“Sayım düzenini al!”

Emir duyulur duyulmaz, tüm tutsaklar sayım yerine koştu. Bazıları tıraş yarıda bırakırken, bazıları da tuvaletin kapısında durdu. Tutsaklar sıraya geçti, parmaklar pantolon çizgisine yapışık, ayaklar bitişik, başlar dik ve göğüsler öndeydi. Sayım gecikince, gardiyan inkılap tarihini okuma emrini verdi. Sorumlu başladı okumaya

ve diğerleri de tekrarladı. Koğuş kapısı açılır açılmaz. Koğuş sorumlusu avazı çıktığı kadar, “Dikkat! Otuz üçüncü koğuş yüz otuz yedi mevcutla emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!”

“Say, lan!” dedi Cengiz.

Baştaki tutsak “bir” dedi ve sırayla devam etti. En sonundaki tutsak “yüz otuz yedi sondur komutanım!” diye bitirdi.

Eşref bir adım öne çıkarak, “Eşref Anyık. Urfa emret komutanım!”

Cengiz durdu ve ters ters baktı.

“Ne var?”

“Komutanım ziyaretçilerim bana para yatırdı, ama almadım.”

Cengiz kaşlarını çatı, dudağını ısırdı. Şaşkınlıkla, ama ilgisizce göründü. Eşref’i şaşırtmak için, “İyi biliyor musun?” dedi.

“Evet komutanım.”

Cengiz koğuş gardiyanına, “Oğlum git para defterini getir.”

Birazdan defter getirildi, Cengiz hızlı hızlı defterin yapraklarını çevirdi.

“Oğlum yalan söylüyorsun, yalan söylemenin cezasının ne olduğunu biliyor musun?”

Eşref dudağını büktü, ne diyeceğini şaşırdı. Cengiz yanındaki gardiyana, “Bana cop ver!” dedi.

Cengiz copu aldığı gibi Eşref’e vurmaya başladı. Başını, yüzünü, sırtını gelişi güzel acımasızca copladı. Eşref yere yığıldı. Ellerini başına siper etti. Karnına, göğsüne ölümcül tekmeler indirdi. Eşref bir topaç haline dönüşmüştü. Dudağından kanlar süzölmüş, yüzünde morarmalar oluşmuştu. Cengiz yarışa giren bir sporcu gibi burnundan soluyor, dört nala koşan bir at gibi terliyordu. Eşref’i omzundan yakalayıp kaldırdı.

“Şimdi söyle bakayım, sana para geldi mi gelmedi mi?”

“Gelmişti komutanım.”

“Demek paranın geldiğine bu kadar ısrarlısın!” Çavuş’a döndü: “Bunu hücreye atın.”

Cengiz koğuştan çıkar çıkmaz ardından Eşref’i alıp götürdüler. Sayımdan sonra koğuştakiler ranzalarına dağıldı. Bazıları yemek ha-

zırlığı yaparken, bazıları da ihtiyaçlarını karşılıyordu. Mazgal açıldı ve gardiyan yüksek bir sesle, “Sorumlu, oğlum bugün size yemek yok, cezalısınız. Hazırlanın birazdan havalandırmaya çıkacaksınız!”

Bir süre sonra kapı açıldı ve “bir, iki, üç...” sayarak kapıdan havalandırmaya çıktılar.

Beyin İstiyorlar

Memlekete yaz gelmişti. Harman zamanıydı; mercimekler, arpalar biçiliyordu. Havalar ısınmış, gölgeli yerler çekici olmuştu. Dutlar olmuş, üzümler olgunlaşmak üzereydi. Biber, domates, patlıcan fideleri ilk ürünlerini vermiş, dalları çiçeklerle süslenmişti. Dışarıda yaşam fokur fokur kaynarken, cezaevinde hayatın monotonluğu sürüyordu. Tek değişen şey betonun yavaş yavaş ısınmasıydı. Aslında cezaevine ne bahar ne de yaz gelmişti. Cezaevine işkence ve ölüm gelmişti. Ölüm orucu bırakıldıktan sonra, birkaç hafta baskılar gevşemişti, ama ardından daha da artırıldı işkence uygulamaları. Esat verdiği asker sözünü tutmamış ve baskıyı eskisinden daha fazla arttırmıştı.

Cezaevi yanıyordu. Bu ne yaz sıcaklığının ateşiydi ne de bir kaza sonucu çıkan yangındı. Bu yangın, insanları insanlıktan çıkarma için çıkarılmıştı. Fiziki teslimiyet tamamlanmış, sıra düşünsel ihanete gelmişti. Dayak, işkence, insanların onuru ile oynama günlük yaşam halini almıştı.

Gardiyanlar günde birkaç kez “dayak vaziyeti al!” diye emrediyordu. Emir üzerine tutsaklar ellerini bileklerine kadar hücrenin demir parmaklıkları arasından çıkarıyor ve bekliyordu. Bazen de verilen emir üzerine aynı şekilde ayaklar çıkarılıyordu.

Yıldırım “dayak vaziyeti al!” sözünü duyduğunda ürküyor, dili kitleniyordu. Akif, Yıldırım’ın dayaktan korktuğunu fark edince;”Hastasin, tuvalet bölümüne geç, gardiyan fark etmez,” dedi. Yıldırım’da böyle bir şey arıyordu. Sıra onların hücrelerine gelir gelmez hemen tuvalet bölümüne geçti ve hücrede kalanların her birine yirmi cop vuruldu. Yıldırım ise tuvalette çömelmiş, korkudan tır tır titriyordu. “Ya gardiyanlardan biri hücrede bir kişi eksik olduğunu anlarsa, ‘bir kişi

eksiktir, nereye gitti?’ derse, işte o zaman yandım!” diye düşündü. Gardiyanlar onu fark etmemiş, kendisi de dayaktan kurtulmuştu.

Başta Akif ve hücredeki diğer tutsakların yönlendirmesiyle Yıldırım defalarca dayaktan kurtulmuş oldu. Tutsaklar “Biz dayak yiyelim Yıldırım yemesin!” fedakârlığını gösteriyor ve onu koruyordu. Çoğu tutsağın elleri bileklerine kadar morarmıştı. Morarmalar iyileşmeden yeni cop darbeleri geliyordu.

Tutsakların direniş kalesi haline gelen otuz beşinci koğuş, her gün kan kaybediyor, geminin dibi su alıyordu. Bu direniş kalesi de düşmek üzereydi. Direniş süresi daralmış, direnenler kelaynak kuşları gibi parmakla sayılacak düzeye düşürülmüş, Kürtlüğü korkutma te-rörüne dönüşmüştü.

Akşam saatlerinde, listeden mahkemesi olanların isimleri okundu. İçlerinde Yıldırım da vardı. Yıldırım sabah erkenden kalktı, tıraş oldu, yeni elbiseler giydi ve bekledi. Hücreden çıkar çıkmaz tüm kurallara uydu. Elleri kelepçelendi, yüzü duvara çevrildi. Biraz sonra Cengiz geldi. Ellerini açtı, yanına alıp götürdü. Ana maltadan çıkıp yan tarafa açılan koridora yöneldiler. Birkaç adım ileri gittikten sonra sol kapıdan girdiler. Orada bir masa, masanın üstünde camdan yapılmış bir kül tablası, yanında marlboro sigara paketi, sürahi ve su bardağı duruyordu. Masanın etrafında dört sandalye ve sağ köşede bir dolap göze çarpıyordu. Şahin, Yıldırım’ı ayakta karşıladı, önce gözlerine inanmadı, kendi kendine “Yoksa rüya mı görüyorum. Hayır, olmaz, gördüklerimin yaşamın kendisi!” diye düşündü Yıldırım. Can ciğeriymiş gibi Şahin’e sarıldı. İçtenlikle öpüştiler ve merhabalaştılar.

“Arkadaşlar ben gidiyorum, işim var, öğlene kadar buradasınız, sizleri ben almaya geleceğim. Bir ihtiyacınız oldu mu kapıyı tıklatın yeter. Gardiyanlardan birini görevlendirmişim,” dedi Cengiz.

Cengiz gittikten sonra iki dost oturdu. Şahin sigara ikram etti, çakmağı cebinden çıkarıp yaktı. Yıldırım birkaç nefes çekti.

“Mahkemeye gitmeyecek miyim?”

“Hayır, bir süredir sizinle görüşmek istiyordum. Bir türlü kismet olmadı. Mahkeme arabasında yan yana otururuz diye düşündük, sonra vazgeçtik.”

“Ailenden haberin var mı?” dedi Yıldırım.

“Ara sıra görüşe geliyorlar. Birkaç kez seni sordular. Senin ailenin durumu nasıl?”

“Uzun bir süredir görüşe kimse gelmedi.”

“Senin olduğun şartlarda görüşe gelmemeleri, gelmekten daha iyidir.”

“Öyledir, sen nasıl görüşüyorsun?”

“Bir kez burada görüştüm, bir de kabinde uzun uzun konuştuk.”

Yıldırım hayret ve şaşkınlık içerisinde, “Bu odada açık görüş mü yaptınız?” diye sordu.

“Evet. Neden olmasın? Esat iyi bir insandır. Her türlü ihtiyacı karşılıyor. İstesem karı bile getirir. Neyse gerçekten özlemiştim seni ya...”

Şahin bu soruyu Yıldırım’ın nabzını ölçmek için sormuştu. Paldır küldür konuya girmek istemiyordu. Usulca ve yumuşak bir dille konuya girmek istiyordu. Şahin geçmişte sık sık bu örneği veriyordu. “Bizim arkadaşlar kurudur. On metrede suya dalar gibi sert, haşın ve kaba dalış yapıyorlar. Birisiyle konuşurken, sözleri körelmiş balta gibidir. Bu da kişiyi eziyor ve karşısına çıkartıyor, ya da kaçırıyor.

Ninem sık sık bu örneği verirdi. Günün birinde bir adam başka bir yere misafirlğe gitmiş. O akşam ev sahibinin davar nöbeti varmış. Ev sahibi misafiri bırakıp davara gitmiş, misafir davarın nöbetine giden ev sahibinin eşi ve geliniyle birlikte bir odada yatmış. Misafir akşam birkaç kez uyanmış ve dayanamamış, gizlice gelinin yanına gidip yatağına girmiş ve elini gelinin baldırlarında gezdirmiş. Gelin uyanmış ve başucunda duran ayakkabıyı misafirin yüzüne vurmuş. Adamın kaşı ve alını yarılmış ve kanamış. Misafir kadını bırakıp yatağına kaçmış. Misafirin yüzü kan içinde kalmış, tuvalete çıkar gibi yapmış ve köy dışına çıkmış. Bir süre sonra eve geri gelmiş. Misafir yüzünü yıkamak isteyince gelin ibrği alıp eline su dökmüş. ‘Yüzüne ne olmuş?’ diye sormuş ‘İlerde bir at vardı. Çok iyi bir attı. Yakından bakmak istedim, ansızın çiftte attı ve beni bu hale koydu,’ demiş misafir. Gelin de ‘Mutlaka sert yaklaşmışsın, insan önce güzel sözler söyler, atın güvenini alır ve ardından başını, yelesini boynunu okşar

ve öylece biner. Mutlaka sen atı görür görmez üstüne çıkıp binmek istemişsin. At da kızmış ve o hırsıyla çifte atmış. Bir dahaki sefere söylediklerime dikkat et' demiş. İşte bizim arkadaşlar da bu örnekteki misafir gibi yaklaşıyorlar. Alt zemini yaratmıyorlar. Bir kuş bile bir günde evcilleşmez ve sana bağlanmaz, ama arkadaşlarımız bir saatte insanı devrimciileştirmek için dikkate değer buluyorlar.”

Şahin’in Yıldırım’a yaklaşımı da böyleydi. Önce ortamı ısıtıyor ve kıvamına getiriyordu.

“İnan ki ben de seni özlemiştim. Uzun bir zamandır böyle baş başa oturup konuşamadık.”

“Öyledir, gazeteleri okuyor musun?”

“Ne gazetesi, dayaktan başımızı kaldıramıyoruz. Dünyayla ilişkimiz kesilmiş, kör olmuşuz. Ne televizyon ne radyo ne de gazete var. Bırak bunları, aynı hücredeki arkadaşlarla dahi özgürce konuşamıyoruz.”

“Dünkü gazeteleri okudum. ‘Güvenlik güçleri Apo’nun ensesinde’ diye yazmışlar. İsrail ile anlaşıldığı söyleniyor. Anlatıldığına göre her an Lübnan’da yakalanabilir. Kaçıp gitti. Biz ise bu hale geldik.”

Yıldırım sessiz kalınca Şahin hemen konuyu değiştirdi.

“Konuşmaya dalınca çay istemeyi unuttuk. Çay ısmarlasam içersin değil mi?”

“İyi olur.”

Şahin kalktı ve kapıyı tıkladı. Gardiyan kapıyı açtı.

“Komutanım zahmet olacak, ama ne yapalım, çay getirmeni rica edecektik.”

“Tamam, birazdan getiririm.”

“Bakıyorum, aranı personelle iyi yapmışsın,” dedi Yıldırım.

“Öyledir. Doğrusu durumumu biliyorsun. Benim için PKK, devrimcilik öldü. Bu sevdada buraya kadar! Gençlik havasıydı, modaydı, gelip geçti. Yenildik, şimdi de ölmek ve yaşamak için mücadele ediyorum, zaten idamlar da gündemde.”

“Darbeyi yapanlar ciddi gözüküyorlar.”

“Öyledir. Akıllı davranmak gerekiyor,” dedi Şahin gülerek baktı. “Mazlum, Hayri ne yapıyor, ne düşünüyorlar?”

“Bilmiyorum, son dönemlerde hiç görüşemedim, ölüm orucuna girdiler, ancak sonuna kadar götüremediler.”

“Sonu ölümdü, ölümden mi korktular yoksa başka hesapları mı var?”

“Ölümden korkup korkmadıklarını bilmiyorum, ancak Hayri mahkemeye çıkmaya ve partiyi savunmaya çok önem veriyor.”

“Cezaevinde yapı üzerinde etkileri azaldı,” dedi Şahin, “tamen yalnızlaştılar, zaten bilinen birkaç kişi kalmış, onlar da ideolojik mücadeleyi mahkemeye taşımak istiyorlar. Cezaevinde kaybedilen örgütlüklerini mahkemede kazanmak istiyorlar. Mahkemedeki açıklamalarla yapıyı etkilemeye çalışıyorlar.”

“Aynen öyle... mahkemeden yapının beynine girecekler. Mahkeme salonunu bir propaganda ve örgütlülük alanı haline getirecekler.”

“Bu konuda ne düşünüyorsun? Öyle bir planları var mı gerekten?” dedi Şahin.

“Hayri’nin gönderdiği bir notta benzer şeyler yazılıydı.”

“Ne mahkeme ne de cezaevi idaresi buna müsaade etmeyecek.”

Kapı açıldı, tepsi üzerinde bardaklar ve demlik içeri verildi. Şahin bardaklara çay doldurdu ve bardaklardan birini Yıldırım’ın önüne bıraktı. Yıldırım bardağa şeker attı ve karıştırdı. Bir iki yudum içtikten sonra bir sigara yaktı.

“Uzun zamandır, böyle güzel çay içmeye hasret kaldık.”

“Biraz da senin elinde. Düşüncenin fazla bir önemi yok. Önemli olan bedenın yaşamasıdır. Düşünce bedenın hizmetinde olmalı. Eğer beden düşüncenin hizmetinde olursa o zaman ölürsün. Ölen bir bedenın de kimseye faydası olmaz. Herhalde sen de öyle düşünüyorsun? Bu şartlarda Hayri, Mazlum, Kemal gibi düşünmenin sonu ölümdür.”

“Bu dayaklar imanımı gevretti Şahin, artık dayanma gücüm kalmadı.”

“Bence Kürdistan fikri de bir hayaldi. O da öldü. Nereden dönersen kâr. Şimdiye kadar dilim varmıyordu söylemeye, ancak yine de söylemeliyim. Her şey boş, kendini boş yere ne öldürtmeli ne de eziyet ettirtmelisin. Bu hayalin sonu yok Yıldırım.”

Uzun konuşmalardan sonra Yıldırım sigarayı küllüğe bıraktı ve gülümseyerek, “Doğrusunu istersen bunu bir süredir ciddi ciddi düşünüyordum. Seninle bu görüşmem iyi oldu. Biz idareye veya mahkemeye yardımcı olursak onlar bize nasıl yardımcı olurlar?”

“Her türlü yardımı yapacaklarını söylüyorlar. Üç-beş yıl içinde bizi bırakacaklarını bile söylediler. Bir yasa çıkardılar. Cezaevi yaşamında her türlü imkan sunuyorlar.”

Öğlene kadar konuşup tartışılar eski iki dost, yine iki dost olmuşlar. Dostluklarını ideolojik ve politik değerlendirmelerle iyice pekiştirdiler.

“İstiyorsan yüzbaşıyı çağırayım, onunla da bir konuş?”

“Şimdilik gerek yok, hücreden çıktıktan sonra konuşursak daha iyi olur.”

“Sen bilirsin.”

“Belki hücredekileri de ikna edip birlikte geliriz.”

“Bu daha iyi olur. Özellikle yüzbaşı daha çok sevinir. Sen onun rütbesine bakma, bir general kadar gücü ve yetkisi var.”

“Sorun birey değil, bu genel bir politikadır. Bu bir konsepttir. Yüzbaşı aktif uygulayıcısıdır.”

“Aynen öyle,” dedi Şahin, Yıldırım’ın gözlerinin içine bakarak bitirici soruyu sordu: “Senin için yüzbaşıya tamamdır diyebilir miyim?”

“Diyebilirsin. Zaten ilk bu işe girerken gönülsüz girmiştim. Öylesine PKK’li oldum. Şimdi de öylesine vazgeçiyorum.”

“Katılıyorum. Zaten dışarıda ve soruşturmada tavırlarımızdan dolayı bizi sevmiyorlar. Gözden düşmüştük. Kendini kurtarmaya bak,” dedi Şahin.

Tam bu sırada Cengiz içeri girdi. Şahin ile Yıldırım ayağa kalktı ve hazır ola geçtiler.

“Hazırsanız gidelim.”

“Hazırız komutanım,” dedi Şahin.

“Bir araya gelmeniz bir işe yaradı mı?”

“Yaramaz olur mu komutanım!” dedi Şahin gülerek, “her şey tamam.”

“Tamamsa Yıldırım tekrar hücreye neden gidiyor?”

“Eğer yapabilirse hücreden başkalarını da getirmek için gidiyor.”
“Güzel!”

Yıldırım emir ve nizam içinde otuz beşinci koğuşa doğru yola çıktı. Hücrenin kapısı açıldı ve içeri girdi. Beton seki üzerine oturdu. Akif de yanına oturdu.

“Bir şey mi oldu?”

“Yok, ne olacak ki?” dedi Yıldırım.

“İçeri girer girmez düşünceli ve yorgun bir halin var.”

“Yok bir şey...”

“Geliş gidişlerde ne var ne yoktu?”

“Ne olacak her zamanki gibi şeyler, dayak, küfür, hakaret...”

“Diğer koğuşlardan gelen arkadaşlarla konuşmadın mı?”

“Ne kadar soru soruyorsun! Gelen vardı, ancak konuşma fırsatı bulamadım.”

Akif başka sorular sormayı düşündü, ancak tepki alınca sessiz kalmayı tercih etti. Akif Yıldırım’ın işkence siperiydi. Birçok kez onun yerine kendisi dayak yemişti. Aralarında birçok şeyi tartışıp konuşmuşlardı.

Akif her koşulda Yıldırım’ın zaafını gizlemeye çalışmış ve korumuştur. Yıldırım, Akif’in bu fedakârlığını bireysel bağlılık olarak değerlendirmişti. Yıldırım birkaç gün daha kaldı. Üçüncü gün öğlene doğru Yıldırım Akif’in yanına oturdu. Diğer tutsaklardan biri tuvalete biri de mahkemeye gitmişti.

“Her şey bitti. Artık direnmeye gerek yok. Direniş anlamsız, böyle giderse ölümle sonuçlanacak. Bu tarzla mücadeleye bir şey kazandıramaz, kurallara uymak gerekiyor. Hatta pişmanlık göstermek gerekiyor. Devlet her şeyimizi biliyor. Soruşturmada söylenmeyen bir şey kalmamış. Devletin bildiğini tekrarlamak fazla kötü bir şey değil...”

Akif şimdiye kadar çok acı çekmişti. Ancak bu sözler çektiği acıların en sert olanıydı. Gözleri dört dönmeye başladı. Suratı kıpkırmızı kesildi. Yutkundu, elini birbirine kenetledi.

“Benim için en onur kırıcı ve aşağılık, en affedilmez suç, kendi anasıyla zina etmektir. Anamla zina etmeye hazırım, ama halkıma, partime ihanet etmeye hazır değilim. Yaptığını yapmam ve yaptığına da gelmem.”

Akif görünüşte sessiz gözükiyordu. Oysa içinde korkunç fırtınalar esiyordu, sanki ciğerleri dilim dilim doğranıyordu. Gözleri önünde nice acı olaylar yaşanmıştı. O gözler ölümün, işkencenin her türlüünü görmüşti. O kulaklar en ağır, en keskin sözleri işiti-mişti. Ancak hiç birinde bu kadar alabora olmamıştı. Hiçbirinde bu kadar dağılmamıştı. Hiçbirinde bu kadar yaralanmamıştı.

Bu kez ihaneti çırılçıplak görüyordu. İhaneti kucağında besle-miş, onunla kalkıp oturmuş, ona inanmıştı. Bütün zaafaların iha-netle sonuçlandığını kestirememişti. İhanet iki kez çarpmıştı; bir Yıldırım'ın ihaneti, ikincisi gafletin ihanetiydi.

“Sen ihanet edemezsin, bu işi ilk başlatanlardansın!”

Yıldırım başını salladı ve yutkundu.

“Benim için her şey bitti. Daha doğrusu ben bittim.”

“Sen bitmedin, gidip konuşacaksın. Başkalarının canını yaka-caksın. Kılıç alıp savaşıacaksın. Bizleri öldüreceksin. Buna silme ‘ihanet’ derler!”

“Bunu yapmayacağım, devletin bilmeyip de benim bildiğim kayda değer bir şey yok.”

“Sen kendi kendini avutuyorsun,” dedi Akif, “seni bizzat halka karşı kullanacaklar. Sonunda rehber gibi öldürecekler. İhanet kir-lidir, uğradığı her yeri kirletir.”

“Kimse beni kullanamaz ve öldüremez. Ben ölmüşüm, ben yok olmuşum. Ben yaşamak istiyorum, hepsi bu kadar...”

“Yaşamana kolay kolay fırsat vermeyecekler, bunun şartları ola-cak; en önemli şartı da başkalarının ölümüne karşılık yaşamaktır. Başkalarının mezar toprağında filizleneceksin.”

“Sen abartıyorsun.”

“Sen de vicdansızlık ediyorsun. Bu gençleri, bu halktan insan-ları bırakıp nereye gidiyorsun? Ar damarın mı çatlamış?”

“Ben hiçbir şeye inanmıyorum. Her şey bana boş geliyor. Ne savaşmak istiyorum ne de vatan millet istiyorum. İnsanlardan bile nefret ediyorum. PKK'ye değil insanlığa bile güvenim kalmamış. Kimseye de ihanet etmiyorum. İhanet kelimesine de inanmıyo-rum; kim kime ihanet ediyor? Bu tür kavramlar bana uyduruk ge-liyor. Ben nasıl istiyorsam öyle yaşarım.”

Akif ters ters baktı, bir süre sessiz kaldı. Ardından dayanamadı, konuşmasa patlayacaktı.

“Kavramlarla oynama, ihanet, ihanettir. Sevdiklerine, inancına, halkına, yarattığın değerlere ve verdiğin sözlere sırt çevirmektir. Hatta bunları bir kenara atmaktır. Karşısına geçmektir ve öldürmeye çalışmaktır. İşte bu ihanettir.”

“Ben ne kimseyi sevdim ne inandım ne de kimseye söz verdim; herkes bildiği yolda...”

“Bu kadar basit mi?” dedi Akif, “ben de seni adam sanmıştım. Senin için bir ton dayak yedim. Hep korumaya çalıştım, demek ki karşılığı buymuş, yazıklar olsun!”

“Daha fazla kalamam, ben gidiyorum,” dedi ve kalktı.

Yıldırım eşyalarını topladı, ayakkabılarını giydi ve gardiyanı çağırdı. Bir süre sonra kapı açıldı ve Yıldırım ihanete doğru yürüdü. Şahin ile Yıldırım PKK’nin kurucuları ve merkez komite üyeleriydi. Sır olarak kalması gereken şeyler onlarda vardı. Sakladıkları bilgilerden de öte bu düzeyde iki kişinin saf değiştirmesi, cezaevi kitlesi üzerinde yaratacağı olumsuz etkiydi. Esat için yaratacakları olumlu ortam ve birçok kişiliğe cesaret vermeleri idi.

Yıldırım’ın soruşturma tavrı, Mazlum’un hiç hoşuna gitmemiş ve gözünden düşmüştü; ona güvenmiyor, her fırsatta ‘devrimcileşemez’ diyordu. Baskılar artınca ilk düşebileceklerin arasında olabileceğini Mazlum hep içinde düşünmüştü.

Mazlum tuvalet bölümüne geçti. Üzerinde yazı yazmak için bir şey aradı. Gözüne yeni alınan plastik tabak ilişti, tabağı aldı ve üzerine küçük bir kâğıt parçası koyarak yazmaya başladı. Yazı bitince kâğıdı battaniyenin köşesine sakladı. Kapı açıldı ve karavana içeri verildi. Gardiyan ilk hücrede üç tutsağı çıkarttı. İçlerinden biride Pola’ydı. Pola bulgur pilavı karavanasını alıp gardiyanın denetiminde dağıtmaya başladı. Her hücrenin önüne geldiğinde tabakları alıp doldurdu. Pola Mazlum’un kaldığı hücrenin önüne geldi. Göz göze geldiler. Mazlum işaretlerle gardiyanı sordu. Pola göz ucuyla yakın olduğunu işaret etti. Orada biraz oyalandı, ardından usulca, “Arkası bize dönük!” diye fısıldadı.

Mazlum karşıdaki mazgala baktı, onları izleyen olmadığını görüncü notu tabağa koydu ve tabağı Pola'ya uzattı. Pola tabağı aldı ve aynı elle notu avucuna çekti. Mazlum yavaşça “Hayri'ye ver!” dedi. Pola başını salladı. Her ikisi de soğukkanlı ve hızlı davrandı. Bir anlık boşluğu çok iyi değerdendirtiler.

Pola bulgur pilavını dağıtarak Hayri'nin kaldığı hücrenin kapısının önüne kadar gitti. Pola hücredekilerle ne merhabalaşabiliyor ne de konuşabiliyordu, yasaktı.

Hayri “Nasılsın?” anlamında göz kırptı. Pola başıyla iyi olduğunu söyledi. Gardiyan yanı başından ayrılmadı. Pola notu vermeden diğer hücreye geçti. Pola bir taraftan yemek dağıtırken diğer taraftan notu nasıl vereceğinin yolunu arıyordu. Pilavı azar azar dağıttı, en son hücreye geldiğinde pilav fazla kalmıştı, fazla kalan pilavı tekrar dağıtmak için geri döndü. Tekrar Hayri'nin hücresinin önünde durdu.

“Gardiyan üç metre ilerde, Pola notu karavananın içine attı. Kepeçle notu aldı ve pilavla birlikte tabağın içine boşalttı. Pola Hayri'ye baktı ve gözlerini tabağın içine dikti. Hayri kaşlarını kaldırıp indirerek “anladım” dedi. Hayri hücre arkadaşlarına hissettirmeden tabağı önüne çekti. Eliyle pilavı karıştırarak notu bulmaya çalıştı. İnsanın yüreğini ağına getiren bir eylemdi. O koşullarda böyle bir eylemlilik, en büyük eylemlerden biri sayılıyordu.

Hayri notu aldı ve tuvalet bölümüne geçti. Nota hızlı bir göz gezdirdi. Yazıda ne isim var ne de kod vardı. Ancak notun kimden geldiğini yazıdan tanıdı. Hayri yemeğe oturduktan sonra öksürdü. Mazlum da aynı şekilde karşılık verdi. Böylece notun yerine ulaştığını öğrenmiş oldu.

Hayri yemekten sonra notu tekrar okudu. Notta “...Artık böyle yaşanılmaz. Teslim olmak onlara yetmiyor. İhanet dayatılıyor, ruhumuzu ve beynimizi istiyorlar!”

Mazlum sorunlar karşısında katı, taviz vermez çivi gibi irade istiyordu. Zaafları asla kabul etmiyor ve hoş karşılamıyordu. Hep direnmekten yanaydı. Hayri ise savunmaların önemi üzerinde duruyor ve bir süre daha dişlerini sıkmak gerektiğini belirtiyordu.

Mazlum oturmuş, dizlerini karnına çekmiş ve ellerini dizlerinde kenetlemişti. Gardiyanın dikkat çekmesiyle, Mazlum gelen ayak sesine kulak verdi ve toparlandı. Birazdan Yüzbaşı hücrenin önünde gözüktü.

“Merhaba çocuklar, nasılsınız?”

Hücreden bir tutsak, “Merhaba,” dedi.

“Mazlum, Şahin bülbül gibi ötüyor, bu işin sonu yok, eninde sonunda teslim olacaksın. Şahin güzel bir yaşam sürdürüyor. Temiz havada, temiz ortamda yaşıyor. Geçmişten ne varsa hepsini dışarı atıyor ve eziyor.”

“Tavuk ne zamandan beri bülbül olmuş. Nefes almak güzel bir yaşam sürdürmek anlamına gelmez. İnsan onurunu yitirdi mi o artık bir hayvandır. Eşek de nefes alır.”

“Benden söylemesi. Apo dışarıda keyif çatarken sizler burada çürüyorsunuz. Gençliğinize acıyorum, gel bu sevdadan vazgeç.”

“Davamıza inanarak girdik Yüzbaşı.”

Esat yüzünü ekşitti, yanındaki gardiyanlara elini şakırdatarak “Haydi gidelim evlatlar, icabına bakarsınız.”

Bir süre sonra Cengiz ve yanında bir ordu gardiyan ile birlikte hücrenin önünde bir müfreze oluşturdular. Kapı açıldığında Mazlum beton sekinin üzerinde oturmuş, onlara bakıyordu. Cengiz gözleriyle işaret etti.

“Avukatın gelmiş.”

Mazlum niyetlerini anlamıştı. Başını salladı, kaşlarını çattı ve yüzünü ekşiterek kalktı. Mazlum baştan beri “Bunlar dayaktan korkuyorlar!” izlenimini vermemek için dayaktan hiç çekinmemiş ve karşı bir tavır almamıştı. Mazlum alt kata indirildi.

“Demek ki sen bülbül olup ötmüyorsun ha!”

Cop ve tekmelerle giriştiler. Mazlum yere yığıldı, ayakları havaya kaldırıldı ve sopayla vurmaya başladılar. Ayakları patladı, sopa kandan renk değiştirdi, uzun bir işkence seansından sonra Mazlum’un sesi çıkmıyordu. Gardiyanlardan biri, “Komutanım bu galiba öldü!”

Cengiz olduğu yerde cansız yatan Mazlum’un boğazına dokundu, nefes alıp almadığına baktı. Nefes aldığı görünce, “Oğlum bunlar yedi canlıdır, kolay kolay ölmezler, alın hücrene götürün.”

Mazlum'un elinden tutup yerden sürükleyerek hücreye atılar. Hücredeki tutsaklar onunla ilgilendi, sırt üstü uzatıldı. El ve ayaklarını ovdular. Kızgınlıktan oflayıp pufladılar. Mazlum ayıldı, etrafa baktı, bir süre öksürük nöbeti geçirdi. Kalkmak istedi, ancak kalkarken kaburgalarının acısı midesine vurdu. Sanki içinde bir şeyler koptu. Başını yastığa koydu, gözleri nemlendi. Göz torbaları morluklar içindeydi. Tutsaklardan biri, "Nasılsın Mazlum arkadaş?" dedi.

Mazlum yutkundu, yüzünü ekşitti, alnındaki kırışıklıklar kat kat oldu. Acı dolu bir sesle, "Biraz su ver, içim yanıyor!"

Konuşurken ciğerlerine bir şeyler batıyordu. Tutsaklardan biri kalorifer üzerinde duran sürahiyi aldı ve içine baktı boştu, suyu yan hücreden temin etmeyi düşündü. Tam bu sırada Cengiz karşından çıkıverdi.

"Oğlum yarın akşama kadar hücrenize yemek ve su yok, yasak!"

Tutsaklar bir süre öylece bekledi. Musluktan su akmıyordu. Tutsaklardan biri tıraş aynasıyla koridoru izledi. Karşı mazgallara baktı. Ortalıkta gardiyan yoktu. Ayak seslerine iyice kulak verdi, ses seda yoktu. Yumruğunu yan hücrenin duvarına vurdu ve başını parmaklıklara dayadı. Diğer hücredeki tutsak, "Ne var yoldaş?" diye ses verdi.

"Bize biraz su lazım. Ortalıkta kimse yokken bir bardak su ver!"

Tutsak su dolu bardağı parmaklıklar arasından uzattı. Mazlum'un yanındaki tutsak, elini parmaklıklar arasından uzatarak bardağı aldı. Mazlum suyu kana kana içti.

Akşam yemeği dağıtılınca hücreye verilmedi, yemeği dağıtan tutsaklar gizlice iki yandaki hücreye fazladan yemek verdiler. Gece saatlerinde ortalık sakinleşince her iki yan hücre sakinleri harekete geçti, tutsaklardan biri karşı mazgallara baktı, biri aynayla yan koridoru gözetledi, diğer tutsaklar da eşyaların alınıp verilmesiyle ilgilendi. Tam bir plan dahilinde çalıştılar.

Bir bankanın soyulmasından daha titiz, daha planlı ve daha heyecanlı bir eylem içindeydiler. Bir ara karşı mazgaldan belli belirsiz bir şeyler gözükünce hemen normal pozisyona geçtiler. Önce ekmek, ar-

dından naylon torba içinde pilav ve en son su aldılar. Mazlum birkaç kez, “Bu tür şeylere gerek yok. Ekmek için tehlikeye atılmaya gerek yok,” dediyse de tutsaklar düşündüklerini uyguladılar. Bir karakol basmaktan, bir banka soymaktan daha riskli bir eylemdi.

Günler birbirini devirirken, baskılar da her geçen gün inanç dolu gençleri deviriyordu. Kirden, bitlerden ve karasineklerden perişan olmuşlardı. Koğuştan marş sesleri eksik olmuyordu. Gidişat Hayri’yi ciddi ciddi düşündürüyordu. Hayri’nin içinden teslim olma duygusu oluşmaya başlıyordu. Kendisini ikna etmişti, ama direnen arkadaşlarını nasıl ikna edeceğini, sorunu nasıl dilendireceğini düşündükçe bir türlü karar veremiyordu.

Hayri, Mazlum, Kemal gibi birçok tutsak dördüncü kata çıkarıldı. Her hücreye bir kişi konuldu. Böylece tamamen izole edileceklerdi. Bu Hayri’yi daha da düşündürdü. Hayri neredeyse her gün mahkemeye çıkıyordu. Başta Şahin ve diğer itirafçılar partiye, onlara saldıırıyordu. Ayrıca birçok insan itirafa zorlanıyor ve her gün mahkemede birkaç kişi itirafta bulunuyordu. Hepsinin temel gerekçesi, “Bu mücadele boştur. Kürdistan hayaldir. PKK, Apo bizi kandırdı. Biz masumuz. Kürt yoktur. Hepimiz Türk’üz. PKK bir terör örgütüdür. Kürtlük PKK’nin icadıdır, pişmanım, devletten ve Türk ulusundan özür diliyorum. Beni afetsinler, devlete sığınyorum,” gibi sözlerdi. PKK ve Kürtlük mahkemede öldürölmek isteniyordu.

Hayri bu açıklamalara önem veriyor ve bu cepheyi başıboş bırakmak istemiyordu. Tutsakların hepsi susmuş ve çok az bir grup dışında bu açıklamalara cevap veren yoktu. En büyük yük Hayri, Kemal ve Mazlum’un sırtındaydı. Bu nedenle Hayri ölümü getirecek direnişlerden kaçınıyor ve bu cephede daha etkin olmanın yollarını arıyordu.

Hayri oturup derin derin düşündü “Neredeyse direnen kalmadı. Yalnızlaştık, eğer şimdi ölüm orucuna girersek, mahkemeler de Şahin ve diğer itirafçılara kalacak. Mahkemeler mücadeleyi karalama ve Kürtlüğü inkâr etme yuvası olacak. En iyisi mahkemenin sonlarına doğru, teslim olup kurallara uymaktır. Mahkeme çok çok altı ay sürsün. Böylece hem mahkemelere çıkmış oluruz,

hem fırsat oldukça arkadaşlarla konuşur, hem ihanet etme alternatifini olarak partiyi ve halkı savunuruz... Bunu arkadaşlara nasıl anlatacağım?”

Hayri iki hafta bu düşünce girdabında dolaşıp durdu. Duyguları mayın tarlası olmakta, kendisi bile içinde dolaşırken zorlanmaktaydı. Zor bir karardı, iki adım ileri atmak için bir adım geri çekilmekteydi. Siyasette dogmatizm olmazdı. Siyaset günceldir ve güncelliğe göre yöntem zenginliği esastır. Hayri mevcut şartlara ve koşullara göre hareket eden, tavır belirleyen, militanca tavır koyan bir önderdi.

Her şeye rağmen kalem ve kağıt aldı, her kelimeyi özenle seçerek, fırça ile resim yapar gibi titizlikle kelimeleri seçiyor ve öylece yazıyordu. Tek başınaydı, mekânı dardı ancak dünyası genişti, bakışları yürek yakıcıydı. “Direnmek yaşamaktır!” sözüne öylesine inanıyordu ki, bu özün derinliğini onun gibi yaşayan azdı, onur savaşı her türlü acıyı sindirmeye yetiyordu.

Vahşet ne kadar azgın ve gözü kara olsa bile, bağrında mutlaka özgürlüğü doğurur. Sevda bir tutkudur. Tutkuda mutlaka kardelen çiçekleri filizlenir. Hiçbir güç buna engel olamaz. Bu bir kanundur. Tarih egemenlik kurmanın adıyla, özgürlük iradeleşmenin kilididir.

Hayri ellerini alnına koydu, kalemi evirip çevirdi, anlamına uygun sözcükleri bir araya getirdi. “...herkes direnişi bıraktı. Böylece çok dar kaldık. Biz de bırakalım. Çünkü dar kalınca diğer arkadaşlar da sızıyor. Kendimizi toparlayalım, tekrar başlarız. Üç alternatifimiz var: Birincisi ölüm orucuna girmek, ikincisi bu haliyle sürdürmek, üçüncüsü kurallara uymak. Bizim için en zor olanı üçüncüsüdür. Siyasal amaçlarımıza en uygunu da budur. Taktiksel doğrular, genel siyasal çıkarları belirler, ne diyorsunuz? Selamlar, saygılar” diye noktalıyordu.

Hayri kâğıdı katladı ve bekledi, avını bekleyen avcı gibi iki gün pusuda kaldı. Bir türlü fırsat bulup Pola’ya veremedi. Mahkemeye gitti. Notu kütlotunda sakladı. Ring arabası içinde notu çıkarmak için uğraştı. Elleri arkadan kelepçelendiğinden önündeki notu alamadı. Akif’ten yardım istedi. Akif’in arkasında durdu ve Akif, apış arasını aradı. Tüm çabalar boşunaydı, o da notu çıkaramadı.

Hayri vazgeçti, mahkemeden geri dönüşte ring tıka basa doluydu. Gardiyanlar içerde vardı, ancak istenilen biçimde denetim sağlamıyorlardı. Hayri bu kez kelepçeli ellerini arkadan bastırdı ve kolları arasından baldırlarını geçirdi, ardından sol ve sağ ayaklarını kelepçe çemberinden geçirdi, böylece kollarını ön tarafa almış oldu, notu çıkardı ve Mazlum'un kaldığı hücrenin bitişiğindeki Akif'e verdi. Akif notu aldı, nerede nasıl saklayacağını düşündü. Hayri çaktırmadan tekrar ayaklarını kolları arasından geçirdi ve kolları arkaya aldı. Tam bu sırada araba durdu not Akif'in elinde kaldı.

"Hayri bu miratı gizleyemedin."

"Ver bana."

Hayri arkasını çevirdi ve Akif'in elinden notu aldı.

"Şimdi ağzına al," dedi Hayri.

Akif döndü ve ağzıyla notu Hayri'nin elinden aldı.

"Çok sıkıştırsan yutarsın. Eğer her şey yolunda giderse, götürür Mazlum'a verirsin. Ancak dikkat et, dişlerinle ısırırken fazla ıslanmasın."

Kapı açılınca aşağı indiler.

Şans bugün onlara gülmüştü. Bir sorun çıkmadan koğuşa girdiler. Akif derin bir nefes aldı ve hücreye girdi. İlk işi tuvalete gitmek oldu. Notu ağzından çıkardı ve cebine attı. Not ıslanmıştı, ortalık biraz sakinleşince notu yan hücreye verdi. Mazlum notu aldı ve okudu.

Mazlum, Hayri'den fazla zorlanıyordu. İlk başta "Böyle olmaz!" dedi. Ardından biraz zaman geçince daha makul düşündü ve ilk andaki tepkisi yumuşadı. İki gün sonra mahkemeye giderken, Kemal ile birlikte aynı ringde buluştular. Bu konuyu gidiş ve gelişte konuştular isteksiz de olsa ikisi de Hayri'nin önerisini kabullendi.

Akif bir şeyler yapmak gerektiğini hep düşündü, aklından birçok şey geçmişti, sık sık mahkemeye çıkıyor, olup bitenleri mahkemeye anlatmak istiyor, ancak mahkeme ona fırsat vermiyordu. Bu nedenle yazmayı düşündü, akşamüzeri yapılan uygulamaları kısaca yazdı. Mahkemeye gittiğinde konuşmak istediğini belirterek ayağa kalktı. Mahkemenin karşısına geçti, pantolon fermuarını çekti ve bacakları arasından bir kâğıt çıkardı. Katlanmış kâğıdı açtı,

mahkeme heyeti, gardiyanlar, Cengiz bu durumu şaşkınlıkla izlediler. Akif yazılanları okudu ve kâğıdı mahkemeye verdi.

Mahkeme kâğıdı aldı ve hiçbir şey sormadan duruşmayı sürdürdü. Cengiz'in içinde ateş tutuşmuştu. Başına bir belanın geldiğinden değil, mahkeme heyeti cezaevinde yaşananlara ortaktı. Cengiz'in paniği nasıl olur da ondan habersiz böyle bir kâğıdı gizlice mahkemeye kadar getirirdi. Telefonla Esat'ı haberdar etti.

O günden sonra hücrede kâğıt, kalem yasaklandı. Bu eylemde bulunan Akif ise ağır işkenceler sonucu ölümden döndü. Mahkemeye giden tutsaklar didik didik arandı. Çırılçıplak soyundurdular. Domaltıp makatların içine kadar baktılar. Bundan sonraki mahkemeler artık böyle sürüp gitti.

Hitler, insanları çırılçıplak soyup gaz odalarına atıyordu. İnsanlar geri kalan yaşamlarını ölerек geçiriyorlardı, gözleri bir şey görmüyordu, gördükleriyle ölüyorlardı. Burada ise insanlar anadan doğma soyuluyor ve onurlarıyla oynanıyordu. Geride kalan yaşamları ne mezarda ne de gaz odalarında sonlanıyordu. Yıllarca acı çekerek bu sendromu yaşayacaklardı.

Hayri'nin önerisi Kemal ile Mazlum tarafından kabul edildi ve direnen diğer tutsaklara söylemek gerekiyordu. Bunu da Kemal yapacaktı. Kemal'in bitişğinde Avreş ile diğer tutsaklar vardı.

Gardiyanlar yemeğe gitmiş, ortalık sakindi, kat koridorunda ise kimse yoktu. Kemal Avreş'i çağırırdı. Avreş kulaklarını parmaklıklara dayadı. Kemal yavaşça ve ağırlıklı bir ses tonuyla, "Hayri arkadaşın teslim olma yönünde bir önerisi oldu. Ben ile Mazlum Hayri arkadaşın düşüncelerini uygun gördük," dedi ve tıkandı.

Kemal ağlıyordu, gözlerinden çeşme gibi yaşlar akıyordu. Konuşmakta zorlandı, "Birazdan gelirim," dedi.

Kemal tuvalete gitti. Tuvalete hüngür hüngür ağladı. Böyle bir şeyi hazmedemiyordu. Böyle bir kararın sözleri ağzından dökülürken sanki ciğerleri dökülüyordu. Yüreği, beyni ve ahlaki kaldıramıyordu. Zangır zangır titriyordu, sesi çıkmasını diye eliyle yüzünü ve ağzını kapatmıştı. Hiçbir zaman kendini bu kadar yalnız, çaresiz ve güçsüz hissetmemişti. Bağırarak ve içini boşaltmak istiyordu, ancak ne bağırabiliyordu ne de içinden geldiği gibi ağlayabiliyordu.

Bu habere en çok Esat ile Şahin sevinecekti. Kemal, Mazlum ve Hayri ne ölümden ne de işkenceden korkuyorlardı. Onları düşündüren tek şey mücadele idi ve halkın çıkarlarıydı. Onlar “Benim için” diye bir cümle kurmazlardı. “Her şey halk içindi, Hayri, “EĞER ÖLÜRSEM MEZAR TAŞIMA BORÇLU YAZILSIN” sözünü boşuna dememişti. Kendilerini halka adanmış insanlardı. Kemal, “YAŞAMI ÖYLESİNE SEVİYORUZ Kİ UĞRUNDA ÖLEBİLECEK KADAR,” demişti.

Fakat bugün sonu belli olmayan bir yola giriyorlardı. “TESLİMİYET İHANETE GÖTÜRÜR” sözünü sık sık kullanan tutsaklardı. Bugün ise teslimiyete doğru yol alan kavşağa gireceklerdi. Koşullar böyle gerektirmişti. Siyasetin cilvesi böyle emrediyordu. Ancak duyguları buna hazır değildi. Bunu hak etmemişlerdi. “Teslimiyet” kelimesini kendilerine layık görmüyorlardı.

Bir süre sonra Kemal tekrar Avreş’i çağırırdı.

“Size direnişi bırakın veya bırakmayın demiyoruz, ama bizim tutumumuz bu. Doğru görürseniz uyarınız; doğru görmezseniz bir şey demeyiz. Fakat böyle bir kararımız var, haberiniz olsun. Anlaşıldı mı?”

“Evet anlaşıldı. Arkadaşlarla bir konuşayım, sonra haberi veririm.”

Direnenler aynı kattaydı. Böylece ilişkilenme de fazla sorun olmadı. Tutsak arkadaşları, Kemal, Hayri ve Mazlum’u esas aldılar. Derinlikle bir tartışmaya girmediler. İçlerinden Ali ile Akif’in de bulunduğu direniş grubu kurallara uymayı kabullendi.

Böylece Esat’ın “Burada bensiz sinek bile uçmaz!” sözü gerçekleşmiş oldu. Direnişin son kalesi olan grup da kurallara uyacaklı. Çok zor bir karardı. Kendi ölüm fermanını vermek gibiydi. Yaşamın rengi böyle emrediyordu.

Anlatılması zor duygulardı. Renk değiştiren duygular, elle tutulmayan, korku saçmayan duygular... Kökünü tarihten, geleneklerden, toprağın derinliklerinden alan duygular. Hem mayın tarlası hem baharın güzelliği duygular.

Kızıl Çiçek Ali de oturmuş ağlıyordu. Kendi kendine mırıldandı:

“Seni seviyorum özgürlük
Duygularım isyanda
Yüreğim bir volkan
Beklerim en sevdiğim anı
Bir bülbül gibi durmadan
Söylerim şarkımı
Kendimi buluncaya kadar.
Arıyorum ölümsüzlük otunu
Arıyorum yüreğimin ortasını
Sönmeyen sevgiyi vermek için
Gecenin sessizliğinde
Karabasanın zindesinde
Görür gibi oluyorum
Ama hep düşlerde
Devrêş gibi dağ taş demeden
Dörtmala at üstünde
Aç ve yıkusuz
Yare bere içinde
Koşuyorum hep aydınlığa doğru
İnanç bir güneş gibidir
Tanımağ hiçbir engeli
Hep akar akar
Aşktandır mayası
Gözlerim kurudu
Yüreğim atmağ oldu
Dudağım çatladı
Bir çiçek gibi soldu
Tekrar yaşamak için
Çöllere düştüm
Mecnun gibi
Deli divane oldum
Sevda yasak dinlemez
Bulur karanlıkta bir ışıık
Güneş deyip durur

Güneşle yıkanmak
Işığı yudumlamak için
Çılgık çılgına
Seni seviyorum
Ey özgürlük
Ölünceye dek...”

Daralan Mekan Daralan Dünya Değil

“Hayat okyanuslarda giden bir gemiye benzer. Eğer gemiyi iyi kullanmasını bilmiyorsan, hayatı kurtaramazsın, boğulursun ya da köpek balıklarına yem olursun. Yok, eğer yeterince kullanmasını biliyorsan gemiyi kurtarırısın,” diye bir rivayet var. Bu sav her zaman geçerli bir doğru değil. Bazen gemide, gemiyi kullanan kaptan da, çok iyi olur ancak yine de gemi batır. Esen fırtınayla ne sağlam gemi ne de kaptanın yeteneği baş edebilir.

Tehlikeler güncelleşinceye kadar gizli kalır. Deniz dibinde yüzen buzdağının diğer yüzü de gün yüzüne çıktığı zaman tehlike belirginleşir. O zaman da ne güç ne yetenek ne de kabiliyet bu tehlikenin üstesinden gelebilir.

Tutsakların yaşam mekânları dar alana sıkıştırılmış olmaları, dünyalarının, bakış açılarının ve ruh hallerinin de daralmasını getirmişti.

O gün otuz üçüncü koğuş havalandırmaya çıkmıştı. Havalandırmada mor pırıltılar saçan beyaz, benekli kelebek uçuşuyordu. Kelebek Ferhat’ın omzuna kondu, birkaç kez kanatlarını çırpı ve ardından tekrar havalandı. Beton duvarları aştı ve gökyüzünün maviliğinde kayboldu.

Gardiyanın emriyle tutsaklar dört sıra halinde dizildi.

“Hazır ol, rahat! Hazır ol!”

Gardiyanın komutuna göre tutsaklar pozisyon aldılar.

“Uygun adım marş!” komutuyla birlikte tutsaklar yürümeye başladı. Cüsseli gardiyan, “Bir- iki, bir- iki, üç” diyerek tempo tuttu. Bu arada Mehmet’in dizlerine bir cop indirdi.

“Ulan ibne dizlerini kaldır!”

“Kaldırıyorum komutanım!”

“Bu nasıl kaldırma, kıcını bile kaldıramıyorsun.”

“Emir olur komutanım!”

Hasanın göğsüne bir cop indirildi. Hasan bir top gibi zıpladı. Onu vuran kısa boylu, şişman ve tıknaz bir gardiyandı.

“Böyle yürüyüş mü olur oğlum, kadınlar gibi yürüyorsun!”

“Çanakkale Marşı’na başla,” dedi başgardıyan.

Tutsaklar bir ağızdan: “Çanakkale içinde aynalı çarşı/ Ana ben gidiyorum düşmana karşı/Çanakkale içinde vurdular beni/Ölmeden mezara koydular beni/Gençliğim eyvah...”

“Tek ses, tek ses!” diye bağırды gardıyan.

Cezaevinde bin beş yüzün üstünde tutsak vardı. Havalandırma çıkana tutsaklar, er eğitimi yapmak ve belirlenen marşları okumak zorundadır. Ancak her koğuş farklı bir marş okuyordu. Sesler birbirine karışıyor,gürültülü uğultulu sesler gökyüzüne yükseliyordu. Sesleri dışarıdan dinleyen biri buranın bir cezaevi değil, insan eğitme ya da öğütme fabrikası olduğunu anlayabilirdi.

Yine bir havalandırma vaktinde tutsaklar tempolu yürüyüş eşliğinde marşlar okuyordu. Çoğu tutsak ne ayak uydurabiliyor ne de sesini marşın ahengine uydurabiliyordu. Hasan sallapati yürüyenlerdendi. Gardıyan eliyle Hasan’ı işaret ederek, “Gel lan buraya!” dedi.

Hasan sıradan çıktı ve tekmil verdi, ancak başaramadı ve ayakları birbirine dolandı.

Tekrarladı: “Hasan Çakmak, Diyarbakır, emret komutanım!”

“Elini aç!”

Hasan’ın gözleri korkudan büyüdü. Elini korkulu bakışlar altında yavaş yavaş kaldırdı. Çekik gözlü gardıyan yirminin üzerinde cop vurdu.

“Git yerine, bir daha yanlış yaparsan gebertirim!”

“Emredersin komutanım,” dedi.

Havalandırmada yüz civarında tutsak ve blok görevlisi bir grup gardıyan vardı. Gardıyanların arasında iri yarı, at gözlü olan biri, Mehmet’i kolundan tutup yürüyüş sırasından çekip çıkardı. Mehmet, korkudan tır tır titremeye başladı.

“Sırt üstü uzan ve ayaklarını havaya kaldır!”

Mehmet uzandı ve ayaklarını havaya kaldırdı. Cop darbeleri ayak tabanlarına inmeye başladı. Gardıyan bu kez Hasan’ı tutup getirdi.

Mehmet ayaklarını havada tutamaz olunca bıraktı. Gardiyan küfür ve hakaret ederek ayağını kaldırmasını istedi. Mehmet tekrar denedi ve bir süre sonra ayaklarını yine tutamaz oldu. Artık bir milim bile olsa, ayaklarını kaldıracak takati kalmamıştı.

Bir süre ayak tabanlarına falaka cezası almış diğer tutsakların ayakları da havada değil yerdeydi. Cezalı olanların artık ayaklarını daha fazla havada tutamayacaklarına kanaat getiren gardiyan, yeni bir ceza verdi:

“Madem kıcınızı kaldıramıyorsunuz o zaman sürünün!”

Cezalılar sürünürken, diğer tutsaklar marş okuyarak yürüyorlardı. Bir süre sonra yeni bir komut geldi: “Komando Marşı’na başla!”

Tutsaklar bir ağızdan: “Komando, komando/Dağlarda ovalarda gezerim/ Yurduma göz koyanı ezerim/ Gökyüzüdür yorğanım/ Topraktır yastığım...”

Yürüyüş kolundakiler Komando Marşı’nı söylerken, cezalıların daha iyi sürünmeleri için sırtlarına basıyordu gardiyanlar. Kalçaları ve baldırları coplarla dövülüyor, tekme darbeleri vücutlarının muhtelif yerlerine iniyordu. Her yanları yara bere içinde kalmışlardı. Terden sırlıslık olmuştular.

“Ayağa kalkın!”

Cezalılar ayağa kalktılar ve tekrar sıraya geçtiler.

“Herkes sırayla birbirine beşer tokat atsın!”

Tutsaklar birbirine baktı. İçlerinden “olmaz, yapamayız” diye itiraz etmek düşüncesi geçiyordu, ancak bunu söyleyecek cesaretleri ve inançları yoktu. İlk sırada bulunan Hasan, yanındakine dönüp tokatlamaya başladı. Diğer tutsak da Hasan’a aynısını yaptı.

“Marş kes, yürüyüşe devam!” dedi gardiyan

Gardiyan bu arada yanlış yapan tutsakları yanlışlar kervanına kattı. Mehmet’in karşısına geçerek.

“Pis moruk, neden yavaş vurdun?”

“Yok, komandan bende güç kalmamış!”

“Yalan söyleme, yoksa gebertirim!”

“Kuranıma komutanım!”

“Ankara Marşı’na başlayın!” dedi gardiyan

Yürüyüş kolundakiler bir ağızdan söylemeye başladı: “Ankara’nın taşına bak/Gözlerimin yaşına bak/ Düşman bizi esir almış/ Şu feleğin işine bak...”

“Ayaklar daha sert vurulacak, ayaklarını ters indiren orospu çocuğu kim!?”

Tüm ayaklar aynı anda kalkıp inecek, tüm eller aynı anda ileri geri sallanacak ve marşlar aynı anda ve birlikte söylenecek, tek ses gibi çıkacaktı. Bunu başaramayanlar cezalandırılıyordu.

“Kıt a dur!” dedi gardiyan, tutsaklar aynı tempoyla aynı anda durdu. “Beş dakika istirahat! Yanlış yapanları da bu kez af ediyorum, şimdilik serbestsiniz...”

Tutsaklar gelişi güzel dağıldı. Bazıları duvar dibinde çömelirken, bazıları da volta attılar. Gardiyan sigara yaktı ve tuvalete gitti. Beş dakika dolmadan geri geldi. Tekrar nizami yürüyüş, marşlar yüksek sesle söyleme emri verildi. On dakika geçmeden beş kişi cezalandırıldı. Ardından Hasan, Mehmet, Rındo ve Orhan cezalı olarak çıkarıldı ortaya. Cezalılara kaz ve kurbağa gibi yürüme cezası verildi ve ardından falaka cezası... Gardiyan eliyle Hasan’ı işaret ederek bağırdı:

“Yavşak sırt üstü uzan!”

Hasan sırt üstü uzandı.

“Ağzını aç oğlum!”

Hasan ağzını açtı. Gardiyan cezalıları baktı ve burnu neredeyse çenesine kadar uzanan Mehmet’e parmağıyla işaret ederek çağırdı: “İhtiyar bu ibnenin ağzına işe!”

Mehmet bu emir karşısında bozguna uğradı, sıkıldı, büzüldü, vücuduna kaşınıtı girdi. Yüreği daraldı, içi burkuldu; bir çıkmaza girmişti yine. Gardiyana yalvardı ve yalvaran gözlerle baktı. Kararsızlık içine girdi. Bir anlık sürede kendi kendiyi boğuştuktan sonra, korksa da, sonu kötü olacaksa da sözü ağzından çıkarıp attı:

“Olmaz komutanım, ayıptır, günahıdır!”

Gardiyan copu Mehmet’in ağzına dayadı ve kızgın bakıp gözlerini kıstı, dişlerini sıktı: “Burada emirleri ben veririm, sizler de uyulayacaksınız. Bir daha emre itaatsizlik edeyim deme pis moruk!”

Mehmet ağlamaklı bir sesle, “Komutanım vallahi billahi yapamam!” dedi.

Gardiyan elindeki copla Mehmet'in omuzlarına bir darbe indirdi. İkinci cop darbesiyle Mehmet yere düştü. Mehmet'in kafası kırıldı, yüzü mosmor kesildi. Hırsını alamayan gardiyan küfredip tekmeledikten sonra yerde yatan Mehmet'e bağırdı:

"Bir daha emre karşı gelecek misin ihtiyar?"

Mehmet konuşamıyordu. Ağzındaki dişi kırılmış, ağzı kan dolmuştu. Başını "hayır" diye yukarı kaldırdı.

"Güzel, o zaman bu gevendenin ağzına işle!" dedi ve yakasına yapıştı: "Madde bir, her zaman komutan haklıdır. Madde iki; komutan haksız olduğu zaman bile birinci madde geçerlidir, anlaşıldı mı deyyus!"

"Anlaşıldı komutanım!"

"O zaman görevini yap!"

Mehmet pantolonun fermuarını çekti ve kamışını çıkardı. Sırt üstü yere uzanan Hasan'ın karşısına geçti, ama ne yaptıysa işeyemedi.

"Ne oldu ihtiyar?"

"Gelmiyor komutanım!"

Gardiyan kıcına bir tekme vurdu ve öfkeyle öteye itti: "Uzan lan!" dedi ve Hasan'a döndü: "Kalk lan, sen bunun ağzına işle!"

Mehmet masum bir çocuk gibi ürkek, çaresiz bir halde gardiyana ve çevresindeki arkadaşlarına baktı. İsteksizce yere sırtüstü uzandı. Yerde yatan Hasan ise hemen doğrulup hazırlandı. Biraz bekledikten sonra Mehmet'in ağzına, yüzüne işledi. Mehmet ağzını ve gözlerini kapadı, yüzünü ekşitti.

"Ağzını aç moruk!" diye bağırdı gardiyan.

Mehmet tiksinti içerisindeydi. Ağzını açtı ama gözü kapalıydı. Dişlerinin çoğu yoktu. İçinden Allah'a yalvarmaya başladı: "Ya rabbim, sana ne yaptım? Günahım neydi, neden bu cehenneme attın beni? Sana yalvarıyorum ne istersen yaparım yeter ki beni buradan çıkar. Bu zebanilerin elinden beni kurtar!" Ağzı sidikle dolmuş, ağzının kenarından dışarı akıyordu.

"Kıta dur!" dedi gardiyan.

Tutsaklar çivi gibi durdu. Konuşmak, hareket etmek, kendini kaşımak yasaktı. Komutanın ağzından çıkan bir söz, Nemrut ile

Firavun'un sözünden daha etkili ve keskindi. Her söze mutlak bir şekilde, tartışmasız uyulması gerekirdi.

Cezalı olarak yürüyüş sırasından alınmış olanlar, birbirlerinin yüzüne ağzına işeyerek gardiyanın emrini yerine getirmiş oldular. Yürüyüş sırasındaki tutsaklar ceza uygulamasını ibretle izlerken, gardiyanlar kakhaha atıyor, kimi "Tanrı içkisi" kimisi "Evrenin şarabı, rakısı" diyerek alay ediyordu.

Ferhat, Eşref, Mahmut ve Necmi korkudan susmuş, tepkisiz kalmışlardı. Kendi kendine "Eğer bana böyle alçakça bir dayatmada bulunsalar kesinlikle yapmam. Böyle yaşayacağıma ölmeyi tercih ederim!" diye iç geçiriyorlardı.

Cezalıların üstü başı sidikle ıslanmıştı. Birbirlerine kinle öfkeyle bakıyorlar, "Sen üzerime işemeseydin, ben de yapmazdım!" diye her biri kendini savunmaya geçiyordu. Bunlardan biri de Hasan'dı. Hasan bu tür durumları dert etmeyen biriydi. Roma arenalarındaki silahsız kavga eden gladyatörlere benzemişlerdi. Tutsaklar birbirlerine tokatlamakla, ağzına yüzüne işemekle, birbirinin sırtına binmekle, küfür ve hakaret etmekle yarışırılıyordu. Mekan ve zaman farklı olsa da amaç aynıydı: İnsanı insana kırdırmak ve iradelerine hükmetmek...

Gardiyan havalandırmada bulunan tutsaklara kükredi: "Bugün cezalısiniz. Birkaç haftadır sizlere eğitim veriyorum, ama halen öğrenemediniz. Bundan böyle geceleri de çalışacaksınız. Vatanımızı, milletimizi onurlandıran bu elli iki marşı ezberleyeceksiniz. 'Ezberlemedim', 'okuma yazmam yok' gibi bahaneler sökmez. Bir hafta içinde ezberlemeyeni..." Ardından cezalılara dönüp "Tek sıra!" dedi.

Hemen sıraya geçtiler.

"Şimdi sırayla birbirinize bineceksiniz ve on beş tur yapacaksınız!"

Cezalı olanların toplam sayısı on sekizdi. Rındo Mehmet'e binmişti. Rındo kilolu ve ağırdı. Mehmet sırtındaki Rındo'nun bacaklarını iki eliyle tutup yürümeye başladı. Ancak on tur yapabildi. Dizlerinde derman kalmamıştı. Sanki bir kum dağında yürüyordu. Attığı her adım bir günlük yolculuğa bedeldi. Elleri gevşedikçe Rındo aşağıya doğru kayıyordu. Rındo, düşmemek için Mehmet'i boğazından sımsıkı tutmuş ve onu nefessiz bırakmıştı.

Mehmet'in gözleri karardı, sis perdesi oluştu, nesneler ikileşti ve gücü tamamen tükendi. Olduğu yerde dizüstü betona çakıldı, ardından yere kapaklandı. Diğerleri onu geçti. Gardiyan kalkması için üzerine yürüdü. Alnındaki damarlar şişmiş, patlayacak gibi kabarmıştı. Dudakları yorgunluktan mosmor kesilmişti. Ölecek gibiydi. "At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır" diye bir atasözü var. O at gibi ne de yiğit gibi şanslı olacaktı. Birazcık onuru ve haysiyeti vardı, o da her gün eriyip gidiyordu. Acımasızlık sonunda yenilgiyi tadacaktı. Ancak tutsaklar henüz buna inanmıyordu. Çünkü kendilerini birer meyve posası gibi sıkılmış ve değersiz hissediyorlardı.

Tutsakların birbirini sırtlama cezası bitince duvar dibine çekildiler ve gardiyanlar sıradaki tutsaklara yöneldi. Tam bu sırada Esat'ın pencerede olup bitenleri izlediğinin farkına varan gardiyanlar dönüp o yöne baktılar.

Esat, "Güzel! Güzel!" diye başını salladı.

İçi kabaran koğuş gardiyanı, "Yere uzan! " emrini haykırdı. Tutsaklar çabucak yere uzandı. Havalandırma boydan boya insan vücuduyla kaplandı.

"Eğitimi iyi yapmıyorsunuz ibneler, sürünün!"

Tutsaklar timsah gibi sürünmeye başladı. Doğru sürünmeyen, sırtını ve baldırlarını kaldıranlar tekmeleniyor, göğsünü fazla kaldıranların başına coplar indiriliyordu. Ona yakın gardiyan denetliyor ve durmadan tutsaklara tekme ve copla müdahale ediliyordu.

Tutsaklar yorulmuş, bitkin düşmüşlerdi. Çoğunun el ve ayakları, dizkapakları kanamış, vücutlarının birçok yeri morarmıştı. Aradan yarım saat geçtikten sonra, birer birer yere düşüyorlardı. "Yapamıyorum!" ya da "gücüm kalmadı" sözlerini duymak istemeyen gardiyanlar, sert tepki gösteriyorlardı.

Ona yakın tutsak bayıldı. Bayılanların içinde Necmi ile Mahmut da vardı. Bayılanlar havalandırmanın ortasında birer patates çuvalı gibi birbirlerinin üstüne yığıldılar. Beton zemin kan lekelelerinden benek benek olmuştu. Bayılanlar havalandırmanın ortasında etten bir tümsek oluşturdu. Biraz mesafeli bakınca, hangi elin hangi ayağın hangi bedene ait olduğu anlaşılmıyordu.

Mehmet'in aldığı tekmelerden ötürü her yanı ağrıyor, kendi kendine serzenişte bulunuyordu. Sırtını duvara dayamıştı. Hiç kırmılamadan olup bitenleri izliyordu. Yüzündeki sidik kurumuştı, ama kokusu ve etkisi geçmiyordu.

Gardiyanlar bağırıp çağırmaktan, tutsaklara dayak atmaktan yorulmuşlardı. Öğlen saati gelmişti. Acıkmışlardı. Yemek, yemek için mola verdiler. Koğuş gardiyanı sert bir tonda seslendi:

“Ayağa kalkın!”

Baygın düşmeyen tutsaklar ayağa kalktı.

“Sıraya dizilin ve hazır ola geçin. Cezalılarla, sonra hesaplaşınız!”

Tutsaklar sıraya girdi, sanki savaş cephesinden gelmişlerdi.

“Sorumlu ve siz öndekiler iki bidon su getirin!”

Sorumlu ve üç tutsak içerden su almaya gitti. Bidonlardaki su bayılıp düşmüş olup da üstü üste yığılmış olanların üzerine boşaltıldı.

“Sorumlu gidiyoruz! Bayılan veya numara yapan bu ibneler ayıldığında sıraya girecekler. Tarihi Çevir Marşı'yla başlayacaksınız. Biterse sırayla diğerlerini. Biz gelinceye kadar durmayacaksınız. Kaytaran olursa yakarım, anlaşıldı mı?”

“Anlaşıldı komutanım!”

“O zaman başla,” dedi ve çekip gittiler.

Tutsaklar aç susuz, yara bere içinde ve yorgun argın halde orada kaldılar. Kapılar üzerlerine kilitlendi. Gardiyanların yemek süresi boyunca dayaktan kurtulmuşlardı.

Bir süre sonra baygın tutsakların çoğu ayıldı. Bazıları sıraya girdi. Necmi olduğu yerde oturmuştu, sırlıslıkla, ne olduğunu anlamak için etrafına bakıyordu. Mahmut ise sıraya girmiş, üstünden başından su süzülüyordu. Baş zonkluyor, her tarafı sızlıyordu. Zorla ayakta durabiliyordu. Düşmemek için birkaç kez önündeki arkadaşına dayandı.

Necmi bağdaş kurmuştu, kalkmaya takati yoktu. Gözlerinin altı morarmış ve gözü şişkinlikten görünmüyordu. Bir ara Ferhat'la göz göze gelip bakiştılar. Ferhat “yanıma gel” anlamında başını salladı. Necmi “olmaz, boşver” anlamında dudak büktü. Bir süre sonra kalktı ve marş okuyanların arasına girdi. Gardiyanlar gelinceye kadar marş okumadı ve öylece bekledi.

Tüm tutsaklar kaygılıydı. Başlarına ne geleceği belli değildi. Çoğu tutsak kendi derdine düşmüştü. Bazıların ne inancı ne de onuru düşüncecek direnci kalmıştı.

Bir buçuk saat sonra gardiyanlar kapıyı açtı ve içeri girdiler. Tutsaklar gardiyanları görür görmez sesini yükseltti, gevşeyenler toparlandı. Sağa sola bükülenler cetvel gibi durdu. Blok çavuşu önce “hazır ol, rahat” dedikten sonra üzerindeki gömleği çıkardı. Askeri atletikle tutsakların karşısına geçti.

“Daha önce cezalı olanlar bu tarafa gelsin!”

Cezalı olanlar belirtilen tarafa geçti. Mehmet’in bacakları birbirine dolanıyor, miskin gözlerle etrafına bakarak, “Aha yine mahşer başladı!” Gardiyan Hasan’ın yanına sokuldu. Copu çenesinin altına koyarak , “Hayrola, böyle fingirdek gibi bakıyorsun?”

“Hasan Çakmak Diyarbakır, bir şey yok komutanım!”

“Senin ismin ne lan?”

“Rindo Sütçü, Urfa emret komutanım.”

“Lağım kapağını aç!”

“Emredersin komutanım.”

Rindo lağım kapağını açtı.

“Sırayla içine girip başınızı içine sokacaksınız. İyi yapmayan, boka bulaşmayan olursa, bu kez yediririm. Anlaşıldı mı?”

Kimseden ses çıkmadı.

“O halde baştaki başla!”

Lağım kuyusu bir insanın içinde oturacağı kadar genişti. En az iki yüz kişinin pisliği oradan geçiyordu. Tutsaklar önce tereddüt etti. Baştaki tutsak birkaç cop yiyince lağımına girdi ve başını pisliğe daldırdı. Avuçlarıyla pisliği üzerine attı. Sırılsıklam oldu. Pisliğe iyice bulaştıktan sonra gardiyanın emriyle çıktı. Sırayla diğer tutsaklarda aynısını yaptılar.

Hasan on ikinci sıradaydı. Sıra ona gelince önce bir ayağını sonra diğerini attı ve ardından içine çömeldi. Lağımlı su göbeğine kadar gelmişti. Ezilmeyen pislik topakları yanından kayıp geçiyordu. Birkaç kez batıp çıktı. Hasan sidikli suyu avuçlayıp üstüne döküyordu. Pislik parçalarını eliyle alıp üstüne başına sürdü. Gar-

diyan, manzaraya keyifle bakıp gülüyorlar, arada bir daha etkili görüntüler oluşsun diye yeni emirler veriyordu. Hasan birkaç kez başını suya daldırdıktan sonra dışarı çıktı. Pislik parçaları üzerinden döküldü, sular elbiselerinden süzöldükten sonra sıraya girdi. Önde Rındo vardı. Rındo'nun omuzları ve elbiselerindeki pislik parçaları yapış yapış duruyordu. Hasan bir kendine bir Rındo'ya baktı. Sanki denize girip çıkmıştı. Üzerinde bir dirhem gözükmüyordu. Hasan panikledi, korku telaşla “Şimdi yandım, kendimi lağımlı suya tam bırakmadığımı sanacak ve bu kez pisliği yedirecekler. En iyisi Rındo'dan birkaç parça alıp kendime süreyim.” diye kendi içinden geçirdi. Etrafa baktı gardiyan arkasını dönünce, Rındo'nun üstündeki pisliği alıp yüzüne, üstüne başına sürdü.

Rındo kendisine dokunan bir şeyleri fark etti ancak anlam veremedi. Hasan ikinci bir eylemde bulununca Rındo geri dönüp Hasan'ın elini yakaladı. Rındo yüzünü ekşitti, dişlerini bile, yumruğunu sıkı:

“Neden bokumu alıyorsun?”

“Yok, bir şey yav,” dedi ve gerisini getirmedi. Gardiyan duyar diye ödü koptu.

Sıra Mehmet'teydi. Gönölsüzce lağıma girdi. Bunu gören gardiyan sesini çıkarmadı ve ihtiyarlığına bağışladı. İlk kez gardiyan beğenmediğı bir davranışa karşı sessiz kalıyordu.

Tutsakların sıraya girdiğı alanda lağımlı su yayılmıştı. Diğer tutsaklarda hazırola olup bitenleri izliyordu. Ne zaman kendilerine sıra geleceğinin korkusunu yaşıyorlardı. Bu yaşananlar ve tutsakların duyguları olduğı gibi anlatılamazdı. Her tutsağın bir anı, sayfalar dolusu anlatımı gerektiriyordu. Bunun için daha geniş çaplı bir anlatım kurgusuna, geniş betimlemelere, insan ruhunun derinliklerine girilmesine, metaforlarla zenginleştirilmesine ihtiyaç vardı. Bu da öncelikle insan olmanın erdemıyla yapılmalıydı. Soğukkanlı bir bakış açısıyla anlatmak gerekirdi.

Yazar, olup bitenleri yazarken isyan edesi geliyordu. Yazarken insanlığından utanıyordu. Çünkü tutsakların her biri havalandır-

madaki bu iğrenç uygulamadan geçtikten sonra, bakışları ateş gibi yakıcıydı. Her birinin duyguları çökmüş ve ağırlaşmıştı.

“Sıraya girin, marş marş!” dedi gardiyan.

Cezalılar sıraya girdi. Çavuş tutsakların karşısına geçerek, “Rahat, hazır ol, uygun adım marş! komando marşına başla!”

Tutsaklar ayaklarını yere vurunca yer sarsılıyordu sanki. Yüzden fazla kişi tempoyla ayaklarını betona vuruyordu. Açlık ve yorgunluk korkunun baskısı altındaydı.

Necmi bu sırada dalmıştı. Dışarıdaki çocukluk anılarına gitmiş, tempolu yürüyüşten kopmuştu. Gardiyan bunu görünce kolundan tutup çekerek sıradan dışarı çıkardı.

“İsmin ne?”

“Necmi Öner, Diyarbakır, emret komutanım!”

“Lağırma gir!”

Necmi’nin kafasında bir uğultu başladı. Gözlerini birkaç kez kırpıştırdı. Saçından tırnağına kadar sarsıldı. Düşüp yere çakılacak gibiydi. Bir an kararsızlık geçirdi.

“Yapamam komutanım!”

Gardiyan cin çarpmış gibi oldu. Böyle bir şeyi beklemiyordu.

“Sen kurallara ve emirlere uymuyor musun?”

“Kurallara uyuyorum komutanım, bu kural değil.”

“Peki, bu nedir oğlum?” dedi ve çenesinden tuttu.

“Böyle bir onursuzluğu bana dayatacağına bir canım var onu da al!”

“Ulan, ibne canını da alacağım. Bu pisliği de sana yedireceğim, kendini ne sanıyorsun?!”

“Tek istediğim insanca yaşamak ve insan gibi muamele görmektir.”

“Öyle mi, ala sana insanlık, insanlık copun ucunda!” dedi ve vurmaya başladı.

Tutsakların çoğu marş sesi nedeniyle Necmi’nin cevabını duymamıştı. Böyle bir tavır takınmak, “yapmıyorum” demek tanrı katına çıkmak demekti. Ölmek sorun değildi. Çoğu bu şartlardan kurtulmak için seve seve ölüme giderdi. Onursuzluk ölümden beterdi. Günlerce, aylarca, hatta yıllarca bu işkencelere maruz kal-

maktı korkulan. Hiçbir güvenceleri yoktu. Ne kamuoyu desteği ne toplumun duyarlılığı vardı. Tutsakların kaderi duyguları, vicdanları köreltilmiş gardiyanların elindeydi.

Necmi aldığı darbeler sonucunda kımıltısız yerde yatıyordu. Güneş batmak üzereydi. Hiçbirinde dayanacak hal kalmamıştı. Necmi dışında birçok tutsak daha et yığını gibi birbirinin üstüne atılmıştı.

Gardiyan da bunun farkına varmış olacak ki yürüyüş kolundaki tutsaklara, “Kıt’a dur! Bugünlük yeter. Elli iki marşı ezberlemeyi unutmayın. Çünkü Atatürk ilke ve inkılâpları tarihi ve Nutuk geliyor. Yoğunlaştırılmış eğitiminiz devam edecek. Yerdeki bu ibneleri de alın ve içeri gidin!” diye seslendi.

Tutsaklar yenilgiye uğramış askerler gibi savaş meydanından geri çekiliyordu. Koğuşa giren tutsaklar susuzluk, temizlik ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için tuvalete koştular.

Mehmet ise ranzada oturmuş, elini göğsünde kavuşturmuş ağlıyordu. Ferhat yanına gidip oturdu.

“Neden elbiselerini değiştirmedin Mehmet Dayı?”

“Bana sıra gelmedi.”

“Kalk beraber gidelim, sıra vardır şimdi.”

İkisi birlikte tuvalete gittiler. Çok az su kalmıştı, kalan suyu sabunlamadan başına döktü ve çıktı. Pisliğin kabası gitmiş ve bedeni helal olmuştu. Namaz bile kılabilirdi. Biraz da olsa morali gelmişti.

Mehmet giyinip ranzasına geldiğinde, Ferhat yanına gitti. Hal ve hatırını sordu. Sigara ikram etti ve birlikte ranzada oturdular.

“Her tarafım ağrıyor, soyunduğumda çoğu yer morarmıştı. Böyle nereye kadar gidecek?”

“Bir şey olmaz Mehmet Dayı. Bizim orada bir kılam var, deng-bejler söyler. Bir sözü aklımda kalmış. “Dünya peygamberimize kalmadı, su her zaman bir arktan akmaz. Gün gelir sana da kalmaz. Zorbalık sonunda bindiği dalı vurur. Acımasızlık her zaman karşıdakine düşmez, yapana da düşer...”

“Ferhat, yeğenim; seni sever ve kendimden daha fazla güve-

nirim. Sana bir şey söyleyeyim: Biz dünyada yaşamıyoruz. Biz ölmüşüz, payımıza burası düşmüş, burası da cehennemdir. Bize anlatılan cehennem işte burasıdır!”

Mehmet konuşurken yavaş, çok önemli bir sırrı açıklıyormuş gibi ağzını Ferhat’ın kulağına yaklaştırmıştı. Ferhat ise şaşkınlık içinde dinliyordu. Ferhat, Mehmet’in inanarak mı söylediğini yoksa şaka mı yaptığını kestiremiyordu.

“Biliyorum her Cuma günü, ailelerimiz bizi görmeye geliyor. Bazen de gelmiyorlar. Cuma günü ölü yakınları, ölülerinin hayrına komşuya, yemek, helva gibi yiyecekler yapıp dağıtırlar. Mezarın başına gelip ağlar, dua ederler. Görüşçülerimizi eğer görüyorsak böyle görüyoruz. Ailelerimiz dünyadan görüşümüze geliyor. Biz ölüler topluluğuyuz. Yani ölü olarak ailelerimizi görüyoruz.”

“Öyle olur mu Mehmet Dayı? Biz cezaevindeyiz. Bize bu kadar acı çektiren de insandır ve gardiyanlardır.”

“Yok, yeğenim yok; bunlar zebani, insan bu kadar vicdansız olamaz. Allah kulunun kuluna bu kadar eziyet çektirmesini kabul etmez.”

“Oluyor işte Mehmet Dayı. Biz ölmemişiz, yaşıyoruz ve cezaevindeyiz.”

“Bana inanmayacağını biliyordum. Eğer öldüğümüze inanırsak, yaptığımız yanlışları da öğrenmiş oluruz. O zaman belki Allah bizi bağışlar.”

“Biz bir şey yapmadık ki Mehmet Dayı. Mesela sen ne gibi suçlar işledin?”

“Bilmiyorum. Kimsenin malına el uzatmadım. Kimsenin namusuna göz dikmedim. Haram bildiğim hiçbir şeyi yemedim. Günün yirmi dört saatinde namazımı kıldım ve orucumu hiç kaçırmadım. Nerede hata yaptığımı ben de bilmiyorum”

“Aile görüşüne gelirken hiç konuşmuyor musunuz?”

“Onlar konuşmuyor, ben konuşuyorum, ama cevap vermiyorlar, birbirimize bakıyoruz. Hanımım ağlayıp gidiyor, ben onları görüyorum, onlar beni görmüyor. O kabin dediğimiz yer mezarlıktır. Mezarlığa benzemiyor mu? Peki ya gardiyanlar zebanilere benze-miyorlar mı?”

“Benziyorlar.”

“Bak nihayet bir şeye inandın.”

“Şimdi sen buranın cehennem olduğuna, bizlerin öldüğüne ciddi ciddi inanıyor musun?”

“İnanıyorsun ne demek. Sizlerin halen ölmediğimize inanmanız beni üzüyor. Günaha giriyorsunuz!” dedi Mehmet.

Ferhat içten içe hem gülüyor hem de üzülmüyordu. “Bu adam gerçekten de öldüğüne inanıyor. Öldüğüne inanan birisini ölmediğine inandırmak için ne yapılır? Ben ne yapabilirim? Onu bu acıdan nasıl kurtarabilirim? Ama çok zor bir iş. Şimdiye kadar kimsenin başına gelmemiş...” dedi Ferhat kendi kendine.

Tam bu sırada kapı açıldı. Ferhat o yöne uzanıp baktığında Eşref’i gördü.

“Mehmet Dayı müsaaden olursa kalkacağım, sonra yine konuşuruz,” deyip kalktı.

“Müsaade senin yeğenim.”

Ferhat, Eşref’in yanına gidip ranzasına oturdu. Etrafını Mahmut, Necmi ve başka tutsaklar aldı. “Geçmiş olsun” dediler.

“Nereye gittin. Ne dediler. Ne oldu?” dedi Ferhat.

“Önce yemek yiyeceğim, sonra su, sigara ve çay içmeden bir kelime konuşmam!”

“İnan ki biz de dünden beri hiçbir şey yememişiz. İçerde ne ekmek ve ne de yiyecek bir şey var. Su ile sigarayı verebiliriz,” dedi Mahmut.

Eşref derin bir iç çekti ve başını sallayarak “tamam” dedi ve başladı anlatmaya:

“Önce dövdüler, tehdit ettiler. Sonra düşündüm, taşındım, bana para gelmediğini, bir yanlışlık olduğuna karar verdim. Özellikle Cengiz para üzerinde çok duruyordu. Paramın gelmediğini söyleyince beni geri getirdiler. Hepsi bu kadar. Nasıl işkence ettiklerini istiyorsanız onu da anlatayım?”

“Ona gerek yok. Yüzün işkencenin şahitliğini yapıyor.”

“Yüzümü görmedim, ancak yediğim tokat ve tekmelerin sayısını bilmiyorum.”

“Bunların ne kalbi var, ne de insanlıkları. Bizlere vururken ne elleri titriyor ne de yürekleri sızlıyor,” dedi Mahmut.

“Bizi diri diri gömmeye çalışıyorlar. Mehmet Dayı benimle konuştu. Ciddi ciddi öldüğünü ve cehennemde olduğuna inanıyor. İnanmakta da haklı. Ağzım kilitlendi. Ne diyeceğimi şaşırdım.”

“Adam haklı, ben de bazen düşünüyorum, ‘cehennemde mi yaşıyoruz yoksa cezaevinde mi?’” dedi Eşref.

Bir süre daha konuştuktan sonra ranzalara çekildiler.

Hıyar Gibiyim

Bitler, sivrisinekler, karasinekler öylesine saldırıyordu ki, tutsakları diri diri bitireceklerdi. Karasinekler oğul oğul kalkıp iniyor hücredeki tutsakların yüzüne gözüne konup ısırtıyorlardı. Susuzluktan dolayı bulaşıklar temiz yıkanamıyor, kovadaki suya batırılıp çıkarılıyordu. Ortalık kir, koku ve pas içinde kalmıştı. Tutsakların vücutları bit istilasına uğramıştı. Fırsat buldukça tuvalet bölümüne geçip bit temizleme operasyonuna geçiliyordu. Bitler ve sinekler tutsağın diğer düşmanlarıydı.

Uzun süreden beri ilk kez o gün revire dilekçe yazanların isimleri okundu. Ardından kapılar açıldı ve nizami olarak Eskişehir Marşı söylenerek revire götürüldüler. Revire gidenler 23 kişiydi. Yarisına verem teşhisi konuldu. Verem olmak için tüm koşullar mevcuttu. Hastalık hızlı bir şekilde yayılıyordu. Fidan gibi gençler verem olup yatağa düşüyorlardı. Çoğu kan kusuyordu, halsiz ve bitkindiler.

Öğlene doğru Cengiz içeri girdi ve yüksek bir sesle böğürdü: “Banyoya hazırlanın!”

Tutsaklar aylardır ne banyoya gitmiş ne de saçını başını yıkamışlardı. Elbiselerinin çoğu kan, kir ve terden birer çadır halini almıştı. Hazırlandılar. Önce birinci ve ikinci kat çıkarıldı banyoya. Tutsaklar soyunma salonunda soyundu ve banyoya girdiler. Bir dakika sıcak su aktı, tutsaklar başlarına bir iki tas su döker dökmez, Cengiz ve yirminin üzerinde gardiyan içeri girdi.

“Son sayı üç, burayı hemen boşaltın!”

Cengiz üç sayıyı üç saniyede bitirdi. Gardiyanların bir kısmı kapıları tutarken, geride kalanlar banyoya girdi. Coplarla tutsakların çıplak bedenlerine vurdular. Bağırma, düşmeler, çığlıklar birbirini izledi. Tam bir hengâmeydi. Oraya buraya koşanlar, ellerini

başına siper edenler, iman gücüyle kapılara vuranlar ve köpüklü bedenleri üzerine elbiselerini giyenler...

Banyoda dayaktan kurtulan kapı eşiğini tutan gardiyandan kurtulamıyor, kapı eşiğini tutan gardiyandan kurtulan, giyinme salonundaki gardiyanların dayacağından hiç kurtulamıyordu. Vurulan cop ve şişlerin yeri hemen morarıyor ve belirginleşiyordu. Büyük umutlarla banyoya gelen tutsaklar büyük umutsuzluklarla çıktılar. Canları acıyordu, ancak yürekleri canlarından daha fazla yanıyordu.

Umudun yeşermesine müsaade edilmiyordu. Umudun boy verdiği yerde dayakla müdahale ediliyor, umut öldürülüyordu. Umut, umutsuzluğa dönüştürülüyordu. Beyinler, yürekler bunun için çalışıyordu. Tutsakların her tarafı yara bere içindeydi. Umutları kırılmış halde banyodan çıktılar. Geç kalanlar ayrıca dayak yediler. Hücreye geldiklerinde her şeyin altı üstüne getirilmişti. Yataklar, battaniyeler ortalığa dağıtılmış, botlarla çiğnenmiş, ezilmiş ve elbiseler yırtılmıştı. Varsa birkaç gram şeker, tuz gibi gıda malzemeleri de birbirine karıştırılmış, kantinden yeni alınan reçel gibi şeyler ortalığa saçılmıştı.

Kurbanlar çarşıdan pirinç almaya giderken geldiklerinde evdeki bulgurdan da olmuşlardı. Arama adı altında talan ve imha yaşanmıştı. Var olan kap kaçağın birçoğu ya kırılmış ya da ezilmişti. İki üç kişiye düşen bir tahta kaşık, bir naylon tabak bile çok görülmüştü. Taş gibi döşek ve bitli elbiselerine tahammül gösterilememişti.

Tutsaklar öfkeden ne ağlayabiliyor ne de gülebiliyordu. Çoğu zaman şiddet zavallılığın ve güçsüzlüğün bir sonucudur. Sigara verilmmez, yemek verilmmez, su verilmmezdi. Yani asgari yaşam koşulları dahi ellerinden alınıyordu. Yarım yamalak yaşatılıyordu; minimum şartlarda, en alt seviyede... Amaç tutsağın zaaflarını yenilemek, teslimiyet duygusunu canlı tutmaktır. Kişinin zaaf dükkânına giriyorlardı. Kişi ölmeyecekti ama yaşamanın da sınırında tutulacaktı.

Öğlenden sonra Cengiz ve birkaç gardiyan Avreş'in olduğu hücreye geldi. Avreş'i çıkarıp alt kata götürdüler. Hiç bir şey sormadan vurmaya başladılar. Avreş kirpi gibi kabuğuna çekilmiş, gardiyanların ortasında dayaktan topaç gibi dönüyordu. Başından

aldığı darbe ile kendinden geçti. Cengiz telaşla gardiyanlara döndü: “Çabuk bidonla su getirin!”

Su dolu bidon getirildi ve yerde uzanan Avreş’in üzerine dö-
küldü. İlk parmakları kıpırdadı, sonra gözleri açıldı.

Avreş’in ayıldığını gören Cengiz, “Ayağa kalk!” dedi.

Avreş duymazlıktan geldi ve kalkmadı. Cengiz tekrar ikaz etti.
Avreş kalkmadı, hiçbir karşılık da vermedi.

“Halini anlıyorum. Ya çatlayarak burada öleceksin ya da dedi-
ğime geleceksin. Şimdilik senden istediğim şudur: Bağır, yalvar ve
Türk olduğunu söyle!” Avreş suskunluğunu bozmadı.

“Bu ibneyi falakaya alın!”

Gardiyanlar Avreş’i falakaya aldı ve ayaklarının dibine vurmaya
başladılar. Bir değil, on değil ayaklarının altı çatlayana kadar vur-
dular, ayaklar Afrika insanın deri rengini aldı. Her cop vuruldu-
ğunda Avreş dişini sıkıyor, acısını belli etmemeye çalışıyordu. Ne
ölümünden ne de acıdan korkuyordu. Birinin elinde çıplak bir irade,
diğerinin elinde ise baskı gücü vardı. Eşit olmayan iki gücün dişe
diş mücadelesi yaşanıyordu.

Avreş’ten ses çıkmayınca, Cengiz, yalvaran sesiyle yanı başında
oturdu.

“Tamam. Şimdilik teslim olmanı istemiyorum, sadece bir kez
olsun ‘Ay, of, anam, yandım’ de yeter. Bak başka bir subayla iddiaya
girdik. Kaybedersem maaşımın yarısı rakıya gidecek. Ben maaşımı
kaybedersem sen de canını kaybedersin!”

“Benim kaybedecek bir şeyim yok. Zaten kaybettiğim kadar
kaybetmişim!”

“Öyle mi, o zaman benden günah gitti!” dedi ve tekrar vur-
maya başladı.

Avreş içinden “ulan deccal, sen de günah ne arar!?” dedi. Çe-
şitli aralıklarla akşama kadar işkence seansı uygulandı. Avreş’in
başı yarılmış, parmağı yerinden çıkmış, kaburgası ezilmiş ve mo-
rarmayan yeri kalmamıştı. Cengiz, Avreş’in ölmesini de istemi-
yordu. Eğer Avreş ölürse Cengiz iddiayı kaybetmiş olacaktı.

“Konuşuncaya kadar acı çekeceksin!” dedi Cengiz.

İddiaya giren bir diğer subay, “Eğer ‘ay, of, yandım dersen bu kez ben seni gebertirim. Bak ben direnmenden yanayım, o göre; diren, benden taraf ol!”

Bu işkence normal değildi. İşkenceciler kişisel çıkarları için ikiye bölünmüşlerdi: Biri kurbanın yenilmesini, öbürü direnmesini istiyordu. Hangisi kazanırsa kazansın Avreş kaybedecekti. Avreş iki işkencecisi tarafından kazanımının olmayacağı bir direnişçi gibi görülüyordu . Oysa iki işkencecisine de direnişiyle büyük bir ders verecekti Avreş. Hiçbir işkenceciye baş eğmeyip onurunu çiğnetmeyecekti. Cengiz’in öfkesi burnundaydı; Avreş’in ayak parmaklarına bastı, ezmek istiyordu. Tırnakları arasından kan fişkırdı, derisi soyuldu.

“Bağır ulan, bağır!”

“Bağırma ulan, diren! Bak, dediğimi yaparsan sonra revire götürür, ezilen, kırılan yerlerini tedavi ederim!”

Cengiz sonuç alamayınca Avreş’i üçüncü katın parmaklıklarında ellerini çarmıha bağladı. Avreş’in vücudu aşağı sarkınca büyük acı verdi.

“Gün boyu bizi uğraştırdın, ama bıkmadım. Birazdan yine geleceğim. Eğer ‘ay, of’ demezsen bu kez seni boğazından asarım!”

Gardiyanlardan biri başına nöbetçi olarak bırakıldı ve diğerleri çekip gitti. Avreş çarmıha asılıyken, teslim olan tutsaklar Çanakkale, Komando ve diğer muhtelif marşları okuyordu.

Bir ara tutsaklar bir marşı bitirip diğerine başlamadan önce Hayri boşluktan faydalanıp araya girdi ve Avreş’in duyacağı şekilde seslendi:

“Avreş yeter, tavrımızı biliyorsun. Oyunlarına gelme, bir iki kelime-lik bir şey söyle de bitsin,” dedi.

Avreş kendi dünyasına öylesine dalmıştı ki, kendini dışarıdan gelen seslere kapamıştı. Kurallara uyma yönünde bir karar vardı. Halen uygulamaya sokulmamıştı. Avreş’in bundan haberi vardı. Bu vesileyle Hayri müdahale etme gereğini duymuştu. Birkaç tutsak daha “Avreş yeter!” diye seslendi.

Avreş’in kolları kopacak gibiydi. Dişlerini sıkıyor, bedenini sağa sola çeviriyordu. Bir süre sonra kolları uyuştı ve kaslar görevini yapamaz oldu. Soluksuz kaldı ve kendini bir girdapta hissetti. Boynundaki damarlar şişti. Boynu yana düştü. Göz kapakları kapandı.

İki saat sonra Cengiz ve bir grup gardiyan içeri girdi.

“Daha gebermedin mi lan! Kafamı bozuyorsun, artık bu kadar da olmaz! Bir ses çıkar da bu iş bitsin.”

Cengiz’in ses tonunda bıkkınlık, yalvarış ve geri adım atma hissiyatı vardı. Ama Avreş’in inadı ve kararlılığı bir dağ büyüklüğündeydi. Pes edecek gibi değildi. Hayatını ortaya koymuştu, hiçbir güç inadını bükemezdi. Yüzü sararmış, gözleri kaymış yavaş yavaş ölüme doğru yol alıyordu.

Cengiz ölümcül durumu fark edince gardiyanlara döndü:

“Bu ibneyi çözün ve hücre sine atın!” diyerek oradan ayrıldı.

Günler birbirine benziyordu. Tüm tutsaklar istisnasız her gün dayaktan geçiriliyordu. Tek değişen şey o gün hangi tutsağın özel olarak kurban seçileceğiydi.

Bu olaydan bir gün sonra Hayri, Kemal, Mazlum ve diğer tutsaklar da kurallara uymayı kabullendiler. Ancak baskılar azalmadı. Bu kez ihanet dayatıldı. Bu da onların yapabileceği bir şey değildi, ama durum o noktaya dayanmıştı.

Direnışçi tutsaklar mahkemeye katılmak ve siyasi tavır takınmak amacıyla kurallara uymayı kabullenmişlerdi, ama beyinlerini ve yüreklerini asla teslim etmeyeceklerdi, çünkü vicdanları rahat değildi. Kurallara uyduktan birkaç hafta sonra, Kemal bitişikteki hücrede kalan Avreş’e seslendi:

“Nasıl sın Avreş?”

“İyiyim Kemal. Sen nasıl sın?”

“Ben hıyar gibiyim!”

“Öyle Kemal, insan bazen hıyar gibi oluyor!”

Avreş eline geçirdiğı kalemle sigara kağıdı üzerinde yazmaya başladı.

“Hıyarlar insan içindir. Ben çok yaramazdım. Annam hep derdi: ‘Kuduz itin yarası eksik olmaz’ diye. Biz de yaralarla öleceğiz. Hıyar zevkle yenilir. Yeter ki acı olmasın. Acı hıyarı kim yer? Ancak çöp tenekesi kabul eder. Bizim ölümümüzü derhal gömün. Etrafa mikrop saçmasın. Üstünü kalın örtün!”

Kağıdı katladı ve Kemal’e gönderdi. Kemal okuyunca hoşuna gitti. Hem güldü, hem de hüznünlendi. Duvara vurdu ve yazıyı Hayri’ye gön-

dermek için parmaklıklara yanaştı ve elini yan hücreye doğru uzattı. Tam vereceği sırada pusuda yatan gardiyan elini uzatıp avını ele geçiren bir aç kurt gibi üstüne kapaklandı. Sigara kâğıdına yazılan satırlar, Esat'ın eline ulaştı. Bir gün sonra Esat koğuşa geldi ve Kemal'in hücresinin önünde durdu.

“Patron akıldandın herhalde, bundan sonra bir şey yapmazsın değil mi?”

“Siz Türk ordusunun subayısınız. Bize kitaplarda okuturlardı. Türk ordusunda bir subay savaşa gider de ordusu yenilirse, ne ordu o komutana ‘komutan’ der ne de o komutan ordunun başına geçmek ister. Türklerde böyle bir gelenek var. Gerçi verilen sözler de bir yasa gibidir. Ancak gördük ki, verilen bazı sözler deniz dalgaları gibi havalandı ve düşüp öldü. Gelenekler de işe yaramadı. Ben eski gelenekleri kastediyorum. Ben de bir kere komutanlık yaptım, ama kazanamadım. Geleneğe göre ben bir daha komutanlık yapamam, ancak şunu bil ki eğer komutanlık yapan bir kişi çıkarsa ikincisi benim...”

“Savaşlarda başarı esastır patron. Sözlerin, yasaların hiçbir değeri yok. Sözler, gelenekler, yasalar başarının yanındadır. “

“Başarı görecelidir. Böyle başarıya başarı demem.”

“Sonuca bak patron. İznim olmadan kimse bir adım atmıyor. Bak sen de teslim oldun ve karşımda bir asker gibi duruyorsun.”

“Öyledir. Çığ geldiğinde binlerce ağacı, ormanı bile biçer gider. Hızı ve gücü müthiştir. Biliyorsun nasıl harekete geçer. Bazen bir sesle, bazen bir kuşun kanatlarının çırpınışıyla...”

“Bittin patron, artık bir şeye sap olamazsın. Yoruldun.”

“Yorgunuz, ancak ruhumuz, özgürlük aşkımız, öğrenme isteğimiz, hislerimiz, mücadele isteğimiz yorgun değil. Bedenimiz yorgun olsa da, zihnimiz asla yorgun değil.”

“Yine de hıyarlaşmayı şiir gibi yazmışsın.”

“Evet, iyi okuduysan, içinde bir fırtına vardı. Bulutlar karadır, ama içinden berrak su damlaları düşer, bereket gelir ve yaşam filizlenir. Onunla tomurcuklar patlar ve beslenir, ayrıca söz ettiğin yazıyı da ben yazmamıştım, sadece okumam için bendeydi.”

“Bekliyorum. Dolusun patron. Yalnızlık sana iyi gelmiş. Yine de düşün ve akıllı ol. Tersî durumunda boğulursun, ona göre!” dedi ve çekip gitti.

Ama gürültü gitmedi. Koğuş sestten patlayacak gibiydi. Ses beton duvarlarına çarpıyor, yere düşmüyor, oradan oraya zıplıyor, yuvarlanıyor ve insanların düşüncelerine çarpıyordu.

Cezaevi marş sesiyle inliyordu. Sesti işte; ne ateş gibi parlıyor, ne kıvılcım gibi saçıyor ve ne de arkasından duman bırakıyordu. Gözle görünmeyen, elle tutulmayan, sırtta taşınmayan, ama bir kamçıdan daha acı veren bir gücü vardı. Sesti işte; insandan çıkıyordu ve gülle olup tekrar geri dönüyordu. Sesti işte; boğazı tahriş eden bir sünger gibi ciğerleri yakan, dili şişiren, ağzı kurutan, dudakları pul pul eden, kulakları çınlatan, beyni bir balon gibi şişiren, bir kızgın demir gibi bedeni yakan, güç düşürdü. İki yüz sesin bir olduğu ve bir mızrak gibi yüreklerle saplandığı bir işkenceydi...

Esat gitmişti, ama gölgesi kalmıştı. Her gardiyan bir gölge idi. Esat gitmişti, ama sesi kalmıştı. Sesi ortalıkta dönüp dolaşıyordu. Sözler salt yukarıya uçmuyordu, birer mızrak gibi gencecik bedenlere, yeniden göveren düşüncelere saplanıyordu.

Bencilik için, başkaları için bir şeyler yapmak ahmaklıktır. Toplumsal felsefede bireyin kendi kendini düşünmesi bencillik olarak görülür. Ortak düşünenlerin hedefi ise, zorbalığa karşı durmaktır. Bu ortak hedef zindan da ölmüştü. Bencilik, daha bencil olmuş ve iyice insan içine sinmişti. Başkalarının gölgesinde yaşamak isteyen bencillik egemen düşünceydi.

Korku insanları hayvanlaştırıyordu. Korkuyu yaratan ölümün kendisi miydi? Korku kimin eseri? Sümerlerin mi? Asurların mı? Yoksa İskender’in mi? Cengiz Han ya da Timur’un mu? Yoksa kapitalizmin şafağında doğan medeniyet deccalının mı? Yoksa tanrıyı yaratan İbrahim, İsa, Musa, Muhammed’in işi mi? Bu topraklara bu korkuyu kim getirip yaydı? Kim bu duyguya su ve emek verdi? Korkuyu devletler ve ordular mı yarattı? Yoksa bencil insanların sığındığı iktidarın kudreti mi?

Her Taraf Portre

Cezaevine tiner ve boya kutuları taşınıyordu. Tutsakların parasıyla her gün binlerce liraya boya malzemesi alınıyordu. Cezaevinde biraz resimden anlayan biri, sabahtan akşama kadar çalıştırılıyordu. Kimileri istekli kimileri isteksiz görev alıyordu. Her gün torbalarla resim boyası, fırça, tiner, palet, tutkal, alçı ve daha birçok malzeme satın alınıyordu. Her köşede, her koridorda ve her koğuştta fırçalar harıl harıl çalışıyordu. Tiner ve boya kokusu cezaevinin kaçınılmaz kokusu olmuştu.

Maltanın sağlı sollu duvarlarına boydan boya Mustafa Kemal'in çeşit çeşit posterleri, Osmanlı sultanlarının tarihi sıralamasına göre portreleri çiziliyordu. Türk boylarının bayrakları, çeşit çeşit flamalar, savaş meydanlarında sahte zaferler, cesetlere basıp ilerleyen Osmanlı askerleri, kimi ayakkabısız kimi yaralı, kimi silahsız Mehmetçikler... Çanakkale Muharebesi, top mermisini taşıyan kadın portreleri... Malta, sergi salonunu andırıyordu.

Cezaevinin girişinde ilk göze çarpan “Ne duyuyorsan, ne görüyorsan, ne biliyorsan burada kalsın!” talimatıydı.

Üst kirişlerde ise “Türk’e uzanan eller kırılacak”, “Ne mutlu Türküm diyene”, “ Bir Türk dünyaya bedeldir”, “Her Türk asker doğar”, “Atam izindegiz” gibi sloganlar rengarenk boyalarla özenle yazılıp çizilmişti.

Tavandaki kirişlerin arasını dolduracak büyüklükte ay-yıldız çizilmişti. Koğuşların içi de aynı şekilde bayrak ve sloganlarla doldurulmuştu. Koğuşların pencereleri ay yıldız bayrağıyla boyanmıştı. Ne içerden dışarı ne de dışarıdan içerisi gözüküyordu. Yaz olmasına rağmen pencereler gece gündüz kapalıydı. İçerinin kokusu havalandırılmıyordu. Havasızlık, nefes almayı zorlaştırıyordu. Çoğu tutsak

kokudan, havasızlıktan dolayı hastalanıyor, ayakta duramayıp düşüp bayılıyordu.

Esat, fiziki olarak teslim almayı tamamlamış, sıra ihanet ve itirafçılaştırmaya gelmişti. Bunu Şahin ve Yıldırım’la başlatmış ve peyderpey diğer tutsaklara yaymaya çalışıyordu. İhanet bir orman yangını gibiydi, döneklilik araziye tutuşturan bir ateş gibi ilerliyordu.

Esat, odasında volta atıyordu. Atatürk gibi elini çenesine koymuş, düşünüyordu. Bir sigara yaktı ve dumanını havaya savurdu. Kıs kıs güldü, burnunu çekti. Yarılanan sigarasını elinde evirip çevirdi. Ağzına götürüp bir yudum çekti, dumanını savurduktan sonra kül tabağında söndürdü. Koltuğuna oturdu, elini alnına götürdü. İçinde bir sıkıntı, ruhunda bir yorgunluk hissetti. Başını sağa sola çevirdi ve koltuğa iyice yaslandı. Kapı önünde bekleyen gardiyana dönüp seslendi:

“Oğlum git o iri balığı getir!”

Gardiyan şaşkınlıktan Esat’a aval aval baktı.

“Ne o lan, öküzün trene baktığı gibi ne bakıyorsun. Git o terörist Yıldırım’ı getir!”

Gardiyan sert bir topuk selamı verdi, “Emredersiniz komutanım,” dedi çıkıp gitti.

Gardiyan aynı hızla Yıldırım’ın kaldığı koğuşa gitti ve çağırdı. Yıldırım heyecanla kapıya koştu ve mazgal önünde hazır ola geçti. Kapı açıldı ve Yıldırım kapıdan çıkıp sallapati yürümeye başladı. Gardiyan yüzünü ekşitti, Yıldırım’a sert bir emirle, “Geri dön!” dedi.

Yıldırım korkudan büzüldü, geri döndü ve ellerini bacalarına yapıştırdı.

“Uygun adım marş!” Emriyle tempolu yürüyüşe geçti.

Gardiyan “bir, iki, bir iki” diye tempo tuttu Yıldırım ona göre ayaklarını uydurdu. Esat’ın kaldığı odaya kadar geldiler. Yıldırım dışarıda beklerken, gardiyan içeri girdi. Çıktıktan sonra, Yıldırım’a elle işaret edip “Gel,” dedi.

Yıldırım’ın omuzları düşmüş, kaygı ve korkuyla kapıdan içeri girdi. Esat masa üzerinde abanmış, bir şeylerle meşgulmuş gibi davranıyordu. Aslında bir şeye baktığı yoktu, gizemli bir hava yaratıyor, ağır bir hava estiriyordu. Ayakta bekleyen Yıldırım küçüldükçe küçüldü.

Esat başını kaldırdı, göz ucuyla Yıldırım'a baktı ve koltuğuna yaslandı. Göz göze geldiler. Yıldırım gözlerini kaçırdı, korktu, yenilmiş ruhuyla bakmayı denedi.

“Raporunu okudum, yetersiz buldum, senden beklediğim bu değildi. Salt kendinle ilgili yazmışsın. Çalışma arkadaşlarına, örgütlenmeye ilişkin bir kelime yok. Bundan böyle hedef ve planın ne olacağına ilişkin de bir şey yoktu.”

Yıldırım kekeleydi. Ne diyeceğini şaşırdı.

“Komutanım, önemsemediğim için yazmadım.”

“Ama Şahin yazmıştı.”

“Katılıyorum. İstiyorsan geniş geniş yazarım. Özellikle yapmadım. Sizlerin hedefi benim de hedefimdir. Artık ortak cephe-deyiz. Ayrıca söylediklerimde de samimiyim.”

“Samimiyetin göstergesi pratiğin olacak. Şimdiye kadar elle tutulur bir şeye rastlamadık.”

“İstediyini yapmaya hazırım komutanım.”

“Güzel,” dedi ve koltuğu eliyle göstererek, “Buyur, otur o zaman; konuşup dertleşelim. Mikrofondaki konuşma fena değildi. Ama raporlar eksik.”

Esat ile Yıldırım uzun uzun konuştular. Esat güvensizliğini belirttiğçe, Yıldırım daha fazla Esatlaşıyor ve geçmişine saldırıyordu. Kendini kabul ettirmek için ne gerekiyorsa söylüyor ve yapacağını üstüne basa basa belirtiyordu.

Geçmişi olmayanların geleceği de olmaz. Geçmişine küfretmek yaşadıklarına küfretmektir. İnsanlar geçmişe ve geleceğe her zaman taraflı bakmış, her egemen güç, kendi tarihini yaratmış, geleceğe böyle yön vermiştir. Geçmiş, birey ve toplumun yarattığı ortak değerler bütünüdür.

Yıldırım için ise ortak değerler ölmüştü, değersiz ve anlamsızdı. Çünkü umudu buhar olup uçmuştu. Rüzgara göre yelken açıyordu. Onun için geçmişin doğru ve yanlışsı yoktu. Önemli olan yaşamaktı.

İhanetle, dönemlikle arkadaş olmuştu. İhanetin sütünden içmiş, dönemliğin kucığında uyumuştı.

“Güzeell... son söylediklerinle sana inanmaya başladım. Bundan böyle güzel şeyler yaparız.”

“Emrin olsun komutanım!”

“Tamam gidebilirsin.”

Yıldırım kalktı ve kapıya gerisin geriye gitti. Ardından çıkıp uygun adım marş yürüdü.

Esat ellerini ovuşturdu ve büyük bir heyecanla kapıya yöneldi.

“Evladım fotoğrafçıyı çağır.”

Fotoğrafçı gelinceye kadar odanın içinde heyecanla gidip geldi. Biraz sonra sarı, ince burunlu, mavi gözlü ve kulakları oynayan tiplerden biri olan fotoğrafçı içeri girdi.

Yavrum git, Kemal, Hayri ve Mazlum’u al buraya getir. Şeyi de getir, ismi neydi. Avreş’i de getir.”

Birazdan dört tutsak getirildi. Esat önde ve onunda arkasında Cengiz, bir grup gardiyan ile birlikte cezaevinin dış avlusuna çıktılar.

“Çocuklar fotoğraflarınızı çekeceğiz. Bu nedenle zorluk çıkar-madan dediklerimi yapın.”

Cezaevinin girişinde bulunan Atatürk büstünün sağ ve soluna Hayri ile Avreş’in geçmesi emrini verdi. Çeşitli boyutlarıyla birkaç resim çekildi. Ardından Mazlum ile Kemal’in de aynı şekilde dur-malarını sağlayıp fotoğraflarını çekti.

Esat kıs kıs güldü ve alaylı bakışlarla baktı dört tutsağa:

“Fotoğrafları gazetelerde yayınlayacağım. Apocuların Atatürk’ün yanında nasıl durdukları, nöbette bekledikleri, nasıl askerleştikleri ve saygıda kusur etmediklerini herkese göstereceğim!” dedi keyifle.

Esat, Hayri ve arkadaşlarının kararlılıklarını görmüş ve bu nedenle küçük düşürmek için her yola başvurmaktan geri durmamıştı.

Esat önde, Cengiz peşinde, gardiyanlar tutsakları aralarına alıp geri döndüler. Esat’ın el işaretiyle tutsaklar tekrar hücrelere götürüldü. Mazlum hücresinde oturmuş, elini alnına koyup düşünmeye başlamıştı. Her gün biraz daha sabrı azalıyor, nefesi tükeniyordu. İçinde dalgalanan sular gelip boğazına vuruyordu. Bazen boğulur gibi oluyordu. Onun için hayat anlamsızlaşmıştı. “Böyle yaşamaktansa, ölmek daha değerlidir!” diye düşündü.

Gecenin geç saatlerine kadar bu düşünceye yoğunlaştı. Aklına bin bir fikir, çeşit çeşit olaylar ve tavırlar gelip geçti. Ardından ya-tağına girdi ve uzandı. Uyandığında pencereden yansıyan güneş ışığı yüzünü yalıyordu.

Mazlum kalkıp oturdu. Yüzünü güneşe döndü. Gözleri kamaştı ve yanaklarına doğru yaşlar akmaya başladı. Yüzünü yıkadı ve bir-kaç volta attı. Kapı açıldı, ardından birkaç hücrenin kilit sesi geldi. Dışarı ıkarılan iki tutsağa çorba dağıtma görevi verilmişti. Herkes gibi Mazlum da şaşırmıştı. Neredeyse iki aydır sabah kahvaltısı ve-rilmemişti. Her sabah kahvaltı yerine dayak düzeni alınıyordu. orba dağıtıldı, ancak yemek duası okunmadan yemek yemek ya-saktı. orba tüm hücrelere dağıtıldıktan sonra gardiyan yüksek sesle, “Dua oku!” dedi.

“Bismillah...” diye başlayan duayı okudu, gardiyan “Afiyet olsun!” dedikten sonra tutsaklar yemeğe oturdular.

Yemekten sonra sayım oldu; ama ardından alışageldiği gibi dayak yoktu. Tutsaklar böyle sessiz ve dayaksız saatler geçirmeye alışık değildi. Herkes bir şeylere yorumluyor ve kimi sonuçlar ı-karıyordu. Bir süre sonra Cengiz’in sesi yankılandı:

“nce İstiklal Marşı, ardından Andımız ve Gençliğe Hitabe’yi okuyun. Biterse diğer marşlara başlayın!”

Koğuş sorumlusu satır satır okuyor ve tüm tutsaklar esas duruşta kımıldamadan, bir yerlerini kaşımadan en yüksek sesle tekrarlıyordu. Bu kurallara riayet etmeyen olursa ya da görülürse yanardı! Her gün onlarca tutsak suç işliyordu ve ağır işkenceden geçiyordu.

Kimi kendini kaşımak, kimi yüzüne konan sineği uurtmak, kimi-nin bedeninde biten ısırđıęı yeri kaşımak, kimi fazla bağırmamak, kimi dik durmamak, kimi düzgün durmamak, kimi mola vermeden gizlice tuvalete gitmek, kimi fısıldayarak yanındakiyle konuşmak gibi suçlarla cezalandırıldı. Her şey suçtu ve cezası da dayaktı.

Cengiz, tayfasıyla birlikte Kemal ve Hayri’nin hücre kapılarını açtı. İki direnişçi alındı ve alt kata indirildi. Birkaç tutsak daha alın-mıştı. Tutsaklar Esat’ın odasına götürüldü.

Esat somurtkan bir tavırla oturmuştu.

“Nasılsınız çocuklar? Biliyorsunuz bugün 10 Kasım.” Parmaklarını çıtladı ve propaganda yapmaya başladı. Esat’ın kaldığı komuta merkezinde tüm cezaevi kitlesine hitaben mikrofon vardı. Her koğuşa büyük hoparlörler yerleştirmiş ve cezaevi yapısına yer yer sesleniyordu. Son günlerde daha çok tutsaklar bu mikrofonlarda konuşturuluyordu. Başta Şahin, Yıldırım ve diğer itirafçılar sık sık konuşturulmuştu. Keyfi sözler sarf ediliyor, karamsar bir hava yaratılıyordu. Konuşmalar bazen küfür ve hakaretlere kadar vardıırılıyordu.

Mikrofon ile Cengiz ilgileniyordu. Birkaç kez “Dikkat! Dikkat!” diye seslenildi. Marşları söyleyen tutsaklar durdu ve birer nesne gibi bekledi. Nefesler kesilmiş ve yine hoparlörden ne gibi inciler çıkacağı merakıyla pür dikkat kesilmişlerdi. Esat’ın keyfi yerinde, yüzü hep gülüyor, çoğu zaman sırtıyordu. Daha önce yazıp hazırladığı kağıtları masadan aldı ve tutsaklara uzattı. Birkaç kağıdı da Hayri’ye uzattı: “Sen Türklerin tarihini, Kemal sen de Gençliğe Hitabe’yi okuyacaksınız...”

Hayri yutkundü, sarsıldı, düşecek gibi oldu. Sorun Türk tarihini okuyup okumamak değildi. Hayri Kürt halkına saygılı olduğu kadar Türk halkına da saygılıydı. Sorun Esat’ın yaptığı siyasi fahişelikti. Buradaki amacı onları tutsaklar nezdinde küçük düşürmek, saygınlıklarını zedelemek ve onlara olan güveni kırmaktı. Ayrıca şu mesajı vermek istiyordu: “İşiniz bitti. Güvendiğiniz önderleriniz de teslim oldu. Onlar da dayanamadı. Son umutlarınız da tükendi. Herkes başının çaresine baksın. Affınızı dileyin, teslim olun, kendinize ihanet edin.”

Esat’ın sinsice yaratmak istediği ortam ve bu ortamın sonuçları büyüktü.

Kemal Hayri’ye, Hayri Kemal’e baktı. Tanrı değillerdi, ama peygamberler gibi düşünüyor ve yürekleri atıyordu. İçlerinde bir deprem, bir volkan nehri akıyordu. Yürek gözüyle baktılar birbirlerine. Fakat bir kez düşmüşlerdi kurtların sofrasına.

Ağlaması geliyordu Hayri’nin, ama yakıştıramadı kendine. Hayri yalnızlık dünyasına daldı. “Ey tarih; ben ne şahinlerin padi-

şahı oldum, ne soyu yok olan canlıların katliamcısı ne de tarihin gi-dişatına kazık çaktım. Ben zulüm altında inleyen bir halkın kurtu-luş ağacı oldum! Bir can da benden dedim başka da suçum yoktur. Eğer varsa bir suç, o da insanlığa daha yararlı olamadığımdır. İşte isyanım da budur.”

Sessizliği olgunluğundandı. Zor olanı seçmişti. Zor olanı ba-şaracaktı. Yoldaşlığı canla başla ödüyordu.

Hayri ile Kemal inanca sımsıkı tutunmuştu. Güzel olan da buydu. Güzel olan ölümdü. Ot gibi ölmek de var, tarihe yazılmak da...Güzel düşünmek, ölümü de güzelleştirirdi.

Hayri’nin boğazı kurudu, rengi sarardı, kızarıp soldu, elleri tit-redi. Sanki elini uzattığı kağıt değil de, cinayet aletiydi. İnce ve uzun parmakları ruhsuz kalmıştı. Kağıdı aldığı anda sanki avucunda ateş vardı. Kemal’in duyguları ve mantığı da çatışıyordu. O da Hayri’den beter durumdaydı.

Esat mikrofonu eline aldı. Önce 10 Kasım vaazını verdi. Ar-dından, “Sizlerin birkaç arkadaşı konuşacak. Çok önemli şeyler var. Sizlere Gençliğe Hitabe, Andımızı, Türklerin Tarihini ve bir-kaç şiir okuyacaklar. İyi dinleyin ve sonuç çıkarttın,” diyen Esat mikrofonu ilkin Hayri’ye uzattı. Hayri adım atmak istedi, ancak atamadı. Sanki ayağı yere yapıştı. Her ayağı bir ton ağırlığındaydı. Çamur deryasında yürüdüğünü sanıyordu. Derinden bir iç çekti ve mikrofonun önünde durdu. Elindeki kâğıtlara baktı, kâğıtlar gözleri önünde birer yılan zehri gibiydi. Duyguları hiç bu kadar dalgalanmamıştı. Boğazı yandı, ağladı ağlayacaktı. Hiç bu kadar zorlanmamıştı. Hiç bu kadar nefessiz kalmamıştı. Hiç bu kadar içi dolmamıştı. Sıkışmış bir sirke küpünü andırıyordu.

Hayri düşmemek ve metni görmek için duvara yaslandı. Kâ-ğıtları açtı ve iyice baktı. Satırlar önce iç içe girdi, birbirine karıştı. Harfler silikleşti ve sisler içinde yitirildi. Birkaç kez gözlerini kır-pıştırdı ve ardından okudu. Bitirinceye kadar terden sırılsıklam oldu. Boğazı yapış yapıştı, ağzında tükürük kalmamıştı.

Yazı bitiğinde o da düşmek üzereydi. Birkaç kez derin derin nefes aldı ve geri çekildi. Bu kez Esat Kemal’i işaret etti. Hayri’nin

yaşadığı duyguların daha ağırını yaşadı Kemal. Bin kez ölüp dirildi. Sıra diğer tutsaklara gelmişti. Ardından Esat mikrofonu alarak, “İşte dinlediniz. Bunlar düne kadar sizlere önderlik ediyordu. Bir zamanlar devletimizin dibine dinamit koymaya kalkmışlardı. Şimdi büyük atamızın huzurunda çivi gibi duruyorlar. Bu işin sonu olmadığını nihayet anladılar. Devletimiz güçlüdür ve hiç kimse baş edemez. Bunu böyle bilin...”

Esat ektiğini biçmenin sevincini yaşıyordu. Baskı, işkence, açlık ve insanlık onuru ile oynamayı ekmiş, karşılığında kurallarına riayet eden, boyun eğen insanları bulmuştu.

Hayri ile Kemal’in sesi bir bomba gibi koğuşlara düşmüştü. Kimisi buna inanamıyordu. İnananlar ise inanmak istemiyordu. Eğer durum böyleyse dünyaları başlarına yıkılmış olacaktı. Umutları kırılmıştı. Yaşanan boşluk içlerine sığmıyordu, patlayacak gibiydiler. İnadıklarını yitirmenin acısını yaşıyorlardı.

Hayri ile Kemal hücreye geri getirildi. Mazlum olup bitenleri kaldığı hücrede dinlemişti. Yapılacak bir şey yoktu. Koğuşta gün boyu marş okundu. Mazlum kendine ve yaşananlara kızgındı. Dünyaya kızgındı.

Ne dayak ne hakaretler ne er eğitimi ne de Türkleştirme basıkları ona acı vermiyordu. Ona en büyük acıyı veren zaman, bedenini dirhem dirhem çürütüyor, kangren ediyordu. Mahkemeye gitmiş ve PKK üyesi olduğu PKK’nin siyasi bir parti olduğunu, amaçları; hedefleri; tüzük ve programının olduğunu “çete, terörist” gibi değerlendirmelerin, isimlendirmelerin doğru olmadığını, bu değerlendirmelerin birer suçlama ve karalama olduğunu, siyasi amaçla yapıldığını, Kürdistan halkını inkâr etmek, Türk saymak yanlış, inkârcı bir yaklaşım olduğunu, Türkler nasıl Kürt değilse, Kürtlerin de Türk olmadığını, dili, tarihi ve kültürünün farklı olduğunu, bu coğrafyada ilk yaşayan halklardan olduğunu ve geçmişte MED devletini kurduklarını anlatarak uzun bir savunma yapmıştı. PKK’ye ve mücadelesine gelen eleştiri ve suçlamalara cevap olmuştu. Yazılı savunma yapmak istemiş, ancak buna müsaade edilmemiş ve fırsat verilmemişti.

Mahkemede en büyük savunmayı Hayri, Kemal ve Mazlum yapmıştı. Yer yer Şahin ile Yıldırım'ın itiraf ve karalamalarına karşılık vermişlerdi. Her mahkemeye gidiş ve gelişlerinde dayaktan geçirilmiş, hakaretlere uğramışlardı. Mahkemeye gidip gelmek başlı başına bir işkenceydi. Mahkemenin siyasi, hukuki baskısına ve itirafçıların karalama, suçlamalarına, idare ile gardiyanların tehdit, şantaj ve işkencelerine göğüs germişlerdi. PKK'nin merkez komite üyeleri olmaları nedeniyle birçok duruşmada bulunmuş ve düşüncelerini her koşulda savunmuşlardı.

Sabırlı olmalarının, kurallara boyun eğmelerinin tek nedeni savunmalardı. Savunmalar belli bir noktaya getirilmiş, bazı davalar sonuçlandırma noktasına gelmiş, baş aşağı giden ihanetin yolu kıs-
men de olsa kesilmiş ve ihanete karşı partiyi, halkı savunma güç ve cesareti filizlenmiş, her gün birkaç tutsak savunma yaparak sahiplenmişlerdi...

Tuzak

Güneş kızıl bulutların arkasında doğdu. Rengarenk ışık saçıyordu. Etrafından yayılan ışık limon sarısı, turuncu ve genişleyerek kızılışıyordu. Beyaz, sarı, kırmızı ve lacivert renkleri öbek öbek bulutlar halinde dolaşıyordu. Bugün güneş bir başka doğmuştu. Müthiş bir doğuştu. Gökkuşağı çemberi yararak yükseliyordu.

Güneşin altın sarısı ışığı paslı demir parmaklıkların arasından hücreye dökülüyordu. Her sabah olduğu gibi güneş hücrede misafirliğe oturmuştu.

Günle birlikte Hayri kalktı. Gözleri ağırlaşmış ve şişmişti. Beton seki üzerine oturdu. Yüzünü avuçladı, sıvazladı. Bir süre öylece kaldı. Yaşamın gidişatı ona yapılan işkencelerden daha çok acı veriyordu. Kaygıları gitgide büyüyordu. İhanet ayağının dibine kadar gelmişti. Kendini denizde boğuluyor gibi hissediyordu. Kurtulmak için çare arıyordu.

Dışarıda güneş doğarken içerde ise karanlık bir karabasan gibi çökmüştü. Gün cehennemdi, zaman ölmüştü.

Hayri yanan bir mum gibi her gün eriyordu. Sayımdan sonra Cengiz hücrenin önünde bir Azrail gibi durdu. Göz göze geldiler. Cengiz'in gözleri bir kobra yılanın gözlerini andırıyordu. Gözleri insana batıyor ve insanı ısıırıyordu.

Hayri'ye, "Seni yüzbaşının emri ile bu odadan alıyoruz" dedi.

"Neden? Daha yeni bu odaya verdiniz?"

"Seni daha güzel bir yere alacağız. Mahkemede savunma yazma imkanı ve koşullarının olmadığını söylemişsin..."

"Öyledir. Doğru olanı söylemişim."

"Biz de bu olanağı sana vermek için seni buradan alacağız."

Hayri dudak büktü, söylediklerine inanmadı, ancak yapabile-

ceği bir şey yoktu. Ne gücü ne de sözü para ediyordu. Yüzbaşı emir vermişse akan sular dururdu. Sözü ve insanlığın bittiği yerde, duygular körelmiş, korku her yerde egemen olmuştu.

Hayri ne hayır diyebilirdi ne de başka bir istemde bulunabilirdi. Kölenin sözü vardı, ama tutsağın ne sözü ne de hakkı vardı.

Hayri hücreden çıktı ve nizamı bir şekilde Cengiz'i takip etti. Esat ile birlikte tasarlanan yere geldiler. İçeri girince kapısı kilitlendi. Tek başınaydı artık.

İçerde bir masa, masayı boydan boya alan bir bank, masa üzerinde bir sürahi, bir bardak, bir deste kâğıt ve kalem duruyordu.

Hayri etrafa baktı, eşyaları tek tek gözden geçirdi ve olanlara aklı ermedi. “Bunlar bir hainlik düşünüyor, ama ne? Yüzbaşı hiçbir zaman bizi düşünerek bu imkânları sunmaz...”

Hayri bankın üzerine oturdu. Kalem ald ve yazıp yazmadığına baktı.

Hayri o gün ne bir şey yazdı ne de canı yazmak istedi. Düşüncesi toz olup uçmuş ve bedeni taş kesilmişti. Koğuşlarda gündüz uzanmak yasaktı. Gün boyu hazır olda ve marşlar okunuyordu. Hayri uzanıp uzanmamayı düşündü. Giden gelen olmayınca ranzaya çekilip uzandı. Bir süre sonra uykuya daldı. Tam bu sırada üç tutsağı Hayri'yi görmeleri için mazgalın önüne ayrı ayrı getirip bakmalarını istediler. Bunlardan biri de Akif'ti.

“Bak mışıl mışıl yatıyor,” dedi. Cengiz sırtarak. “Masa üzeri kâğıt dolu, nihayet bu işin sonu olmadığını o da anladı. Yaptıklarından pişmanlık duyuyor ve itirafname yazıyor.”

Akif inanmamıştı. Ama yine de içine bir kurt düşmüştü. Hayri'yi, bir masa ve üzerinde kâğıt-kalem olduğunu gördüğünde içine sıcak bir şeyler damladı. Mazgaldan baktığı gibi kafasını geri çekti. Daha fazla bakma gücünü kendinde bulamadı.

“İnanmıyorum!”

“Oğlum her şey açıkta, daha neye inanmıyorsun, gel bu sevdadan vazgeç.”

Akif derinden bir iç çekti ve cevap vermedi. Teslim olmuştu, fakat ruhunu vermemişti.

Hayri ikinci gün masada oturdu. Kalem aldı ve yazmaya başladı. Onu mazgaldan izleyen nöbetçi, koşar adımlarla Cengiz'in yanına gitti. Cengiz daha önce belirlediği birkaç tutsağı kapıya getirip mazgaldan baktırdı. Her bir tutsak mazgaldan Hayri'ye baktı. Hayri masada oturup siyasi savunma yazarken, Cengiz ise tutsakları pişmanlık dilekçesi, itirafname yazdığına dair tutsakları ikna etmeye çalışıyordu. Böylece tutsaklar oyuna getirilip düşürülmek isteniyor ve Hayri'ye olan güvenlerini sarsmak, içlerine kuşku düşürmek istiyordu.

Mazgala getirilenlerden biri de Metin'di. Metin gözünü mazgal deliğine koyup baktı. Gördükleri karşısında cin çarpmış gibi oldu. Geri dönüp Cengiz'e baktı. Cengiz duvara yaslanmış gevrek gevrek gülüyordu. Bakışları ile "Güvendiğin dağlara kar yağdı!" der gibiydi.

Metin derinden bir iç çekti. Yüzü kızardı ve bedeni terledi. Alnını demir mazgal deliğine dayadı ve tekrar baktı. Hayri öylesine dalmıştı ki, başını bir türlü kaldırmıyordu. Mazgala baksa bile kimseyi göremezdi.

Metin inanıp inanmama arasında gidip geldi. Öfkeden bir adım geri çekildi.

"Herkes kendini kurtarmaya çalışıyor. Pisipisine asılmadan bir şeyler yap," dedi Cengiz.

"Ben kimsenin hatırı için devrimci olmadım. Herkes inandığı yolda yürümeye özgürdür, yaptıklarından iyisinin de kötüsünün de sorumlusudur."

"Sen bilirsin, iyiliğini istediğim için getirdim."

"Madem öyle, neden beni Hayri'nin yanına vermiyorsun? Bu mazgaldan izleyeceğime bırak yanına gideyim. Beni de itiraf yazmaya ikna etsin."

"Siktir ol lan! Bize güvenmiyor musun? Onbaşı bu ibneyi götür!" dedi.

Cengiz'in numarası tutmayınca Hayri'yi oradan aldı, yazdıklarına el koydu ve tekrar hücreye koydu.

Güne Çıglık Düştü

Tarih, birçok ilke tanık olmuştur. İlk mimari, ilk eylem, ilk keşif, ilk devlet, ilk yasa, ilk yerleşim, ilk örgütlenme, ilk buluşlar, ilk uzay yolculuğu vb. Bunları ilk yapan, bunları tarihe mal eden içinde bulundukları şartların mahiyetidir. Eğer Mısır piramitleri, Çin Seddi ve diğerleri günümüze kadar gelmişlerse, dünya harikaları içinde yerlerini almışlarsa, bu onların kendilerine özgü ilk tarihsel önem taşımalarındandır. Yine Spartaküs'e, Bruno'ya, Şeyh Bedrettin'e, Kawa'ya - gibi tarihi kahramanlıklar- onlara ilk olma özelliğini veren eylemselliklerdir. Bu kişiliklerin ilk eylemleri olarak adları anılsa bile, bu onların ilk eylem olma özelliğini değiştirmez ve bu anlamıyla sondurlar. Yani ilk olmak son olmaktır aynı zamanda.

İnsanları yücelten ve büyüten, kahramanlaştıran evrensel bir değer haline getiren, eşi görülmemiş ilk eylemlerlerdir. Kişilerin büyüklükleri de, eylemin büyüklüğü kadar anılır. O nedenle ilk eylemler bir volkan gibi patlar. Dünyayı sarar.

Düşünce eylemden önce gelir. Düşünceyi doğuran nesnel koşullardır. Koşullar düşünceyi doğurur, düşünce de eylemi, eylem de yeni eylemleri...

Sabırlar tükenmişti. Düşünmek ve eyleme geçmek için gün gelip yürek kapısına dayanmıştı. Yürekler artık onura yönelen hiçbir şeyi kaldıramıyordu. Söz bitmişti. Yüreğin dili "İsyân! İsyân!" diye haykırıyordu...

Mazlum hücresinde oturmuştu. Bir derviş gibi bekliyordu güneşin doğuşunu. Zerdüşt gibi dağa çekilme, mağaraya sığınma şansı yoktu. Çıglıklar, haykırışlar arasında bilge bir insan gibi düşünüyordu. Önce bir ateş yanmalı dumanı savrulup Diyarbakır surları üzerinden geçmeliydi. Surların üzerinde meşale olup akmalıydı ovalara...

Bir sevdaydı sığınağıydı dağların doruğu, pırıl pırıl bir bahar günü. Öyle bir gün ki, tarihle şerh düşülmüştü, yarınlar isyan sözü ve deneyimi aktarılmıştı.

Baharlı bir gündü. Güneşli bir bahar günü. Eksik olan özgürlüktü.

Sanki savaş alanında idi tutsaklar. Oysa ne ordular vardı ne de silahlar. Elbiseleri kirli ve bitliydi. Genç tutsaklar veremle boğuşuyorlardı.

Çırlıçılak soyundurulup insanlık dışı, vicdansız ve acımasız uygulamalardan geçiriliyorlardı... Tutsakların ağızlarına bazen fare sokulur, bazen de deterjan dökülürdü; bazen sigara söndürülürdü vücutlarında, bazen de copla morartılırdı vücutlar. Makatlarına sokulan copla onurları rencide edilirdi.

Halen ayakta kalmalarının tek güvenceleri inançlarıydı.

Savaş kuramcıları “Savaş bir düellodur” derler. Her iki rakibin de silahları var. Ancak zindanda biri silahlı diğeri silahsızdır. Ne savaşan bir güç olarak kabullenilmeli ne de esir olarak...Öyle bir sistem ve uygulama var ki, Yunanistan’ın Mokronisos, Vietnam’ın Paolo Candor adalarında, İran’ın Evin zindanlarındakini geçmişti. Hiçbirinde dünya bu kadar sessiz kalmamıştı. Çünkü bu savaş “Dünyanın lanetli kavmi” gözüyle bakılan, sahipsiz, avukatsız bir halkın çocuklarına karşı yürütülüyordu. Bir karabasan gibi çökmüştü halkın üzerine askeri darbe. Yaygın tutuklanmalar, her tarafta işkence tezgahları kurulmuştu. Beyinler felç edilmek isteniyordu. İnsanlık emarelerinin yaşadığı her yerde devlet terörü ayyuka çıkmıştı. İnsanlar köy meydanlarından sorgusuz ve sualsiz işkence ediliyordu. Zindanlar ve karakollar insan öğüten mezbahalara dönüşmüştü. Şiddet dalgası toplumu depolitize etmişti.

Diyarbakır zindanında ise tutsaklar kuşatılmıştı, kişilikleri parçalanmıştı. Bedenleriyle yetinmeyen çağdaş Dehhaklar beyinleri de istiyordu. Çağdaş Dehhaklar genç beyinleri tüketmeye devam edince çağdaş Kawa çıkmıştı meydana.

Bazı ölümler vardır ki büyük iradeyle gerçekleşir. Büyük yürek, büyük bağlılık, halka olan büyük bir sadakat gerektirir büyük ölümler. Bu koşulları tarih yaratır, tarih yazar ve bin yıllara akıp gider.

Herkes marş okurken Mazlum hücrede tek başına oturuyordu. Elini çenesine dayamış, düşünüyordu. Aniden kalktı ve hızlı hızlı gidip geldi hücre içerisinde. Mazlum için yaşamak bir işkence gibiydi. Newroz’a saatler kalmıştı. Yürümekten yorulunca seki üzerine oturdu ve başını avuçları arasına aldı. Kendi kendine “Bir şeyler yapmak gerekir. Böyle nereye kadar gidecek, bu derde bir درمان, bu karanlığa bir ışık, bu zulme bir set gerekir; ama nasıl? Ben nasıl gün olurum, ben nasıl zaman olurum? Jiletle bileğimi mi keseyim? Hayır, olamaz kesinlikle başarılı olunamaz. Şimdiye kadar birçok şeyi başaramadık.

Eğer işin ucunda ölüm olacaksa, eğer bu insanlık dışılığa ölümle önüne geçilecekse ölümden başarılı olunmalı. Boynumdaki şah damarımı mı keseyim. Hayır, hayır bu da olmaz. En iyisi kendi kendimi asmak. Daha etkili olur. Ama nasıl? Evet, evet bunu Newroz gecesi yapmalıyım. Tam bayram gününe denk getirmeliyim. Ama önce provasını yapmalıyım.”

Mazlum kalem ve kağıdı aldı ve dizleri üzerinde tutup yazmaya başladı. Dikkat çekmemek için de birkaç kez ara verdi. Yazılması gerekenleri bitirdikten sonra kağıdı katladı ve avucunun içinde tuttu. Yemek dağıtan tutsağa fazla güvenmiyordu. Yine de notu ona vermeye karar kıldı. Gardiyan gölge gibi tutsağı izliyordu. Tutsak Mazlum’un yanına geldi. Mazlum tabakla birlikte notu da verdi. Tutsak notu aldı. Derin bir nefes aldıktan sonra aynı şekilde çıkartmadan Hayri’ye verdi. Kat kapısı kapatıldıktan sonra Hayri notu açtı ve okudu “Daha fazla beklemenin bir anlamı yok. Kitlemiz teslim alındı. Şimdi ihanete zorlanıyoruz. Artık eyleme geçmenin zamanı. Bu baş aşağı giden süreci durdurmanın tek çaresi bedenimizi ortaya koymaktır. Gerçi onlar da bizden bunu istiyor, ama olsun. Başka da çaremiz yok. Sonuçta siyasi olarak kazanan biz olacağız. Mahkemeye giderken kimi şeyleri konuşmuştuk. Belirttiğin gibi önemli olan mahkemeye çıkıp partiyi ve halkımızı savunmaktır. Bu savunmalarla arkadaşların umutlarını diri tutmaktır. Kısmen de olsa bunu yaptık. Fakat bizler de birçok şey yitirdik. Daha fazla beklemek çürümeyi getirir...”

Hayri bir sonraki gün 5 dakikalık moladan yararlanarak seslendi:

“Mazlum! Mazlum!”

“Evet!”

“Söylediklerin yerinde, ancak biraz daha sabrederim.”

Mazlum söylenenleri anlamıştı. Ancak Hayri kadar sabrı kalmamıştı.

Mazlum patlarcasına düşündü. Bir şeyler yapmakta kesin kararlıydı. Uzun zamandır bu kadar huzurlu olmamıştı. Yüzü gülekti, gözlerine can gelmişti. Göz bebekleri cam gibi parlıyordu. Mutluydu. Ölüme doğru yolculuğa çıkacak olmasındandı mutluluğu.

Mazlum öğlen yemeğinden sonraki sessizlikten yararlanarak parmaklıklara yanağını dayadı, iki eliyle parmaklıkları sımsıkı tutarak, “Hayri! Hayri!” diye seslendi.

“Ne var Mazlum?”

“Etrafı karanlık sarmış, bu karanlığa bir ışık lazım.”

Aralarında boş bir hücre daha vardı. Hayri derin derin iç çekti. Sekinin üzerine oturup duvara yaslandı. Bir eliyle parmaklıklara tutundu. İçindeki korku topu büyüdü. Mazlum’un ses tonu ciğerlerine işlemişti. Uzun, eğik burnu erimiş, bedeni zayıflamış, çökmüştü. Yutkundu, gardiyanın bulunduğu tarafa baktı ve yavaşça, “Biraz daha zaman lazım,” dedi.

“Biz bu durumda iken, kimseye şöyle böyle yap diyemeyiz. Dilenişi sahiplenmek kişinin vicdanına kalmış. Örgütlü bir inisiyatif de kalmadı.”

Tam bu sırada gardiyan, “Koğuş yemek duasını oku!” dedi.

Tutsaklar ayakta esas duruşa geçti. Söylenen duayı bir ağızdan tekrarladılar:

“Ordu millet var olsun...”

“Zehir ve zıkkım olsun,” dedi gardiyan. Ardından bağırды: “Dikkat, rahat!.Hazır ol! Tuvalete gitmek yok. Kendini kaşımak, sinek kovmak yok. Kaytaran olursa kendini ölü bilsin. Şimdi Mehter Marşı’na başla!”

Tutsaklar bir ağızdan: “Neslin baba... Ceddin dede... Hep kahraman Türk milleti... Orduları pek çok yaman... Düşmanlara vermez aman...”

Mazlum, yanında bulunan elbiselerini çıkarıp karıştırdı. Kravatı gözüne çarptı. Permatik tıraş bıçağının plastik ucunu kırdı ve jiletle kravatu kesti, bükerek ip haline getirdi. Saklamak için bir yer aradı. Sağlam bir yer bulamayınca, döşegın köşesinden birkaç düğümü açtı ve ipi oraya gizledi. Marşlar kesildikten sonra Mazlum parmaklıklara yapıştı.

“Hayri!”

Hayri tuvalette olduğı için ses vermedi. Mazlum tekrar seslendi.

“Ne var Mazlum?”

Mazlum kuruyan dudaklarını ıslattı, derin bir of çekti.

“Yarın Newroz. Newroz bu karanlıkta kutlanmamalı. Bu karanlık diyarına bir ışık gerek. Bu gece Newroz gecesi. Ben Newroz’u üç kibrit çöpüyle kutlayacağım. Dinliyor musun?”

“Dinliyorum Mazlum, dinliyorum.”

“Konuşan kim?” dedi gardiyan.

Koğuşta iki yüze yakın insan vardı ama çıt çıkmadı. Herkes sessizlik tabutuna çekilmişti. Gün boyu marş söyleye söyleye, bağıra bağıra boğazları yıpranmış, tahriş olmuştu. Kulakları durmadan çınılıyordu.

Mazlum sakladığı tükenmez kalem ucunu ve kağıdı çıkarttı. Önce uzun uzun düşündü ve ardından yazmaya başladı.

Gün batmış. Hava kararmış, koğuş susmuş, dışarıdan içeriye efil efil yel esiyordu. Esintiyle birlikte nem ve ahşap kokusu geliyordu.

Karanlık bir geceye daha girilecekti. Akşam yemeğinden sonra tekrar marş söyleme emri verildi.

“Hoş gelişler ola/Mustafa Kemal Paşa/Askeri, milleti, bayrağına çok yaşa/Arş Arş, ileri ileri/Dönmez geri Türk askeri/Sağdan sola, soldan sağa/Elde bayrak/Düşman üstüne...”

Mazlum marşlarla alakasını kesmiş, tüm dikkatini gardiyanın ayak seslerine vermişti. Mazlum kibrit kutusundan üç çöp çıkarttı. Her üç çöpü parmakları arasına koydu. Çöplere baktı, baktı,

baktı... Baktıkça geçmişine gitti. Geçmiş bir nehir gibi aktı gözlerinin önünden, yıldızlar kaydı hemen ardından. Ruhu gökyüzünde süzülen bir şahin gibiydi. Boğucu, kuru atmosferden kurtuluyordu. Ruhu kanatlanmış, hafiflemişti. Ülkesinin dağlarını görmeyi, zirvelerine konup uçsuz bucaksız ovaları, koyakları, vadileri seyretmeyi hayal etti.

Kibriti yaktı ve üç çöpü tutuşturdu. Parmakları arasında yanan ateşe baktı, baktı, baktı. Ateşin içinden dağların silüetini gördü, geleceğin içinden geçip özgürlüğü gördü. Yanan çöplerin sönük parçaları elinde kaldı.

İçindeki ses uğultuya dönüştü. Bir mahşer gününü andırıyordu.

Tekrar Hayri'yi çağırmak istedi. Ancak toplu söylenen marş sesi buna engeldi. Sesler birer mızrak gibi canına ruhuna batıyor, sinirlerini tahrip ediyordu.

Yerinde duramıyordu. Oturup kalkıyor, küçük adımlarla hücresinde gidip geldi. Sonra tuvalete gidip geldi. Sanki hala bir şeyler eksikti. Bir şeyleri unutmuş gibiydi. Gözleri hep bilinmezliği aradı, aradı, aradı... Aradığını bir türlü bulamadı. Belki de dertleşecek, düşündüklerini paylaşacak bir yoldaş aradı. Yaşamın son dakikaları sıkıcı geliyordu. Belki de tarihe mal olacak eylemi için bir boşluk bırakmış olabilirdi.

Zamanı iple çekiyordu. Acelesi vardı, onu bekleyenler vardı. Bir an önce yetişmek için koşması gerekiyordu.

Zamanla kavga etmekten vazgeçti. Mazlum hazırladığı ipi zuladan çıkardı. Bir süre seslere kulak kabarttı. Okutulan marş sesleri dışında ses çıkmıyordu. Yazdığı notu cebine koydu. "Hayata elveda!" dercesine derin derin nefes aldı. Hücredeki her nesneye bir kez daha göz gezdirdi.

Koğuş tavanı meyilliydi. Eğik tarafı tuvalet tarafına geliyordu. Tuvalet iki metre uzunluğunda, bir buçuk metre yüksekliğinde ve bir metre genişliğindeydi. Mazlum başını eğerek tuvalete girdi. Elindeki ipi boğazına geçirdi. Tuvalet içinde ayakta dik duramıyordu. Ölüme yolculuğu bile çileli olacaktı. Ne elleri titriyor ne de korkuyordu. Ancak vücudunu ter basmıştı.

İpin diğer ucunu su borusuna bağıladı. Sonra iki ayağını lava-bonun üzerine attı. İki eliyle boruyu tuttu ve tüm ağırlığını kollarına verdi. Birkaç kez derin derin nefes alıp verdi.

An gelip dayanmıştı.

Gözleri ne bir şey görüyor ne de beyni bir şey düşünüyordu. An'a kilitlenmişti.

“TESLİMİYET İHANETE DİRENİŞ ZAFERE GÖTÜRÜR!” dedi yavaşça. Marş sesleri yankılanıyordu hala. Kulak ke-sildi. “Bu marşlarla, bu işkenceyle uğurlanacağım. Kulağıma son gelen sesler yine bu çığlıklar olacak. Son nefesimi bu sesler arasında alacağım. Lanet olsun!” dedi içinden.

Marşlar yüreğine çarpıp çarpıp geri dönüyordu. “BU KARANLIĞA BİR IŞIK LAZIM!” dedi. Kolları yorulmuş, halden düşmüştü. Onu daha fazla taşıyamayacağını hissettiriyordu.

Ölümün tercih edildiği yerde yaşam yeniden örülmüştür.

Ölümünden yaşamı yaratmak son çareydi.

Her sonuç kendi sorunlu ortamından doğar. Kardelen karı patlatır, lotus çiçeği bataklıklarda boy verir, gecese fası çiçeği ancak gecese fası-nda çiçek açardı. Bazı bitkiler ise kayayı patlatarak gün yüzüne çıkar-lar. Bu, evrenin bir yasasıdır. Toplumsal yasalar da aynen böyledir.

Akrep sıkıştırıldığında intihar eder, balina aşkının karşılığını ala-mayınca intihar eder. Serçe tutsaklığı kabullenmez, bir damla gözyaşı dökerek ölür. Muhabbet kuşu aşkının karşılığını ve beklediği ilgiyi bulamadı mı intihar eder. Özgürlüğüne düşkün canlıların bir karakteridir bu.

“Ağis M.Ö 244-241 yılları arasında Isparta kralıdır. Ağis halkın düşüncelerine saygı gösterir ve halkın lehine yasalar çıkarır. Hal-kın borçlarını bağışlar, zenginlerin elinde olan paranın bir bölü-münü halka, yoksul insanlara dağıtır. Kamuya açık düzenlenen sofralarda halka yemek verir, çocukların eğitimini devletin so-rumluluğuna verir. Halkın lehine olma kaydıyla Isparta'nın gele-nekleri, yaşam tarzını yeniden belirler. Bu vesileyle çayırlarını, tarlalarını, başka mallarını, büyük bir miktar gümüşü Isparta dev-letine bağışlar. Bu tavrı üzerine ülkenin zenginleri, toprak ağaları

kral Agis'in tasarısına karşı çıkar ve örgütlemeye geçerler. Komşu devletler Isparta'ya savaş açar. Agis sefere çıkar. Agis seferde olduğu sırada muhalif güçler darbe yapar. Agis tapınağa sığınır tapınağa sığındığı için üzerine gidilmez. Agis'in muhalifleri Agis'i öldürmek için tapınağı kuşatırlar. Ancak bir gece tapınakta çıktığı sırada tutuklanır ve sonra bu halkçı düşüncesinden dolayı gizli bir mahkemede yargılanır. Agis açık yargılamayı dayatır. Ancak mahkeme isteğini reddeder. Böylece Agis'in boğularak öldürülmesi yönünde karar kılınır.

Agis öldürülmeye götürülürken ağlayan adamlardan birine dönüp şunu söyler: "Ağlamayı bırak dostum, doğru olmayan bir yargı sonunda ölüyorum. Bunun için de katillerimden daha doğru bir insanım" der kararlı bir ses tonuyla.

Anası oğlu Agis'in cansız bedenini kucaklar ve üzerine kapaklanır. "Yumuşak bir insan olman ve insanları sevmen, tümümüze felaket getirdi. Ölümünün Isparta'nın kurtuluşuna yardımcı olmasını dilerim," diyerek gözyaşlarını döker.

Yine düşüncenin ve düşünürün onurunu yaşamdan üstün tutan filozof Sokrates'in özgür ve bağımsız düşüncesi egemen güçleri korkutmuş, tarih boyunca insanlara yol gösterici olmuştur.

Egemen güçleri temsil eden yargılama kurulu Sokrates'i gençleri yoldan çıkarmakla, devletin tanrılarının yerine başka tanrılar koymakla suçlayıp yargırlarlar. Çünkü Sokrates bir bilgedir. Bilgelik, başta kendini bilmektir, özgür iradeyi sahiplenmektir,erdemlilik için mücadele etmektir.

Sokrates "İnsan idealleri uğruna, çekinmeden ölür. Ölüm, öyle korkulacak bir olgu değildir. Ölüm, duyguların kısılması, sönmesiyle, deliksiz ve düşsüz bir uykuya ne eşsiz bir kazançtır ölmek." Bu bir gereklilik haline gelir bazen.

"Bir adamın değeri, ne denli az olursa olsun, ölür müyüm kalır mıyım diye düşünmemelidir o adam. Bir iş görürken adam gibi mi eğri mi davrandığını, yiğit bir adam gibi mi yoksa ödleik bir adam gibi mi davrandığını düşünmemelidir." der Eflatun.

Sokrates mahkeme kurulu karşısında "Son soluğuma değin, elimden geldiğince felsefe ile uğraşmaktan sizleri buna yönelt-

mekten, felsefeyi öğretmekten geri durmayacağım. İster dinleyin ister dinlemeyin, ister salıverin beni, ister salıvermeyin; iyice bilin şunu, bir değil bin kez ölmem gerekse bile hiç dönmeyeceğim yolumdan,” der kararlı bir sesle.

Sokrates aklın ilkesine uymak esasına inanır ve asla başkasına, yanlışlıklara boyun eğmeyeceğini haykırır.

Sokrates düşüncesini, onurunu ve inandıklarını yargıçlar karşısında koruyarak, ideallerinden vazgeçmeyerek ölümü tercih eder. Düşüncelerinden dolayı yargılanır ve ölüme mahkûm edilir.

Mahkeme, idam cezasını onaylanmadan önce, hakim Sokrates’e, mevzubahis söylemlerin kendisine ait olmadığını, bu söylemleri inkar ettiğini söylemesi durumunda, idam kararını bozacağını söyler. Sokrates bu teklifi reddeder ve “Ben söylemedim dersem, düşüncelerimin insanlar için hiçbir önemi kalmaz. Beni idam edin, çünkü idam ederseniz, düşüncelerim sizin sayenizde bütün dünya insanlarına ulaşacak ve bundan binlerce sene sonra bile Sokrates adı biliniyor olacak” der. Hakim idamın iptali şartını yineler ve Sokrates “Evet ben bunları söyledim. Sözümün ve düşüncelerimin, hayatım pahasına arkasındayım” der ve af teklifini reddeder.

Sokrates’in yeryüzündeki son günü Platon tarafından Fedon’da anlatılır - Bir gün ki Sokrates Tebesli dostları Kebes ve Simnias ile ruhun ölümsüzlüğü üzerine konuşarak geçirdi. Baldıranı içtikten ve ölmek üzere yattıktan sonra son sözleri şunlardı: “Krito, Aeskulapius’a bir horoz borçluyuz; bu yüzden onu öde, sakın unutma.” Zehir yüreğine ulaştığında sarsıldı ve öldü, “ve Krito bunu görerek ağzını ve gözlerini kapadı. Bu, Ekhekrates, dostumuzun sonuydu, öyle bir insan ki tüm çağının bizim bildiğimiz en iyisi ve dahası, en bilgisi ve en gerçeği idi.”

Hazreti İsa kardeşlik, barış, eşitlik, doğruluk, iyilik bağışlama esasları üzerinde düşüncelerini insanlarla paylaşır.

Son yemekte havarilerine, “Yediğiniz bu ekmek bedenimdir.” diyerek büyük bir fedakârlıkta bulunur. Düşünceleri uğruna Golgota Tepesi’nde çarmıha asılır ve son nefesine kadar inandıklarını kararlıkla tekrarlar.

Mani düşünceleri uğruna en acımasız şekilde öldürülür. Halkçı, ilerici ve barışçı düşüncelere sahip olan Mani, bir komployla vahşice öldürülmüştür egemen güçleri tarafından.

Yine Hallac Mansur'un, "Enel hak" demesi bahane edilerek önce kamçılanmasına, sonra bedeninin dilim dilim edilmesine, daha sonra bir darağacında asılarak teşhir edilmesine ve en sonda kellesinin bedeninden ayrılarak yakılmasına karar verilir yargılama sonucunda.

Keza, Nesimi düşüncelerinden dolayı derisi soyulmuş bedeni parçalara bölünerek çeşitli bölgelere dağıtılmıştır.

Giordona Bruno, düşüncesinden dolayı tutuklanır, kilise tarafında yargılanır ve bedeni yakılır.

Özgürlüğüne aşık olmak bir zaaf değil, bir erdemlilik, bir soyululuk ve kutsallıktır. Hz. İbrahim Nemrut'un zulmüne karşı geldiği için diri diri ateşe atılır.

Dışarıyı bir tumarhaneye, zindanı cehenneme dönüştürmüşlerdi.

Mazlum beton zeminde bağdaş kurmuş, elini çenesine dayamış, derin derin düşünüyordu. Düşünceleri deniz dalgaları gibi kıyı kayalara çarpıyor, parçalara bürünüyor ve geride beyaz köpük kalıyordu. Ardından nemli bir rüzgar esiyordu.

Ölüm yanı başında beton zemine oturmuştu. Durmadan onu çağırıyor ve tarihten nice örnekler vererek onunla gelmesini istiyordu.

Mazlum bu çağırışı haklı ve yerinde bulduğunu şu sözlerle destekliyordu:

"Artık direnişe son verilmeli. Direnmenin de bir sınır gücü var. Her saldırıya direnişle cevap olamaz. Bu kez dumanlı havada, köpüklü suda bırakılan iz olmamalı. Hayatımı ortaya koymalıyım. Bu saldırıyı ancak böyle bertaraf edebiliriz. Birilerimiz bu görevi üstlenmeli. Yaşayanlar insanca yaşamalı. Fırat, Dicle, Aras berrak aksın. Gözyaşı ve acılar kara toprağa gömülsün. Bu dünyada bir misafirim ben, yolcuya yol gerek. Önümüzde ağlar gerildi, iğrenç tuzaklar kuruldu. Bedenimiz esir alındı, ama yüreğim ve iradem özgürdür..."

Özgürlüğün değerini uğruna can vermeyi göze alıp ter dikenler daha iyi bilir. Mazlum da bunlardan biriydi. Saygınlığını azaltan her davranıştan kaçtı. Nehirlerde yıkanıp onuruyla yaşa-

yanlardandı. Ölüme yalvaranlardan değildi. Ölüme hürriyeti karşılığında sığınmıştı.

“Ben ben olacağım. Gün ışıdıkça, yüreğim attıkça, beynim çalıştıkça, takatim var oldukça bu engeli, inişler çıkışlar arasında kıvrıla kıvrıla, gözde yitirilen bu çetin politika yolunda yürüyorum ve yürüyeceğim. Kara bulut ağır ağır üzerime geliyor. Bu karanlığı delemek bir ışık gerek. Saçım bıyığım zorla kesildi, sesim soluğum tılandı, bir ince ipliğe muhtaç hale getirildim. Bir lokma ekmeğe, bir yudum suya muhtaç kıldınız, iyi niyetimize hançer saplandı. İşkence, hakaret yaşamın bir parçası oldu. ‘Ben özgür bir insanım!’ diyen herkes hayatın bu kamburunu sırtlamaz,” diye düşündü.

Mazlum’un eylemi ne ilkti ne de son olacaktı. Toplum ve bireyler özgürleşmedikçe, baskı, monarşi, oligarşi ve faşist yöntemlerle yönetildikçe bu tür olaylar hep yaşanacaktı. Bu dünyanın bir kanunuydu.

Adaletsizliğin ve ihanetin ne yasası ne de vicdanı vardır.

İhanetin olduğu yerde direniş doğar. Baskının olduğu yerde yiğitlik ve özgürlük militanları çıkar. Biri diğerini doğurur. Doğurganlık salt cinse özgü değil. Nasıl ki mikrop canlı varlıkların yaşam emaresi ise direniş ve onurlu eylem de baskı ve zulmün gözünden fıskırır.

Hiçbir şeyde mutlak yoktur. Mutlak’a inanmak, yaşamı inkar etmektir. Mutlak bir sınır değil, mutlak bir istemdir. Her şey kendi akışında ve sonsuzdur. Doğrulan ölür, ölen doğrulur. Yaşamın piramitleri böyle yükselir. Bu tarih olur.

Doğruları savunma, yaşamın en zor ve çileli yönünü seçmektir. Doğruları sahiplenmek en son kararı vermektir. Eski Yunan’da güneş ışınlarının toprağı döldediğı, böylece bitkilerin yeşerdiği varsayımına inanılırdı. Günün birinde Anaxigoras güneşin tanrı olmadığı ve ateş küresi olduğunu söyler. Bunun üzerine tanrıya karşı geldiğı için sürgün edilir. Galileo dünyanın döndüğünü söylediğı için engizisyon mahkemelerinde yargılanır ve ölüme mahkum edilir.

Mazlum ve arkadaşları “Kürler bir halktır, onların da her halk gibi insanca yaşama hakları vardır.” dedikleri için yargıldılar, her türlü işkenceye maruz kaldılar. Kimisi öldürüldü, kimisi çıldırarak deli oldu. Kimisi verem hastalığına yakalandı. Kimisi işkence sen-

dromu yaşıadı. Onurları ve insanlıkları ayaklar altına alındı.

Mazlum'un elleri yorulmuş takatsiz kalmıştı. Parmakları gevşemiş, damarları mosmor kesilmişti. Parmakları soyulan muz gibi yavaş yavaş açıldı. Başını çevirdi ve ipi iyice boğazına gelecek duruma getirdi.

Yüreğini sıksan kan çıkmazdı. Ciğerini koparsan acı duymazdı, kellesini koparsan 'of' demezdi. Bakışlarına ne okyanuslar yerleşirdi ne de dağlar. Bir derinlik, bir uzaklık, bir sonsuzluk vardı. Yıllardır uykusuz kalmış gibi gözkapaklarını kapadı. Gözkapakları arasında dağılan ve inci gibi parlayan bir ışık belirginleşti. Sonra damla oldu ve yanaklarından süzüldü.

Aniden kollarını bıraktı. Gövdesi çöktü, ip gerildi, boğazını sıkı ve boynu kırıldı. Çırpındı, elleri titredi, dili sarktı, yanaklarında duran gözyaşı yan çizerek kulakların dibinden yere düştü.

Mazlum can vermişti

Mazlum Newroz olmuştu

Mazlum bahar olmuş yeşermişti.

İnsanca yaşamak için dünyadan uçup gitmişti.

Karanlık çekilmeye başlamıştı. Serçeler pencereden içeri giriyor ve baharın verdiği doğurganlıkla birbirlerine kur yapıyor ve çiftleşiyorlardı.

Koğuştta çıt yoktu. Gelen sesler serçe kuşlarının cıvıltısıydı. Yaşam durmuş, yaşam korkuya teslim olmuş ve kilitlenmişti.

Gün berrak, gün saydam ve her zaman olduğu gibi pencereden içeriye ve parmaklıkları yararak bir demet ışık hücreye vuruyordu. Mazlum'un hücresi aydınlanmış, içine güneş doğmuştu. Güneş demeti içinde, tozlar kalkıyor birbirine dolanıyor, iç içe giriyor ve ortadan kayboluyordu. Uçuşan sineklerin kanatları parlıyor ve toz zerreciklerini birer fırtına gibi dağıtıyor, birbirine dolandırıyor.

Hücre ısınırken, Mazlum'un bedeni soğumuş ve kasları birer odun olmuştu. Yüzü morarmış, ağzı açık ve yaşama gülüyordu. Sanki gülerek gitmişti.

Bir hücre ötede, sırdaşı, mücadele yoldaşı ve dava arkadaşı Hayri kalıyordu. Hayri kalktı ve tuvalete gitti. Yüzünü yıkadı. Hüc-

rede birkaç volta attı. Yüzünü güneşe dönüp oturdu. Yüzünü güneşle yıkar gibi bekledi, bekledi. Mazlum'un kaldığı hücreye bir süre kulak kabarttı ne bir ses ne bir soluk duydu. İçine kurt düştü, kaygılandı. Yüzünü o yöne çevirdi ve yavaşça, "Mazlum! Mazlum!" diye birkaç kez seslendi. Ardından "Keko! Keko!" diye seslendi. Başını salladı, dudağını büktü. "Yoksa uyanmamış mı?", "Tuvalete mi gitmiş?" dedi kendi kendine. Kendisinin de anlam veremediği akşamdan beri içine düşen sıkıntıydı.

Kat kapıları açıldı. Kilit seslerine ayak sesleri karıştı. Yeni bir güne başlayan hayat, kendi kendisiyle boğuşmaya hazırlanıyordu. Tutsaklar için her günün doğuşu bir umut değil, bir fermanı, zulümdü, can pazarıydı. Tutsağın eline ayağına vurulan sopanın etkisi beyne çarpan balyoz oluyordu. Yeni bir gün, yaşanılır olmaktan çıkmıştı. Her gün yeni bir karabasan olmuştı.

Önce yoğun ayak sesleri geldi, ardından gardiyanın sesi yankılandı: "Dikkat!"

İlk hücredeki tutsak, koğuş sorumlusuydu. Tekmil için hazırdu: "Otuz beşinci koğuş, yüz elli üç mevcutla emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!"

"Say!" dedi Cengiz.

Tutsaklar esas duruşta, başları dik, göğüsleri önde, elleri dizlerde bitişik ve gözleri karşı duvarda sırayla saymaya başladı:

"Bir, iki, üç..."

Önce birinci kat, ardından ikinci ve üçüncü kat sayıldı. Sıra dördüncü kata geldi. Kemal yüz elli birinci, Hayri yüz elli ikinciydi. Sıra Mazlum'a gelince sayım sesi çıkmadı. "Yüz elli üç sondur komutanım!" diye beklenen ses gelmedi. Cengiz sarsıldı. Öfkeden gözleri kan çanağına dönüştü. Etrafına baktı. Gözlerini açıp kapadı. Emin olmak için yanındaki gardiyana, "Kimse yok mu?" diye sordu.

Cengiz ile nöbetçi gardiyan hücre kapısı önüne gidip içeri baktı. "Mazlum! Mazlum!" diye emrivaki bir sesle çağırdı. Cevap alamayınca kapıya baktı, kilidi kontrol etti. Kapı kapalıydı ve kilitlenmişti. Nöbetçi gardiyana dönerek, "Aç kapıyı!" dedi.

Gardiyan titrek ellerle anahtarı cebinden çıkarıp kapıyı açtı. Cengiz ayağını sertçe kapıya vurdu ve içeriye girdi. Tuvalet bölümüne yöneldi. İpte sallanan Mazlum’un bedeniyle karşılaştı. Gözlerine inanamadı. Şaşakaldı ve bedeni bir an titredi. “Bu daracık yerde bunu nasıl becermiş? Bu nasıl bir irade” dedi kendi kendine. Bedenine dokundu ve öldüğüne kanaat getirince gardiyana döndü: “Oğlum emir ver de marş okusunlar.”

Gardiyan olduğu yerden hücrelerdeki tutsaklara seslendi: “Otuz beşinci koğuş, dikkat!” dedi ve tüm tutsaklar ayağa kalktı ve esas duruşa geçti. Birkaç kez “rahat, hazır ol” dedikten sonra, “Gençlik Marşı’na başla!” diye komut verdi.

Tutsaklar marşı söyleyip bitirmesi ardından başka bir marşa başlıyor ve böylece hiçbir şeyden haberleri olmuyordu.

Birazdan Esat geldi. Hücreye girdi ve sırtarak baktı. Yüz ifadesinde mutluluk vardı. “Diğerleri de böyle çatlayacak!” dedi kendi kendine. Mazlum’un cansız bedenine tükürdü ve Cengiz’e döndü:

“Savcıya haber gönder, gelsin, ayrıca ceplerini, yatağını arayın, yazdığı bir şey varsa alın getirin.”

Bir süre sonra savcı gelip rapor tuttu ve çekip gitti.

Mazlum’un naaşı asılı yerden alındı ve bir battaniyeye sarıldı. Gardiyanlar battaniyenin köşelerinden tuttu. Hayri ile Kemal’in kaldığı hücrelerin önünden geçip gittiler. Mazlum’un naaşı, tutsakların söylediği ırkçı, şoven marşların eşliğinde koğuştan çıkarıldı. Hayri ile Kemal ise boynu bükük, yoldaşlarının ölüsünün ardından baktılar, baktılar, baktılar...

Kontrolsüz Cesaret Akılsız Cesarettir

Koğuşun tüm pencereleri boyanmıştı. İçerde kocaman bayraklar asılıydı; ayıca duvarlarda “Ne Mutlu Türküm Diyene”, “Her Türk Asker Doğar”, “Bir Türk Dünyaya Bedeldir” ‘ vb. birçok slogan, porte ve resim çizilmişti. Koğuş baştanbaşa boyalıydı.

“Otuz üçüncü koğuş kantine!” diye seslendi gardiyan.

On kişi nizami olarak kantinin yolunu tuttu. Üst kat ana koridora geldiklerinde gardiyan öne geçerek “böyle olmaz ibneler, kol uzat, hizaya gir!” dedi.

Tutsaklar sıraya girdiler, önündekinin omzuna doğru kollar uzatıldı. Bir ip çekilmiş gibi dizildiler. Gardiyanın birkaç kez “rahat ve hazır ol” komutundan sonra “uygun adım marş!” komutuyla yürüdüler.

Tutsaklar eşya alırken, para verirken nizami hareket ediyorlardı. Aynı nizam ve düzen içinde koğuşa döndüler. Getirilen eşyalar koğuşun ortasına bırakıldı. Eşyalar henüz dağıtılmadan mazgal açıldı:

“Otuz üçüncü koğuş arama var. Son sayı beş, beşe kadar saydığında içerde kimse kalmayacak!”

Emri duyan tutsaklar koşuşturmaca içerisine girdiler. Rındo acilen tuvalete gitti. Çıktığında pantolonunu koşarken çekip düzeltiyordu. Hasan ranzadan aşağıya atladığında yüz üstü betona çakıldı ve “of” demeden kapıya doğru koşmaya başladı. Mehmet daha ayakkabılarını bulamamıştı, bulduğunda ise zaten geç kalmıştı. Necmi de gecikenler arasındaydı. Geç kalanlar kapıdan çıkarken koridordaki gardiyanlar tarafından kafalarına ve omuzlarına copla vuruluyordu.

Kırk civarında gardiyan boşaltılmış koğuştan içeri daldılar. Amaçları arama bahanesiyle düzenlerini dağıtıp bozmaktı. Birçok eşya kırılıp dağıtıldı, gıda malzemeleri çiğnenip ezildi, birbirine karıştırılarak kullanılamaz hale getirildi.

Arama ve dağıtma operasyonu bittikten sonra bütün gardiyanlar havalandırma avlusuna yöneldi. Başlarında ki Cengiz kapı eşiğinde bekliyordu.

“Tek sıra halinde duvar dibine dizilin!”

Tutsaklar duvar dibine baştanbaşa dizildi.

“Hemen soyunun!”

Tutsaklar külotlarının dışında tüm elbiselerini indirdiler.

“Oğlum anadan doğma olacaksınız, yani çırlıçıplak!”

Tutsaklardan itiraz olmadı. Külotlarını aşağı indirdiler. İlk elbiseler didik didik arandı. Çırlıçıplak ortadaydılar. Utançtan kimse kimsenin yüzüne bakamıyordu. Cengiz’in sesi avluda yayıldı:

“Duvara dönün ve domalın!”

Tutsaklar duvara dönüp domaldılar. Onlarca gardiyan arkalarından gezip kontrol ediyorlardı. Gardiyanlar kimilerine “İbne bu malı nerde besledin?”, kimine “Bu, ormana çevirmiş şeyini”, kimine “Birini seç babo!” diyerek kahkahalar atıyorlardı. Tutsakların makatlarını kontrol ettiler. Tutsaklar bir süre öylece bekletildi.

“Kalkın ve sırtınızı duvara dayayın.”

Kurbanlar sırtlarını duvara dayadı. Bu kez de sünnet olup olmadıklarına bakacaklardı. Rindo sünnet olmamıştı. Arada bir “mala bak mala, eşeğinkini geçmiş”, birine “Neden etek tıraşı olmadın?”, öbürüne “kılları biriktirip de satacak mısın?”, birine “neden bu böyle küçülmüş, korkudan mı?” diye alay edip aşağılamalarda bulunuyorlardı.

“Komutanım sünnetsiz birini yakaladık!”

Cengiz, Rindo’nun karşısına geçti ve başını eğerek kamışına baktı.

“Oğlum hasafen nerede?”

Rindo bir şey anlamadı, omzunu kaldırıp indirdi, dudağını büktü.

“Ulan sünepe, sikiinin başı nerede?”

“Duruyor komutanım!”

“Ben bir şey görmüyorum!”

“Komutanım sünnet olmadığım için derinin altında...”

“Yaaa, demek sünnet olmamışsın! Sen Müslüman mısın?”

“Evet, komutanım elhamdülillah Müslüman’ım. Bugün, yarın derken öylece geciktik işte...”

“Yoksa Ermeni piçi misin?”

“Haşa komutanım!”

“Evet, evet sen Ermeni dölüsün, yok yok Rum dölüsün, yoksa komünist misin?”

“Komutanım vallahi billahi Müslüman’ım!”

“Bu gardiyanları görüyorsun, hepsi aç kurtlar gibidir. Analarını bile affetmezler. Köpek bile yakaladıklarında affetmiyorlar. Seni onlara teslim edeceğim, gerisini sen düşün.”

“Ne istiyorsan yaparım komutanım, istersen sünnet olurum.”

“Her istediğimi yapacaksın, sünnet olmamanın bedelini de ödeyeceksin,” dedi ve yüzüne tükürdü. Tükürük gözünün altına düştü, oradan yanaklarına doğru süzüldü.

Tutsaklar öylece bir süre daha bekletildi.

“Sünnet olmayan bu gavur dışında diğerleri giyinsin!”

Tutsaklar bir an önce giyinmek için acele ettiler. Kendilerini savunmasız görüyor ve her an içlerinden bir şeylerin koptuğunu hissediyorlardı. Cengiz zebellah gibi iki gardiyana eliyle işaret edip seslendi:

“Siz ikiniz, bu sünnetsiz adamı alın ve sünnet ettikten sonra koğuşa atın. Sünnetsiz yaşamının ne demek olduğunu öğreysin.”

Son birkaç aydır marşlar genellikle içerde söyleniyordu. Havalandırma avlusunda söylenen marş sesleri yankılanıyor, çevredeki evler ve mahalle sakinleri rahatsız olduğu gibi dikkatleri, ilgi ve merakları cezaevi üzerine daha çok yoğunlaşıyordu. Bu nedenle pencereler boyatıldı, kapatıldı ve sesler koğuş içinde boğdurulmaya çalışıldı.

“Uygun adımla koğuşa!”

Tutsaklar içerde esas duruşta sıraya girmişlerdi. Koğuş sorumlusu Atatürk’ün Nutuk’unu, okuyor, diğerleri yüksek sesle tekrarlıyordu. Sesten koğuş içi zangır zangır titriyor, yankı yapıyordu. Kapı açıldı ve gardiyan avazı çıktığı kadar bağırdı:

“Dikkaat!”

Bir anda marşlar kesildi. O an içeriye giren Esat, ayakta eğitim sırasındaki tutsakların önünden birkaç kez gidip geldi. Ferhat ön sırada bulunuyordu. Esat eliyle Ferhat’ı işaret etti.

“Gözlerime inanamıyorum. Aklım ermiyor. Neredeyse tahliye olup gidecekti, hemen onun durumunu ortaya çıkardım. O adam da az değil haaaaa!” dedi.

Gözlerinden ateş fışkırır gibiydi:

“PKK’nin eyalet sorumlusu, yöneticileri Kemal, Hayri diyordunuz onlar da teslim oldu. Onlar da artık kurallarına uyuyor. Ne olursanız olun, kim olursanız olun, bana gelin evlatlarım, ne yapmışsanız dobra dobra anlatın, ben sizleri kurtarırım. Zaten benden başka da kimse sizi kurtaramaz. İyi düşünün, ilerde tekrar sizinle görüşeceğim.”

Yüzbaşı, keskin ve aşağılayıcı bakışıyla sıradaki tutsakların gözlerini sıyrıp dışarı çıktı. Ferhat’ın bakışları iyice durgunlaşmıştı. Esat’ın bu sözleri ne anlama geliyordu. Akıllı fikri başka yerdeydi. Şimdiye kadar tutsaklarla hep seviyeli ilişki kurmuştu. Yerinde boş oturup beklememiş, ihtiyacı olanlara yardım etmiş, arkadaşlarını birlik içinde tutmaya özen göstermişti. Tavır ve davranışlarıyla hep olumlu örnek olmuştu.

Gün batır batmaz marşlar kesildi. Tutsaklar yemek saati hariç, sabah saat 6’dan akşam 6’ya kadar ayakta esas duruşta beklediler ve aralıksız biri kitap okuyor diğerleri de onu tekrarlıyordu. Boğazları tahriş olmuş, beyinleri karıncalanmış ve kimilerinde baş ağrısı başlamıştı. Ayakları ve bacakları takatsiz kalmıştı. Hiç biri böyle yaşamak istemiyordu. Tutsaklardan biri başını duvara vurarak intihar etmek istemiş, başı yarılmış ancak ölmemişti. Başka bir tutsak kendini merdiven boşluğundan aşağı bırakmış ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştı, üç kişi kafayı sıyırmıştı. Beş kişi el ve ayağından sakatlanmıştı. Diğer koğuşlarda ise bu tür vakaların haddi hesabı yoktu.

Ferhat oturmuş sigara içiyordu. Mehmet, sakın sakın gelip yanına oturdu. Ferhat bir sigara ikram etti.

“Dün mahkemeye çıktın, ne sordular Mehmet Dayı?”

“Dediler ki ‘Apocu musun?’ Yok dedim. Dediler ki ‘Apo’ya yataklık etmişsin?’, ‘Yok’ dedim. ‘Amcama yatak sermişim’ dedim. Mahkemedekiler güldü. Neden güldü, anlamadım.”

Sonra, “Kürt müsün?” dediler, “Evet!” dedim.

Ferhat, “Neden Kürdüm dedin?”

“Peygamberimiz Hz. Muhammed söylüyor ‘Dilinizi, aslınızı inkar etmeyin!’”

“Kim söyledi?”

“Aramızda kalsın cami hocası söyledi.”

“İyi etmiş...”

“Daha önce bazıları diyordu, ‘Kürtler şeytan kavmidir, ateşpe-resttir, cinler kavminden gelmiştir.’ Bir türlü söylenenlere inanmı-yordum. Ama şimdi bakıyorum ki, Kürtler ne imiş...”

“Öyleyse neden Kürdüm dedin? Seni bırakmayacaklar.”

“Nereye?”

“Yani bu cehennemden çıkmaya.”

“Ma Allah’a yalan mı söyleyeyim, yalan söylesem cezam daha da fazla artar. Ne de olsa Allah ve melekler herşeyi bilirler. On-lardan bir şey gizleyemem. Ama bir daha dünyaya gelsem Kürt olarak dünyaya gelmem.”

“Senin elinde değil ki.”

“Meleklerle söylerim.”

“Onlar zebanidir, melek değil.”

“Öyledir. Zebaniler de Allahın kötü melekleridir.”

“Şimdi Allah bu cezayı bize veriyor. “

“Hayır, hayır,” dedi ve ellini salladı. Yapılanlar, işlediğimiz suç-ların bedelidir.”

“Ama suç işlemedik ki...”

“Demek ki bir şeyler yapmışız. Allah kimsenin hakkını yemez.”

“Diyorum ki bu zebaniler Allah’tan habersiz bu şeyi yapıyorlar.”

“Bunu söyleme günahkâr olursun”

Kapı açıldı ve Rindo içeri girdi. Hızla ranzasına gitti. Ferhat başını kaldırdı, onun yanına gitmek için Mehmet’ten izin istedi. Ferhat, Rindo’nun başucuna oturdu. Rindo yüzüstü yatakta uzan-mış, ağlıyordu. Öylesine ağlıyordu ki, insanın içi dağlanıyordu. Onun sesini duyup da ağlamayan yoktu. Yüreğinin sesine kulak verip içi yanmayan yoktu. Hiçbir şey söylemedi, kimse de bir şey sormadı, sünnet de olmamıştı, her şey anlaşılmıştı. Bu başka tut-sakların da başına gelmişti.

Akşam olunca tutsaklar umutlanıyor gün başlayınca hayat kâbusa dönüyordu. Hiçbir tutsak günün ağarmasını istemiyordu.

Gardiyan mazgalı açtı ve mahkemesi olanların ismini okudu. İsmi okunanlar arasında Mahmut ile Necmi de vardı. Tutsaklar yataklara çekildi ve kaygıları eriyip duman oldu. Sabah erkenden kapılar açıldı ve mahkemesi olanlar çağrıldı. Sırayla dışarı çıkarılarak nizami bir şekilde sağa sola bakmadan yürüdüler.

“Duvara yanaş ve yüzünü duvara ver!” dedi gardiyan.

Diğer koğuşlardaki tutsaklar da geldikten sonra, “Anadan doğma soyunun ve elbiselerinizi önünüze indirin!”

Tutsaklar soyundu ve elbiseleri ayak dibine bıraktılar.

“Domalın!”

Tutsaklar ‘domal’ pozisyonuna geçti. Her koğuş gardiyanı, koğuşunda kalan tutsakların arkasında durdu ve makatlarına baktı. Bacakları bitişik olan tutsaklara tekme attılar ve bacakları açıldı. Ardından bitli elbiseler arandı.

Her mahkemede olduğu gibi yine eller arkada kelepçelendi, gruplar halinde zincirlerle birbirine bağlandı. Pazara götürülen köleler gibi cop, silah ve küfürlerle ring arabalarına bindirildiler. Mahmut yan yana geldiği bir tutsağa, “Nasılşın yoldaş?” dedi.

“İyişim desem yalan söylemiş olurum.”

“Durumunuz nasıl?”

Durumumuz iyi değil. O gün Mardinli biri dayakla işkenceyle öldürüldü. Aramızda birkaç kişiyi alıp götürdüler ve onlara özel işkenceler yapıldı. Geri geldiklerinde insan olmaktan çıkmışlardı. Cereyana vermişlerdi, günlerce bağlı ve aç bırakmışlardı, yatırmamışlar çeşitli yerlerinde sigara söndürmüşlerdi. Sabun, tuz ve pislik yedirmişler, böylece teslim alıp itirafçı yapmışlar. Dilim varmıyor söylemeye, aklına gelebilecek her şeyi yapmışlar. Koğuşta da her gün işkence ve dayak var. Her gün on iki saat marş söylüyoruz, tüm marşları ezberlememizi istiyorlar. Bu da mümkün değil, olmayınca da dayak... Ölümü arıyoruz, ama elimize geçmiyor!”

“Konuşmayın laaaan!”

Bir süre sonra ring aracı, Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nin önünde durdu. Güvenlik önlemleri alınarak kapı açıldı. Önce gardiyanlar indi, tutsakları coplar eşliğinde indirdiler.

Herkesin saçları tıraşlı, başları önde, birbirlerine zincirlenmiş halde salona girdiler. Her bankta dört kişi oturdu. Elleri dizlerinin üzerinde, parmakları bitişik, kendi kendini kaşımak, sağa sola bakmak, yanındakiyle konuşmak yasaktı. Bu kuralları ihlal eden başına geleceklerin “pişmiş tavuğun başına” gelenden bir farkı olmazdı. Gözler mahkeme heyetinin arkasında yazılı “Adalet Mülkün Temelidir” yazısının “T “ harfindeydi.

İki adımda coplu bir asker başlarında dikiliydi. En ufak bir tavırları mahkeme heyeti gözü önünde cezalandırılıyor, dövülüp hakaret ediliyordu. Birazdan mahkeme heyeti yerini aldı. Mahkemeye gelenlerin içinde Hayri de vardı. Birkaç tutsak mikrofona gitti ve sorulan sorulara cevap verdi. Şahin ve Yıldırım art arda mikrofona çıktılar. Suçlamalarda bulundular.

Şahin sanık kürsüsündeki mikrofona yanaştı:

“Kürdistan meselesi hayalidir. PKK bir terör örgütüdür. PKK'nin merkez komite üyesi olan Hayri ile Kemal mahkeme kürsüsünü bir propaganda aracı olarak kullanıyorlar. Mahkeme heyeti buna müsaade etmemeli. Eğer hukuk ilkeleri adına bu tavırlarına fırsat verilirse onların oyununa gelmiş olacağız. Biz korkak değiliz, her ağızlarını açtıklarında söylüyorlar. ‘Yanlış yaptık, yanlışımızı düzeltmek istiyoruz. Biz Kemalizm’in öz evlatlarıyız ve layık olmaya çalışıyoruz.’”

Hayri birkaç kez el kaldırarak söz hakkı istedi. Ancak mahkeme başkanı bir türlü söz hakkı vermedi. Hayri'nin sık sık söz hakkı istemesi üzerine mahkeme başkanı dayanamadı:

“Ne söyleyeceksin Hayri, kalk söyle!”

Hayri yerinden kalktı, banklar arasından geçerek mikrofonun önünde durdu. Önce derin bir iç çekti. Mahkeme heyetinin gözlerinin içine baktı. Bakışları öylesine keskin ve yakıcıydı ki, mahkeme başkanı gözlerini kaçırdı.

“Şahin ile Yıldırım, itiraflarla kendilerini kurtarmak için suçluyucu yaklaşımlarına cevap vermek ihtiyacını ve gereğini duymuyo-

rum. Bunlar zaten bitmiş, bataklığa saplanmış kişilerdir. Her sözlerine muhatap olmayacağım.”

Hayri sağ ayağına yüklendi, ses tonunu indirdi, daha ağır ve seçici konuşmaya başladı.

“Mazlum arkadaş 21 Mart Newroz gecesi cezaevinde yapılan insanlık dışı işkence ve baskıları protesto etmek için, üç kibrit çöpünü yaktıktan sonra yaşamına son verdi. Mazlum arkadaşın koyduğu eylem, sıradan bir eylem değil, siyasi bir eylemdir. Yapılan baskı, işkencelere, dayatılan ihanet ve onursuzluğa karşı gerçekleştirilen bir eylemdir. Sözlerimi eksiksiz zabıtlara geçirmenizi istiyorum. Ayrıca Mazlum yoldaş bir bildiri de bırakmıştır. Bu bildirinin idareden alınıp dava dosyamıza konmasını istiyorum.”

Mazlum’un eyleminden haberi olmayan tutsaklar, böylelikle eylemi duymuş oldular. Bu da tüm cezaevinin duyması demekti. Tutsakların gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Tüm dikkatler Hayri’nin dudaklarından dökülen sözlere çevrildi, Hayri sözünü bitirir bitirmez döndü ve gidip yerine oturdu.

Mahkemenin havası ve atmosferi değişti. Mahkeme birkaç teknik eksikliği giderdi ve duruşmayı bitirip kalktılar. Tutsaklar getirildikleri gibi cezaevlerine götürüldüler. Mahmut ile Necmi yıkılmış, ağızlarını bıçak açmıyordu. Boğulacak gibi hissediyorlardı kendilerini, kapı açılıp koğuşa girdiklerinde yasıydılar. Necmi tuvalete gitti, Mahmut ise ranzaya yöneldi, ağlamak istedi, ama ne ağlayabiliyor ne de başka bir tepki gösterebiliyordu. ... Ferhat, Eşref ve birkaç tutsak Mahmut’un etrafını sardı. Ferhat bir sigara ikram etti. Mahmut yaktı ve derin derin yudumladı. Duman sanki gözlerinden çıkıyordu. Ferhat birkaç kez sormak istedi, fakat Mahmut’un yüzünü ve bakışlarını görünce vazgeçti. Merak onları sarmış ve daha fazla dayanacak sabırları kalmamıştı.

“Mahmut ne oldu, neden böyle üzgünsün?”

Mahmut ağlamamak için yüreğine taş basıyor ve ağlama dalgaları gidip geliyordu. Kekeleydi ve ardından dilinden döküldü o sözler:

“Hayri Abi de gelmişti. Mahkemede konuştu. Mazlum Abi 21 Mart’ta, yani Newroz gecesinde kendini yakmış ve ölümsüzler kervanına katılmış.”

Ferhat'ın rengi değişti, boğulacak gibi oldu ve sanki bedenindeki kan donmuştu. Bir cenderede kalmış gibi mimikleri donuklaştı. Bir süre öylece kalakaldı.

“Söylediklerinden hiçbir şey anlamadım. Hayri arkadaş tamı tamına ne söyledi? Necmi nerede kaldı ya?”

Mahmut biraz önce söylediklerini tekrarladı. Bu arada Necmi de geldi. Tüm gözler Necmi'ye çevrildi.

“Mahmut arkadaş biraz önce bir şeyler anlatı. Tam anlayamadık bir de sen anlat.”

“Newroz gecesi  kibrit çöpüyle kendini yaktığını söyledi Hayri arkadaş.”

Hepsi yıkılmıştı, özellikle de Ferhat. Ayağa kalkarak Mazlum için bir dakikalık saygı duruşunda bulundular. İçlerinde intikam duygusu kabarıyordu. Mezar gibi dilsiz olmayı kabul edemiyorlardı. İçlerinde bir tufan, bir afet, bir zelzele yaşanıyordu ve aynı duygularla dağıldılar.

Nöbeti olanların dışında herkes dağıldı. Hasta ve i dünyası ile boğuşanlar dışında herkes horul horul uyuyorlardı. Aniden kapılar açıldı ve içeriye gardiyanlar girdi. Bir değil on değil, eli civarında gardiyan, bağırıp çağırdılar, patavatsız sözlerle saldırdılar...

“Kalkın ulan ibneler! Kalkın lan orospu çocukları!”Küfürler birer otomatik silah gibi birbiri ardına sıralanıyordu. Gardiyanlar kime denk gelse vuruyorlardı rastgele. Uykudan kalkanların çoğu şaşırmış, afallamış ne yapacaklarının şaşkınlığını yaşıyorlardı. Bunlardan biri de Mehmet'ti. Mehmet cehennemin zebanilerinin gece de çalıştığını bilmiyordu. Zebanilerin gece koğuşa girip işkence yapacaklarını aklından dahi geçirmemişti. şimdiye kadar hiç olmamıştı.

Mehmet uyandığı gibi başını tutu ve aval aval etrafına baktı. Başı zonkliyor ve sanki kulaklarından beynine bir sinek uçuşuyordu.”Ya rabbim, ya rabbim nedir bu başımıza gelenler...” Gerisini getirmeden başına aldığı sopa darbesi ile yere yığıldı.

Koğuşun ortasında insan etinden bir kulübe oluşturdular. Mehmet de bu kulübenin üst mermer taşı oldu.

Cehennemin ne akşamı ne de gündüzü vardı. Zebaniler her an

gelir, dayak ve işkencesini yapıp giderdi. Onu ne ölüm, ne zaman, ne ağlama ne de cesaret durdurabilirdi. Cesaret iyidir ancak kontrol altına alınmayan cesaret bağlanmamış bir at gibidir. Bazen başını alıp gider... Kontrolsüz cesaret akılsız cesarettir.

Ferhat'ın cesareti vardı, ancak o cesaretini istediği yer ve zamanda bilinçli bir şekilde kullanmak istiyordu. Cesaretini aklıyla kontrol altına alıyordu. Olaylar üzerine üzerine geliyordu. O ise Hz. Eyüp sabrını göstererek cevap olmaya çalışıyordu.

Tutsaklar, yaralılar yenilmiş orduyu andırıyordu. Kan, gözyaşı ve ter birbiriyle yoğrulmuştu. Çöplerden yapılan heykel gibi beyinsiz kişilik yaratılmak isteniyordu.

Tutsakları çığnemiş onurları, dağılmış, parçalanmış iradesizlikle-riyle bırakıp dışarı çıktılar. Cengiz geri döndü ve elindeki copu sallayarak son uyarıda bulundu:

“Yatakta dans eder gibi bu tarafa o tarafa dönmeyeceksiniz! Sırtüstü yatacaksınız ve sabaha kadar kıpırdamayacaksınız! Yatarken nizami ve disiplinli yatacaksınız. Bir de yatma saati geldiğinde herkes yatmış olacak. Ödev olarak verilen marşlar ezberlenecek!” dedi ve dışarı çıktı.

Tutsaklar sabah erkenden kalktı. Yine marş, Nutuk, er eğitimi... Akşam saat altıya kadar ayakta boğazları yırtılırcasına bağırıldılar. Kıpırdamadan, birbiriyle konuşmadan ve dinlenmeden...

Akşam Ferhat, Necmi, Eşref ve Mahmut bir araya gelip sohbet ettiler. Bir süre sonra birkaç tutsak daha geldi. Mahmut, tartışmayı açtı:

“Arkadaşlar Mazlum abi bu eylemle bize hangi mesajı iletmek istedi. Dünden beri düşünüyorum da bir türlü net bir sonuca gidemedim.”

Bir sessizlik hakim oldu. Gözler Ferhat'a çevrildi. Ancak sessizliği Eşref bozdu.

“İdare yılbaşına kadar bizi teslim almak ve itirazsız kurallara uyar hale getirmeyi amaçlıyordu. Şimdi teslim aldıklarını ihaneti dayatıp tamamıyla bitirmek istiyor.”

“Bence bize dayatılan bu onursuzluk, ancak onurlu duruşla karşı konulabilir,” diyen Necmi, dişlerini sıktı, arkadaşlarına göz gezdirdi ve sözüne devam etti: “Mazlum arkadaşın eylemi de bu kapsamdadır. Ya onursuzluk ya ölüm! İkisinden birini tercih etmemiz gerekiyor.”

“Onur dediğin ne?” dedi Eşref, “her gün onurumuzla oynanıyor. Eşek gibi anıyor, köpek gibi havlıyoruz. İnsanlar birbirlerine bindiriliyor, ağızlarına işeniyor. Tükürülüyor, çırlıçıplak soyuluyor... Af edersiniz kıçımıza kadar bakılıyor. Kimimize tecavüz ediliyor, bundan daha kötü ne olabilir? Bu ne bir sürüklemidir ne de bir yürüme, tamamıyla pislik içinde debelenmedir. Bunların hepsi onursuzluk değil de nedir? Ortalıkta ne onur ne de insanlık kalmış!”

Birkaç tutsak daha konuştu ve ardından Ferhat söze girdi:

“Mazlum arkadaşın eylemi büyüktür. O göstermesi gereken eylemi gösterdi. Onun bu cesareti korkumuzu yendi. Newroz’da eylemin yapılması ayrıca önem taşımaktadır. Tarihsel direniş ve baş kaldırışın simgesi olan Kawa’yı günümüze taşıdı. Mazlum çağdaş Kawa’dır. O teslimiyetin ihanete varacağını gördü. Bunu durdurmak için bu eyleme başvurdu. Ateş yakarak kendini arındırdı. Mazlum arkadaş bizim için bir kayıp değil büyük bir kazançtır. Kaybeden değil kazanan olduk. Fiziki olarak gitti, ama bize Cudi büyüklüğünde bir cesaret, onur ve yol gösterici oldu. Bazı eylemler vardır ki, ilktirler ve büyüktürler ve tarihseldirler. Bu eylem üzerimize bir karabasan gibi gelen çirkefi delen ilk kıvılcımdır. Bu eylemin devamlıları; temsilcileri olacaktır. Bize yol gösterdi.”

Tam o sırada mazgal açıldı ve Rindo çağrıldı. Rindo koşarak mazgala gitti.

“Rindo Sütçü Urfa emret komutanım.”

“Neden yüksek sesle marş söylemiyorsun.”

“Söylüyorum komutanım.”

Cengiz öfke dolu bir sesle bağırdı:

“Söylemiyorsun! Çıkarın bunu dışarı!”

Kapı açıldı ve Rindo koğu dışına çıkarıldı. Rindo esas duruşta beklerken tüm bedeni zangır zangır titriyordu.

Cengiz karşısına geçip sorgulamaya başladı:

“Hani koğuştaki biteni söyleyecektin?”

“Tamam komutanım.”

“Ne tamamı lan! Şimdiye kadar ne söyledin?”

“Komutanım koğuştaki bildiğinizin dışında bir şey yok.”

“Yalan söylüyorsun, bize olup bitenleri söylemiyorsun.”

“Vallahi billahi bir şey yok.”

“Oğlum içerde ispiyoncularınız var, her şeyi söylüyorlar.”

Tekrar “Komutanım bir şey yok!” dedi ve ağlamaya başladı.

“Ağlayıp zırlama, bundan sonra söyleyeceksin, eğer görevini yapmazsan bu sefer on kişi üzerinden geçecek.”

“Tamam komutanım.”

“Güzel şimdi de dışarıda yaptığın eylemleri söyle.”

“Ben bir şey yapmamışım komutanım.”

“Yalan söylüyorsun! O zaman bölgenizde yapılan eylemleri kim yapmışsa söyle.”

“Kimin hangi eylemlere katıldığını ben nerden bileceğim komutanım.”

“O zaman soyun.”

Rındo titredi, önce soğuk bir ter bastı vücudunu, ardından sıcak ter... Çaresizdi, hem ağlıyor hem de soyunuyordu. Bedeni çınlıçplak ortadaydı.

“Şimdi bildiklerini söyleyecek misin?”

“Vallahi komutanım bir şey bilmiyorum.”

“Yüzüstü uzan!”

Rındo uzanmak istemedi. Gardiyanlar omzuna, sırtına birkaç cop darbesi vurdular. Rındo yüzüstü betona kapaklandı. Ağlıyordu; gözlelerinden akan yaşlar yanaklarından kuru betona damlıyordu. Ölümünden korkmasına rağmen ölümü arıyordu. Kendinden nefret ediyordu. Artık hiçleşmiş biriydi ve insani duyguları çatır çatır çatlayıp yarılıyordu.

“Koridorun sonuna kadar sürün!”

Rındo sürünürken gardiyanlar alay ediyor, laf atıyor, vücudunu tek-melıyorlardı. Rındo’nun dizleri morardı ve kanadı.

“Aklin başına geldi mi? Söylediklerimizi yapacak mısın?”

“Elimden ne geliyorsa yapacağım komutanım.”

“O zaman giyin, seni Yüzbaşı’nın yanına götüreceğiz.” Rındo giyindi ve gardiyanların arasında yürüyerek Yüzbaşı’nın odasına gittiler. Gardiyan kapıyı tıkladı ve içeri girdi. Birazdan Rındo’yu içeri aldılar. Esat, oturmuş çay içiyordu. Baştan ayağa kadar Rın-

do'yu süzdü. Önündeki kağıtları alıp Rındo'nun önüne attı: "Yazılanlara bak!"

Rındo yazılanlara kabaca baktı. Yaşadığı bölgenin eylem bilançosu yazılıydı.

"Bu olaylardan hangisini sen yaptın? Sen yapmadıysan kimler yaptı?"

"Bu olaylarla bir ilgim yok komutanım."

"Peki, kim yaptı?"

"Vallahi bilmiyorum, bilseydim söylerdim."

Esat ters ters baktı.

"Bunu da diğerlerinin yanına götürün."

Gardiyan Rındo'yu maltaya çıkardı, gözlerini bağladı, ardından cop ve tekmelerle vurmaya başladı. "Şerefsiz, orospu çocuğu, beni kandırdın, her şeyi söyleyeceğini söyledin, bu kez seni geberteceğim!"

Rındo çamaşırhaneye götürüldü. Çamaşırhanedeki makinelerden birine zincirle bağlandı. Dibek tokmağı ile dövülmüş gibi her tarafı ağrıyordu. Demirlere yaslandı. Çok derinden, işkence görenlerin inleme sesi geliyordu. Daha da çok korktu.

Rındo ne oturabilirdi ne de uyuyabilirdi. Gün doğuşu ile birlikte yaşam zehir oldu. Akşama kadar zar zor dayandı.

"Tamam, her şeyi söyleyeceğim."

Rındo oradan alındı ve hücreye götürüldü. Kendisine kağıt ve kalem verildi. Rındo oturup bildiklerini yazdı. Ve pişman olduğunu belirtti. İspyonculuğu da kabullendi. Akşamüstü koğuşa geri verildi.

Koğuştaki ise insanlar gün boyu güneşte bekletilmiş, eğitim ve marşları bilmeyenlere, ayak uydurmayanlara ceza verilmişti. Ferhat sigarayla yakıyordu.

"İçimden bir şeyler yapmanın zorunlu olduğunu söylüyor," dedi Ferhat, "Ben de aynı duygular içindeyim," dedi Mahmut.

Ferhat, Eşref, Mahmut ve Necmi bir arada önce havadan sudan konuşurlar ve ardından yavaş yavaş havaya girdiler. Ferhat konuyu açtı.

"Dördümüz de her fırsatta bir şeyler yapmamız gerektiğini söylüyoruz. Baskılar her gün artıyor. Mazlum yoldaş bize yol gösterdi. Mahkemede her gün bir itirafçı karşımıza dikiliyor. Artık düşüncelerimizi

somutlaştırmamanın vakti geldi. Bir şeyler yapmaya hazır mısınız?”

“Ben hazırım,” dedi Eşref, kaygısız ve kararlı bir sesle, “bence en uygun olan Mazlum arkadaşın eylem ruhunu temsil etmektir.”

“Günlerdir böyle bir anı dört gözle bekliyorum,” dedi Necmi, sevinç içindeydi, sanki yeniden doğmuştu, “her şeye hazırım.”

“Ben de aynı düşüncedeyim. Hemen ne yapacaksak yapalım,” dedi Mahmut.

“Sizlerle aynı duygu ve düşünceleri taşıyorum.” dedi Ferhat, “Sizce nasıl bir eylem olmalı?”

“İlk aklıma gelen kendimizi yakalım.” dedi Eşref. “Bize yansıtıldığı kadarıyla Mazlum Abi de kendini yakmış.”

“Eylem anı hızlı ve bitirici olmalı” dedi Necmi. “Her şey iki üç dakikada bitmeli, yoksa sonuç hiç iyi olmaz.”

“Bence de uygundur” dedi Mahmut.

Ferhat ve Necmi’ de kendini yakmak eyleminde karar kıldılar.

“Madem aynı fikirdeyiz hemen işe başlamalıyız,” dedi Ferhat. Eliyle çenesini tuttu ve bir süre düşündükten sonra , “eylem on altı Mayıs on yedi Mayıs bağlayan gece de yapalım. Ne diyorsunuz? Haki ve Halil arkadaşların şahadet günlerine de denk düşüyor. Gün ve ay bu açıdan anlamlı...”

“Bence uygundur,” dedi Mahmut.

“Bence de,” dedi Necmi.

“Katılıyorum,” dedi Eşref.

“Son kararımız mı? Mesele ciddi, kararımız kesin mi?”

Her üç tutsak kesin ve net kararlılıklarını dile getirdiler.

“O halde söylenenler aramızda bir sır olarak kalacak. Hiçbir arkadaşla söylemeyeceğiz ve hiç kimseye yansıtmayacağız. Mahkemede siyasi savunma yapmayı düşünüyordum, eğer savunma yaparsam beni hücreye götürürler. Burada kalmak için savunma yapmayacağım ve suskunluğumu koruyacağım. Bu çok zor olacak, ama böyle olmak zorundadır. Eşref ile Mahmut arkadaşlar boyada kullanılan tineri ayarlarken sakın çaktırmayın...”

Aralarında uzun uzun konuştular. Fısıldaşarak, konuşmalarını bitirdiler ve planlarını netleştirdiler.

Artık Söz Tükenmişti

Mevsim bahardı, günler ısınıyordu. Mazlum'un ölümünden sonra Hayri, Mazlum'un hücreğine alınmıştı. Hayri, Mazlum'un yaşamını sonlandırdığı, son nefesini verdiği yerdeydi. Mazlum'un beton duvarlarına sinen nefesi, teri, kokusu halen tazeydi. Hayri, Mazlum'la yaşıyor ve her anında, herhangi bir konuyu düşündüğünde, kıvıll bir bayrak gibi önüne çıkıyordu.

Hayri beton seki üzerine oturdu, sırtını duvara yasladı. Pencere önündeki serçelere baktı. Serçeler yerinde duramıyor, habire hoplayıp zıplıyorlar, oraya buraya uçuşuyordular. Çiftleşme ve yumurtlama mevsimiydi. Onlar için en hareketli günlerdi. Hayri uzun uzun serçelere baktı. Aralarındaki ilişkiyi öğrenmeye çalıştı. Hayri, yarı canlıydı; Damağında yaşamın tadı kalmamıştı. Zaman anlamını yitirmişti.

Kemal'in durumu Hayri'den farklı değildi. Kemal aynı kadın birinci hücresindeydi. O da yerinde duramıyor, Mazlum'un anısına saygıda kusur etmemeye özen gösteriyordu.

Sayımından sonra tekrar marşlar başladı. Kemal ayaktaıdı. Ne marş okuyor ne de dinliyordu. Dalgındı, yaşananlar için bir anlam arayışındaydı. Karanlık bir tüneldi, tünelin ucunda da bir ışık... Işığa doğru koştuğça, ışık kendisinden uzaklaşıyordu. Işıqla aralarına perde çekilmişti. Işık bedenini değil ruhunu ısıtıyordu.

Kemal'in ruhu bir direnişçinin zafere kilitlenmiş ruhuydu. Yağmur yüklü bulutlar gibiydi.

Bir an Cengiz'in sesini duydu, irkildi. Cengiz karşısına geçmiş gevrekle gevrekle gülüyordu.

"Kemal, bu iki delikanlı seni çok seviyor. Kendilerini çok dayattılar, neden biliyor musun?"

"Hayır, ancak bizim için iyi bir şey düşündüklerini sanmıyorum."

“Biri Mardinli, diğeri Urfalı, sensiz yapamayacaklarını dayatıp durdular.”

“Sanmıyorum.”

“Gerçekten seni seviyorlar. Seninle kalmak istiyorlar.”

O an Kemal’in aklına düştü. Sarsılır gibi oldu. Bakışları sertleşti.

“Arkadaşlar başkalarına kanmayın, iradenizi kullanın ve buraya gelmeyin.”

Bu arada kapı açıldı. Cengiz sırtıyordu.

“Haydi, çocuklar kendinizi gösterin, söylediklerimi unutmayın!”

Kemal uyardı: “Arkadaşlar yapmayın, bunların dediğini yapmayın!”

İki tutsak uykudan uyanır gibi oldu. Ve Kemal’in gözlerinin içine baktılar. Gözler nemlendi, yaşlar döküldü, kapının eşliğinde durdular. İkinci adımı atamadılar.

“Gelirseniz kafanızı kırarım, akıllı olun!”dedi Kemal ve eğilip yerdeki ayakkabıyı aldı.

İki tutsak da hücreden içeri girmeyince başta Cengiz ve diğer gardiyanlar onları vurmaya başladı. İşkenceden sonra bir bıçak gibi keskin, çelik gibi sertleştiler. Bu sefer bir robot gibi içeri girer girmez Kemal’e saldırdılar. İdarenin amacı tutsakların onurunu rencide etmek ve birbirine kırdırtmak, salt siyasi değil, insani değerleriyle de oynamaktı.

Hücrede boğuştu. Kemal kendini korumanın kavgasına tuttu. Kemal’i dövmeye gelen iki tutsağın çabasını takdirle izleyen gardiyanlar, bu kez de Hayri’nin hücreğine koydular ve ona da saldırmalarını sağladılar.

Gardiyanlardan biri Kemal’den etkilenmişti. Etrafı gözetledi ve gardiyanları göremeyince Kemal’in yanına geldi, usulca, “Ben de Karadenizliyim ve Laz’ım,” dedi; “ancak buraya hoş geldin demeyeceğim. Çünkü insanlık suyunu içmiş olan biri, bir saat bile burada kalamaz!”

“Sen neden buraya geldin?”

“Ben buraya gelmedim, getirdiler.”

“Sen Karadeniz’de bize komutanlık etseydin, peşinden gelir-dik. Kürtlerin içinde ne işin var?”

“İşte bu olmadı hemşerim.”

“Neden?”

“Eğer Kürtleri tanımış olsaydın benim gibi yanlarında olurdun.”

“Sanmıyorum. Kürtler kendileri için bir şey yapmıyor, ben neden onlar için bir şey yapayım?”

“Bu uzun bir mesele, bu koşullarda seni ikna edemem, ancak Kürtler için bir şey yapmak isteyenlere karşı daha saygılı olabilirsin,” dedi.

Gardiyan dudağını büktü ve etrafına baktı. Kemal devamla, “Bunlar ‘biz Kürdüz’ dedikleri için tüm bunlar başlarına geliyor. Bir düşün sanki sen de kendine ‘Laz’ım’ dedin ve bizim bu cezaevine girdin. Bir Kürde yaptıklarının aynısını sana yapsalardı, ne yapardın, ne düşünürdün?”

“Yeni izinden geldim. Burada yapılanların bir kısmını aileme söyledim, onlar da aynen senin gibi söylediler.”

“Doğru söylemişler.”

“Ben de eskisi gibi davranmıyorum.”

“Bazı Laz hemşerilerim var, kraldan daha kralcı kesilmişler. Çok kötü davranıyorlar, Laz halkına yazık ediyorlar. Hâlbuki onlar da Kürtler gibi çok çekmiş.”

“Beni komünist etmeden gideyim,” dedi ve çıkıp gitti.

Kemal konuşkan ve sözleri etkili politik bir kişilikti. Kemal’in ses tonunda, sözlerinde, mimik ve el hareketlerinde bir ahenk, çekicilik vardı. Bu çekicilik insanı yakınlaştırıyor, ona inandırıyor ve güven veriyordu. Doğal çekici bir gücü vardı. Tek başına bir ordu gibiydi. Konuştukça insan yatışıyor ve hayran bırakıyordu.

Açık sözlü, dürüst, söylediğini yapan, sözüne sadık, arkadaşına arkadaş, halk özelliklerini anlayan, acılarda yoğrulan bir komutan ve enternasyonalistti. Peygamberce tavırları olan bir insandı.

Bu nedenle gardiyanlar, Cengiz ve Esat’ın en fazla ilişkide oldukları kişi Kemaldi. Bazen tartışır onunla sohbet ederlerdi. Akdeniz iklimi gibi hep sıcak ve cana yakındı. Konuşurken insanların içine işleyen üslubunu ve sağlam duruşlu kişiliğini yansıttırdı.

Ateşin Çocukları

Ah insanlar; hem melek, hem cellât, hem güzel, hem çirkin, hem en küçük, hem en büyük, en yiğit, en korkak, hem sevgi dolu, hem de ihanetçi, hem ölümden kaçır, hem ölümün üzerine gider, hem akıllı, hem aptal olurlar.

Ah insanlar; bazen de aşure gibi her şeyi içinde barındırır. Çürümüş bir bataklığa dönüşür, bazen de bir cihan, melek, sevginin güneşi olur, bazen de bomba olur. Patlar insan; en tehlikeli hayvan, en akıllı varlık, bilinmezini bileni.

Bazen nehir olur coşar, bazen yağmur olur, bereket olur yağar. Bazen yağ çiçeği olur, bazen de papatya; durmaz bir yerde hep akar da akar okyanuslara...

Diyarbakır şehrinde var bir zindan. Cehennem midir, işkence hane mi, tımarhane midir, mezbahane mi, ahır mıdır, köle pazarı mı belli değildi. Belki de hepsinin toplamıydı. Belki de kendine benzeyen özgün bir diyardı.

Adı cezaeviydi. Benziyordu ismine; ismi koğuştı, benzemiyordu koğuşlara; ne suyu vardı ne tuvaleti ne de açık penceresi; tıka basa doluydu. Üçer katlı ranzalar, üst üste yığılmıştı. Karasinek, sivrisinek, hamamböceği, tahtakurusu, bitle kaynıyordu tutsakların vücutları. İçerisi leş gibi kokuyordu, çığlıklar, ayak sesleri, işkence çığlıkları insanı ezip yeniden biçimlendirme laboratuvarıydı sanki.

Koğuşlar boya kapları deposuna dönüşmüştü. Tutsaklar, ailelerinin getirdikleri paralarla boya ve tiner satın almak zorunda kalıyor, istemedikleri slogan, bayrak ve portreleri yazıp çizmekle görevlendiriliyordu. Koğuşun bir köşesi boya köşesi olarak rezerv edilmişti. Boya ve tiner kutuları tüm koğuştaki yakacak kadar birikmişti.

Ferhat, Mahmut, Eşref ve Necmi, birkaç gündür durmadan çalışıyor, her fırsatta tutsaklarla konuşuyor, her türlü fedakârlığa koşuyor, özel eşyalarını çeşitli bahanelerle dağıtıyor ve hediye olarak birilerine veriyorlardı. İlk kez yaşamın tadını çıkartıyorlardı.

Onların Mehmet ile tek farkları ölmediklerine kesinlikle inanmalarıydı. Yaşayan ölülerdi. Mehmet ise faniydi, yaşayan bir ölüydü.

Hayatı cennete veya cehenneme çevirmek insanın elindedir. Bunun kilidi insanın beynidir. Cennet de cehennem de insanın icadıdır; korku ve sömürü de...

Mehmet bu konuda çözüm önermiyordu. Fakat serzenişleri de bitmiyordu. Sorunların ortasında boğuluyordu. Cehennemi kabulleniyor ve Allah'ın bir takdiri olarak görüyordu. Hurafeleri giderek gerçeğe dönüşmüştü. Bu arada kendine bir sırdaş da bulmuştu. Sigarası bittiğinde, canı sıkıldığında Ferhat'a sığınyordu. Hayallerini, sıkıntılarını onunla paylaşıyordu. O gün yine Ferhat'ın yanına gitti, Ferhat'ın işi başından aşkındı. Ne Mehmet'le ilgile-necek zamanı ne de onu dinleyecek sabrı vardı. Sigara ikram etti ve ardından, "Mehmet Dayı, bu akşam biraz işim var. Bilirsin seni severim. Yarın konuşsak daha iyi olmaz mı?"

"Olur yeğenim," dedi, sigarasından birkaç yudum daha çektik-ten sonra kalkıp kendi ranzasına gitti.

Ferhat biraz ilerde oturan Mahmut ile Eşref'in yanına gitti.

"Tiner işi tamam... Ranzanın altına bıraktım," dedi Eşref.

"İyi, gözün üzerinde olsun. En ufak bir hata her şeyi berbat eder."

Bu arada Necmi de yanlarına geldi. Ellerini ovuşturarak, "Arkadaşlar nöbet işi tamam."

"Tamam o zaman. Fazla yan yana gelip dikkat çekmeyelim."

"Bu işin mimarı ve mühendisi sensin. Mesleğin de mühendislik. Eğer en ufak bir hesap hatası olursa yandık," dedi Mahmut gülererek.

"Yok, yok bu işin mimarlığına ortağız. Haydi kalkalım."

Ferhat'ın ranzası koğuşun en arka tarafındaydı. Burası mazgal deliğinden gözükmüyordu. Arkadaşları Ferhat'ın sohbetine susamıştı. Onun ranzasına gelip yan yana oturdular, dışarıdan, ilginç olaylardan bahsettiler.

“Ferhat arkadaş,” dedi Mahmut. “Senden ses yok. Bir şey söylemiyor musun? Bari hepimize birer sigara ikram et.”

“Kusura bakmayın,” dedi Ferhat, “daldım bir anlık, ancak neredeyse ömrümü tekrar yaşadım. Düşündüm de bu halimiz ne olacak? Bak ne güzel yan yana gelip konuşuyoruz. Bir araya gelip iki kelime söylemeye bile hasret kaldık. Bu da bizler için bir şanstır. Diğer koğuşlar bunu da yapamıyor. İki kişi yan yana gelemiyor. Giderek bas-kılar artıyor,” dedi ve bu arada sigara dağıttı, kendisi de yaktı.

“Burası cezaevi mi, mahkeme veya savcı makamı mı belli değil. Her gün ihanet edenler çıkıyor. Bundan böyle her ihanet edene karşı bizden biri siyasi savunma yaparak karşılık vermeli. Günün birinde başımıza bir şey gelebilir. Böyle bir durum olursa birbirinize sahip çıkın. Dışarı çıkan olursa, burada yaşananları partiye veya halka mutlaka anlatsın. Burada yaşananlar bu beton duvarların arasında kalmamalı.”

Bir süre daha konuştu. Tutsaklardan biri, “Rindo delirmiş galiba,” dedi.

Başka bir tutsak, “Numara yaptığını sanıyorum. Ancak dün baktım, durduk yerde altını ıslattı. Ona bir şeyler olmuş. Yemek de yemiyor...”

“Delirmiş mi ne? Kendi kendine konuşuyor, yatıp uyumuyor. Hep gergin bakıyor. Hiçbir şey de yapmıyor,” dedi Ferhat.

“Galiba kafayı oynatmış,” dedi Mahmut.

Başka bir tutsak, “Böyle giderse burada sağlam kimse kalmaz. On beş kişi verem olmuş,” dedi.

“Rindo ile beraber, bu koğuşta kaçınıcı kişidir çıldırıyor,” dedi Mahmut.

“İki kişi Elazığ’a götürüldü. Üç de burada, herhalde beş,” dedi Ferhat.

“Neydi ismi, biri de tahliye olmuştu?”

“Sakatlananlara, yaşlılara ve kafayı yemiş olanlara sahip çıkın. Yazıktır ne de olsa bizim insanlarımız. Dışlamayın, alay etmeyin; onların en büyük ilacı güvendir. Kendilerine ve ortama güveni yitirmişler. Kendisine güveni yitiren kişi, fiziği varlığını da yitirir.”

“Rındo birden gitti. Kendisine yapılanları kaldıramıyor galiba,” dedi Necmi.

“Hasan’ın da durumu iyi değil,” dedi Mahmut.

Ferhat: “Ona bir şey olmaz, mezhebi geniş...”

“Yani çok yüzlü...” dedi tutsaklardan biri.

“Öyle olsun,” dedi Ferhat gülerek, “arkadaşlar ben yatacağım. Sizler de gidin yatın.”

Ferhat yatağın üzerine çıktı, kalem ve kâğıt aldı. Çaktırmadan yazmaya başladı. Birkaç satırdan sonra yavaşladı ve her cümleyi özenle yazdı. Yazdıklarını içeriği dolu doluydu. Sigarayı sigarayla yakıp içiyordu. Deniz altında batık geminin hazinelerini arar gibi sözcük arıyor ve yan yana diziyordu.

Ferhat uzun zamandan beri hiç böyle mutlu ve hoşnut olmamıştı. Sanki papatya ve menekşe tarlası vardı ve çiçeklerle zengin bir hayat yaşıyordu.

Ferhat yazdığını birkaç kez gözden geçirdi. Sonra hayallere daldı. Direnişi erken bırakanlar arasındaydı. Koridorda, mahkemede birkaç kez Hayri ve Kemal ile yüz yüze gelmişti. Bir kez Hayri ile karşı karşıya geldiğinde bakışları birer mızrak gibi ona saplanmıştı. O bakışlar, o gözler ona diken gibi batmıştı. Üzerinde büyük bir etki yaratmıştı. O bakışlar tekrar tekrar gözlerinin önünden gelip geçti. “Evet, görevimizi yerine getiremedik. Gecikmiş bir sorumluluğu şimdi yerine getiriyorum. Şimdi sıra bende: O bakışlara hak veriyorum, beklentilere cevap olamadım.” diye düşündü.

Ferhat başını kaldırdı ve etrafa baktı, ayakta kalan yoktu. Derin bir nefes çekti ve tekrar yazmaya başladı. Koşuş havasız ve boğucuydu. Pencerelelden biri dışında tümü boyanmış ve kapalıydı. Tutsaklardan kimisi üzerine battaniye ve nevresim atmış, yatağında iyice gerinmişti. Kimileri horluyor, kimileri ise mırıldanıyordu. Tiner, boya, tuvalet, ter, kir, nefes ve daha birçok şeyin kokusu birbirine karışmış, ilginç bir kokuya dönüşmüştü.

Gece yarılanmıştı, Ferhat ranzadan indi ve diğer üç tutsakla bir araya geldi.

“Arkadaşlar bildiriği yazdım. Okuyalım, varsa fikirlerinizi söylersiniz.”

Önce kapı mazgalından baktılar, görünürde bir şey yoktu. Birbirlerine iyice sokuldular. Ferhat tane tane yazıyı okudu, bu arada birkaç yerini düzeltti.

“Nasıl olmuş, ekleyeceğiniz bir yer var mı?”

Üç arkadaş da güzel olduğunu, ekleyecek bir şey olmadığını söyledi.

“Başlığı ne olsun?”

Necmi: “‘Yoldaşlar’ olabilir.”

Mahmut: “‘Halka, Partiye ve Yoldaşlara’ başlığı daha iyi olmaz mı?”

Eşref: “Mahmut arkadaşla katılıyorum, sadece yoldaşlara dar kalır.”

Necmi: “Makuldür, arkadaşlara katılıyorum.”

“Bildiriği temize çekmek gerekir. Necmi ile Eşref temize çeksin. Biri okur diğeri yazar. Benle Mahmut arkadaş da birlikte diğeri hazırlıkları yaparız. Ne diyorsunuz?”

Üç tutsak da katıldı bu görüşe.

Ferhat ayak uçlarına basarak tinerin olduğu yere gitti. Tineri aldı ve alıcı bir gözle baktı. Tinerin içine biraz boya kattı. Uzun saplı bir fırça ile karıştırdı. Eylemi yapacakları yeri belirledi. Ve ortamı hazırladı. Sağda ve solda bulduğu gazete ve poşetleri tiner kabının yanına bıraktı. İşleri bitince Mahmut’a döndü:

“Hele düşün eksik bıraktığımız bir şey var mı?”

İkisi de bir süre düşündü.

Mahmut: “Her şey planlandığı gibi başka bir şey aklıma gelmiyor. Gerçi heyecandan mı yoksa sevinçten mi gökyüzüne uçuyor gibiyim.”

“O kadar da olur tabi, bir tarih yazacağız. Kalk gidelim arkadaşların yanına.”

Birer bardak su içtikten sonra Eşref ile Necmi’nin yanına gittiler.

“Halen temize çekmediniz mi?”

Necmi: “Bitti Ferhat, sloganlar kaldı.”

“İsmimizi de altına yazın, imzalarımızı atarız.”

Ferhat saatine baktı. Dudağını büktü ve bir hesap yaptı.

“Daha erkendir. Acıktık bir şeyler yiyelim mi?”

“Zaten birazdan uçup gideceğiz yemeği ne yapacağız?” dedi Eşref.

“Olur, mu nasıl olsa yarın tufan, ne varsa ayakların altında ezilip çöpe gidecek. Aylardır hep açız. Bari ölüme giderken tok gidelim. Şöyle doya doya yiyelim!”

Necmi:”Ferhat arkadaş’a katılıyorum.”

“O zaman neyimiz varsa getirip yiyelim,” dedi Ferhat.

Koşullar değişmişti. Bu kez onlar buz kalıbı keser gibi zamanı kesip biçiyor, zamana meydan okuyorlardı. Zamanı iradeleri ile esir almışlardı.

Bir süre zamana teslim olanlar, şimdi zamanın efendisi olmuşlardı. Yiyecekleri bir araya getirdiler. Necmi kalan ekmeği, reçeli, peyniri, zeytini getirdi. Beton üzerine bir sofr’a kurdular. Midelelerini tıka basa doldurdular ve kaygısızca kaşıkladılar reçeli. Dilim dilim peyniri ağızlarına atılar.

Son kez kuruyorlardı sofrayı, son geceleriydi konaklayacakları ve son nefeslerini alıp veriyorlardı.Sofrada zaman da vardı.

Artık zamana damga vuracak ateşin çocuklarıydılar. Ateşi zamanla çatıştırıp zulme ilk vuruşu buradan başlatacaklardı.

Sonun başındaydılar. Mutluluğun en güzelini cehennemde yaratacağı dört can, dört beden, dört göçmen kuş. Birazdan uçacaklardı sonsuzluğa. Bu göç başka bir göçtü. Bu göç hayatı yeniden keşfedecekler’e yol gösterecek, ardından iz bırakacaktı.

İnsanlar birbirlerine, kendilerine, varlıklarına aşık olurlar, ama ölüme aşık olmuş “Dörtler”den başkası görülmemiştir.

Kendileri için değil insanlık için kendini ateş topu yapmanın sevincini, kim veya kimler böylesine derinden yaşar...

Yemekten sonra birer sigara içtiler. Ferhat kalktı ve pencerenin yanına gitti. Yavaşça pencereyi açtı. Daha önce kimse buna cesaret edemezdi. Pencereyi açıp dışarı bakmak ölümü göze almaktı. Son kez temiz havayı soludu. Gökyüzünün sonsuzluğuna, parlayan yıldızlara baktı.

“Elveda gökyüzü, yıldızlar, elveda dünya, elveda insanlık, elveda Diyarbakır!” dedi içinden ve pencereyi kapadı.

“Arkadaşlar yemeğimizi yedik. Sigaralarımızı da içtik. Artık kalkma zamanı, ateşe yolculuk zamanı; yolcu, yolunda gerek değil mi?”

“Hazırız,” dedi Necmi.

“Yazılan bildiriği hemşehrinin yastığını altına bırak. Kalktığında görececek şekilde olsun.”

Dört eylemci kalkıp hazırlandılar. Geriye dönüşün gemilerini yakmışlardı. Gidişin planı vardı, ama geri dönüşün yoktu.

“Bu gece bizim gecemiz. Özgürlük ateşinin alevlendiği gece... Arkadaşlar üst elbiselerinizi çıkarın. Alta varsa fazlalılar, kalın elbiseleriniz onları da çıkarın.”

Tutsaklar banyoya girip duş alır gibi soyundular. Ne elleri titredi ne panik ne korku ne de yüzlerinde bir korku veya kaygı vardı. Gömlekler atletler çıkarıldı. Birazdan ateşle yıkanacaklardı. Soyunduktan sonra nasıl kenetlenecekleri, ateşi nasıl karşılayacaklarının provasını yaptılar. Öylesine sessiz, öylesine sakin, öylesine samimiydiler...

“Öyle olmaz Mahmut arkadaş, iyice kenetlenmeliyiz. Bir can haline gelmeliyiz. Halka biçiminde sıkıca kenetlenmeliyiz.”

“Tamam, böyle güzel,” dedi Ferhat.

Ferhat ortalarına kâğıt, naylon yığdı. Daha önceden hazırlanmış olan tiner kabını aldı, kâğıtların üzerine döktü ve iyice kenetlendiler.

“Tamam mı arkadaşlar?”

Üçü de “tamam” dedi. Ferhat kibrit paketini açıp dört çöp çıkardı.

“Arkadaşlar ateş tutuşur tutuşmaz slogan atmayın. Biraz bekleyin. Çünkü tam tutuşmadan önce slogan atarsak arkadaşlar uyanır ve o panikle bize müdahale edip ateşi söndürürler. Eylem başarısızlıkla sonuçlanır, o zaman da felaketimiz olur.”

“O zaman sen slogan atmayana kadar biz atmayacağız. Sen atmaya başladıktan sonra biz de sana katılırız,” dedi Necmi.

“Bence de doğrusu odur,” dedi Mahmut.

“Tamam, öyle yapalım; beni bekleyin,” dedi Ferhat.

Eylemciler hep birlikte “Tamam,” dediler.

Ferhat son kez başını kaldırdı. Mışıl mışıl uyuyan tutsaklara baktı. Onları gören, izleyen yoktu. Zaten her şeyi buna göre ayarlamışlardı. Gece nöbetçilerini bile çeşitli bahaneler bularak uyutmuşlar,

kendileri üstlenmişlerdi. Eylemciler geceyi ele geçirmişlerdi, gece-
nin hâkimiydiler.

Ferhat kibrit çöplerini çaktı. Ferhat'ın başından tiner süzül-
mekteydi. Ateşi bedenine tutuşturdu ve ardından yerdeki kağıt-
ları. Aniden her taraf bir alev topuna dönüştü. Bir patlama, bir
gürültü... Ferhat yoldaşlarına sımsıkı sarıldı. Sabırla, kararlılıkla
bekledi, bekledi...

Günlerdir düşünmüşler, yoğunlaşmışlardı. Nihayet birbirlerine
kenetlenerek ateşle buluşmayı başarmışlardı. Ateşin içerisinde bü-
tünleşip tek can oldular.

Ateş harlandı. Sarı, kırmızı ve mavi renkli dağların zirvesine ulaştı.

Ateşin dumanı koğuştaki yayılmaya başladı. Tutsaklar dumanı
soludular, sonra da nefessiz kaldılar. Ferhat son bir kez yoldaşla-
rına baktı. Ateşle yıkanan yüzleri tertemiz ve bir çocuk yüzü kadar
günahsızlardı. Ne ofladılar ne bağırdılar ne yüzlerini ekşittiler.
Sanki ateşte değil de çiçekler içinde yolcuydular. Ataları Hazreti
İbrahim'i anımsadılar.

Ferhat derin bir nefes aldı, ciğerine ateş düştü.

Bazı tutsaklar dumandan, ateşin sesinden ve parlayan ışıktan
uyandı. Kimisi şaşkın, kimisi ürkek, kararsız bir şekilde yanan ateşe
bakıyordu. Bazıları konuşamaz olmuş, dilleri tutulmuştu sanki. Ba-
zıları da yay gibi fırladı yatağından ve ne yapacağıнын şaşkınlığı
içinde oraya buraya koşuşturdu.

Kimileri de can havli ile bağırırdı: “Hawar! Hawar! Hawar!”

Kimileri, “Arkadaşlar kalkın koğuş yanıyor!” diye haykırdı.

Kimileri, “Arkadaşlar kalkın içeriye bomba atıldı! Uyanın! Uya-
nın! Uyanın!”

Dörtler ise avını bekleyen şahin gibi sessiz, dilsiz ve ateş içinde
cayır cayır yanıyorlardı. Bedenleri yanarken acı duymuyorlardı ya
da duydukları acıyı yenmeye çalışıyorlardı. Ateş içinde değil de
sanki renkli toz bulutu içindeydiler.

Ferhat gelen seslere kulak verdi. Koğuşun uyandığını ve biraz-
dan müdahale edeceklerini tahmin etmişti.

“Kahrolsun işkence!”

“İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!”

“Kahrolsun ihanet!”

“Yaşasın özgürlük! Yaşasın insanca yaşamak!”

İlk sloganı Ferhat patlattı ve ardından üç arkadaşı.

Koğuştta bir koğuşturma, bir şaşkınlık ve bir mahşeri gece yaşanıyordu. İçeri duman doldu. Tutsaklar birbirlerini göremez oldular ve nefes alıp vermekte zorlandılar.

Bazı tutsaklar camları kırarken, bazıları kapıya koştu ve kapıyı tıkladı. Bir kısmı da su bidonlarına koştu. Uyanmayan yoktu. Yataklar boşalmıştı. Ortalık ana baba günüydü.

Tutsaklar tavana kadar yükselen ateş topunun üzerine su döktü. Ortalık su gölü oldu. Ateş göç edip gittiğinde ortada ne odun ne kömür ne de başka bir nesne bulundu. Hazreti İbrahim gibi ateşin ortasında diz çökmüş, birbirlerine sarılmıştı canlar ...

İnsan yüzleri Harran toprağı gibi çatır çatır çatladı.

Dörtler slogan atıyordu. Bu manzarayı gören bazı tutsaklar ağladı. Bazıları bayıldı. Bazıları bakamaz oldu. Bazıları da hayretle dehşete düştü.

“Arkadaşlar ateşi gürleştirin! Su dökmeyin! Su dökmeyin!...”

Bu panik ortamında bu sözü dinleyen yoktu.

“Arkadaşlar biz bilinçli olarak kendimizi yaktık, bilinçli bir eylemdir. Eylem kırıclığı yapmayın!

Ateş söndü. Her dört eylemci birbirine kenetlenmiş ve etleri birbirine kaynaşmıştı. Her tarafları yanmış ve tanınmaz haldeydiler. Başlarında saç kalmamıştı. Beyaz bedenler gül-gri mor ve lacivert rengine dönüşmüştü... Ne kirpikleri ne kaşları kalmıştı. Elleri çürümüş ve parça parça, pul pul dökülüyordu... Ortalık yanmış et kokusu ile dolmuştu.

Tutsaklar dörtleri birbirinden ayırmaya çalıştıklarında etlerinin birbirine yapıştığını gördüler. Birinin eti diğerinin bedeninde kalıyordu. Birer birer battaniyelerin üzerine uzatıldı. Eşref konuşmak istedi, ama yapamadı. Dili damağına yapışmış, dudağı erimişti. Dış etleri dışarı sarkmıştı... Eliyle işaret etti ve başını koyacak bir şey istedi. Tutsaklar başının altına yastık koydu.

Ferhat yaralı, yanmış bedeniyle seslendi:

“Arkadaşlar, birbirinize sahip çıkın, onurunuzu çiğnetmeyin, umudunuzu yitirmeyin!” dedi.

Dizilmişti dört özge can yan yana.

Sunulmuştu özgürlüğe dört yürek.

Yakılmıştı onursuzluk alev alev.

Yananlar sakın.

Görenlerin gözleri ateş gibi yanıyordu.

Gardiyan mazgalı açtı.

“Ne var lan, bu ne duman, neden böyle birikmişsiniz?”

Tutsaklardan biri, “Komutanım dört kişi kendini yaktı,” dedi.

“Git lan, ne yakması!”

“Komutanım vallahi doğru söylüyorum, istersen mazgaldan bak.”

“Oğlum gecenin bu saatinde yalan söylersen sonra gebertirim.”

“Yok komutanım. Hastane için acele edin.”

Gardiyan mazgalı kapadı. Biraz sonra blok çavuşuyla birlikte geldi. Bir süre sonra Esat geldi. Esat korkudan içeri girmedi. Önce gardiyanı gönderdi. Gardiyan korku içinde etrafı gözledi. Tutsaklara baktı ve kendini yakanların üzerindeki battaniyeyi kaldırdı. Ardından kapının eşiğinde durup açıklamada bulundu:

“Komutanım kendini yakanlar var, başka da bir şey yok.”

“Etrafa iyice baktın mı?”

“Baktım komutanım.”

“Oğlum söyle, herkes koğuşun arka tarafına çekilsin. Ayrıca bana saldıran olursa, gözünüzü kırpmadan vurun!”

“Emredersiniz komutanım.”

Gardiyan, “Herkes geriye çekilsin,” diye titrek sesle bağırdı.

Kapı tarafı boşaltıldı. Kapı açıldı ve Esat içeri girdi. Elleri arkada, suratı asık, gözkapakları şişkindi. Tedirgin bakıyordu. Esat dörtlere tek tek baktı.

“Oğlum bunları tanıyor musunuz?”

“Tanıyoruz komutanım. Biri Ferhat Kurtay’dır. “

Esat gülümsedi ve başını salladı.

“Tahmin etmiştim. Tahliye olacaktı, mani oldum. Durum or-

taya çıkınca bu kez kendini yaktı. Hadi gidelim evlatlarım.”

Savcı dörtlere tek tek baktı. Ŗaşkınlık içindeydi.

“Bu nasıl bir irade ?” dedi.

Savcının yaptığı keşiften sonra drtler hastaneye kaldırıldı. İki gün içinde çeşitli aralıklarla yaşamlarını yitirdiler. Bir daha ne bedenleri ne de ruhları cezaevine döndü. Toprakdan geldiler, ateşle imtihan ettiler, teslimiyete ve ihanete karşı yaşamlarını feda ettiler.

Dörtler koğuştan çıkarıldıktan sonra Cengiz ve otuzun üzerinde gardiyan içeri girdi.

“Herkes toplansın!”

Tutsaklar toplandı.

“Hazır ol, rahat! El uzat... Hazır ol. “

Tutsaklar esas duruşta beklerken, Cengiz ve birkaç gardiyan Ferhat’ın yatağına geldi. Yatağı didik didik aradılar. Bir şey bulamayınca yırtıp parçaladılar. Pamuğı yere döktüler. Bir şey bulamamışlardı. Cengiz tutsakların karşısına geçti, içindeki korku dile geldi:

“Bu bir isyandır. Bu camları kim kırdı? Pekâlâ, kim slogan attı?”

Kimseden ses çıkmayınca, “Ulan dilinizi mi yuttunuz? Konuşmazsanız ben sizi konuşturmasını bilirim!” dedi.

Tutsakların yüzü donuk, bakışları kin ve öfke doluydu. Kimseden bir çıt çıkmadı.

“Son kez söylüyorum,” dedi Cengiz, “kim ‘kahrolsun işkence!’ diye bağırdı.”

Tutsakların sessizliğı Cengiz’i çıldırtıyor, yüreğine hançer girmiş gibi acıtıyordu. Cengiz’in sözü Ferhat’ın “Birbirinize sahip çıkın. Onurunuzu çiğnetmeyin!” sözünü hatırlattı tutsaklara. Yürekları bir olmuş, sessizlik içerisinde bir duruşları vardı.

“Madem konuşmamakta ısrarlısınız, siz bilirsiniz...yere yatın!”

Tutsaklar yere kapaklandı.

“Çocuklar saldırın!”

Gardiyanlar cop, kalas ve tekmelerle saldırdı. Rastgele tutsakları dövdüler. Her yere kan lekesi sıçradı. Çığlıklar, haykırışlar ölümü çağırıyordu. Gardiyanlar yorulunca ara verdiler.

“Koğuşta ne kadar su varsa üzerlerine dökün,” dedi Cengiz.

Gardiyanlar yerde bayılanlar ve kan içinde yatan tutsakların üzerine su döktü.

“Birazdan tekrar geleceğim. Kıpırdamayın. Herkes olduğu yerde kalacak.” dedi ve çekip gitti. Tutsaklar yüzükoyun öylece kaldılar. Mazgal açıldı ve gardiyanların gözü üzerlerindeydi. Mehmet’in kaburgaları kırılmıştı, çok ağrıyordu. Yana dönmek için başını kaldırdı ve göz ucuyla mazgala baktı. Kimse olmayınca sağa döndü ve kolunu başının altına koydu.

Rındo ise oturmuş ve bön bön bakıyordu. Yüzü kan içinde kalmıştı. Üzerindeki gömleği yırtılmış ve düğmeleri kopmuştu. Aynen bir heykel gibi kıpırdamadan bekliyordu. Belli ki, aklı yerinde değildi.

İdarenin nezdinde koğuştaki bulunan tutsaklar suçluydu. Emirlerine karşı gelmişlerdi. “Benden habersiz sinek uçmaz!” diyen Esat’a rağmen dört kişi kendini yakmış ve ona karşı eylem koymuşlardı. Bu da Esat’ı ve ekibini çıldırtmaya yetmişti.

Sabah sayımından sonra Cengiz ve bir grup gardiyan tekrar kapıya dayandı. Tutsaklar birer birer dışarı çıkarıldı, sorgulandı ve işkenceye maruz bırakıldı.

Yapılan işkence yeni ölümleri, yeni eylemleri, yeni tepkileri doğurdu.

Mehmet ise bir hafta sonra tahliye oldu. Mahkeme kararı olmasına rağmen on gün bekletilmişti. Gardiyanların eşliğinde, işkence altında ve tehdit dolu sözlerle kapıya kadar götürüldü. Dış kapıda polisler onu arabaya koyup emniyete götürdüler. Orada sorgusu tekrar yapıldı ve bir gün sonra serbest bırakıldı.

Mehmet birkaç adım ilerledi ve gözleri karardı, bedeni soğudu, dizleri gevşedi, olduğu yerde, sokağın ortasında sırtını duvara dayayıp oturdu. Olanlara, yaşananlara yüreği dayanamadı... Sahipsiz, kimsesiz, kırılmış, dağılmış bir halde tekrar dünyaya bir adım atmışken son nefesini verdi.

Ölü inanç fiziksel ölümü getirdi...

Başardık! Başardık!

Esat ve yanında bulunan on civarı gardiyan, Kemal'in kaldığı hücrenin önünde beliriverdiler. Kemal ayakta Esat ile göz göze geldi. Esat böbürlenerek Kemal'e baktı:

“Ne oldu Kemal? Hani generaldin? Komutanlığın fazla sürmedi. Yenildin, kabul et.”

Bu sözler Kemal'in zoruna gitti. Yüzü sarardı, gözleri büyüdü.

“Evet yenildim. Ama ordumda tek bir nefer bile kalsa ben ikincisi olacağım.”

“Sen Kürt değilsin, bunların davasında ne işin var. Bunda bir yararın yok. Türklüğe ihanet ediyorsun.”

Kemal alaylı gözlerle baktı, yüz çizgileri derinleşti. Kararlı bir ses tonuyla cevap verdi:

“Asla. Benim davam Kürt ve Türk halkının davasıdır. Her iki halkın özgürlük davasıdır. Kimileri bunu anlamıyor. Kürdü sevdiğim kadar Türk'ü de seviyorum. Benim için halkların bağımsızlık ve özgürlük mücadelesi önemli. Türk halkına ihanet etmek şurada kalsın, özgürlük davasını savunan ve bunun için savaşan biriyim...”

“Geç bunları patron. Bunların hepsi laf. Ordundan birçok kişi yanımda şuan. Hem küçük balıklarla da uğraşmıyorum. Benim işim büyük balıklarla.”

“İyi düşün. Büyük balıkların kılçığı da büyük olur, boğaza takılır, mideye inmez.”

Esat parmaklarını şakırdattı.

“Yine de iyi düşün. Tekrar eyleme kalkışayım deme. Böyle bir hesabın olmasın. Olursa affetmem.”

“Kimseden af beklediğimiz yok. Af dilediğimiz bir yer var, o da halktır, tarihtir...”

“Ya tarihi yazan bensem?”

“Tarihi bireyler yazamaz, çarpıtır. Tarih halkların eylemleriyle yazılır.”

Esat başını salladı ve Hayri’nin hücreğine doğru yürüdü. Genellikle Hayri’den uzak dururdu. Bir şey söylemeden geri döndü.

Akşama doğru mahkeme listesi okundu. Bazı tutsaklar akşam, bazıları da sabah tıraş oldu. Her gün sakal tıraşı olmak zorunluluktuktu. Sakalı uzayıp tıraş olmayan ayrıca dayak yiyordu. Sabah erkenden kapılar açıldı.

Mahkemesi olanların içinde Hayri-Kemal ve Avreş de vardı. Malta da elleri arkada kelepçelendi. Avreş iki sıra Kemal’den uzaktı. Etrafına baktı, gardiyanlar arkalarını döndüğünde hemen Kemal’in yanına gitti. Böyle bir tavır sergilemek ölmekten beter bir sonuçla karşılaşmak demekti, vahşet düzeyinde işkenceyi göze almaktı. Basit bir tavır, ancak o koşullarda çok büyük bir eylem, kolay kolay kimsenin göze alamayacağı bir riskti.

Merhabalaşmadan, lafı sağa sola çevirmeden Avreş söze girdi.

“Durumumuz ne olacak, ne düşünüyorsun?”

Kemal göz ucuyla gardiyanlara baktı. Duruşunu bozmadan usulca Avreş’e doğru eğildi.

“Artık benden kokular çıkmaya başladı. Bu böyle gitmez. Bir şeyler yapılmalı, Hayri’ye söyle, sabrım kalmadı. Daha fazla gecikmek artık zamanı yitirmektir.”

“Anlaşıldı,” dedi Avreş.

Avreş ondan ayrıldı. Hayri’nin yanına gidip aktarmak istiyordu. Ancak fırsat bulamadı. Gardiyanlar oradan ayrılmıyordu. Cengiz’in emriyle araçlara bindirildiler. Avreş’in şansı yaver gitmişti. Hayri ile aynı araca düştü. Hayri’ye yanaştı ve Kemal’in söylediklerini aktardı.

“Doğrudur, artık bir eylemin yapılması gerekiyor. Zamanı gelmiş.”

“O zaman harekete geçmeliyiz,” dedi Avreş.

“Tabii ancak kimse tek başına bir şey yapmamalı. Eğer bir şey yapılacaksa birlikte yapalım.”

Gardiyanlardan biri başını kaldırıp tutsaklara doğru baktı sesin geldiği yöne seslendi:

“Kim o konuşan? Bir daha sesiniz çıkarsa...”

Ringin içi sıcaktı. Bir kutuyu andırıyordu. Tutsaklar terden sırlıklam olmuştu. Diğer tutsaklar sessiz, başları eğik, içleri alev alevdi.

Araçlar mahkemenin önünde durdu. Namluların gölgesinde arabadan indiler. Cengiz isim yoklaması yaptı. Kelepçeleri açtı. İki metre aralıklarla birer gardiyan görevlendirmişti.

Tutsaklar duruşma salonunda cezaevi nizamı ve kurallarıyla oturdular.

Duruşma başladı. Avreş söz hakkı için birkaç kez elini kaldırdı, ama mahkeme başkanı söz hakkı vermedi. Akşama doğru tekrar ringlere bindirilip cezaevine geri getirildiler. Avreş araçtayken konuşmak için Hayri’ye doğru eğildi:

“Eylemi başlatmak için elimi kaldırdım. Ancak bir türlü söz hakkı vermediler...” Hayri Avreş’in el kaldırdığını görmemişti. Avreş iki oturak gerideydi.

“Eylemin başlangıcı bu gruptakilerle olmaz. Eylemin başlangıcı Hilvan-Siverek grubundan olmalı. Çünkü bu grubumuz davamızın en kalabalık grubudur. İdare ve mahkeme en çok bizlere saldırıyor. Bu grubun tutuklu sayısı çok fazla. Oradan başlarsak tüm koğuşlar duyar. Duruşmaya ziyaretçiler, gazeteciler ve avukatlar da geliyor. Hilvan ve Siverek’te gelişen mücadelemiz Parti tarihimizde önemli bir yer alıyor. Bu nedenle buradan eylemi başlatsak daha iyi olur.”

Hayri’nin söylediklerini Avreş de doğru bulduğunu belirtti: “Doğrusu da böyledir,” dedi kendi kendine.

Avreş ertesi gün tekrar mahkemeye çıktı. Kemal de gelmişti. Bir fırsatını bulup Kemal’e ulaştı. Hayri’nin söylediklerini anlattı.

“Hayri ne diyorsa öyle olsun,” dedi Kemal.

Baştan beri Mazlum olsun, Kemal olsun ve diğer ileri düzeydeki kadrolar, “Hayri ne diyorsa öyle olsun,” derlerdi. İçlerinde doğru düşünen, olayları duygulardan bağımsız düşünebilen nitekte ve önderliksel vasıfları en fazla yakalayabilen Kemal’di. Kadroların güveni de buradan geliyordu.

Hayri daha önce Mazlum'un kaldığı hücreye verilmişti. Gün boyu ayakta durmaktan yorulmuş, gözleri kısılmış, zayıf bedeni daha da zayıflamıştı. Marşlara ara verilmişti. Hayri seki üzerine oturup bağdaş kurdu ve bir derviş gibi düşündü. Artık zamana ve Esat'a meydan okumanın zamanı gelmişti. Daha iyi nasıl yapılır diye kafa yoruyordu.

Hilvan-Siverek grubunu dört gözle bekliyordu. On gün duruşma başlamadı. Günler bir yıl gibi, saatler ise bir gün gibi uzamıştı. İlk kez zamanla böylesine yakından boğuşuyordu. Havaalar ısınmış, beton ve demir parmaklıklar ısınmıştı. Hücreler fırın gibi biydi.

Gardiyanlar, Esat'ın emriyle Hayri ve Kemal'e nefes aldırmiyordu. Esat bir şeylerden şüphelenmişti ki sık sık tehdit ediyor ve uyarılarda bulunuyordu.

Artık hücre Hayri'ye dar geliyordu. Hücre yaşamı bir tabutluktan farklı değildi. Akşam olduğunda dört gözle mahkeme listesini bekliyordu ama nedense geciktiriliyordu. Umudunu ertesi güne bıraktı. Her gün yeni bir umut ve bekleyiş içerisine giriyordu. Esat'ın kuralları, her gün okunan elli iki marş, Atatürk'ün Nutuk'u ve tekmil verme zorunluluğu canını ve ruhunu daraltmıştı. Dörtlerin eylemi onu daha da sıkmıştı.

Nihayet beklediği gün geldi. Mahkeme listesi okundu ve sabahı bekledi. Sabaha kadar yatmadı. Yatağı sanki dikenliydi, yastığı taşlandı. Sabaha kadar sağa-sola dönüp durdu. Başını bir o yana bir bu yana döndürmekten yanakları kızarmış, gözleri şişmiş, dudakları kurumuştu.

Sabah hücre kapıları açıldı. Tutsaklar birer birer aşağıya indirildi.

Gardiyan sıraya dizilmiş tutsaklara seslendi: "Hazır ol! Rahat! Uygun adım marş!"

Emirler aynen, harfiyen yerine getirildi. Hayri önden ikinci, Kemal ise en sondan üçüncü idi. Tutsaklar ana maltada bir süre gardiyanın emriyle yürüdüler. Durduruldular ve yüzlerin duvara çevrilmesi istendi. O sırada eller arkadan kelepçelendi. Cengiz'in emriyle tutsaklar, ringe bindirildi. Askerler etten duvar örmüşü.

Askerlerin silahı tutsaklara dönüktü. Ayrıca üç ring aracı yan yandı. Yanlarında panzer, reo ve kariyer araçları dizilmişti.

Tutsaklar itile kakıla araçlara bindirildi. Bir süre sonra aynı şekilde mahkeme binası önünde indirildiler. Mahkeme salonuna alındılar. Pencere önünde askerler etten duvar ördü ve yine aynı nizam içinde oturdular. Mahkeme heyeti geldiğinde ayağa kalktılar ve başkanın emriyle oturdular.

Hayri gün boyu el kaldırdı. Ancak mahkeme söz hakkını vermedi. Gün azaldıkça Hayri'nin umudu da azaldı. Mahkemeden söz hakkı alamadan can sıkıntısıyla cezaevine geri döndü. Hücreye girdi, elini duvara vurdu ve başını duvara dayayarak, öylece bir süre bekledi. Tam o sırada Avreş'in öksürük sesi geldi. Avreş, Hayri'nin kaldığı hücrenin altında, üçüncü katta kalıyordu. Hayri tuvalet bölümüne gitti. Musluğu açtı. Zaten çoğunlukla musluktan su gelmiyordu. Kulağını musluğa dayadı.

“Hayri! Hayri!”

“Ne var, dinliyorum?”

“Ne oldu? Başardın mı?”

“Hayır, söz verilmedi. Yarın kesin söz alırım.”

Aralarında haberleşme olanaklarından biri de buydu. Kim konuşorsa ağzını musluğa dayıyor, dinleyen ise kulağını musluğa dayıyordu.

Hayri sürahidenden su içti ve artan suyu yüzüne vurdu. Yerine oturdu. Gözlerini beton duvara dikti. Düşünceleri ise bir kelebek gibi diyardan diyara, daldan dala; bir arı gibi çiçekten çiçeğe gezip durdu.

Hayri üç gün üst üste mahkemeye gitti, defalarca söz hakkı için elini kaldırdı, ama mahkeme başkanı kaldırılan eli görmezlikten geldi. Hayri, öfkeden boğazına kadar dolmuştu. Artık her gün bir ölümdü onun için.

Dördüncü gün daha kararlı bir ruh haliyle, yeni taktikler uygulamayı kafasına koydu. Her zaman olduğu gibi aynı kural, nizam ve hakaretlerle dolu mahkeme yolculuğuna başladı. Daktilonun takırtısı, mahkeme başkanının konuşmaları, konuşan tutsaklar görüntüsü tekrarlanıyordu. Hayri defalarca elini kaldırdı. Mahkeme

heyeti oralı bile olmadı. “ Ne pahasına olursa olsun, bu iş bugün bitecek. Artık her şeyin kokusu çıktı,” dedi kendi kendine.

Mahkeme heyeti söz hakkı vermeyince Hayri oturduğu yerden kalktı ve elini kaldırdı. Heyetin dikkatlerini üzerine çekmişti.

“Birkaç gündür mahkemeye gidip geliyoruz. Ben önceki duruşmalarda da defalarca elimi kaldırıp söz hakkı istedim, ama nedense söz hakkını alamadım. Yapacağım açıklama bir bütün olarak yargılanmamızı etkileyecektir. Sizler için de önemlidir. Onun için konuşmak istiyorum. Konuşma hakkı istiyorum...”

Mahkeme başkanı başını sağa sola çevirdi, diğer üyelerin düşüncelerini aldı. Bir süre fısıldandılar, ardından Hayri’ye döndü.

“Tamam, bazı eksiklikler var. Onu tamamlayalım. Sonra söz hakkı veririz. Şimdilik otur.”

Hayri yerine oturdu. Mahkeme sorgulama ve ifadelere devam etti. Mesai saati gelip dayandığında, kalkacakları sırada Hayri ayağa kalktı ve elini ısrarla kaldırdı.

“Ha, tamam gel Hayri gel.”

Hayri oturduğu yerden kalktı. İlk kez böyle heybetli, kararlı, sert adımlarla, göğsünü gere gere, güleç yüzle mahkemenin karşısına çıkıyordu. Söz almanın verdiği sevinçle güldü, etrafına baktı, dava arkadaşlarını süzdü. Yapılanlar kurallara aykırıydı. Cengiz ters ters baktı. Ancak ona aldırmadı. Güven dolu adımlarla mikrofona yürüdü. Gözlerinden umutlu ve sevinçli olduğu anlaşılabilirdi. Gözlerini heyet üyelerine dikti. Kararlı bir ses tonuyla söze başladı:

“Cezaevinde bize yapılanları duruşmalarda defalarca anlattık. Hiçbir soruna çözüm getirilmedi. Şimdi de bir çözüm getirileceğine inanmıyoruz. 12 Eylül Askeri Darbesinden itibaren, cezaevinde geliştirilen askerleştirme politikası, tamamen kişiliksizleştirme, onursuzlaştırma, insani ve siyasi değerlerine ihanet ettirme politikasıdır. Cezaevinde onur, insanlık kalmamıştır. Burada düşüncelerimizi savunduğumuz için akla hayale gelmeyecek işkence ve baskılara maruz kaldık, kalıyoruz. Şimdiye kadar birçok arkadaşımız öldürüldü. Yazılan raporlarda normal ölüm olarak gösterildi.”

Hayri konuşurken, sertleşiyor, ses tonu artıyor, kuruyan du-

daklarını iki de bir diliyle ıslatıyordu. Şimdiye kadar kullanmadığı ellerini kullanıyor ve ağzından çıkacak sözcüklere göre ses tonunu ayarlıyordu.

“Şimdiye kadar birçok şeyi sineye çektik. Salt düşüncelerimizi savunmak için katlandık. Katlanılmaması gereken şeylere bile katlandık. Sabırlı olduk. Bazı şeylerin zamanla düzeleceğine inandık. Olmadı. Düşüncelerimizi savunma hakkımız zorla, baskıyla elimizden alındı. Cezaevi yönetimi ihanet etmemiz için dayatmalarda bulunmaktadır. Mazlum arkadaş bu durumu protesto etmek için yaşamına son verdi. Ferhat, Necmi, Eşref ve Mahmut arkadaşlar kendilerini yaktı. Artık yaşamamızın ve yargılanmamızın bir anlamı kalmadı...”

Gün gelip dayanmıştı, sabırlar tükenmişti. Özgür yürek hiçbir şekilde boyun eğmeyi kabullenmeyecekti. İç sesi “İsyan! İsyan!” diye haykırıyordu. Bu konuşmaların ardından çığlık çığlığa, yürek yüreğe birbirlerine yaklaşıyordu tutsaklar. Temmuz’un sıcaklığında tutsaklar merak dolu bakışlarla dinliyordu.

Konuşmasıyla mahkeme salonunu sarsıyor, başlarına yıkabileceğini gösteriyordu. Gardiyanlar telaşa kapıldı. Beton zemin ayakları altından kayıyor hissine kapıldılar.

Mahkeme heyeti, Nemrut heykelleri gibi donup kalmıştı.

“Ölüm orucuna giriyorum. Burada bizim şahsımızda bir halk yargılanıyor. Bu halk yok edilmek isteniliyor. Cezaevinde tam bir askeri yapı yerleştirilmiş. Vahşice uygulamalar sonucu birçok arkadaş öldü. Yüzlerce insan sakat kaldı. Bazıları delirdi. Cezaevinde kimin ne zaman öleceği, sakatlanacağı ve ne gibi iğrenç emellere kurban olacağı belli değil.”

Hayri geri dönüp oturan tutsakları süzdü ve ardından onları başıyla işaret edip gösterdi:

“Bu insanların yıllardır karşınızda nasıl oturup kalktıklarını, nasıl sanık sandalyesine gidip geldiklerini, nasıl yüksek sesle tekmil verdiklerini, gözlerinizin önünde nasıl coplandıklarını, tekmelendiklerini, küfür ve hakarete maruz kaldıklarını gördünüz ve şimdi de görüyorsunuz. Sizlerin sorumluluğu bu mudur? İnsanlığınız bu mudur? Türk halkını ve adaletini böyle mi temsil ediyorsunuz?”

Başta Cengiz, bankların arasında bekleyen gardiyanlar, silahlı askerler Hayri'ye kinle nefretle ters ters bakıyordu. Mahkeme heyeti suçlu psikolojisi içinde önündeki kayıtlarla oynuyordu.

Hayri ilk kez kürsüde bu kadar rahatı. Bu rahatlıkla kelimele-
rin üzerine basa basa konuşuyordu. Binbaşı rütbesinde olan mah-
keme başkanı cin çarpmışa döndü. Duruşmalar boyunca tutsakları
birer er, kendilerini de birer komutan gören zihniyet sarsılıyordu.
Sanki rütbeleri sökülmiş otoriteleri elinden alınmıştı.

Binbaşı rütbesindeki savcı iki eliyle yüzünü kapatmış, iri yarı
gövdesiyle önündeki dosyaya eğilmişti. Ufaldıkça ufalmış ve kol-
tuğa iyice gömülmüştü.

Tutsakların içi rahatlamış, bu açıklamalar onlara cesaret ve
moral vermişti. Hayri'yi pür dikkat dinliyor ve söylenenleri adeta
beyinlerine mıhlıyorlardı.

Hayri kürsüyü zapt etmiş, milyonların isteğini özgür yüreğiyle
dile getirmişti. Temmuz'un on dördünde özgürleşmeye doğru
büyük ölüm orucunun startını vermişti.

Mahkeme heyeti kendi arasında fısıldamaya başladı. Hayri sakın
ve soğukkanlıca onları izliyor. Konuşmalarının tutsaklar üzerine
yapacağı etkiyi düşünüyordu. Belli bir bekleyiş ve sessizlikten
sonra mahkeme heyeti, aralarında vardıkları kararı açıkladı:

“Hayri, anlattıklarını dinledik. Savunma hakkının verilmesini,
cezaevi uygulamalarıyla ilgili durumu kolorduya ileteceğiz. Onun
için ölüm orucundan vazgeçmeni istiyoruz. Ne diyorsun?”

Hayri aylardır oynanan oyunları biliyordu. Daha önce defalarca
ilgileneriz demelerine rağmen, bir şey yapılmamıştı. Mahkeme,
savcı, cezaevi ve kolordu birlikte her şeyi planlayıp organik bir şe-
kilde çalışıyordu. Hayri tebessümle,

“Sizlerin savunma yapmamız ve cezaevindeki uygulamaların kaldı-
rılması için kolorduya yazı yazmanız bizi sevindirir. Ama ben, bize yö-
nelik politikaları değiştirmeyeceğine inanıyorum. Sorun, salt Hayri'nin
sorunu değil, binlerce insanın sorunudur. Eylemim de benim için değil,
insanlık içindir. Eğer ben, burada, bu kadar insana tercüman oluyor-
sam, ne mutlu. Ölüm orucunu sürdüreceğim. Bu konuda kararlıyım.”

Duruşma hakimi Binbaşı, Hayri'nin konuşmasına daha fazla tahammül edemedi. Konuştukça başka tutsakların da eyleme gireceklerini biliyordu. Hayri'nin konuşmasını keserek yerine oturması için işaret etti ve "Tamam, Hayri, yerine geç," dedi.

Hayri, kaşlarını çatı ve sakin bir sesle, "Son olarak bir şey söyleyip konuşmamı bağlamak istiyorum. Anlaşılan odur ki bu gelişim mahkemeye son gelişim olacak. Bu eylemim bağımsızlığa, özgürlüğe, sosyalizme ve demokrasiye olan inancımın, halka olan sadakatimin, insanca yaşamın olmazsa olmaz bir sonucudur. Söyleyeceklerim bu kadar" diyerek konuşmasını noktaladı.

Sanki üzerinden büyük bir yük kalkmıştı. Hafiflemiş, sonsuzluğa doğru uçuşa geçmiş gibiydi. Geriye dönüp tutsaklara gülümsedi. Gözünün iliştiği arkadaşlarını selamladı. Tutsaklar arasında uzun süreden beri devam eden gelen şaşkınlığa, kararsızlığa, ne yapılacağına dair belirsizliğe son verdiği için mutluydu. "Noktayı böyle koyduk." dercesine rahat ve mutluluk içinde yerine döndü.

Tutsakların yüzü açılmış, açıklama bir bomba etkisi yaratmıştı. İlk kez teslimiyete karşı sözlü bir şekilde baş kaldırılmıştı. Hayri bir önderdi ve bir önder gibi hareket ediyordu. Gerekçeleri önemliydi ve istekleri kutsal nitelikteydi. Bu nedenle kendini ortaya koymuştu. Eylemi de bu nedenle yüceydi. Bu yücelik bir mızrak gibi korkunun yüreğine saplanıyordu. Aynen Musa gibi Firavun'un zulmüne karşı, Hz. İbrahim gibi Nemrut'un zorbalığına karşı ikirciklenmeden yürüyordu.

Yeni bir umut, yeni bir çığır açılmıştı. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı.

Temmuz güneşi pencereden içeriye vuruyordu. Güneş pencerenin yanında oturan tutsakların sırtına vuruyordu. Bazı tutsaklar karanlıktan çıkmanın yolunu görürken, bazıları ise, bu açıklamaların ne anlama geldiğinin bilincinde değildi. Sevinç, heyecan, korku iç içe, yan yana duruyor ve mahkeme salonunu dolduruyordu. Tutsakların arasından bir el havaya kalktı. Israrla konuşmak istiyordu. Duruşma hakimi söz hakkını vermek zorunda kaldı.

Tutsak sert ve emin adımlarla kürsüye yöneldi. Gelen kısa

boylu, sempatik, atılgan ve gözleri dolu dolu, yürek gözlü biriydi. Ali Çiçek'ti bu. Direnmenin sembolü sayılan Ali, uzun süredir bu anı beklemişçesine kararlı adımlarla yürüdü.

Heyecan doruktaydı. Herkes ne yapılacaksa bir an önce yapılınsın beklentisi içerisindeydi. Kendi mecrasında giden zamanın yolu değiştirilmişti.

"Kızıl Yıldız" diye anılan Ali, mahkeme heyetinin gözlerinin içine bakarak kararlı bir ses tonuyla söze başladı:

"Halkım, Partim ve ailem bana, teslimiyeti değil, direnişi öğretti. Kurtuluşun bu yolda olduğunu söyledi. Ancak bu kurala yeterince uymadım ve uygulayamadım. Halka layık olmak, zulüm ve uygulamaları protesto etmek için ölüm orucuna giriyorum. Ben insanım ve insanlık onuru ve haysiyetinin ayaklar altına alındığı bir ortamda yaşayamam. Bize yapılanlar hayvanlara bile yapılmamıştır. Bize yapılanlara taş bile dayanmaz. İnsanca yaşam koşulları oluşuncaya kadar ölüm orucunu bırakmayacağım. Bu eylemimle siyasi kimliğime uygun, insanca haklarımı istiyorum. İnsanca yaşamak bir haktır. Fakat bu hak bile elimizden alınmıştır. Söyleyecek çok şey var. Ancak ne bunun ortamı ne de zamanıdır."

Ali biraz durakladı. Dilinin ucuna gelen cümleyi unutmuş gibi oldu. Bazı şeyleri söyleyip-söylememe ikilemi yaşadı. Öksürdü, sağ ayağına yaslanarak devam etti:

"Şimdiye kadar açıklamadığım bazı eylemleri açıklayacağım," dedi ve üç eylemi üstlenerek açıkladı. "Bu eylemleri halk adına, Partinin verdiği görev olarak yaptım. Parti başka görevleri verseydi onları da seve seve yapardım."

Sevinçten uçacak gibiydi. Onurluydu, gururluydu ve gönüllüydü. Bunun bilincindeydi. Bu bilinçle başıyla arkadaşlarını selamladı. Ardından gülümseyerek etten duvar oluşturmuş eli coplu gardiyanların arasından geçip yerine oturdu.

Olup bitenlerden dolayı mahkeme başkanı ve üyeleri, gardiyanlar ve tutsaklar da şaşkına dönmüşlerdi. Bu açıklamaların hesabının ağır olacağını düşünen tutsaklar o an cezaevinde karşılaşacakları işkenceleri unutmuş, ter içinde kalmış, tüyleri diken diken, ayak uçlarından saç tel-

lerine kadar heyecana kapılmışlardı. Coğunun gözleri açılmış pırl pırl bakarken, yüzlerinde kararlı ifadeler belirmektedir.

Teslimiyetin ruhu ayaklar altına alınmıştı. Çiğnenen insanlık onuru Temmuz sıcaklığında, mahkeme salonunda, gardiyanların gözü önünde, yavaş yavaş ayağa kalkmaya çabalıyordu.

İşkencenin buzdağı çözülmeye başlıyordu.

Tutsaklar arasından bir tutsak el daha havaya kaldırıldı. Bu, mahkeme heyetini daha da kaygılandırdı. Mahkeme heyeti şaşkınlık içinde birbirine baktı. Savcı ise ateş çemberine düşmüş gibi yerinde kıvranıyor, gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Heyet bir an önce duruşmayı kapatmak istiyordu. Elini kaldıran Kemal Pir'di. Kemal söz hakkını vermeyeceklerini anladığından, oturduğu yerden ayağa kalktı ve gür sesiyle haykırdı:

“Hayri'nin ve Ali'nin söylediklerine aynen katılıyorum. Yalnız konuşacak bazı şeyler daha var.”

Kemal konuşmasını bitirmeden, duruşma hakimi araya girdi ve sözünü kesti.

“Ne konuşacaksın Kemal, Hayri her şeyi açıkladı.”

Kemal ortamı daha fazla germemek için ses tonunu yumuşattı:

“Konuşacaklarım var, bırakın konuşalım. Çünkü bu, konuşma son konuşmam olacak...”

“Kemal, zaman kalmadı.”

“Yine de konuşmak istiyorum.”

Kemal'in ısrarına rağmen duruşma hakimi konuşturmadı. Biliyordu ki Kemal konuşursa tutsaklara moral verecek ve etkileyecekti. Kemal'in konuşması akıcı, yürekleri okşayıcı ve etkileyiciydi. O bu etkileyici konuşmasıyla nice insanları örgütlemiş, gaflet uykusundan uyandırmıştı.

Mahkeme ile Kemal arasında” konuşurum” ,”konuşmazsın” tartışması devam ederken, bu arada peş peşe birkaç el daha havaya kalktı. Elleri kaldıranların bazıları oturdukları yerden ölüm orucuna gireceklerini belirtince, mahkeme heyeti ayağa kalktı. Yüzleri asık, bakışları öfkeli, duruşları tepkisel.

Duruşma hakimi, “Duruşma bitmiştir!” dedikten sonra oradan kaçarcasına hızlı adımlarla terk ettiler.

Böylece karda boy veren kardelen çiçeği gibi en zor ve en imkânsız koşullarda, kimsenin yapamadığı, durduramadığı işkenceye “dur” demenin yolunu açtılar. Gelen saldırılara bedenlerini siper ettiler. İnsanlık treninin ilerlemesi için bedenlerini alevlerin ortasına attılar. Her biri bir atom çekirdeğiydi, işkencenin suratında patladılar. Onurlu bir yaşam için yiğitçe bir çıkış yaptılar. Dayatılan zulme bir şamar indirdiler.

Gardiyanlar kelepçeleri getirdi ve sırayla tutsakları kelepçelediler. 35. koğuştan gelen tutsakları diğerlerinden ayırdılar. Elleri arkadan kelepçeledikten sonra mahkeme salonundan çıkarıldılar. Gardiyanlar tetikte bekliyor, ellerindeki copları sımsıkı tutmuş, bakışlarıyla tutsakları parçalayacak gibiydiler.

Tutsaklar gruplar halinde güneş önünde pişen ring aracına patates çuvalları gibi atıldılar. Araçlar Diyarbakır’ın sıcaklığında gerçek bir fırını andırıyordu. Demir kutunun içine kırk kadar tutsak tıka basa doldurulmuş, ancak ayakta durabiliyorlardı. Daha araca biner binmez bedenleri terden sıırılsıklam olmuştu.

Kemal önünde duran bir arkadaşının omuzlarına başını yasladı. Arkadan kelepçelenmiş ellerini ayakları altından geçirip öne getirdi. Bu yaptığı yasaktı, ama cezaevi girişinde eski durumuna getirecekti. Kemal önünde duran arkadaşının ellerini sıkıca tuttu:

“Ölüm orucuna katılmadım diye üzülme, kendini toparla, arkadaşlara söyle ölüme yatmasalar bile mahkemelerde mutlaka halkı savunsunlar. Bize yapılanları teşhir etsinler, ama mutlaka yapsınlar.”

Kemal konuşmasını bitirmeden gardiyanlardan biri, “Kafalarınızı önünüze eğin!” diye uyardı.

“Cenaze aracı” denilen ring hareket etti ve bir süre sonra cezaevi önünde durdu. Tutsaklar tek sıra halinde koridora alındı. 35. koğuşta kalan tutsaklar ayrı tutuldu. Gardiyanlardan biri, isim okudu koğuş numaralarına göre “Buradayım” diye seslendiler ve gardiyanların nezaretinde koğuşlarına nizami bir şekilde götürüldüler.

35. koğuştan gelen tutsaklar yerinde duruyordu. Bir grup subay, dış güvenlik amiri ve hazır bekleyen gardiyanların bakışı altında bekliyorlardı. Koridorda bir sessizlik vardı.

Cengiz elindeki copla tutsaklara rastgele vurmaya başladı. Bu, diğer gardiyanlar için bir emirdi. Ölüm orucuna girenler ve diğerleri tartaklanıyor, coplanıyor, kalaslarla rastgele dövölüyorlardı. Malta yine çığlıklarla, yine kanla ve vahşetle inledi.

Cengiz duvar dibinde durdu, elindeki copu yere bıraktı.

“Bana bakın, başka ölüm orucuna girmek isteyen var mı?”

Tutsaklar cevap vermeyince daha da hiddetlendi.

“Bakın, sonra giren olursa öldürürüm. Erkek olan şimdi girdiğini söylesin!”

Cengiz bu yaklaşımla tutsakları ürkütmeye, hazırlıksız yakalamaya, tahrik etmeye çalışıyordu. Tutsaklar temkinliydi. Kimseden ses çıkmadı.

Cengiz copu yerden aldı ve ölüm orucuna girenleri göstererek, “Bunları otuz altıncı koğuşa alın, çırlıçıplak soyun, zincirlerle ayaklarından asın. Öylece asılı kalsınlar!” dedi sırtarak.

Cengiz eyleme girmeyen tutsaklara yöneldi. Başta bulunan tutsaktan başlayıp sordu.

“Ölüm orucuna girecek misin?”

“Girseydim mahkemede açıklardım komutanım.”

Cengiz bir başka tutsağa yapıştı:

“Ya sen?”

“Girmem komutanım.”

“Ya sen?”

“Hayır Komutanım.”

Cengiz tek tek sormaya başladı. Bu arada bir gardiyan, “Komutanım bu adamlar 1981’de de ölüm orucuna girdiler, sonra bıraktılar; göreceksin şimdi de bırakacaklar.”

Tutsakların kelepçeleri çözüldü. Yoklama işlemleri bittikten sonra, Hayri ve Kemal ile birlikte diğer ölüm orucu direnişçilerini alıp cezaevi kantininde oturan Esat’ın yanına götürdüler. Geride kalan tutsaklar da arkadaşlarını son bir kez görebilmek için yasağı delerek kafalarını kaldırıp baktılar ve göz göze geldiler. İçleri öfke doluydu. Birer volkan gibi patlamak üzereydiler. Merhametin kalmadığı yerde gözyaşı vardır, isyan vardır ya da teslimiyet...

Birbirlerinden ayrılırken, aralarına korkunun duvarı örülüyordu. Korkudan birbirleriyle vedalaşamadılar. Birbirlerine sarılıp öpemediler; birbirlerine gözyaşlarını bulaştıramadılar. Başını kaldırıp bakmak bile büyük bir direnişti. İnsanlar öylesine öldürülmüştü ki, ölümün bile gerisine atılmışlardı.

Altı direnişçi koridorda yürüdü. Gardiyan dişlerini sıkarak bağırdı:

“Sıraya girin! Nizami yürüyün!”

“Artık özgürüz gardiyan, hiçbir kuralı kabullenmiyoruz. Kimse bize artık kuralı dayatamaz. Biz özgürlüğümüzü ölümümüzde satın aldık,” dedi Kemal.

Gardiyan bu söz karşısında şaşırılmıştı. Eskiden olsa hemen orada başlardı işkence ve dayığa, ama şimdi yeni bir durum oluşmuştu. Bu da yeni bir yaklaşım gerektiriyordu. Bu yeni yaklaşımın ne olacağını bilmediği için sessiz kalmayı tercih etti.

Altı direnişçi Esat’ın karşısında duruyordu. Esat onları tek tek süzdü ve oturduğu yerden ayağa kalktı. Bir ileri bir geri gidip gelmeye başladı. “Her şeyi bitirdim. Bensiz burada sinek uçmaz,” dediği anda, böyle bir eylemle karşılaşması onu çileden çıkarmıştı.

En güçlü görüldüğü bir anda çözümsüzlüğü ve çaresizliği yaşıyordu. Çıplak yürekleri, inançları, iradeleri, cesaret ve bağlılıklarından başka hiçbir silahı olmayan ölüm orucu direnişçileri karşısında ezilip büzülüyordu. Başta Mazlum, ardından Dörtler, şimdi de altı yürek ve ardıllarının da geleceğini biliyordu. Yarattığı cehennemde kendisi boğulacaktı. Çünkü direniş dağlardan gelen çığ adım adım büyüyordu. Bu yaşananlar çığın rüzgarı ve dumanıydı. Esat Kemal’e dönüp baktı:

“Patron bu kez kesin öleceksin! Vazgeçersen ayaklarından sürükleyerek tek tek koğuşları dolaştıracağım.”

“Bizim ölmek gibi bir niyetimiz yok. Ölümüne aşık da değiliz. Ancak böyle koşulları da kabullenmeyiz. Bu koşullarda artık yaşayamayız. Çünkü insanlığın erdemi kalmamış.”

“Onu bunu bilmem bu kez öleceksin!”

“Hiç merak etme. Biz bir önceki eylemden ders çıkardık. Ölmesini de yaşamasını da öğrendik. Ölünmesi gerekiyorsa ölürüz.”

“İşin başındayken bırakın. Sonra pişman olursunuz, o zaman bu cezaevinde yaşayamazsınız.”

“Eylemin sonunda kimin burada yaşayacağı, kimin gideceği belli değil. Bu eylem birçok şeye nokta koyacak. Bu kez kesinlikle öleceğim,” dedi sözcüklerin üzerine basa basa.

Esat ellerini arka cebine koydu ve sakın adımlarla yürürken tut-saklara bakmadan konuşuyordu.

“Ben bilmem patron, kesin ölmelisin!”

“Neden ölmemizi bu kadar istiyorsun? Ölmeden bu işkence ve zulüm kalkamaz mı?”

“Kavgalar, başkaldırıları, bir şeyler istemek ölümsüz olmaz.”

“Cezaevinden bir şey istediğimiz yok, insanca yaşama hakkını istiyoruz, hepsi bu kadar; siyasi yaklaşımlarımızı zaten mahkemede söylüyoruz.”

“Yani tavrında kararlısın,” dedi Esat, sert. ve kinle bakarak.

“Tavrımız yarattığın ortamın bir sonucudur.”

“Artık kurallarımıza uymayacak mısın?”

“Artık özgürüm!”

Esat bir sonuç almayacağını görünce geri götürülmelerini söyledi.

Direnışçiler 35. koğuşa götürüldü. Koğuşta harıl harıl marşlar söyleniyordu. Hiç ara verilmeden bu kez akşam sayımı yapıldı. Ölüm orucuna girenler ne ayağa kalktılar ne sayım verdiler ne de bundan dolayı bir tepkiyle karşılaştılar. Kat kapıları kapandı. Koğuş ölüm sessizliğine girdi. Konuşmak yasaktı. Ancak tutsaklar bir çareyi bulmuştu. Her zaman yatağa girerek battaniyenin altında birbiriyle konuşuyor, sohbet ediyor, bazen de gülüyorlardı. Yasakların alternatifi her zaman bulunabiliyordu. Her yasak kendisiyle birlikte alternatifini doğuruyordu. Her yasak, karşı silahı içinde taşıyordu. Tutsaklar da düşünerek mutlaka bir çaresini buluyordu.

Hayri'nin içinde kasırgalar esiyordu. Kapılar kapanır kapanmaz, hücrenin tuvalet bölümüne geçti. Birkaç kez tırnağıyla, musluğa vurdu. Birazdan aynı şekilde Avreş kulağını musluğa dayadı ve beklemeye koyuldu.

Mazlum bu hücrede direnişi üç kibrit çöpüyle harlandırmişti.

Hayri gerisini getirecekti. İki militanın hücresi, iki önderin evine, iki direnişin tapınağına dönüşüyordu. İki cana mezar olacak hücre, karanlığın delindiği ve ateş kıvılcımının çakıldığı ocağa benziyordu.

“Başardık! Başardık! Altı kişiyle başardık.” sesini duyan Avreş heyecanlandı, bedeni titredi ve yeniden dünyaya gelmiş gibi oldu. Aynı heyecan ve duygularla ağzını musluğa dayadı.

“Ben de bu gece eyleme başlıyorum!”

Hayri hiç beklemeden kesin ve net bir ses tonuyla karşılık verdi.

“Olmaz! Sen bekle. Sonra girersin,” dedi ve konuşmayı kesti.

Avreş arkadaşının bu cevabına üzüldü, ancak kararlıydı.

Hayri birkaç adımlık hücrede bir ileri bir geri gidip volta atmaya başladı. Aylardır bu anı bekliyordu. Günlerdir bir kurtuluş yolu, bir umut, bir eylem, bir direniş aramakla atıyordu beyni ve yüreği. Şimdi ise baharı yaşıyor gibiydi.

Hayri, yorgundu, ama mutluydu. Ölümsüzlüğün ruhunu yaşıyordu. Uzandı ve birazdan derin bir uykuya daldı. Uyandığında sabah olmuş, güneş hücreye vurmuştu. Elini yüzünü yıkadı. Biraz su içti. Sayımın ardından gardiyanın sesi duyuldu.

“Ölüm orucuna girenler hazırlansın!”

Eylemciler hazırlandı ve 35. koğuşun bir ikizi olan 36. koğuşa götürüldüler.

Biz Özgürüz Asker

Direnışçiler acının ve zulmün nehrinden geçiyorlardı. Bu onlar için bir kaderdi, başarıyı olmazsa olmaz sayıyorlardı. Direnişçilerin diğey yüzü vahşet, bataklık ve cehenneme dönüşmüştü. Nasıl ki doğrunun diğey yüzü yanlış ise, direnişin de diğey yüzü işkence olmuştu. Ne işkence ne de direniş, ne acılar yaşanmalı, ne de acıyı yenen kahramanlıklar olmalıydı. İnsanların, demokratik ve özgürce bir yaşama ihtiyaçları vardır. Ancak toplumsal süreçler böyle gelişmiyordu. Her şey insanlık için değil; devlet için, şahsi çıkarlar için dayatılmaktaydı.

Akif de sona kadar direnenlerdenendi. Mahkemeye gidenlerden biri onun kaldığı hücredeydi. Yatağına girip battaniyesini başına çektikten sonra olup bitenleri anlatmıştı. Akif ile Pola can kulağıyla dinlemiş ve sevinçten uçacak gibi olmuşlardı. Bu sevinç tepkisi, kendi hayatları için ölüm kararını verme cesaretini göstermelerini ifade ediyordu. Başkaları için tuhaf ve anlaşılmaz gelebilir ama doğanın yasası böyle işliyordu. Ölüm kararlarından yeni bir yaşam fışkıracağıının sevincini yaşıyorlardı. Farklı ölümler vardır. Kimileri ot gibi yaşayıp ölürler. Kimileri kahramanca yaşar, ölünce de efsaneleşirler. Kimileri ölümden korkup kaçarlar. Kimileri ölüme giderken kararlı ve sevinçlidirler.

Bir atasözü vardır;“Sular yükseldiğinde balıklar karıncaları yer, sular çekildiğinde ise, karıncalar balıkları yer.”Şimdiye kadar sular yükseliyordu, artık suların ana yatağına doğru çekilmesinin zamanı gelmişti. İşte ölüm orucu direnişçileri bunun koşulunu yaratıyordu.

Akif sevinç çığlıklarını atmamak için kendini zor tutuyordu. Daha önce bir mahkeme dönüşünde, ölüm orucuna başlanacağını Hayri'den duymuştu.

Mazlum'un ölümü onu çok üzmüştü. Durmadan kendini suçluyordu.“Mazlum'un katili benim, yoksa şimdi dışarıdaydı.”deyip

duruyordu. Bunun bedelini ödemek istiyordu. O an gelip dayanmıştı. Mazlum'un kaçışını başaramadığı için her söz açıldığında serzenişte bulunuyordu. Akif, Pola ile birlikte nasıl davranacaklarını tartıştılar. Bu tartışmaları uzun süre devam etti. İki sırdaş, aralarındaki sağlam güven duygusuyla eyleme gidiyorlardı. "On Sekiz Mayıs'ta eylem ko-yalım. İkimiz birlikte yaparsak, baskı işkence ve itiraf ettirme furyası azalır belki." demişlerdi. Ancak On Sekiz Mayıs'tan önce "Yakında ölüm orucuna başlayacağız" haberini duyunca eylemden vazgeçmişlerdi. Sabırsızlıkla bekledikleri müjdeli haberi o akşam almışlardı.

"Pola ne diyorsun, katılmaya hazır mısın?"

"Bu da laf mı? Aylardır dirhem dirhem eriyerek bugünü bekliyoruz."

"Eyleme ölmek için girmeliyiz."

"Evet, isteklerimiz yerine getirilinceye kadar," dedi Pola.

"Öyledir. Ancak ilk etapta bu istekleri yerine getirmezler. Sorun daha fazla insanın eyleme katılması değil. Ölü verirsek bu ceza-evinde ölüm orucuna katılanların sonu gelmez."

"Öyledir."

"Yarın başlıyoruz."

"Beklemeye gerek yok. Yarın sabah ikimiz adına söylersin."

"Olur."

İki militan bir süre daha tartışıp konuştular, ardından yatağa girip yattılar. Sabah yüksek bir sesle koğuşa açıklamayı düşündüler. Ancak Cengiz hücrenin önüne gelince Akif ayağa kalktı, her iki eliyle hücrenin demir parmaklıklarını tutundu, gövdesini demire dayadı ve kararlı bir sesle konuşmaya başladı:

"Komutan, bundan böyle biz iki arkadaş da kurallara uymayacağız!"

Cengiz cereyana kapılmış gibi oldu. Kaşlarını çatı, ters ters baktı ve bir iki adım yaklaştı.

"Bu da ne demek? Nasıl uymazsınız?"

Akif tuttuğu parmaklıkları daha da sıkarak ve Cengiz'in gözlerinin içine baktı.

"Sizin kurallarınız bizim düşüncelerimize ters düşüyor da

ondan. İnsanlığımızla bağdaşmıyor. Kurallarınızda insanlık yok. Bu nedenle ölüm orucuna giriyoruz.”

Cengiz bir şeyler söylemek istedi, ancak ağzı kilitlendi. Öfke dolu bakışlarla geri döndü.

Artık gün boyu ayakta marş söylemeyeceklerdi. İstedikleri zaman tuvalete gidecekler, istedikleri zaman kendilerini kaşıyabilecekler, istedikleri zaman hücre arkadaşları ile konuşabilecekler, istedikleri zaman su içebilecekler, istedikleri gibi gözlerini sağa sola çevirebileceklerdi. Bedenleri tüm organlarıyla birlikte özgürdü. Örneğin bir daha “Komutanım” demeyeceklerdi. “İşkence düzeni al” denildiği zaman ellerini açmayacak, domalmayacak ve aranmaları için soyunmayacaklardı. Artık yapılan hiçbir küfre ve hakarete sessiz kalmayacaklardı. Sigaraları varsa istedikleri zaman içebilecekler, keyfince oturabilecek, uzanabilecek ve şarkı söyleyebileceklerdi.

Ya ölüm göze alınıp teslimiyet reddedilecek, ya da kölece yaşama boyun eğilecekti. Bu bir başkaldırıydı. Bu, ölüme doğru kararlı bir yolculuktu.

Biraz sonra Cengiz ile bir grup gardiyan geldi.Cengiz, Akif ile Pola’ya seslendi:

“Hazırlanın gidiyorsunuz.”

Akif ile Pola elbiselerini aldı ve hücreden çıktılar. Otuz altıncı koğuşun kapısı açılınca gururla içeri girdiler.

“Burası sizlere mezar olacak!” dedi Cengiz.

“Buranın kime mezar olacağını ilerde göreceğiz!” dedi Akif.

Cengiz, Akif ile Pola’yı yerlerine yerleştirdikten sonra Esat’ın yanına gitti. Esat onu dinledikten sonra, yeni taktikler verdi. Cengiz otuz altıncı koğuşta bulunan veremlileri oradan çıkarttı. Direnişçilerin aralarında birer hücre boşluk bırakarak yerleştirdi. Direnişçilerin arasındaki konuşmaları dinlemek için alt kata Kürtçe, Zazaca, Arapça ve Türkçe bilen “antenler” yerleştirdi. “Antenler”in eline kâğıt kalem verildi ve iyice tembihlendi. Direnişçilerin her sözünü yazarak not edeceklerdi.

Öğlene kadar tüm hazırlıklar tamamlandı. Öğlen üzeri iki gardiyan her hücrenin önüne birer servis tabağı koydu Üç çeşit ye-

mekle doldurdu. Dördüncü kata çıktıklarında Kemal, onların bu yaptığına karşılık verdi:

“Biz yemek yemeyiz. Yemek vereceğinize bir bidon su verin.”

Gardiyanlar bu söze aldırmadan yemek dağıtmaya devam ettiler.

Akif ile Pola hücrelere getirilirken, Kemal seslere kulak kesildi. Hücrede kulaklar gözün görevini görüyordu. Gelen tüm sesler deneyimler ışığında birer şifre gibi çözülüyordu. Hangi sesin hangi kat kapısının olduğu, ayak seslerinin kime ait olduğu biliniyordu. Duyarlılık kulaklara geçmişti. Kemal olup bitenleri öğrenmek için iyice demir parmaklıklara yapıştı. Kat kapıları kapatıldıktan sonra merakla seslendi:

“Arkadaşlar kimsiniz? Sizi hangi koğuştan getirdiler?”

“Kemal biziz, biz!”

“Oooo Akif sen misin ?”

“He heee. Pola’yla birlikte geldik.”

“Ooo, Pola hoş geldin!”

Pola ayağa kalktı.

“Hoş bulduk Kemal abi.”

“Akif nasılsın?”

“Şimdi daha iyiyim. Sen nasılsın Kemal ?”

“Ben de iyiyim. Yatağın üzerinde bağdaş kurmuş sigara içiyorum. Değil gardiyan, kolordu komutanı bile gelse ayağa kalkmam. Siz de kalkmayın haal!”

Akif güldü ve kendinden emin bir sesle: “O devir geçti Kemal. Bu eylemle kendimize geldik, kendimizi tanıdık.”

Kimin hangi hücrede olduğunu öğrendiler. Merhabalaşmalar ve sohbetler bir süre devam etti. Kemal dördüncü kat, ikinci hücredeydi, Hayri ikinci kat dokuzuncu hücrede...

Sabahla birlikte güneşin ilk ışıkları dördüncü kata vurdu. Kat gün ortasında adeta yanıyordu.

Kemal, Akife seslendi:

“Sigaranız var mı ?”

“Bak işte sigara almayı unuttuk.”

“İşte bu olmadı. İnsan sigarayı unutur mu? Bari ölmeden önce

bol bol sigara içseydik. İkinci ve üçüncü kattaki arkadaşlar size sigara versinler.”

“Şimdilik idare ediyoruz. Yatağın var mı Kemal?”

“Var, ama nasıl bir şey biliyor musunuz: İçi bez dolu bir döşek, bir de kir ve bit dolu battaniye var. O da kokuyor zaten. Sanki leş üzerinde yatıyorum. Sivrisinek de var ha! Düşmanlarıymışım gibi saldırıyorlar.”

“Sizin katta su akıyor mu?”

Kemal elinde duran sigaraya derin bir nefes vurdu ve ardından parmağıyla tıklayıp külünü kapının önüne düşürdü.

“Artık su içiyoruz ha! Bol bol için. Suda bir sınırlama yok. 1981 ölüm orucunda dört gün su içmemiştik, o zaman dilim şişmişti. Susuzluk çok kötü. Bu katta su akmıyor, gardiyanlardan bidonla su istedim vermediler. Bir daha isterim.”

Kemal bir süre sessiz kaldı. Hücre kapılarının açılması ve gardiyanların tavırlarından bir şeyler sezmişti.

“Hayri! Hayri!”

“Ne var Kemal?”

“Anten var, anten.”

Hayri gülümsedi.

“Biliyorum Kemal.”

“Bir bu eksikti.”

Bundan böyle daha dikkatli konuşacaklardı. Özellikle idareye yarayacak şeyleri konuşmaktan kaçınacaklardı. En fazla Kemal konuşuyordu. Susmak bilmiyordu. Sustuğunda canı sıkılıyordu.

“Kemal!”

“Ne var Hayri?”

“Biraz istirahat et, fazla konuşmakla enerji kaybediyorsun,” diye uyardı.

“Bırak konuşalım doktor. Nasıl olsa öleceğiz. Ha bir gün önce ha bir gün sonra; fazla fark eden bir şey yok. Bari bol bol konuşalım. Bir yıldır sustuk. Şimdi tadını çıkaralım.”

Hayri, haberleşme-yazışma için bir çare düşündü. Battaniyeden sökülecek bir ip var mı diye inceledi. Ardından tuvalet bölü-

müne geçti. Borunun arasını parmaklarıyla yokladı. Orada da bir şey bulamadı. Hücrede birkaç volta attı, yorulunca oturdu. Hava çok sıcaktı. Elbiseleri kirden tahta gibi olmuştu. İki yıldır cezaevinde hep cehennemin sesini dinliyorlardı. Sesten kurtulduğunu sanıyordu. Sanki betonun derinliklerinden patlıyordu sesler. Bir süre dikkat kesildi. Evet, ses geliyordu. Koğuşlarda koro halinde söylenen marşların sesiydi. Başını salladı. Ayağındaki çorap gözüne ilişti. Çorabı ayağından çıkardı. Çorabı sökmek için ipin ucunu aradı. Epey uğraştıktan sonra buldu. İpi parmağına doladı, yumak haline getirdi. İpin bir ucunu musluğa bağladı, diğer ucunu da iki eli arasında bir süre çevir büktü; birkaç kalın ip ördü. Şimdi de bir torba lazımdı. Beton, demir ve bir battaniyeden oluşan hücrede nereden bulacaktı torbayı. Battaniyenin bir parçasını torba haline getirmeyi düşündü. Ancak ne dikebilecek ip ne de iğne vardı. Ceplerinden birini sökmek geldi aklına. Sonra cebine koyduğu yarı sökük çorabı hatırladı. Bir torba olarak iş görebilirdi.

Otuz beşinci koğuştan getirilmeden önce, bir tükenmez kalem ucunu ceketin dikiş yerine gizlemişti. Ancak bu kez kâğıt yoktu. Kâğıt bulsaydı hemen yazmaya başlayacaktı.

Akşamüzeri gardiyanlar doldurdukları servis tabağındaki yemekleri döküp yeni yemekle tazelediler. Yemek servisi üzerinde oğul oğul sinekler uçuşuyordu. Yemekler hücrenin önüne konuyor ve tutsakların gözleri önünde bir tahrik unsuru olarak kullanılıyordu. Tutsaklar her gözlerini açtıklarında ilk göze çarpan yemek servisiydi. Yemek kokusu burunlarına vuruyor, açlık güdülerini alevlendiriyordu.

“Hayri, size su verdiler mi? Bana bir bidon su verdiler. İç iç bitmez. Oh be hayat ne güzelmış. Ali! Ali!”

“Ne var Kemal abi?”

Yaşamın tadını çıkarmalısın. Bol bol düşün, devrim yap, devrim çocukları ile konuş, böylece zaman yağ gibi kayıp gider. Zamanını dolu dolu geçir.”

“Yaşadığım bir şey yok Kemal Abi. Bir dakikada hepsi bitiyor.”

“Yani yaşamın topu topu bir dakikaya mı sığıyor?”

“Öyle...”

“O zaman geleceği düşün. Geleceği yeniden yarat. Burada karasinek çok Ali... Bir de başım çok kaşınıyor, biraz da ağrıyor. Gelen sudan birazla başımı yıkayacağım.”

“Yıka Kemal abi, ama bitirme, ne olur ne olmaz,” dedi Ali.

Kemal başını boynuna kadar yıkadı. Ancak başını kurutmak için havlusu yoktu. Başını önüne eğdi. Su damlaları alnından tek tek yere düştü. Hayri’nin, Ali’ye seslendiğini duydu.

“Hayri, ne oldu?” dedi merakla.

“Bir şey yok Kemal.”

Hayri kâğıt istemişti Ali’den, Ali hemen bir ip yaptı. Yanında olan kâğıdın bir kısmını iple Hayri’ye ulaştırdı.

Saatler ilerledikçe tutsaklar tek tek uzanıp yatmaya başladı. Sabahleyin her zamanki gibi güneş doğmuş usul usul yükseliyordu. Sayım yapıldı. Tutsaklar halen yatıyordu. Sabah çorbası getirildi. Akif oturduğu yerden seslendi:

“Tabakları doldurmanıza gerek yok. Zaten yemiyoruz...”

Gardiyan, alay edercesine, “Yemek yemiyorsanız çorba için bari.” dedi.

Akif ters ters baktı. Bunu gören gardiyan, hücre önündeki su dolu bidonun ağzını Akif’e doğru çevirdi. Bütün suyu Akif’in üzerine boşalttı. Bundan zevk alan gardiyanlar kahkaha attılar. Diğer gardiyanlar da kahkahaya eşlik etti. Küfür edip boş bidonu tekmeleyip oradan ayrıldılar. Böylece getirilen suyu da döktüler. Eylemciler sırlısıklam olmuştu.

Her gün bir önceki güne benziyordu. Günler su gibi akıp gidiyordu. Ne okunacak kitap ne gazete ne de dergi vardı. Hücrelerde kâğıt bile yasaktı. Ne televizyon ne de radyo vardı. Görüşe de çıkarılmıyorlardı. Dünya ile bağlantıları tamamen kesilmişti. Eskiden kıydan köşeden bazı haberler duyarlarken, şimdi zırnık kadar bir haber ve bilgi alamıyorlardı. Zamanlarını geçirecek ne satranç, ne dama ne de başka bir oyun vardı. Bedenleri ve birkaç parça elbise dışında yanlarında başka hiçbir şey yoktu.

Alt katta bazı seslerin geldiği duyuldu. Pür dikkat kesildiler. Bir şey anlaşılmıyordu. Ayak sesleri giderek yakınlaştı. Ardından

kat kapısı açıldı ve birinin hücreye konulduğu anlaşıldı. Gardiyanlar çekip gittikten sonra, Kemal hemen seslendi.

“Arkadaş! Yeni gelen arkadaş, kimsin, nereden geliyorsun?”

Avreş parmaklıklara tutundu ve başını kaldırdı.

“Benim Kemal, Avreş.”

“Ooo, hoş geldin! Nasılsın?”

“Sağol, iyiyim. Sen nasılsın?”

“İyiyim.”

Sırayla Hayri, Ali, Akif ve diğer tutsaklar Avreş’le merhabalaştılar, halını hatırını sordular.

“Avreş, aşağıda birileriyle tartışıyordun sanki, neydi o?”

“İçeri girer girmez salonda bir grup doktorla karşılaştım. Tanıyonumu ölçmek istediler. Ben de karşı çıktım, tartışma bu konuda çıktı.”

“Kaç gündür eylemdesin?”

“Sizlerden altı gün sonra başladım. Şimdiye kadar beni orada tuttular.”

“Senden başka ölüm orucuna giren başka kimse var mı?”

“Yok,” dedi Avreş “benim dışımda katılan yok.”

Kemal bazı tutsakları daha sordu. Eyleme katılıp katılmayacaklarını öğrenmeye çalışıyordu.

“Katılıp katılmayacaklarını bilmiyorum. Yalnız durumları iyidir.”

“Gelmeden önce onlara eyleme katılmaları için bir şey söyledin mi?”

“Kimsenin psikolojik baskı altında kalarak eyleme katılmalarını istemedim. Çünkü ciddi bir karardır.”

Hayri araya girdi.

“Çok doğru. Olması gerekeni yapmışsın.”

“Hangi taraftasın, hangi hücredesin?”

“İkinci kat, yedinci hücre.”

“İyi, iyi. Hayri’nin komşusu sayılırsın.”

Akşamüzeri Hayri, Avreş’e bir not yazdı. İpi hazırladı ve Avreş’e seslendi. Elini demir parmaklıklardan çıkardı. Torbayı birkaç kez salladı ve yedinci hücreye doğru fırlattı. Torba sekizinci hücrenin önüne düştü. Hayri kendi kendine “Takat kalmamış ki,” dedi ve

ipi geri çekti. Atmadan birkaç kez daha karşı mazgala baktı. Kimse yoktu. Torbayı bir daha attı. Avreş “Tamam” diyerek torbayı aldı.

Pusulayı torbadan çıkardıktan sonra “Çek!” diye seslendi. Pusula gelecekle ilgili tasarı ve önerilerdi. Avreş bir an önce okudu. Veda eden bir üslupla yazılmıştı.”Bizimle gelip pazarlık yapmazlar. Hele kısa süreli hiç yapmazlar. İlerde ne olur onu da tam bilemeyiz...” di-yordu. Hayri’nin notta verdiği mesaj taviz vermelerinin imkânsız ol-masa da zayıf bir olasılık olduğu yönündeydi. Ağırlıklı olarak savunma hakkı üzerinde duruyordu. “Savunma hakkı tanınırsa gü-venceye alınır, baskıya bir süre daha katlanılabilir.” diye yazmıştı.

Avreş okuduktan sonra Hayri’ye seslendi:

“Hayri! Hayri!”

“Evet.”

“Okudum, savunmanın kısıtlaması, baskının olmamasıdır. Bas-kılar olsaydı, savunmaları engelleyemezlerdi.”

“Öyledir, bir bütünlük arz ediyor.”

Hayri, yaşamın önemini ve değerini iyi biliyordu. Ancak hayatta kalmanın tüm yollarını denemişti. İşkence ve mahkemede yaptık-ları savunma koşulları ortadan kalkınca, artık yapacak bir şey kal-mamıştı. Tüm yollar tıkalıydı. Militan kadro yapısı bu noktaya bile zorlanarak getirilmişti.

İdareye verilecek dilekçede baskı ve işkenceye son verilmesi, in-sanca yaşama hakkının tanınması, mahkemede savunma hakkının verilmesiydi. Diğer direnişçilerin de görüşü alındı.

Ağustos ayının yakıcı sıcaklığı başlamıştı. Her taraf yanıyordu. Hücreler mezar gibiydi. Gece yarısına kadar sıcaktan pişiyorlardı. Gardiyanlar canları istedikleri an, hücrenin önündeki su bidonlarını dolduruyor, bazen de günlerce su vermiyorlardı. Açlıkla, ölüm oru-cuna girenlerin iradelerini kıramayacaklarını bildiklerinden, susuz bırakmayı tercih ediyorlardı. Hücreler cehenneme dönmüştü. Ölüm kervanı bu cehennemde ilerliyordu.

Direnişçi tutsaklar iradeleriyle ayakları üzerinde duruyorlardı. İrade, öyle bir silahtı ki, doğru kullanıldı mı, hiçbir güç üstesinden ge-lemezd.

Her direnişçi günbegün eriyor ve her gün biraz daha ölüme yaklaşıyorlardı. Adeta ölüme yelken açmışlardı. Kayıtsızca yol alıyorlardı. Her biri bir ordu, bir örgüt, bir iradeydi. İçlerindeki öfke, içlerindeki kin; gördükleri vahşet, yüreklerini birer granit dönüştürmüştü. Artık hiçbir güç ve uygulama onları durduramaz, insanca yaşama taleplerinden koparamazdı.

Ne temmuz ne ağustos sıcaklığı ne çıplak beton ne susuzluk ne açlık ne de çekilen işkenceler, tutkularını bastıramazdı. Onlar için ülkenin özgürlüğünden, kurtuluşa olan aşkla bağlılıklarından daha değerli bir şey yoktu.

Kemal'in baldırları ağrıyor, ayakları artık bedenini kaldıramıyor, tatati düşmüştü. Ayağa kalkarken, duvara dayanarak kalkıyordu. Baş dönüyor ve gözleri giderek kararıyordu. Her ayağa kalkışında yüzlerce yıldız gözlerinin önünden uçuyordu. Dili, damağı çürümüş, üst tabaka dilim dilim olmuş ve krem rengini almıştı. Ağzında tat kalmamıştı ve içi çamurla sıvanmış gibi bir his uyandırıyor. Bedenine kokular düşmüş, kolları ve baldırları iyice erimişti. Saçı dökülüyor, her gün yatakta bir avuç kıl birikiyordu. Sık kirpikleri, kalın kaşları, gür saç seyrekleşmişti. Cam gibi parlayan siyah gözleri sönmüş, gözkapakları ağırlaşmış, yüzündeki parlaklık sönmüştü.

Yatağında oturdu, sırtını duvara dayayıp ayağını uzattı. Bir sigara yaktı, dumanı zikzaklar çizerek yayıldı. Susamıştı. Susuzluktan içi yanıyordu. Gece boyunca rüya görmüştü. Rüyanın her karesi su ve yiyecekti. Özellikle bol bol su içiyordu. Ancak bir türlü susuzluğunu gideremiyordu. Uyandığında hep susuzdu.

Bir süre kendi kendine düşündü. Sonra direnişçilere seslendi:

“Arkadaşlar, her gün kendimizi bir ilde hissedelim. Bunu trafik plakasına göre yapalım. Bakalım hangimiz, hangi ilde öleceğiz. Bugün ölüm orucunun yirmi yedinci günü. Bugün Antep'teyiz. Orada, Haki arkadaşla birlikte olalım. Yarın yirmi sekiz. Giresun, bizim orası... Yirmi dokuzuncu günde benim doğduğum ildeyiz. En geç ölenimiz, acaba nerede ölür. Biliyor musunuz, altmış ikinci günde Dersim'de olacağız. Altmış ve altmış ikiden fazla yaşayamamız olmaz zaten. Ellinci güne kadar garanti ölmem. Ellinci gün-

den sonra Niğde, Sakarya, Tokat...”

“Kemal abi, sen daha fazla yaşarsın!”dedi Ali.

“Güç, kuvvet kalmamış ki...”

“İman var Kemal abi.”

“Bu susuzluk ciğerlerimi kurutmuş Ali, açlık çekiliyor, fakat susuzluk çekilmiyor. Bizim bahçede bir çiçek vardı, susuz kaldığı zaman yaprakları solar, taç yaprakları, dalları yere kadar eğilirdi. Kökünden sökülmiş gibi olurdu. Su verildiğinde aniden dirilir ve hemen kendine gelirdi. İşte öyle, sen Urfalısin; yaz aylarında susuzluktan toprağın nasıl çatladığını görmüş birisin. Yüreğimde aynen öyle çatlamış, göz ferlerim sönmüş.”

“Kemal abi, biraz zorla onları.”

“Ah Ali, ah, sadece ölmemizi istemiyorlar, acı çekerek ölmemizi istiyorlar.”

Tutsakların elinden hiçbir şey gelmiyordu. Kemal ve başka bir direnişçi daha dördüncü katta kalıyordu. Oraya muslukla hiç su gitmiyordu. Çatı katıydı ve en sıcak yerdı. Diğer katlara yer yer su geliyordu. Böylece kaplarını dolduruyorlardı. Kemal’in su içmesi gardiyanların insafına kalmıştı. Su getirmediklerinde günlerce öyle susuz kalıyordu.

Kemal gece boyunca kıvrandı ve gece yarısından sonra yatabildi. Sabah kuşların cıvıltısı ve hücreye vuran güneş ışıklarıyla uyandı. Eskisi gibi uykusu da gelmiyordu. Uyku sistemi bozulmuştu. Bir süre taş gibi bez döşek üzerinde sırtüstü kaldı. Sonra oturdu ve bir süre pencereden gökyüzünü ve koğuştta uçan kuşları izledi.

“Arkadaşlar bugün Hakkâri ilindeyiz!” diye seslendi.

“Hakkâri yaylalarında laleler yetişir,” dedi Hayri. “laleleri çok güzeldir. Ancak dünyadaki diğer lalelerden farklı bir özelliği var. Diğer tüm laleler dikine açılırken, Hakkâri laleleri ise boynu bükük, başları eğik açılır. ‘Ters lale’ diyorlar bu yüzden.”

“Belki özgür olmadıkları için boyunları büküktür,” dedi Akif.

“Bilmiyorum, ancak böyle bir gerçeklik var,” dedi Hayri, “ayrıca Hakkâri’de Zap Çayı üzerinde Deniz Gezmiş’lerin yaptıkları bir köprü var. Yanılmıyorsam ismi Gençlik Köprüsü’dür.”

“Hakkâri dağlarının zirvesinde, üç bin metre yükseklikte ve öz-

gürlüğü temsil eden asmin çiçeği var. Ben görmedim, anlattıklarına göre bu asmin çiçeği yükseklikten aşağı indirildikçe solarmış. Yukarıya götürünce açılmış. Ayrıca Berçelan leleleri meşhurdur. Hayri arkadaş söyledi, Berçelan ve Sümbül dağları, yaylaları namlıdır.”

“Osmanlı devletine karşı bir de isyanları var arkadaşlar. Bunu da unutmayın haa,” dedi Kemal.

“Bir de meşhur ve genellikle kuzey yamacı kış ve yaz hep buz kalan Cilo Dağı var. Çok sarptır,” dedi Akif.

O gün Hakkâri üzerinde uzun uzun konuşuldu.

Sıcak, susuzluk ve açlık, sivrisinek, lağım fareleri ve bitlerde eklenmişti sohbetin arasına. Direnişçilerin sivrisinekleri kovalayacak, bitleri öldürecek takatleri kalmamıştı. Kemal bir ara gömleğini çıkardı, sivrisinekleri kovaladı. Yorulunca betondan yapılmış sekinin üzerine oturdu. Derinden bir nefes çekti, boşuna çabaladığını anladı. Fiziki olarak zayıf düşmüştü. Uzandı ve battaniyeyi başına çekti. Sıcaklıktan bunalınca battaniyeyi üzerinden atıp oturdu. Biraz da can sıkıntısından Hayri’ye seslendi:

“Hayri, bu sivrisinekler beni mahvetti. Siz ne yapıyorsunuz?”

Hayri sırtüstü yatakta uzanmış, ellerini başının altına koymuş ve öylece düşünüyordu. Kemal’in sesi bıçak gibi düşüncesini kesti. Kalkıp oturdu.

“Ne yapalım Kemal? Sigara iç ve dumanını onlara savur.”

Kemal yerde duran paketten bir sigara alıp kibritle yaktı. Sigara dumanını sineklere üfledi. Kaçışan sinekleri görünce derin bir of çekti.

“Biz ne günlere kaldık ya!”

“Bir de ne günler yaşadık Kemal abi,” dedi Ali.

“Evet Ali. Dün hiçbir şeydik, bugün her şeyiz.”

Sivrisinekler dumandan kaçıyor. Kemal güldü.

“Hayri arkadaş senin icadın felaket ha! Şimdi dumanla sivrisinekleri kovalıyorum.”

Hayri koltuk altlarını kaşıdı ve ardından cevap verdi:

“Kemal ben de bitlerden rahatsız oluyorum. Beni yediler. Her tarafım kaşınıyor.”

“Öldür Hayri, öldür!”

Hayri gülümsedi ve karşılık verdi.

“Takat var mı ki, bir değil on değil...”

Konuşmaya Ali de katıldı. Ali uzun süre bit öldürmüş ve sonra vazgeçmişti.

“Ne olacak onlar da biraz beslensinler. Nasıl olsa öleceğiz, bari onlar aç kalmasın ve midelerini doldursunlar.”

Akif gülümsedi.

“Arkadaşlar bit ve sinekler ne ki, hücremde cardın faresi var.”

Kemal:

“Benim burada cirit atıyorlar. Gece oldu mu meydan onlara kalıyor.”

“Her biri bir kedi kadar,” dedi Ali.

“Burada ekmeği, yumurtayı, bile alıp götürüyorlar,” dedi Akif.

Gardiyan hücre önlerinde duran yemek servislerini günde üç kez doldurup boşaltıyordu. Yemeğin bir kısmını da fareler yiyordu. Ortalıkta karasinek ile sivrisineklerin çoğalmasına sebep oluyordu.

Gardiyanlar birkaç günde bir hücrede arama yapıyordu. Yine aramaya gelmişlerdi. Küçücük hücreye beş altı gardiyan geliyordu. Akif’in kaldığı hücrede arama yapıldı. Kaloriferin arasında içi boşalmış bir yumurta bulundu. Yumurta kabuğunu bulan gardiyan sevinçten dört köşe oldu. Güldü, bağırdı ve aralarında alay konusu yaptılar. İçlerinden biri alaycı bir şekilde seslendi:

“Bu ne?” dedi.

“Yumurta kabuğu,” dedi Akif.

“İçini ne yaptın?”

“Delinerek içi boşalmış,” dedi başka bir gardiyan.

“Yok canım, fareler yemiş, kabuğunu da buraya atmışlar,” dedi bir başka gardiyan.

Bir başka gardiyan tüm tutsakların duyacağı şekilde, “Akif gizliden yumurta yemiş. Haberiniz olsun!” dedi.

Kafalarında direnişçiler arasına çelişki ve güvensizlik, kuşku yaratmayı hedefliyorlardı. Akif kızardı, gözleri birer gülle gibi döndü, dudağı titredi, patlayacak kadar dolmuştu.

“Ben bir şey yapmamışım, iftira ediyorsunuz. Ben öldüğümde anlarsınız. Şimdilik başka bir şey söylemek istemiyorum.”

“Akif! Akif! Boş ver takma kafana.” diye seslendi Hayri.

Aramayı bitiren gardiyanlar çekip gittiler. Güneş batmış akşam olmuştu. Sıkıntı bir rüzgâr gibi Kemal’in yüzüne vuruyordu. Sessizlik ona birer diken gibi batıyordu. Bazen de bir dağ gibi üzerine üzerine geliyordu. Tartışmak, konuşmak onun en büyük özelliği idi. Birkaç kez başını parmaklıklara dayadı ve ardından seslendi.

“Hayri!”

“Haa Kemal?”

Kemal önce güldü ve ardından devam etti:

“Bize bir şarkı söyle, hani sevdiğin bir şarkı vardı, onu söyle, bizi kırma son kez olsun.”

“Senin sonlarının sonu gelmiyor ki,” dedi Hayri.

Hayri uzanmış, saçlı sakalı birbirine karışmış, elbiseleri kirlenmiş, çürüyen bedeni ölü kokusu yayıyordu. Dili beyazlamış, ağzının içi pelteleşmişti. Kemal gibi ne güneşi ne gökyüzünü görebiliyordu. Cezaevi iklimi yaşıyordu. Ya sıcaktı ya da soğuk. Sıcaklar yazı, soğuklar ise kış anımsatıyordu. Baharın güzelliği, son baharın ölümü görülmez ve koklanmazdı. Cezaevinde ara mevsimler yoktu. Ara mevsimler ölü mevsimlerdi. Ondandır ki cezaevi kişiliği çoğu zaman yaz ile kış merasimleri arasında sıkıştıyordu. Bazen iklimde boğulur ve birçok güzelliği yitirirlerdi.

Hayri gözlerini hücrenin ortasında duran ampule dikmiş bakıyordu. Düşünceliydi. İçinden şarkı söylemek gelmiyordu. “Biz kendimiz şarkı olmuşuz, söyleyecek hal mi kalmış?” dedi kendi kendine. Yorgun ve takatsizdi. Bir deri bir kemik kalmıştı. Sadece battaniyesi vardı, döşeği bile yoktu. Beton kemiklerine işliyor, birer çivi gibi batıyordu. Baştan beri döşeği yoktu, vermemişlerdi. O da istememişti. Birkaç kez içinden istemek geldi, sonra: “Ya arkadaşların döşeklerini de alırlarsa? En iyisi böyle idare edeyim. Arkadaşlar rahat etsin.” diyerek döşek istemekten vazgeçmişti. Günlerdir bu acıya katlanmıştı. Şimdi ise çok zorlanıyor, acı çekiyordu.

Hayrı, ölüme bir durak kala Kemal'in isteğini reddedemezdi. Uzandığı yerden kalktı, güçlkle bağdaş kurdu. Kendisini seven annesini gözlerinin önüne getirdi. Kurumuş dudaklarını yaladı ve söylemeye başladı:

*“Ağlama yar, ağlama aney
Mavi yazma bağlama
Mavi yazma tez solar aney
Ciğerimi dağlama*

*Ayva nar olan da gel aney
Bahçeyi dolan da gel
Hasta düştüm gelmedin aney
Bari can verende gel*

*Ağlama yar, ağlama aney
Kara yazma balgama
Bir gün bende ölürsem aney
Benim için ağlama*

*Hasta düştüm gelmedin aney,
Bari can verende gel...”*

Hayrı şarkıyı bitirdikten sonra, Ali yerinden fırladı, hücrenin demir parmaklıklarına tutundu ve heyecanla seslendi:

“Kemal abi! Kürtçe bildiğin bir şarkı vardı, sen de bize onu söyle...”

Kemal oturduğu yerden cevapladı:.

“Ali bu şarkıyı Lübnan’da öğrendim. O zaman bir teybimiz vardı. Hep çalardık. Gülistan o şarkıyı çok hoş söylüyordu. 1980’den beri hep söylerim. Kürtçeyi öğrenemedim, ama bu şarkıyı ezberledim. Sözlerinin anlamını da biliyorum,” dedi ve söylemeye başladı.

*“Dünyaye zor cıwane, şêrine
Em tê de hêsin Welat nîne*

*Gêlle min û tu pîr cîwanî
Hem merdi hem qebremanî
Ka ew soza te awanî
Gelê mino tu ji min cuda bû
Hestir çavê min zûba bû
Tû ji ber çavê min wenda bû
Gelê mino tu limin vegere
Didim te sozê li dile
Xebat bikin hemu bi hev re*

Kemal, güzel söylemişti. Kürtçeye alışık olmayan aksanıyla söylemesi sesini daha sempatik kılıyor ve farklı bir duygu katıyordu. İnsanı duygulandırıyor, içinden bir şeyler alıp götürüyordu. Kürtçe bilmediği için “w” leri “v” olarak telaffuz ediyordu. Kürt değildi, ama ideolojik bir arkadaştı.

Şarkı faslı bittikten sonra tecrit uzun bir sessizliğe büründü. Nefes alıp vermeleri yavaşlıyor, kalp atışları seyrekleşiyordu. Akıp giden zamanın her saniyesi onları ölüme sürüklüyordu. Bünyeleri kendi kendini yiyip bitiriyordu. Sakalları uzamış, gözleri çukura kaçmış, bir deri bir kemik kalmışlardı.

Hayri kendi kendine mırıldanıyordu:

“Biz öldükten sonra arkadaşlar eylemi nasıl bitirir? Bir kan davasına dönüştürmezler mi? En iyisi bu konuda yapılması gerekenleri, çıkacak ilk fırsatta, arkadaşlara anlatmam gerekiyor. Halka olan görevimizi yerine getirmedik. ‘Ölürsem mezar taşıma bu adam borçludur’ yazın demiştim. Acaba sözüm yerine ulaştı mı? Önemli olan mücadelenin sürmesidir,” diye düşünüyordu

Kemal seslendi.

“Ne var Kemal?”

“Eskiden kurallara nasıl uyduğuma şaşıyorum.”

“Doğrularla yanlışlar birer kalıp değil Kemal. Doğru ve yanlışlar koşullar ortaya çıkarır. Ayrıca topluma dayalı kimi doğru ve yanlışlar da görecelidir. Bazı doğrular bilimsel de değil. Sorun kurallara uyup uymamamız değil, sorun, varsa bir yanlış, nerde yaptık sorusudur?”

“Öyledir. Acaba geçen sene kırk günün üstünde girdiğimiz ölüm orucunu sonuna kadar götürseydik daha doğru olmaz mıydı ?”

“Sence olur muydu?” dedi Hayri

“Değerlendirme sorunu, hem de somut ve gerçekçi...”

“Sorun da budur zaten. Dışarıda bunu yaparlar. Keşke şimdi Mazlum da burada olsaydı,” dedi Hayri.

Tam bu sırada koğuşun kapıları açıldı. Cengiz ve birkaç gardiyan içeri girdi. Cengiz yüksek sesle şunu söyledi:

“Herkes ölüm orucuna niçin, hangi amaçla girmişse dilekçeyle yazıp belirtsin. Anlaşıldı mı?”

“Anlaşıldı,” dedi Hayri, “ancak bizde ne kâğıt ne de kalem var. Bize kâğıt ve kalem getirin.”

“Tamam, paranızı verin sizlere kantinden alırlar.”

Paralar verildi ve biraz sonra her tutsağa bir kalem, her kişiye birkaç kâğıt verildi. Gardiyanlar gittikten sonra Kemal sesi duyuldu:

“Hayri! Hayri!”

“Ne var Kemal?”

“Hepimizin yazmasına gerek yok. Adımıza sen yaz. İmza at, tamamdır.”

Diğer direnişçiler de Kemal’e katıldı.

“Yazmasına yazarım, ama hepinizin imzalaması gerekir.”

Hayri yarım saat sonra yazdığı dilekçeyi yüksek sesle okudu. Dilekçe baskı ve işkenceye son verilmesi ve mahkemelerde savunma hakkının engellenmemesine dönük olarak yazılmıştı. Tutsaklar “tamam” deyince Hayri temize çekti. Direnişçilerin ismini yazdı. İmzasını attıktan sonra gardiyanı çağırırdı. Birazdan gardiyan geldi.

“Dilekçe yazmamızı söylediler. Biz de yazdık. Ancak diğer arkadaşların da imzalaması gerekir. Bir zahmet götür de imzalasınlar. İmzaladıktan sonra idareye verirsin.”

Gardiyanın hoşuna gitmedi. Tereddütlü ve isteksizce kâğıdı diğer tutsaklara götürdü. Dilekçe imzalandıktan bir süre sonra, tekrar kapı açıldı ve ayak sesleri geldi. Kat ve hücrenin kapıları açıldı. Gardiyan gittikten sonra, “Yeni gelen arkadaşlar merhaba,” dedi Kemal.

“Merhaba Kemal, nasılsın?”

“Ooo, kardeş sen misin?”

“Evet Kemal.”

“Yalnız mısın?”

“Hayır, hemşehrimle birlikte geldim. Bir haftadır eyleme girmişiz. Bizi sinema salonuna götürdüler, orada zincire vurdular. Dört gün su vermediler. İşkence yaptılar. Eylemden vazgeçmemizi istediler. Tehditler savurdular, umutları kırılınca bizi buraya getirdiler.”

“Arkadaşlar nasıl?”

“İyidirler. Başka arkadaşlar da eyleme katılmayı düşünüyor. İdare tedirgin. Bu nedenle koğuşlarda baskı arttırılmış.”

“Avukata çıktınız mı hiç?” dedi Kemal.

“Hayır. Ya siz?”

“Biz de çıkmadık.”

Kemal, Hayri’ye seslendi.

“Ne var Kemal?”

“Diyelim ki avukat için bizi çağırdılar, ne olacak; gidecek miyiz, gitmeyecek miyiz? Bunu hiç düşünmedik.”

“Bizi ilişkisizlikte boğmak istiyorlar. Böyle bir fırsatımız doğarsa neden gitmeyelim? Dünyaya açılan bir pencere olanağını neden elimizin tersiyle itelim? Aile görüşü için de böyle düşünüyorum. Fakat bizi ne aile ziyaretine ne de avukata çıkarırlar.”

“Katılıyorum. Acaba diğer arkadaşlar ne düşünüyorlar?” dedi Kemal.

Diğer tutsaklar da Hayri’ye katıldıklarını belirttiler.

Ailelerinin baskısıyla iki gün sonra Cengiz koğuşa gelip seslendi:

“Görüşçülerinizle görüşmek istiyorsanız idareye dilekçe yazın.”

Tutsaklar aileleriyle görüşmek için dilekçe yazdı. Kemal ise, şunu yazmıştı:

“Ben ziyaretçilerimle görüşmek istiyorum. Fakat beni ziyaretçilerimle görüştürecektir cesareti idarede bulamıyorum.”

Duygular Alev Alev

Burası mengene
Ne konuşulur
Ne yatılır
Ne kaşınır
Ne de yenilir
Nefes alıp gülmek
Birbirine bakmak
Ve insan olmak yasak
Yasaklar cumhuriyeti
Korku kıyusu
Gülin koku vermediği
Çiçeğin açılmadığı
Seslerin boğulduğu
Güneşin karardığı
Yürekerin çivilendiği,
İnsanlığın öldüğü
Onurun kirle yıkandığı
Duyguların kelepçelendiği diyar
İnsanlar aç
Damarlar mor
Bakışlar kanlı
Yüzler umutsuz
Yaşam karabatak
Sevgi kursaktaki mezar
İhanet avuçta
Ölüm yürekteki mezar
Burası zindan

*Yaşamın karardığı diyar.
Dört mevsimi çığlık
Her gece zelzele
Her gün bir ızdırıp
Her söz bir mızrak
Dadası yok
Çocukları çok
Burası zindan
Ölümin kurtuluş olduğu diyar
Ne kar ve ne yağmur yağar
Bahar hiç uğramaz
Aileler umutla gelir
Göz yaşıyla gider
Duygular baraj
Kelimeler gülle
Adımlar sel olur
Tüm hisler karanlıkta boğulur,
Rüyalar çıplak
Bedenler kanlı
Duygular esir
Bakışlar nemli
Rüzgar gibi korku eser
Bedenler bitkin düşer
Sevdalar yere çarpar
Burası ölüm zindanı*

Ali hücrede oturmuş, sırtı duvarda ve bedeni erimişti. Kızıl yıldız bir yıldız gibi bakıyordu. Boyu incelmış, avutları çökmüştü, kasları erimişti. Canı sıkındı. Yanında duran kalem ve kâğıdı aldı. Bir şeyler yazmak istedi. İlk aklına gelen, ailesine bir mektup yazmaktı. Ancak mektup gönderilmiyordu. Canı bir şeyler yazmak istiyordu, fakat konu bulamıyordu. Etrafına baktı beton, demir, bit, sinekler... Beyni o dar dünyaya kilitlenmişti. Kalemı birkaç kez incelmış parmaklarının arasında evirip çevirdikten sonra yazmaya başladı:

“Ey cezaevi; insanlık mezarı, diri diri gömülen tabutluk, can yiyen canavar. Dört mevsimi olmayan, baharı ve sonbaharı yaşamayan hücrem. Umutları betona gömen, sevgiyi asan haydutlar. İşkencenin evi, sevgi düşmanı, sana daha nasıl anlatayım. Seni en keskin ve biçilmiş sözlerle, yüreği ağlatan dolu dolu imgelerle anlatan şair değilim ki... Yaptıklarını cihana ve geleceğe anlatacak yazar hiç değilim. Sen bizi yedin. Ben de seni yemeyi ne kadar isterdim. Ayının yediği bal gibi seni yemeyeceğim. Seni insanlığın defterine yazacağım. Bilmiyorum yaptıklarını nasıl yazacağım. Eğer bir şair olsaydım, tarihçi Herodot gibi vadi vadi, dağ dağ, nehir nehir, çeşme çeşme, köy köy ve ev ev dolaşırdım dünyayı. Elmas, zümrüt, kehribar, akik ve diğer değerli taşları torbaya doldurur gibi nerede güzel bir söz, nerede seni anlatan bir hikâye, nerede sana uyan bir anlatım varsa alırdım dizelerime. Baharda çiçek toplar gibi söz toplardım. Yazardım bir destan ki, ne Homeros’un İlyada’sı ne Şekspir’in Tragedyası ne Dante’nin İlahi Komedyası ne Ömer Hayyam’ın Altın Sözler’i ne de Ehmedê Xanê’nin Mem u Zin destanı ulaşacaktı. Alırdım dünyanın kültürünü, alırdım dünyanın en güzel sözlerini sırtıma, bu sözlerden yapardım bir saray, her çiçekten bir bahçe ve açardım dünyanın hizmetine. Yılanın, akrebin zehrinden veba, cüzam ve raşitizm hastalığından peydahlanan mikroptan bir hamur yoğururdum. Bu hamurda seni en işlek yolda yapardım, gelen giden yüzüne tükürsün diye, ey zindan!”

Ali bir şeyler daha yazdı. Ardından karaladı ve kâğıdı yırtıp tuvalete attı. Uzayan tırnaklarına baktı. Başını salladı ve yatağa uzandı.

Günler ilerledikçe ölüm orucu kervanı da uzuyordu. Direnişçilerin sayısı on altıya ulaşmıştı. Her gün birileri katılıyordu.

Açlık bir hırsız gibidir. Damarlarda bir gezginci gibi durmadan gezer. Bir avcı gibi avını arar, atıştıracak bir şeyler ister ve bu istek yağış bekleyen çöller misali kavrulur.

Nerede hayat varsa orada irade var. İrade açlık güdülerine hüküm eder ve kendine bağlar. Tüm kapıları üzerine kapanır. Buna bedendeki istek ile amaç çatışması denilir. Biri mutlaka diğerini alt eder.

İnancı güçlü olanların iradesi açlık güdülerine hüküm eder, onu denetler ve uysallaştırır. Gün geçtikçe mide alışır ve uykuya yatar.

Bu kez beden çözölür, kaslar, damarlar erir ve her gün biraz daha ölür. Zamanla hayat suyunun akışı kurur.

Açlık bir tuzaktır. İradeyle denetim altına alınmaya düşman olur. Hem vezir hem rezil eder. Hem ilaçtır hem zehir hem deniz hem köpek balığı hem mercan hem ahtapot...

Açlığı denetlemek kendi bedenini denetlemektir. Kendini denetleyen insan yüce insandır.

O yüce insanların eylemi zor bir evreye girmişti. Sıcaklar daha da dayanılmaz olmuştu. Susuzluk ateş gibi yakıyordu. Üçüncü ve özellikle dördüncü katlarda su akmıyordu. Gardiyanlar da bidonla su vermiyordu. Bu her iki katta kalan tutsakların susuzluktan boğazları kurumuş, dudakları çatlamış, konuşamaz hale gelmişlerdi. Dördüncü kat dokuzuncu hücrede kalan bir tutsak, anlaşılmas sesler çıkartıyor ve kendi kendine konuşuyordu. Susuzluk beynine vurmuştu. Kıvrıyor, şuursuz sözler mırıldanıyordu. Birkaç kez bayılıp ayıldı. Diğer hücredeki direnişçiler sesleniyor, ama bir türlü cevap alamıyorlardı. Dava arkadaşına ulaşamamanın ve hiçbir şey yapamamanın ezikliğini yaşıyorlardı. Birkaç kez gardiyanı çağırdılar. Gardiyan gelmediği gibi “Ölüyorsa ölsün, sanki parayla satın mı almışım. Zaten ölmek istiyorsunuz!” diye bağırdı.

Bayılan direnişçi susuzluktan serap görüyordu. Kulağına su şırıltısı geliyor, gözleri önüne çeşmeler, çaylar akıyordu. Doyasıya içiyordu. Ama bir türlü doymuyordu. Ayıldığında kendini taşıyamaz duruma geliyordu. Sağa sola sendeliyor, tuvalet bölümüne geçmek için duvara tutunuyor, başı dönüyordu. Musluğa doğru sürünerek gitti. Dizini betona dayadı ve musluğu açtı. Musluktan sıcak bir hava geldi. Ağzını musluğa koydu ve tüm gücüyle emdi. İçer gibi yaptı. Tükürüğünü yuttu, ancak bir damla su bile ağzına girmedi. Dudağını bile nemlendirmede. Musluktan umudunu kesince tekrar geri dönüp yatağına uzandı. Bağırmak istiyordu. Bağıramıyordu. Konuşmak istiyor, ancak konuşamıyordu. İradesinin dışında gırtlğından ilginç sesler çıkartıyordu. Beyni zonklu-
yor, içi yanıyor; sanki ciğeri çatlıyordu.

Hayri daha fazla dayanamadı. Sesi ona en büyük işkence gibi geliyordu. Tutsağına su göndermeye karar verdi.

“Arkadaşlar su göndereceğim,” dedi.

Hayri yanında bulunan naylonu çıkarttı. Naylona üfledi delik değildi. Direnişçiye birkaç kez seslendi. Direnişçi biraz da olsa kendine gelmişti

“Sende ip varsa, aşağıya sark, sana su göndereyim,” dedi Hayri.

Direnişçide ip yoktu. Önce etrafına baktı. Üzerindeki battaniyeyi inceledi. Ardından elbiselerini, atletini, ince ince yırttı. Parçaları birbirine bağladı. Hayri’ye ulaşacak kadar ayarladı. Yaptığı ipi topaç hale getirip aşağıya attı. Ancak karşıdaki parmaklıklara takılı kaldı. İpi çekti ve ikinci kez attı. Bu kez parmaklıklara çarparak kat salonuna düştü. Üçüncü kez denedi bu kez ip gözden kayboldu. İpinin diğer ucu Hayri’nin kaldığı hücrenin yanına da sarkıyordu.

“Tamam, ama kısadır. Biraz daha bırak,” dedi Hayri.

Tutsak biraz daha ip ekledi ve uzattı.

“Şimdi ipi nasıl içeri çekeceğim,” dedi Hayri kendi kendine. Üzerindeki gömleği çıkarttı. Bir kolundan tutup hücrenin parmaklıkları arasından kolunu uzattı. Bir metreye yakın ilerde olan parmaklıklar arasında sallanan ipe gömleğini fırlattı. Amacı gömleği ipe dolayıp içeri çekmekti. Olmadı. Bir daha attı. İpe değince sevindi. Gömleğini çekti. Gömlek yere düştü. İp ise yine öte tarafa kaçtı. Başını ve göğsünü demir parmaklıklara dayamış ve defalarca ipe gömleğini fırlattı. Bitkin düştü, kolları yoruldu. Bir ileri bir geri kendini çekerken, diz üstü betona çakıldı. Avreş Hayri’nin düştüğünü gelen sestten anladı. Baştan beri kulakları ondaydı. Bir gözü de mazgaldaydı.

“Ne oldu Hayri, ne oldu ?”

“Çok kötü düştüm.”

“Sen karışma, ipi benden taraf atmasını söylerim.”

Direnişçi ipi çekti ve Avreş’e doğru fırlattı Avreş de uzun süre uğraştı. Fakat bir türlü ipi alıp hücreye çekemedi. Avreş’in de umudu kırılınca yukarıdaki direnişçi ipi çekti. Hayri ile Avreş su gönderemediklerinden dolayı kahroluyorlardı. Ayrıca harcadıkları emek ve çaba da boşa gitmişti.

Bir sonraki gün su üst kattakilere verildi. Başta Kemal kana kana içti.

Direnışçiler ölüme doğru ilerledikçe doktorlar da günde bir kez gelip gitmeye başladı. Doktor ve gelen gardiyan kendini direnişçilerle karşılaştırıyordu.

“Bunca gündür yemek yemeden bunlar nasıl yaşıyor? Ben on gün dayanmam,” diye mırıldandı. Tutsakların moralini bozmak için bir şeyler söylemek istedi:

“Ulan sizler gizliden yemek yiyorsunuz, bizi mi kandıracaksınız!”

Doktor, “Kalk Kemal, sen yemek yemişsin,” dedi.

Kemal yataktan doğrulup oturdu. Gözleriyle doktoru yerce-sine baktı.

“Sen insan mısın?”

“Evet, şüphen mi var?”

“Evet doktor, insan olmadığın kesin. Eğer insandıysan, şimdi değilsin, çünkü insanlığını yitirmişsin.”

“İnsanlığın ölçüsü senin elinde mi?”

“İnsanın insanlık terazisi, pratiğidir. Sevgi ve saygı ölçüleridir.”

“Senden öğreneceğim insanlığın üstüne sıçayım!”

“Doktor olarak neden buraya geliyorsun?”

“İşte öylesine. Görev icabı. Bırak insanlığı minsanlığı. Gel şu eylemi bırak. Sana kebab, pırlola ısmarlayacağım!”

“Sen beni çocuk mu santıyorsun? Biz bir ülkenin kaderini tayin edecek eyleme girmişiz. Sen kalkıp kebaptan bahsediyorsun.”

“Kızma Kemal, bir düşünceydi söyledim. Sen de reddettin...”

“Kardeşim sen doktorsan, doktorluğunu yap. Gardiyanlık, polislik, işkencecilik yapma!”

“Ne yapıyorsam ülkem için yapıyorum.”

“Her şey ülke için yapılmaz. Her şey ülke için söylenmez.”

“O zaman sen ne için bu eylemi yapıyorsun?”

“Çok basit. Onurumuzla oynanmasın. Yani işkence yapılmassın. Bunun güvencesi verilsin hemen bırakırız. Biz fazla bir şey istemiyoruz. İnsanca bir muamele... Bir su bile verilmiyor!”

Tam bu sırada Cengiz de geldi. Birkaç saniye sessizce izledi ve ardından konuşma ihtiyacı hissetti.:

“Ölüm orucunda ölürsen çok üzülürüm.”

“Neden Cengiz?”

“Çabuk kurtulup gitmiş olursun. Her gün sana acı çektire çek-tire ölmeni görmek istiyordum.”

“Bunu sana tattırmayacağım. Ben ölürsem, sen de öleceksin!”

“Ben çabuk çabuk ölmem.”

“Bu cezaevinde yaptıklarını sana bırakmazlar.”

Bir süre daha konuşular ve ardından gittiler. Kemal artık ayağa kal-mıyordu. Kafasından geçeni açıklamak için arkadaşlarına seslendi:

“Arkadaşlar, artık durumumuz ağırlaştı. Her an bizi hastaneye kaldıracırlar. Eğer zorla serum vermeye kalkışılırsa, serum şi-şelerini kıralım. Ona rağmen tavırlarında ısrar ederlerse, doktorlar hakkında davacı olalım. Bu bir hukuki haktır. Bir de hangimizi gö-türürlerse, ‘arkadaşlar beni götürüyorlar’ diye bağıralım. Ne di-yorsun Hayri? Ne de olsa doktorsun...”

“Öyledir Kemal.”

Kemal’in konuşmasını gören gardiyan hücrenin önüne geldi.

“Neden konuşuyorsun?”

“Ben konuşurum.”

“Konuşamazsın, yasaktır.”

“Senin yasağın beni ilgilendirmez.”

“İbnelik yapma, hücreyi açar kafanı ezerim.”

“Gardiyan gardiyan, artık bize küfür edemezsin. Biz özgürüz. Normal hakkımız olan her şeyi canımızla alıyoruz.”

“Git işine, bir daha konuşma,” dedi ve çekip gitti.

İki gün Kemal’e su verilmedi. Susuzluk onu ezdi. Yıktı, pa-ramparça etti. Gözünü her kapadığında su gördü. Beyni suya ki-litlenmişti. Kollarını bile kıpırdatamıyordu. Akşam üzeri su verdiklerinde içti ve birkaç saniye içerisinde kendine geldi. Sesi açıldı, bedeni dirildi ve tekrar seslendi.

“Hayri!”

Hayri cevap vermedi. Sırtüstü uzanmış, saçsı sakalı birbirine ka-rışmış, yüzü ölüleri andırıyordu.

Kemal yeniden seslendi:

“Başka arkadaşların da geleceğini düşünüyorum. Dayanamaz-

lar. İçlerindeki cevher ölmemiş.”

“Gelirler, Kemal gelirler. Acele etme. Bizden sonra çok arkadaş gelecek.”

“Öyledir. Bari bizden sonra gelenler aynı şeyi yaşamassın. Şimdiden ne düşünüyorum biliyor musun? Arkadaşlar işkencesiz, dayaksız, hakaretsiz, bitsiz, yan yana oturmuş havalandırmada top oynayan bir yaşam düşünüyorum. Düşündükçe mutlu oluyorum. Altıyla başladık şimdi on altıyız. Yarın daha çoğalacağız!”

“Olacak Kemal, olacak; fazla bir şey istemiyoruz.”

Kemal, Hayri’nin baştan beri söylediklerini düşündü.”O her zaman en iyi iyisini düşünür,” dedi kendi kendine. Gözlerinin feri sönmüş, artık bulanık görüyordu. Bilinçli olarak arkadaşlarına kendi durumuyla ilgili bir şey söylemiyordu. Moralleri bozulsun istemiyordu.

Bir gün sonra Kemal’i almaya geldiler. Gardiyanlar sedyeye koyup götürcekleri sırada:

“Arkadaşlar beni götürüyorlar!” diye bağırdı.

Hayri ellerini yere dayayarak güç alıp kendini geri çekti, sırtını duvara dayadı. Kalçaları morarmıştı, ağrıyordu. Halen döşeksiz yatıyordu. Göz kapakları birer kemer taşı gibi ağırlaşmıştı. Her iki elini boydan boya uzattı. “Kemal’i nereye götürüyorlar? Yoksa durumu çok mu kötüydü. Yok canım. Belki de sohbet etmek için götürdüler. Keşke anlaşmanın yolu açılsaydı. Ama sanmıyorum. Bu devlet, bu zihniyet ölmemizi istiyor!” diye düşündü.

Bir süre sonra Kemal geri getirildi. Bu kez Ali’yi götürdüler.

“Kemal ne oldu?”

“Bir şey yok Hayri. Boş laflar işte. Tedaviyi dayattılar. Kabul etmedik ve geri getirdiler.”

Kemal’in gözleri giderek görmez oldu. Sigarayı bile yakamıyordu. Beyin gözüyle, kalp gözüyle görüyor, el yordamıyla günlük ihtiyaçlarını karşılıyordu. Kalkıp yürüyemediğinden dolayı, ufak suyunu yattığı yerde yapıyordu.

Sivrisinek ve karasinekler bedenini teslim almıştı.

“Hayri!”

“Ne var Kemal?”

“Çavê min nabîne!” (Gözlerim görmüyor)

“Yeni mi başladı Kemal?”

“Yok.”

“Susuz kalmanın etkisidir Kemal.”

Direnışçiler üzüldü. Her gün konuşan, bir şeyler söyleyen can yoldaşlarını giderek kaybettiklerini hissediyorlardı. Yapılacak hiçbir şey yoktu. Kötü sonun ayak sesleri geliyordu.

Kemal sigara içmek istedi. El yordamıyla kibriti arayıp buldu. Sigarayı ağzına aldı ve kibriti çaktı. Bir türlü sigarasını yakamadı. Çöp sönmüştü. Derin bir “Ahh” çekti. Bir çöp daha yaktı. Ateşi sigaranın ucuna denk getiremedi yine. Bir daha yaktı. İnatçı bir kibrit-sigara çekişmesi yaşadı. Sonunda sigarayı ortasından yakmayı başardı. Bir-iki nefes ciğerlerine çekti ve ardından tekrar bir “ohh!” çekti. Sigara kısa sürede bitince, ortadan yaktığını anladı.

“Avreş bir türlü sigaramı yakamıyorum. Yaktığım da birkaç nefeste bitiyor.”

“Kemal!”

“Ne var Hayri?”

“Sigarayı sol avucunun içine koy. Sigaranın yakılacak ucu serçe parmağını üstünde, bir santim falan çıksın. Kibrit kutusu sigara tuttuğun elde kalsın. Sağ elinle çöpü yak. Sol elin serçe parmağın ucunu sağ elin başparmak tırnağının üzerine indir. Böylece daha isabetli yakarsın.”

Kemal söylenenleri aynen yaptı ve sigarayı ikinci çöple yaktı, hem de ucundan...

“Hayri bu icadın birebir geldi. Düşünüyorum da neden böyle akıl edemedim?”

Bir süre sonra periyodik olarak muayene için doktor geliyordu. Doktor, hücre önünde durup Kemal’e baktı. Kemal’in bakışlarından şüphelendi.

“Kemal bugün nasılsın?”

“İyiyim.”

“Bunlar kaç?” diye dört parmağını gösterdi doktor.

“Bir,” diye cevaplandırdı Kemal.

“Kemal gözlerin gitmiş.”

“Biliyorum.”

“Eylemi bırak gözlerin düzelir. Tekrar görürsün. Daha tazedir. Vitamerinlerle gözünü canlandırırız. Kurtarabiliriz. Ama zaman geçerse kurtaramayız.”

“Ölen adama sağlam göz gerekmez doktor. Bizi olduğumuz gibi kabul edeceksiniz. Beni olduğum gibi kabul edeceksen, zaten bırakırım. Ama beni, düşüncemi olduğu gibi kabul etmezsen, ‘Kemal olmasın, ama gözün olsun, Kemal’in iradesi olmasın gözü olsun’ dersen, ben böyle bir Kemal istemem. Ben siyasi, insani olarak ölmüş bir Kemal’i asla kabul etmem.”

Kemal hızlı bir gidişatı yaşıyordu. Bazen sayıklıyor, kendi kendisiyle konuşuyordu. “Arkadaşlar gelip beni kurtaracak, artık Eskişehir cezaevindeyiz. Ölürüm yine kabul etmem...” diyordu. Şuurunu yitirmişti. Bazen de ayılıyor ancak kalkamıyor, oturamıyordu.

Kibriti bulunduğu yerden almak için elini uzattı. Eli kibrite çarptı ve beton seki üzerinden düştü. Almak için aşağıya doğru elini uzattı. Ancak eli yetişmedi. Bedenini o tarafa kaydırmak için hayli uğraştı. Gövdesini sarktı. Sanki biriyle boğuşuyordu. Elini, ayaklarını, bedenini iradi olarak kullanamıyordu. Sekinin kenarına kadar geldi. Eliyle kibriti ararken düştü. Kalkmak istedi, ancak gücü yetmedi, kalkamadı. Ne elleri ne de ayakları iş görüyordu. Kolu kanadı kırılmış, başı kesilmiş bir kuş gibi çırpınıp durdu. Yirmi-otuz santimlik bir yükseklikteki seki üzerine bir türlü çıkmadı. Dişlerini sıktı, yüzünü ekşitti, gücünü toparlayıp tekrar tekrar denedi. Var olan inanç ve kararlılıkla bedenini kaldıramadı. Öylece kalakaldı. Çıplak beton üzerinde yüzükoyun kaldı. Hafızasını yitirmişti. Sanki karışık bir yer değil de, dünyanın en yüksek tepesi olan Everest’e çıkıyordu. Bedeni dediğini yapmıyordu. Artık kontrolsüz bir beden vardı.

Büyük adam Kemal Pir, artık bir karışlık yere çıkamıyordu. Sesi soluğu kesilmişti. Kendini dirhem dirhem öldürmüştü. Kendini damla damla eritmişti.

Canı hiçbir şey istemiyordu. Tarihin acılarını dillendiren sözler

ve bedeni boydan boya saracak bir müzik istiyordu.

Ana ninnileriyle beşikte yatan çocuk misali sonsuzluğa uçmak istiyordu. Uyumak istiyordu. Ölüm vadisine gitmek istiyordu.

Bedeni yorulmuştu. Ruhu yanı başında oturmuştu. Kemal korkmuyordu. Sadece merak ediyordu ve tek korkusu tarihi sorumluluğu yeterince yerine getirememekti.

Cenaze bekleyen mezar bekçisi gibi ölümü bekliyordu.

Arkadaşlarından önce ölmek istiyordu. Tabutlarla onları uğurlayacak kadar yüreğinde güç kalmamıştı. Hayatın dikenlerine asılı kalmıştı hayalleri.

Hayattan ayrılma zamanı gelmişti. Yıldızlara el sallıyordu. Duyguları son nefesinin denizinde yüzüyordu. Cayır cayır pişiyordu yalnızlıktan.

Kemal bir ışık görme umuduyla gözlerini iyice açtı. Beton duvara baktı. Hayatı karanlıktan ibaretti sanki.

Gözlerinin ferî gitmişti.

Boşlukta sallanıyor, tutunacak bir yıldız, ışık arıyordu.

Gözlerinde karanlık, yüreğinde aydınlık vardı.

Aydınlıkta yüzüyor, karanlıkta boğuluyordu.

Acıya yenik düşmüyordu.

Sevgi dolu gemiyi terk etmiyordu. Dalgalarla boğuşuyor ve bir kaya gibi dünyaya tutunuyordu.

Geriye dönüş kapıları kapanmıştı. Elleri hürriyet şehrini arıyordu. Giderken dönüp zulümden yapılmış şatolara bakmıyordu. İnsanlık abidesinin dikildiği şehre yolcuydu. Özgürlük yaşamı acılarıyla örülüyordu. O bir insandı. O bir militandı. Sütünün içtiğini anasının sevgisiyle büyümüşü. Hayalleri vardı. On yaşında dünyayı tanıdı. On beşinde özgürlüğü aradı. Yirmisinde fedai oldu. Onu seven, onu bekleyenler vardı.

Ölüme sırtını dönmedi, hep yüzyüzeydi. Yaşam boyunca her saldırıya karşı dik durdu. Düşünceleri üzerine düşünce piramitleri kurmadı, özgürlüğü bir abide gibi sırtladı. Bazen kızdı, bazen öfkelenildi, bazen de darıldı, ama hep yürüdü. Ölüme ne tapındı ne de kölesi oldu. O özgürlüğünü canıyla satın aldı. Özgür insan ölüm korkusunu yenen insandır.

Boyun eğmez erdemliği, bir pervane gibi ışık etrafında döne döne, “ben de varım” diye diye çayırlarda açan papatyalar gibi gülüyordu.

“Ben ölürsem, cenazemi Diyarbakır’a gömsünler,” sözlerini sayıklıyordu.

Bir ara Kemal tekrar kendine geldi.

“Hayri! Hayri!”

“Ne var Kemal?”

“Düştüm, kalkamıyorum. Sigara da artık içemiyorum. Kibrit ve sigaram ortalıkta gözükmüyor.”

“El yordamıyla bulursun Kemal.”

“Hayır, artık ölüme teslim oldum. Azrail karşıma dikilmiş, bıyıklarını büküyor. Son günlerimi yaşıyorum.”

“Yine de iyisin Kemal, sesin iyi geliyor.”

“Doktor ikimiz kesin ölürüz.”

Hayri, bu duyguyu baştan beri yaşıyordu. Kendini buna göre hazırlamıştı. Soğukkanlı, ağırbaşlıydı, gereksiz tek kelime bile konuşmuyordu. Her sözü biçilmiş, köşe mermeri gibiydi. Fakirin havalinde yükü var derler. Onun da sorumluluğu vardı. Susuz kalan bir tutsak inliyordu. Bu ses diğer direnişçileri rahatsız ediyordu.

“İnleyen arkadaş kim?” dedi Akif.

“Benim Akif.”

“Acını dışa vurma, içinde depola.”

“Öyledir, ama çok acı! “

Akif yerinde oturmuş düşünüyordu. Biraz daha parmaklıklara yanaştı.

“Hayri!”

“Ne var Akif?”

“Biz artık gidiyoruz. Bari yeni gelen arkadaşlara nasıl tavır takınmaları gerektiğine dair bir şeyler söyle.”

Hayri yapış yapış olmuş saçını kaşıdı. Elleriyle yüzüne baktı, zorbela gözlerini açtı. Artık boynu omuzu üzerinde durmuyordu. Kollarında takat kalmamıştı, dili ağırlaşmış ve biraz peltekleşmişti.

Yaz günleri yavaş yavaş yerini güz mevsimine bırakmaya hazır-

lanıyordu. Altı Eylül'dü. Kemal halen yerdeydi. Bazen şuuru açık bazen kapalıydı. Bırakın gövdesini oynamayı, parmaklarını zorla oynatıyordu. Konuşma gücü kalmamıştı. Sağ yanağı kuru beton zemin üzerinde, diğer yanağı üzerinde sivrisinekler ve karasinekler uçuyordu. Sağ kolu sırtının altında kalmıştı. Diğer kolu ise öne doğru sarkmıştı. Dudağı yarılmış, kurumuştur. Dudağında ne kan ne de nem vardı. Yaralanan yerden sarı su sızıyordu. Gözleri kapalıydı ve gözaltları morarmıştı. Yanağı sararmış, kurumuş, sonbahar yapraklarını andırıyordu.

Ayakları çıplaktı, bilekleri incelmış ve kuru bir kemik kalmıştı. Ayak damarları, kasları olduğu gibi dışarıda kalmıştı. Ayaklarından birini boydan boya uzatmış, diğeri dizden kırılmıştı. Üzerindeki eşofman birbirine dolanmış, kir ve terden karton gibi sertleşmişti. Ter lekeleri birer harita gibi duruyordu. Saçı dağınık, yapış yapıştı.

Gardiyanlar Kemal'in yerde olduğunu görünce, "Kemal! Kemal!" diye seslendiler.

Kemal cevap vermedi, şuuru yerinde değildi. Acılardan uzak ve sessizce yaşıyordu.

Beklemeden idareye iletildi. Kemal sedye ile alınıp götürüldü. O gün Kemal'in sesi koğuşta yankılanmadı. Hücreler Kemal'sizdi. Sanki bir çocuk anasını yitirmişti. Koğuşa ölümün soğuşu yayılmıştı. Koğuşa acı düşmüştü. Yara kan kaybediyordu. Tek kelimeyle diller kilitlenmişti.

Gün batmak üzereydi. Güneşin kızılığı Diyarbakır'ın semalarındaydı. Dışarı sakın, cezaevi ise marş ve işkence sesleriyle inliyordu. Kendi içine sinmiş bir şehrin sessizliğini bozan zindan çığlıklarıydı. Amed şehri ölü bir şehirdi sanki. Kulakları sağır sultan olmuştu.

Otuz altıncı koğuşta yaşamın tadı ve tuzu kalmamıştı. Otuz altıncı koğuş sessiz ve ölüme gömülmüştü.

Serçeler ötmüyordu. Güvercin ile kumruların sesi çoktan kesilmişti. Kemal'in hastaneye götürülüşünün ikinci günü, Hayri, Akif, Ali, Pola ve Avreş'i de sedye ile götürdüler.

Kemal, hastaneye götürülür götürülmez, serum verildi. Onu

artık ne serum ne doktor ne de en iyi tıp merkezi kurtaramazdı. O Everest'in zirvesine ulaşmıştı. O Cudi'de Zerdüşt'leydi. O kanatlanmış uçuyordu.

Gece boyu serum üzerine serum taktılar. Yedi Eylül sabahı güneş yeniden güne "merhaba" diyordu.

Gün ısınır, can erirdi. Zaman bir kılıç gibi ömrü biçiyordu. Takvim yaprakları yedi eylül gününü gösteriyordu. Kemal'in son nefesini verdiği gündü. Ölümsüzlük diyarına uçtuğu gün...

Kürt halkı için yaşamını noktaladığı enternasyonalist bir gündü.

"Cemal oğlu, 1952 doğumlu ve Rabia'dan olma, Gümüşhane Torul ilçesi, merkez Güzeloluk köyü nüfusuna kayıtlı. Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencisi, 02.08.1980'de gözaltına alınan Kemal Pir Diyarbakır Askeri Hastanesi'nde, ölüm orucundayken 7 Eylül 1982'de öldü," diye zapta geçildi.

Hayri yalnız, nemli ve bodrum katta kalıyordu. Tek başına ranza üzerinde zaman geçiriyordu. Şuuru yerinde, gözleri sağlam, hiçbir yeri ağrı mıyordu. Mum gibi eriyen bedeni olmasaydı, halen ayakta duran beyinle her soruna sağlıklı cevap verecek durumdaydı. Adeta gardiyanlara "Ben gözlerinizin içine baka baka öleceğim. Ben bir öndere yakışır şekilde öleceğim!" der gibiydi.

İki gün sonra Akif, Hayri'nin yanına getirildi. Yan yana iki ranza, yan yana iki beden, yan yana iki can... Ölümü bekleyen iki genç... Ömrünün baharını yaşayamayan iki delikanlı...

Gardiyanlar gidince Hayri başını çevirdi ve gelene baktı. Önce seçemedi. Ardından seslendi:

"Akif sen misin?"

"Benim Hayri."

"Durumun nasıl?"

"İyi sayılır. Son anlarımızı yaşıyoruz. Kemal arkadaşın şehit düştüğünü söylediler."

"Bana da söylediler. Bizden önce uçup gitti. Onu susuzluk erken götürdü. Diğer arkadaşlardan haberin var mı?"

"Evet, gelinceye kadar yan yanaydık."

"Ali nasıldı?"

“İyi sayılır.”

“Onun kıymetini bilin. O bizim kızıl yıldızımız. Onurlu bir direnişçi... Ağzımın içi sanki çamur dolmuş.”

“Benim de öyle. Herhalde dil ve damaklar çürümüşte ondan.”

“Giderek durumum kötüleşiyor. Avreş’i görürsen, bizden sonra anlaşılmaya yanaşırlar, savunma hakkımızı engellemezlerse ve işkencelere son verirlerse eylemi bıraksınlar. Kör bir inatlaşmaya gerek yok. Ölenlerle ölünmez. Hayat bizsiz de sürüp gider.”

Konuşurken yoruldu. Nefesi tükendi. Sanki bir kilometrelik koşu yaptı. Biraz nefes aldı. Yüzünü parçalarcasına toplanan sinikleri uçurttu ve devam etti:

“Ben de ölürsem birilerini yanınıza gönderirler. Şimdiden buna hazır olun. Tavrınız ilkin asgari taleplerin de reddi olur. Biraz daha ağırdan alırsınız. Ancak hızlı düşünölsün. Başka kayıp verilmeden en son belirttiğim şekilde anlaşmaya varılsın.”

“Ben de fazla yaşayamam. Ancak Avreş ve diğer arkadaşları gördüğümde söylediklerini iletirim.”

Bir süre sessiz kaldılar. Akif kapıya bakarak seslendi:

“Gardiyan!” Birkaç kez daha seslendi, cevap alamayınca, “Asker!” diye bağırdı.

“Ne var lan?”

“Bir tas su ver.”

Bir süre sonra gardiyan elinde bir bardak su ile geldi. Akif kalkmak istedi, ancak kalkamadı. Uzandığı gibi bardağı aldı ve içmeye başladı. Bir yudum içer içmez, içtiğinin su olmadığını fark etti. Bardağı yere attı.

“Neden bunu yapıyorsun gardiyan?” deyince gardiyan oradan gitmişti.

“Ne oldu Akif?”

“Bardağıma serum koymuşlar.”

“Kendini kahretmeye gerek yok. Sorun bizim irademizdir. Biz iradeli oldukça hiçbir hile eylemimizi kıramaz. Daha zorlu badiyelerden geçtik.”

“Yine de insanla böyle alay etmeleri zor geliyor.”

“Biliyor musun canım en çok ne istiyor?”

“Tatlı mı ekşi mi?”

“Yok, yiyeceği unuttuk. Güzel ve temiz yıkanmak. Her tarafımız leş gibi olmuş.”

“Ölürsek bizi temiz yıkarlar.”

Öyledir. Bugün On İki Eylül. Askeri darbe ikinci yılını doldurdu. Bugün yaşamımın son günü de olabilir,”dedi sabah üzeri.

Hayri ölümün adım adım geldiğini fark ediyordu. İnandıklarına öylesine kilitlenmişti ki ölümünü bile kontrol altına almıştı.

Evet, ölümü kontrol altına almıştı.

Ölümünü kontrol altına aldığı gibi, kararlılığıyla ölüm günlerini de uzatmıştı. Moralsizlik, inançsızlık ve güçsüzlük çabuk ölümü getirdiği gibi tersi de ölümü uzatır.

Gün ilerledikçe sıcak da azalıyordu. Güneşin sarı ışıkları git-tikçe gözden kayboluyor, gölgelikler uzanıyor ve yavaş yavaş yerini karanlığa bırakıyordu. Hayri’nin de bedenindeki sıcaklık yavaş yavaş uçup gidiyordu. On İki Eylül’ü On Üç’e bağlayan gece...

Hayri sırtüstü uzandığı yerde birkaç kez inledi. İnliyor mu hor-luyor muydu belli değildi. Kalbi son çırpınışlarını atıyordu. Güç-süz kalmıştı. Damarlarda pompalanacak kan kalmamıştı. Son dakikalarını yaşıyordu. Kalbi birkaç kez daha attı ve çalışan bir araba gibi stop etti. Hayri kımıldısızdı. Gözleri kapalıydı, öylece kalakaldı. Ölüm kervanına bir kişi daha eklendi.

Doktorlar geldi, muayene etti, yatağından kaldırıp bir battaniyeye sardılar.

Akif’in gözleri önünde can vermişti. Akif’e bile “ölüyorum” dememişti. Ölümü öylesine sakın, sessizdi ki yanı başında olan arkadaşları bile fark etmemişti. Gözleri önünde can vermişti, ama fark etmemişti.

Doktor ve gardiyanlar ranzadan kaldırıp battaniyeye sardıklarında naaşına tükürdüler ve küfrettiler.

Bunu gören Akif uzandığı yerde çırpındı, yüreği bir top gibi kal-kıp indi, sinirden patlayacaktı neredeyse, fakat ne kalkabiliyordu, ne müdahale edebiliyordu ne de görmezlikten gelebiliyordu.

“Namussuzlar! Şerefsizler! Ölümüze neden tükürüyorsunuz? Neden küfrediyorsunuz? Ölülere saygınız bu mudur?”

“Bağırma lan kavat!”

“Ulan bu yaptıklarınıza bağırırım da çağırırım da. Gün gelir bunu hesabını vereceksiniz!”

“Boş boş konuşma, gelir seni de gebertirim!”

“Sizlerden korkmuyorum, siz insan değilsiniz!”

Akif öfkeden titriyordu. Dudakları zangır zangır gidip geliyordu. Konuşmalarının bir kısmı anlaşılmıyordu. Dili yeterince sözü telaffuz edemiyordu. Bakışları alev alevdi. Duyguları patlayan bir baraj gibiydi. Bir Akif değil, o an yüz Akif’i bile olsaydı gözünü kırpmadan ölümün üzerine gönderirdi. Öyle duygulara sahipti ki tarifi zor, dillendirilmesi mümkün değildi.

Gece yarısı Hayri’nin naaşının üzerindeki kağıtta şu not yazılıydı.

“Mehmet Hayri Durmuş, İsa oğlu, Lütfiye’den olma, 1955 Bingöl Merkez Kültür Mahallesi nüfusuna kayıtlı, Hacettepe Tıp fakültesi öğrencisi, 29.01.1979’da gözüne alınmış, 12 Eylül 1982’de Diyarbakır Askeri Hastanesi’nde ölüm orucundayken öldü,” diye zabıtlara geçer.

Nereden bileceklerdi ki o küçücük kâğıda sığdırılan Hayri’den romanlar, senaryolar, şiirler, tiyatrolar ve yenilmez sivil ve askeri ordular yaratılacaktı.

Ben Bir ocuktum

Hazreti Eyüp gibi inançları uğruna ölmeye yatmışlardı. Uzun bir zaman yatakta kalmışlardı. Sabrın kutsal taşı olmuşlardı. Onlar peygamber değillerdi. Onlar sabrın, inancın ve yaşamın peygamberiydiler. Bir peygamberdeki inanç, kararlılık ve fedakârlığa sahip yücelmiş insanlardı.

Onların direnişi ne Kürtlük içindi ne de kendileri içindi. Onların direnişi “insanın” diyen herkes içindi. Kürt halkını olduğu kadar Türk halkını ve diğer halkları da seviyorlardı. Onlar insanlığın, özgürlüğün ve demokrasinin militanlarıydılar. Ruhlarında sevgi, bedenlerinde kardeşlik vardı. Onlar yaşamı sevdikleri için  l me gittiler. Onlar insanlık değerleri ayaklar altına alındığı bir yerde insanlığın fedaisi oldular.

Bir sonraki gün Avreş’i Hayri’nin ranzasına getirdiler. Hemen peşinden doktorlar geldi. Doktorlardan biri Avreş’i işaret ederek, “Bu tedavi kabul ediyor mu?”

“Hayır,” dedi gardiyanlardan biri.

“O zaman beni niye getirdiniz kardeşim? Zorla yapılacak tedavinin sorumluluğunu kabul edemem,” dedi ve çekip gitti. Arından gardiyanlar da dışarı ıktı.

“Hoş geldin Avreş,nasılısın?”

“İyiym, Akif sen misin? Geldiğinden beri bakıyorum. Tanımadım. Konuşunca sesinden tanıdım. Sen nasılısın?”

“İnan ki iyi değilim.”

“Arkadaşlara ne oldu?”

“Kemal ile Hayri gittiler.”

“Ne zaman?”

“Kemal geldiği günden bir gün sonra, Hayri de bu gece...”

Avreş'in yüzü soldu. Gözlerinden yaşlar aktı.

"Avreş artık görmüyorum. Her şeyi bulanık görüyorum. Saat saat durumum değişiyor."

Akif'in vücudu morarmıştı. Ölüm kokuyordu. Üzerinde sürü halinde karasinekler uçuşuyordu. Geri kalan canını da sinekler bitirecekti. Tamamıyla sineklere teslim olmuştu. Bitişğinde duran su şişesine uzandı. Şişeyi zor bela dudaklarına kadar getirebildi. Biraz içtikten sonra, yavaş yavaş nefes alarak konuştu.

"Hayrı'nın ölüm orucu, uzun bir maraton koşusudur. Ölünceye kadar şuuru açıktı. Sana bazı şeyler anlatmamı istedi..." dedi ve anlatmaya başladı.

"Akif saat kaç?"

Akif saati gözüne yanaştırdı, baktı baktı...

"Göremiyorum Avreş, en iyisi sende kalsın. Eğer ölürsem yegenime gönderirsin. Onlarda bir hatıram kalsın."

Bir gün sonra cezaevi müdürü, hastane baştabibi, iki doktor ve iki subay, Avreş ile Akif'in bulunduğu yere geldiler. Dış kapıda ise, kolordu Kurmay Başkanı duruyordu. Cezaevi müdürü ve baştabip "Merhaba nasılsınız?" dedikten sonra, yalvarırcasına söze girdi:

"Gelin artık ölü vermeyin. Ne siz acı çekin ne biz ne de aileleriniz. Bundan böyle cezaevinde sizin istemediğiniz şeyler olmayacak," biçiminde bir program önerdiler.

"Bu sözler 1981' de bizlere söylendi. Ama hiçbirine yerine getirilmedi. Aynı şeyin tekrarlanmayacağını garantisi nedir? Biz sizlere nasıl inanacağız?"

İçlerinden biri, "Asker sözü veririz. Cezaevine döndüğünüzde aynı şeylerle karşılaşsanız, tekrar eyleme girin. Artık bu durumla kolordu komutanı ilgileniyor..."

"Daha önce de benzer sözler verildi. Ayrıca işkenceyi bir bütün olarak ortadan kaldırmıyorsunuz. Şimdiye kadar birçok arkadaşımız öldürüldü. Bu konuda bir soruşturma yok."

Cezaevi müdürü araya girdi: "Ölenlerin raporu var. Çoğu hastalıktan ve kazayla ölmüş."

“Öyledir. O raporları hazırlayan sizlersiniz. Hepsini kitabına uydurdunuz. Ama ölenlerin çoğu yanımızda öldürüldü. İşkence ve korkuya dayalı yalancı tanıklar da var...”

Tartışmalar gerildi. Karşılıklı birbirini yargılamaya dönüştü. Direnişçilere söylenenler inandırıcı gelmiyordu. Hayri’nin verdiği perspektif esastı.

Anlaşmaya gelen yetkililer gitmişlerdi. Akif, bir süre sonra yüzünü Avreş’e döndü ve zor iştilen bir sesle konuştu:

“Ben artık öleceğim. Kurtulmamın imkanı yok. Onları dinle-din, söyledikleri makul şeyler. Sözlerini tutarlarsa bu koşullarda bırakılabilir. Artık buna siz karar vereceksiniz.”

Avreş’in içinde bir sızı ve üzüntü başladı.

“Öyle şeyler söyleme Akif. Biz de öleceğiz. Benim de durumum ağır.”

Akif hemen söze girdi:

“Ben biliyorum, benden fazla yaşarsın.”

Ertesi gün Akif’in durumu daha da kötüleşti. Mecali kalmadığından dolayı gücü yüzünde biriken sinekleri kovalamaya yetmiyordu. Su istiyordu, ancak içecek gücü kalmamıştı. Avreş çok uğraşmasına rağmen suyu Akif’e içiremedi. Kolu bir bardak kaldıracak ve bir metre ötede olan arkadaşına su verecek gücü bulamadı. Bardaktaki suyu Akif’in yüzüne serpti. Bu da bir işe yaramadı. Ancak dudakları nemlenebildi.

Gardiyanlar koğuşa geldiğinde, “Arkadaş iki gündür su içmedi, ona biraz su verseniz çok iyi olur,” dedi Avreş.

Fakat gardiyanlarda ne merhamet ne vicdan ne de insanlık duygusu kalmıştı. Bu sözleri ne dinleyen ne de anlayan vardı. Can çekişen, takatsiz, mecalsiz ve son nefesini vermek üzere olan birine bir-iki yudum su vermek dahi onlar için fazla geliyordu.

Avreş bu öfkeyle su vermek için tekrar bir hamle yaptı. Ancak yine de başaramadı. Elindeki suyu tekrar yüzüne serpti. Akif biraz da olsa kendine geldi. Kesik kesik konuştu. Konuşmasından bir şey anlaşılmıyordu. Avreş sırtını dönüp gözlerini yumdu. Bir süre geçince tekrar yüzünü döndüğünde, Akif’in ağzından köpükler çıktığını gördü. Kolu yana sarkmıştı.

“Akif! Akif! Akif!” diye seslendi.

Akif cevap vermedi. Avreş sarkan kolunu tuttu ve nabzına baktı. Nabızı atmıyordu. Atsa bile farkında değildi. Birkaç saat önce sohbet ettiği can yoldaşı uçup gitmişti. Akif artık yaşamıyordu.

Bir süre sonra gardiyanlar ve doktor geldi.

“Akif Yılmaz Kaptan oğlu, 1956 doğumlu Efruze’den olma, Kars Ardahan Beşiktaş köyü nüfuzuna kayıtlı, 24.02.1980 de tutulanmış 15 Eylül 1982’de, Diyarbakır Askeri Hastanesi’nde ölüm orucundan dolayı ölmüştür,” biçiminde kayıtlara geçti.

Bir süre sonra birkaç gardiyan geldi. Akif’e baktılar ve içlerinden biri uludu:

“ Bu da geberdi!”

“Bu nasıl söz, ölüye de mi saygınız yok. Bir kez de olsa ağzınızdan iyi bir söz çıkmaz mı? Sizler insan değil misiniz?”

“Kes lan! İnsanlığı senden mi öğreneceğiz. Bal gibi geberdi. Yalan mı?”

“Senin anan, baban, sülalenden biri öldüğünde geberiyorlar mı?”

Gardiyan Avreş’e saldırmak istedi. Yanındakiler arkadaşlarını tutup bırakmadılar.

“Bırakın da bu gebermeden ben geberteyim!”

“Bu halimle bir çocuk bile beni öldürebilir. Bu yiğitlik değil. Bu bir acizliktir. Kendine saygın olduğu kadar başkalarını da saygı göstermeyi öğren. Kaldı ki ölümden de korkmuyoruz.”

Başka bir gardiyan: “Kes! Sen de fazla laf etme!” diye araya girdi.

“Kardeşim anlamıyor musunuz? Zaten bu hakaret, bu haksızlık ve yapılan işkenceler yüzünden bu hale giriyoruz ve ölüyoruz. Biz korkumuzu öldürdük. Ölümü de öldürdük. Ölümüne birkaç saat kala mı uğruna öleceğimiz şeyler için susacağız...”

Gardiyanlar çekip gitti.

Bir süre sonra subay ve doktorlar geldi. Avreş gelenlere döndü, isteğini onlara söyledi:

“Arkadaşın saati var, onu da vereyim. Ailesine verirsiniz.”

Doktor: “Cezaevinden gelenler olacak, onlardan biriyle göndeririz. “

“Sağ ol.”

“Bir şey değil,” dedi.

Bir saat sonra 35. koğuşun gardiyanı geldi. Avreş saati verdi. Böylece ölmeden Akif’in vasiyetini yerine getirmiş oldu. Sanki büyük bir yükten kurtulmuştu.

Bir gün sonra ölüm ranzasına Ali’yi getirdiler. Hayri ve Akif’in yatağına yatırdılar. Avreş bir süre Ali’ye baktı. Getirilenin kim olduğunu tanıyamadı. Yüzündeki seyrek sakalları uzamış, her tarafı morarmıştı. Avreş kendi kendine, “Acaba bu Pola mı?” diye düşündü.

Doktor geldi. Serum vermek istedi. Ancak kolu serum alacak durumda değildi. Bunun üzerine ayak damarlarından vermeye çalıştı.

Avreş daha sonra tanıdı. Doktora döndü:

“Durumu nasıl doktor?”

“Tibben ölmüş, ama hukuken hala yaşıyor.”

Avreş başını salladı. Doktor devamla, “Bırakmazsan kısa sürede aynı duruma düşersin. Niye sürdürüyorsun, sana söz verdiler. Artık bırakın.”

“Biz hayatı herkesten daha çok severiz. Bu vesileyle ölüme yattık. Halen bizi kandırmaya çalışıyorlar.”

“Cezaevi düzelecek. Bu bir intihardır. Bu düşünce sağ kalarak savunulabilinir...”

Ali birkaç kez kendine gelir gibi oldu. Kolları sağa sola çırpındı. Serum takıldığını sandı. İğneyi çıkarmak için son gücünü kullandı, başaramadı. Daldı ve çocukluk günlerine gitti. Etrafını çeşitli yaşlarda insanlar sarmıştı. Herkes pür dikkat dinliyordu. Ali konuşuyordu:

“Ben bir çocuktum. Kuru ekmek, yamalı elbise ve yalın ayak büyüdüm. Gözyaşlarımla yüzümü yıkadım.

Bir elimde kardeşim, diğer elimde okul defterim, burnumda sümük, canım çekerdi bir simit, cebimde ne mendil, ne de bir kuruş.

Alırdım elime çiçek, onlarla olurdum arkadaş, yoktu başka kimsem. Açlık yorganım, çaresizlik döşegiimdi... Okula gittim; gözüm var dilim yok, ağzımdan düştü Kürtçe bir söz, bomba oldu sınıfta, sualsiz- sebepsiz aldım yanaklarıma beşkardeş, gözümünden yıldızlar döküldü.

Anladım ki suçlu doğmuşum. İçim berrak yüreğim temiz, o zaman çocuktum.

Dünyam ayrı, dilim başka, sevmedim okul ve öğretmeni, çantamı alırken cenazemi taşır gibiyim.

Büyüdüm. Akılandım. Arkadaş buldum. Uyandık, coştuk çöplüklü sokaklarda. Gördük özgürlüğü, anladıkça, içtik yaşamı, güneşle yıkandık.

Etrafım diken, tarihimiz kanlı, ülkem güzel, insanlarım köle, hal-leri perişan, baharda vurulmuş, canları paramparça, yaraları derin, “dom dom kurşunuyla” değil, “inkar kurşunuyla,” o zaman bir delikanlıyım.

Okulu bıraktım, ailemi terk ettim. Yollara düştüm iğne arar gibi gerçeği aradım. Dışlandım, horlandım, kovuldum, parasız kaldım, sokaklarda güneşin doğuşunu bekledim.

Ben aşık oldum. Aşkım insanlık, tutkum özgürlük, gecemi gündüzüme kattım. Şehir şehir, köy köy dolaştım. Sevgiyle evlendim. O zaman devrimciydim.

Sorguya düştüm, falakaya aldılar. Cereyana verildim. İşkence gördüm. Hakarete ve ihanete uğradım. Umudumu yitirmedim. Nehir olup berrak aktım. Güneş oldum, renklerde yeniden doğdum. Yağmur oldum, tarlalara bereket getirdim. İnsanların sevgisini kazanmak için dilek ağacı oldum. Gördüm savcıyı, mahkemeye çıktım, düşman görür gibi oldum. Yargılandım. Karar: “Daha doğarken suçlu!” Çünkü ben Kürt’tüm. Üstelik materyalisttim. Hakkımda ferman vardı.

Gerisi hikâye. Çünkü ben bir tutsaktım. Zindana değil de cehenneme düşmüştüm sanki. Ne insanlık, ne mertlik kalmıştı. Vahşet vardı sadece. Yaşadıklarımız anlatılamaz, ancak yaşayanlar anlar. Zaten anlatmaya yüreğim elvermiyor. Utanıyorum da...

Türklük adına yapıldığı için ayrıca kınıyorum. Ben Türk halkını seviyorum. Fakat kırgınım. Ölüme yattım. Acizlikten değildi, yaşamı sevdiğimdendi. Beton zeminde, dirhem dirhem eridim. Sabır taşı oldum. Susuz kaldım. Cayır cayır yandım. Hakarete uğradım.

Önüme ihanet sofrası serildi. Sözlerime mayın tarlası örüldü. Acılarımı içime gömdüm.

Rüyalarım hañçer saplandı. İnandığım gibi yaşamak istedim. “Her şey insanlık için” şiarıyla yaşadım. Ben ölmeden özgürlüğü gördüm. Ben ölüme yatmıştım.

Karşımda Azrail kılığında bir gardiyan, ölmemi bekliyor. Gücüm tükenmiş, isteğim ölüm suyu, karşılığında “Geber!” diyor. İsyan edecek güç arıyorum.

Yaşadığım isyandan daha büyük bir isyan görmedim. Arkadaşlarım tabutlarla çıktılar bu cehennemden. Naaşlarına tükürdü zebaniler, küfürlerle dışarı gönderdiler. İçim paramparçaydı. Gözlerim alev alev, damarlarımda kanım dondu, kaslarım ölü... Ben gelecek için ölüme yatmıştım. Ben de ölmüştüm...”

Gençti, onurluydu, yiğit bir savaşıydı, kızıl bir güldü, kızıl bir yıldızdı, gençliğin onuruydu. Açmıştı yüreğini nefessiz dünyaya. Koymuştu ortaya bedenini, hep öndeydi, o bir militandı.

On yedi eylül Cuma günü akşama doğru Kızıl Ali gökyüzü semalarından kaydı.

“Bekir oğlu, 1961 doğumlu, Saray’dan olma, Urfa-Hilvan ilçesi, Kabahaydar köyü nüfusuna kayıtlı 27.10.1980 de gözüaltına alınmış, Ali Çiçek Diyarbakır Askeri Hastanesinde 17 Eylül 1982 de ölüm orucundan öldü,” diye kayıtlara düştü.

Tutsakların şartları kabul edilerek anlaşma sağlandı ve ölüm orucu eylemi bırakıldı.

Sonuç olarak, insanlık onuru işkenceyi yenmişti!

Son söz...

Tarih Zalimleri ve İhanet Edenleri Affetmedi

Esat Oktay Yıldırım

22 Ekim 1988 tarihinde, güneşli bir öğlen sonrasında İstanbul Kısıklı’da belediye otobüsünün içindeyken, bir Kürt devrimcisi ayağa kalkar, “5 Nolu Cezaevi’nin mağdurları ve Laz Kemal (Kemal Pir)’in selamları var!” diyerek kafasına üç kurşun sıkar. Esat Oktay Yıldırım ve köpeği Co olay yerinde ölürlür.

Şahin Dönmez

Cezaevinde itirafçılık yaptı. Yaklaşık 10 yıl hapis yattıktan sonra Pişmanlık Yasası’ndan yararlanarak serbest bırakıldı. 3 Nisan 1990’da İstanbul’un Küçükçekmece ilçesinde çalıştırdığı nalbur dükkânında uğradığı silahlı saldırı sonucu öldü.

Yıldırım Merkit

Cezaevinde itirafçılık yaptı. Pişmanlık Yasası’ndan faydalandı. 1994 yılında Romanya’da öldürüldü.

Mart/ 2003

G.Antep H Tipi Cezaevi